

ISSN: 3027-8589 (Online)

วารสารการบริหารปกครอง มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์

Governance Journal Kalasin University

ปีที่ 14 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม - ธันวาคม 2568)
VOLUME 14 NO.2 (JULY-DECEMBER 2025)

Public Administration,
Political Science and Law

Host : Department of Public
Administration,
Faculty of Liberal Arts,
Kalasin University
Address: 13 Moo 14, Songpluae, Namon,
Kalasin province, Thailand, 46230
e-mail :governance_journal@ksu.ac.th

สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
คณะศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์

วารสารการบริหารปกครอง มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์

Governance Journal, Kalasin University

ปีที่ 14 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม - ธันวาคม 2568)

Volume 14 No. 2 (July - December 2025)

ISSN: 3027-8589 (Online)

.....

เจ้าของวารสาร

สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
คณะศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์
เลขที่ 13 หมู่ 14 ตำบลสงเปลือย
อำเภอนามน จังหวัดกาฬสินธุ์
รหัสไปรษณีย์ 46230
โทรศัพท์ : 043 - 602056
โทรสาร : 043 - 602056
E-mail : governance_journal@ksu.ac.th

Published by

Program of Public Administration,
Faculty of Liberal Arts,
Kalasin University
13 Moo 14, Song Pluae Sub-district,
Namon District, Kalasin Province
Postal Code 46230
Office Telephone : 043 - 602056
Office Fax : 043 - 602056

Submit paper: <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/gjournal-ksu/about/submissions>

ที่ปรึกษากองบรรณาธิการ

อธิการบดีมหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์

Editorial Advisors

President of Kalasin University

กองบรรณาธิการ

Editorial Board

ศ. ดร. ศุภชัย ยาวะประภาช
Prof. Dr. Supachai Yavaprabhas

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ศ. ดร.บุญทัน ดอกไธสง	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Prof. Dr. Boontun Dokthaisong	Mahachulalongkomrajavidyalaya University
ศ. ดร. อัญชณา ณ ระนอง	สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
Prof. Dr. Anchana NaRanong	National Institute of Development Administration
ศ.ดร.สมเกียรติ วันทะนะ	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
Prof. Dr. Somkiat Wantana	Kasetsart University
ศ.พรชัย สุนทรพันธุ์	มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต
Prof. Pornchai Sunthornpun	Kasem Bundit University
รศ. ดร.วัลลภ รัชฉัตรานนท์	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
Assoc.Prof. Dr. Wanlop Rathachatranon	Kasetsart University
รศ. ดร.โกวิท วงศ์สุรวัฒน์	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
Assoc. Prof. Dr. Kovit Wongsurawat	Kasetsart University
รศ. ดร.ประภาส ปิ่นตบแต่ง	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Assoc. Prof. Dr. Prapart Pintobtang	Chulalongkorn University
รศ. ดร. สมบูรณ์ ศิริสรรหิรัญ	มหาวิทยาลัยมหิดล
Assoc. Prof. Dr. Somboon Sirisunhirun	Mahidol University
รศ. ดร. สุกัญญา เอ็มอีธรรม	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
Assoc. Prof. Dr. Sukanya Aimimtham	Khonkaen University
รศ. ดร. นพพล อัครชาติ	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
Assoc. Prof. Dr. Noppon Akahat	Sukhothai Thammathirat Open University
รศ. ดร. ปิยากร หวังมหาพร	มหาวิทยาลัยศรีปทุม
Assoc. Prof. Dr. Piyakorn Whangmahaporn	Sripatum University
รศ.ดร.ปาริชา มารี เคน	มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์
Assoc. Prof. Dr. Paricha Mari Chain	Kalasin University
รศ. ดร.พิมพ์ลิขิต แก้วหานาม	มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์
Assoc. Prof. Dr. Phimlikid Kaewhanam	Kalasin University
ผศ. สิริินดา กมลเขต	มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์
Assist. Prof. Sirinada Kamolkhet	Kalasin University
ผศ. ดร. จริยา อินทนิล	มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์
Assist. Prof. Dr. Jariya Intanil	Kalasin University
ผศ. ดร. อารียา ป้องศิริ	มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์
Assist. Prof. Dr. Ariya Pongsiri	Kalasin University

บรรณาธิการบริหาร	
Editor Chief	
รศ. ดร. กตัญญู แก้วหานาม	มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์
Assoc. Prof. Dr.Kathanyoo Kaewhanam	Kalasin University
กำหนดการเผยแพร่	
Published Date	
ปีละ 2 ฉบับ	2 volumes in a year
ฉบับที่ 1 (มกราคม – มิถุนายน)	Volume 1 (January – June)
ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม – ธันวาคม)	Volume 2 (July – December)
ข้อตกลงทั่วไป	
General Agreement	

วารสารการบริหารปกครอง มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ เป็นวารสารวิชาการที่ครอบคลุมสาขารัฐประศาสนศาสตร์ สาขานิติศาสตร์ สาขารัฐศาสตร์ และสาขาสังคมศาสตร์ที่เกี่ยวข้องด้านการบริหารภาครัฐ โดยยินดีรับบทความจากนักวิชาการและนักวิจัยทั้งชาวไทยและต่างประเทศเพื่อนำเสนอในรูปแบบบทความวิชาการ และบทความวิจัย โดยเป็นสิ่งพิมพ์เผยแพร่ผลงานที่มีกำหนดเผยแพร่ปีละ 2 ฉบับ ในเดือนมิถุนายน และเดือนธันวาคม ซึ่งบทความที่ลงตีพิมพ์ทุกเรื่องได้รับการตรวจทางวิชาการโดยผู้ประเมินอิสระ (Peer review) จำนวน 3 ท่าน และขอคิดเห็นใด ๆ ของบทความที่ลงตีพิมพ์ในวารสารการบริหารปกครองเล่มนี้เป็นของผู้เขียนบทความ คณะผู้จัดทำวารสารไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยหรือรับผิดชอบต่อความคิดเห็นของผู้เขียนบทความดังกล่าวแต่ประการใด และกองบรรณาธิการวารสารการบริหารปกครอง ไม่สงวนสิทธิ์คัดลอกเนื้อหาหรือส่วนหนึ่งส่วนใดของเนื้อหาในบทความต่างๆ แต่ให้อ้างอิงที่มาของข้อความที่นำไปกล่าวอ้างในที่ต่าง ๆ อย่างถูกต้องเหมาะสมตามหลักวิชาการ

Governance Journal, Kalasin University is an academic journal covering public administration, law, political science, and social sciences related to public administration. as well as other social sciences and humanities related to public administration are welcomed to receive articles from both Thai and foreign scholars and researchers to be presented in the form of academic articles and research articles, which are published twice a year in June and December, in which all published articles are academically reviewed by three independent peer reviewers, and any comments of articles published in this journal of administrative administration belong to the authors of the articles. The journal's editorial board is not required to agree with or take responsibility for the opinions of the authors of such articles, and the editorial board of the administrative journal governs. It does not reserve the right to copy or any part of the content in articles, but to cite the origins of the statements cited in various places in a scholarly and appropriate manner.

บทบรรณาธิการ

Editorial

ขอน้อมเกล้าฯ ถวายอาลัย สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง พระผู้ทรงเป็นแม่แห่งแผ่นดิน และพระผู้มีคุณูปการต่อการบริหารและการพัฒนาประเทศ ด้วยสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณอันหาที่สุดมิได้ ข้าพระพุทธเจ้า บรรณาธิการวารสารและกองวารสารการบริหารปกครอง มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์

วารสารการบริหารปกครอง มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ (Governance Journal, Kalasin University) ปีที่ 14 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม) พ.ศ. 2568 นี้ ได้ผ่านการประเมินคุณภาพวารสารวิชาการที่อยู่ในฐานข้อมูล TCI รอบที่ 5 พ.ศ.2568-2572 จัดอยู่กลุ่ม TCI กลุ่ม 2 แล้วนั้น ทางกองบรรณาธิการวารสารการบริหารปกครอง มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ ได้นำข้อเสนอแนะของ TCI นำมาปรับปรุงและปรับใช้ในการดำเนินการของวารสาร ทางกองบรรณาธิการวารสารการบริหารปกครอง มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ขอขอบพระคุณผู้สนับสนุนทุกท่าน ผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่าน กองบรรณาธิการวารสารทุกท่าน ที่ร่วมเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาวงการวิชาการของประเทศมาอย่างต่อเนื่อง จนวารสารการบริหารปกครอง มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ ดำเนินการมาครบ 14 ปีอย่างภาคภูมิใจ และก้าวเข้าสู่ปีที่ 15 เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ ที่เป็นเจ้าของวารสารนี้

สำหรับเนื้อหาวารสารฉบับนี้ทางกองบรรณาธิการวารสารการบริหารปกครอง มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ ได้ดำเนินการตามมาตรฐานศูนย์ดัชนีอ้างอิงวารสารไทย ตลอดจนพยายามคัดสรรบทความจากหลากหลายสถาบัน ที่สะท้อนองค์ความรู้ทางวิชาการครอบคลุมตามขอบเขตของวารสาร เพื่อรักษาความมาตรฐานทางวิชาการทั้งเชิงเนื้อหาและคุณภาพ ที่ได้นำมาประกอบเป็นวารสารการบริหารปกครอง มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ ปีที่ 14 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม) พ.ศ. 2568 นี้ จำนวน 18 บทความ ที่ครอบคลุมบทความวิจัย บทความวิชาการและบทความปริทัศน์ ดังต่อไปนี้ **บทความแรก** เรื่อง ผลสัมฤทธิ์การจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคแบบร่วมมือ STAD ผ่านระบบออนไลน์ในรายวิชานวัตกรรมกำกับการบริหารสาธารณะ สำหรับนักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัย A ผู้แต่ง รองศาสตราจารย์ ดร.ปิยากร หวังมหาพร **บทความที่ 2** เรื่อง วันหยุดพักผ่อนประจำปีตามกฎหมายคุ้มครองแรงงานของไทย: ศึกษาเปรียบเทียบมาตรฐานแรงงานระหว่างประเทศและอาเซียน ผู้แต่ง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรศักดิ์ มีบัว และคณะ **บทความที่ 3** เรื่อง การพัฒนาการท่องเที่ยวท้องถิ่นด้วยกลไกความร่วมมือของภาคีเครือข่าย: กรณีศึกษา บ้านผาเปียด จังหวัดชัยภูมิ ผู้แต่ง คุณชนันฐิตา ชำนาญพลและ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริศักดิ์ เหล่าจันทาม **บทความที่ 4** เรื่อง การประเมินผลกระทบต่อองค์กรของระบบสุขภาพปฐมภูมิอันเนื่องจากการถ่ายโอนโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลให้แก่องค์กรบริหารส่วนจังหวัด ผู้แต่ง ศาสตราจารย์ ดร.อุดม ทุมโฆสิต และคณะ **บทความที่ 5** เรื่อง แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดกาฬสินธุ์อย่างยั่งยืน ผู้แต่ง คุณธนารินทร์ สุภรัตน์กุล และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อุมาวดี เดชธำรงค์ **บทความที่ 6** เรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการนำ e-Government มาประยุกต์ใช้ในการจัดทำแผนพัฒนาจังหวัดร้อยเอ็ด ผู้แต่ง คุณวิชัย ผิวเงิน และอาจารย์ ดร.ชินวัตร เชื้อสระคู **บทความที่ 7** เรื่อง

การตื่นตัวทางการเมืองของประชาชนในอำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร กรณีศึกษาการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 2566 ผู้แต่ง คุณวรเมธ สมสายผล และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วนิดา พรหมกล้า **บทความที่ 8** เรื่อง การรับรู้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียนที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์และการจัดการขยะหลังใช้ผลิตภัณฑ์ของประชาชน: กรณีศึกษาอำเภอเมืองร้อยเอ็ด ผู้แต่ง คุณพงษ์ธนากร จันทสมบัติ และ อาจารย์ ดร.ชินวัตร เชื้อสระคู **บทความที่ 9** เรื่อง การวิเคราะห์ยุทธศาสตร์ทางการเมืองในการเลือกตั้งทั่วไปปี 2566: กรณีศึกษาพรรคภูมิใจไทย เขตเลือกตั้งที่ 11 จังหวัดอุบลราชธานี ผู้แต่ง คุณณิชาปวีณ์ คำศรี และคณะ **บทความที่ 10** เรื่อง แนวทางการใช้กฎหมายป่าชุมชนเพื่อสร้างความยั่งยืนกรณีศึกษา: บ้านดงบัง ตำบลหนองบ่อ อำเภอเมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี ผู้แต่ง อาจารย์ ดร.นิโรธรี จุลเหลา **บทความที่ 11** เรื่อง ภาพตัวแทนอาหารในซีรีส์เกาหลีในมิติวัฒนธรรมและเศรษฐกิจระหว่างประเทศ ผู้แต่ง คุณสุกัญญา รัตนศรี และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. นิลุบล ไพเราะ **บทความที่ 12** เรื่อง แนวทางการบริหารจัดการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศในการผลิตอ้อย พื้นที่ศึกษา อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ ผู้แต่ง คุณสุรศักดิ์ โภคณา และ อาจารย์ ดร.ปานัน ร่องหานาม **บทความที่ 13** เรื่อง ความแตกต่างระหว่างพฤติกรรมการเลือกตั้งระดับชาติ กับการเลือกตั้งระดับท้องถิ่น กรณี การเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี วันที่ 22 ธันวาคม 2567 ผู้แต่ง อาจารย์ ดร.ประเทือง ม่วงอ่อน **บทความที่ 14** เรื่อง เครือข่ายภาคธุรกิจ รัฐและชุมชนในการพัฒนานวัตกรรมเศรษฐกิจหมุนเวียนเพื่อส่งเสริมสร้างอาชีพและรายได้แก่วิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรกร ผู้ผลิตกาแฟคุณภาพเชิงพื้นที่ในอำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา ผู้แต่ง อาจารย์ ดร.บัญชา พุฒินากุล และคณะ **บทความที่ 15** เรื่อง รูปแบบการพัฒนาระบบสวัสดิการเกื้อกูลสำหรับคนยากจนในชุมชน จังหวัดกาฬสินธุ์ ผู้แต่ง อาจารย์ นิตยา เคหะบาล และคณะ **บทความที่ 16** เรื่อง แนวทางการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการบริหารโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาฬสินธุ์ ผู้แต่ง คุณพัทธนันท์ ชนศึก และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จริยา อินทนิล **บทความที่ 17** เรื่อง แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานและความผูกพันในองค์กรของสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดกาฬสินธุ์ ผู้แต่ง คุณอภิชาติ บัวแก้ว และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จริยา อินทนิล **บทความที่ 18** บทความส่งท้าย บทปริทัศน์หนังสือ: ทฤษฎีเสรีภาพทางการเมือง: บทวิเคราะห์ความคิดของไอโซอาห์ เบอร์ลิน ผู้แต่ง คุณปกรณ์เกียรติ อัครวิทย์โสภณ

บทความทั้ง 18 บทความในฉบับนี้ มาจากนักวิจัยและนักวิชาการผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความหลากหลายจากสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ทั้งมหาวิทยาลัยในส่วนกลางและภูมิภาค ซึ่งบทความทั้งหมดผ่านการกลั่นกรองและพิจารณาจากคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Reviewers) บทความละ 3 คน ด้วยความตั้งใจและอุตสาหะของกองบรรณาธิการทุกท่านที่ได้ทุ่มเทเอาใจใส่กับการทำงานจนสามารถจัดทำวารสารฉบับนี้สำเร็จตามระยะเวลาที่กำหนด ในนามกองบรรณาธิการวารสารการบริหารปกครอง มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ ขอขอบพระคุณคณะ ผู้บริหารมหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ ที่ให้การสนับสนุนส่งเสริมการจัดทำวารสารการบริหารปกครองอย่างต่อเนื่องด้วยดีเสมอ และขอขอบพระคุณคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิที่สละเวลาในการกลั่นกรองและพิจารณาบทความ รวมทั้งผู้สนับสนุนบทความทุกท่านที่ส่งบทความเพื่อร่วมเป็นส่วนหนึ่งในวารสารฉบับนี้

รองศาสตราจารย์ ดร.กตัญญู แก้วหานาม

บรรณาธิการวารสารการบริหารปกครอง มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์

สารบัญ

Contents

หน้า

บทบรรณาธิการ

กตัญญู แก้วหานาม

ผลสัมฤทธิ์การจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคแบบร่วมมือ STAD ผ่านระบบออนไลน์ในรายวิชา 1-15

นวัตกรรมกรรมการปกครองการบริหารสาธารณะ สำหรับนักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต

มหาวิทยาลัย A

ปิยากร หวังมหาพร

วันหยุดพักผ่อนประจำปีตามกฎหมายคุ้มครองแรงงานของไทย: ศึกษาเปรียบเทียบมาตรฐานแรงงาน 16-35

ระหว่างประเทศและอาเซียน

สุรศักดิ์ มีบัว และคณะ

การพัฒนาการท่องเที่ยวท้องถิ่นด้วยกลไกความร่วมมือของภาคีเครือข่าย: 36-66

กรณีศึกษา บ้านผาเบียด จังหวัดชัยภูมิ

ชนัฐตา ชำนาญพล, ศิริศักดิ์ เหล่าจันทาม

การประเมินผลกระทบต่อองค์รวมของระบบสุขภาพปฐมภูมิอันเนื่องจากการถ่ายโอน 67-105

โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลให้แก่องค์การบริหารส่วนจังหวัด

อุดม ทুমไชสิต และคณะ

แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดกาฬสินธุ์อย่างยั่งยืน 106-143

ธนารินทร์ สุภรัตน์กุล, อูมาวดี เดชธำรงค์

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการนำ e-Government มาประยุกต์ใช้ในการจัดทำแผนพัฒนา 144-167

จังหวัดร้อยเอ็ด

วิชัย ผิวเงิน, ชินวัตร เชื้อสระคู

การตื่นตัวทางการเมืองของประชาชนในอำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร 168-185

กรณีศึกษาการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 2566

วรเมธ สมสายผล, วนิตา พรหมหล้า

การรับรู้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียนที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์และ 186-203

การจัดการขยะหลังใช้ผลิตภัณฑ์ของประชาชน: กรณีศึกษาอำเภอเมืองร้อยเอ็ด

พงษ์ธนกร จันทสมบัติ, ชินวัตร เชื้อสระคู

สารบัญ

Contents

	หน้า
การวิเคราะห์ยุทธศาสตร์ทางการเมืองในการเลือกตั้งทั่วไปปี 2566: กรณีศึกษาพรรคภูมิใจไทย เขตเลือกตั้งที่ 11 จังหวัดอุบลราชธานี ณิชาปวีณ์ คำศรี และคณะ	204-219
แนวทางการใช้กฎหมายป่าชุมชนเพื่อสร้างความยั่งยืนกรณีศึกษา: บ้านดงบัง ตำบลหนองบ่อ อำเภอเมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี นิโรธรี จุลเหลลา	220-243
ภาพตัวแทนอาหารในซีรีส์เกาหลีในมิติวัฒนธรรมและเศรษฐกิจระหว่างประเทศ สุกัญญา รัตนศรี, นิลุบล ไพเราะ	244-260
แนวทางการบริหารจัดการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศในการผลิตอ้อย พื้นที่ศึกษา อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ สุรศักดิ์ โภณฑา, ปานปั้น ร่องหานาม	261-281
ความแตกต่างระหว่างพฤติกรรมการเลือกตั้งระดับชาติ กับการเลือกตั้งระดับท้องถิ่น กรณี การเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี วันที่ 22 ธันวาคม 2567 ประเทือง ม่วงอ่อน	282-302
เครือข่ายภาคธุรกิจ รัฐและชุมชนในการพัฒนานวัตกรรมเศรษฐกิจหมุนเวียน เพื่อส่งเสริมสร้างอาชีพ และรายได้แก่วิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรกร ผู้ผลิตกาแฟคุณภาพ เชิงพื้นที่ในอำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา บัญชา พุฒินากุล และคณะ	303-317
รูปแบบการพัฒนาระบบสวัสดิการเกื้อกูลสำหรับคนยากจนในชุมชน จังหวัดกาฬสินธุ์ นิตยา เคหะบาล และคณะ	318-340
แนวทางการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการบริหารโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษากาฬสินธุ์ พัทธนันท์ ชนະศึก, จริญญา อินทนิล	341-371
แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานและความผูกพันในองค์กรของ สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดกาฬสินธุ์ อภิชาติ บัวแก้ว, จริญญา อินทนิล	372-400
บทปริทัศน์หนังสือ: ทฤษฎีเสรีภาพทางการเมือง: บทวิเคราะห์ความคิดของไอโซอาร์ท เบอร์ลิน ปกรณเกียรติ อัครวัชรโสภณ	401-412

สารบัญ

Contents

หน้า

คำแนะนำการเตรียมต้นฉบับ

413

**ผลสัมฤทธิ์การจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคแบบร่วมมือ STAD
ผ่านระบบออนไลน์ในรายวิชานวัตกรรมการปกครองการบริหารสาธารณะ
สำหรับนักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัย A**

**Learning Outcomes of Cooperative Learning Using the STAD
Technique through an Online System in the Course Innovation in
Public Administration and Governance for Master of Public
Administration Students at University A**

[Received: January 15, 2025; Revised: February 25, 2025; Accepted: February 28, 2025]

ปิยากร หวังมหาพร

หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต

วิทยาลัยบัณฑิตศึกษาด้านการจัดการ

มหาวิทยาลัยศรีปทุม

Piyakorn Whangmahaporn

Master of Public Administration Programme,

Graduate College of Management,

Sripatum University

CORRESPONDING AUTHOR

Piyakorn Whangmahaporn, Associate Professor, Master of Public Administration Programme,
Graduate College of Management, Sripatum University, Thailand. Email: piyakorn.wh@spu.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องผลสัมฤทธิ์การจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคแบบร่วมมือ STAD ผ่านระบบออนไลน์ในรายวิชานวัตกรรมกรรมการปกครองการบริหารสาธารณะสำหรับนักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัย A มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์การจัดการเรียนรู้ในวิชานวัตกรรมกรรมการปกครองการบริหารสาธารณะโดยวิธีการจัดการเรียนแบบร่วมมือด้วยเทคนิค STAD ก่อนและหลังเรียนและศึกษาความพึงพอใจต่อผลสัมฤทธิ์การจัดการเรียนแบบร่วมมือด้วยเทคนิค STAD ในวิชานวัตกรรมกรรมการปกครองการบริหารสาธารณะ ประชากรคือ นักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิตที่ลงทะเบียนเรียนในวิชานวัตกรรมกรรมการปกครองการบริหารสาธารณะ ภาคการศึกษาที่ 2 ปีการศึกษา 2566 จำนวน 90 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมี 4 ชนิด คือ แผนการจัดการเรียนรู้ แบบทดสอบวัดผลเรียนแบบปรนัย แบบเขียนบรรยายและแบบประเมินความพึงพอใจของการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิค STAD สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลคือ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที ผลการวิจัยพบว่า ผลการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคแบบร่วมมือ STAD ผ่านระบบออนไลน์มีผลการจัดการเรียนรู้สูงขึ้นตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ และความพึงพอใจต่อความพึงพอใจต่อผลการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคแบบร่วมมือ STAD ผ่านระบบออนไลน์อยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ: การจัดการเรียนรู้; เทคนิคแบบร่วมมือ STAD; ระบบออนไลน์

Abstract

This study aims to analyze the learning outcomes of students in the Innovation in Public Administration and Governance course before and after implementing cooperative learning with the STAD technique in an online setting. Additionally, it examines students' satisfaction with this instructional approach. The study population consists of 90 Master of Public Administration students enrolled in the course during the second semester of the 2023 academic year. The research instruments include four key tools: a lesson plan, an objective multiple-choice test, an open-ended written assessment, and a satisfaction survey regarding the STAD-based cooperative learning approach. Data were analyzed using statistical methods, including mean, standard deviation, and t-tests. The findings indicate that the implementation of STAD-based cooperative learning through an online system led to significantly improved learning outcomes, aligning with the research hypothesis. Furthermore, student satisfaction with this instructional approach was rated at the highest level.

Keywords: Learning Management; STAD technique; Online systems

บทนำ

การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ต้องเผชิญกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งด้านเทคโนโลยี สังคมและเศรษฐกิจ ซึ่งส่งผลต่อกระบวนการศึกษาและการพัฒนาการเรียนการสอน การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนำไปสู่แนวคิดการเรียนรู้ที่ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลมากขึ้น เช่น การเรียนผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์และการเรียนรู้แบบกลุ่มที่ช่วยส่งเสริมทักษะที่สำคัญ ได้แก่ การคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และการทำงานเป็นทีม (Anderson & Krathwohl, 2001) การเรียนการสอนแบบ Active Learning ได้รับความสนใจมากขึ้น เนื่องจากช่วยให้นักศึกษาได้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้แทนที่จะเป็นเพียงผู้รับสารเพียงฝ่ายเดียว

เทคนิค Student Teams Achievement Divisions (STAD) เป็นหนึ่งในเทคนิคการสอนแบบร่วมมือที่ช่วยให้นักศึกษาเรียนรู้ผ่านการทำงานเป็นทีม โดยกลุ่มนักศึกษาขนาด 4-5 คนจะมีระดับความสามารถที่ต่างกันและต้องทำงานร่วมกันเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของกลุ่ม การเรียนรู้แบบนี้ช่วยส่งเสริมการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การสนับสนุนซึ่งกันและกัน และการพัฒนาทักษะทางสังคม อย่างไรก็ตาม การเรียนการสอนในระบบออนไลน์มักเผชิญปัญหา เช่น การขาดปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน การสื่อสารที่มีข้อจำกัด และการขาดความร่วมมือที่มีประสิทธิภาพ ดังนั้น การนำเทคนิค STAD มาปรับใช้กับการเรียนออนไลน์จึงเป็นแนวทางที่มีศักยภาพในการเพิ่มประสิทธิภาพของการเรียนรู้แบบดิจิทัล (Slavin, 1995)

แม้ว่าการเรียนการสอนแบบผสมผสาน (Hybrid Learning) ซึ่งรวมระหว่างการเรียนออนไลน์และการเรียนในห้องเรียน จะมีข้อดีหลายประการ เช่น ความยืดหยุ่นในการเรียนรู้ การลดค่าใช้จ่ายในการเดินทาง และการปรับให้เข้ากับสไตล์การเรียนรู้ของนักศึกษาแต่ละคน แต่ก็ยังพบปัญหาหลายประการ เช่น ความท้าทายด้านเทคนิค ความยากลำบากในการสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักศึกษา และการขาดการมีส่วนร่วมของผู้เรียน การนำเทคนิค STAD มาใช้ในระบบการเรียนออนไลน์จึงสามารถช่วยลดปัญหาดังกล่าว โดยการสร้างโครงสร้างที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถทำงานร่วมกัน แบ่งปันความรู้ และพัฒนาไปพร้อมกัน

หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัย A เปิดสอนตั้งแต่ปี 2554 และได้รับการปรับปรุงในปี 2559 และ 2566 เพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของภาครัฐและเอกชน หลักสูตรดังกล่าวมุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนในด้านการบริหารและการกำหนดนโยบายสาธารณะ โดยใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบผสมผสานตั้งแต่ปี 2565 อย่างไรก็ตาม ผู้เรียนยังคงประสบปัญหาการเรียนรู้ทางไกลที่ขาดปฏิสัมพันธ์และการมีส่วนร่วมระหว่างกัน ดังนั้น การใช้เทคนิค STAD ในวิชา PAD 642 นวัตกรรมและการปกครองและการบริหารสาธารณะ จึงเป็นทางเลือกที่เหมาะสมในการศึกษาว่าการจัดการเรียนการสอนแบบร่วมมือสามารถเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความพึงพอใจของนักศึกษาได้อย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ

- 1) วิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์ของการจัดการเรียนรู้โดยวิธีการจัดการเรียนแบบร่วมมือด้วยเทคนิค STAD ก่อนและหลังเรียน
- 2) วิเคราะห์ความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนแบบร่วมมือด้วยเทคนิค STAD ในวิชาวัตกรรมการปกครองการบริหารสาธารณะ หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัย A

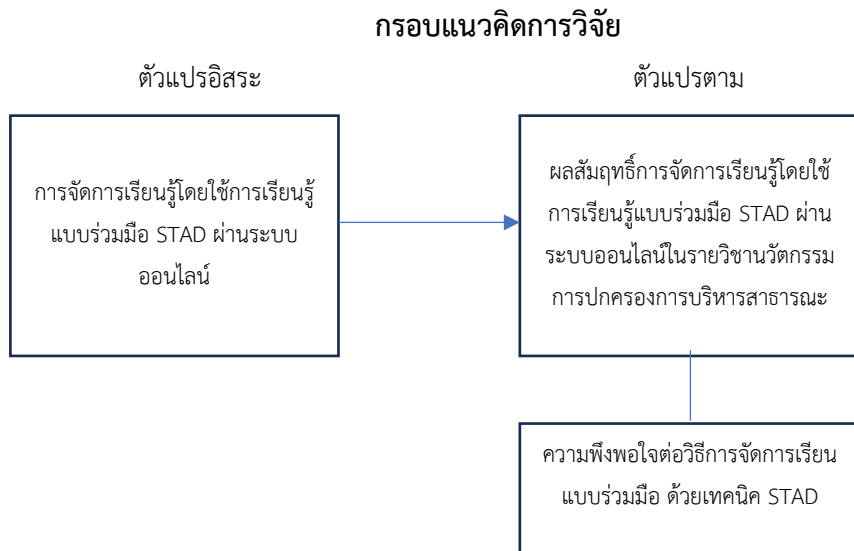
แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เน้นการพัฒนาทักษะที่เหมาะสมกับโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยมีลักษณะสำคัญหลายประการ เช่น การเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) ซึ่งกระตุ้นให้นักเรียนพัฒนาทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเองและใช้เทคโนโลยีในการเข้าถึงข้อมูล (Prince, 2004) นอกจากนี้ยังเน้นการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Collaborative Learning) ที่ส่งเสริมการทำงานร่วมกับผู้อื่นเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และแก้ปัญหาต่าง ๆ (Johnson, Johnson & Smith, 1998) รวมถึงการเรียนรู้ที่ใช้เทคโนโลยีในการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ (Technology-Enhanced Learning) และการเรียนรู้แบบปฏิบัติ (Experiential Learning) ซึ่งช่วยเสริมทักษะจากประสบการณ์จริง นักเรียนจึงได้รับประโยชน์จากการทำงานร่วมกันและแลกเปลี่ยนความรู้ในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อเสริมสร้างทักษะที่จำเป็นในชีวิตและการทำงาน (Thomas, 2000) การเรียนรู้แบบนี้ยังเกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ที่เน้นให้ผู้เรียนมีบทบาทในการกำหนดทิศทางการเรียนรู้ของตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ที่มุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนมีทักษะการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และการทำงานร่วมกัน การใช้เทคนิคการเรียนรู้แบบร่วมมือ STAD (Student Teams Achievement Divisions) ในการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพในการเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความพึงพอใจของนักศึกษา ผลการศึกษาหลายชิ้นพบว่า นักศึกษาที่เรียนด้วย STAD มีคะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน (พุทธิรากรณ์ หังสวนัส, จิตต์ระพี บุรณศักดิ์, กุลธิดา ทรัพย์สมบูรณ์, 2023; วีริชัญญ์ บุญส่ง, 2022) และมีความพึงพอใจในกระบวนการเรียนรู้ในระดับสูง (สุริยะ หาญพิชัย, 2019; ภัทรวดี อินทปັນตีและปิยตา สุนทรปิยะพันธ์, 2019) การจัดการเรียนการสอนด้วย STAD ส่งเสริมทักษะการทำงานร่วมกันและภาวะผู้นำ ซึ่งเป็นทักษะสำคัญในศตวรรษที่ 21 (พุทธิรากรณ์ หังสวนัส, จิตต์ระพี บุรณศักดิ์, กุลธิดา ทรัพย์สมบูรณ์, 2023)

สมมติฐานการวิจัย

- 1) คะแนนผลสัมฤทธิ์ของการจัดการเรียนรู้โดยวิธีการจัดการเรียนแบบร่วมมือด้วยเทคนิค STAD หลังเรียนมีค่าสูงกว่าก่อนเรียน

2) ความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนแบบร่วมมือด้วยเทคนิค STAD ในวิชานวัตกรรมการปกครอง การบริหารสาธารณะ หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัย A อยู่ในระดับมากที่สุด

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

1) ประชากร

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลองเบื้องต้น (Pre-Experiment Research) ใช้แบบ แผนการวิจัยแบบ One-group Pre-test Post-test ของลัว้น สายยศ และอังคณา สายยศ (2538) เป็นการทดลองกับประชากรเป้าหมายกลุ่มเดียว แต่มีการวัดผลก่อนเรียนและหลังเรียน มุ่งเน้นการทดลองกับนักศึกษา จำนวน 1 กลุ่ม

ประชากร คือ นักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิตที่ลงทะเบียนเรียนในวิชานวัตกรรมการปกครองการบริหารสาธารณะ ภาคการศึกษาที่ 2 ปีการศึกษา 2566 จำนวน 90 คน โดยใช้ประชากรทั้งหมดในการศึกษา

2) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง ได้แก่ แผนการจัดการเรียนรู้การเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิค STAD ในวิชานวัตกรรมการปกครองการบริหารสาธารณะ หัวข้อเครือข่ายการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ

2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล มี 3 ชนิด ประกอบด้วย

2.2.1 แบบทดสอบวัดผลเรียนวิชานวัตกรรมการปกครองการบริหารสาธารณะ หัวข้อ

เครือข่ายการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ แบบปรนัยเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ เพื่อใช้ทดสอบก่อนเรียน (Pre-test) และทดสอบหลังเรียน (Post-test) โดยใช้ข้อสอบฉบับเดียวกัน

2.2.2 แบบทดสอบการเขียนบรรยาย (Essay Test) จำนวน 4 ข้อ เพื่อใช้ทดสอบก่อนเรียน (Pre-test) และทดสอบหลังเรียน (Post-test) โดยใช้ข้อสอบฉบับเดียวกัน

2.2.3 แบบประเมินความพึงพอใจของการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิค STAD วิชาวัตกรรมการปกครองการบริหารสาธารณะ หัวข้อเครือข่ายการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ จำนวน 13 ข้อ

3) การสร้างเครื่องมือในการวิจัย

3.1 การสร้างแผนการเรียนรู้ 1) ศึกษาหลักสูตร มาตรฐานการเรียนรู้ จุดประสงค์ ขอบเขตเนื้อหา และการวัดผล และค้นคว้าเอกสารเกี่ยวกับวิธีการสอนและการจัดการเรียนรู้แบบ STAD 2) ออกแบบแผนการเรียนรู้ตามเนื้อหาของหลักสูตรและตรวจสอบกับผู้เชี่ยวชาญ เพื่อหาค่าความสอดคล้อง (IOC) ได้ค่าความสอดคล้องเท่ากับ 0.84 ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ที่ยอมรับได้

3.2 การสร้างเครื่องมือวัดผล 1) แบบทดสอบปรนัย ใช้เนื้อหาวิชาวัตกรรมการปกครองในการสร้างแบบทดสอบ จำนวน 30 ข้อ ผลการวิเคราะห์ได้ค่าความยากและอำนาจจำแนกในเกณฑ์ดี (0.40-0.59) 2) แบบทดสอบเขียนบรรยาย สร้างข้อสอบแบบเขียนบรรยาย 4 ข้อ มีเกณฑ์การให้คะแนนตั้งแต่ 1-5 ระดับ ตั้งแต่สามารถเขียนบรรยายองค์ความรู้ที่ได้จากบทเรียนได้ในระดับ ดีมากจนถึงควรปรับปรุง

3.3 การสร้างแบบประเมินความพึงพอใจ 1) ใช้การตรวจสอบความเที่ยงตรงโดยผู้เชี่ยวชาญเพื่อสร้างแบบประเมินความพึงพอใจใน 3 ด้าน ได้แก่ ผู้สอน กิจกรรมการเรียนการสอน และประโยชน์ที่ได้รับ 2) วิเคราะห์ค่า IOC ได้ค่า 0.87 ซึ่งถือว่ามีค่าความตรงที่ยอมรับได้ 3) แบบประเมินใช้ Rating scale ระหว่าง 1-5 คะแนน โดยเกณฑ์การแปลผลอยู่ในช่วง 1.00 – 5.00 แบ่งระดับความพึงพอใจตั้งแต่ พึงพอใจมากที่สุดไปจนถึงพึงพอใจน้อยที่สุด

4) การเก็บรวบรวมข้อมูล

ขั้นการวางแผน 1) ศึกษาข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิค STAD 2) พัฒนาเครื่องมือเก็บข้อมูล เช่น แผนการเรียนรู้ แบบทดสอบ และแบบประเมินความพึงพอใจ 3) จัดกลุ่มผู้เรียนตามความสมัครใจและกำหนดบทบาทในกลุ่ม 4) เตรียมเอกสารการสอน เช่น PowerPoint, VDO และเก็บใน Google Classroom

ขั้นการสอน 5) ดำเนินการทดลองสอนในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2566 ผ่านระบบออนไลน์ ZOOM 6) จัดปฐมนิเทศเพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจวิธีการเรียนรู้และเป้าหมาย 7) ประเมินผลการเรียนรู้โดยการทดสอบก่อนเรียน

ขั้นการควบคุมกำกับ 8) ดูแลและช่วยเหลือกลุ่มย่อยในการปรึกษาหารือ 9) สังเกตการณ์การทำงานกลุ่มและให้ข้อมูลป้อนกลับ 10) ช่วยเหลือกลุ่มเมื่อมีปัญหาและสรุปประเด็นการเรียนรู้

ขั้นการประเมินผล 11) ประเมินผลการเรียนรู้โดยการทดสอบหลังเรียนและการเขียนบรรยาย 12) เก็บรวบรวมผลการเรียนรู้และผลการศึกษาความพึงพอใจ

5) การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ความเหมาะสมของแผนการจัดการเรียนรู้และข้อสอบ ใช้วิธีการวิเคราะห์ค่าความสอดคล้องของคำถามกับวัตถุประสงค์เนื้อหา และตรวจสอบค่าความยากและอำนาจในการจำแนกของข้อสอบ วิเคราะห์คะแนนผลการเรียนรู้ คำนวณค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนจากการประเมินผลการเรียนรู้ในการจัดการเรียนรู้แบบ STAD เปรียบเทียบคะแนนก่อนและหลังการเรียน ใช้การวิเคราะห์ค่าที (t-test) แบบ **Dependent t-test (Paired t-test)** เพื่อเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยผลการเรียนรู้ด้านความรู้ความสามารถก่อนเรียนและหลังเรียน ศึกษาความพึงพอใจ วิเคราะห์ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการประเมินความพึงพอใจในการจัดการเรียนรู้แบบ STAD

ผลการวิจัย

1) ประชากรในการวิจัยนี้ประกอบด้วยนักศึกษาจำนวน 90 คน ซึ่งเป็นนักศึกษาระดับปริญญาโท สาขารัฐประศาสนศาสตร์ ของมหาวิทยาลัย A เป็นนักศึกษาชายจำนวน 30 คน คิดเป็นร้อยละ 33.33 และ นักศึกษาหญิงจำนวน 60 คน คิดเป็นร้อยละ 66.66 ช่วงอายุของนักศึกษาอยู่ระหว่าง 25-45 ปี โดยมีอายุเฉลี่ย 32 ปี นักศึกษาจำนวน 88 คน คิดเป็นร้อยละ 97.77 เป็นข้าราชการหรือพนักงานรัฐวิสาหกิจ และ 2 คน คิดเป็นร้อยละ 2.22 เป็นพนักงานภาคเอกชนหรือผู้ประกอบการอาชีพอิสระ นักศึกษาทุกคน ร้อยละ 100 เป็นผู้ที่ไม่มีประสบการณ์ในการเรียนออนไลน์มาก่อน

2) วิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์การจัดการเรียนรู้ในวิชาวัตกรรมการปกครองการบริหารสาธารณะโดยวิธีการจัดการเรียนแบบร่วมมือด้วยเทคนิค STAD ก่อนและหลังเรียน

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบผลการเรียนรู้โดยวิธีการจัดการเรียนแบบร่วมมือด้วยเทคนิค STAD

ผลการเรียนรู้	คะแนน เต็ม	N	μ	σ	t	df	p-value
ผลการเรียนรู้รวม							
ก่อนเรียน	50	90	27.72	3.857	11.578	89	.000*
หลังเรียน	50	90	32.17	3.069			
ผลการเรียนรู้ข้อสอบเลือกตอบ							
ก่อนเรียน	30	90	17.20	3.066	5.000	89	.000*
หลังเรียน	30	90	18.89	2.300			

ผลการเรียนรู้ เต็ม	คะแนน	N	μ	σ	t	df	p-value
ผลการเรียนรู้ข้อสอบเขียนตอบ							
ก่อนเรียน	20	90	10.52	2.255	19.461	89	.000*
หลังเรียน	20	90	13.20	1.996			

*p < .05

จากตารางที่ 1 พบว่าผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้รวมในวิชานวัตกรรมการปกครองการบริหารสาธารณะ โดยวิธีการจัดการเรียนแบบร่วมมือด้วยเทคนิค STAD ก่อนและหลังเรียน โดยมีค่าเฉลี่ยก่อนเรียน 27.72 คะแนน และมีค่าเฉลี่ยหลังเรียน 32.17 คะแนน จากคะแนนการประเมิน 50 คะแนน ซึ่งมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($p = 0.00$) เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ในวิชานวัตกรรมการปกครองการบริหารสาธารณะโดยวิธีการจัดการเรียนแบบร่วมมือด้วยเทคนิค STAD ก่อนและหลังเรียนแยกผลการเรียนรู้ข้อสอบเลือกตอบและเขียนตอบ โดยพบว่า ผลสัมฤทธิ์การจัดการเรียนรู้ข้อสอบเลือกตอบมีค่าเฉลี่ยก่อนเรียน 17.20 คะแนน และมีค่าเฉลี่ยหลังเรียน 18.89 คะแนน จากคะแนนประเมิน 30 คะแนน ซึ่งมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($p = 0.00$) เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ในส่วนผลการเรียนรู้ข้อสอบเขียนตอบค่าเฉลี่ยก่อนเรียน 10.52 คะแนน และมีค่าเฉลี่ยหลังเรียน 13.20 คะแนน จากคะแนนประเมิน 20 คะแนน ซึ่งมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($p = 0.00$) เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

3) ความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนแบบร่วมมือด้วยเทคนิค STAD ในวิชานวัตกรรมการปกครองการบริหารสาธารณะ

ตารางที่ 2 ความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนแบบร่วมมือด้วยเทคนิค STAD

ด้าน	$\bar{x}$	SD.	แปลผล
1.ผู้สอน	4.85	.348	มากที่สุด
1.1 ทำหน้าที่ให้คำปรึกษา, อำนวยความสะดวก	4.81	.423	มากที่สุด
1.2 การเรียนแบบกลุ่มส่งเสริมให้ผู้เรียนกระตือรือร้น	4.86	.381	มากที่สุด
1.3 ใช้คำถามกระตุ้นผู้เรียนแลกเปลี่ยนในกลุ่ม	4.83	.434	มากที่สุด
1.4 ส่งเสริมให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็นในกลุ่มอย่างกว้างขวาง	4.88	.355	มากที่สุด

ด้าน	$\bar{X}$	SD.	แปลผล
1.5 ออกแบบกิจกรรมหลากหลาย ทำให้ผู้เรียน กระตือรือร้นเสมอ	4.86	.413	มากที่สุด
2.ด้านกิจกรรม	4.78	.383	มากที่สุด
2.1 กิจกรรมสอดคล้องกับหัวข้อที่เรียน	4.80	.432	มากที่สุด
2.2 กิจกรรมส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน	4.86	.346	มากที่สุด
2.3 กิจกรรมเหมาะสมกับเวลา	4.51	.729	มากที่สุด
2.4 กิจกรรมกระตุ้นให้เกิดกระบวนการคิด	4.80	.461	มากที่สุด
2.5 กิจกรรมส่งเสริมให้เกิดการคิดวิเคราะห์	4.85	.392	มากที่สุด
2.6 กิจกรรมเปิดโอกาสได้แลกเปลี่ยนกับวิทยากร ภายนอกที่มีประสบการณ์	4.81	.529	มากที่สุด
2.7 กิจกรรมจิตสาธารณะที่ส่งเสริมการทำงานร่วมกัน	4.83	.583	มากที่สุด
3.ด้านประโยชน์ที่ได้รับ	4.80	.403	มากที่สุด
3.1 เกิดรับผิดชอบ/เรียนรู้วิธีทำงานร่วมกับผู้อื่นผ่าน ออนไลน์	4.85	.392	มากที่สุด
3.2 สามารถทำงานได้อย่างเป็นระบบผ่านออนไลน์	4.80	.461	มากที่สุด
3.3 เกิดการคิดวิเคราะห์ บูรณาการความรู้ได้	4.77	.476	มากที่สุด
3.4 การจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มผ่านออนไลน์มี ประโยชน์ไม่ต่างจากการเรียนแบบออนไซต์	4.85	.423	มากที่สุด
3.5 เข้าใจเนื้อหาที่เรียนจากการเรียนแบบกลุ่มผ่าน ออนไลน์	4.75	.562	มากที่สุด
3.6 การเรียนแบบกลุ่มผ่านออนไลน์ส่งเสริมให้เกิด ความรู้และทักษะด้านเทคโนโลยี	4.77	.476	มากที่สุด
รวม	4.80	.355	มากที่สุด

จากตารางที่ 2 นักศึกษาตอบแบบสอบถามความพึงพอใจต่อผลสัมฤทธิ์การจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคแบบร่วมมือ STAD ผ่านระบบออนไลน์จำนวน 80 ราย คิดเป็นร้อยละ 88.88 โดยพบว่าความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนแบบร่วมมือด้วยเทคนิค STAD ในวิชานวัตกรรมกรรมการปกครองการบริหารสาธารณะในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.80; SD. = .355) ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านผู้สอนมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.85; SD. = .348) โดยผู้สอนมีการส่งเสริมให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็น

ในกลุ่มอย่างกว้างขวาง มากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.88; SD=.355) รองลงมาคือ ด้านประโยชน์ที่ได้รับมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.80; SD=.403) โดยผู้เรียนเกิดรับผิดชอบ/เรียนรู้วิธีทำงานร่วมกับผู้อื่นผ่านออนไลน์มากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.85; SD=.392) และด้านกิจกรรมมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.78; SD=.383) โดยมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.86; SD=.346)

สรุปและอภิปรายผล

ผลสัมฤทธิ์การจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคแบบร่วมมือ STAD ผ่านระบบออนไลน์ในรายวิชา วัตกรรมการปกครองการบริหารสาธารณะสำหรับนักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัย A มีผลการจัดการเรียนรู้สูงขึ้นตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ โดยอภิปรายผลได้ดังนี้

1) ผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้รวมในวิชาวัตกรรมการปกครองการบริหารสาธารณะโดยวิธีการจัดการเรียนแบบร่วมมือด้วยเทคนิค STAD มีคะแนนทดสอบหลังเรียนทั้งการทดสอบแบบเลือกตอบและแบบเขียนตอบสูงกว่าก่อนเรียน เนื่องจากผู้เรียนได้มีการช่วยเหลือกันทบทวนบทเรียนจนกว่าสมาชิกทุกคนในกลุ่มจะเข้าใจบทเรียนได้เหมือนกัน ผู้เรียนที่มีความสามารถในการเรียนแตกต่างกัน สมาชิกทุกคนในกลุ่มจะต้องมีส่วนร่วมในการทำงานให้ประสบความสำเร็จ โดยผู้เรียนแต่ละคนจะต้องพยายามทำความเข้าใจเนื้อหาทุกประเด็น ผู้เรียนที่มีความสามารถทางการเรียนในระดับเก่งจะต้องให้ความช่วยเหลือสมาชิกในกลุ่มที่มีความสามารถทางการเรียนอ่อนกว่าให้เข้าใจ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน ทุกคนมีเป้าหมายร่วมกันที่จะต้องทำงานกลุ่มให้ประสบความสำเร็จ นักศึกษาจึงต้องรับผิดชอบต่อตนเองและต่อกลุ่ม จึงทำให้สมาชิกในกลุ่มมีผลการเรียนสูงขึ้น เป็นไปตามแนวคิดของ Johnson, Johnson & Smith (1998) ที่กล่าวว่าการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Collaborative Learning) เป็นกระบวนการการเรียนรู้ที่ให้โอกาสแก่ผู้เรียนที่จะทำงานร่วมกัน เพื่อให้เกิดการแบ่งปันความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ระหว่างกัน การเรียนรู้แบบร่วมมือนี้ทำให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้จากผู้สอนและจากกันเอง ในขณะเดียวกันผ่านการแลกเปลี่ยนความคิดและการทำงานร่วมกันในกลุ่มหรือทีม กระบวนการนี้ส่งเสริมการพัฒนาทักษะระดับสูง เช่น การคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา การสื่อสาร และการทำงานร่วมกัน ผู้เรียนได้รับประโยชน์จากมุมมองและแนวคิดที่ต่างกันในทีม โดยทั่วไป การเรียนรู้แบบร่วมมือมักเป็นกระบวนการที่สนุกสนานและเสริมสร้างชุมชนการเรียนรู้ที่เข้มแข็ง สอดคล้องกับผลการวิจัยของพุทธิภรณ์ หังสวนัส, จิตต์ระพี บุรณศักดิ์และกุลธิดา ทรัพย์สมบูรณ์ (2023) ที่พบว่า การจัดการเรียนการสอนโดยใช้แนวคิดการเรียนรู้แบบร่วมมือผ่านระบบออนไลน์นี้มีประสิทธิภาพส่งเสริมให้นักศึกษามีทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ด้านความร่วมมือ การทำงานเป็นทีมและภาวะผู้นำส่งผลให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ดีขึ้น จึงควรนำแนวคิดการเรียนรู้แบบร่วมมือไปใช้ในบทเรียนหรือวิชาอื่น รวมถึงการศึกษาเปรียบเทียบประสิทธิภาพกับแนวคิดการเรียนรู้แบบอื่น

ผลการศึกษาจากงานวิจัยเรื่องนี้ยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของภัทรวดี อินทปันตี และปิยตา สุนทรปิยะพันธ์ (2562) ที่พบว่า คณะแผนกผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ตามมาตรฐานการศึกษาระหว่างประเทศ (IES) ทักษะทางวิชาชีพบัญชีของนักศึกษาสาขาการบัญชี ในวิชาการบัญชีภาคเรียนโดยใช้วิธีการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิค STAD หลังเรียนมีค่าสูงกว่าก่อนเรียน โดยกล่าวว่าการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีนี้จะทำให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะที่จำเป็น ซึ่งประกอบด้วย ทักษะทางปัญญา การวิเคราะห์ การตัดสินใจที่จะปรึกษาผู้สอน ทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและการสื่อสาร การทำงานเป็นทีม การสื่อสาร การใช้เทคนิคการฟัง ทักษะการจัดการตนเอง การจัดการเวลาเพื่อให้บรรลุผล ทักษะการจัดการองค์การ ประยุกต์ใช้ทักษะการบริหารคนและสร้างแรงจูงใจ การมอบหมายงาน ซึ่งผู้เรียนที่ผ่านการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิค STAD จะได้รับการฝึกทักษะไปพร้อมกับการเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของวีริชญ์ บุญสง (2022) ที่พบเช่นเดียวกันว่า แต่ละกลุ่มประกอบด้วยสมาชิกที่มีความรู้ ความสามารถแตกต่างกัน โดยที่แต่ละ คนมีส่วนร่วมในความสำเร็จของกลุ่ม มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกัน คนที่เรียนเก่งจะช่วยเหลือคนที่อ่อนกว่า สมาชิกในกลุ่มต้องร่วมกันรับผิดชอบผลการเรียนรู้ของเพื่อนสมาชิกทุกคน ในกลุ่ม ความสำเร็จของบุคคลแต่ละคนคือความสำเร็จของกลุ่ม และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุริยะ หาญพิชัย (2019) ที่พบว่า นักศึกษามีการเรียนรู้ร่วมกันโดยนักศึกษาที่มีผลการเรียนสูงได้สอนนักศึกษาที่มีผลการเรียนต่ำในลักษณะเพื่อนช่วยเพื่อน เกิดความสามัคคีภายในกลุ่ม มีความรับผิดชอบงานร่วมกัน จนส่งผลให้การเรียนของนักศึกษาสูงขึ้น

2) ความพึงพอใจต่อผลสัมฤทธิ์การจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคแบบร่วมมือ STAD ผ่านระบบออนไลน์ โดยพบว่าความพึงพอใจต่อผลสัมฤทธิ์การจัดการเรียนแบบร่วมมือด้วยเทคนิค STAD ในวิชานวัตกรรมการปกครองการบริหารสาธารณะในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยด้านผู้สอน ด้านประโยชน์ที่ได้รับและด้านกิจกรรมในระดับมากที่สุดทุกด้าน ทั้งนี้เพราะผู้สอนทำหน้าที่ให้คำปรึกษา อำนวยความสะดวก ส่งเสริมให้ผู้เรียนกระตือรือร้น มีการใช้คำถามกระตุ้นผู้เรียนแลกเปลี่ยนในกลุ่มและแสดงความเห็นในกลุ่มอย่างกว้างขวาง ผู้สอนออกแบบกิจกรรมหลากหลาย เช่น การใช้กรณีศึกษา การเชิญวิทยากร มาบรรยายผ่านระบบออนไลน์ มอบหมายให้นักศึกษาทำกิจกรรมจิตอาสาตามความสนใจและนำเสนอในรูปแบบคลิปวิดีโอ เป็นต้น ส่งผลให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้นในการเรียนตลอดเวลา เป็นการส่งเสริมการทำงานเป็นทีม การทำงานอย่างเป็นระบบและส่งเสริมทักษะการใช้เทคโนโลยี สอดคล้องกับงานวิจัยของ วีริชญ์ บุญสง (2022) ที่พบว่า การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ STAD ที่ผู้สอนออกแบบขึ้นมานั้น สามารถทำให้นักศึกษาได้รับประสบการณ์ทำงานร่วมกันมากขึ้น นักศึกษาได้รับความช่วยเหลือจากสมาชิกภายในกลุ่ม แลกเปลี่ยนความคิดเห็น การรับผิดชอบร่วมกัน ประสบความสำเร็จหรือความล้มเหลวร่วมกัน พัฒนาปรับปรุง และแก้ไขปัญหาร่วมกัน มีการให้กำลังใจซึ่งกันและกัน ทำให้นักศึกษามีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน รู้จักช่วยเหลือและแบ่งปัน อีกทั้งยังทำให้นักศึกษาที่มีปัญหาสามารถเข้าใจบทเรียนไปพร้อมๆ กัน ส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการ

เรียนเป็นที่น่าพึงพอใจ อีกทั้งในการจัดการเรียนรู้ผู้สอนยังสอดแทรกกิจกรรมต่างๆ ที่กระตุ้นความสนใจของนักศึกษา เช่น การกำหนดปัญหาเป็นภารกิจให้สมาชิกภายในกลุ่มช่วยกันแก้ไข การใช้สถานการณ์จำลอง การใช้บทบาทสมมติ และการใช้เกม อาทิ Quiz game, Board game, Online game เป็นต้น โดยผู้สอนได้เลือกสิ่งที่กำลังเป็นที่สนใจอยู่ในสังคม มีความแปลกใหม่ ทันสมัย นักศึกษาจึงมีความตื่นตัว ทำท่าย สนใจ และใส่ใจกับการจัดการเรียนรู้มากขึ้นทำให้นักศึกษาพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอนแบบร่วมมือ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุริยะ หาญพิชัย (2019) ที่พบว่า นักศึกษามีการเรียนรู้ร่วมกันโดยนักศึกษามีผลการเรียนสูงได้สอนนักศึกษามีผลการเรียนต่ำในลักษณะเพื่อนช่วยเพื่อน เกิดความสามัคคีภายในกลุ่ม มีความรับผิดชอบงานร่วมกัน จนส่งผลให้การเรียนของนักศึกษาสูงขึ้น นักศึกษามีความพึงพอใจต่อการเรียนรู้แบบร่วมมือเพราะการเรียนรู้แบบร่วมมือได้สร้างบรรยากาศและการจัดการเรียนการสอนที่เอื้อให้เกิดการเรียนรู้ที่หลากหลายตามแผนการเรียนการสอนโดยใช้กระบวนการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยกระบวนการกลุ่ม โดยเปิดโอกาสให้นักศึกษาทำกิจกรรมได้อย่างอิสระ กล้าคิด กล้าทำมีความกระตือรือร้น ความสนใจในการเรียนให้ความร่วมมือในการจัดการเรียนการสอน จึงทำให้การจัดการเรียนการสอนนั้นประสบความสำเร็จ

3) งานวิจัยนี้ สอดคล้องกับงานวิจัยอื่น ๆ ที่ศึกษาผลกระทบของการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperative Learning) และการใช้เทคนิค STAD ในการเรียนการสอน (Slavin, 1995; Johnson et al., 1998) โดยข้อค้นพบใหม่ของงานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่า STAD สามารถช่วยลดช่องว่างของการมีส่วนร่วมในการเรียนออนไลน์และสามารถเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างนักศึกษาได้แม้ในสภาพแวดล้อมดิจิทัล ซึ่งเป็นประเด็นที่งานวิจัยก่อนหน้านี้ยังไม่ได้ศึกษาอย่างละเอียด

ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่าการนำเทคนิค STAD มาใช้ในบริบทการเรียนออนไลน์ไม่เพียงแต่ช่วยเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน แต่ยังช่วยให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้นและมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีขึ้น นอกจากนี้ เทคนิคนี้ยังช่วยส่งเสริมการพัฒนาทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 เช่น การทำงานเป็นทีมและการคิดเชิงวิเคราะห์ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาในระดับอุดมศึกษา

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1. จากผลการวิจัยที่พบว่าความพึงพอใจด้านกิจกรรมเหมาะสมกับเวลา มีค่าเฉลี่ยน้อยกว่าด้านอื่น ๆ ดังนั้น การเลือกเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนการสอน เลือกให้เหมาะสมกับเวลาให้มากขึ้น
2. คณาจารย์และผู้สอนควรนำเทคนิค STAD ไปปรับใช้ในรายวิชาออนไลน์เพื่อเพิ่มปฏิสัมพันธ์และการมีส่วนร่วมของนักศึกษา
3. ผู้บริหารสถาบันการศึกษาควรสนับสนุนให้มีการพัฒนาแพลตฟอร์มการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการเรียนรู้แบบร่วมมือและให้การฝึกอบรมคณาจารย์ในการใช้เทคนิคการสอนที่มีประสิทธิภาพ

4. นักศึกษาควรมีการฝึกฝนทักษะการทำงานเป็นทีม และปรับตัวให้เข้ากับรูปแบบการเรียนรู้แบบร่วมมือที่ใช้เทคโนโลยีดิจิทัล

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการเปรียบเทียบการจัดการเรียนการสอนแบบร่วมมือผ่านออนไลน์กับวิธีอื่นๆ เพื่อดูผลการจัดการเรียนรู้เชิงเปรียบเทียบ

2. ควรศึกษาทักษะ เช่น การแสดงความเห็นในกลุ่ม ความกระตือรือร้นในการเรียนและปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนด้วยกันที่ผ่านกระบวนการกลุ่มจากการเรียนรู้โดยวิธี STAD เพื่อศึกษาเปรียบเทียบทักษะที่เกิดขึ้นในรายวิชาอื่น

3. ควรมีการศึกษาผลการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD ร่วมกับเทคนิควิธีการอื่นเพื่อพัฒนาผลการจัดการเรียนรู้ ทักษะด้านต่างๆ อย่างต่อเนื่อง

เอกสารอ้างอิง

ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. (2538). *เทคนิคการวัดผลการเรียนรู้*. ชมรมเด็ก.

พุทธิราภรณ์ หังสวนัส, จิตต์ระพี บุรณศักดิ์ และกุลธิดา ททรัพย์สมบุรณ์. (2023). ศึกษาประสิทธิภาพการจัดการเรียนการสอนโดยใช้แนวคิดการเรียนรู้แบบร่วมมือผ่านระบบออนไลน์สำหรับนักศึกษาพยาบาล. *Nursing Science Journal of Thailand*, 41(1), 87-99.

ภัทรวดี อินทปันตี และปิยดา สุนทรปิยะพันธ์. (2562). การพัฒนาผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ตามมาตรฐานการศึกษาระหว่างประเทศ (IES) ทักษะทางวิชาชีพบัญชีโดยใช้การเรียนรู้แบบร่วมมือ STAD ในรายวิชาการบัญชีภาษีอากร. *จันทร์เกษมสาร*, 25(1), 92-107.

วีริชัญญ์ บุญส่ง. (2022). การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชา สศ 2211402 การจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาสำหรับนักศึกษาสาขาวิชาสังคมศึกษาชั้นปีที่ 4 ระหว่างการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ STAD กับการจัดการเรียนรู้แบบปกติ. *Journal of Suvarnabhumi Institute of Technology (Humanities and Social Sciences)*, 8(1), 53-65.

สุริยะ หาญพิชัย. (2019). การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยใช้การเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิค Student Teams Achievement Divisions (STAD) ในรายวิชากฎหมายปกครองสำหรับรัฐประศาสนศาสตร์. *วารสารรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา*, 2(3), 23-32.

Anderson, L. W., & Krathwohl, D. R. (2001). *A taxonomy for learning, teaching, and assessing: A revision of Bloom's taxonomy of educational objectives*. Longman.

- Johnson, D. W., Johnson, R. T., & Smith, K. A. (1998). Cooperative learning returns to college: What evidence is there that it works? *Change: The Magazine of Higher Learning*, 30(4), 26-35. <https://doi.org/10.1080/00091389809602629>
- Prince, M. (2004). Does active learning work? A review of the research. *Journal of Engineering Education*, 93(3), 223-231.
- Slavin, R. E., & Madden, N. A. (1989). What works for students at risk: A research synthesis. *Educational Leadership*, 46(8), 4-13.
- Thomas, J. W. (2000). *A review of research on project-based learning*. Autodesk Foundation. <https://www.bobpearlman.org/Learning21/PBLResearchReview.htm>
- Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes*. Harvard University Press.

วันหยุดพักผ่อนประจำปีตามกฎหมายคุ้มครองแรงงานของไทย:
ศึกษาเปรียบเทียบมาตรฐานแรงงานระหว่างประเทศและอาเซียน

Annual Vocation under Thai Labour Protection Law:
A Comparative Study of International and ASEAN Labour Standards

[Received: December 25, 2024; Revised: March 9, 2025; Accepted: March 20, 2025]

สุรศักดิ์ มีบัว

สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

Surasak Meebua

Lecturer in Department of Law,
Faculty of Law,
Suan Sunandha Rajabhat University

พิมุข สุศีลสัมพันธ์

สาขาวิชาศึกษาทั่วไป (กฎหมาย) คณะศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์

Pimuk Suseensumpun

General Education (Law),
Faculty of Liberal Arts,
Rajamangala University of Technology
Rattanakosin

ชื่นชีวิน ยิ้มเฟื่อง

สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

Chuencheewin Yimfuang

Lecturer in Department of Law,
Faculty of Law,
Suan Sunandha Rajabhat University

อภิเชษฐ เสมอใจ

สาขาวิชานิติศาสตร์
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์

Apichet Samerjai

Lecturer in Department of Law,
Faculty of Liberal Arts
Kalasin University

CORRESPONDING AUTHOR

Surasak Meebua, Assistant Professor Dr., Lecturer in Department of Law, Faculty of Law,
Suan Sunandha Rajabhat University, Thailand. E-mail: surasak.mee@ssru.ac.th

บทคัดย่อ

การที่ลูกจ้างทำงานให้แก่นายจ้างมาเป็นเวลานาน โดยไม่ได้หยุดพักยอมทำให้ลูกจ้างเกิดความรู้สึกเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้าสะสมทั้งทางร่างกายและจิตใจ ซึ่งนอกจากจะเป็นปัจจัยเสี่ยงที่จะทำให้เกิดอุบัติเหตุในระหว่างการทำงานแล้วยังส่งผลกระทบต่อร่างกายและสุขภาพอนามัยของลูกจ้างที่ย่ำแย่ลงได้ รวมทั้งลดประสิทธิภาพในงานที่ลูกจ้างทำให้แก่นายจ้างไปด้วยในตัวเอง ด้วยเหตุนี้จึงมีการกำหนดวันหยุดพักผ่อนประจำปีให้แก่ลูกจ้างขึ้นมา การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 4 ประการ อันได้แก่ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการกำหนดวันหยุดพักผ่อนประจำปี 2) เพื่อศึกษาการคุ้มครองลูกจ้างเกี่ยวกับวันหยุดพักผ่อนประจำปีตามกฎหมายระหว่างประเทศ กฎหมายต่างประเทศในอาเซียน และกฎหมายไทย 3) เพื่อวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบการคุ้มครองลูกจ้างเกี่ยวกับวันหยุดพักผ่อนประจำปีตามกฎหมายระหว่างประเทศ กฎหมายต่างประเทศในอาเซียน และกฎหมายไทย 4) เพื่อเสนอแนะแนวทางแก้ไขและปรับปรุงกฎหมายคุ้มครองแรงงานของไทยเกี่ยวกับการคุ้มครองลูกจ้างในวันหยุดพักผ่อนประจำปีที่มีความเหมาะสม ผลการศึกษาพบว่า พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 มาตรา 30 วรรคหนึ่ง กำหนดมาตรฐานขั้นต่ำเกี่ยวกับวันหยุดพักผ่อนประจำปีสำหรับลูกจ้างที่ทำงานมาแล้วครบ 1 ปีไว้ 6 วันทำงาน โดยให้สิทธิแก่ลูกจ้างไม่น้อยกว่าที่กำหนดในอนุสัญญาว่าด้วยวันหยุดพักโดยได้รับค่าจ้าง (แก้ไข) ค.ศ. 1970 (ฉบับที่ 132) ซึ่งกำหนดให้ประเทศสมาชิกที่ให้สัตยาบันจะต้องกำหนดวันหยุดพักผ่อนประจำปีที่เป็นระยะเวลาขั้นต่ำ โดยวันหยุดพักจะต้องไม่น้อยกว่า 3 สัปดาห์ทำงาน กรณีที่มีเวลาการทำงาน 1 ปี รวมทั้งไม่สอดคล้องกับกฎหมายหลายประเทศในอาเซียน ซึ่งกำหนดวันหยุดพักผ่อนประจำปีไว้มากกว่ากฎหมายไทย รวมถึงมีการกำหนดวันหยุดพักผ่อนประจำปีในลักษณะยืดหยุ่น โดยการเพิ่มวันหยุดพักผ่อนประจำปีมากขึ้นตามอายุงานหรือระยะเวลาการทำงานของลูกจ้าง และบางประเทศได้เพิ่มวันหยุดพักผ่อนประจำปีตามประเภทงาน โดยงานที่มีลักษณะอันตรายจะกำหนดวันหยุดพักผ่อนประจำปีไว้มากกว่างานทั่วไป ดังนั้น ผู้เขียนจึงเสนอแนะให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 โดยให้เพิ่มจำนวนวันหยุดพักผ่อนประจำปีมากขึ้นตามอายุงานหรือระยะเวลาการทำงานของลูกจ้าง โดยได้รับค่าจ้างในระหว่างนั้น ซึ่งจะส่งผลให้ลูกจ้างมีเวลาพักผ่อนประจำปีเพิ่มขึ้นในลักษณะที่สอดคล้องกับระยะเวลาการทำงานของลูกจ้างแต่ละคน สำหรับให้ลูกจ้างได้ผ่อนคลายความเหน็ดเหนื่อยที่ได้ทำงานให้แก่นายจ้างมาเป็นเวลานาน อันส่งผลให้เกิดความสมดุลระหว่างชีวิตการทำงานและครอบครัวของลูกจ้างเพิ่มมากขึ้น รวมทั้งทำให้งานที่ลูกจ้างทำให้แก่นายจ้างมีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้นไปด้วยในตัวเอง

คำสำคัญ: วันหยุดพักผ่อนประจำปี; กฎหมายคุ้มครองแรงงาน; มาตรฐานแรงงานระหว่างประเทศ; อาเซียน

Abstract

Long-term work without breaks for employees might result in physical and psychological exhaustion. This is not only a risk factor for workplace accidents but also impacts the physical well-being and health of employees. Furthermore, it diminishes the productivity of employees for businesses. Consequently, annual vacation is organised for employees. This study has four aims: 1) To examine the fundamental principles of annual vacation; 2) To analyse the safeguarding of employees through annual vacation in compliance with international law. 3) Compare and analyse the safeguarding of annual vacation for employees in accordance with international law, ASEAN regulations, and Thai legislation. 4) Recommend enhancements and remedies to Thai labour protection legislation to ensure adequate safeguarding of employees' annual vacation rights. The study indicates that the Labour Protection Act of 1998, Section 30, Paragraph 1, only mandates six working days of annual vacation for employees who have worked for a year. This is less than what is required by the Paid Holidays (Amendment) Convention, 1970 (No. 132), which mandates that ratifying member states have to provide at least three weeks of annual vacation for employees who have worked for a year. The Labour Protection Act of 1998 also fails to comply with the regulations of other ASEAN nations, which mandate a higher annual vacation than Thai legislation. These nations also establish annual vacation in a flexible manner, increasing the vacation time based on the employee's seniority or length of employment. Certain countries enhance annual vacation according to the kind of employment, with hazardous occupations receiving more vacation than general ones. The author proposes revising the Labour Protection Act of 1998 to enhance the annual vacation entitlement based on the employee's seniority or duration, ensuring payment during this period. This will lead to an increase in annual vacation time for employees, commensurate with their tenure, enabling them to reduce work-related fatigue and achieve a superior work-life balance for themselves and their families, thereby enhancing their efficiency in fulfilling job responsibilities.

Keywords: Annual Vacation; Labour Protection Law; International Labour Standards; ASEAN

บทนำ

การกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำ (Minimum Standards) เกี่ยวกับการจ้าง สำหรับการจ้างงานในภาคเอกชนในงานอุตสาหกรรมและพาณิชย์กรรมของประเทศไทยได้กำหนดในพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 ซึ่งได้กำหนดไว้หลายหมวดและครอบคลุมทั้งการใช้แรงงานทั่วไป การใช้แรงงานหญิงและแรงงานเด็ก โดยตลอดระยะเวลาที่ผ่านมานับตั้งแต่ได้มีการบังคับใช้ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมหลายครั้ง เพื่อเพิ่มสิทธิประโยชน์หรือขอบเขตในการคุ้มครองให้แก่ลูกจ้าง (Employees) มากขึ้น โดยได้รับอิทธิพลจากมาตรฐานแรงงานระหว่างประเทศ (International Labour Standards) หลายฉบับ ซึ่งประเทศไทยในฐานะเป็นประเทศสมาชิก (Member States) ได้ผูกพันตนให้สัตยาบัน (Ratification) ในตราสารระหว่างประเทศ (Legal Instruments) ในรูปแบบอนุสัญญา (Conventions) หรือได้แก้ไขเพิ่มเติมตามคำแนะนำที่กำหนดในข้อแนะ (Recommendations) ซึ่งเป็นตราสารระหว่างประเทศที่ไม่มีผลผูกพันตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศ (International Law) แต่เป็นคำแนะนำให้ประเทศสมาชิกลงไปเป็นแนวทางในการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายภายในประเทศที่สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมของประเทศสมาชิกแต่ละประเทศที่มีความแตกต่างกัน

บทความวิชาการฉบับนี้ผู้เขียนได้กำหนดขอบเขตการศึกษาปัญหาเกี่ยวกับวันหยุดพักผ่อนประจำปี (Annual Vacation) ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 ซึ่งได้กำหนดไว้ไม่เหมาะสม 3 ประการ ดังนี้

ประการแรก การกำหนดจำนวนวันหยุดพักผ่อนประจำปีที่น้อยเกินไปสมควร แม้มาตรา 30 วรรคหนึ่ง จะกำหนดให้ลูกจ้างที่ทำงานให้แก่นายจ้าง (Employers) มาแล้วครบ 1 ปีมีโอกาสหยุดพักผ่อนได้อย่างอิสระ โดยมีสิทธิหยุดพักผ่อนประจำปีไม่น้อยกว่า 6 วันทำงานต่อปี ซึ่งถือว่าน้อยเกินไปทำให้ลูกจ้างไม่ได้รับการพักผ่อนอย่างเต็มที่ หรือสอดคล้องกับระยะเวลาการทำงานที่ได้ทำงานให้แก่นายจ้างมาแล้ว โดยได้รับค่าจ้างในระหว่างนั้นที่เหมาะสมตามมาตรา 56(3) ส่งผลให้ไม่เกิดการถนอมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของแรงงาน

ประการที่สอง การกำหนดจำนวนวันหยุดพักผ่อนประจำปีของลูกจ้างที่ไม่เพิ่มขึ้นตามอายุงานหรือระยะเวลาการทำงาน แม้มาตรา 30 วรรคหนึ่ง จะกำหนดให้ลูกจ้างที่ทำงานให้แก่นายจ้างมาแล้วครบ 1 ปีมีสิทธิหยุดพักผ่อนประจำปีไม่น้อยกว่า 6 วันทำงานต่อปี แต่ได้กำหนดมาตรฐานขั้นต่ำที่ลูกจ้างมีสิทธิหยุดพักผ่อนประจำปีไว้อัตราเดียว ทำให้ลูกจ้างที่มีความจงรักภักดีโดยทำงานกับนายจ้างมาเป็นระยะเวลานานมีสิทธิหยุดพักผ่อนประจำปีได้เท่ากับลูกจ้างที่เพิ่งเข้าทำงานหรืออายุงานยังน้อย

ประการที่สาม การไม่เพิ่มวันหยุดพักผ่อนประจำปีให้แก่ลูกจ้างมากขึ้นสำหรับงานบางประเภทที่มีลักษณะหรือสภาพของงานอันตรายหรืองานที่มีความเสี่ยงภัย ทำให้ลูกจ้างกลุ่มนี้มีสิทธิหยุดพักผ่อนประจำปีเท่ากับลูกจ้างในงานทั่วไป ทั้งที่เป็นงานที่มีลักษณะพิเศษซึ่งควรได้รับการพักผ่อนหรือผ่อนคลายการทำงานมากกว่าลูกจ้างในงานทั่วไป

ขอบเขตของการศึกษา

บทความวิชาการเรื่องนี้กำหนดขอบเขตการศึกษาเกี่ยวกับวันหยุดพักผ่อนประจำปีตามกฎหมายคุ้มครองแรงงานของไทย คือ พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 มาตรา 30 และค่าจ้างในวันหยุดพักผ่อนประจำปีตามพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 มาตรา 56(3) โดยศึกษาเปรียบเทียบกับมาตรฐานแรงงานระหว่างประเทศในรูปแบบอนุสัญญา คือ อนุสัญญาว่าด้วยวันหยุดพักผ่อนโดยได้รับค่าจ้าง (แก้ไข) ค.ศ. 1970 (ฉบับที่ 132) [Holidays with Pay Convention (Revised), 1970 (No. 132)] และมาตรฐานแรงงานระหว่างประเทศในรูปแบบข้อเสนอแนะ คือ ข้อเสนอว่าด้วยวันหยุดพักผ่อนโดยได้รับค่าจ้าง (ฉบับที่ 98) ค.ศ. 1954 Holidays with Pay Recommendation, 1954 (No. 98) รวมทั้งศึกษาเปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศในสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรืออาเซียน (Association of South East Asian Nations : ASEAN) จำนวน 4 ประเทศ อันได้แก่ สหพันธรัฐมาเลเซีย สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว สาธารณรัฐสิงคโปร์ และราชอาณาจักรกัมพูชา ซึ่งเป็นประเทศที่มีสภาพเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมที่ใกล้เคียงกับประเทศไทย

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการกำหนดวันหยุดพักผ่อนประจำปี
2. เพื่อศึกษาการคุ้มครองลูกจ้างเกี่ยวกับวันหยุดพักผ่อนประจำปีตามกฎหมายระหว่างประเทศ กฎหมายต่างประเทศในอาเซียน และกฎหมายไทย
3. เพื่อวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบการคุ้มครองลูกจ้างเกี่ยวกับวันหยุดพักผ่อนประจำปีตามกฎหมายระหว่างประเทศ กฎหมายต่างประเทศในอาเซียน และกฎหมายไทย
4. เพื่อเสนอแนะแนวทางแก้ไขและปรับปรุงกฎหมายคุ้มครองแรงงานของไทยเกี่ยวกับการคุ้มครองลูกจ้างในวันหยุดพักผ่อนประจำปีที่มีความเหมาะสม

วิธีการศึกษา

บทความวิชาการเรื่องนี้ใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสาร (Documentary Research) จากแหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้องจากข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) อันได้แก่ กฎหมายระหว่างประเทศ กฎหมายต่างประเทศในอาเซียน และกฎหมายไทยเกี่ยวกับวันหยุดพักผ่อนประจำปี รวมทั้งศึกษาจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ที่มีผู้จัดทำหรือรวบรวมไว้ อันได้แก่ หนังสือ บทความ วิทยานิพนธ์ และข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์จากอินเทอร์เน็ตที่มีใช้ข้อมูลทางกฎหมาย ทั้งที่เป็นภาษาต่างประเทศและภาษาไทย โดยนำข้อมูลที่ได้รับจากการศึกษาค้นคว้ามาวิเคราะห์ในเชิงเปรียบเทียบกับแนวคิดพื้นฐานและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง เพื่อสรุปผลการศึกษาและเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายคุ้มครองแรงงานของไทยเกี่ยวกับวันหยุดพักผ่อนประจำปีที่มีความเหมาะสม

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการกำหนดวันหยุดพักผ่อนประจำปี
2. ทำให้ทราบการคุ้มครองลูกจ้างเกี่ยวกับวันหยุดพักผ่อนประจำปีตามกฎหมายระหว่างประเทศ กฎหมายต่างประเทศในอาเซียน และกฎหมายไทย
3. ทำให้สามารถทราบผลการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบการคุ้มครองลูกจ้างเกี่ยวกับวันหยุดพักผ่อนประจำปีตามกฎหมายระหว่างประเทศ กฎหมายต่างประเทศในอาเซียน และกฎหมายไทย
4. ทำให้ได้แนวทางแก้ไขและปรับปรุงกฎหมายคุ้มครองแรงงานของไทยเกี่ยวกับการคุ้มครองลูกจ้างในวันหยุดพักผ่อนประจำปีที่มีความเหมาะสม

แนวคิดและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

1. นิติสัมพันธ์ระหว่างนายจ้างกับลูกจ้างภายใต้สัญญาจ้างแรงงาน

การจ้างงานในภาคเอกชนของไทยเป็นการจ้างภายใต้สัญญาจ้างแรงงาน (Contract of Employment) ซึ่งเป็นสัญญาต่างตอบแทน (Reciprocal Contract) ที่ประกอบไปด้วยนายจ้างฝ่ายหนึ่ง และลูกจ้างอีกฝ่ายหนึ่ง โดยแต่ละฝ่ายต่างมีสิทธิและหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติต่อกัน โดยนายจ้างและลูกจ้างมีสถานะเป็นเจ้าของและลูกหนี้ในเวลาเดียวกัน (กิติพงค์ หังสพฤกษ์, 2556, น. 20) เพื่อให้การจ้างงานเกิดความราบรื่นในสังคมอุตสาหกรรมหรือพาณิชย์กรรม ส่งผลให้คู่สัญญาทั้งสองฝ่ายได้รับผลประโยชน์ตอบแทนซึ่งกันและกัน

โดยนายจ้างได้รับผลประโยชน์ในรูปแบบของงานที่ถูกจ้างทำให้มีประสิทธิภาพ ในขณะที่เดียวกันลูกจ้างได้รับค่าจ้างในการดำรงชีวิต ได้รับสวัสดิการแรงงานที่เอื้อให้เกิดความสะดวกสบายในการทำงาน และได้รับความปลอดภัยในการทำงาน ส่งผลให้ลูกจ้างสามารถทำงานได้อย่างมีความสุข

2. แนวคิดพื้นฐานในการกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำเกี่ยวกับการจ้าง

คู่สัญญาฝ่ายนายจ้างในสัญญาจ้างแรงงานมีสถานะทางเศรษฐกิจและมีอำนาจในการต่อรองที่เหลื่อมล้ำกัน โดยลูกจ้างต้องเชื่อฟังคำสั่งและอยู่ภายใต้อำนาจบังคับบัญชาของนายจ้าง รวมทั้งไม่มีอำนาจในการต่อรองต้องทำงานตามที่นายจ้างมอบหมาย ทำให้นายจ้างบางรายอาศัยอำนาจที่ตนมีเหนือลูกจ้างจากปัญหาความไม่เสมอภาคของคู่สัญญา (วิจิตรา (ฟุ้งลัดดา) วิเชียรชม, 2566, น. 72) กำหนดระเบียบเกี่ยวกับการจ้างที่จะทำให้ตนได้ประโยชน์เพียงฝ่ายเดียว ซึ่งเป็นการเอาเปรียบลูกจ้างส่งผลให้เกิดความไม่เป็นธรรมในสังคมการจ้างงาน หรือเป็นการเอาเปรียบแรงงาน (Labour Abuse) ด้วยเหตุนี้จึงมีการกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำเกี่ยวกับการจ้าง ซึ่งเป็นมาตรฐานขั้นต่ำที่สุดโดยนายจ้างจะต้องปฏิบัติต่อลูกจ้าง หากนายจ้างปฏิบัติต่อลูกจ้างน้อยกว่ามาตรฐานขั้นต่ำที่สุดย่อมมีความผิดและถูกลงโทษในทางอาญาได้ และลูกจ้างสามารถเรียกร้องค่าเสียหายได้ ในทางตรงกันข้าม หากนายจ้างปฏิบัติต่อลูกจ้างมากกว่ามาตรฐานขั้นต่ำที่สุดย่อมใช้บังคับได้ อันถือว่าเป็นคุณแก่ลูกจ้างยิ่งกว่า (วิจิตรา (ฟุ้งลัดดา) วิเชียรชม, 2566, น. 154-155)

3. แนวคิดคุณภาพชีวิตการทำงาน

ริชาร์ด อี วอลตัน (Richard E. Walton) ได้เสนอแนวคิดคุณภาพชีวิตการทำงาน โดยให้ความสำคัญแก่คนทำงาน ในอันที่จะทำให้คนทำงานมีคุณภาพชีวิตที่ดี ไม่ว่าจะเป็นการได้รับค่าตอบแทนการทำงานเหมาะสมและเพียงพอ การมีสภาพแวดล้อมในการทำงานที่ถูกสุขลักษณะและปลอดภัย มีการให้คนทำงานมีโอกาสได้พัฒนาความรู้และความสามารถ การส่งเสริมให้คนทำงานมีการเติบโตและมั่นคงในการทำงาน การส่งเสริมการบูรณาการสังคมหรือการทำงานร่วมกัน การมีประชาธิปไตยในการทำงานในองค์กร รวมทั้งการมีความสมดุลระหว่างงาน ชีวิตและอื่น ๆ และงานที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม (Richard E. Walton, 1973 p. 12-16 อ้างถึงใน สุรศักดิ์ มีบัว, 2567, น. 32)

4. แนวคิดพื้นฐานในการกำหนดวันหยุดพักผ่อนประจำปี

แนวคิดพื้นฐานของการให้สิทธิแก่ลูกจ้างที่จะมีวันหยุดพักผ่อนประจำปี หรือวันพักร้อน หรือการลาพักร้อน” (ภุชงค์ อุทัยรัตน์, 2542, น. 58) เกิดขึ้นจากความต้องการที่จะคุ้มครองความปลอดภัยในการทำงานให้แก่ลูกจ้าง (พงษ์รัตน์ เครือกลิน, 2567, น. 229) โดยเป็นผลพวงมาจากลูกจ้างได้ทำงานให้แก่นายจ้างเป็น

ระยะเวลานาน ๆ ย่อมทำให้ร่างกายและจิตใจเกิดการสะสมความเหนื่อยล้า รวมทั้งมีโอกาที่จะทำงานผิดพลาด โดยเฉพาะงานบางประเภทที่ต้องควบคุมเครื่องจักรกลในโรงงาน ด้วยเหตุนี้จึงให้สิทธิแก่ลูกจ้างหยุดงานชั่วคราว เพื่อไปพักผ่อนตามอัธยาศัยได้โดยไม่ถือว่าเป็นการขาดงานหรือละทิ้งหน้าที่การทำงานให้แก่ นายจ้าง เช่น การกลับไปเยี่ยมเยียนครอบครัวที่ต่างจังหวัด หรือการไปเที่ยวตามสถานที่ท่องเที่ยวธรรมชาติในประเทศ หรือต่างประเทศก็ได้ ซึ่งเมื่อลูกจ้างได้รับการพักผ่อนอย่างเต็มที่ย่อมมีเรี่ยวแรงและมีกำลังใจกลับมาทำงานให้แก่ นายจ้างได้ ส่งผลให้งานที่ทำมีประสิทธิภาพ (วิจิตรา (ฟุ้งลัดดา) วิเชียรชม, 2566, น. 198) หรือเกิดความผิดพลาดน้อยลง รวมทั้งลดอุบัติเหตุในระหว่างการทำงานลงได้ อันเป็นมาตรการในการถนอมและพัฒนาคุณภาพชีวิตแรงงาน ส่งผลให้ประเทศเกิดความมั่นคงด้านแรงงาน และเกิดการพัฒนาทางเศรษฐกิจของประเทศต่อไป

5. แนวคิดพื้นฐานในการกำหนดค่าจ้างในวันหยุดพักผ่อนประจำปี

แนวคิดพื้นฐานของการกำหนดให้ นายจ้างต้องจ่ายค่าจ้างในวันหยุดพักผ่อนประจำปีให้แก่ลูกจ้างนั้น เห็นว่าเพื่อให้ลูกจ้างมีรายได้ในระหว่างที่หยุดพักผ่อน โดยไม่ต้องวิตกกังวลถึงค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นในระหว่าง การพักผ่อน เช่น ค่าเดินทาง ค่าที่พัก ค่าอาหาร และค่าใช้จ่ายสำหรับดูแลบุคคลในครอบครัว เช่น สามีหรือภริยา บุตร หรือบิดาและมารดา อันทำให้ลูกจ้างเกิดความสบายใจสามารถท่องเที่ยวพักผ่อนได้อย่างเต็มที่

6. มาตรฐานแรงงานระหว่างประเทศ

องค์การแรงงานระหว่างประเทศ หรือไอแอลโอ (International Labour Organization-ILO) ในฐานะเป็นองค์การชำนาญพิเศษด้านแรงงานขององค์การสหประชาชาติ หรือยูเอ็น (United Nations-UN) (อังคณา เตชะโกเมนทร์, เว็บไซต์) ได้ออกตราสารระหว่างประเทศในรูปแบบอนุสัญญาออกมามากมาย ซึ่งข้อมูล ณ เดือนธันวาคม พ.ศ. 2567 ได้รับรองอนุสัญญาจำนวนทั้งสิ้น 191 ฉบับ และได้ออกข้อเสนอแนะซึ่งเป็นคำแนะนำให้ประเทศสมาชิกนำไปเป็นแนวทางในการกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการจ้างตามกฎหมายของประเทศสมาชิกอีก 203 ฉบับ (International Labour Organization, Recommendations, Website) สำหรับในหัวข้อนี้จะอธิบายตราสารระหว่างประเทศในรูปแบบอนุสัญญาและข้อเสนอแนะซึ่งเกี่ยวข้องกับวันหยุดพักผ่อนประจำปี ดังนี้

6.1 อนุสัญญาเกี่ยวกับวันหยุดพักผ่อนประจำปี

องค์การแรงงานระหว่างประเทศได้ออกอนุสัญญาเกี่ยวกับวันหยุดพักผ่อนประจำปี คือ อนุสัญญาว่าด้วยวันหยุดพักผ่อนโดยได้รับค่าจ้าง (แก้ไข) ค.ศ. 1970 (ฉบับที่ 132) [Holidays with Pay Convention

(Revised), 1970 (No. 132)] ข้อ 2(1) กำหนดขอบเขตให้ความคุ้มครองแก่ผู้ได้รับการจ้างให้ทำงานทุกคน ยกเว้นคนประจำเรือ ข้อ 3 ประเทศสมาชิกที่ให้สัตยาบันจะต้องกำหนดวันหยุดพักผ่อนประจำปีที่เป็นระยะเวลาขั้นต่ำ ซึ่งวันหยุดพักผ่อนจะต้องไม่น้อยกว่า 3 สัปดาห์ทำงาน กรณีที่มีเวลาการทำงาน 1 ปี และข้อ 5 อาจกำหนดวันหยุดพักผ่อนประจำปีขั้นต่ำสำหรับผู้ได้รับการจ้างให้ทำงานไม่ครบ 1 ปีโดยได้รับค่าจ้าง เพื่อให้มีวันหยุดพักผ่อนประจำปีตามส่วนของปีนั้น สำหรับช่วงเวลาอาจกำหนดโดยเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจในแต่ละประเทศ แต่ทั้งนี้ต้องไม่เกิน 6 เดือน (สุรศักดิ์ มีบัว, 2567, น. 109)

6.2 ข้อแนะนำเกี่ยวกับวันหยุดพักผ่อนประจำปี

องค์การแรงงานระหว่างประเทศได้รับรองข้อแนะนำเกี่ยวกับวันหยุดพักผ่อนโดยได้รับค่าจ้างไว้หลายฉบับ เช่น ข้อแนะนำว่าด้วยวันหยุดพักผ่อนโดยได้รับค่าจ้าง (ฉบับที่ 98) ค.ศ. 1954 [Holidays with Pay Recommendation, 1954 (No. 98)] ซึ่งข้อ 4(1) แนะนำให้ลูกจ้างควรมีสวัสดิการวันหยุดประจำปีโดยได้รับค่าจ้างเป็นตามสัดส่วนของระยะเวลาการทำงานกับนายจ้างหนึ่งรายหรือมากกว่านั้นในปีนั้น และควรไม่น้อยกว่า 2 สัปดาห์ทำงานสำหรับระยะเวลาการทำงาน 12 เดือน นอกจากนี้ ยังมีการกำหนดคำแนะนำในข้อแนะนำอีก 2 ฉบับ อันได้แก่ ข้อแนะนำว่าด้วยวันหยุดพักผ่อนโดยได้รับค่าจ้าง (ฉบับที่ 47) ค.ศ. 1936 [Holidays with Pay Recommendation, 1936 (No. 47)] และข้อแนะนำว่าด้วยวันหยุดพักผ่อนโดยได้รับค่าจ้าง (งานเกษตรกรรม) (ฉบับที่ 93) ค.ศ. 1952 [Holidays with Pay (Agriculture) Recommendation, 1952 (No. 93)]

7. กฎหมายต่างประเทศในอาเซียน

ประเทศต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้มีการรวมกลุ่มในระดับภูมิภาคเป็นสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรืออาเซียน (Association of South East Asian Nations : ASEAN) โดยก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 8 สิงหาคม ค.ศ. 1967 ณ กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมความร่วมมือและความมั่นคงในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม เทคนิค การศึกษา และด้านอื่นๆ ซึ่งในระยะแรกเริ่มมีสมาชิกทั้งสิ้น 5 ประเทศ อันได้แก่ อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ และไทย (The ASEAN Secretariat, Website) จนกระทั่งในปัจจุบันมีประเทศสมาชิกทั้งสิ้น 10 ประเทศ อันได้แก่ กัมพูชา ไทย บรูไน เมียนมา ฟิลิปปินส์ มาเลเซีย ลาว เวียดนาม สิงคโปร์ และอินโดนีเซีย (ยกเว้นติมอร์-เลสเต) แต่กฎหมายแรงงานของแต่ละประเทศได้กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับวันหยุดพักผ่อนประจำปีไว้แตกต่างกัน ดังนี้

7.1 กฎหมายสหพันธรัฐมาเลเซีย

พระราชบัญญัติการจ้างงาน ค.ศ. 1955 (Employment Act, 1955) กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับวันหยุดพักผ่อนประจำปีในมาตรา 60E(1) ลูกจ้างมีสิทธิหยุดพักผ่อนประจำปีโดยได้รับค่าจ้างตามระยะเวลาการทำงานของลูกจ้าง ซึ่งแบ่งเป็น 3 ประการ คือ ประการแรก จำนวน 8 วัน ต่อปีสำหรับลูกจ้างที่ได้ทำงานติดต่อกัน 12 เดือน แต่ไม่เกิน 2 ปี ประการที่สอง จำนวน 12 วัน ต่อปีสำหรับลูกจ้างที่ได้ทำงานมาติดต่อกัน 2 ปี แต่ไม่เกิน 5 ปี และ ประการที่สาม จำนวน 16 วัน ต่อปีสำหรับลูกจ้างที่ได้ทำงานติดต่อกันตั้งแต่ 5 ปีขึ้นไป โดยลูกจ้างที่จะได้รับสิทธิดังกล่าวต้องได้รับการจ้างงานเป็นระยะเวลาต่อเนื่องกันตามที่กำหนดไว้จากนายจ้างรายเดียวกัน กรณีที่ปีใดสัญญาจ้างแรงงานของลูกจ้างสิ้นสุดลงและระยะเวลาการทำงานไม่ถึง 12 เดือนติดต่อกัน ลูกจ้างจะมีสิทธิหยุดพักผ่อนประจำปีโดยได้รับค่าจ้างตามสัดส่วนของระยะเวลาการทำงานของลูกจ้างในปีนั้น อย่างไรก็ตาม หากลูกจ้างขาดงานโดยไม่ได้รับอนุญาตจากนายจ้างและไม่มีเหตุผลอันสมควรเป็นจำนวนมากกว่าร้อยละ 10 ของวันทำงานในช่วงเวลาการทำงาน 12 เดือนติดต่อกัน ลูกจ้างจะไม่มีสิทธิหยุดพักผ่อนประจำปีในปีนั้น

กรณีจำนวนวันที่ลูกจ้างมีสิทธิหยุดพักผ่อนประจำปีจะไม่นับรวมอยู่ในวันหยุดประจำสัปดาห์และวันหยุดราชการที่ได้รับค่าจ้าง (มาตรา 60E(1A)) และกรณีที่ลูกจ้างใช้สิทธิหยุดพักผ่อนประจำปีโดยได้รับค่าจ้าง มีสิทธิลาป่วยหรือลาคลอดบุตรในระหว่างเวลานั้น ให้ลูกจ้างมีสิทธิลาป่วยหรือลาคลอดบุตรแล้วแต่กรณี และให้ถือว่าลูกจ้างยังไม่ได้ใช้สิทธิหยุดพักผ่อนประจำปีในวันที่ลูกจ้างได้รับอนุญาตให้ลาป่วยหรือลาคลอดบุตรนั้น (มาตรา 60E(1B))

7.2 กฎหมายสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

กฎหมายแรงงานของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (Labor Law) ได้กำหนดเรื่องวันหยุดพักผ่อนประจำปีไว้ในมาตรา 57 ว่า ลูกจ้างที่ทำงานติดต่อกันเป็นเวลา 1 ปี มีสิทธิหยุดพักผ่อนประจำปีได้ 15 วัน และลูกจ้างที่ทำงานที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 51 เช่น การสัมผัสกับรังสีหรือโรคติดต่อที่เป็นอันตราย การสัมผัสไอระเหยหรือควันที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ การทำงานในอุโมงค์ ใต้ดิน ใต้น้ำ หรือในที่สูง การทำงานกับอุปกรณ์ที่มีความสั่นสะเทือนสูงโดยตรง มีสิทธิหยุดพักผ่อนประจำปีได้ 18 วัน โดยนายจ้างต้องกำหนดวันหยุดพักผ่อนประจำปีแก่ลูกจ้างล่วงหน้า หรือเป็นไปตามข้อตกลงระหว่างนายจ้างกับลูกจ้าง ซึ่งการใช้สิทธิหยุดพักผ่อนประจำปีทั้งสองกรณีดังกล่าว ลูกจ้างมีสิทธิได้รับเงินเดือนหรือค่าจ้าง

ตามปกติเต็มจำนวน ทั้งนี้ วันหยุดประจำสัปดาห์ วันหยุดราชการ วันหยุดตามประเพณี และวันลาพักผ่อนส่วนตัว จะไม่ถูกนับรวมอยู่ในวัน วันหยุดพักผ่อนประจำปี

นอกจากนี้ กรณีที่ลูกจ้างไม่สามารถใช้สิทธิหยุดพักผ่อนประจำปีได้ซึ่งมีสาเหตุมาจากนายจ้าง นายจ้างต้องจ่ายค่าจ้างเพิ่มให้แก่ลูกจ้างในอัตราร้อยละ 100 ของค่าจ้างปกติตามจำนวนวันที่ลูกจ้างไม่สามารถใช้สิทธิหยุดพักผ่อนประจำปีได้

7.3 กฎหมายสาธารณรัฐสิงคโปร์

พระราชบัญญัติการจ้างงาน ค.ศ. 1968 (Employment Act, 1968) ได้กำหนดเรื่องวันหยุดพักผ่อนประจำปีไว้ในมาตรา 88A ว่า นอกเหนือจากสิทธิในวันหยุดประจำสัปดาห์ วันหยุดราชการ และวันลาป่วยแล้ว ลูกจ้างซึ่งทำงานกับนายจ้างรายเดียวเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 3 เดือน มีสิทธิหยุดพักผ่อนประจำปีโดยได้รับค่าจ้าง เป็นเวลา 7 วัน สำหรับการงานติดต่อกัน 12 เดือนแรก และลูกจ้างจะได้รับสิทธิหยุดพักผ่อนประจำปีโดยได้รับค่าจ้างเพิ่มขึ้นอีกปีละ 1 วัน ต่อการทำงานครบ 12 เดือนติดต่อกัน ซึ่งมีจำนวนสูงสุดอยู่ที่ 14 วัน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง ดังนี้

ลูกจ้างที่ทำงานครบ 1 ปี จะได้รับสิทธิหยุดพักผ่อนประจำปีโดยได้รับค่าจ้าง จำนวน 7 วัน

ลูกจ้างที่ทำงานครบ 2 ปี จะได้รับสิทธิหยุดพักผ่อนประจำปีโดยได้รับค่าจ้าง จำนวน 8 วัน

ลูกจ้างที่ทำงานครบ 3 ปี จะได้รับสิทธิหยุดพักผ่อนประจำปีโดยได้รับค่าจ้าง จำนวน 9 วัน

ลูกจ้างที่ทำงานครบ 4 ปี จะได้รับสิทธิหยุดพักผ่อนประจำปีโดยได้รับค่าจ้าง จำนวน 10 วัน

ลูกจ้างที่ทำงานครบ 5 ปี จะได้รับสิทธิหยุดพักผ่อนประจำปีโดยได้รับค่าจ้าง จำนวน 11 วัน

ลูกจ้างที่ทำงานครบ 6 ปี จะได้รับสิทธิหยุดพักผ่อนประจำปีโดยได้รับค่าจ้าง จำนวน 12 วัน

ลูกจ้างที่ทำงานครบ 7 ปี จะได้รับสิทธิหยุดพักผ่อนประจำปีโดยได้รับค่าจ้าง จำนวน 13 วัน

ลูกจ้างที่ทำงานครบ 8 ปี ขึ้นไป จะได้รับสิทธิหยุดพักผ่อนประจำปีโดยได้รับค่าจ้าง จำนวน 14 วัน

กรณีที่ลูกจ้างทำงานให้กับนายจ้างมาแล้วเกิน 3 เดือน แต่ยังไม่ถึง 12 เดือน ในปีใด ลูกจ้างมีสิทธิหยุดพักผ่อนประจำปีได้ตามสัดส่วนของระยะเวลาการทำงานในปีนั้น ทั้งนี้ หากนายจ้างอนุญาตให้ลูกจ้างลาโดยไม่ได้รับค่าจ้าง ตามคำขอของลูกจ้าง ระยะเวลาการลาดังกล่าวจะไม่นำมานับเป็นระยะเวลาการทำงาน เพื่อคำนวณการใช้สิทธิหยุดพักผ่อนประจำปี นอกจากนี้ กรณีที่ลูกจ้างหยุดงานโดยไม่ได้รับอนุญาตจากนายจ้าง

หรือปราศจากเหตุผลอันสมควร เป็นจำนวนเกินกว่าร้อยละ 20 ของจำนวนวันทำงานในปีใด ลูกจ้างจะไม่มีสิทธิหยุดพักผ่อนประจำปีในปีนั้น

7.4 กฎหมายราชอาณาจักรกัมพูชา

กฎหมายแรงงานของราชอาณาจักรกัมพูชา (Labor Law) กำหนดสิทธิหยุดพักผ่อนประจำปี โดยได้รับค่าจ้างไว้ในมาตรา 166 ว่า ลูกจ้างทุกคนมีสิทธิหยุดพักผ่อนประจำปีโดยได้รับค่าจ้างเป็นจำนวน 1 วันครึ่ง ต่อเดือนที่ทำงานติดต่อกัน หรือเท่ากับ 18 วันต่อปี ในกรณีที่ลูกจ้างทำงานที่มีลักษณะการปฏิบัติงานไม่สม่ำเสมอตลอดทั้งปี ลูกจ้างจะมีสิทธิหยุดพักผ่อนประจำปีได้เมื่อทำงานโดยเฉลี่ย 21 วันต่อเดือน ซึ่งลูกจ้างจะมีสิทธิหยุดพักผ่อนประจำปีเพิ่มขึ้นอีก 1 วัน ต่อการทำงานทุก 3 ปี โดยสิทธิหยุดพักผ่อนประจำปีโดยได้รับค่าจ้างจะไม่นับรวมอยู่ในวันหยุดราชการที่ได้รับค่าจ้างและวันลาป่วย

อย่างไรก็ตาม ลูกจ้างจะใช้สิทธิหยุดพักผ่อนประจำปีโดยได้รับค่าจ้างได้หลังจากทำงานครบ 1 ปี โดยลูกจ้างสามารถขอลื่อนการใช้สิทธิหยุดพักผ่อนประจำปีโดยได้รับค่าจ้างออกไปได้ไม่เกิน 3 ปีติดต่อกัน และต้องใช้สิทธิหยุดพักผ่อนประจำปีมากกว่า 12 วัน ต่อปี ทั้งนี้ หากมีข้อตกลงร่วมกันใด ๆ ให้ลูกจ้างรับเงินชดเชยแทนการหยุดพักผ่อนประจำปีโดยได้รับค่าจ้าง หรือข้อตกลงใดที่เป็นการยกเลิกหรือสละสิทธิหยุดพักผ่อนประจำปีโดยได้รับค่าจ้าง ข้อตกลงเหล่านั้นจะถือเป็นโมฆะ (มาตรา 167)

8. กฎหมายไทย

กฎหมายคุ้มครองแรงงานของไทยเกี่ยวกับวันหยุดพักผ่อนประจำปีของลูกจ้างกำหนดในพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 จำแนกเป็น 2 หัวข้อ ดังนี้

8.1 วันหยุดพักผ่อนประจำปี

พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 มาตรา 30 วรรคหนึ่ง โดยทั่วไปให้นายจ้างมีหน้าที่จะต้องเป็นผู้กำหนดวันหยุดพักผ่อนประจำปีให้แก่ลูกจ้างล่วงหน้า หรือหรือกำหนดให้ตามที่นายจ้างและลูกจ้างตกลงกันปีหนึ่งไม่น้อยกว่า 6 วันทำงาน สำหรับลูกจ้างซึ่งทำงานติดต่อกันมาแล้วครบ 1 ปี อย่างไรก็ตาม การกำหนดวันหยุดพักผ่อนประจำปีในปีต่อมานายจ้างอาจกำหนดวันหยุดพักผ่อนประจำปีให้แก่ลูกจ้างมากกว่าหกวันทำงานก็ได้ หรือกำหนดไว้ 6 วันทำงานเท่าเดิมเช่นกันดังกำหนดในมาตรา 30 วรรคสอง นอกจากนั้น นายจ้างและลูกจ้างอาจตกลงกันล่วงหน้าให้สะสมและเลื่อนวันหยุดพักผ่อนประจำปีที่ยังมิได้หยุดในปีนั้นรวมเข้ากับปีต่อ ๆ ไปได้ เพื่อให้เกิดความยืดหยุ่นของนายจ้างและลูกจ้าง ดังกำหนดในมาตรา 30 วรรคสาม ทั้งนี้ การกำหนดหน้าที่ให้นายจ้างต้องจัดให้ลูกจ้างมีวันหยุดพักผ่อนประจำปีจะต้องเป็นกรณีลูกจ้าง

ทำงานติดต่อกันมาแล้วครบ 1 ปีจึงจะเกิดสิทธิในวันหยุดพักผ่อนประจำปี สำหรับไปพักผ่อนหรือท่องเที่ยว เพื่อให้ร่างกายและจิตใจเกิดความรู้สึกผ่อนคลายหลังจากทำงานให้แก่นายจ้างติดต่อกันมาเป็นเวลานาน โดยไม่ต้องทำงานให้แก่นายจ้าง แต่กรณีลูกจ้างที่ทำงานยังไม่ครบปีโดยทั่วไปยังไม่มียกเว้นวันหยุดพักผ่อนประจำปี แต่มาตรา 30 วรรคสี่ สำหรับลูกจ้างซึ่งทำงานยังไม่ครบ 1 ปี นายจ้างอาจกำหนดวันหยุดพักผ่อนประจำปีให้แก่ลูกจ้างโดยคำนวณให้ตามส่วนก็ได้

8.2 ค่าจ้างในวันหยุดพักผ่อนประจำปี

พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 มาตรา 56(3) ให้นายจ้างจ่ายค่าจ้างให้แก่ลูกจ้าง เท่ากับค่าจ้างในวันทำงานสำหรับวันหยุดพักผ่อนประจำปี ซึ่งมาตรา 30 วรรคหนึ่ง กำหนดให้ลูกจ้างซึ่งทำงานติดต่อกันมาแล้วครบ 1 ปีมีสิทธิหยุดพักผ่อนประจำปีได้ปีหนึ่งไม่น้อยกว่า 6 วันทำงาน ดังนี้ ลูกจ้างจึงมีสิทธิได้รับค่าจ้างในวันหยุดพักผ่อนประจำปี จำนวน 6 วัน ซึ่งเป็นมาตรฐานขั้นต่ำที่สุดที่นายจ้างจะต้องปฏิบัติต่อลูกจ้าง

ผลการศึกษา

แม้พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 มาตรา 30 วรรคหนึ่ง จะกำหนดหน้าที่ให้นายจ้าง กำหนดวันหยุดพักผ่อนประจำปีให้แก่ลูกจ้างล่วงหน้า หรือหรือกำหนดให้ตามที่นายจ้างและลูกจ้างตกลงกันปีหนึ่ง ไม่น้อยกว่า 6 วันทำงาน สำหรับลูกจ้างซึ่งทำงานติดต่อกันมาแล้วครบ 1 ปี เพื่อให้ลูกจ้างได้มีวันหยุดสำหรับไปเที่ยวพักผ่อนตามอัธยาศัย และมาตรา 56(3) กำหนดหน้าที่ให้นายจ้างจ่ายค่าจ้างให้แก่ลูกจ้างเท่ากับค่าจ้างในวันทำงานสำหรับวันหยุดพักผ่อนประจำปี คือ ไม่น้อยกว่า 6 วันทำงาน อันเป็นการคุ้มครองด้านรายได้ให้ลูกจ้างไปเที่ยวพักผ่อนได้ โดยได้รับการประกันค่าจ้างในระหว่างนั้น

เมื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบกับมาตรฐานแรงงานระหว่างประเทศ พบว่ากฎหมายของไทยไม่สอดคล้องกับอนุสัญญาว่าด้วยวันหยุดพักผ่อนโดยได้รับค่าจ้าง (แก้ไข) ค.ศ. 1970 (ฉบับที่ 132) ข้อ 3 กำหนดหลักการให้ประเทศสมาชิกที่ให้สัตยาบันจะต้องกำหนดวันหยุดพักผ่อนประจำปีที่เป็นระยะเวลาขั้นต่ำ ซึ่งวันหยุดพักผ่อนจะต้องไม่น้อยกว่า 3 สัปดาห์ทำงาน กรณีที่มีเวลาการทำงาน 1 ปี แม้ว่าประเทศไทยจะมีได้ให้สัตยาบันในอนุสัญญาฉบับนี้จึงไม่มีพันธกรณีที่จะต้องอนุวัติการกฎหมายภายในตามหลักการของกฎหมายระหว่างประเทศ (International Law) คือ พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 โดยกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำเกี่ยวกับการจ้าง คือ กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับวันหยุดพักผ่อนประจำปีให้เกิดความสอดคล้องกับหลักการที่กำหนดไว้ รวมถึงข้อแนะนำด้วยวันหยุดพักผ่อนโดยได้รับค่าจ้าง (ฉบับที่ 98) ค.ศ. 1954 ข้อ 4(1) แนะนำให้ลูกจ้างควรมีสิทธิได้รับวันหยุดประจำปีโดย

ได้รับค่าจ้างเป็นตามสัดส่วนของระยะเวลาการทำงานกับนายจ้างหนึ่งรายหรือมากกว่านั้นในปีนั้น และควรไม่น้อยกว่า 2 สัปดาห์ทำงานสำหรับระยะเวลาการทำงาน 12 เดือน แต่ข้อแนะนำเป็นตราสารระหว่างประเทศที่ไม่มีผลบังคับในทางกฎหมาย อันเนื่องจากองค์การแรงงานระหว่างประเทศได้รับรองขึ้นมา สำหรับเป็นเครื่องมือหรือกลไกในการเสริมอนุสัญญาอีกชั้นหนึ่ง หรือเพียงกล่าวถึงรายละเอียดในอนุสัญญาฉบับนั้น ๆ (นิคม จันทวิฑูร, 2531), น. 39) แต่ไม่มีเจตนารมณ์ที่จะสร้างข้อผูกพันทางกฎหมาย (นิคม จันทวิฑูร, 2531, น. 25) อย่งไรก็ดี ผู้เขียนเห็นว่ากฎหมายของไทยกำหนดวันหยุดพักผ่อนประจำปีไว้วันน้อยมาก ซึ่งไม่สอดคล้องกับระยะเวลาทำงานของลูกจ้างตลอดทั้งปี และไม่สอดคล้องกับแนวคิดคุณภาพชีวิตการทำงาน ซึ่ง ริชาร์ด อี วอลตัน ได้ให้ความสำคัญแก่คนทำงานที่จะให้เกิดความสมดุลระหว่างงาน ชีวิตและอื่น ๆ

นอกจากนั้น เมื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบกับกฎหมายหลายประเทศในอาเซียน ซึ่งมีสภาพเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมใกล้เคียงกับประเทศไทย รวมทั้งหลายประเทศในอาเซียนยังคงมีสถานะเป็นประเทศกำลังพัฒนา (Developing Countries) เช่นเดียวกับประเทศไทย แต่ได้กำหนดวันหยุดพักผ่อนประจำปีไว้ยืดหยุ่นมากกว่ากฎหมายของไทย โดยจำแนกเป็น 3 กรณี ดังนี้

กรณีแรก กำหนดจำนวนวันหยุดพักผ่อนประจำปีให้แก่ลูกจ้างมากกว่ากฎหมายของไทย ซึ่งได้แก่ 1) สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว คือ กฎหมายแรงงาน มาตรา 57 ลูกจ้างที่ทำงานติดต่อกันเป็นเวลา 1 ปี ให้ลูกจ้างมีสิทธิหยุดพักผ่อนประจำปีได้ 15 วัน และ 2) ราชอาณาจักรกัมพูชา กฎหมายแรงงาน มาตรา 166 ลูกจ้างทุกคนมีสิทธิหยุดพักผ่อนประจำปีโดยได้รับค่าจ้างเป็นจำนวน 1 วันครึ่ง ต่อเดือนที่ทำงานติดต่อกัน หรือเท่ากับ 18 วันต่อปี ซึ่งทั้งสองประเทศได้กำหนดมาตรฐานขั้นต่ำเกี่ยวกับวันหยุดพักผ่อนประจำปีไว้เคร่งครัด หรืออัตราขั้นสูงไว้เช่นเดียวกับกฎหมายไทย แต่กำหนดจำนวนวันไว้มากกว่ากฎหมายไทยซึ่งกำหนดในพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 มาตรา 30 วรรคหนึ่ง ให้ลูกจ้างมีวันหยุดพักผ่อนประจำปีสูงสุดไม่เกิน 6 วันทำงาน ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าประเทศลาวและกัมพูชา ได้ให้ความสำคัญคุ้มครองลูกจ้างเป็นอย่างมาก โดยให้สิทธิแก่ลูกจ้างที่จะสามารถหยุดพักผ่อนประจำปีสำหรับการผ่อนคลายความเหน็ดเหนื่อยได้อย่างเต็มที่มากกว่ากฎหมายไทย

กรณีที่สอง กำหนดจำนวนวันหยุดพักผ่อนประจำปีให้แก่ลูกจ้างเพิ่มขึ้นตามอายุงานหรือระยะเวลาการทำงาน ซึ่งได้แก่ 1) สหพันธรัฐมาเลเซีย คือ พระราชบัญญัติการจ้างงาน ค.ศ. 1955 มาตรา 60E(1) ลูกจ้างมีสิทธิหยุดพักผ่อนประจำปีโดยได้รับค่าจ้างตามระยะเวลาการทำงานของลูกจ้าง ซึ่งแบ่งเป็น 3 ประการ คือ ประการแรก จำนวน 8 วัน ต่อปีสำหรับลูกจ้างที่ได้ทำงานติดต่อกัน 12 เดือน แต่ไม่เกิน 2 ปี ประการที่สอง จำนวน 12 วัน ต่อปีสำหรับลูกจ้างที่ได้ทำงานมาติดต่อกัน 2 ปี แต่ไม่เกิน 5 ปี และ ประการที่สาม จำนวน 16 วัน ต่อปีสำหรับ

ลูกจ้างที่ได้ทำงานติดต่อกันตั้งแต่ 5 ปีขึ้นไป 2) สาธารณรัฐสิงคโปร์ คือ พระราชบัญญัติการจ้างงาน ค.ศ. 1968 มาตรา 88A ลูกจ้างซึ่งทำงานกับนายจ้างรายเดียวเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 3 เดือน มีสิทธิหยุดพักผ่อนประจำปีโดยได้รับค่าจ้าง เป็นเวลา 7 วัน สำหรับการงานติดต่อกัน 12 เดือนแรก โดยลูกจ้างจะได้รับสิทธิหยุดพักผ่อนประจำปีโดยได้รับค่าจ้างเพิ่มขึ้นอีกปีละ 1 วัน ต่อการทำงานครบ 12 เดือนติดต่อกัน ซึ่งมีจำนวนสูงสุดอยู่ที่ 14 วัน และ 3) ราชอาณาจักรกัมพูชา กฎหมายแรงงาน กรณีที่ลูกจ้างทำงานที่มีลักษณะการปฏิบัติงานไม่สม่ำเสมอ ตลอดทั้งปี ลูกจ้างจะมีสิทธิหยุดพักผ่อนประจำปีได้เมื่อทำงานโดยเฉลี่ย 21 วันต่อเดือน ซึ่งลูกจ้างจะมีสิทธิหยุดพักผ่อนประจำปีเพิ่มขึ้นอีก 1 วัน ต่อการทำงานทุก 3 ปี โดยสิทธิหยุดพักผ่อนประจำปีโดยได้รับค่าจ้างจะไม่นับรวมอยู่ในวันหยุดราชการที่ได้รับค่าจ้างและวันลาป่วย ทั้งนี้ เมื่อเปรียบเทียบกับกฎหมายของไทยพบว่ามิได้ กำหนดวันหยุดพักผ่อนประจำปีไว้เช่นนี้ กล่าวคือ พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 มาตรา 30 วรรคหนึ่ง กลับกำหนดวันหยุดพักผ่อนประจำปีไว้แค่ครั้งครัด หรือกำหนดจำนวนขึ้นสูงสุดไม่เกิน 6 วันทำงาน โดยไม่ว่า ลูกจ้างจะทำงานกับนายจ้างมานานเท่าใดก็ตาม ซึ่งผู้เขียนไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง ควรที่จะกำหนดวันหยุดพักผ่อนประจำปีเพิ่มขึ้น อันสะท้อนให้เห็นว่าลูกจ้างที่ทำงานกับนายจ้างมาเป็นเวลานานย่อมมีความจงรักภักดี และมีความตั้งใจทำงานให้แก่นายจ้าง

กรณีที่สาม กำหนดวันหยุดพักผ่อนประจำปีให้แก่ลูกจ้างเพิ่มขึ้นตามลักษณะหรือสภาพของงานอันตรายหรืองานที่มีความเสี่ยงภัย อันได้แก่ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว คือ กฎหมายแรงงาน มาตรา 51 ลูกจ้างที่ทำงานที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ เช่น การสัมผัสกับรังสีหรือโรคติดต่อที่เป็นอันตราย การสัมผัสไอระเหยหรือควันที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ การทำงานในอุโมงค์ ใต้ดิน ใต้น้ำ หรือในที่สูง การทำงานกับอุปกรณ์ที่มีความสั่นสะเทือนสูงโดยตรง มีสิทธิหยุดพักผ่อนประจำปีได้ 18 วัน และ ซึ่งแตกต่างไปจากกฎหมายของไทยที่กำหนดวันหยุดพักผ่อนประจำปีไว้แค่ครั้งครัด ซึ่งกำหนดในพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 มาตรา 30 วรรคหนึ่ง ให้ลูกจ้างมีวันหยุดพักผ่อนประจำปีสูงสุดไม่เกิน 6 วันทำงาน ทั้งนี้ ไม่ว่าจะงานที่ลูกจ้างทำจะเป็นงานทั่วไปหรืองานที่มีลักษณะหรือสภาพของงานอันตรายหรืองานที่มีความเสี่ยงภัยก็ตาม ซึ่งผู้เขียนไม่เห็นด้วย อันเนื่องจากงานอันตรายควรกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำเกี่ยวกับวันหยุดพักผ่อนประจำปีเพิ่มขึ้น หรือมากกว่างานทั่วไป อันเนื่องมาจากมีโอกาสเกิดความเหน็ดเหนื่อยเมื่อลำหรือมีความเครียดสะสมมากกว่างานทั่วไป

สรุปผลการศึกษา

แม้ว่าพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 มาตรา 30 วรรคหนึ่ง จะมีข้อดีโดยกำหนดวันหยุดพักผ่อนประจำปีเอาไว้ และ มาตรา 56(3) กำหนดหน้าที่ให้นายจ้างจ่ายค่าจ้างให้แก่ลูกจ้างเท่ากับค่าจ้างในวันทำงานสำหรับวันหยุดพักผ่อนประจำปี คือ ไม่น้อยกว่า 6 วันทำงาน แต่มีข้อเสียในแง่ที่มีได้กำหนดหลักเกณฑ์ไว้ยืดหยุ่น โดยการเพิ่มวันหยุดพักผ่อนประจำปีตามอายุงาน หรือตามลักษณะของงานบางประเภท ซึ่งแตกต่างไปจากกฎหมายของหลายประเทศในอาเซียนซึ่งมีข้อดี หรือให้ความคุ้มครองลูกจ้างไว้มากกว่า โดยสรุปผลการศึกษาตามตารางดังต่อไปนี้ และผู้เขียนได้จัดทำข้อเสนอแนะให้มีการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายไทย ซึ่งจะกล่าวในหัวข้อถัดไป

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบกฎหมายเกี่ยวกับวันหยุดพักผ่อนประจำปี

ประเทศ	จำนวนวันหยุดพักผ่อนประจำปี	ค่าจ้างในวันหยุดพักผ่อนประจำปี
มาตรฐานแรงงานระหว่างประเทศ	- C 132 กำหนดวันหยุดพักผ่อนประจำปีที่เป็นระยะเวลาขั้นต่ำ ซึ่งวันหยุดพักผ่อนจะต้องไม่น้อยกว่า 3 สัปดาห์ทำงาน กรณีที่มีเวลาการทำงาน 1 ปี และอาจกำหนดวันหยุดพักผ่อนประจำปีขั้นต่ำสำหรับผู้ได้รับการจ้างให้ทำงานไม่ครบ 1 ปี เพื่อให้มีวันหยุดพักผ่อนประจำปีตามส่วนของปีนั้น สำหรับช่วงเวลาอาจกำหนดโดยเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจในแต่ละประเทศ แต่ทั้งนี้ต้องไม่เกิน 6 เดือน	- ลูกจ้างที่หยุดพักผ่อนประจำปีได้รับค่าจ้างในระหว่างนั้น
สหพันธรัฐมาเลเซีย	- Employment Act, 1955 ลูกจ้างมีสิทธิหยุดพักผ่อนประจำปีตามระยะเวลาการทำงาน แต่ต้องได้รับการจ้างงานเป็นระยะเวลาต่อเนื่องกันตามที่กำหนดไว้จากนายจ้างรายเดียวกัน	- ลูกจ้างที่หยุดพักผ่อนประจำปีได้รับค่าจ้างตามระยะเวลาการทำงาน

ประเทศ	จำนวนวันหยุดพักผ่อนประจำปี	ค่าจ้างในวันหยุดพักผ่อนประจำปี
สาธารณรัฐ ประชาธิปไตย ประชาชนลาว	- Labor Law ลูกจ้างที่ทำงานติดต่อกัน เป็นเวลา 1 ปี มีสิทธิหยุดพักผ่อนประจำปี ได้ 15 วัน และลูกจ้างที่ทำงานที่เป็น อันตรายต่อสุขภาพมีสิทธิหยุดพักผ่อน ประจำปีได้ 18 วัน	- ลูกจ้างที่หยุดพักผ่อนประจำปีได้รับ ค่าจ้างตามปกติเต็มจำนวน
สาธารณรัฐสิงคโปร์	- Employment Act, 1968 ลูกจ้างซึ่ง ทำงานกับนายจ้างรายเดียวเป็นเวลาไม่ น้อยกว่า 3 เดือน มีสิทธิหยุดพักผ่อน ประจำปีเป็นเวลา 7 วัน สำหรับการทำงาน ติดต่อกัน 12 เดือนแรก และลูกจ้างจะ ได้รับสิทธิหยุดพักผ่อนประจำปีเพิ่มขึ้นอีก ปีละ 1 วัน ต่อการทำงานครบ 12 เดือน ติดต่อกัน ซึ่งมีจำนวนสูงสุดอยู่ที่ 14 วัน รวมทั้งลูกจ้างที่ทำงานให้กับนายจ้าง มาแล้วเกิน 3 เดือน แต่ยังไม่ถึง 12 เดือน ในปีใด ลูกจ้างมีสิทธิหยุดพักผ่อนประจำปี ได้ตามสัดส่วนของระยะเวลาการทำงานใน ปีนั้น	- ลูกจ้างที่หยุดพักผ่อนประจำปีได้รับ ค่าจ้างในระหว่างนั้น
ราชอาณาจักร กัมพูชา	- Labor Law ลูกจ้างมีสิทธิหยุดพักผ่อน ประจำปี 1 วันครั้งต่อเดือนที่ทำงาน ติดต่อกัน หรือเท่ากับ 18 วันต่อปี ในกรณี ที่ลูกจ้างทำงานที่มีลักษณะการปฏิบัติงาน ไม่สม่ำเสมอตลอดทั้งปี ลูกจ้างจะมีสิทธิ หยุดพักผ่อนประจำปีได้เมื่อทำงานโดย เฉลี่ย 21 วันต่อเดือน ซึ่งลูกจ้างจะมีสิทธิ	- ลูกจ้างที่หยุดพักผ่อนประจำปีได้รับ ค่าจ้างในระหว่างนั้น

ประเทศ	จำนวนวันหยุดพักผ่อนประจำปี	ค่าจ้างในวันหยุดพักผ่อนประจำปี
	หยุดพักผ่อนประจำปีเพิ่มขึ้นอีก 1 วัน ต่อการทำงานทุก 3 ปี	
ราชอาณาจักรไทย	- พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 ลูกจ้างซึ่งทำงานมาแล้วครบ 1 ปีมีสิทธิหยุดพักผ่อนประจำปีไม่น้อยกว่า 6 วันทำงาน และกรณีลูกจ้างซึ่งทำงานยังไม่ครบ 1 ปี นายจ้างอาจกำหนดวันหยุดพักผ่อนประจำปีให้แก่ลูกจ้างโดยคำนวณให้ตามส่วนก็ได้	- ลูกจ้างที่หยุดพักผ่อนประจำปีได้รับค่าจ้างในระหว่างนั้น

ข้อเสนอแนะ

ด้วยมาตรฐานขั้นต่ำเกี่ยวกับการจ้างตามพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 มาตรา 30 วรรคหนึ่ง กำหนดวันหยุดพักผ่อนประจำปีสำหรับลูกจ้างในภาคเอกชนไว้ไม่สอดคล้องกับแนวคิดคุณภาพชีวิตการทำงาน รวมทั้งไม่สอดคล้องกับมาตรฐานแรงงานระหว่างประเทศ และไม่สอดคล้องกับกฎหมายหลายประเทศในอาเซียน จึงเสนอให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมโดยเพิ่มวันหยุดพักผ่อนประจำปีตามสัดส่วนระยะเวลาทำงาน ซึ่งแบ่งเป็น 3 ช่วง โดยได้รับค่าจ้างในระหว่างนั้นตามพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 ดังนี้

พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 มาตรา 30 วรรคหนึ่ง จากเดิมที่บัญญัติว่า

“ลูกจ้างซึ่งทำงานติดต่อกันมาแล้วครบหนึ่งปีมีสิทธิหยุดพักผ่อนประจำปีได้ปีหนึ่งไม่น้อยกว่าหกวันทำงานโดยให้นายจ้างเป็นผู้กำหนดวันหยุดดังกล่าวให้แก่ลูกจ้างล่วงหน้าหรือกำหนดให้ตามทีมนายจ้างและลูกจ้างตกลงกัน”

แก้ไขเป็น

“ลูกจ้างซึ่งทำงานติดต่อกันมาแล้วครบหนึ่งปี แต่ไม่เกินสองปีมีสิทธิหยุดพักผ่อนประจำปีได้ปีหนึ่งไม่น้อยกว่าหกวันทำงาน กรณีลูกจ้างซึ่งทำงานติดต่อกันมาแล้วครบสองปี แต่ไม่เกินห้าปีมีสิทธิหยุดพักผ่อนประจำปีได้ปีหนึ่งไม่น้อยกว่าแปดวันทำงาน หรือกรณีลูกจ้างซึ่งทำงานติดต่อกันตั้งแต่ห้าปีขึ้นไปมีสิทธิหยุด

พักผ่อนประจำปีได้ปีหนึ่งไม่น้อยกว่าสิบวันทำงาน โดยให้นายจ้างเป็นผู้กำหนดวันหยุดดังกล่าวให้แก่ลูกจ้างล่วงหน้าหรือกำหนดให้ตามที่นายจ้างและลูกจ้างตกลงกัน”

ทั้งนี้ เมื่อมีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 มาตรา 30 วรรคหนึ่งแล้ว ให้ยกเลิกพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 มาตรา 30 วรรคสอง อันเนื่องจากในปีต่อมาได้เสนอแนะให้มีการแก้ไขโดยเพิ่มวันหยุดพักผ่อนประจำปีมากกว่า 6 วันทำงานแล้ว

เอกสารอ้างอิง

กิติพงศ์ หังสพฤกษ์. กฎหมายแรงงาน สัญญาจ้างแรงงานและกฎหมายคุ้มครองแรงงาน. กรุงเทพฯ :

วิญญูชน, 2556.

กฤษฎี อุทัยรัตน์. ศาสตร์และศิลป์การบริหาร “คน” เนติบัญญัติ (กฎหมาย) คุ้มครองแรงงาน 2541

(ภาคเบ็ดเสร็จ). พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี (ไทย-ญี่ปุ่น), 2542.

วิจิตรา (ฟุ้งลัดดา) วิเชียรชม. คำอธิบายกฎหมายแรงงาน. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2566.

พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541.

พงษ์รัตน์ เครือกลิ่น. คำอธิบายกฎหมายแรงงานเพื่อการบริหารทรัพยากรมนุษย์. พิมพ์ครั้งที่ 15. กรุงเทพฯ

: ธรรมนิติ เพรส, 2567.

นิคม จันทรวินิจ. ประเทศไทยกับประมวลกฎหมายแรงงานระหว่างประเทศ. กรุงเทพฯ: มูลนิธิอารมณ

วงศ์พจน์, 2531.

สุรศักดิ์ มีบัว. การคุ้มครองลูกจ้างในงานเกษตรกรรมเพาะปลูกตามฤดูกาลตามกฎหมายไทย. วิทยานิพนธ์

นิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2567.

อังคณา เตชะโกเมนท์. ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับองค์การแรงงานระหว่างประเทศ. ค้นวันที่ 5 ธันวาคม 2567

จาก http://ls.labour.go.th/index.php?option=com_content&view=article&id=4&Itemid=4

Employment Act, 1955.

Employment Act, 1968.

Holidays with Pay Recommendation, 1954 (No. 98)

Holidays with Pay Convention (Revised), 1970 (No. 132)

วารสารการบริหารปกครอง มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ (Governance Journal, Kalasin University)
ปีที่ 14 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม – ธันวาคม 2568)

Richard E. Walton, “Quality of Working Life: What Is It,” **Sloan Management Review** 15, 1 (1973)
cited in Surasak Meebua. **The Protection of Employees in Seasonal Agricultural
Work in Plantation Under Thai Laws**. Doctor of Laws Thesis. Graduate School of Law.
National Institute of Development Administration. 2024.

International Labour Organization. **Recommendations**. Retrieved September 1, 2023 from
<https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=1000:12010>

The ASEAN Secretariat. **The Founding of ASEAN**. Retrieved December 3, 2024 จาก
<https://asean.org/the-founding-of-asean/>

**การพัฒนาการท่องเที่ยวท้องถิ่นด้วยกลไกความร่วมมือของภาคีเครือข่าย:
กรณีศึกษา บ้านผาเบียด จังหวัดชัยภูมิ**

**Local Tourism Development Through Partnership Networks:
A Case Study of Ban Pha Biead, Chaiyaphum Province**

[Received: January 5, 2025; Revised: April 5, 2025; Accepted: April 11, 2025]

ชนัฐตา ชำนาญพล

นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาบริหารการปกครองท้องถิ่น,
วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น
มหาวิทยาลัยขอนแก่น

Chanadta Chamnanpon

Master Student of Public Administration
Program, College of Local Administration,
Khon Kaen University

ศิริศักดิ์ เหล่าจันทาม

ผู้ช่วยศาสตราจารย์
วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น
มหาวิทยาลัยขอนแก่น

Sirisak Laochankham

Assistant Professor,
College of Local Administration,
Khon Kaen University

CORRESPONDING AUTHOR

Sirisak Laochankham, Assistant Professor, College of Local Administration, Khon Kaen University, Thailand. E-mail: sirisaklao@kku.ac.th

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากลไกความร่วมมือของภาคีเครือข่ายในการพัฒนาการท่องเที่ยวบ้านผาเปียด ตำบลห้วยยาง อำเภอกอนสาร จังหวัดชัยภูมิ ซึ่งเป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยใช้แนวคิดร่วมสร้างสรรค์ (Co-Creation) ในการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมรับผลประโยชน์ ของภาคีเครือข่ายทั้งจากภาครัฐ ท้องถิ่น ชุมชน และภาคเอกชน ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 21 คน โดยผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกึ่งโครงสร้าง และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการค้นหาแก่นสาระ ผลการศึกษา พบว่า ประชาชนมีส่วนร่วมคิดในเวทีประชุมประชาคม ซึ่งส่วนใหญ่เป็นความต้องการด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การเกษตร และการนำสินค้าไปจำหน่ายในพื้นที่น้ำมุดทพลาว ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการวางแผนที่เน้นหนักไปในเรื่องดังกล่าวมากกว่าเรื่องการท่องเที่ยว แผนส่วนใหญ่จึงเป็นแผนเฉพาะกิจหรือแผนระยะสั้นของหน่วยงานหรือกลุ่มผู้ประกอบการ เมื่อภาครัฐเล็งเห็นโอกาสจากกระแสสื่อสังคมออนไลน์ที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่ จึงได้เริ่มส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน มีการสนับสนุนงบประมาณร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยได้รับความร่วมมือจากผู้นำชุมชน ผู้ประกอบการและประชาชนในหมู่บ้านเป็นอย่างดี จนมีนักท่องเที่ยวเข้ามามากยิ่งขึ้น ในส่วนของการมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบต่อ พบว่า ชุมชนและผู้ประกอบการต่างมีจิตสำนึกที่ดี ในการร่วมกันอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม ประเพณีวิถีชีวิตของตนเอง แต่ยังมีปัญหาในเรื่องการร่วมกันจัดการขยะในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพ การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ในส่วนของภาคเอกชน การดำเนินกิจการของผู้ประกอบการสามารถสร้างรายได้ และส่งเสริมการจ้างงานทำให้ประชาชนมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น อย่างไรก็ตาม บ้านผาเปียดยังประสบปัญหาด้านเอกสารสิทธิ์ในที่ดิน การขาดองค์ความรู้ในการพัฒนาสินค้าของฝาก ของที่ระลึก ผลิตภัณฑ์ชุมชน และบริการให้มีความหลากหลาย และน่าสนใจ ขาดการรวมกลุ่มอาชีพหรือรวมกลุ่มด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวที่เข้มแข็ง และขาดช่องทางจำหน่ายสินค้าที่เหมาะสม ซึ่งปัจจุบันประชาชนเริ่มต้นตัว และมองเห็นประโยชน์จากการท่องเที่ยว จึงเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีในการพัฒนา ภาครัฐจึงควรเร่งสร้างเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจากทุกภาคส่วน ในการร่วมกันพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพ ส่งเสริมการรวมกลุ่ม การประชาสัมพันธ์ และการตลาด รวมถึงสนับสนุนองค์ความรู้และงบประมาณอย่างต่อเนื่อง เพื่อแก้ไขปัญหาอันเป็นอุปสรรคของการพัฒนา และยกระดับการพัฒนาการท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชน และสร้างรายได้แก่ชุมชนต่อไป

คำสำคัญ: ความร่วมมือ; ภาคีเครือข่าย; การท่องเที่ยวท้องถิ่น; บ้านผาเปียด

Abstract

This qualitative research aims to study the participation of partnership networks in Chaiyaphum's local tourism improvement. The data were collected from literature review: journals, articles, handbooks, etc., observed community networks' activities, in-depth interviews with 21 key informants (government agencies, local authorities, local people and private sectors) in Ban Pha Biead, Chaiyaphum. Co-creation approach was applied to analyze the study's results. The results found that local people played important roles in community planning—most of which were infrastructure development, agricultural products, explored new market in Nam Phut Thab Lao. The development plans, therefore, focused on those factors instead of emphasized on local tourism and were conducted as a short-term plans or ad-hawk plans. After the rising of local tourism via social media trends, Ban Pha Biead's tourism development has been promoted by government agencies in terms of participation promotions, financial support. In this regard, the strong participation of community leaders, local entrepreneurs in association with local residents helped promote local tourism in Ban Pha Biead in which increased greater number of tourists. Regarding responsibility sharing—this study found that community and local enterprises shared core values in natural resources and environmental conservation and local traditions including their way of lives. The concrete obstacles can be seen through the efficiency of waste management in tourism area and shareholder benefits in community. In light of private sectors, greater number of tourists helped increase entrepreneurs' incomes and developed employment. The study also point out that, land rights document issues, new local products creation, service enhancement, low teamwork in local occupational groups and tourism development and promotion, as well as insufficiency marketing channels were additional factors which affected the development in local tourism in Ban Pha Biead. However, a number of local people seized opportunities and thought highly of local tourism. Government sectors, in the meantime, should give priority to improve local tourism in such area, such as roundtable creativities, local integration, public relations, marketing and knowledges supports and ongoing funding, etc.

Keywords: Collaboration; Partnership Networks; Local Tourism; Ban Pha Biead

บทนำ

ประเทศไทยได้รับการยอมรับในระดับนานาชาติ ในฐานะจุดหมายปลายทางการท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงอันดับต้น ๆ ของโลก อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจึงเป็นแรงขับเคลื่อนสำคัญของเศรษฐกิจไทยที่ช่วยสร้างการเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศกว่า 1 ใน 3 ในช่วงหลายปีที่ผ่านมา ด้วยทำเลที่ตั้งที่อยู่ใจกลางภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีสถานที่ท่องเที่ยวที่หลากหลาย ทั้งธรรมชาติที่สวยงาม วัฒนธรรมและประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ รวมถึงเสน่ห์ของความเป็นไทย ทำให้ประเทศไทยเป็นที่นิยมในหมู่นักท่องเที่ยวทั่วโลก (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2564)

อย่างไรก็ตาม สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 (COVID-19) ในช่วงปี 2563 – 2564 ส่งผลกระทบต่ออย่างรุนแรงต่อเศรษฐกิจทั่วโลก ทำให้รายได้จากการท่องเที่ยวของประเทศไทยลดลงเป็นอย่างมาก แต่หลังจากที่สถานการณ์เริ่มคลี่คลาย พฤติกรรมการเดินทางของนักท่องเที่ยวชาวไทยมีการเปลี่ยนแปลงไป โดยมักเดินทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยวแบบไม่เคยปรากฏชื่อหรือแหล่งท่องเที่ยวใหม่ (Unseen) เนื่องจากคนไม่หนาแน่นและรู้สึกปลอดภัยจากการติดเชื้อมากกว่าแหล่งท่องเที่ยวยอดนิยม (บริสุทธิ์ แสนคำ, 2564: 166) แม้ว่าพฤติกรรมในการเดินทางท่องเที่ยวจะเปลี่ยนแปลงไป แต่ผลการสำรวจพฤติกรรมการเดินทางท่องเที่ยวของคนไทยในปี 2564 และ 2565 กลับพบว่า จุดหมายสำคัญของชาวไทยส่วนใหญ่มักรักษาเป็นเมืองท่องเที่ยวหลัก เนื่องจากมีความพร้อมด้านประสบการณ์ งบประมาณ และกลยุทธ์ทางการตลาดที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เดินทางกลับไปเยือนซ้ำได้ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2566) ดังนั้น ประเทศไทยจึงยังคงประสบปัญหาที่นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ยังคงกระจุกตัวอยู่ในเมืองหลัก แม้ภาครัฐและเอกชนจะมีมาตรการส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองรองเพื่อกระจายโอกาสในการสร้างรายได้ไปสู่ชุมชนก็ตาม

นอกจากนี้ กระแสโลกาภิวัตน์และความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีดิจิทัล มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก สื่อสังคมออนไลน์จึงเข้ามามีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ ซึ่งจากการสำรวจพฤติกรรมการท่องเที่ยวชาวไทย พบว่าในช่วง ปี 2564 - 2565 ชาวไทยกว่า 8 ใน 10 มีการค้นหาข้อมูลก่อนการเดินทางท่องเที่ยว มากกว่าช่วงก่อนสถานการณ์โควิด-19 อย่างเห็นได้ชัด จึงอนุมานได้ว่า เนื้อหาเกี่ยวกับการท่องเที่ยว มีส่วนสำคัญในการกระตุ้นให้เกิดการเดินทางท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2566) นอกจากนี้ สถานการณ์ที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ทำให้คนไทยหันมาสนใจการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มากขึ้น โดย บุกี้กิ้ง.com ได้มีการสำรวจแนวโน้มการเดินทางท่องเที่ยวในปี 2567 พบว่า นักท่องเที่ยวชาวไทยต้องการที่จะไปในจุดหมายปลายทางที่ไม่ค่อยมีใครรู้จัก รวมถึงต้องการสำรวจจุดกำเนิดและรากวัฒนธรรมของอาหารพื้นถิ่นต่าง ๆ ในขณะที่การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อค้นหาเมนูแปลกใหม่และเรียนรู้ความเป็นรากเหง้าของพื้นที่นั้น ๆ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2566) จึงเป็นโอกาสในการกระตุ้นการท่องเที่ยวเมืองรองเพื่อสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชนได้เป็นอย่างดี เนื่องจากมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ วัฒนธรรมประเพณี และวิถีชีวิตที่แตกต่างกันของแต่ละท้องถิ่น ดังที่หลายจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ของไทยเริ่มมีการตื่นตัวในการเปิดพื้นที่ให้นักท่องเที่ยวได้ไปเยี่ยมเยือน หนึ่งในนั้นคือ จังหวัดชัยภูมิ ซึ่งเป็นจังหวัดที่มีแหล่งท่องเที่ยวแบบ Unseen ปรากฏอยู่หลายแห่ง และเป็นที่ยอมรับของนักท่องเที่ยวในพื้นที่

จังหวัดชัยภูมิ เป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่บริเวณใจกลางประเทศไทย มีเนื้อที่ใหญ่เป็นอันดับ 7 ของประเทศ เป็นหนึ่งในจังหวัดที่ถูกจัดให้เป็นเมืองท่องเที่ยวรอง ซึ่งมีมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด (GPP) ในปี 2565 จำนวน 73,528 ล้านบาท จัดเป็นอันดับที่ 42 ของประเทศ โดยรายได้ส่วนใหญ่มาจากภาคบริการร้อยละ 51.95 ภาคการเกษตรร้อยละ 26.03 และภาคอุตสาหกรรมร้อยละ 22.02 และมีสัดส่วนคนจนสูงเป็นอันดับที่ 68 ของประเทศ (กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม, 2567) จังหวัดชัยภูมิ จึงได้กำหนดแผนพัฒนาจังหวัด พ.ศ. 2566 – 2570 โดยกำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จ อาทิ การเพิ่มอัตราการขยายตัวของ GPP และผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัดภาคการเกษตร รวมถึงเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยว รายได้จากการท่องเที่ยว และอัตราพื้นที่ป่าไม้ให้มากขึ้น เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น (สำนักงานจังหวัดชัยภูมิ, 2567)

จังหวัดชัยภูมิ ถือว่ามีสภาพป่าไม้อุดมสมบูรณ์มากที่สุดแห่งหนึ่งของประเทศไทย และมีพื้นที่ป่าไม้มากที่สุดในการะวันออกเฉียงเหนือ (กรมป่าไม้, 2566) จึงเป็นแหล่งต้นน้ำที่มีความอุดมสมบูรณ์และมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เหมาะแก่การส่งเสริมศักยภาพภาคการเกษตรรวมถึงการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและธรรมชาติ โดยในปี 2565 จังหวัดชัยภูมิมีรายได้จากผู้มาเยือนด้านการท่องเที่ยว จำนวน 1,521 ล้านบาท และเพิ่มเป็น 2,484 ล้านบาท ในปีต่อมา (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2567: ออนไลน์) สถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สำคัญของจังหวัด ได้แก่ ทุ่งดอกกระเจียว อุทยานแห่งชาติตาดโตน อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูเขียว (ทุ่งกะมัง) สวนรุกขชาติน้ำผุดท้อลาว เป็นต้น ในด้านวัฒนธรรมประเพณีที่มีชื่อเสียงของจังหวัด ได้แก่ งานเจ้าพ่อพญาแล ประเพณีแห่หน้าโคโหด บุญกระฐูป เป็นต้น มีกลุ่มชาติพันธุ์ “ญ้อกูร” ชนเผ่าพื้นเมืองของอำเภอเทพสถิต ที่มีการพูดคล้ายคลึงกับภาษามอญโบราณในสมัยทวารวดี (พิพัฒน์ กระแจะจันทร์, 2559: 14) และชาวไทคอนสาร ซึ่งอาศัยอยู่อำเภอคอนสารทางด้านทิศเหนือสุดของจังหวัด คาดว่ามีการอพยพย้ายถิ่นฐานมาจากอำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2337 และสันนิษฐานว่ามีการสืบเชื้อสายมาจากเมืองหลวงพระบาง ประเทศลาว ชาวไทคอนสารจึงมีภาษาพูดที่แตกต่างจากภาษาอีสานทั่วไป (อัญญาวิยา ภัทร์จรินทร์ญา และ กาญจนา สุขบัว, 2566)

อำเภอคอนสาร เป็นอำเภอที่มีศักยภาพการท่องเที่ยวหลายด้าน มีวัดวาอารามที่สวยงามหลายแห่ง มีพระพุทธรูปเก่าแก่คู่บ้านคู่มืองอายุกว่า 700 ปี อีกทั้งยังมีวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตและการแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์ โดยเฉพาะในช่วงที่มีงานบุญประเพณีที่สำคัญ มักสวมเสื้อผ้าฝ้ายคาดด้วยลายขีดดอกแก้ว ซึ่งเป็นลายอัตลักษณ์ของอำเภอ ผู้ชายนุ่งโจง ผู้หญิงนุ่งผ้าซิ่นควบสีแดง สีม่วง หรือสีเขียวก่อน และหม้อสไบ โดยในงานบุญเดือนสี่ ถือว่าเป็นงานบุญปีใหม่ไทคอนสารและเป็นงานประจำปี จะมีการขอพรผู้สูงอายุ มีขบวนแห่ทางวัฒนธรรม รวมถึงการแสดงแสงสีเสียงที่บอกเล่าความเป็นมาและสะท้อนวิถีชีวิตของชาวไทคอนสาร (อัญญาวิยา ภัทร์จรินทร์ญา และ กาญจนา สุขบัว, 2566: 180 - 182) นอกจากนี้ยังมีการประกวดแข่งขันต่าง ๆ

เพื่ออนุรักษ์สืบสานประเพณีอันดีงามและวัฒนธรรมวิถีชีวิตท้องถิ่น เช่น การแข่งขันเล่นสะบ้า การแข่งขัน โหนลมเก็บหมาก การแข่งขันทำอาหารพื้นถิ่น ข้าวตอกข้าวเหนียว และข้าวเหนียวคั่วปลา ซึ่งมีการสืบทอดกันมา ตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ อำเภอคอนสารจึงมีวัฒนธรรม ประเพณีและวิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์แห่งหนึ่งของจังหวัดชัยภูมิ

ในด้านลักษณะภูมิประเทศ อำเภอคอนสารมีภูเขาและเนื้อที่ป่าไม้มากกว่าครึ่งหนึ่งของเนื้อที่อำเภอ มีภูเขาหินปูนซึ่งมีลักษณะทางธรณีวิทยาที่ทำให้เกิดถ้ำและน้ำพุตลไหลหลากหล่อเลี้ยงในพื้นที่ตลอดทั้งปี จึงมีแหล่งท่องเที่ยวที่มีความโดดเด่นทางธรรมชาติ เช่น เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูเขียว (ทุ่งกะมัง) ซึ่งได้รับการขึ้นทะเบียน เป็นอุทยานมรดกแห่งอาเซียนเมื่อปี 2566 และสวนรุกขชาติน้ำพุตกพลาว แหล่งท่องเที่ยวยอดนิยม ที่มีนักท่องเที่ยว เดินทางมาเล่นน้ำและศึกษาธรรมชาติตลอดทั้งปี ตั้งอยู่ที่บ้านผาเปียด หมู่ที่ 2 ตำบลห้วยยาง เมื่อสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 คลี่คลาย ผู้คนเริ่มเดินทางท่องเที่ยว ภาพวิถีชีวิตการเก็บหมาก และความสวยงามของธรรมชาติต้นหมากริมคลองกลางทุ่งนาบ้านผาเปียดซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นที่หาได้ยาก ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ถูกเผยแพร่ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ ส่งผลให้พื้นที่ดังกล่าวได้รับความสนใจจากผู้ที่ได้ พบเห็น จึงเริ่มมีนักท่องเที่ยวรวมถึงรายการโทรทัศน์เข้าไปถ่ายทำรายการในพื้นที่มากยิ่งขึ้น ภาครัฐเล็งเห็นโอกาส จึงเริ่มมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวร่วมกับหน่วยงานและชุมชน ส่งผลให้นักท่องเที่ยวให้ความสนใจมากยิ่งขึ้น

อย่างไรก็ตาม แม้จะมีนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น แต่การเข้าพักในพื้นที่กลับไม่ได้เพิ่มขึ้นมากนัก เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าว เป็นเพียงพื้นที่ทางการเกษตร ประชาชนส่วนใหญ่มีรายได้หลักจากการประกอบอาชีพ เกษตรกรรม จึงยังไม่มิกิจกรรมและสิ่งอำนวยความสะดวกที่ตอบสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว เท่าที่ควร อีกทั้งเจ้าหน้าที่รัฐและประชาชนยังขาดองค์ความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ในการจัดการท่องเที่ยว ที่มีประสิทธิภาพ บทบาทการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ ยังขาดการเชื่อมโยง ส่งเสริมและร่วมมือกัน ขับเคลื่อนด้านการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จึงมักจะเดินทางมาท่องเที่ยว ถ่ายรูป แล้วเดินทางกลับ ทำให้ชาวบ้าน ยังไม่ได้รับประโยชน์จากการมาเยือนของนักท่องเที่ยวมากนัก จึงยังไม่สามารถผลักดันให้บ้านผาเปียดเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สามารถสร้างรายได้ให้แก่ประชาชนได้เท่าที่ควร ซึ่งปัจจุบัน หมู่บ้านผาเปียดกำลังเป็นที่สนใจของผู้คนมากขึ้นเรื่อย ๆ หากภาคส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชน ดำเนินการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยขาดองค์ความรู้และความเข้าใจในการร่วม พัฒนาอย่างเหมาะสมกับบทบาทหน้าที่ของตนเองและบริบทของพื้นที่ อาจทำให้การพัฒนาเป็นไปอย่างไร้ ทิศทาง เกิดผลกระทบต่อวัฒนธรรม ประเพณีและวิถีชีวิต รวมถึงทรัพยากรทางธรรมชาติ ที่อุดมสมบูรณ์อาจ ได้รับความเสียหาย อาจเกิดความขัดแย้งขึ้นในชุมชนและส่งผลกระทบต่อความยั่งยืนในระยะยาว

การจัดการท่องเที่ยวให้มีความยั่งยืนนั้น ต้องได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ซึ่งชุมชนที่ประสบ ความสำเร็จในการจัดการท่องเที่ยวของไทยมีหลายแห่ง อาทิ ชุมชนแม่กำปอง จังหวัดเชียงใหม่ โฮมสเตย์ บ้านนาต้นจั่น จังหวัดสุโขทัย เป็นต้น ซึ่งชุมชนท่องเที่ยวเหล่านั้น ทุกภาคส่วนในระดับพื้นที่ต่างมีบทบาทสำคัญ ในการร่วมกันขับเคลื่อนด้านการท่องเที่ยวให้ประสบผลสำเร็จ ตามบทบาทหน้าที่และภารกิจของตนเอง รวมถึง

อำเภอภูผาม่าน ที่มีการส่งเสริมการท่องเที่ยวร่วมกันระหว่างภาครัฐ และเอกชน จนกลายเป็นเมืองแห่งการท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงของจังหวัดขอนแก่น

จากปรากฏการณ์ที่กล่าวมาข้างต้น ได้มีผู้ศึกษาเกี่ยวกับศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวของอำเภอคอนสาร พบว่า อำเภอคอนสารประสบปัญหาการท่องเที่ยวและบริการหลายด้าน จึงต้องมีการแสวงหาความร่วมมือจากภาครัฐและเอกชนให้มากขึ้น พร้อมทั้งส่งเสริมองค์ความรู้และสนับสนุนงบประมาณเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน รวมถึงสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนและเครือข่ายความร่วมมือในทุกระดับ เพื่อให้การจัดการท่องเที่ยวมีประสิทธิภาพและตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวได้อย่างเต็มที่ (อัญญาวิยา ภัทร์จรินทร์ญา, 2561: 255) นอกจากนี้ยังมีผู้ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับความร่วมมือของภาคีเครือข่ายในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนที่ประสบผลสำเร็จหลายแห่ง อาทิ พิมพิกา นวนจา และ ศิริพงษ์ ลดาวัลย์ ณ อยุธยา (2563: 47) พบว่า ภาคีเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวของหมู่บ้านแม่กำปอง จังหวัดเชียงใหม่ มีความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชน ประชาชน และนักท่องเที่ยวในทุกขั้นตอน เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยชุมชนมีบทบาทสำคัญในการริเริ่มวางแผน และบริหารจัดการผ่านคณะกรรมการท่องเที่ยว เน้นการพึ่งพิงตนเอง ทำให้รายได้กระจายในชุมชนอย่างแท้จริง ส่วนธิดาพร ละครพล และ ปานปั้น รองทานาม (2565: 151) พบว่า แนวทางดำเนินงานของอุทยานแห่งชาติภูผาม่าน จังหวัดขอนแก่น มีการร่วมมือกับหน่วยงานภาคีในการกระตุ้นกิจกรรมทางเศรษฐกิจและเพิ่มรายได้ให้แก่คนในท้องถิ่น โดยอุทยานฯ เป็นแกนหลักในการส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรและการท่องเที่ยว ประชาชนมีส่วนร่วมในการเสนอแนวทางและช่วยเหลือกิจกรรมต่าง ๆ ส่วนภาคเอกชนมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุน ประชาสัมพันธ์และพัฒนาธุรกิจท้องถิ่น และวิโรญา พรหมประสิทธิ์ (2565: 113) พบว่า ปัจจัยที่นำมาสู่ความสำเร็จของการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านนาดันจั้น นอกจากความร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชนแล้ว หน่วยงานภาครัฐมีสำคัญ ในการเข้ามามีบทบาทพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพของชุมชน โดยมีภาคเอกชนได้เข้าไปร่วมวางแผนและให้ข้อเสนอแนะต่าง ๆ

จะเห็นว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ประสบผลสำเร็จหลายแห่งนั้น ล้วนเกิดจากความร่วมมือของคนในชุมชน หน่วยงานภาครัฐ รวมถึงภาคเอกชน ที่ร่วมกันดำเนินการในรูปแบบภาคีเครือข่าย เพื่อให้สามารถบรรลุเป้าหมายหรือผลประโยชน์ร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับแนวคิด Co - Creation หรือ การร่วมสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นแนวทางที่เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากหลายภาคส่วน ได้มีส่วนร่วมในการออกแบบ พัฒนา และสร้างคุณค่าในสินค้าหรือบริการต่าง ๆ ร่วมกัน (Prahalad & Ramaswamy, 2004) ซึ่งในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยใช้แนวคิด Co-Creation นั้น ชุมชนท้องถิ่น นักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จะทำงานร่วมกันเพื่อสร้างประสบการณ์การท่องเที่ยว ที่มีเอกลักษณ์ สอดคล้องกับบริบททางวัฒนธรรมและทรัพยากรของพื้นที่ โดยอาศัยความร่วมมือของเครือข่ายภาคีต่าง ๆ (Binkhorst & Den Dekker, 2009) โดยบ้านผาเบียดยังคงขาดความร่วมมือในลักษณะดังกล่าว ซึ่งองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) หรือ อพท. (2558: 22) มีความตระหนักว่า

การพัฒนาที่ยั่งยืน ต้องให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมรับผลประโยชน์ (Co-Creation) เพื่อให้ชุมชนซึ่งเป็นเจ้าของทรัพยากร เป็นผู้รับผลประโยชน์สูงสุดที่เกิดจากการท่องเที่ยว หลังจากทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเด็นดังกล่าว จึงนำไปสู่คำถามวิจัยที่ว่า การจัดการท่องเที่ยวของบ้านผาเปียด ตำบลห้วยยาง อำเภอคอนสาร จังหวัดชัยภูมิ ด้วยกลไกความร่วมมือของภาคีเครือข่ายควรเป็นอย่างไร จากคำถามดังกล่าวจะทำให้ได้ทราบ ถึงลักษณะเฉพาะของบริบท ซึ่งส่งผลต่อรูปแบบและแนวทางในการจัดการของแต่ละพื้นที่ รวมถึงบทบาทของตัวแสดงสำคัญที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการ

คำถามการวิจัย

การจัดการท่องเที่ยวของบ้านผาเปียด ตำบลห้วยยาง อำเภอคอนสาร จังหวัดชัยภูมิ ด้วยกลไกความร่วมมือของภาคีเครือข่ายควรเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษากลไกความร่วมมือของภาคีเครือข่ายภาครัฐ ภาคเอกชน ผู้นำชุมชน และภาคประชาชน ในการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว บ้านผาเปียด ตำบลห้วยยาง อำเภอคอนสาร จังหวัดชัยภูมิ

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาและวิเคราะห์บทบาทการมีส่วนร่วมในการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว ชันปฐมภูมิ โดยลงพื้นที่เพื่อสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการการท่องเที่ยวบ้านผาเปียด

ขอบเขตด้านพื้นที่

กำหนดขอบเขตพื้นที่การศึกษาในเขต บ้านผาเปียด หมู่ที่ 2 ตำบลห้วยยาง อำเภอคอนสาร จังหวัดชัยภูมิ

ขอบเขตด้านเวลา

ลงพื้นที่เก็บข้อมูลในระหว่างเดือนพฤษภาคม ถึง เดือนกันยายน พ.ศ. 2567

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ได้ข้อมูลเกี่ยวกับกลไกความร่วมมือของภาคีเครือข่ายที่สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวบ้านผาเปียดได้อย่างมีประสิทธิภาพ

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

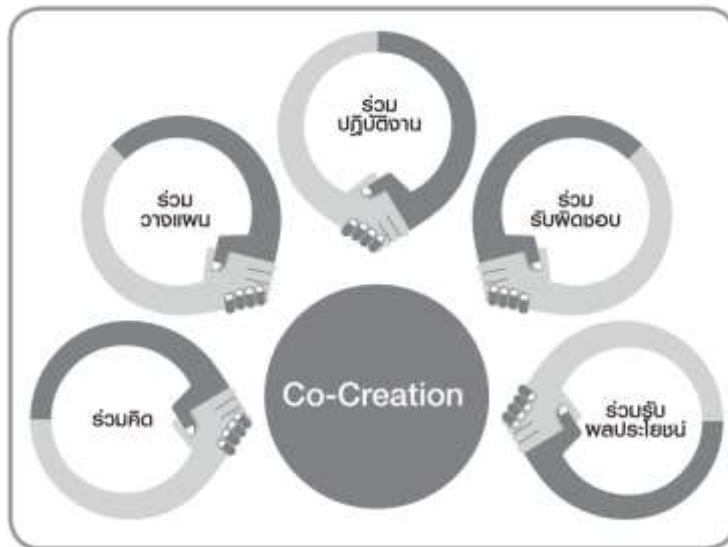
แนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวชุมชนนั้น มีการศึกษาและอธิบายไว้ในหลายแง่มุม ซึ่งแต่ละแนวคิดมีการนำเสนอที่แตกต่างกัน แต่ทั้งหมดมุ่งไปที่การพัฒนาที่ยั่งยืนในระยะยาว ซึ่งองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) (2558) ได้อธิบายว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชน หมายถึง การท่องเที่ยวทางเลือกที่บริหารจัดการโดยชุมชนอย่างสร้างสรรค์และมีมาตรฐาน ก่อให้เกิดการเรียนรู้เพื่อนำไปสู่ความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมท้องถิ่น และคุณภาพชีวิตที่ดี ซึ่งหลักการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีหลายประการ ดังนี้ 1) ชุมชนเป็นเจ้าของ 2) ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนและตัดสินใจ 3) ยกระดับคุณภาพชีวิต 4) มีความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม คงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น 5) เกิดผลตอบแทนที่เป็นธรรม 6) มีการกระจายรายได้สู่ของชุมชน เป็นต้น ซึ่งกระทรวงท่องเที่ยวและกีฬา (2562) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการที่มีผู้มีส่วนได้เสียภาคส่วนต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาศักยภาพชุมชนนั้น ส่งผลให้ทิศทางการพัฒนาที่มีความหลากหลายตามภารกิจและบทบาทหน้าที่ของแต่ละหน่วยงาน ดังนั้น ภาคส่วนต่าง ๆ จึงจำเป็นต้องร่วมกันพัฒนาเพื่อให้เกิดทิศทางการท่องเที่ยวในรูปแบบที่เป็นประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน

แนวคิด Co-Creation หรือ การร่วมสร้างสรรค์

แนวคิด Co-Creation หรือ การร่วมสร้างสรรค์ เป็นแนวทางที่เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลายภาคส่วน ได้แก่ ภาครัฐ เอกชน ชุมชน หรือประชาชน มีส่วนร่วมในการออกแบบ พัฒนา และสร้างคุณค่าร่วมกันในสินค้า บริการ หรือประสบการณ์ต่าง ๆ แทนที่จะเป็นเพียงผู้บริโภคแบบดั้งเดิม (Prahalad & Ramaswamy, 2004) ในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยใช้แนวคิด Co-Creation นั้น ชุมชนท้องถิ่น นักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะทำงานร่วมกันเพื่อสร้างประสบการณ์การท่องเที่ยวที่มีเอกลักษณ์ สอดคล้องกับบริบททางวัฒนธรรมและทรัพยากรของพื้นที่ อีกทั้งยังช่วยส่งเสริมความยั่งยืนของการท่องเที่ยวโดยอาศัยความร่วมมือของเครือข่ายภาคีต่าง ๆ (Binkhorst & Den Dekker, 2009)

ประเทศไทย มีองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) หรือ อพท. ซึ่งได้จัดตั้งสำนักท่องเที่ยวโดยชุมชน (สทช.) ขึ้น เพื่อเป็นหน่วยงานที่พัฒนาการท่องเที่ยวกับชุมชนโดยตรง เนื่องจากตระหนักว่า การพัฒนาอย่างยั่งยืนนั้นต้องมีรากฐานที่เริ่มต้นจากชุมชนในฐานะเป็นเจ้าของทรัพยากรด้านการท่องเที่ยว โดยมุ่งเน้นให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมรับผลประโยชน์ (Co-Creation) เพื่อให้ชุมชนเป็นผู้รับผลประโยชน์สูงสุดที่เกิดจากการท่องเที่ยว ซึ่งแนวคิดดังกล่าวเป็นแนวคิดที่มีความน่าสนใจในการพัฒนาชุมชนเพื่อให้เกิดการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว จึงเป็นแนวคิดที่เหมาะสมแก่การศึกษาเพื่อหาแนวทางในการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและภาคีเครือข่ายต่าง ๆ ในการพัฒนาการท่องเที่ยวของบ้านผาเบียด ให้เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่

ภาพที่ 1 แนวคิด Co-Creation

ที่มา : องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) (2558)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษานี้ ได้ทบทวนงานวิจัยของ อัญญาวิยา ภัทร์จรินท์ญา (2561: 255) ที่ได้ศึกษาศักยภาพและแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน อำเภอคอนสาร จังหวัดชัยภูมิ พบว่า อำเภอคอนสารยังประสบปัญหาในหลายด้าน ได้แก่ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการยังไม่เพียงพอต่อความต้องการและยังไม่ได้มาตรฐานเท่าที่ควร ด้านผลิตภัณฑ์ชุมชน ที่ต้องได้รับการพัฒนาให้มีคุณภาพและมาตรฐาน มีความหลากหลาย ทันสมัย และสร้างแบรนด์สินค้าชุมชนที่เป็นเอกลักษณ์ ในด้านสิ่งแวดล้อม นอกจากการรักษาทรัพยากรธรรมชาติแล้ว ควรพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่ชุมชนสร้างขึ้น เช่น ที่พัก ร้านอาหาร และห้องน้ำ ให้สะอาดและถูกสุขลักษณะ และควรมีการใช้สื่อประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวที่หลากหลาย โดยเฉพาะสื่อออนไลน์ที่เข้าถึงได้ง่าย รวมถึงพัฒนากลยุทธ์ทางการตลาดใหม่ ๆ สำหรับแนวทางการจัดการ ควรเน้นบทบาทของภาครัฐในการสนับสนุนด้านงบประมาณ การส่งเสริมความรู้ และการจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างครบวงจร รวมถึงสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนและเครือข่ายความร่วมมือระหว่างประชาชน ภาครัฐ และภาคเอกชนในทุกกระดับ เพื่อให้มีประสิทธิภาพและยั่งยืน

ส่วนงานวิจัยของ พิมพิภา นวนจา และ ศิริพงษ์ วัฒวัลย์ ณ อยุธยา (2563: 47- 50) ได้ศึกษาเรื่องภาคีเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวของหมู่บ้านแม่กำปอง อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ พบว่ากระบวนการความร่วมมือระหว่างภาคีเครือข่ายภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน และนักท่องเที่ยว ของหมู่บ้านแม่กำปอง

มีการประสานความร่วมมือกันในทุกชั้นตอนตามบทบาทหน้าที่ โดยมีเป้าหมายร่วมกัน คือ การจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของหมู่บ้านให้มีความยั่งยืน ซึ่งพบว่าประชาชนมีบทบาทสำคัญในการริเริ่มและมีส่วนร่วมในกระบวนการต่าง ๆ ทั้งการคิดค้นวิธีการแก้ปัญหา การนำเสนอความต้องการ และการบริหารจัดการผ่านคณะกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน โดยมีการกำหนดกติกาต่าง ๆ ส่งผลให้แม้ว่าจะมีการให้บริการท่องเที่ยวมาเป็นเวลานาน แต่ไม่ได้สร้างความเสียหายให้แก่ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถึงวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของคนในชุมชนมากนัก แต่เกิดการกระจายรายได้ทำให้คนในชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยผลลัพธ์ของความสำเร็จเหล่านี้ เกิดจากความร่วมมือร่วมใจ และการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนที่เข้ามามีบทบาทในการคิด วางแผน และตัดสินใจในกระบวนการต่าง ๆ โดยได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานหรือภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง จนประสบผลสำเร็จและได้รับการยอมรับในระดับประเทศ

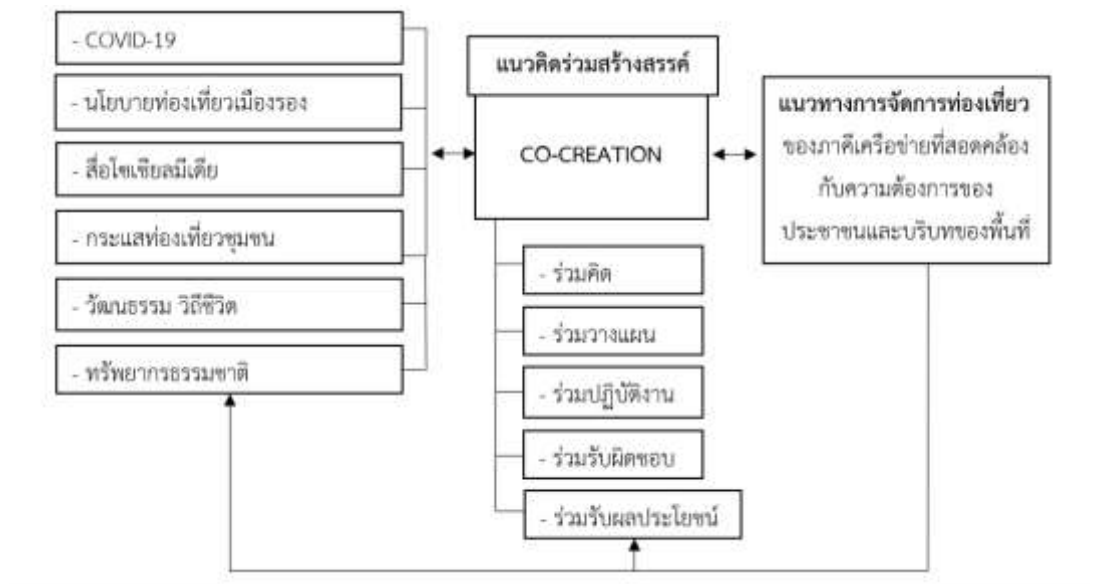
นอกจากนั้น ธิดาพร ละครพล และ ปานปั้น ร่องหนาม (2565: 151) ได้ศึกษาความร่วมมือของอุทยานแห่งชาติภูผาม่าน จังหวัดขอนแก่น ร่วมกับหน่วยงานภาคีในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน พบว่าอุทยานฯ ทำหน้าที่หลักในการดำเนินกิจกรรมร่วมกับภาครัฐ ภาคประชาชน และภาคเอกชน ซึ่งหน่วยงานภาครัฐมีบทบาทด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ส่งเสริมการท่องเที่ยว และจัดการโครงสร้างพื้นฐาน รวมถึงสนับสนุนเครื่องมือ งบประมาณ กำลังคน มีการประชุมเป็นประจำอย่างต่อเนื่องเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูล และปัญหา มีการประชาสัมพันธ์แจ้งข้อมูลข่าวสาร และประชาสัมพันธ์สถานที่ท่องเที่ยวและบริการอย่างสม่ำเสมอ ส่วนภาคประชาชนมีส่วนร่วมในการเสนอปัญหา แนะนำแนวทาง และดำเนินกิจกรรมร่วมกับอุทยานฯ ในรูปแบบของคณะกรรมการ เมื่ออุทยานฯ มีการจัดกิจกรรมจะเปิดโอกาสให้ประชาชนนำสินค้าเข้าไปจำหน่ายจึงทำให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ส่งผลให้เกิดความรักและหวงแหนในทรัพยากรและมีความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมประเพณี ในส่วนของภาคเอกชน มีการร่วมกันทำงานในลักษณะเกื้อกูลกัน โดยการดำเนินกิจกรรมของภาคเอกชนสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยว ส่งผลให้อุทยานฯ เป็นที่รู้จักและได้รับความนิยมาจากการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ต่าง ๆ

และจากการศึกษาปัจจัยความสำเร็จของการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน กรณีศึกษา บ้านนาตันจัน ตำบลบ้านตึก อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย ของ วีรญา พรหมประสิทธิ์ (2565: 113) พบว่า ปัจจัยสำคัญประกอบด้วย วิถีชีวิต วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีเอกลักษณ์ ผู้นำที่มีวิสัยทัศน์และบริหารตามหลักธรรมาภิบาล ความสัมพันธ์ภายในชุมชนที่ยึดถือกฎระเบียบและข้อตกลงร่วมกัน ความตื่นตัวในการพัฒนาศักยภาพของสมาชิก และการดำเนินงานแบบเครือข่ายระหว่างผู้ประกอบการและกลุ่มอาชีพในชุมชน โดยส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกวัยในการต้อนรับนักท่องเที่ยว มีการประชุมสม่ำเสมอเพื่อกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรมและนำกำไรกลับมาพัฒนาชุมชน ทั้งนี้ ความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมศักยภาพและความเข้มแข็งของชุมชน ซึ่งเป็นปัจจัยที่ช่วยให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนของบ้านนาตันจันประสบความสำเร็จ

จากการทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรม ผู้วิจัยได้นำแนวคิดและหลักการการท่องเที่ยวโดยชุมชน มาใช้ในการศึกษาบทบาทการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ ในการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมรับผลประโยชน์ (Co-Creation) มาเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษา พร้อมทั้งได้ศึกษา การดำเนินการของแหล่งท่องเที่ยวที่ประสบผลสำเร็จ เพื่อหาแนวทางที่เหมาะสม ในการมีส่วนร่วม ของ คนในชุมชนและภาคีเครือข่ายต่าง ๆ เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวของบ้านผาเปียดให้เหมาะสมกับบริบท ของ พื้นที่ต่อไป

กรอบแนวคิดการวิจัย

ผู้วิจัยกำหนดกรอบแนวคิดโดยศึกษาเหตุปัจจัย โอกาส และศักยภาพด้านการท่องเที่ยว ของบ้านผาเปียด พร้อมทั้งวิเคราะห์บทบาทของภาคีเครือข่ายในการมีส่วนร่วมผ่านแนวคิดร่วมสร้างสรรค์ (Co-Creation) เพื่อส่งเสริมการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน แนวทางดังกล่าวมุ่งเน้นการบูรณาการความร่วมมือ ของทุกภาคส่วนให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนและบริบทพื้นที่ อันจะนำไปสู่การจัดการท่องเที่ยว ที่มีประสิทธิภาพ เสริมสร้างศักยภาพของชุมชน ลดอุปสรรคในการพัฒนา และส่งเสริมการกระจายรายได้ ตลอดจนรักษาสสมดุลระหว่างเศรษฐกิจ ประเพณี วิถีชีวิต และสิ่งแวดล้อม โดยได้กำหนดกรอบแนวคิด ดังนี้

ภาพที่ 2 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ที่มา : ผู้วิจัย (2567)

ระเบียบวิธีวิจัย

1. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การวิจัยนี้ได้ศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่บ้านผาเปียด ตำบลห้วยยาง อำเภอกอนสาร จังหวัดชัยภูมิ และชุมชนใกล้เคียง ซึ่งบ้านผาเปียดเป็นหมู่บ้านหนึ่งในอำเภอกอนสารที่มีศักยภาพ ด้านการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวิถีชีวิตที่โดดเด่น แต่ยังไม่สามารถสร้างรายได้ให้แก่ประชาชนได้เท่าที่ควร โดยเก็บข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) จากผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) จำนวน 21 คน ให้ครอบคลุมทุกกลุ่ม โดยคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก จากภาคส่วนต่าง ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่ ได้แก่ **กลุ่มที่ 1 ภาครัฐ** คัดเลือกจากหน่วยงานที่มีบทบาทหน้าที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่บ้านผาเปียด ได้แก่ นายอำเภอกอนสาร หัวหน้าส่วนราชการน้ำพุต๋พลาว เกษตรอำเภอกอนสาร และผู้อำนวยการโรงเรียนในพื้นที่รวมเป็น 4 คน โดยเจาะจงเลือกผู้บริหารของหน่วยงานเนื่องจากเป็นผู้ที่มีอำนาจในการตัดสินใจและกำหนดนโยบายในการพัฒนาและบริหารจัดการพื้นที่ตามอำนาจหน้าที่และภารกิจ ของหน่วยงานซึ่งสามารถมอบหมายให้บุคลากรในสังกัดที่มีความรู้ ความเข้าใจ หรือมีบทบาทหน้าที่เป็นผู้ให้ข้อมูลแทนได้ **กลุ่มที่ 2 ภาคเอกชน** ซึ่งเป็นผู้ประกอบการเกี่ยวกับการให้บริการที่พัก ร้านอาหาร ด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และกิจกรรมนันทนาการในพื้นที่บ้านผาเปียดและพื้นที่ใกล้เคียง ที่มีความเชื่อมโยงกับการจัดการท่องเที่ยวบ้านผาเปียด รวมเป็น 8 คน **กลุ่มที่ 3 ผู้นำชุมชน** ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน รวมเป็น 2 คน **กลุ่มที่ 4 ภาคประชาชน** โดยมีเกณฑ์การคัดเลือก คือเป็นชาวบ้านที่มีส่วนได้เสียกับการท่องเที่ยว 1 คน ผู้ที่ประกอบอาชีพดั้งเดิมในหมู่บ้าน 1 คน และนักท่องเที่ยว 1 คน รวมเป็น 3 คน และ **กลุ่มที่ 5 อื่น ๆ** ได้แก่ พระสงฆ์ 1 รูป ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ และภาคอาสาสมัคร ได้แก่ ประธานอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน บ้านผาเปียด 1 คน และอาสาสมัครภาคประชาชนที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในพื้นที่อำเภอกอนสาร 1 คน รวมเป็น 4 คน

2. วิธีการและเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล

เนื่องจากเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยต้องการทราบความเข้าใจที่เป็นปัจเจก จึงใช้การเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล เนื่องจากผู้วิจัยสามารถเข้าถึงข้อมูลได้ด้วยตัวผู้วิจัยเอง ซึ่งนอกจากจะได้ทราบข้อมูลด้วยวาจาแล้วยังสามารถสังเกตอกับปฏิกิริยาต่าง ๆ ได้ โดยผู้วิจัยได้ตั้งแนวคำถามไว้เพื่อเป็นแนวทางในการสัมภาษณ์ ทำให้ผู้วิจัยสามารถปรับเปลี่ยนคำถามเพิ่มเติมตามความเหมาะสมเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ลึกซึ้งและครอบคลุมมากยิ่งขึ้น ซึ่งในการสัมภาษณ์จะมุ่งเน้นเกี่ยวกับกลไกการมีส่วนร่วมของผู้ให้ข้อมูลจากภาคส่วนต่าง ๆ ว่ามีบทบาทและความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวของบ้านผาเปียด โดยใช้แนวคิดร่วมสร้างสรรค์ (Co-Creation) ได้แก่ การร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติงาน ร่วมรับผิดชอบ และร่วมรับผลประโยชน์

เป็นแนวทางในการตั้งคำถาม เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวบ้านผาเบียดให้มีความยั่งยืนต่อไป ซึ่งก่อนการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ขออนุญาตบันทึกเสียงและจดบันทึกข้อมูลระหว่างการสนทนา โดยแจ้งผู้ให้ข้อมูลทราบว่าไม่มีการเปิดเผยรายชื่อของผู้ให้ข้อมูล เพื่อเป็นการรักษาความลับของผู้ให้ข้อมูล ดังนั้น ผู้ให้ข้อมูลจึงสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระ

3. การตรวจสอบข้อมูล

ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญด้านการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นผู้ตรวจสอบคุณภาพของแบบสัมภาษณ์

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการค้นหาแก่นสาระ (Thematic Analysis) ข้อมูลในแต่ละประเด็น แล้วสรุปจัดหมวดหมู่ข้อมูล (Classifying) เพื่อหาความเชื่อมโยงของข้อมูล และจัดกลุ่มรหัสคำ (Coding) ที่ผู้ให้ข้อมูลมีการกล่าวถึงมากที่สุดนำไปสู่การค้นหาแก่นสาระ (Theme) และตีความหมายของข้อค้นพบต่าง ๆ ซึ่งการวิเคราะห์ด้วยวิธีนี้ จะเป็นวิธีที่ยืดหยุ่นและช่วยให้ผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพได้อย่างลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น

ผลการวิจัย

ตารางที่ 1 ผลการวิจัยกลไกการขับเคลื่อนในการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย

กลไกขับเคลื่อนการมีส่วนร่วม	ผลการวิจัย
ร่วมคิด	<ul style="list-style-type: none"> - ประชาชนมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นผ่านเวทีการประชุมหรือการประชุมของผู้นำหมู่บ้าน/ เทศบาล/ อำเภอ/ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง - ส่วนใหญ่เสนอความต้องการเกี่ยวกับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและการเกษตร - มีการเสนอความคิดเห็นในเวทีประชุมโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวของภาครัฐ - ภาคเอกชนมีการเสนอความคิดเห็นในกลุ่มผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยว
ร่วมวางแผน	<ul style="list-style-type: none"> - มีการประชุมประชาคมเพื่อจัดทำแผนพัฒนาหมู่บ้าน/ท้องถิ่น รวมเป็นแผนพัฒนาอำเภอ - ผู้ประกอบการในพื้นที่ร่วมกันวางแผนเส้นทางท่องเที่ยวและผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม - แผนการดำเนินการของภาครัฐ หรือเอกชนส่วนใหญ่เป็นแผนระยะสั้น หรือแผนเฉพาะกิจ
ร่วมปฏิบัติ	<ul style="list-style-type: none"> - ภาครัฐมีบทบาทในการจัดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสานการทำงานกับทุกภาคส่วน - ผู้นำชุมชนช่วยประสานงานและอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนและหน่วยงานภายนอก - องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสนับสนุนงบประมาณและจัดกิจกรรมร่วมกับภาครัฐและชุมชน - ประชาชนมีส่วนร่วมในการสนับสนุนการทำงานของหน่วยงานต่างๆ และผู้นำหมู่บ้าน

ตารางที่ 1 ผลการวิจัยกลไกการขับเคลื่อนในการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย (ต่อ)

กลไกขับเคลื่อน การมีส่วนร่วม	ผลการวิจัย
ร่วมปฏิบัติ	- ภาคเอกชนมีการแบ่งปันประสบการณ์ อุดหนุนสินค้าชุมชน ประชาสัมพันธ์และแนะนำสถานที่ท่องเที่ยว ร้านค้า และกิจกรรมต่าง ๆ ให้เป็นที่รู้จัก
ร่วมรับผิดชอบ	<ul style="list-style-type: none"> - ภาคเอกชนและประชาชนส่วนใหญ่ต่างมีจิตสำนึกที่ดี ในการอนุรักษ์และหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติ วิถีชีวิต รวมถึงรักษาเอกลักษณ์ของชุมชน - การจัดการขยะในพื้นที่ท่องเที่ยว น้ำผุดที่พลาร่วมกันระหว่างหน่วยงานรัฐและผู้ประกอบการ แต่ยังไม่มียุทธศาสตร์ภาพเท่าที่ควร - ผู้นำชุมชน อสม. ประชาชน และผู้ประกอบการในท้องถิ่น ร่วมกันดูแลสถานที่ท่องเที่ยว และพื้นที่ในชุมชนให้คงความสะอาดและปลอดภัย - ภาครัฐมีการตั้งกฎในพื้นที่ท่องเที่ยว เฝ้าระวังการบุกรุกพื้นที่ป่า และบังคับใช้กฎหมาย
ร่วมรับ ผลประโยชน์	<ul style="list-style-type: none"> - ผู้ประกอบการในหมู่บ้านและบางส่วนในพื้นที่ตำบล มีการรวมกลุ่มกันเพื่อร่วมกันวางแผนขับเคลื่อนธุรกิจและกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ สร้างรายได้ - การดำเนินกิจการของภาคเอกชนและการส่งเสริมการท่องเที่ยวจากหน่วยงานภาครัฐ ทำให้เกิดการจ้างงานในชุมชน ประชาชนมีรายได้จากการจำหน่ายสินค้าและบริการ - หมู่บ้านมีชื่อเสียง มีรายได้นำมาพัฒนาชุมชน ทุกภาคส่วนที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เกิดความภาคภูมิใจที่มีส่วนร่วมในการพัฒนา - ประสบปัญหาที่ทำให้คนในชุมชนยังไม่สามารถรับประโยชน์จากการท่องเที่ยวได้เท่าที่ควรเนื่องจากยังมีข้อจำกัด เช่น ปัญหาเกี่ยวกับเอกสารสิทธิ์ในที่ดิน ปัญหาสินค้าและผลิตภัณฑ์ชุมชนยังไม่มีคุณภาพหลายและไม่มีตลาดรองรับ เป็นต้น

ที่มา : ผู้วิจัย

ผลการวิจัยกลไกความร่วมมือของภาคีเครือข่ายเกี่ยวกับบทบาทการมีส่วนร่วมของส่วนต่าง ๆ ในการพัฒนาการท่องเที่ยวของบ้านผาเปียด ตำบลห้วยยาง อำเภอกอนสาร จังหวัดชัยภูมิ จากการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลที่มาจากทั้งมุมมองของภาครัฐ ภาคเอกชน ผู้นำชุมชน และภาคประชาชน รวมถึงองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นและกลุ่มอื่น ๆ เช่น พระ ภาคอาสาสมัครในพื้นที่ ในการมีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมรับผลประโยชน์ พบว่า กลไกความร่วมมือของภาคีเครือข่ายประกอบด้วย

1. กลไกผ่านการมีส่วนร่วมคิด พบว่า โดยปกติประชาชนจะมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ผ่านการประชุมหรือประชาคมของหมู่บ้านหรือเทศบาล ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นการของบประมาณเพื่อปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ ในส่วนของผู้นำชุมชนได้มีโอกาสไปร่วมแสดงความคิดเห็นในที่ประชุมของสวนรุกขชาติฯ ซึ่งเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงของหมู่บ้านในนามคณะกรรมการ โดยมักจะไปสะท้อนปัญหาความต้องการ ในการขอนำสินค้าเข้าไปจำหน่ายในพื้นที่ แต่หน่วยงานที่รับผิดชอบก็เพียงแต่รับฟังไว้ ดังที่มีผู้ให้ข้อมูลว่า

“...แต่ก่อนชาวบ้านขายของตามลำคลอง ไม่มีคนควบคุม ต่อมาเทศบาลเข้ามาดูแลเริ่มมีการจัดระเบียบร้านค้า ชาวบ้านรู้สึกดีขึ้นเพราะมีความเป็นระเบียบ ต่อมา มีหน่วยงานป่าไม้เข้ามาดูแลแทนเทศบาล เริ่มไม่ให้นักชาวบ้านเข้าไปขายของ ให้ขายเฉพาะร้านค้าประจำ ก็เลยไม่ดีแบบนี้...” (ผู้นำหมู่บ้าน, พฤษภาคม 5, 2567)

เนื่องจากหน่วยงานป่าไม้เข้ามากำกับดูแลพื้นที่ จึงมีกฎระเบียบต่าง ๆ ที่ต้องปฏิบัติ ซึ่งอาจนำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างเจ้าหน้าที่กับประชาชน ส่งผลให้บทบาทในการร่วมคิดและตัดสินใจของภาคส่วนอื่น ๆ มีน้อยกว่าที่ควรจะเป็น แม้อุทยานฯ จะเคยมีแนวคิดในการดำเนินโครงการ "ป่าในเมือง" เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถนำสินค้าเข้าไปจำหน่าย แต่ยังคงขาดความพร้อม อีกทั้งยังมีกรอบโยกย้ายตำแหน่งของหัวหน้าส่วนราชการที่รับผิดชอบบ่อยครั้ง ส่งผลให้การดำเนินนโยบายขาดความต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม แม้โครงการ "ป่าในเมือง" จะยังไม่เป็นรูปธรรม แต่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและสวนรุกขชาติฯ ยังมีแนวคิดร่วมกันในการจัดกิจกรรมเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวและเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถนำสินค้าเข้าไปจำหน่ายในรูปแบบอื่น ๆ

ในช่วงปลายปี พ.ศ. 2566 อำเภอคอนสารได้จัดทำโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยเปิดโอกาสให้ทั้งภาครัฐ เอกชน ผู้นำหมู่บ้าน รวมถึงชุมชนบ้านผาเปียด ร่วมกำหนดทิศทางการพัฒนาท่องเที่ยว ซึ่งบ้านผาเปียดได้รับเลือกเป็นพื้นที่นำร่อง มีการประชุมประชาคมชาวบ้านเพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนา ร่วมกัน นอกจากนี้ ผู้ประกอบการในหมู่บ้านยังมีการรวมตัวกับผู้ประกอบการในตำบล จัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงเกษตร ฯ ซึ่งมีการร่วมกันคิดเส้นทางท่องเที่ยวและผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม แม้ว่าอาจจะไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องในการร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวของบ้านผาเปียดโดยตรง แต่สมาชิกในหมู่บ้านสามารถนำแนวคิดที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่ของตนได้ ส่วนผู้ประกอบการอื่น ๆ ที่ไม่ได้อยู่ในกลุ่มวิสาหกิจฯ จะได้ร่วมแสดงความคิดเห็นผ่านเวทีระดับอำเภอ หรือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้ประกอบการในหมู่บ้าน หรือผู้นำชุมชนเมื่อมีโอกาส

แม้บทบาทการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวของบ้านผาเปียดยังถือว่าอยู่ในช่วงเริ่มต้น แต่ความพยายามจากภาครัฐในการส่งเสริมการท่องเที่ยว และการริเริ่มกิจกรรมจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและผู้ประกอบการในพื้นที่ สะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพของพื้นที่ในการพัฒนา หากมีการสร้างเวทีและกระบวนการที่ต่อเนื่องในการเปิดโอกาสให้ภาคส่วนต่าง ๆ ได้ร่วมแสดงความคิดเห็นอย่างทั่วถึงบ้านผาเปียดอาจพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของอำเภอคอนสารได้ในอนาคต

2. กลไกผ่านการมีส่วนร่วมวางแผน การมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวบ้านผาเบียด ยังอยู่ในระดับที่จำกัด ประชาชนและภาคส่วนต่าง ๆ มีโอกาสที่จะมีส่วนร่วมในการวางแผน จากการจัดทำ แผนพัฒนาหมู่บ้าน แผนพัฒนาชุมชน ผ่านเวทีการประชุมประชาคมของหมู่บ้าน เทศบาล และจัดทำ เป็นแผนพัฒนาอำเภอ โดยส่วนใหญ่มักจะเสนอเรื่องโครงสร้างพื้นฐานมากกว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวซึ่ง สะท้อนจากกระบวนการประชุมประชาคมที่มักเน้นเรื่องการเกษตรกรรมตามวิถีดั้งเดิมของชาวบ้าน ดังที่ผู้ให้ ข้อมูลได้กล่าวถึงประเด็นนี้ว่า

“การประชุมประชาคมจะออกไปรับฟังความคิดเห็นด้วยตัวเอง ถ้าเรื่องท่องเที่ยว จริง ๆ ไม่ค่อยมีคนยกมือให้เลยนะ เวลาออกไปถามว่าชาวบ้านต้องการให้พัฒนา หมู่ 2 ในเรื่องอะไร จะเป็นถนนหนทาง จะเป็นขุดลอกทั้งหมดเลย” (ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, พฤษภาคม 6, 2567)

เมื่อเรื่องการท่องเที่ยวไม่ได้เกิดจากความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ จึงเป็นไปได้ยากที่จะร่วมกันวางแผนพัฒนาในเรื่องการท่องเที่ยวได้ ทั้งนี้อาจเพราะพื้นที่บ้านผาเบียดมีความอุดมสมบูรณ์และเหมาะสมกับการเกษตร ส่งผลให้ประชาชนยังมองไม่เห็นความสำคัญของการท่องเที่ยวในฐานะแหล่งรายได้ทางเศรษฐกิจ ดังที่มีผู้ให้ข้อมูลว่า

“บ้านผาเบียดมีธรรมชาติคือ น้ำผุด ซึ่งเป็นอะไรที่คนจะต้องหลงใหลมาอยู่แล้ว แต่คนบ้านผาเบียดค่อนข้างที่จะมีอยู่มีกิน เพราะทำไร่ จึงไม่ค่อยสนใจด้านการท่องเที่ยวจะไปเอาทางไร้ทางสวนเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งเขามีรายได้จากตรงนั้น...” (ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, พฤษภาคม 6, 2567)

“...ส่วนมากชาวบ้านยังไม่เข้าใจบทบาทของการท่องเที่ยว เขายังยึดติดกับภาคการเกษตรอยู่...” (บุคลากรสวนรุกขาคีน้ำผุดที่พลาว, พฤษภาคม 6, 2567)

แม้คนส่วนใหญ่อาจยังไม่เห็นความสำคัญเรื่องการท่องเที่ยว แต่ยังมีคนบางส่วนในชุมชนที่พยายามขับเคลื่อนการพัฒนาในพื้นที่ โดยมีการรวมกลุ่มกับผู้ประกอบการในตำบล วางแผนเส้นทางการท่องเที่ยวและดำเนินธุรกิจที่เกี่ยวเนื่องกัน แต่การดำเนินงานยังคงเป็นลักษณะของการวางแผนระยะสั้นในกลุ่มหรือในธุรกิจของตนเอง จึงทำให้แผนเกี่ยวกับการท่องเที่ยวยังไม่เป็นรูปธรรมเท่าที่ควร ส่วนน้ำผุดที่พลาวซึ่งเป็นสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญที่อยู่ภายใต้การดูแลของหน่วยงานป่าไม้ยังมีข้อจำกัดทั้งด้านบุคลากร งบประมาณ และข้อกฎหมาย ทำให้ชุมชนและหน่วยงานท้องถิ่นไม่สามารถมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวได้อย่างเต็มที่ การพัฒนาส่วนใหญ่จึงจำกัดอยู่ในภารกิจหลักของหน่วยงาน เช่น การอนุรักษ์พันธุ์ไม้ และการปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน ซึ่งผู้ให้ข้อมูลได้กล่าวในประเด็นนี้ว่า

“... วัตถุประสงค์ของสวนรุกขชาติ คำจำกัดความที่ก่อตั้งมา คือ เป็นแหล่งรวบรวมพันธุ์ไม้ในท้องถิ่น ไม่ใช่เป็นแหล่งท่องเที่ยว เป็นแหล่งรวบรวมพันธุ์ไม้ และที่พักผ่อนหย่อนใจ ที่นี้การพักผ่อนหย่อนใจมาแรงเกิน หน้าหลักก็เลยกลายเป็นการบริการนักท่องเที่ยวไป...” (บุคลากรสวนรุกขชาติน้ำผุดทพลาว, พฤษภาคม 6, 2567)

ทั้งนี้ ยังมีความพยายามบางส่วนในการพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยว เช่น การจัดกิจกรรมวิ่งเทรลประจำปี ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและสวนรุกขชาติฯ การมีโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวของภาครัฐ และการรวมกลุ่มกันของผู้ประกอบการในพื้นที่ แม้จะเป็นการวางแผนในระยะสั้นของกลุ่มผู้ประกอบการหรือหน่วยงานภาครัฐแต่ก็อาจเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวของบ้านผาเจียดต่อไป

3. กลไกผ่านการมีส่วนร่วมปฏิบัติ พบว่า แม้จะมีความพยายามจากหลายภาคส่วนในการพัฒนาการท่องเที่ยวของบ้านผาเจียด แต่ยังคงประสบปัญหาในการดำเนินงานที่ยังไม่เป็นรูปธรรม การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายโดยหน่วยงานภาครัฐ มีการร่วมกันกำหนดเป้าหมายนำร่อง จัดประชุมอบรม และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ สร้างจุดเช็คอิน ทำป้ายบอกทาง และการปรับปรุงภูมิทัศน์ร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชน จึงถือเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้ภาคส่วนต่าง ๆ ได้มาร่วมกันพัฒนาการท่องเที่ยวของบ้านผาเจียดให้เป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น

นอกจากการการสนับสนุนงบประมาณเพื่อพัฒนาสถานที่ใหม่หมู่บ้านแล้ว องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังมีบทบาทสำคัญในการจัดกิจกรรมวิ่งเทรลในพื้นที่ร่วมกับสวนรุกขชาติ ฯ ซึ่งถือว่าเป็นกิจกรรมที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาในพื้นที่ได้เป็นอย่างดี มีการเปิดพื้นที่ให้ประชาชนได้นำสินค้ามาจำหน่าย โดยใช้สถานที่น้ำผุดทพลาวเป็นจุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุดของการแข่งขัน ส่วนผู้นำชุมชนมีความสำคัญในการประสานงานและอำนวยความสะดวกในการดำเนินงานต่าง ๆ รวมถึงการประชาสัมพันธ์และกระตุ้นให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการปรับปรุงภูมิทัศน์และรักษาความสะอาด เพื่อสร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยว

ในส่วนของภาคเอกชน มีบทบาทในการแข่งขันประสพการณ์ ให้ความรู้ และคำแนะนำแก่ภาคีเครือข่ายต่าง ๆ จากการเข้าร่วมประชุม การเป็นวิทยากรหรือการพูดคุยแลกเปลี่ยนประสพการณ์ในกลุ่มบทบาทที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งคือ การประชาสัมพันธ์และแนะนำสถานที่ท่องเที่ยว ร้านค้า ร้านอาหาร และกิจกรรมต่าง ๆ ให้เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยว ดังที่ผู้ให้ข้อมูลได้กล่าวไว้ว่า

“...เรามีลูกค้าในมือ เราสามารถส่งเสริมหรือแนะนำประชาสัมพันธ์ให้ จากที่อยากกลับบ้านเลย ก็ขอแวะไปถ่ายรูปก่อน บ้านผาเจียดต้องรับไม้ต่อ ต้องทำให้เขาตรึงใจได้ ต้องทำให้เขาประทับใจให้ได้ แค่นั้นเอง...” (ผู้ประกอบการร้านอาหาร, สิงหาคม 4, 2567)

การพัฒนาสถานที่และเผยแพร่ภาพกิจกรรมผ่านสื่อสังคมออนไลน์จึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการดึงดูดความสนใจทำให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาในพื้นที่มากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ บทบาทของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ก็มีความสำคัญในการร่วมพัฒนาการท่องเที่ยว และร่วมขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ ในหมู่บ้านให้ประสบความสำเร็จ เช่น การให้คำแนะนำเกี่ยวกับความสะดวก การจัดการขยะ และการร่วมปรับปรุงภูมิทัศน์ เป็นต้น ฉะนั้น การพัฒนาการท่องเที่ยวในบ้านผาเปียดยังต้องการการมีส่วนร่วมลงมือปฏิบัติที่มากขึ้นจากภาคส่วนต่าง ๆ เพื่อให้การพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่เป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น

4. กลไกผ่านการมีส่วนร่วมรับผิดชอบ การท่องเที่ยวสามารถส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชนสิ่งแวดล้อม และความเป็นระเบียบเรียบร้อยของพื้นที่ ทุกภาคส่วน จึงต้องมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นร่วมกัน ซึ่งในมุมมองของทุกภาคส่วนต่างเห็นตรงกันว่า การที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวให้ยั่งยืนได้นั้น ต้องมีการตั้งกฎกติกาให้ยึดถือปฏิบัติร่วมกัน การกำหนดแนวทางการจัดการที่เหมาะสมจึงเป็นสิ่งจำเป็นในการสร้างสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม รวมถึงวัฒนธรรมประเพณีและวิถีชีวิตเพื่อลดผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นและรักษาความยั่งยืนในระยะยาว ซึ่งมีผู้ให้ข้อมูลในประเด็นนี้ว่า

“...ต้องอาศัยความร่วมมือจากผู้ประกอบการ จากหน่วยงานรัฐและนักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการจะต้องมีกฎกติกาแต่ละที่ ของโดยรวมด้วยว่าต้องทำยังไงให้เราอยู่ร่วมกับธรรมชาติที่เป็นอยู่ให้ได้มากที่สุด มากินมาเที่ยวได้ แต่ไม่ทำลาย ไม่สร้างความเสียหายให้กับสภาพแวดล้อม...” (ผู้ประกอบการท่องเที่ยวเชิงเกษตร, พฤษภาคม 6, 2567)

ภาครัฐจึงมีบทบาทสำคัญในการกำหนดนโยบาย ใฝ่ระวาง และบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องอย่างเคร่งครัด ซึ่งผลการศึกษาพบว่า ประชาชนและผู้ประกอบการส่วนใหญ่ในพื้นที่ มีจิตสำนึกที่ดีในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตเป็นอย่างดี โดยผู้นำชุมชน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) และพระสงฆ์ มีหน้าที่เสริมสร้างความรักในธรรมชาติ ความสามัคคีและสงบเรียบร้อยในชุมชน เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณที่ส่งเสริมความร่วมมือและความรับผิดชอบต่อพื้นที่ การจัดการร่วมกันระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชน จึงเป็นกุญแจสำคัญในการแก้ไขปัญหาที่ซับซ้อน เช่น การจัดการร้านค้าและขยะในพื้นที่สวนรุกขชาติ ฯ ซึ่งปัจจุบันกลุ่มผู้ประกอบการร้านค้าเป็นผู้รับผิดชอบในการรักษาความสะอาดและจัดเก็บขยะในพื้นที่บางส่วน หากมีหน่วยงานเข้ามาดูแลอาจช่วยลดปัญหาความขัดแย้งและเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการพื้นที่ท่องเที่ยวได้ ดังที่ผู้ให้ข้อมูลได้กล่าวในประเด็นนี้ว่า

“บ้านผาเปียดบางส่วนอยู่ในพื้นที่ของป่าไม้ ป่าไม้จะมีระบบบริหารจัดการต่างหาก ระบบบริหารจัดการของป่าไม้ที่อยู่ภายใต้พื้นที่ปกครองของเทศบาล ที่นี้ 2 หน่วยงานนี้ บริหารจัดการสอดคล้องกันไหม ด้วยความที่เป็นพื้นที่ของป่าไม้ เทศบาลจะเข้าไปยุ่งมากก็ไม่ได้”

มันคือความเกรงกันและมันจะก้าวก้าว มันต้องชัดเจนว่าจะให้เทศบาลช่วยบริหารจัดการเรื่องไหน...” (ผู้ประกอบการท่องเที่ยวเชิงเกษตร, พฤษภาคม 6, 2567)

“...หากจะมีการนำสินค้าจากด้านนอกมาขายอีกจะแบกรับภาระเรื่องของขยะไม่ไหวข้างในเยอะแล้ว พื้นที่แคบ การที่จะให้ชาวบ้านมาขายในพื้นที่อุทยานทำได้ยาก ต่อไปจะยิ่งยากเพราะเข้าสู่ระเบียบกฎหมาย...” (บุคลากรสวนรุกขชาติน้ำผุดทัพลาว, พฤษภาคม 6, 2567)

ฉะนั้น อาจจะสามารถสรุปได้ว่าบทบาทการมีส่วนร่วมรับผิดชอบด้านการท่องเที่ยว จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน โดยมีการปลูกฝังจิตสำนึกในการรักษาสิ่งแวดล้อม กำหนดกฎระเบียบและทำงานร่วมกันอย่างบูรณาการ ทั้งนี้ เพื่อให้ชุมชน นักท่องเที่ยว และธรรมชาติ สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสมดุลในระยะยาว

5. กลไกผ่านการมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ดีนั้น ควรมีการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและเอกลักษณ์ของชุมชน แต่ผลการศึกษาพบว่า ปัจจุบัน ชาวบ้านยังไม่ได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวมากนัก จึงยังไม่ค่อยมีความกระตือรือร้น ยังไม่มีการรวมกลุ่มที่เป็นรูปธรรม และขาดกิจกรรมที่สามารถกระตุ้นให้เกิดการใช้จ่ายเงินของนักท่องเที่ยว เนื่องจากมีข้อจำกัดด้านองค์ความรู้ งบประมาณ และปัญหาเกี่ยวกับเอกสารสิทธิ์ในที่ดินซึ่งพื้นที่ในหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ป่า ที่ดิน ส.ป.ก. หรือ ก.บ.ท.5 ที่ไม่สามารถครอบครอง ซื้อ - ขาย หรือทำประโยชน์อื่นใดนอกเหนือจากที่กฎหมายระบุไว้ได้ ทำให้การพัฒนาที่พักและสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อสร้างรายได้ ยังไม่สามารถดำเนินการให้ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวได้เท่าที่ควร ดังที่มีผู้ให้ข้อมูลว่า

“...ประเด็นที่เรามีปัญหาที่คนมาเที่ยวไม่พักเพราะเขาไม่มีที่พัก ไม่สามารถรองรับกรู๊ปทัวร์ได้ ทั้งอำเภอคอนสาร ไม่มีที่พักที่สามารถรองรับกรู๊ปทัวร์ได้ ...ภูผาม่านได้เปรียบอย่างหนึ่ง พื้นที่รอบภูผาม่านเป็นที่ น.ส.3 ทมด ของเราเป็นส.ป.ก. ก.บ.ท.5 ก็เลยทำอะไรไม่ค่อยได้ แต่มันมีวิธี ต้องศึกษา...” (ผู้บริหารสถานศึกษา, พฤษภาคม 6, 2567)

“...ถ้ามีรายได้ ชาวบ้านก็จะตื่นตัว ปัจจัยคือ ต้องสร้างรายได้ให้กับชุมชนเขาถึงจะอยากทำ พูดเฉยๆ เขาไม่อยากทำกับเรา...” (ผู้ประกอบการที่พัก, พฤษภาคม 5, 2567)

นอกจากนั้น ยังพบว่าการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนและการรวมกลุ่มอาชีพยังคงมีจุดอ่อน เนื่องจากผลิตภัณฑ์ในชุมชนยังไม่โดดเด่นหรือน่าสนใจเท่าที่ควร สินค้าที่จำหน่ายในพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นของป่า และผลผลิตตามฤดูกาล จึงไม่สามารถสร้างรายได้ได้มากนัก อีกทั้งประชาชนยังขาดความกระตือรือร้นและยังขาดการสนับสนุนที่ตรงกับความต้องการ ดังที่มีผู้ให้ข้อมูลว่า

“...การสนับสนุนในเรื่องกลุ่มอาชีพสมัยก่อนใครอยากทำอะไรสนับสนุนให้อยู่แล้ว แต่ไปไม่รอด เพราะทำไปอย่างนั้น แต่ไม่ต่อยอด ไม่ยั่งยืน ในเรื่องกลุ่มอาชีพไปไม่ได้ ยกเว้น กลุ่มที่เขาทำเองถึงจะไปได้ ถึงค่อยๆ เปรก เพราะหมดเงินไปเยอะ...” (ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, พฤษภาคม 6, 2567)

“...คิดว่าหน่วยงานที่มาส่งเสริมยังมีน้อย อยากให้หน่วยงานมาช่วยประชาสัมพันธ์เพิ่ม อบรมการทำผลิตภัณฑ์ชุมชนก็ดี แต่ก็อยากให้ชุมชนเข้าใจการทำงานของหน่วยงานราชการ ถ้าหน่วยงานมาก็จะว่านายมาบังคับทำนั่นทำนี่ เขาไม่เข้าใจนะว่าจะมาช่วยเหลือ ให้ความรู้...” (ผู้ประกอบการท่องเที่ยวเชิงเกษตร, พฤษภาคม 6, 2567)

การสนับสนุนที่ไม่ได้เกิดจากความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริงจึงอาจทำให้สูญเสียงบประมาณ โดยไม่ได้ก่อให้เกิดผลลัพธ์ที่น่าพึงพอใจนัก อีกทั้งสถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงของหมู่บ้าน คือ สวนรุกขชาติน้ำ ผุดท้อลาว ชาวบ้านบางส่วนไม่สามารถนำสินค้าเข้าไปจำหน่ายได้ เนื่องจากมีข้อจำกัดด้านพื้นที่ ระเบียบ กฎหมาย และปัญหาในการบริหารจัดการขยะ ชาวบ้านส่วนใหญ่จึงไม่ได้รับผลประโยชน์จากการที่มีสถานที่ท่องเที่ยวยอดนิยมอยู่ในหมู่บ้าน จนเป็นเหตุให้เกิดความขัดแย้งขึ้นในบางครั้ง อย่างไรก็ตาม ภาคเอกชน ก็มีบทบาทสำคัญอย่างมาก ในการช่วยแบ่งปันผลประโยชน์ให้กับชุมชน ผ่านการจ้างงาน และการอุดหนุนสินค้าของชุมชนไปใช้เป็นวัตถุดิบหรือจำหน่ายในกิจการของตนเอง เมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามาและเกิดการใช้จ่ายขึ้น ชาวบ้านและผู้ประกอบการจะมีรายได้ร่วมกัน เกิดการหมุนเวียนทางเศรษฐกิจในทุกระดับ

สรุปและอภิปรายผล

ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวของบ้านผาเปียดต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน โดยเฉพาะการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมรับผลประโยชน์ ซึ่งเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยให้เกิดการพัฒนาในระยะยาว

1. กลไกผ่านการมีส่วนร่วมคิด กระบวนการมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่บ้านผาเปียดยังมีข้อจำกัดหลายประการ โดยเฉพาะการขาดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างหน่วยงานภาครัฐ เอกชน และชุมชน ซึ่งส่งผลให้การพัฒนายังขาดทิศทางที่ชัดเจน การแสดงความคิดเห็นของประชาชนส่วนใหญ่มักจำกัดอยู่ในกรอบของการประชุมระดับหมู่บ้านหรือเทศบาล ซึ่งเน้นหนักไปที่การขอรับสนับสนุนงบประมาณด้านโครงสร้างพื้นฐานและการเกษตร มากกว่าการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว

นอกจากนี้ ข้อเสนอของผู้นำชุมชนในที่ประชุมของสวนรุกขชาติน้ำผุดท้อลาว ส่วนใหญ่มุ่งเน้นไปที่ความต้องการของชาวบ้านในการขออนุญาตนำสินค้าเข้าไปจำหน่ายในพื้นที่ ซึ่งการตัดสินใจอยู่ภายใต้

ข้อจำกัดด้านกฎหมายและการกำกับดูแลของหน่วยงานภาครัฐ ส่งผลให้ข้อเสนอแนะหลายประการอาจไม่ได้รับการแก้ไข ซึ่งแตกต่างจากกรณีศึกษาของธิดาพร ละครพล และปานปั้น รองทานาม (2565: 149) ที่พบว่าการดำเนินงานของอุทยานแห่งชาติภูผาม่าน จังหวัดขอนแก่น มีการเชิญผู้นำชุมชนและปราชญ์ชาวบ้านเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการที่ปรึกษา ทำให้ชุมชนมีบทบาทในการเสนอแนะแนวทางการพัฒนา ซึ่งในกรณีของบ้านผาเปียด แม้ชุมชนจะมีส่วนร่วมร่วมกับสวนรุกขชาติฯ ในบางกิจกรรม แต่ยังขาดกระบวนการร่วมคิดร่วมแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ หากสามารถส่งเสริมให้เกิดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นที่ครอบคลุมทุกภาคส่วนอย่างต่อเนื่อง บ้านผาเปียดอาจสามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของอำเภอคอนสารได้ในอนาคต

2. กลไกผ่านการมีส่วนร่วมวางแผน การวางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของบ้านผาเปียดยังขาดการบูรณาการระหว่างภาคีเครือข่าย ส่งผลให้การพัฒนายังไม่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่เท่าที่ควร การวางแผนส่วนใหญ่อยู่ในลักษณะของแผนระยะสั้นที่ดำเนินการโดยหน่วยงานรัฐหรือกลุ่มผู้ประกอบการ ในขณะที่แผนพัฒนาหมู่บ้านและแผนพัฒนาชุมชนที่สะท้อนความต้องการของประชาชน นั้นมุ่งเน้นไปที่โครงสร้างพื้นฐาน มากกว่าการพัฒนาการท่องเที่ยว

แหล่งท่องเที่ยวสำคัญของบ้านผาเปียดอยู่ภายใต้การดูแลของหน่วยงานป่าไม้ ซึ่งยังมีข้อจำกัดด้านงบประมาณ บุคลากร และข้อกฎหมาย ทำให้การมีส่วนร่วมของชุมชนและหน่วยงานท้องถิ่น ในกระบวนการวางแผนยังไม่สามารถดำเนินการได้อย่างเต็มที่ การขาดแผนยุทธศาสตร์ที่เป็นระบบอาจทำให้การพัฒนายังขาดทิศทางที่แน่นอน แม้ว่าภาครัฐจะเริ่มให้การสนับสนุนด้านงบประมาณและการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว แต่ยังขาดการบูรณาการร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อเปรียบเทียบกับกรณีของหมู่บ้านแม่กำปอง ตามการศึกษาของพิมพ์ิกา นวนจา และศิริพงษ์ ลดาวัลย์ ณ อยุธยา (2563 : 47) พบว่า การจัดการท่องเที่ยวของแม่กำปองเกิดจากความร่วมแรงร่วมใจ และการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนที่เข้ามามีบทบาทในการคิดวางแผน และตัดสินใจในกระบวนการต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ โดยได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานหรือภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องจนประสบผลสำเร็จ ซึ่งแตกต่างจากบ้านผาเปียดที่ยังขาดการวางแผนร่วมกันในระดับดังกล่าว

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวยังไม่เป็นรูปธรรมมากนัก แต่ความพยายามจากหน่วยงานท้องถิ่นร่วมกับภาครัฐในการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยว การรวมกลุ่มของผู้ประกอบการในพื้นที่ รวมถึงการดำเนินโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวของภาครัฐ แม้ว่าในปัจจุบันจะยังอยู่ในลักษณะของแผนระยะสั้นและเฉพาะกิจ แต่ก็ถือเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญในการพัฒนาให้มีศักยภาพและความยั่งยืนมากยิ่งขึ้น

3. กลไกผ่านการมีส่วนร่วมปฏิบัติ บ้านผาเปียดเป็นชุมชนที่มีลักษณะโดดเด่นในด้านการดำรงชีวิตแบบพึ่งพาธรรมชาติและการประกอบอาชีพเกษตรกรรม เนื่องจากพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ทำให้สามารถทำการเกษตรได้ตลอดทั้งปี อีกทั้งยังมีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม ซึ่งเป็นจุดแข็งที่สร้างความประทับใจให้แก่ผู้มาเยือน เมื่อสื่อสังคมออนไลน์เข้ามามีบทบาทในการเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับชุมชนทำให้บ้านผาเปียดเริ่มเป็นที่รู้จักมากขึ้น โดยเฉพาะการประชาสัมพันธ์ของบุคคลที่มีชื่อเสียงและสื่อโทรทัศน์

การจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่ โดยเฉพาะกิจกรรมวิ่งเทรลที่เทศบาลฯ และสวนรุกขชาติ ฯ ร่วมกันจัดขึ้นนั้น มีผู้เข้าร่วมกิจกรรมเป็นจำนวนมากจึงสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี และเมื่อภาครัฐได้ร่วมกันกำหนดให้บ้านผาเปียดเป็นหมู่บ้านนำร่องในการส่งเสริมการท่องเที่ยวของอำเภอ มีการชี้แจงโครงการและการสนับสนุนงบประมาณร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อปรับปรุงภูมิทัศน์ พัฒนาสถานที่ท่องเที่ยวตามความต้องการของประชาชน โดยมีผู้นำชุมชนและผู้ประกอบการในหมู่บ้านให้การสนับสนุน ส่งผลให้เกิดความร่วมมือจากประชาชนในการพัฒนาการท่องเที่ยว จนมีนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น ประชาชนจึงเกิดความภาคภูมิใจและเกิดการตื่นตัวในการจัดบริการต่าง ๆ เพื่อหารายได้ จนถือว่าบ้านผาเปียดเริ่มมีการพัฒนาเรื่องการท่องเที่ยวไปในทิศทางที่ดีขึ้น สอดคล้องกับการศึกษาของ วิโรญา พรหมประสิทธิ์ (2565 : 108-113) ที่พบว่า ปัจจัยที่นำมาสู่ความสำเร็จของการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านนาคันจันมีหลายประการ ซึ่งนอกจากความร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชนแล้ว พบว่า ในระยะแรกของการพัฒนา หน่วยงานภาครัฐมีบทบาทสำคัญอย่างมากในการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพของชุมชน ทำให้สมาชิกกลุ่มฯ มีความกระตือรือร้นและมุ่งมั่นในการพัฒนาตนเอง เพื่อนำความรู้ที่ได้รับไปปรับใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

ในส่วนของภาคเอกชนมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการส่งเสริมการท่องเที่ยวผ่านการแบ่งปันความรู้และประสบการณ์ให้แก่ภาครัฐและประชาชน รวมถึงการสนับสนุนสินค้าชุมชน การประชาสัมพันธ์สถานที่ท่องเที่ยว ร้านอาหาร และกิจกรรมต่าง ๆ ให้เป็นที่รู้จักของผู้คนและสื่อสังคมออนไลน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับการศึกษาของ ธิดาพร ละครพล และ ปานปิ่น ร่องหนาม (2565 : 151) ที่พบว่าการมีส่วนร่วมของภาคเอกชนในการประชาสัมพันธ์เป็นปัจจัยสำคัญที่กระตุ้นการท่องเที่ยว ซึ่งการดำเนินกิจกรรมของภาคเอกชนมีส่วนทำให้นักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้มีการประชาสัมพันธ์ให้อุทยานเป็นที่รู้จักและได้รับความนิยมจากการเผยแพร่ภาพผ่านสื่อสังคมออนไลน์ นอกจากนี้ยังมีการร่วมกันทำงานในลักษณะเกื้อกูลกับอุทยานฯ ที่ช่วยสนับสนุนธุรกิจในพื้นที่ เช่น การประชาสัมพันธ์ที่พัก ร้านอาหาร ร้านจำหน่ายของที่ระลึก ฯลฯ ในขณะที่บ้านผาเปียดยังขาดความร่วมมือในการดำเนินการในลักษณะดังกล่าว อีกทั้งยังขาดความร่วมมือในระดับชุมชนที่เข้มแข็ง ส่งผลให้การจัดการท่องเที่ยวของบ้านผาเปียดยังต้องได้รับการพัฒนาอีกหลายประการ การทำงานร่วมกันอย่างบูรณาการและมีเป้าหมายร่วมกันจึงเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนให้เกิดความยั่งยืน

4. กลไกผ่านการมีส่วนร่วมรับผิดชอบ พบว่า การให้ความรู้เกี่ยวกับสุขอนามัยและการจัดการขยะของหน่วยงานสาธารณสุขและอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) สามารถช่วยเสริมสร้างภาพลักษณ์ของสถานที่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สะอาดและน่าดึงดูด นอกจากนี้ อสม.บ้านผาเปียดยังมีส่วน ช่วยสนับสนุนการปรับปรุงภูมิทัศน์ และส่งเสริมการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมร่วมกับชุมชนได้เป็นอย่างดี แต่การจัดการขยะร่วมกันระหว่างผู้ประกอบการร้านค้าและสวนรุกขชาติ ฯ ในพื้นที่น้ำผุดที่พลาวยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร

ในส่วนของภาคเอกชน มีการประกอบธุรกิจที่คำนึงถึงความสอดคล้องกับธรรมชาติ เช่น การนำวัสดุที่มีในท้องถิ่นมาใช้แทนพลาสติก การเปิดบริการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เป็นต้น ซึ่งทั้งภาคเอกชนและประชาชนส่วนใหญ่ต่างมีจิตสำนึกที่ดีในการอนุรักษ์และหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติ วิถีชีวิต รวมถึงรักษาเอกลักษณ์ของชุมชนให้คงอยู่ควบคู่ไปกับการเริ่มพัฒนาด้านการท่องเที่ยว จึงเป็นพื้นฐานที่ดีต่อการพัฒนาในระยะยาว สอดคล้องกับการศึกษาของพิมพิกา นวลจา และศิริพงษ์ ลดาวัลย์ ณ อยุธยา (2563: 50) ที่พบว่า หมู่บ้านแม่กำปองมีการนำหลักการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ คือ การกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับสภาพทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน มาปรับใช้ในการพัฒนาได้อย่างเหมาะสม ทำให้หมู่บ้านแม่กำปองเป็นหมู่บ้านที่เข้มแข็ง สามารถสร้างงาน สร้างรายได้ ควบคู่ไปกับการดูแลทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมประเพณี และวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชนไว้ได้เป็นอย่างดี

การมีจิตสำนึกที่ดีในการร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของประชาชนจึงเป็นกลไกสำคัญในการร่วมรับผิดชอบผลกระทบที่อาจตามมาจากการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว ซึ่งปัญหาด้านการบริหารจัดการขยะในพื้นที่ท่องเที่ยวยังคงต้องร่วมกันแก้ไขปัญหาต่อไป

5. กลไกผ่านการมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ พบว่า การดำเนินกิจการของภาคเอกชนและการส่งเสริมการท่องเที่ยวจากหน่วยงานภาครัฐ มีบทบาทสำคัญที่ช่วยเพิ่มรายได้ให้แก่ประชาชน โดยเฉพาะการจำหน่ายสินค้าและบริการในหมู่บ้าน ซึ่งก่อให้เกิดการจ้างงานในชุมชน ลดการย้ายถิ่นฐาน ส่งผลให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีรายได้นำมาพัฒนาชุมชน เมื่อหมู่บ้านมีชื่อเสียงและมีคนรู้จักมากขึ้น ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องจะเกิดความภาคภูมิใจที่มีส่วนร่วมในการพัฒนา

ในส่วนของบริการด้านการท่องเที่ยวที่สามารถสร้างงาน สร้างรายได้ให้แก่ประชาชน เช่น บริการที่พัก ร้านอาหาร กิจกรรมนันทนาการ รวมถึงของฝาก ของที่ระลึก และผลิตภัณฑ์ชุมชนยังมีน้อย อีกทั้งยังขาดตลาดรองรับสินค้า ขาดการรวมกลุ่มกันอย่างเป็นกิจลักษณะ ร้านอาหารหรือบริการที่น่าสนใจส่วนใหญ่จะอยู่ในพื้นที่หมู่บ้านใกล้เคียงทำให้ประชาชนในหมู่บ้านผาเปียดยังไม่มีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวเท่าที่ควร แตกต่างจากการศึกษาของ พิมพิกา นวลจา และ ศิริพงษ์ ลดาวัลย์ ณ อยุธยา (2563) ที่พบว่า การจัดการท่องเที่ยวของหมู่บ้านแม่กำปอง มีการบริหารจัดการผ่านคณะกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน โดยมีการกำหนดกติกาไม่ให้นายทุนหรือบุคคลภายนอกเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์ ทำให้การประกอบธุรกิจในชุมชนกระทำโดยคนในชุมชนทั้งหมด จึงเกิดการกระจายรายได้ภายในหมู่บ้านอย่างแท้จริง ส่งผลให้คนในชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

แม้ว่าการประชาสัมพันธ์โดยสื่อสังคมออนไลน์เริ่มส่งผลให้บ้านผาเปียดเป็นที่รู้จักมากขึ้น ซึ่งนำไปสู่โอกาสในการสร้างรายได้ แต่ชุมชนยังมีข้อจำกัดหลายประการที่ส่งผลให้ไม่สามารถได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวได้อย่างเต็มที่ โดยปัญหาหลักที่พบ ได้แก่

5.1 ปัญหาด้านเอกสารสิทธิ์ในที่ดิน เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่ของหมู่บ้านอยู่ในเขตป่า และที่ดินประเภท ส.ป.ก. หรือ ภ.บ.ท.5 ส่งผลให้ประชาชนไม่สามารถใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ได้อย่างเต็มที่ ทำให้การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยวต้องดำเนินการด้วยความระมัดระวัง

5.2 ประชาชนส่วนใหญ่ยังคงยึดติดกับอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก เนื่องจากเป็นอาชีพดั้งเดิมที่สามารถสร้างรายได้ตลอดทั้งปี ส่งผลให้การเปลี่ยนแปลงไปสู่ธุรกิจด้านการท่องเที่ยวเป็นไปได้ช้า

5.3 ประชาชนบางส่วนต้องการนำสินค้าชุมชนไปจำหน่ายในพื้นที่สวนรุกชชาติน้ำมุดทพหลวง แต่ติดข้อจำกัดด้านพื้นที่ การจัดการขยะ และกฎระเบียบ ทำให้ชาวบ้านบางส่วนไม่ได้รับอนุญาตให้เข้าถึงโอกาสทางการค้า แตกต่างจากการศึกษาของธิดาพร ละครพล และ ปานปั้น รองทานาม (2565: 151) ที่พบว่าเมื่ออุทยานแห่งชาติภูผาม่านมีการจัดกิจกรรม จะเปิดโอกาสให้ชาวบ้านนำสินค้าเข้าไปจำหน่าย ประชาชนจึงมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว ส่งผลให้เกิดความรักและหวงแหนในทรัพยากร และมีความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมประเพณีมากยิ่งขึ้น ในขณะที่สวนรุกชชาติ ฯ หากมีการจัดกิจกรรมก็ได้เปิดโอกาสให้ประชาชนนำสินค้าเข้าไปจำหน่ายเช่นเดียวกัน แต่ก็ไม่ได้มีการจัดกิจกรรมบ่อยนัก อีกทั้งสินค้าของชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นผลผลิตตามฤดูกาลหรืออาหารป่า ซึ่งสินค้าบางอย่างอาจไม่มีจำหน่ายในช่วงเวลาการจัดกิจกรรม

5.4 สินค้า ของฝาก ของที่ระลึก และผลิตภัณฑ์ของชุมชนยังมีน้อย ขาดความโดดเด่น เป็นเอกลักษณ์ และยังไม่ีมาตรฐาน ทำให้ไม่น่าสนใจเท่าที่ควร

5.5 ขาดการรวมกลุ่มคณะกรรมการ ผู้ประกอบการหรือกลุ่มอาชีพ เพื่อสร้างความเข้มแข็งในการจัดการท่องเที่ยวในหมู่บ้าน

ปัญหาเหล่านี้ สอดคล้องกับการศึกษาของ วิรุญา พรหมประสิทธิ์ (2565: 113) ที่ได้ศึกษาปัจจัยความสำเร็จของบ้านนาคันจัน ที่ในระยะแรกของการเริ่มต้นดำเนินการให้บริการท่องเที่ยวชุมชนนั้นมีปัญหาอุปสรรคมากมาย กิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนก็ยังไม่หลากหลายเช่นเดียวกัน ต่อมาจึงได้เพิ่มกิจกรรมเพื่อรองรับความต้องการของนักท่องเที่ยวให้มากขึ้น มีการประชุมเป็นประจำทุกเดือนเพื่อปรึกษาหารือและกระจายผลประโยชน์ให้สมาชิกอย่างเป็นธรรม และนำกำไรส่วนหนึ่งไปพัฒนาชุมชนจึงเกิดการได้รับผลประโยชน์อย่างทั่วถึง การได้รับความรู้จากผู้เชี่ยวชาญทำให้สมาชิกกลุ่มๆ ต่างมีความกระตือรือร้นและมุ่งมั่นในการพัฒนาตนเอง เพื่อนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับมาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่งเป็นตัวอย่างในการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวของบ้านผาเปียดได้เป็นอย่างดี

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่า การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายบ้านผาเปียดมีข้อดีหลายประการที่มีความสอดคล้องกับแหล่งท่องเที่ยวที่ประสบผลสำเร็จ แต่ก็ยังมีข้อจำกัดอีกหลายประการเช่นกันที่ยังเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนา ดังนั้น การศึกษาหลักการพัฒนาการท่องเที่ยวของบ้านผาเปียด ผ่านบทบาทการมีส่วนร่วมตามแนวทาง ร่วมสร้างสรรค์ (Co-Creation) ในการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมรับผลประโยชน์ ของภาคส่วนต่าง ๆ นั้น จึงยังต้องร่วมกันแก้ไขและพัฒนา ตั้งแต่กลไกการร่วมคิด ร่วมวางแผน

และร่วมปฏิบัติ ที่ยังขาดเวทีในการบูรณาการในการมีส่วนร่วมที่ต่อเนื่องและเป็นระบบ ส่งผลให้การมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบ และร่วมรับผลประโยชน์ ยังไม่มีประสิทธิภาพ ไม่เห็นผลเป็นรูปธรรมเท่าที่ควร

ข้อค้นพบจากงานวิจัยครั้งนี้ สรุปได้ว่า ความร่วมมือเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวของบ้านผาเปียดนั้น อาจไม่จำเป็นต้องเริ่มจากคนในชุมชนเสมอไป ทุกภาคส่วนที่มีบทบาทหน้าที่ หากมีองค์ความรู้และแนวคิดในการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว ก็สามารถร่วมกันดำเนินการได้ตามบทบาทหน้าที่ของตนเองเพื่อเป็นแรงขับเคลื่อนให้ภาคส่วนอื่น ๆ เกิดแรงกระตุ้นในการพัฒนา โดยเฉพาะหมู่บ้านผาเปียดที่มีข้อจำกัดด้านเอกสารสิทธิ์ในที่ดิน อีกทั้งชาวบ้านส่วนใหญ่ยังคงยึดติดอยู่กับอาชีพเกษตรกรรมซึ่งเป็นอาชีพหลักในการสร้างรายได้ จึงอาจยังไม่มียุทธศาสตร์ แนวคิด หรือความต้องการในการพัฒนาการท่องเที่ยวเท่าที่ควร ซึ่งในระยะแรกของการพัฒนานั้น ภาคส่วนต่าง ๆ จึงมีความสำคัญในการเข้าไปส่งเสริม หรือกระตุ้นให้เกิดแนวคิดหรือความต้องการในการพัฒนาเพื่อหากิจกรรมสร้างรายได้อื่น ๆ ภายใต้ข้อจำกัดที่สามารถกระทำได้ รวมถึงให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยว การพัฒนาอาชีพ ผลិតภัณฑ์ชุมชน และการรวมกลุ่มเพื่อให้เกิดความเข้มแข็งในระยะยาว

อย่างไรก็ตาม ความต้องการและแรงสนับสนุนจากชุมชนยังคงเป็นสิ่งสำคัญ แม้การท่องเที่ยวของบ้านผาเปียดอาจไม่ได้เริ่มต้นจากคนส่วนใหญ่ แต่ก็ยังมีคนบางส่วนที่ต้องการพัฒนา มีการให้ข้อมูลและให้การสนับสนุนการดำเนินการของหน่วยงานภาครัฐเป็นอย่างดี ซึ่งต่อไปเมื่อประชาชนมีองค์ความรู้และมีความเข้มแข็ง ประชาชนจะสามารถคิด วางแผน เสนอความต้องการ รวมถึงชี้แนะแนวทางในการแก้ไขปัญหาให้เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ต่อไป โดยมีหน่วยงานภาครัฐและภาคส่วนอื่น ๆ คอยให้การสนับสนุน เช่นเดียวกับชุมชนท่องเที่ยวอื่น ๆ ที่ประสบผลสำเร็จ สอดคล้องแนวคิด Co-Creation หรือ การร่วมสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นแนวทางที่เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลายภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ เอกชน ชุมชน หรือประชาชนทั่วไป มีส่วนร่วมในการออกแบบ พัฒนา และสร้างคุณค่าในบริการร่วมกัน แทนที่จะเป็นเพียงผู้บริโภคแบบดั้งเดิม (Prahalad & Ramaswamy, 2004) ซึ่ง Binkhorst & Den Dekker (2009) พบว่า การพัฒนา การท่องเที่ยวโดยใช้แนวคิด Co-Creation นั้น ชุมชนท้องถิ่น นักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะทำงานร่วมกันเพื่อสร้างประสบการณ์การท่องเที่ยวที่มีเอกลักษณ์ สอดคล้องกับบริบททางวัฒนธรรมและทรัพยากรของพื้นที่ อีกทั้งยังช่วยส่งเสริมความยั่งยืนของการท่องเที่ยวโดยอาศัย ความร่วมมือของเครือข่ายภาคีต่าง ๆ และสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ในการบูรณาการการพัฒนาพื้นที่พิเศษขององค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) หรือ อพท. (2558: 22) ที่ตระหนักว่า การพัฒนาอย่างยั่งยืนนั้น ต้องให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมรับผลประโยชน์ (Co-Creation) เพื่อให้ชุมชนเป็นผู้รับผลประโยชน์สูงสุดที่เกิดจากการท่องเที่ยว อย่างไรก็ตาม การสอบถามความคิดเห็นจากนักท่องเที่ยวเพื่อนำมาสร้างสรรค์บริการให้ตรงกับความต้องการของผู้ใช้บริการอย่างแท้จริงเป็นสิ่งสำคัญมากที่ควรนำมาพิจารณาเพื่อพัฒนาเพิ่มเติม ความร่วมมือจากทุกภาคส่วนจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องได้รับการส่งเสริมอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพในระยะยาว

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1.1 การร่วมคิด ภาครัฐควรเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นและกำหนดทิศทาง การพัฒนาร่วมกันอย่างต่อเนื่อง โดยผู้นำชุมชน ผู้ประกอบการ และประชาชนควรมีส่วนร่วมในการสะท้อนปัญหา และเสนอแนวทางแก้ไขให้เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ ซึ่งในระยะเริ่มต้น ภาครัฐและเอกชนควรกระตุ้นให้ ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อสร้างรายได้และกระตุ้นเศรษฐกิจชุมชน

1.2 การร่วมวางแผน ทุกภาคส่วนควรมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายเพื่อเป็นเป้าหมายในการ พัฒนาการท่องเที่ยวทุกระดับให้สอดคล้องกัน ซึ่งภาครัฐและสวนรุกขชาติฯ ควรเปิดโอกาสให้ภาคีเครือข่าย รวมถึงผู้นำชุมชนและประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการวางแผนของหน่วยงานให้มากขึ้น ทั้งแผนระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว ขณะที่ภาคเอกชนควรเข้าไปมีบทบาทในการร่วมวางแผน เสนอแนะแนวคิด และประสบการณ์ร่วมกับชุมชนตามความเหมาะสม

1.3 การร่วมปฏิบัติ

1.3.1 ควรมีการรวมกลุ่มผู้ประกอบการ และกลุ่มอาชีพในชุมชน เพื่อร่วมกันวางแผนและพัฒนา ธุรกิจ กิจกรรมการท่องเที่ยว หรือผลิตภัณฑ์ชุมชนให้มีความหลากหลาย น่าสนใจ ได้มาตรฐาน สามารถ ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว และมีการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากวัสดุที่มีในท้องถิ่น เพื่อเป็นการเพิ่ม มูลค่าและเสริมสร้างเอกลักษณ์ชุมชน โดยขอรับการสนับสนุนงบประมาณไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อพัฒนาองค์ความรู้ให้ตรงกับตามความต้องการอย่างแท้จริง

1.3.2 ชุมชนควรมีจุดบริการนักท่องเที่ยวเพื่ออำนวยความสะดวกและจัดบริการให้เหมาะสมกับพื้นที่ เช่น แหล่งท่องเที่ยวที่มีถนนคับแคบ ควรมีการจัดรถโดยสารท้องถิ่นเพื่อให้บริการนักท่องเที่ยวและสร้างรายได้ ให้แก่คนในชุมชน

1.3.3 ภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรสนับสนุนงบประมาณเพื่อพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ฝึกอบรมอาชีพ และยกระดับทักษะของผู้ประกอบการและประชาชนให้สามารถจัดการท่องเที่ยวและพัฒนา ผลิตภัณฑ์ให้ได้มาตรฐาน โดยคำนึงถึงความต้องการของชุมชนและตลาดเป้าหมาย มีการศึกษาดูงานหรือ ถ่ายทอดความรู้จากผู้มีประสบการณ์ที่ประสบความสำเร็จ เพื่อเป็นแบบอย่างและแรงบันดาลใจในการ พัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ รวมทั้งส่งเสริมการประชาสัมพันธ์และการตลาดอย่างต่อเนื่อง พร้อมทั้งสนับสนุน ให้ชุมชนมีทักษะการจัดการตนเอง

1.3.4 ภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรร่วมกันกำหนดกฎเกณฑ์และมาตรฐานการบริหาร จัดการขยะและร้านค้าในพื้นที่ท่องเที่ยว รวมถึงจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวในช่วงเวลาไม่ให้นานเกินไป เพื่อพัฒนาคุณภาพการให้บริการ และลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

1.3.5 ภาครัฐ ภาคเอกชนและชุมชน ควรมีการประเมินความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวเพื่อเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพมาใช้ในการปรับปรุงและพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยว การให้บริการ และสิ่งอำนวยความสะดวก

1.4 การร่วมรับผิดชอบ ผู้นำชุมชน ผู้ประกอบการและชาวบ้าน ควรร่วมกันตั้งกติกาการท่องเที่ยวในชุมชนและกำหนดบทบาทความรับผิดชอบที่ชัดเจน เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการทรัพยากร ป้องกันการบุกรุกทำลายธรรมชาติแล้วแสวงหาผลประโยชน์ และป้องกันปัญหาที่อาจเกิดขึ้นจากการให้บริการท่องเที่ยว ทั้งนี้หน่วยงานภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรเร่งสร้างจิตสำนึกที่ดีให้แก่ผู้ประกอบการและประชาชนอย่างต่อเนื่อง ควบคู่กับการบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัด พร้อมทั้งให้การสนับสนุนการดำเนินงานของชุมชน และบูรณาการความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในการแก้ไขปัญหา เช่น การจัดการขยะ การบุกรุกทำลายป่า ฯลฯ เพื่อรักษาสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการรักษาวัฒนธรรมชุมชน

1.5 การร่วมรับผลประโยชน์ การกระจายรายได้อย่างเป็นธรรมและทั่วถึง ช่วยส่งเสริมความร่วมมือและนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน อย่างไรก็ตาม ปัญหาด้านเอกสารสิทธิ์ที่ดิน เช่น ส.ป.ก. และ ภ.บ.ท.5 ยังคงเป็นอุปสรรคต่อการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างถูกต้อง ภาครัฐควรให้ความรู้แก่ประชาชนเกี่ยวกับระเบียบกฎหมายและแนวทางการใช้ที่ดินเพื่อเพิ่มโอกาสในการพัฒนาสินค้า บริการ และสิ่งอำนวยความสะดวกให้สอดคล้อง กับความต้องการของนักท่องเที่ยว นอกจากนี้ ควรพิจารณาจัดตั้งตลาดชุมชนนอกเขตอุทยานฯ เพื่อเพิ่มช่องทาง การจำหน่ายสินค้าให้แก่ประชาชน อันจะส่งเสริมเศรษฐกิจท้องถิ่นและสร้างความมั่นคงทางรายได้ต่อไป

2. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

2.1 ภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม ระหว่างประชาชน ภาคเอกชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนา รวมถึงจัดตั้งเครือข่ายที่ครอบคลุมทุกระดับ พร้อมจัดประชุมติดตามและปรับปรุงแผนงานอย่างต่อเนื่อง

2.2 ควรใช้โอกาสที่ประชาชนกำลังตื่นตัวในการให้บริการด้านการท่องเที่ยว อบรม ให้ความรู้ เช่น การจัดทำของฝาก ของที่ระลึก ผลิตภัณฑ์ชุมชน การรวมกลุ่มอาชีพและกิจกรรมนันทนาการ การบริหารจัดการท่องเที่ยวและบริการ และการประชาสัมพันธ์ รวมถึงสนับสนุนงบประมาณเพื่อพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและบริการต่าง ๆ ให้มีมาตรฐาน เพื่อสร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยว โดยกระตุ้นและส่งเสริมให้ประชาชนได้ทำในสิ่งที่มีความถนัดหรือสนใจ เพื่อพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้นั้นให้สามารถสร้างรายได้ต่อไปในระยะยาว

2.3 ควรมีการจัดโซนนิ่งในการให้บริการ เนื่องจากพื้นที่บางส่วนเป็นเขตป่าไม้ พื้นที่อนุรักษ์ หรือที่ดิน ส.ป.ก. จึงควรกำหนดโซนสำหรับกิจกรรมต่างๆ เช่น โซนตลาดชุมชน โซนที่พัก ร้านอาหาร และโซนแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ เป็นต้น พร้อมแนะนำแนวทางการพัฒนาให้สอดคล้องกับข้อจำกัดทางกฎหมายและบริบทของพื้นที่

2.4 ควรมีการส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่มหรือคณะกรรมการด้านการท่องเที่ยวที่มีคนในชุมชนเป็นหลัก เพื่อให้การบริหารจัดการมีความต่อเนื่อง อาจมีเจ้าหน้าที่รัฐเป็นที่ปรึกษาในการขอรับการสนับสนุนทรัพยากรและงบประมาณ

3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ควรมีการศึกษาบทบาทของสื่อสังคมออนไลน์ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองรอง เพื่อกระตุ้นการท่องเที่ยวและเพิ่มศักยภาพการแข่งขันของแหล่งท่องเที่ยวในระดับท้องถิ่น

3.2 ควรมีการศึกษาแนวทางการใช้ที่ดิน ส.ป.ก. ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในระดับท้องถิ่น

เอกสารอ้างอิง

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2564). *9 แนวโน้มใหม่ ในอนาคตการท่องเที่ยว*. <https://thai.tourismthailand.org/Articles/9tat>.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และ บริษัท แบรินด์ เมทริกซ์ รีเสิร์ช จำกัด. (2566). *รายงานบทสรุปผู้บริหาร โครงการสำรวจพฤติกรรมการเดินทางท่องเที่ยวของชาวไทย ปี 2566* <https://intelligencecenter.tat.or.th/articles/55994>.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และ บริษัท อินทัช รีเสิร์ช แอนด์ คอนซัลแทนซี จำกัด. (2566). *รายงานบทสรุปผู้บริหาร โครงการสำรวจพฤติกรรมการเดินทางท่องเที่ยวของชาวไทย ปี 2565*. <https://intelligencecenter.tat.or.th/articles/49766>.

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2567). *สถิติด้านการท่องเที่ยว ปี 2566*. <https://www.mots.go.th>.

กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อพัฒนาจังหวัด สำนักงานจังหวัดชัยภูมิ. (2567). *แผนพัฒนาจังหวัดชัยภูมิ พ.ศ.2566 – 2570 ฉบับทบทวน พ.ศ. 2568*. https://www.chaiyaphum.go.th/page_other/Plan_cyp5year.php.

กลุ่มนโยบายและแผน กองยุทธศาสตร์ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2562). *รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน* https://elchm.ssr.ac.th/suchitra_r/pluginfile.php/163/block_html/content/projecttopromotesustainabletourism.pdf.

ธิดาพร ละครพล และ ปานปิ่น ร่องหานาม. (2565). ความร่วมมือของอุทยานแห่งชาติภูผาม่าน จังหวัดขอนแก่น ร่วมกับหน่วยงานภาคีในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน. *Journal of Roi Kaensam Academi*, 7(9), 141-155.

- บริสุทธิ์ แสนคำ. (2564). พฤติกรรมการเดินทางของนักท่องเที่ยวชาวไทยหลังสถานการณ์โควิด 19. *วารสารศิลปศาสตร์และอุตสาหกรรมบริการ*, 4(1), 165-166.
- พิพัฒน์ กระแจะจันทร์. (2559). โบราณคดีและชาติพันธุ์ในเขตหมู่บ้านชาวญ้อที่ อ.เทพสถิต จ.ชัยภูมิ. *ดำรงวิชาการ*. 15(1), 11-39.
- พิมพ์ิกา นวนจา และ ศิริพงษ์ ลดาวัลย์ ณ อุษยา. (2563). ภาศึเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวของหมู่บ้านแม่กำปอง ตำบลห้วยแก้ว อำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่. *วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์*. 11(2), 29-54.
- วีรญา พรประสิทธิ์. (2565). *ปัจจัยความสำเร็จของการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน: กรณีศึกษา บ้านนาต้นจั่น ตำบลบ้านดึก อำเภอศรีสขาลัย จังหวัดสุโขทัย* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต, มหาวิทยาลัยนครสวรรค์]. NUIntellectualRepository.<https://nuir.lib.nu.ac.th/dspace/bitstream/123456789/5883/3/WeerayaPromprasit.pdf>
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม. (2567). *จังหวัดชัยภูมิ*. <https://www.nso.go.th>.
- สำนักจัดการที่ดินป่าไม้ (กรมป่าไม้). *บทสรุปสำหรับผู้บริหาร โครงการจัดทำข้อมูล สภาพพื้นที่ป่าไม้ ปี พ.ศ. 2566*. <https://forestinfo.forest.go.th/Content/file/stat2566/full%20Executive%20Summary%202566.pdf>.
- อัญญา ภัชรจรินทร์ญา. (2561). ศักยภาพและแนวทางการจัดการท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์ โดยกรมมีส่วนร่วมของประชาชน อำเภอคอนสาร จังหวัดชัยภูมิ. *วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี*. 14(1), 255-275.
- อัญญา ภัชรจรินทร์ญา และกาญจนา สุขบัว. (2566). แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสำหรับผู้สูงอายุ โดยกรมมีส่วนร่วมของอาสาสมัครท่องเที่ยวชุมชน อำเภอคอนสาร จังหวัดชัยภูมิ. *วารสารวิทยาลัยบัณฑิตศึกษากิจการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*. 16(2), 170 – 192.
- องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน). (2558). *ชุดความรู้ถอดบทเรียนท่องเที่ยวโดยชุมชน ตอน รวมพลคนแก่น*. https://drive.google.com/file/d/0B21wdQhpNR3Md1BjM3REeGxfbXc/view?fbclid=IwY2xjawHVG5tleHRuA2FlbQlxMAABHQFwYs0upiiX5wYzfdDOPJ054kROErfd3aj0Xuygn8e6NTvg3So0al_A_aem_LHAoKKeQcPqLkhyahLXCTA&resourcekey=0-aDPrYpnMmiyGM13U99bFg.
- Binkhorst, E., & Den Dekker, T. (2009). Agenda for co-creation tourism experience research. *Journal of Hospitality Marketing & Management*. https://www.researchgate.net/publication/233372142_Agenda_for_Co-Creation_Tourism_Experience_Research

Prahalad, C. K., & Ramaswamy, V. (2004). *The Future of Competition: Co-Creating Unique Value with Customers*. Boston: Harvard Business School Press. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/19368620802594193>

การประเมินผลกระทบต่อองค์กรรวมของระบบสุขภาพปฐมภูมิอันเนื่องจากการถ่ายโอนโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลให้แก่องค์กรบริหารส่วนจังหวัด¹

Holistic Impact Assessment of the Primary Healthcare System Resulting from the Transfer of Subdistrict Health Promoting Hospitals to Provincial Administrative Organizations

[Received: February 3, 2025; Revised: May 8, 2025; Accepted: May 13, 2025]

อุดม ทুমโกลิต

ศาสตราจารย์ คณะรัฐประศาสนศาสตร์
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

Udom Tumkosit

Professor, Graduate of Public
Administration, National Institute of
Development Administration, Thailand

สุพัฒน์จิตร ลาดบัวขาว

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

Suphatjit Ladbuakhao

National Institute of Development
Administration

สุรัชย์ พรหมพันธุ์

คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Surachai Phromphan

Faculty of Social Sciences,
Mahachulalongkornrajavidyalaya
University, Thailand

CORRESPONDING AUTHOR

Udom Tumkosit, Professor, Graduate of Public Administration, National Institute of Development Administration, Thailand. E-mail: udom@nida.ac.th

* การวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยชุด เรื่อง การประเมินนโยบายการถ่ายโอนโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลไปสู่องค์กรบริหารส่วนจังหวัด ซึ่งได้รับเงินสนับสนุนจากสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.) สัญญาเลขที่ สวรส. 65-133 และ COA No. 2023/0018

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินผลกระทบที่มีต่อองค์รวมของระบบสุขภาพปฐมภูมิที่ดำเนินการโดยโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพปฐมภูมิ (รพ.สต.) ที่ได้รับการถ่ายโอนสังกัดเดิมจากกระทรวงสาธารณสุข (สธ.) ไปให้แก่องค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) ในปีงบประมาณ 2566 จำนวน 3,263 แห่ง ครอบคลุม 49 จังหวัด **กรอบแนวคิดในการประเมิน** ได้ประยุกต์ใช้ตัวแบบขององค์การอนามัยโลก ซึ่งมุ่งเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงระหว่างก่อนโอนกับหลังโอนใน 5 องค์ประกอบ ว่าได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมหรือไม่ อย่างไร 5 องค์ประกอบของระบบดังกล่าว ประกอบด้วย (1) ฐานคติ (2) โครงสร้าง (3) ทรัพยากรนำเข้า (4) การบริการ (5) ผลผลิต **ในการดำเนินการวิจัย** ได้ใช้ระเบียบวิธีแบบผสมผสาน โดยให้ระเบียบวิธีเชิงคุณภาพเป็นหลัก และระเบียบวิธีเชิงปริมาณเป็นส่วนเสริมเพื่อทดสอบความเป็นทั่วไปของผลการวิเคราะห์เบื้องต้น การเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินการในรูปแบบสามเส้า การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้โปรแกรม ATLAS.ti **ผลการวิจัยพบว่า** หลังการถ่ายโอน ร้อยละ 74.10 ของ รพ.สต. ยังคงยึดหลักระบบสุขภาพปฐมภูมิเหมือนก่อนการถ่ายโอน ร้อยละ 24.44 พบว่าได้มีการเปลี่ยนแปลงไปในเชิงบวก เนื่องจากได้รับการสนับสนุนทางด้านทรัพยากรเพิ่มขึ้น และร้อยละ 11.46 พบว่ามีแนวโน้มเชิงลบ เนื่องจากบุคลากรส่วนหนึ่งมิได้ถ่ายโอนมาด้วย ผลการศึกษานี้ชี้ให้เห็นถึงแนวโน้มของการปรับตัวเชิงบวกต่อระบบสุขภาพปฐมภูมิ

คำสำคัญ : การประเมินผลกระทบ; โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล; องค์การบริหารส่วนจังหวัด; ระบบสุขภาพปฐมภูมิ

Abstract

The purpose of this research is to assess the holistic impact on the primary healthcare system operated by Subdistrict Health Promoting Hospitals (SHPHs) that were transferred from the Ministry of Public Health (MoPH) to the Provincial Administrative Organizations (PAOs) during the 2023 fiscal year. The transfer involved 3,263 facilities across 49 provinces. The conceptual framework for the evaluation is based on the World Health Organization (WHO) model, which compares changes before and after the transfer across five key components: (1) values and attitudes, (2) structure, (3) inputs, (4) service delivery, and (5) outputs. The research employed a mixed-methods approach, with a primary emphasis on qualitative methodology and supplementary use of quantitative methodology to test the generalizability of preliminary findings. Data collection was conducted using a triangulation method. Qualitative data were analyzed using the ATLAS.ti program. The research findings revealed that, following the decentralization, 74.10% of Sub-district Health Promoting Hospitals (SHPHs) continued to adhere to the principles of the primary health care system as they had prior to the transfer. Meanwhile, 24.44% exhibited positive changes, primarily due to increased resource support. However, 11.46% showed a negative trend, as some personnel were not transferred along with the institutions. Overall, the study indicates a tendency toward positive adaptation to the primary health care system.

Keywords: Impact Assessment; Subdistrict Health Promoting Hospital; Provincial Administrative Organization; Primary Healthcare System

บทนำ

ระบบสุขภาพปฐมภูมิถือเป็นรากฐานสำคัญของระบบบริการสุขภาพในประเทศไทย ซึ่งมีบทบาทในการให้บริการด้านส่งเสริมสุขภาพ ป้องกันโรค รักษาพยาบาลเบื้องต้น และฟื้นฟูสมรรถภาพแก่ประชาชนในระดับพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) ซึ่งเป็นหน่วยบริการด้านหน้าในพื้นที่ชนบทและชุมชนท้องถิ่น ได้ทำหน้าที่เป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนภารกิจด้านสุขภาพมาอย่างต่อเนื่อง ภายใต้การกำกับดูแลของกระทรวงสาธารณสุข (สธ.) อย่างไรก็ตาม เพื่อส่งเสริมการกระจายอำนาจด้านสาธารณสุขให้แก่ท้องถิ่น และเพิ่มความยืดหยุ่นในการบริหารจัดการทรัพยากรเพื่อสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ คณะรัฐมนตรีมีมติให้ความเห็นชอบในการถ่ายโอนโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล จำนวน 3,263 แห่งจากกระทรวงสาธารณสุขไปสู่องค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) ในปีงบประมาณ 2566 ได้ถ่ายโอน รพ.สต. ในครั้งนี้ได้มีบุคลากรที่สมัครใจถ่ายโอนไปด้วย จำนวน 23,023 คน (สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข, 2566) ทั้งนี้ โดยมีหลักเกณฑ์กำกับการถ่ายโอนไปด้วยว่า “ประชาชนต้องได้รับบริการจาก รพ.สต. ที่ดีกว่าเดิม หรือน้อยต้องไม่ต่ำกว่าเดิม” ดังนั้น เพื่อทราบผลกระทบจากการถ่ายโอนดังกล่าว จึงจำเป็นต้องทำการประเมินผลหลังจากการถ่ายโอนผ่านพ้นไปแล้ว 6 เดือน

ประเด็นปัญหาในการวิจัย

ผลแห่งการถ่ายโอนดังกล่าว ทำให้เกิดข้อสงสัยว่า (1) หลังการถ่ายโอนองค์รวมของระบบสุขภาพปฐมภูมิ(ภายใต้ความรับผิดชอบของ รพ.สต. ที่ได้รับการถ่ายโอน) มีแนวโน้มเชิงบวกหรือเชิงลบอย่างไร (2) การถ่ายโอนดังกล่าวก่อให้เกิดผลดี/ผลเสียต่อการดำเนินงานของ รพ.สต. อันเนื่องมาจากการถ่ายโอนหรือไม่อย่างไร (3) แนวทางในการพัฒนาระบบสุขภาพปฐมภูมิภายใต้การอภิบาล (Governance) ของ อบจ. ควรเป็นอย่างไร ต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการประเมิน

1. เพื่อประเมินผลกระทบด้านองค์รวมของระบบสุขภาพปฐมภูมิภายใต้ความรับผิดชอบของ รพ.สต. ที่ได้รับการถ่ายโอน จากกระทรวงสาธารณสุขไปสู่องค์การบริหารส่วนจังหวัด ประจำปีงบประมาณ 2566
2. เพื่อประเมินผลดีหรือผลเสียของ รพ.สต. ที่ได้รับการถ่ายโอน
3. เพื่อค้นหาข้อเสนอแนะในการพัฒนาระบบสุขภาพปฐมภูมิให้มีสมรรถนะในการบริการประชาชน

ขอบเขตการศึกษา

ศึกษาองค์รวมของระบบสุขภาพปฐมภูมิ (โดย รพ.สต.) จากกลุ่มตัวอย่างที่คัดสรรอย่างเฉพาะเจาะจงโดยสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.) และคณะวิจัย จำนวน 32 รพ.สต. ใน 8 จังหวัด 4 ภาค จาก รพ.สต. ทั้งหมดที่ได้รับการถ่ายโอนในปีงบประมาณ 2566 จำนวน 3,263 แห่ง โดยทำการประเมินหลังจากการถ่ายโอนผ่านไปแล้ว 6 เดือน เริ่มตั้งแต่เดือนตุลาคม 2565 ถึงเดือนมีนาคม 2566

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดระบบสุขภาพปฐมภูมิ

คำว่า “ระบบสุขภาพปฐมภูมิ” โดยนัยแห่งคำศัพท์ประกอบขึ้นด้วยคำ 3 คำมาสามากัน คือ คำว่า “ระบบ” “สุขภาพ” และ “ปฐมภูมิ” โดยคำว่า “ระบบ” หมายถึง ความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ (Element) อันก่อให้เกิดเป็นองค์รวมที่เป็นหนึ่งเดียวกัน (Unified Whole) ส่วนคำว่า “สุขภาพ หมายถึงภาวะอันสมบูรณ์ทั้งกาย ใจ และความเป็นอยู่ที่ดี” และคำว่า “ปฐมภูมิ หมายถึงลำดับเบื้องต้นหรือระดับแรก” (WHO, 2010: 1-4) ดังนั้นคำว่า “ระบบสุขภาพปฐมภูมิ” โดยทั่วไปหมายถึง ระบบสุขภาพระดับแรกรับ (First-line) ของรัฐ อันเป็นระบบที่มีความใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด ซึ่งให้บริการเชิงบูรณาการ (Integrated services) โดยมีเป้าหมายในการเข้าถึงอย่างถ้วนหน้า (Universal) เป็นธรรม (Equity) มีประสิทธิผล (Effectiveness) และยั่งยืน (Sustainability) (สุพัตรา ศรีวิณิชชากร, 2552; WHO, 2007; อุดม ทุมโฆสิต, 2553: 3)

ในด้านหลักการพื้นฐานของระบบสุขภาพปฐมภูมิ เกิดจากแนวคิดที่ว่า “สุขภาพที่ดีเป็นเรื่องของคนในสังคมทั้งสังคม สุขภาพที่ดีต้องเริ่มจากสังคมสามารถปกป้องดูแลสุขภาพตนเองให้ปลอดภัยจากโรค ตั้งแต่ระดับปัจเจกบุคคล ครอบครัว ชุมชน และสังคมทั้งสังคม (A whole - of - society system)” (WHO, 2000) บริการของระบบสุขภาพปฐมภูมิจึงให้ความสำคัญต่อบริการส่งเสริม/ป้องกันโรค เพื่อให้ความตระหนักรู้จนเกิดเป็น “สุขนิสัย” แก่ประชาชนทั้งสังคม ส่วนบริการรักษาพยาบาลฟื้นฟูสภาพและบริการประคับประคอง ที่มีความยุ่งยากจำเป็นต้องใช้ทักษะทางการแพทย์ระดับวิชาชีพสูงจนเกินขีดความสามารถของบุคลากรระดับสุขภาพปฐมภูมิ ก็ใช้วิธีส่งต่อผู้ป่วยให้ระบบสุขภาพเหนือขึ้นไปดูแลรักษา และรับกลับเมื่ออาการป่วยทุเลาลงจนถึงระดับที่ระบบสุขภาพปฐมภูมิมีขีดความสามารถจะดูแลต่อไปได้ (WHO & UNICEF, 2018: 2-3; 2022)

ระบบสุขภาพปฐมภูมิของไทย

ระบบสุขภาพปฐมภูมิของไทย เป็นระบบบริการที่นำเอาแนวคิดขององค์การอนามัยโลกมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ของประเทศ ซึ่งโดยทั่วไปหมายถึง บริการสุขภาพในระดับตำบลซึ่งมี

รพ.สต. เป็นหน่วยบริการแก่ประชาชน โดยเป็นบริการที่มีเป้าหมายในการเข้าถึงทั้งระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน และสังคมทั้งสังคม อันเป็นการดูแลที่ครอบคลุมครบบริการปฐมภูมิเชิงบูรณาการ (Integrated) คือ ให้บริการครบทุกด้าน ทั้งด้านส่งเสริม ป้องกัน รักษาพยาบาล (ในระดับแรกรับ) การฟื้นฟูสภาพ และการบริหารแบบประคับประคอง (สุพัตรา ศรีวณิชชากร, 2552)

ตามพระราชบัญญัติระบบสุขภาพปฐมภูมิ พ.ศ. 2562 กำหนดให้ รพ.สต. มีฐานะเป็นหน่วยบริการหลักของบริการสุขภาพปฐมภูมิ มีบทบาทสำคัญในการให้บริการเชิงรุกด้วยการส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรคนอกจากนี้ยุทธศาสตร์ 20 ปี ด้านสาธารณสุข ได้ตั้งเป้าหมายไว้ว่าประเทศไทยจะขับเคลื่อนไปสู่สุขภาพภาวะถ้วนหน้าทั้งด้านปริมาณและด้านคุณภาพ โดยมี รพ.สต. เป็นหน่วยบริการนำในการขับเคลื่อนการดูแลสุขภาพประชาชนในเขตบริการด้วย 5 บริการหลักทางสาธารณสุขคือ (1) ด้านการส่งเสริมสุขภาพ (2) ด้านการป้องกันและการควบคุมโรค (3) ด้านการรักษาพยาบาล (4) ด้านการฟื้นฟูสมรรถภาพ และ (5) ด้านการคุ้มครองผู้บริโภค ทั้งนี้ทั้ง 5 ประเภทบริการดังกล่าว รพ.สต. ได้ทำการออกแบบให้ยึดบริการด้านส่งเสริมป้องกันโรคในเขตพื้นที่บริการของตนว่ามีลำดับความสำคัญสูงสุด

ในด้านการกำกับดูแล เพื่อให้บริการสุขภาพปฐมภูมิทั้งประเทศ มีมาตรฐานตามตัวแบบที่องค์การอนามัยโลกกำหนด กระทรวงสาธารณสุขจึงได้นำตัวแบบขององค์การอนามัยโลกมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับประเทศไทย เรียกตัวแบบนี้ว่า “รพ.สต. ดีดดาว” ซึ่งได้ใช้อย่างจริงจังตั้งแต่ปี 2564 เป็นต้นมา

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า ระบบสุขภาพปฐมภูมิของไทย เป็นระบบที่ให้บริการสุขภาพในระดับที่เป็นด่านแรกของระบบบริการสาธารณสุข (First line health care services) โดยมี รพ.สต. เป็นหน่วยบริการหลักทำหน้าที่รับผิดชอบในการขับเคลื่อนดูแลสุขภาพของประชาชนอย่างต่อเนื่อง โดยร่วมมือกับประชาชน และสังคมเป็นยุทธศาสตร์สำคัญในการขับเคลื่อน สำหรับศาสตร์ที่จำเป็นจึงเป็นศาสตร์ประยุกต์ความรู้ทั้งทางด้านการแพทย์ สาธารณสุข จิตวิทยา และสังคมศาสตร์ในลักษณะการผสมผสานอย่างเป็นระบบเชิงสหวิทยา (Interdisciplinary System) แบบองค์รวม ในการจัดบริการส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค การรักษาโรค และการฟื้นฟูสภาพได้อย่างต่อเนื่อง (Continuous) ทั้งในสถานบริการและนอกสถานบริการให้แก่บุคคล ครอบครัว และชุมชน (Individual, family and community) โดยมีระบบการส่งต่อและเชื่อมโยงกับโรงพยาบาลระดับเหนือขึ้นไปได้อย่างเหมาะสม รวมทั้งประสานกับองค์กรชุมชนในท้องถิ่น เพื่อพัฒนาความรู้ของประชาชนในการดูแลส่งเสริมสุขภาพของตนเอง และสามารถดูแลตนเองเมื่อเจ็บป่วยได้อย่างสมคูล (สุพัตรา ศรีวณิชชากร และคณะ, 2542; สำนักสนับสนุนระบบสุขภาพปฐมภูมิ, 2565)

การประเมินองค์รวมของระบบสุขภาพปฐมภูมิ

เพื่อให้ได้กรอบแนวคิดสำหรับการประเมินที่มีความตรงประเด็นเชิงเนื้อหา (Content Validity) คณะวิจัยจึงได้ทำการทบทวนตรวจสอบกรอบแนวคิดในการประเมินและกำกับดูแล (Monitoring & Evaluating Conceptual Framework) แบบองค์รวมของระบบสุขภาพปฐมภูมิ ทั้งขององค์การอนามัยโลก

และของประเทศไทย(คือตัวแบบ รพ.สต. ดิดดาว) แล้ว มีความเห็นว่า ตัวแบบทั้งสองมีความสอดคล้องกัน โดย ตัวแบบขององค์การอนามัยโลกจากคณะวิจัยนำมาจากวรรณกรรมมาพิจารณาจำนวน 2 ชิ้น⁵มาบูรณาการกันเพื่อให้ตัวแบบมีความสมบูรณ์ครบถ้วนมากขึ้น สำหรับเนื้อหาภายในตัวแบบทำการประเมินคณะวิจัยได้นำดัชนีตัวชี้วัดตามตัวแบบขององค์การอนามัยโลกมาผสมผสานกับตัวแบบ รพ.สต. ดิดดาว ของประเทศไทยมาประยุกต์ใช้ควบคู่กัน โดยได้รวบรวมจากวรรณกรรม 3 ชิ้น⁶มากำหนดเป็นตัวชี้วัดที่สอดคล้องกับการพัฒนาสุขภาพระดับปฐมภูมิของไทย

ผลที่ได้คือกรอบแนวคิดแบบองค์รวมของระบบบริการสุขภาพปฐมภูมิดังกล่าว ปรากฏในภาพที่ 1 (หน้า 9) แสดงให้เห็นถึงตัวแบบ องค์ประกอบและตัวชี้วัดต่าง ๆ อันเป็นเนื้อหาของระบบบริการสุขภาพปฐมภูมิแบบองค์รวมที่องค์การอนามัยโลกแนะนำ และ รพ.สต. ของไทยได้นำมาประยุกต์ใช้ในการขับเคลื่อนไปสู่สุขภาพะ กรอบเนื้อหาดังกล่าว ซึ่งมีองค์ประกอบหลักแบ่งเป็น 6 องค์ประกอบ คือ **องค์ประกอบที่ 1** เป็นฐานคิดสำคัญของระบบอันถือเป็นรากฐานสำคัญ (Essential elements) ของตัวแบบระบบสุขภาพปฐมภูมิ (โดย รพ.สต.) **องค์ประกอบที่ 2** เป็นเนื้อหาด้านโครงสร้างของระบบสุขภาพปฐมภูมิ **องค์ประกอบที่ 3** เนื้อหาด้านความมั่นคงเพียงพอในด้านทรัพยากรนำเข้า**องค์ประกอบที่ 4** เนื้อหาด้านกระบวนการบริการของระบบสุขภาพปฐมภูมิ **องค์ประกอบที่ 5** เนื้อหาด้านผลผลิตการบริการของระบบสุขภาพปฐมภูมิ **องค์ประกอบที่ 6** เนื้อหาด้านผลลัพธ์ของระบบสุขภาพปฐมภูมิ แต่ละองค์ประกอบมีสาระสำคัญที่นำมาเป็นเนื้อหาของการประเมิน มีดังต่อไปนี้

---

⁵ รวบรวมและถอดความมาจากวรรณกรรม 2 ชิ้น คือ (1) WHO & UNICEF. (2022). Primary Health Care Measurement Framework & Indicators: Monitoring Health Systems through a Primary Health Care Lens. Geneva: WHO & UNICEF. (2) World Health Organization, World Bank & Bill & Melinda Gates Foundation. (2022). Primary Health Care Progression Model Assessment Tool. Retrieved from https://improvingphc.org/sites/default/files/PHC-Progression%20Model%202019-04-04_FINAL.pdf, Accessed on December 20, 2023.

⁶ วรรณกรรม 3 ชิ้น คือ (1) สำนักสนับสนุนระบบสุขภาพปฐมภูมิ. (2565). คู่มือมาตรการควบคุมคุณภาพและมาตรฐานการให้บริการสุขภาพปฐมภูมิ พ.ศ. 2566. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การทหารผ่านศึก. (2) สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข และกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. (2562). แนวทางการปฏิบัติงานด้านสาธารณสุขในระดับพื้นที่ระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อบต. เทศบาล) และกระทรวงสาธารณสุข (รพ.สต.). สืบค้นจาก <http://web2.pro.moph.go.th/w54/images/pdf/2563/PublicHealthPracticeGuidelines.pdf>, เข้าถึงเมื่อวันที่ 15 ธันวาคม 2566. และ (3) สำนักบริหารการสาธารณสุข สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข. (2556). แนวทางพัฒนาระบบบริการสุขภาพสาขาปฐมภูมิ ทูติยภูมิ และสุขภาพองค์รวม. กรุงเทพฯ: สำนักบริหารการสาธารณสุข สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข.

องค์ประกอบหลัก และตัวชี้วัดในการประเมิน

จากภาพ 1 (หน้า 9) ที่กล่าวมาข้างต้น อธิบายรายละเอียดเพิ่มเติม เพื่อให้เกิดความชัดเจนในองค์ประกอบย่อย และตัวชี้วัดในแต่ละองค์ประกอบย่อย ที่จะนำมาใช้ในการประเมินดังต่อไปนี้

1. องค์ประกอบที่ 1 ลักษณะพื้นฐานหรือฐานคติหลักของตัวแบบระบบสุขภาพปฐมภูมิ ซึ่งต้องมีองค์ประกอบย่อย (Subcomponent) 2 องค์ประกอบย่อย ที่มีคุณลักษณะดังนี้ **อนุองค์ประกอบที่**

1.1 หลักการพื้นฐานของตัวแบบระบบบริการสุขภาพปฐมภูมิ โดยต้องมีลักษณะพื้นฐาน 4 ประการดังนี้ 1) เป็นระบบที่ได้รับการจัดตั้งขึ้นให้สามารถเข้าถึงและครอบคลุมกลุ่มเป้าหมาย คือ ประชาชนอย่างทั่วถึง ทั้งระดับปัจเจก ครอบครัว ชุมชน สังคม โดยไม่มีการเลือกปฏิบัติ 2) เป็นระบบแบบบูรณาการที่จัดตั้งขึ้นให้มีคุณลักษณะเป็นระบบสัมพันธ์กันแบบองค์รวม 3) เป็นระบบที่ได้รับการจัดตั้งขึ้นให้มีขีดความสามารถในบริการแบบผสมผสาน ระหว่างบริการส่งเสริมสุขภาพ ป้องกันโรค รักษาพยาบาลเบื้องต้น พันฟูสุขภาพ และประคับประคอง นอกจากนี้ยังมีการบูรณาการโดยร่วมมือกับเทศบาล/อบต. อสม. และประชาคมในการดำเนินกิจกรรมสาธารณสุขที่กระทรวงสาธารณสุขแนะนำ 14 กิจกรรม อันได้แก่ (1) โภชนาการ (2) เฝ้าระวังโรค (3) จัดให้มียาและเวชภัณฑ์ไว้ในชุมชน (4) อนามัยแม่และเด็ก (5) ทันตสุขภาพ (6) สุขศึกษา (7) สร้างเสริมภูมิคุ้มกัน (8) ป้องกันอุบัติเหตุ (9) สุขภาพจิต (10) ป้องกันและควบคุมโรคเอดส์, COVID (11) จัดหาน้ำสะอาดเอง (12) รักษาพยาบาลเบื้องต้น (13) อนามัยสิ่งแวดล้อมและพันฟูสุขภาพ และ (14) คุ้มครองผู้บริโภค และ 4) เป็นระบบที่จัดตั้งขึ้นให้เชื่อมโยงการบริการระหว่างปฐมภูมิ ทูตสุขภาพ และตติยภูมิ โดยมีระบบส่ง-รับกลับที่ได้มาตรฐาน และ**อนุองค์ประกอบที่ 1.2 หลักการพื้นฐานในการขับเคลื่อนระบบสุขภาพปฐมภูมิไปสู่เป้าหมาย** ต้องมีลักษณะต้องอาศัยพลังพื้นฐาน 3 ประการ คือ 1) ยึดหลักการทำงานร่วมกันแบบเครือข่ายพหุภาคี 2) มีการเพิ่มพลังความสามารถในการดูแลสุขภาพตนเองของประชาชนและสังคม 3) การให้ความสำคัญต่อการส่งเสริมป้องกันสุขภาพเป็นลำดับแรก

ทั้งนี้ หลักการพื้นฐานทั้งของอนุองค์ประกอบข้างต้น ถือเป็นตัวแปรและตัวชี้วัดเชิงระบบนี้ด้วย

2. องค์ประกอบที่ 2 โครงสร้างของระบบสุขภาพปฐมภูมิ ซึ่งประกอบด้วยตัวแปรหลัก 4 ตัวแปร และตัวชี้วัด 10 ตัว ได้แก่ **ตัวแปรที่ 2.1 มีโครงสร้างด้านการอภิบาลทางการเมืองที่เข้มแข็ง** ซึ่งความเข้มแข็งดังกล่าวพิจารณาได้จากตัวชี้วัด 2 ตัวคือ 1) ต้องมีโครงสร้างด้านนโยบายและกฎหมายระดับชาติรองรับที่ชัดเจน 2) มีโครงสร้างด้านแผนงาน แผนเงิน แผนคน และแผนปฏิบัติการรองรับที่ชัดเจนและมีการนำไปสู่การปฏิบัติอย่างจริงจัง **ตัวแปรที่ 2.2 มีโครงสร้างด้านความสามารถและมีความพร้อมในการรับมือกับการคุกคามของโรค** ซึ่งพิจารณาจากตัวชี้วัด 2 ตัวคือ 1) มีการเฝ้าระวังโรคและภัยพิบัติที่ได้มาตรฐาน 2) มีมาตรฐานการเตรียมพร้อมในการรับมือกับโรคระบาดได้อย่างฉับพลันทันทีเมื่อเกิดการระบาด **ตัวแปรที่ 2.3 มีโครงสร้างทางการเงินที่มีความมั่นคงและเพียงพอในทางการเงิน** ซึ่งพิจารณาจากตัวชี้วัด 3 ตัวคือ 1) มีระบบ/ระเบียบทางการเงินที่ได้มาตรฐาน 2) มีมาตรฐานรายได้/รายจ่ายที่เพียงพอกับความจำเป็น 3) ไม่มี

หนึ่งสิ้นเกินมาตรฐานที่กำหนด **ตัวแปรที่ 2.4 มีความมั่นคงด้านบุคลากร** ซึ่งพิจารณาจากตัวชี้วัด 3 ตัวคือ 1) กรอบกำลังคนที่เหมาะสมกับขนาดเป้าหมายและภารกิจ 2) มีบุคลากรที่มีทักษะเพียงพอและเหมาะสมต่อการปฏิบัติภารกิจ 3) มีโครงสร้างด้านขวัญกำลังใจในการทำงานของบุคลากร

3. องค์ประกอบที่ 3 ความมั่นคงเพียงพอในด้านทรัพยากรนำเข้า ซึ่งประกอบด้วย ตัวแปร 5 ตัว และ 13 ตัวชี้วัด ดังนี้ **ตัวแปรที่ 3.1 คุณลักษณะทางกายภาพที่เหมาะสม** ซึ่งประกอบด้วย 4 ตัวชี้วัด คือ 1) ขนาดและที่ตั้งของ รพ.สต. เหมาะสมกับภารกิจและกลุ่มเป้าหมาย 2) เป็นองค์กรที่มีการจัดระบบ/ระเบียบภายในที่เหมาะสม 3) มีปริมาณ อสม. เป็นทีมงานเพียงพอและเหมาะสม 4) มีระบบการแพทย์ฉุกเฉินที่เหมาะสม **ตัวแปรที่ 3.2 มีระบบกำลังคนที่เพียงพอและเหมาะสมกับขนาดประชากรเป้าหมายและภารกิจ** ซึ่งประกอบด้วยตัวชี้วัด 3 ตัวคือ 1) มีกรอบอัตรากำลังที่ชัดเจนและเหมาะสมกับขนาดและภารกิจ 2) มีจำนวนบุคลากรที่มีขีดความสามารถตามกรอบกำลังคนครบ 3) กำลังคนมีขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานอยู่ในระดับดี **ตัวแปรที่ 3.3 มีระบบยา เวชภัณฑ์ และอุปกรณ์ทางการแพทย์** ซึ่งประกอบด้วยตัวชี้วัด 2 ตัวคือ 1) รพ.สต. มียา เวชภัณฑ์ ครบตามมาตรฐานครบตลอดทั้งปี 2) รพ.สต. มีระบบอุปกรณ์ทางการแพทย์ที่ได้มาตรฐานเหมาะสม **ตัวแปรที่ 3.4 มีระบบสารสนเทศที่เหมาะสม** อันประกอบด้วยตัวชี้วัด 2 ตัวคือ 1) มีระบบข้อมูล/สารสนเทศที่ได้มาตรฐานครบส่วนต่อความจำเป็นใช้งาน 2) ระบบข้อมูล/สารสนเทศได้รับการดูแลตามมาตรฐานเวลาจริง (Real-time Information System) **ตัวแปรที่ 3.5 มีระบบเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อสุขภาพที่เหมาะสมกับภารกิจ** ซึ่งประกอบด้วยตัวชี้วัด 2 ตัวคือ 1) มีคอมพิวเตอร์และอุปกรณ์ส่วนควบพร้อมและเพียงพอต่อการปฏิบัติงานเหมาะสมกับสถานพยาบาล 2) มีระบบการแพทย์ทางไกลที่ได้มาตรฐานตามระบบบริการสุขภาพปฐมภูมิ

4. องค์ประกอบที่ 4 กระบวนการบริการ ซึ่งประกอบด้วยตัวแปร 3 ตัว และ 4 ตัวชี้วัด ดังนี้ **ตัวแปรที่ 4.1 ตัวแบบบริการที่เหมาะสม** (คือลักษณะดังกล่าวมาแล้วในองค์ประกอบที่ 1) **ตัวแปรที่ 4.2 มีระบบการปรับปรุงบริการอย่างต่อเนื่อง** โดยมีกระบวนการย่อย 2 กระบวนการ อันเป็นตัวชี้วัดดังนี้ 1) มีระบบประเมินคุณภาพบริการที่ได้มาตรฐาน 2) มีระบบการปรับปรุงตนเองอย่างต่อเนื่องเหมาะสม **ตัวแปรที่ 4.3 มีความพร้อมในการส่งต่อ-รับกลับทางการแพทย์ที่เหมาะสม** โดยมี 1) มีระบบแพทย์ฉุกเฉินที่เหมาะสม 2) มีระบบนำส่ง-รับกลับระหว่าง รพ.สต. และ รพช. แม่ข่าย

5. องค์ประกอบที่ 5 ผลผลิตบริการของระบบสุขภาพปฐมภูมิ ประกอบด้วยตัวแปร 6 ตัว และ 15 ตัวชี้วัด ดังนี้ **ตัวแปรที่ 5.1 ประชาชนมีความสามารถเข้าถึงบริการได้สะดวก** โดยพิจารณาจากตัวชี้วัด 3 ตัวคือ 1) ความสะดวกด้านที่ตั้งของ รพ.สต. 2) ราคาและค่าใช้จ่ายในการบริการไม่สูงเกินไป 3) ไม่มีอุปสรรคด้านกฎระเบียบ/ประเพณีวัฒนธรรม ในการเข้าถึงบริการ **ตัวแปรที่ 5.2 รพ.สต. มีความพร้อมในการให้บริการตลอดเวลา** โดยพิจารณาจากตัวชี้วัด 4 ตัวคือ 1) เวลาเปิดทำการตามมาตรฐาน 2) มีบุคลากรประจำการตลอดเวลาทำการ 3) บุคลากรมีทักษะความสามารถดีพอ 4) มีเครื่องมือ อุปกรณ์ ยา และ

เวชภัณฑ์พร้อมตลอดเวลา **ตัวแปรที่ 5.3 คุณภาพบริการที่เหมาะสม** โดยพิจารณาจากตัวชี้วัด 2 ตัวคือ 1) บริการของ รพ.สต. ได้ผ่านการตรวจรับรองมาตรฐานครบถ้วน 2) ประชาชนผู้รับบริการยอมรับในมาตรฐานคุณภาพบริการ **ตัวแปรที่ 5.4 ประสิทธิภาพและประสิทธิผลบริการ** โดยพิจารณาจากตัวชี้วัด 3 ตัวคือ 1) อัตราการครอบคลุมประชากรเป้าหมาย 2) อัตราค่าใช้จ่ายต่อหัวของ รพ.สต. มีความเหมาะสมตามมาตรฐาน 3) อัตราความพึงพอใจของอัตราค่าใช้จ่ายต่อหัว **ตัวแปรที่ 5.5 ความปลอดภัยในบริการ** โดยพิจารณาจากตัวชี้วัด 1 ตัวคือ 1) อัตราปัญหาความไม่ปลอดภัยจากบริการที่ผู้ป่วยได้รับในรอบปี **ตัวแปรที่ 5.6 ความตรงต่อเวลาในการให้บริการ** โดยพิจารณาจากตัวชี้วัด 2 ตัวคือ 1) ความเคร่งครัดในการตรงต่อเวลาให้บริการของ รพ.สต. 2) เวลาเฉลี่ยในการรอคอยในการรับบริการ

6. องค์ประกอบที่ 6 ผลลัพธ์ของระบบบริการ โดยมีตัวแปร 4 ตัว และ 5 ตัวชี้วัด ดังนี้ **ตัวแปรที่ 6.1 ความสามารถในการครอบคลุมเป้าหมาย** โดยพิจารณาจากตัวชี้วัด 1 ตัวคือ 1) อัตราความครบถ้วนในการครอบคลุมประชากรกลุ่มเป้าหมาย และอัตราครอบคลุมมิติบริการ **ตัวแปรที่ 6.2 ความพึงพอใจของผู้รับบริการ** โดยพิจารณาจากตัวชี้วัด 2 ตัวคือ 1) ร้อยละของผู้รับบริการที่รู้สึกพึงพอใจในบริการ 2) ระดับของความพึงพอใจ **ตัวแปรที่ 6.3 ความเท่าเทียมเป็นธรรมในบริการ** โดยพิจารณาจากตัวชี้วัด 1 ตัวคือ 1) รพ.สต. ยึดมั่นในหลักความเท่าเทียมเป็นธรรม **ตัวแปรที่ 6.4 บริการที่ รพ.สต. มีอาจตอบสนองได้** โดยพิจารณาจากตัวชี้วัด 1 ตัวคือ 1) ร้อยละของผู้รับบริการที่ รพ.สต. มีอาจตอบสนองได้

จะเห็นได้ว่าจาก 6 องค์ประกอบของตัวแบบดังกล่าว มีตัวแปรรวมกัน 28 ตัว และตัวชี้วัด 53 ตัวชี้วัดข้างต้น ดังได้กล่าวมา จากองค์ประกอบ ตัวแปร และตัวชี้วัดดังกล่าว คณะวิจัยจะได้นำไปกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยประเมินผล กำหนดวิธีวิทยา และเครื่องมือในการวิจัยต่อไป จากแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง สามารถกำหนดเป็นกรอบแนวคิดได้ดังภาพ

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการประเมินองค์รวมของระบบบริการสุขภาพปฐมภูมิ

ที่มา: ปรับปรุงเพิ่มเติมจาก WHO, 2022: 14; สำนักสนับสนุนระบบสุขภาพปฐมภูมิ, 2565.

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัยมีองค์ประกอบและขั้นตอนที่สำคัญ ดังนี้

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยประเมินผล ระเบียบวิธีวิจัยที่ใช้เป็นการวิจัยแบบเชิงผสมผสาน มีหน่วยในการวิเคราะห์แบบ 2 ระดับ (Dual units of analysis) ที่สัมพันธ์ซึ่งกันและกัน คือ ระดับ รพ.สต. ในฐานะหน่วยบริการสุขภาพปฐมภูมิในระดับพื้นที่ และ อบจ. ในฐานะหน่วยอภิบาลระบบสุขภาพปฐมภูมิในระดับภาพรวมทั้งจังหวัด ขั้นตอนหลักในการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน (Phases) คือ (1) ขั้นกรณีศึกษาโดยมีหน่วยในการศึกษาเป็นราย รพ.สต. โดยมีจำนวน รพ.สต. 32 แห่ง (2) ขั้นการการอภิวเคราะห์ (Meta Analysis) และอุปนัย (Inductive phases) โดยทำการวิเคราะห์เป็นราย รพ.สต. แล้ว และอุปนัย (Induction) ข้อมูลจาก รพ.สต. ขึ้นเป็นภาพรวมของแต่ละจังหวัด ทำให้ผลการศึกษาได้เป็นรายจังหวัด 8 จังหวัด แล้วนำข้อมูลระดับจังหวัดมารวมวิเคราะห์ตีความเพิ่มเติม (3) ขั้นตอนสุดท้ายจะทำการอุปนัยจากแต่ละจังหวัดขึ้นเป็นภาพรวมของประเทศ โดยมี 8 จังหวัด เป็นหน่วยในการวิเคราะห์ ตามลำดับ (อุตม ทุมโฆสิต, 2567)

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

วิธีสุ่มเลือกกลุ่มตัวอย่างจังหวัดและ รพ.สต. ที่ศึกษา ใช้เกณฑ์ (ก) กำหนดเลือกกลุ่มตัวอย่างขึ้นมา 4 ภาค ๆ ละ 2 จังหวัด (ข) เป็นจังหวัดและ รพ.สต. ที่ไม่เคยได้รับการประเมินมาก่อน (ค) เป็นจังหวัดและ รพ.สต. ที่ยินดีให้ความร่วมมือในการเก็บข้อมูล และ (ง) มี รพ.สต. ขนาดใหญ่ กลาง เล็ก ให้สุ่มเลือกได้ ในการเลือกกลุ่มตัวอย่างดังกล่าวมาข้างต้น ทำให้ได้จังหวัดและ รพ.สต. ตัวอย่างที่ศึกษา ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา

ภาค	จังหวัด	จำนวน รพ.สต. ที่ศึกษาจำแนกตามขนาด			
		เล็ก	กลาง	ใหญ่	รวม
เหนือ	นครสวรรค์	0	3	1	4
	พิจิตร	1	2	1	4
อีสาน	นครราชสีมา	2	1	1	4
	สกลนคร	1	1	2	4
กลาง	ระยอง	1	2	1	4
	กาญจนบุรี	1	2	1	4
ใต้	นครศรีธรรมราช	1	2	1	4
	กระบี่	0	3	1	4

ภาค	จังหวัด	จำนวน รพ.สต. ที่ศึกษาจำแนกตามขนาด			
		เล็ก	กลาง	ใหญ่	รวม
	รวม	7	16	9	32

หมายเหตุ: 1) นครสวรรค์ และกระบี่ ไม่มี รพ.สต. ขนาดเล็ก จึงใช้ขนาดกลางแทน

2) จำนวนขนาดที่สุ่มเลือกยึดหลักการสัดส่วนเชิงขนาด

จากตารางข้างต้น แสดงให้เห็นว่า จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา ได้แก่ รพ.สต. จังหวัดละ 4 รพ.สต. ซึ่งได้รับการสุ่มเลือกตามสัดส่วนของขนาดที่มีอยู่จริง (Propositional to size) ขนาดเล็กมีจำนวน 7 แห่ง รพ.สต. ขนาดกลาง มีจำนวน 16 แห่ง และ รพ.สต. ขนาดใหญ่ มีจำนวน 9 แห่ง รวมจำนวน รพ.สต. ที่ศึกษาทั้งหมดใน 8 จังหวัด เป็น 32 แห่ง

วิธีเก็บข้อมูลและแหล่งข้อมูล

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล (1) การสำรวจเพื่อให้ได้ข้อมูลตามตัวชี้วัด 6 องค์ประกอบตามกรอบแนวคิดการวิจัย (2) การสัมภาษณ์เจาะลึกกลุ่มผู้บริหาร รพ.สต. อบจ. และ สสจ. (3) สทนากลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder) ในระดับ รพ.สต. โดยเลือกผู้ร่วมสทนากลุ่มแบบเจาะจง ผู้ได้รับบริการโดยตรงจากรพ.สต. และผู้นำด้านสุขภาพในพื้นที่ ข้อมูลที่ใช้เริ่มต้นจากการสำรวจข้อมูลเชิงคุณภาพที่เก็บรวบรวมจากรพ.สต. อบจ. และ สสจ. ที่ศึกษา สำหรับ รพ.สต. และ อบจ. ที่ศึกษา ใช้ข้อมูลจาก 3 แหล่งประกอบกันเป็นลักษณะสามเส้า (Triangulation data) ของ Denzin (2017: 301) คือ (1) ข้อมูลผลการปฏิบัติงานซึ่งเก็บจากเอกสารที่ รพ.สต. และ อบจ. ได้เก็บบันทึกไว้ในปีงบประมาณ 2565 และปีงบประมาณ 2566 อย่างครบถ้วน (2) ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจาะลึกจากผู้บริหาร รพ.สต. อบจ. และ สสจ. รวมทั้งผู้มีประสบการณ์ตรงเกี่ยวกับข้อมูลนั้น และ (3) ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มของผู้เกี่ยวข้องผ่านทางออนไลน์ (Zoom) เป็นราย รพ.สต. และ อบจ. โดยผู้ร่วมสนทนา คือ ผู้บริหาร รพ.สต. ผู้รับบริการ ประชาคมสุขภาพ และผู้บริหาร อบจ.

เครื่องมือวิจัย

1. การพัฒนาเครื่องมือ

ในการพัฒนาเครื่องมือการวิจัย ผู้วิจัยได้นำตัวแบบ 6 องค์ประกอบ ที่มีตัวแปร 28 ตัว และตัวชี้วัด 53 ตัวชี้วัด มาพัฒนาเป็นแบบสำรวจ ประกอบด้วย ข้อคำถามปลายเปิด (Open-ended Questions) เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ตอบสามารถให้ความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ หรือข้อมูลเพิ่มเติมตามมุมมองของตนเอง และแบบบันทึกข้อคำถามได้รับการสร้างขึ้นให้สอดคล้องกับตัวแปรและตัวชี้วัด แบบสำรวจนี้ได้จัดทำขึ้นตามตัวแปรและตัวชี้วัดของตัวแบบระบบสุขภาพปฐมภูมิ ที่กำหนดไว้ในงานวิจัย (ทั้ง 6 องค์ประกอบ 28 ตัวแปร และ 53 ตัวชี้วัด) โดยได้ตรวจสอบความถูกต้องตรงประเด็น (Validity) ในขณะร่างเครื่องมือ โดยได้นำไปตรวจสอบความตรงประเด็นกับ 3 หน่วยงาน คือ รพ.สต. บึงคำพร้อย 1 ศูนย์การแพทย์ของเทศบาลเมืองบึงยี่โถ และ อบจ.

นันทบุรี หลังจากตรวจสอบแก้ไขจนมั่นใจแล้ว (คือ สามารถวัดได้อย่างถูกต้องในเรื่องที่ต้องการ) จึงได้ดำเนินการตรวจสอบความเชื่อมั่นของเครื่องมือในลำดับต่อไป

2. การตรวจสอบความเชื่อมั่นของเครื่องมือ

การตรวจสอบความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability) ความคงเส้นคงวา (Consistently) ใช้วิธีการทดลองกับ รพ.สต. ในจังหวัดที่สุ่มเลือก (8 จังหวัด) จำนวน 16 รพ.สต. และ 8 จังหวัด โดยใช้พนักงานสำรวจที่ฝึกอบรมไว้ดีแล้วเป็นผู้ดำเนินการสำรวจเสมือนดำเนินการจริง เสร็จแล้วนำผลมาหารี้อกัน 3 ครั้ง ผ่าน Zoom Meeting เมื่อวันที่ 2, 13, และ 17 ธันวาคม 2565 จนกระทั่งมั่นใจได้ว่า เครื่องมือมีความตรงประเด็น และมีความเชื่อมั่นเพียงพอตามที่ต้องการศึกษา (วัดเรื่องเดียวกันได้ถูกต้องตรงกัน) และพนักงานสำรวจมีบรรทัดฐานในการเก็บรวบรวมข้อมูลอยู่ในมาตรฐานเดียวกันจึงเสร็จสิ้นกระบวนการพัฒนาเครื่องมือ

3. พนักงานสำรวจ

พนักงานสำรวจในการดำเนินการภาคสนาม ได้คัดเลือกมาจากบุคลากรของ รพ.สต. จาก 8 จังหวัด ๆ ละ 1 ทีม ๆ ละ 3 คน รวมทั้งหมด 24 คน ที่มีคุณสมบัติดังนี้ (1) มีความพร้อมในการทำงานอย่างรับผิดชอบ (2) มีความเข้าใจในกิจกรรมของ รพ.สต. อบจ. และระบบสาธารณสุขชุมชนเป็นอย่างดี (3) ผู้บังคับบัญชาอนุญาต (4) ผ่านการฝึกอบรมจากคณะวิจัยได้เป็นที่น่าพอใจ ผลการคัดเลือกพนักงานเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามดังกล่าวเสร็จสิ้น 30 มกราคม พ.ศ. 2566 ทำให้ได้ผู้ที่มีคุณสมบัติจำนวน 22 คนสำหรับ 8 จังหวัด พนักงานสำรวจดังกล่าว ได้รับการสอบเทียบมาตรฐาน (Calibration) ให้มีมาตรฐานในการเก็บข้อมูลเป็นมาตรฐานเดียวกัน และได้ทำงานภาคสนามร่วมกับคณะวิจัยจนได้ข้อมูลครบตามเป้าหมาย

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูล ติความ และการอุปนัย เชิงคุณภาพ คณะผู้วิจัยได้ใช้โปรแกรม ATLAS.ti ร่วมไปกับการวินิจฉัยตีความเชิงทฤษฎีตามที่ได้ทบทวนวรรณกรรม ส่วนการนำเสนอข้อมูลหลังจากได้ทำการอุปนัยแล้วได้ใช้ข้อมูลเชิงคุณภาพ (text) และยกระดับขึ้นเป็นภาพรวมด้วยข้อมูลเชิงปริมาณระดับกลุ่ม เพื่อวิเคราะห์ความถี่และร้อยละ อันเป็นหลักในการนำเสนอข้อมูลต่อไป

ผลการศึกษา

ผลการศึกษานี้ เป็นผลของการประเมินองค์ประกอบทั้ง 6 องค์ประกอบ ตัวแปรและตัวชี้วัด โดยทำการเปรียบเทียบก่อนการถ่ายโอนและหลังการถ่ายโอน เพื่อทราบอัตราการเปลี่ยนแปลงว่า หลังการถ่ายโอนแต่ละองค์ประกอบได้เปลี่ยนไปในลักษณะ “มีแนวโน้มเชิงบวก หรือ มีแนวโน้มเชิงลบ”⁴ ดังต่อไปนี้

ผลการประเมินองค์ประกอบที่ 1: ลักษณะฐานคติพื้นฐานในการจัดตั้งตัวแบบระบบสุขภาพปฐมภูมิ

ในการประเมินองค์ประกอบที่ 1 ของระบบสุขภาพปฐมภูมิไทย(ซึ่งนำตัวแบบของ WHO มาประยุกต์ใช้) อันได้แก่ “หลักการพื้นฐาน(หรือฐานคติ)ในการจัดตั้งระบบสุขภาพปฐมภูมิ” ซึ่งประกอบด้วยตัวแปร 2 ตัว คือ (1) อนุองค์ประกอบด้านหลักการพื้นฐานของระบบ (อันมีตัวชี้วัดในการประเมิน 4 ตัวชี้วัด ดังตาราง) และ (2) อนุองค์ประกอบด้านหลักปฏิบัติของระบบ อันมีตัวชี้วัด 3 ตัว คือ (ก) ยึดหลักปฏิบัติเชิงพหุภาคี (ข) หลักปฏิบัติที่เน้นการเพิ่มพลังภาคประชาชน และ (ค) หลักปฏิบัติที่ให้ความสำคัญแก่บริการส่งเสริมป้องกันเป็นอันดับแรก

จากองค์ประกอบ ตัวแปร และตัวชี้วัด ที่ได้ทำการประเมินดังที่ได้กล่าวมา สามารถสรุปผลการประเมินเพื่อให้เห็นภาพรวมได้จากตารางที่ 2 พบว่า รพ.สต. ส่วนใหญ่ยังคงรักษาหลักการของระบบสุขภาพปฐมภูมิได้

ตารางที่ 2 ผลการประเมินองค์ประกอบที่ 1 : ลักษณะพื้นฐานหรือฐานคติหลักของระบบสุขภาพปฐมภูมิ

n = 32

อนุองค์ประกอบ		ผลการประเมิน; หน่วยวัด : ร้อยละ (จำนวน)								
		ก่อนการถ่ายโอน				หลังการถ่ายโอน				
						เปลี่ยนไป				
หลักการพื้นฐาน	ของระบบ	ตัวแปรและหรือตัวชี้วัด		ใช่	ไม่ใช่	ไม่แน่ใจ	เหมือนเดิม	มี	มี	ผลต่าง
								แนวโน้มเชิงบวก	แนวโน้มเชิงลบ	
หลักการพื้นฐาน	ของระบบ	1. เป็นระบบที่ได้รับการ	93.50	6.50%	0.00%	62.50%	34.38%	3.13%	+31.25	
		ออกแบบให้สามารถเข้าถึงและครอบคลุมประชาชนกลุ่มเป้าหมาย ทั้งระดับปัจเจก	% (30)	(2)	(0)	(20)	(11)	(1)		

⁴ สรุปผลการประเมินเป็น “มีแนวโน้มเชิงบวก หรือ มีแนวโน้มเชิงลบ” เนื่องจากตามเกณฑ์มาตรฐานการถ่ายโอนแห่งประกาศ ก.ก.ถ. ระบุเอาไว้ว่า หลังการถ่ายโอนมาตรฐานของระบบสุขภาพปฐมภูมิที่ประชาชนได้รับ “ต้องดีขึ้นกว่าเดิม”

อนุองค์ประกอบ	ผลการประเมิน; หน่วยวัด : ร้อยละ (จำนวน)						
	ก่อนการถ่ายโอน				หลังการถ่ายโอน		
					เปลี่ยนไป		
	ใช่	ไม่ใช่	ไม่แน่ใจ	เหมือนเดิม	มีแนวโน้มเชิงบวก	มีแนวโน้มเชิงลบ	ผลต่าง
ครอบครัว ชุมชน และสังคม โดยไม่เลือกปฏิบัติ							
2. เป็นระบบบริการแบบองค์รวมที่เน้นการส่งเสริม ป้องกันโรคให้เกิดสุขภาวะในกลุ่มประชากรเป้าหมายดูแลตนเอง เป็นหลักการสำคัญ	90.63 % (29)	9.38% (3)	0.00% (0)	62.50% (20)	37.50% (12)	0.00% (0)	+37.50
3. เป็นบริการผสมผสาน 5 ด้าน คือ ส่งเสริม ป้องกัน รักษาพยาบาลเบื้องต้น พันฟูสภาพ และระดับประคอง นอกจากนี้จะร่วมมือกับ สังคม และหน่วยงานอื่นในการดำเนินกิจกรรมสุขภาพ สังคม 14 กิจกรรม	96.88 % (31)	3.13% (1)	0.00% (0)	81.25% (26)	12.50% (4)	6.25% (2)	+6.25
4. ระบบสุขภาพปฐมภูมิ ที่ปฏิบัติอยู่ปัจจุบัน เป็นระบบที่มีการเชื่อมโยงบริการใน แนวตั้ง ระหว่างระบบสุขภาพ ปฐมภูมิ ทุติยภูมิ และตติยภูมิ	78.13 % (25)	12.50% (4)	0.00% (0)	68.75% (22)	25.00% (8)	6.25% (2)	+18.75
เฉลี่ย	92.13	7.87	0.00	68.76	27.34	3.90	+23.44
ตัวแปรที่ 1 หลักการขับเคลื่อนระบบแบบพหุภาคี เป็นอย่างไร							

อนุองค์ประกอบ	ผลการประเมิน; หน่วยวัด : ร้อยละ (จำนวน)						
	ก่อนการถ่ายโอน				หลังการถ่ายโอน		
					เปลี่ยนไป		
	ใช่	ไม่ใช่	ไม่แน่ใจ	เหมือนเดิม	มีแนวโน้มเชิงบวก	มีแนวโน้มเชิงลบ	ผลต่าง
ตัวแปรและหรือตัวชี้วัด							
1) เป็นระบบที่ยึดหลักการ ทำงานแบบพหุภาคี ที่เป็นรูปธรรม(มีหลักฐาน ประจักษ์ได้)	87.50 % (28)	6.25% (2)	6.25% (2)	65.63% (21)	31.25% (10)	3.13% (1)	+28.12
2) ภาควิชาความร่วมมือในพื้นที่ เช่น (1) เทศบาล และ อบต. (2) ชุมชน ชมรม มูลนิธิ ชมรม ผู้สูงอายุ กศน. วัด โรงเรียน (3) อสม. (4) เอกชน (5) กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ประจำ ตำบลได้เข้ามามีส่วนร่วมจริง	100% (32)	0.00% (0)	0.00% (0)	100% (32)	0.00% (0)	0.00% (0)	0.00
เฉลี่ย	6.87	3.13	3.13	82.82	15.62	1.56	+14.06
ตัวแปรที่ 2 หลักการเพิ่มพลังความสามารถ (Empowerment) ของประชาชน/ชุมชน ในการดูแลสุขภาพ ตนเอง							
1) ให้ความรู้ด้านสุขศึกษาแก่ กลุ่มเป้าหมายเป็นประจำทั้ง ในสถานบริการ ในโรงเรียน ใน ชุมชนและอื่น ๆ	100% (32)	0.00% (0)	0.00% (0)	84.38% (27)	9.38% (3)	6.25% (2)	+3.13
2) มีการร่วมมือกับชุมชน/ สังคม องค์กรเกี่ยวกับกิจกรรม สุขภาพทุกปี	100% (32)	0.00% (0)	0.00% (0)	90.63% (29)	6.25% (2)	3.13% (1)	+3.12
3) มีกิจกรรมสุขภาพของภาค ประชาชน/ชุมชนชัดเจน (เช่น	96.88 %	3.13% (1)	0.00% (0)	96.88% (31)	3.13% (1)	0.00% (0)	+3.13

อนุองค์ประกอบ	ผลการประเมิน; หน่วยวัด : ร้อยละ (จำนวน)						
	ก่อนการถ่ายโอน				หลังการถ่ายโอน		
					เปลี่ยนไป		
	ใช่	ไม่ใช่	ไม่แน่ใจ	เหมือนเดิม	มีแนวโน้มเชิงบวก	มีแนวโน้มเชิงลบ	ผลต่าง
การออกกำลังกาย การรักษา ความสะอาด การเฝ้าระวัง โรคติดต่อ เป็นต้น)	(31)						
เฉลี่ย	98.96	1.04	0.00	90.63	6.25	3.12	+3.13
ตัวแปรที่ 3 หลักปฏิบัติที่เน้นส่งเสริม/ป้องกันโรค มากกว่าการรักษาพยาบาล							
1) มีแผนปฏิบัติด้านส่งเสริม สุขภาพ และป้องกันโรคที่ ชัดเจน	87.50 % (28)	9.38% (3)	3.13% (1)	90.63% (29)	6.25% (2)	3.13% (1)	+3.12
2) มีบุคลากรและทรัพยากรที่ รับผิดชอบด้านส่งเสริมป้องกัน โรคโดยเฉพาะ	93.50 % (30)	6.50% (2)	0.00% (0)	81.25% (26)	18.75% (6)	0.00% (0)	+18.75
3) มีกิจกรรมสาธารณสุขที่ จำเป็น (The essential public health functions) ที่ ได้รับการปฏิบัติชัดเจน	0.00% (0)	0.00% (0)	100% (32)	100% (32)	0.00% (0)	0.00% (0)	0.00
เฉลี่ย	60.34	5.29	34.37	90.63	8.33	1.04	+7.29
เฉลี่ยทุกตัวชี้วัด	85.37	5.52	9.11	82.03	15.37	2.60	+12.77

สำหรับองค์ประกอบที่ 1 ลักษณะพื้นฐานของตัวแบบระบบสุขภาพปฐมภูมิที่มี รพ.สต. เป็นหน่วยบริการหลัก ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 อนุองค์ประกอบดังตารางข้างต้น ได้รับการประเมินผลโดยใช้ตัวชี้วัด 12 ตัว จากตัวชี้วัดดังกล่าว ผลการประเมินกล่าวโดยสรุปได้ว่า รพ.สต. ส่วนใหญ่ยึดมั่นในหลักการพื้นฐานดังกล่าวของระบบ 12 ข้อ ดังต่อไปนี้

อนุองค์ประกอบที่ 1. เจ็อนไขพื้นฐานของตัวแบบระบบสุขภาพปฐมภูมิที่ รพ.สต. ยึดเป็นหลักในการบริการประชาชน อนุองค์ประกอบนี้ มีตัวชี้วัด 4 ตัว (1) ได้รับการจัดตั้งขึ้นให้สามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย (2) ได้รับการออกแบบให้เน้นส่งเสริมป้องกันโรค (3) ได้รับการออกแบบบริการให้เป็นแบบผสมผสานร่วมไปกับกิจกรรมจำเป็นด้านสาธารณสุข 14 กิจกรรม และ (4) ได้รับการออกแบบให้เชื่อมโยงกับระบบสุขภาพทุติยภูมิ (หรือ รพช. แม่ข่าย)

จากผลการวิจัยพบว่า ค่าเฉลี่ยทั้ง 4 ตัวชี้วัดดังกล่าว ก่อนการถ่ายโอน ได้รับคำตอบว่าใช่ถึงร้อยละ 92.13 ที่เหลือตอบว่าไม่ใช่เพียง ร้อยละ 7.87 ส่วนหลังการถ่ายโอน ได้รับคำตอบว่าคุณลักษณะดังกล่าวยังคงเหมือนเดิม ร้อยละ 68.76 มีแนวโน้มเชิงบวกขึ้น ร้อยละ 27.34 และมีแนวโน้มเชิงลบ ร้อยละ 3.90 ผลต่างที่เปลี่ยนไปคือ +23.44 นั้นแสดงว่า มีแนวโน้มดีกว่าเดิม

อนุองค์ประกอบที่ 2. เจ็อนไขที่ยึดเป็นหลักในการขับเคลื่อนตัวแบบ อนุองค์ประกอบนี้ ประกอบด้วยตัวแปร 3 ตัว คือ (1) ยึดหลักการขับเคลื่อนโดยพหุภาคี (2) มีการเพิ่มพลังความสามารถของภาคประชาชนให้สามารถดูแลสุขภาพตนเอง และ (3) ยึดหลักการส่งเสริมป้องกันโรคมามาก่อนการรักษาพยาบาล โดยตัวแปรทั้ง 3 ตัวนี้มีตัวชี้วัดรวมกัน 8 ตัว (ดูรายละเอียดในตาราง) ผลการศึกษานองค้ประกอบนี้พบว่า ก่อนการถ่ายโอน ได้รับคำตอบว่าระบบได้ถูกกำหนดไว้ให้มีลักษณะดังกล่าว ร้อยละ 60.34 ที่ตอบว่าไม่ใช่ ร้อยละ 5.29 ที่เหลืออีกร้อยละ 34.37 ตอบว่าไม่แน่ใจ เนื่องจากสภาพที่ปฏิบัติอยู่จริงในปัจจุบันยังมีได้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ตามอนุองค์ประกอบดังกล่าวทุกตัวแปร ทั้งก่อนและหลังการถ่ายโอน จากคำตอบดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า มี รพ.สต. จำนวนหนึ่ง(ประมาณร้อยละ 34.37) ยังไม่มั่นใจในเจ็อนไขของระบบตามอนุองค์ประกอบที่ 2

ผลรวมขององค้ประกอบที่ 1 ลักษณะพื้นฐานของตัวแบบสุขภาพปฐมภูมิ จากผลรวมของตารางที่ 2 (ช่องเฉลี่ยทุกตัวชี้วัด) พบว่า ก่อนการถ่ายโอน ร้อยละ 85.37 เห็นว่าลักษณะพื้นฐานโดยรวมของตัวแบบสอดคล้องกับตัวแบบสุขภาพปฐมภูมิตามมาตรฐานขององค์การอนามัยโลกมีเพียงร้อยละ 5.52 ตอบว่าไม่แน่ใจ และร้อยละ 9.11 ตอบว่าไม่ใช่ สำหรับหลังการถ่ายโอน ร้อยละ 82.03 ของ รพ.สต. ให้คำตอบว่าลักษณะพื้นฐานดังกล่าว ยังคงเหมือนเดิมกับก่อนการถ่ายโอน ในด้านผลการเปลี่ยนแปลงได้รับคำตอบว่ามีการเปลี่ยนแปลงในแนวโน้มเชิงบวก ร้อยละ 15.37 และมีแนวโน้มเชิงลบ ร้อยละ 2.60 จึงสรุปได้ว่า หลังการถ่ายโอนมีการเปลี่ยนแปลงไปในเชิงบวกขึ้นเล็กน้อย คือ ประมาณร้อยละ 12.77

ผลการประเมินองค้ประกอบที่ 2: โครงสร้างของระบบสุขภาพปฐมภูมิ

จากผลการประเมินองค้ประกอบที่ 2 ที่ผ่านมา เพื่อประมวลผลให้ชัดเจนขึ้นคณะวิจัยได้จัดทำตารางที่ 3 สรุปผลได้ว่า รพ.สต. ส่วนใหญ่มีโครงสร้างของระบบสุขภาพปฐมภูมิที่ดีขึ้น รายละเอียดดังต่อตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 3 ผลการประเมินองค์ประกอบที่ 2: โครงสร้างของระบบสุขภาพปฐมภูมิ

n = 32

ตัวแปร	ตัวชี้วัดของตัวแปรที่ใช้ในการประเมิน	ผลการประเมิน; หน่วยวัด : ร้อยละ (จำนวน)						
		ก่อนการถ่ายโอน				หลังการถ่ายโอน		
		ใช่	ไม่ใช่	ไม่แน่ใจ	เหมือนเดิม	เปลี่ยนไป		
						มีแนวโน้มเชิงบวก	มีแนวโน้มเชิงลบ	ผลต่าง
ความเข้มแข็งในการอภิบาลทางการเมือง	ฝ่ายการเมือง(ทั้งระดับชาติและระดับ อบจ.)ได้กำหนดนโยบายและแผนปฏิบัติไว้ชัดเจนที่จะสนับสนุนนโยบายสุขภาพปฐมภูมิ รพ.สต.	75.00% (24)	12.50% (4)	12.50% (4)	53.13% (17)	43.75% (14)	3.13% (1)	+40.62
	รพ.สต. มีแผนงาน แผนคน แผนเงิน รองรับนโยบายและการปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม	84.38% (27)	6.25% (2)	9.38% (3)	40.63% (13)	56.25% (18)	3.13% (1)	+53.12
	มีการปฏิบัติตามนโยบายและแผนเกิดขึ้นจริง	71.88% (23)	6.25% (2)	21.88% (7)	53.13% (17)	43.75% (14)	3.13% (1)	+40.62
มีความสามารถในการรับมือกับภัยคุกคามของโรค	รพ.สต.มีกิจกรรมเฝ้าระวังสถานการณ์โรคและภัยพิบัติทางสุขภาพเป็นประจำพร้อมรับมือกับสถานการณ์ได้ทันทั่วทั้ง	96.88% (31)	0.00% (0)	3.13% (1)	65.63% (21)	34.38% (11)	0.00% (0)	+34.38
	เมื่อมีเหตุระบาดของโรคอุบัติขึ้น รพ.สต. สามารถทำการสอบสวนสืบค้นโรค และพร้อมรับมืออย่างทันทั่วทั้ง	87.50% (28)	12.50% (4)	0.00% (0)	81.25% (26)	18.75% (6)	0.00% (0)	+18.75
	มีการจัดระบบ/ระเบียบทางการเงินสำหรับ	31.25% (10)	59.37% (19)	9.38% (3)	21.88% (7)	78.13% (25)	0.00% (0)	+78.13

ตัวแปร	ตัวชี้วัดของตัวแปรที่ใช้ในการประเมิน	ผลการประเมิน; หน่วยวัด : ร้อยละ (จำนวน)						
		ก่อนการถ่ายโอน				หลังการถ่ายโอน		
		ใช่	ไม่ใช่	ไม่แน่ใจ	เหมือนเดิม	เปลี่ยนไป		
						มีแนวโน้มเชิงบวก	มีแนวโน้มเชิงลบ	ผลต่าง
มีความมั่นคงทางการเงิน	รพ.สต. เอาไว้อย่างมั่นคงและเหมาะสม							
	รพ.สต. มีรายได้และรายจ่ายที่เพียงพอกับความจำเป็นในการทำงาน	6.25% (2)	50.00% (16)	43.75% (14)	21.88% (7)	78.13% (25)	0.00% (0)	+78.13
	รพ.สต. มีหนี้สินที่ต้องรับภาระจ่ายจากเงินบำรุงหรือไม่ได้มีการชำระหนี้	15.63% (5)	84.38% (27)	0.00% (0)	68.75% (22)	25.00% (8)	6.25% (2)	+18.75
มีความมั่นคงทางบุคลากร	รพ.สต. มีจำนวนบุคลากรตามกรอบอัตรากำลังในสังกัด สธ. อย่างเพียงพอและเหมาะสม	3.13% (1)	75.00% (24)	21.88% (7)	25.00% (8)	65.63% (21)	9.38% (3)	+56.25
	บุคลากรของ รพ.สต. ได้รับการพัฒนาทักษะความสามารถและขวัญกำลังใจอย่างต่อเนื่องเหมาะสม	6.25% (2)	37.50% (12)	56.25% (18)	34.38% (11)	62.50% (20)	3.13% (1)	+59.37
	บุคลากรมีขวัญกำลังใจในการทำงานเหมาะสม	6.25% (2)	56.25% (18)	37.50% (12)	37.50% (12)	62.50% (20)	0.00% (0)	+62.50
	เฉลี่ยทุกตัวชี้วัด	44.03	36.36	19.61	45.00	52.50	2.50	+50.00

สำหรับผลการประเมินองค์ประกอบที่ 2 อันได้แก่ โครงสร้างของระบบสุขภาพปฐมภูมิไทย (ที่ดำเนินการโดย รพ.สต.) ได้รับการยืนยันจาก รพ.สต. เป็นส่วนใหญ่ว่า ก่อนการถ่ายโอนมีลักษณะสำคัญ 10 ข้อ(ดังตาราง)

จากผลการประเมินตามตารางที่ 3 เห็นได้ว่า ก่อนการถ่ายโอน ค่าเฉลี่ยทุกตัวชี้วัดเพียงร้อยละ 44.03 เห็นว่า โครงสร้างของระบบสุขภาพปฐมภูมิไทยเป็นไปตามมาตรฐานตัวแบบของ WHO โดยร้อยละ 36.36 ตอบว่ายังไม่ใช่ เนื่องจากยังมีปัญหาด้านตัวแปรทางการเงินและกำลังคนเป็นอย่างมาก (ดูตาราง) ส่วนอีกร้อยละ 19.61 ตอบว่าไม่แน่ใจ โดยให้เหตุผลว่า การปฏิบัติจริงยังมีได้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กำหนด สำหรับหลังการถ่ายโอน จากค่าเฉลี่ยทุกตัวชี้วัด พบว่า ร้อยละ 45.00 ของ รพ.สต. ตอบว่ายังคงเหมือนเดิม(ก่อนการถ่ายโอน) ร้อยละ 52.50 ตอบว่ามีแนวโน้มเชิงบวก เนื่องจากได้รับงบประมาณและกำลังคนเพิ่มขึ้น ส่วนอีกร้อยละ 2.50 ตอบว่ามีแนวโน้มเชิงลบ เพราะกำลังคนลดลง เนื่องจากกำลังคนส่วนหนึ่งไม่ได้ถ่ายโอนมาด้วย และอบจ. ยังไม่ได้รับกำลังคนทดแทนส่วนที่ขาดไป

จากข้อมูลดังกล่าว แสดงว่าหลังการถ่ายโอนได้รับการยอมรับจาก รพ.สต. ว่า มีการเปลี่ยนแปลงไปในแนวโน้มเชิงบวก คิดเป็นร้อยละ 52.50 ซึ่งบ่งบอกถึงแนวโน้มการสนับสนุนเชิงโครงสร้างที่เพิ่มขึ้นหลังการถ่ายโอน

ผลการประเมินองค์ประกอบที่ 3: ความมั่นคงและเพียงพอในด้านทรัพยากรนำเข้า

จากผลการศึกษาขององค์ประกอบที่ 3 “ความมั่นคงและเพียงพอในด้านทรัพยากรนำเข้าของระบบสุขภาพปฐมภูมิ” ซึ่งประกอบด้วยตัวแปรหลัก 5 ตัว และตัวชี้วัดหลัก 13 ตัวชี้วัด ดังตารางที่ 4 พบว่า รพ.สต. ส่วนใหญ่มีความมั่นคงและเพียงพอในด้านทรัพยากรนำเข้า

ตารางที่ 4 ผลการประเมินองค์ประกอบที่ 3: ความมั่นคงและเพียงพอในด้านทรัพยากรนำเข้าของ รพ.สต.

n = 32

ตัวแปร		ผลการประเมิน; หน่วยวัด : ร้อยละ (จำนวน)						
		ก่อนการถ่ายโอน				หลังการถ่ายโอน		
		ใช่	ไม่ใช่	ไม่แน่ใจ	เหมือนเดิม	เปลี่ยนไป		
1. โครงสร้างทางกายภาพของ	1.1 ที่ตั้งและขนาดของ รพ.สต. มีความเหมาะสมกับขนาดของประชาชนที่รับผิดชอบ และการเข้าถึงสะดวก					มีแนวโน้มเชิงบวก	มีแนวโน้มเชิงลบ	ผลต่าง
		56.25%	37.50%	6.25%	75.00%	25.00	0.00%	+25.00
		(18)	(12)	(2)	(24)	%	(0)	
						(8)		

ตัวแปร	ตัวชี้วัดสำคัญ	ผลการประเมิน; หน่วยวัด : ร้อยละ (จำนวน)						
		ก่อนการถ่ายโอน				หลังการถ่ายโอน		
		ใช่	ไม่ใช่	ไม่แน่ใจ	เหมือนเดิม	เปลี่ยนไป		
						มีแนวโน้มเชิงบวก	มีแนวโน้มเชิงลบ	ผลต่าง
2. ตัวแปร	1.2 มีการจัดระบบ/ระเบียบภายใน รพ.สต. เป็นแผนกหรือกลุ่มงานที่เหมาะสม	65.63% (21)	34.38% (11)	0.00% (0)	43.75% (14)	50.00% (16)	0.00% (0)	+50.00
	1.3 มีจำนวน อสม. ครบตามเกณฑ์ และเป็นทีมงานที่มีคุณภาพเหมาะสม	50.00% (16)	37.50% (12)	12.50% (4)	87.50% (28)	12.50% (4)	0.00% (0)	+12.50
	1.4 รพ.สต. มีระบบการแพทย์ฉุกเฉินรองรับที่มีทั้งปริมาณและคุณภาพที่เหมาะสม	15.65% (5)	68.75% (22)	15.65% (5)	87.50% (28)	12.50% (4)	0.00% (0)	+12.50
	2. โครงสร้างระบบกำลังคน	2.1 มีกรอบอัตรากำลังกำหนดไว้เหมาะสม กับภารกิจที่รับผิดชอบ	93.75% (30)	0.00% (0)	6.25% (2)	93.75% (30)	6.25% (2)	0.00% (0)
2.2 จำนวนกำลังคนที่มีอยู่ และขีดความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่ที่เหมาะสม		0.00% (0)	96.88% (31)	3.13% (1)	40.63% (13)	59.38% (19)	0.00% (0)	+59.38
2.3 กำลังคนที่มีอยู่ มีความพึงพอใจในงานที่ทำ และมีขวัญกำลังใจดี		28.13% (9)	71.88% (23)	0.00% (0)	37.50% (12)	62.50% (20)	0.00% (0)	+62.50

ตัวแปร	ตัวชี้วัดสำคัญ	ผลการประเมิน; หน่วยวัด : ร้อยละ (จำนวน)						
		ก่อนการถ่ายโอน				หลังการถ่ายโอน		
		ใช่	ไม่ใช่	ไม่แน่ใจ	เหมือนเดิม	เปลี่ยนไป		
						มีแนวโน้มเชิงบวก	มีแนวโน้มเชิงลบ	ผลต่าง
3. โครงสร้างยา เวชภัณฑ์ และ อุปกรณ์การแพทย์	3.1 มียาและเวชภัณฑ์ ครบตามมาตรฐานอย่างเหมาะสมตลอดปี	40.62% (13)	59.38% (19)	0.00% (0)	71.88% (23)	28.13% (9)	0.00% (0)	+28.13
	3.2 มีอุปกรณ์การแพทย์ ครบตามมาตรฐานอย่างเหมาะสมกับ รพ.สต.	6.25% (2)	28.13% (9)	65.63% (21)	68.75% (22)	31.25% (10)	0.00% (0)	+31.25
4. ระบบสารสนเทศสุขภาพ	4.1 มีระบบข้อมูล/สารสนเทศตามมาตรฐานเหมาะสมกับการทำงานของ รพ.สต. เอง	9.38% (3)	37.50% (12)	53.12% (17)	81.25% (26)	18.75% (6)	0.00% (0)	+18.75
	4.2 มีระบบข้อมูล/สารสนเทศที่มีอยู่ได้รับการปฏิบัติดูแล/ให้มีความครบถ้วน/ถูกต้องและเหมาะสม	12.50% (4)	78.13% (25)	9.38% (3)	78.13% (25)	21.88% (7)	0.00% (0)	+21.88
5. ระบบเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อสุขภาพ	5.1 มีคอมพิวเตอร์ในการทำงานครบและเหมาะสมสำหรับสนับสนุนดิจิทัลเพื่อสุขภาพ (Digital Technology for Health)	3.13% (1)	43.75% (14)	53.13% (17)	65.63% (21)	34.38% (11)	0.00% (0)	+34.38

ตัวแปร	ตัวชี้วัดสำคัญ	ผลการประเมิน; หน่วยวัด : ร้อยละ (จำนวน)						
		ก่อนการถ่ายโอน				หลังการถ่ายโอน		
		ใช่	ไม่ใช่	ไม่แน่ใจ	เหมือนเดิม	เปลี่ยนไป		
						มีแนวโน้มเชิงบวก	มีแนวโน้มเชิงลบ	ผลต่าง
5.2 มีระบบการแพทย์ทางไกลประจำใน รพ.สต. อย่างเหมาะสมกับภารกิจการรักษาพยาบาลทางการแพทย์	0.00%	100%	0.00%	78.13%	21.88	0.00%	+21.88	
	(0)	(32)	(0)	(25)	%	(0)		
					(7)			
เฉลี่ยทุกตัวชี้วัด	29.33	53.36	17.31	70.91	28.54	0.00	+28.54	

สำหรับผลการประเมินองค์ประกอบที่ 3 ผลการประเมินความมั่นคงและเพียงพอในด้านทรัพยากรนำเข้าของ รพ.สต. สามารถวัดได้จากตัวแปร 5 ตัว และตัวชี้วัด 13 ตัว

จากผลการประเมินโดยรวม(ซึ่งพิจารณาจากค่าเฉลี่ยทุกตัวชี้วัด) พบว่า ก่อนการถ่ายโอน รพ.สต. ที่ตอบว่ามีลักษณะเป็นไปตามมาตรฐานตัวแบบ WHO เพียงร้อยละ 29.33 ซึ่งตอบว่าไม่ใช่หรือไม่เป็นไปตามมาตรฐานมีถึงร้อยละ 53.36 นอกจากนั้นร้อยละ 17.31 ตอบว่าไม่แน่ใจ เนื่องจากเห็นว่าโดยหลักการแล้วใช่แต่ทางปฏิบัติแล้วไม่ใช่ สำหรับเหตุผลที่ส่วนใหญ่ตอบว่าไม่ใช่ เพราะยังมีปัญหาในหลายเรื่อง อาทิ ระบบการแพทย์ฉุกเฉิน กำลังคนไม่เพียงพอ และการขาดพัฒนาทักษะและบำรุงขวัญกำลังใจที่เหมาะสม ระบบยาและเวชภัณฑ์ไม่ได้มาตรฐาน ทำนองเดียวกัน ระบบสารสนเทศและระบบเทคโนโลยียังไม่ดีพอ

สำหรับหลังการถ่ายโอน ได้รับคำตอบว่า ยังคงเหมือนเดิมร้อยละ 70.91 ตอบว่ามีแนวโน้มเชิงบวก ร้อยละ 28.54 เนื่องจากได้รับเงินอุดหนุนเพิ่มขึ้น ส่วนที่ตอบว่ามีแนวโน้มเชิงลบ ร้อยละ 0.00 ซึ่งจะเห็นได้ว่าทิศทางคำตอบมีแนวโน้มเชิงบวกมากขึ้น ร้อยละ 28.54 เนื่องจากการดูแลด้านบุคลากรและการเงินดีขึ้น นอกจากนี้ แนวโน้มการสนับสนุนด้านความมั่นคงและเพียงพอในด้านทรัพยากรนำเข้าของ รพ.สต. มีทิศทางที่ดีขึ้น

ผลการประเมินองค์ประกอบที่ 4: กระบวนการบริการของระบบสุขภาพปฐมภูมิ

สำหรับผลการประเมินองค์ประกอบที่ 4 กระบวนการบริการของระบบสุขภาพปฐมภูมิ ผลการประเมินมี 3 ตัวแปร คือ (1) ตัวแบบบริการ (2) เป็นระบบบริการที่มีการปรับปรุงคุณภาพการให้บริการอย่างต่อเนื่อง (3) มีระบบส่งต่อ-รับกลับที่ดีหรือเหมาะสม

ในการประเมิน สำหรับตัวแบบบริการ ได้กล่าวในองค์ประกอบที่ 1 แล้วจึงไม่ขอนำมากล่าวซ้ำอีก ส่วนตัวแปรที่ 2 เป็นระบบบริการที่มีการปรับปรุงคุณภาพในการบริการอย่างต่อเนื่อง ได้วัดโดย (1) ใช้ตัวชี้วัดการมีระบบควบคุมคุณภาพบริการของ รพ.สต. ที่ได้มาตรฐานหรือไม่ (2) มีระบบปรับปรุงตัวเองอย่างต่อเนื่องหรือไม่ และตัวแปรที่ 3 มีระบบส่งต่อ-รับกลับ (Referral system) ได้ใช้ตัวชี้วัด 1 ตัว คือ การมีระบบส่งต่อ-รับกลับทางการแพทย์ที่เหมาะสมหรือไม่ ผลการประเมิน สรุปได้ดังตารางที่ 5 พบว่า รพ.สต. ส่วนใหญ่ยังให้บริการด้านระบบสุขภาพปฐมภูมิได้

ตารางที่ 5 ผลการประเมินองค์ประกอบที่ 4: กระบวนการบริการของระบบสุขภาพปฐมภูมิ

n = 32

ตัวแปร	ตัวชี้วัด/ข้อคำถาม	ผลการประเมิน; หน่วยวัด : ร้อยละ (จำนวน)						
		ก่อนการถ่ายโอน				หลังการถ่ายโอน		
						เปลี่ยนไป		
		ใช่	ไม่ใช่	ไม่แน่ใจ	เหมือนเดิม	มีแนวโน้มเชิงบวก	มีแนวโน้มเชิงลบ	ผลต่าง
เป็นระบบบริการที่มีการปรับปรุงคุณภาพสม่ำเสมอ	มีระบบควบคุมคุณภาพ	96.88%	0.00%	3.13%	68.75%	28.13%	0.00%	+28.13
	รองรับที่ได้มาตรฐานเหมาะสม	(31)	(0)	(1)	(22)	(9)	(0)	
มีระบบการส่งต่อ-รับกลับผู้ป่วย	ที่ผ่านมามีการประเมินและปรับปรุงอย่างต่อเนื่องและเหมาะสม	3.13%	50.00%	46.87%	84.38%	12.50%	0.00%	+12.50
	มีระบบส่งต่อ-รับกลับทางการแพทย์ที่เหมาะสม	(1)	(16)	(15)	(27)	(4)	(0)	
เฉลี่ยทุกตัวชี้วัด		46.88	34.37	18.75	82.29	17.71	0.00	+17.71

สำหรับผลการประเมินองค์ประกอบที่ 4 ผลการประเมินกระบวนการบริการสุขภาพของระบบสุขภาพปฐมภูมิ ผลการประเมินสรุปได้ว่า

จากตารางที่ 5 แสดงผลการประเมินองค์ประกอบที่ 4 พบว่า ค่าเฉลี่ยทุกตัวชี้วัดตอบว่า *ก่อนการถ่ายโอน* ร้อยละ 46.88 ตอบว่าใช่ ร้อยละ 34.37 และตอบว่าไม่ใช่ ร้อยละ 18.75 ตอบว่าไม่แน่ใจ เหตุผลของกลุ่มที่ตอบว่าไม่ใช่มีเหตุผลอธิบายว่า เนื่องจากยังคงมีปัญหาในด้านการได้รับการสนับสนุนในการปรับปรุงตนเองอย่างต่อเนื่อง มีความขาดแคลนเครื่องมืออุปกรณ์ กำลังคน และงบประมาณ รวมทั้งระบบการส่งต่อ-รับกลับยังไม่ดีพอ

ส่วน*หลังการถ่ายโอน* พบว่า ร้อยละ 82.29 ตอบว่ายังเหมือนเดิม โดยร้อยละ 17.71 ตอบว่ามีแนวโน้มเชิงบวกบ้าง เนื่องจาก อบจ. ได้เอาใจใส่ในการปรับปรุงสถานที่ อุปกรณ์ และยานพาหนะให้ดีขึ้นกว่าเดิม *ดังนั้นโดยรวมแล้วแสดงว่ามีแนวโน้มปรับตัวในเชิงบวกขึ้น ร้อยละ 17.71*

ผลการประเมินองค์ประกอบที่ 5: ผลผลิตการบริการของระบบสุขภาพปฐมภูมิ

จากผลการศึกษารายองค์ประกอบที่ 5 ผลผลิตของการบริการที่ส่งมอบแก่ประชาชนของระบบสุขภาพปฐมภูมิ ซึ่งประกอบด้วยตัวแปรหลัก 6 ตัวแปร และตัวชี้วัดหลัก 14 ตัวชี้วัด ผลการประเมินตารางที่ 6 พบว่า รพ.สต. ส่วนใหญ่สามารถให้บริการที่ส่งมอบแก่ประชาชนตามระบบสุขภาพปฐมภูมิได้

ตารางที่ 6 ผลการประเมินองค์ประกอบที่ 5: ผลผลิตของการบริการที่ส่งมอบแก่ประชาชนของระบบสุขภาพปฐมภูมิ

n = 32

ตัวแปร		ผลการประเมิน; หน่วยวัด : ร้อยละ (จำนวน)							ผลต่าง
		ก่อนการถ่ายโอน				หลังการถ่ายโอน			
		ใช่	ไม่ใช่	ไม่แน่ใจ	เหมือนเดิม	เปลี่ยนไป			
ตัวชี้วัด				ม	มีแนวโน้มเชิงบวก	มีแนวโน้มเชิงลบ			
1. ความสามา	1.1 ที่ตั้งของ รพ.สต. สามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้สะดวกและเหมาะสม	90.63%	9.38%	0.00%	90.63%	9.38%	0.00%	+9.38	
		(29)	(3)	(0)	(29)	(3)	(0)		

ตัวแปร	ตัวชี้วัด	ผลการประเมิน; หน่วยวัด : ร้อยละ (จำนวน)						
		ก่อนการถ่ายโอน				หลังการถ่ายโอน		
		ใช่	ไม่ใช่	ไม่แน่ใจ	เหมือนเดิม	เปลี่ยนไป		
				มีแนวโน้มเชิงบวก	มีแนวโน้มเชิงลบ	ผลต่าง		
2. สถานบริการมีการเตรียมความพร้อมเพื่อให้บริการอยู่เสมอ	1.2 ราคาและค่าใช้จ่ายในการซื้อบริการของประชาชนมีราคาไม่แพง	93.75% (30)	6.25% (2)	0.00% (0)	84.38% (27)	15.63% (5)	0.00% (0)	+15.63
	1.3 วัฒนธรรม/ประเพณี/ระเบียบวิธีปฏิบัติไม่เป็นอุปสรรคต่อการเข้าถึงบริการของประชาชน	93.75% (30)	6.25% (2)	0.00% (0)	96.88% (31)	3.13% (1)	0.00% (0)	+3.13
	2.1 มีการเตรียมพร้อมเพื่อให้บริการอยู่เสมอ โดย รพ.สต. เปิดทำการตลอดเวลาทำการ	78.13% (25)	21.88% (7)	0.00% (0)	75.00% (24)	25.00% (8)	0.00% (0)	+25.00
2.2 มีบุคลากรประจำการที่มีความพร้อมให้บริการตลอดเวลาทำการ	2.2 มีบุคลากรประจำการที่มีความพร้อมให้บริการตลอดเวลาทำการ	84.38% (27)	15.63% (5)	0.00% (0)	78.13% (25)	21.88% (7)	0.00% (0)	+21.88
	2.3 เครื่องมือ อุปกรณ์ ยา และเวชภัณฑ์ มีความพร้อมตลอดเวลา	21.88% (7)	34.38% (11)	43.75% (14)	87.50% (28)	12.50% (4)	0.00% (0)	+12.50
3. คุณภาพบริการ	3.1 คุณภาพการให้บริการของ รพ.สต. ได้รับการตรวจสอบรับรองมาตรฐานอย่างเป็นทางการจากราชากร	93.75% (30)	0.00% (0)	6.25% (2)	87.50% (28)	12.50% (4)	0.00% (0)	+12.50

ตัวแปร	ตัวชี้วัด	ผลการประเมิน; หน่วยวัด : ร้อยละ (จำนวน)						
		ก่อนการถ่ายโอน				หลังการถ่ายโอน		
		ใช่	ไม่ใช่	ไม่แน่ใจ	เหมือนเดิม	เปลี่ยนไป		
				มีแนวโน้มเชิงบวก	มีแนวโน้มเชิงลบ	ผลต่าง		
3.2	ประชาชนกลุ่มเป้าหมายยอมรับในมาตรฐานคุณภาพบริการของ รพ.สต.	75.00%	25.00%	0.00%	90.63%	9.38%	0.00%	+9.38
		(24)	(8)	(0)	(29)	(3)	(0)	
4.1	เป็นการบริการมีความสามารถครอบคลุมประชากรเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ/ประสิทธิผล	53.13%	40.63%	6.25%	71.88%	12.50%	12.50%	0.00
		(17)	(13)	(2)	(24)	(4)	(54)	
4.2	อัตราค่าใช้จ่ายต่อหัวประชากรของ รพ.สต. เหมาะสมตามมาตรฐาน	0.00%	100%	0.00%	62.50%	25.00%	12.50%	+12.50
		(0)	(32)	(0)	(20)	(8)	(4)	
4.3	งบประมาณอัตราค่าใช้จ่ายต่อหัวที่ได้รับมีความเพียงพอต่อความจำเป็นในการให้บริการประชาชน	3.13%	71.87%	12.50%	56.25%	28.13%	15.63%	+12.50
		(1)	(23)	(44)	(18)	(9)	(5)	
5.1	ในรอบปีงบประมาณที่ผ่านมาไม่มีปัญหาเรื่องความปลอดภัยจากการให้บริการ	71.88%	25.00%	3.13%	87.50%	12.50%	0.00%	+12.50
		(23)	(8)	(1)	(28)	(4)	(0)	
6.1	รพ.สต. มีความเคร่งครัดในการตรงต่อเวลาในการให้บริการ	75.00%	25.00%	0.00%	90.63%	9.38%	0.00%	+9.38
		(24)	(8)	(0)	(29)	(3)	(0)	

ตัวแปร	ตัวชี้วัด	ผลการประเมิน; หน่วยวัด : ร้อยละ (จำนวน)						
		ก่อนการถ่ายโอน				หลังการถ่ายโอน		
		ใช่	ไม่ใช่	ไม่แน่ใจ	เหมือนเดิม	เปลี่ยนไป		
						มีแนวโน้มเชิงบวก	มีแนวโน้มเชิงลบ	ผลต่าง
6.2 เวลาในการรอคอยการบริการ โดยเฉลี่ยแล้วไม่เกิน 10 นาที	71.88% (23)	28.13% (9)	0.00% (0)	93.75% (30)	6.25% (2)	0.00% (0)	+6.25	
เฉลี่ยทุกตัวชี้วัด	64.72	30.15	5.13	82.37	14.51	3.12	+11.39	

สำหรับองค์ประกอบที่ 5 การประเมินผลผลิตการบริการของระบบสุขภาพปฐมภูมิ มีตัวแปรในการประเมิน 6 ตัวคือ (1) ความสามารถในการเข้าถึงประชากรเป้าหมาย (2) การเตรียมพร้อมของสถานบริการ (3) คุณภาพบริการที่ส่งมอบให้แก่ผู้รับบริการ (4) ประสิทธิภาพและประสิทธิผลของบริการ (5) ความปลอดภัยในแต่ละบริการ และ (6) ความเคร่งครัดตรงเวลาในการให้บริการ

ผลการประเมินตัวแปรทั้ง 6 ตัวแปร สรุปได้โดยพิจารณาจากค่าเฉลี่ยทุกตัวชี้วัด ได้ดังนี้

ก่อนการถ่ายโอน พบว่า ค่าเฉลี่ยของดัชนีชี้วัดทุกตัว ตอบว่าใช่ ร้อยละ 64.72 ตอบว่าไม่ใช่ ร้อยละ 30.15 และตอบว่าไม่แน่ใจ ร้อยละ 5.13 โดยทั้งนี้ตัวชี้วัดส่วนใหญ่มีผลการประเมินไปในด้านบวก (ดูตาราง) ยกเว้น 3 ตัวชี้วัด ที่มีค่าประเมินเป็นไปในทางลบ ได้แก่ (1) เครื่องมือ อุปกรณ์ ยาและเวชภัณฑ์ ซึ่งได้รับคำตอบว่ามีความพร้อมเพียงร้อยละ 21.88 ที่ตอบว่าไม่พร้อม ร้อยละ 34.38 นอกนั้นร้อยละ 43.75 ตอบว่าไม่แน่ใจ เนื่องจากระบบขยายขึ้นกับ รพช. แม้ช่วยด้วย (2) อัตราค่าใช้จ่ายต่อหัวประชากร ซึ่งที่ตอบว่าเหมาะสมมีจำนวน ร้อยละ 0.00 และตอบว่าไม่เหมาะสม ร้อยละ 100.00 เนื่องจากได้รับจัดสรรจาก CUP น้อยเกินไป (3) งบประมาณที่ได้รับมีความเพียงพอต่อความจำเป็นในการให้บริการหรือไม่ พบคำตอบที่ตอบว่าใช่เพียงร้อยละ 3.13 ตอบว่าไม่ใช่ร้อยละ 71.87 เนื่องจากงบประมาณไม่เพียงพอต่อการทำงาน และตอบว่าไม่แน่ใจ ร้อยละ 12.50 โดยไม่อธิบายเหตุผล

จากคำตอบทั้ง 3 ตัวชี้วัดดังกล่าว ทำให้เห็นภาพว่า ผลผลิตในการบริการของ รพ.สต. ยังจำเป็นต้องปรับปรุงใน 3 ตัวชี้วัดดังกล่าว

ด้านหลังการถ่ายโอน ได้รับคำตอบว่า ร้อยละ 82.37 ยังคงเหมือนเดิม ขณะที่ร้อยละ 14.51 ตอบว่ามีแนวโน้มเชิงบวก เนื่องจากได้รับเงินอุดหนุนเพิ่มขึ้น และร้อยละ 3.12 มีแนวโน้มเชิงลบ เนื่องจากบุคลากรบางส่วนไม่ได้ถ่ายโอนมาด้วย ซึ่งทำให้สรุปได้ว่า หลังการถ่ายโอนมีแนวโน้มเชิงบวกกว่าเดิม ร้อยละ 11.30

ผลการประเมินองค์ประกอบที่ 6: ผลลัพธ์การบริการของระบบสุขภาพปฐมภูมิ

จากผลการศึกษาองค์ประกอบที่ 6 “ผลลัพธ์การบริการของระบบสุขภาพปฐมภูมิ” ซึ่งประกอบด้วยตัวแปรหลัก 4 ตัว ผลการศึกษาดังตารางที่ 7 พบว่า บริการของ รพ.สต. ส่วนใหญ่สามารถครอบคลุมเป้าหมายและให้บริการประชาชนโดยหลักความเท่าเทียม เป็นธรรม เสมอหน้าได้

ตารางที่ 7 ผลการประเมินองค์ประกอบที่ 6: ผลลัพธ์การบริการของระบบสุขภาพปฐมภูมิ

n = 32

ตัวแปร	ตัวชี้วัดสำคัญ	ผลการประเมิน; หน่วยวัด : ร้อยละ (จำนวน)						
		ก่อนการถ่ายโอน				หลังการถ่ายโอน		
		ใช่	ไม่ใช่	ไม่แน่ใจ	เหมือนเดิม	เปลี่ยนไป		ผลต่าง
				มีแนวโน้มเชิงบวก	มีแนวโน้มเชิงลบ			
1. บริการของ รพ.สต. สามารถครอบคลุมเป้าหมาย								
	1.1 รพ.สต. สามารถให้บริการอย่างครอบคลุมได้ทุกกลุ่มเป้าหมายในทุกมิติบริการ หรือไม่ (ร้อยละ)	>70%	30%	-	75.00%	25.00%	0.00%	+25.00
		(22)	(10)		(24)	(8)	(0)	
2. ความพึงพอใจของประชาชนต่อการบริการของ รพ.สต.								
	2.1 ประชาชนมีความพึงพอใจต่อการบริการของ รพ.สต. หรือไม่ (ร้อยละ)	96.72%	2.28%	-	78.13%	21.88%	0.00%	+21.88
					(25)	(7)	(0)	
3. รพ.สต. ให้บริการประชาชนโดยหลักความเท่าเทียม เป็นธรรม เสมอหน้า								
	3.1 รพ.สต. ให้บริการประชาชนโดยยึดมั่นในหลักความเท่าเทียม เป็นธรรม เสมอหน้า หรือไม่ (ร้อยละ)	100%	0.00%	0.00%	87.50%	12.50%	0.00%	+12.50
		(32)	(0)	(0)	(28)	(4)	(0)	
4. บริการที่ รพ.สต. มีคำตอบสนองได้								
	4.1 ร้อยละของผู้มารับขอรับบริการด้านรักษาพยาบาลที่ รพ.สต. และ รพ.สต. สามารถตอบสนองได้ (ร้อยละ)	ประมาณ 30.18%	68.82	-	87.50%	12.50%	0.00%	+12.50
					(28)	(4)	(0)	

ตัวแปร	ตัวชี้วัดสำคัญ	ผลการประเมิน; หน่วยวัด : ร้อยละ (จำนวน)						
		ก่อนการถ่ายโอน				หลังการถ่ายโอน		
		ใช่	ไม่ใช่	ไม่ แน่ใจ	เหมือนเดิม	เปลี่ยนไป		
						มี แนวโน้ม เชิงบวก	มี แนวโน้ม เชิงลบ	ผลต่าง
	เฉลี่ยทุกตัวชี้วัด (ร้อยละ)	74.60	25.40	0.00	82.00	18.00	0.00	+18.00

สำหรับองค์ประกอบที่ 6 ผลลัพธ์การบริการ ประกอบด้วยตัวแปร 4 ตัวชี้วัดคือ (1) การให้บริการของ รพ.สต. มีความสามารถในการครอบคลุมบริการได้ทุกกลุ่มเป้าหมายและทุกมิติบริการ (2) ความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อบริการของ รพ.สต. (3) ความเท่าเทียมเป็นธรรมในการบริการ และ (4) ร้อยละของผู้มาขอรับบริการที่ รพ.สต. ไม่สามารถตอบสนองได้ อันเนื่องจากเกินขีดความสามารถของ รพ.สต. ผลการประเมินทั้ง 4 ตัวแปรสรุปได้โดยพิจารณาจากค่าเฉลี่ยของทุกดัชนีตัวชี้วัด ดังนี้

จากตารางที่ 7 ก่อนการถ่ายโอน พบว่า ตอบว่าใช่ ร้อยละ 74.60 ตอบว่าไม่ใช่ ร้อยละ 25.40 โดยตัวชี้วัดที่ค่อนข้างวิกฤตคือ ร้อยละของผู้มาขอรับบริการด้านรักษาพยาบาลที่ รพ.สต. แต่ รพ.สต. ไม่อาจตอบสนองได้ ประมาณร้อยละ 69.82

สำหรับหลังการถ่ายโอน ได้รับคำตอบว่า ร้อยละ 82.00 ยังคงเหมือนเดิม ร้อยละ 18.00 ตอบว่ามีแนวโน้มเชิงบวก และที่ตอบว่ามีแนวโน้มเชิงลบ ร้อยละ 0.00 ซึ่งแสดงให้เห็นว่า หลังการถ่ายโอนมีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงไปในเชิงบวก ร้อยละ 18.00

สรุปทั้ง 6 องค์ประกอบ

จากทั้ง 6 องค์ประกอบที่ได้จากการประเมิน สรุปได้ดังตารางที่ 8 ตารางที่ 8 สรุปผลการประเมิน 6 องค์ประกอบของตัวแบบสุขภาพปฐมภูมิ: เปรียบเทียบก่อนกับหลังการถ่ายโอน

		หน่วย : ร้อยละ						
ที่	องค์ประกอบของ ตัวแบบสุขภาพ ปฐมภูมิ	ก่อนการถ่ายโอน				หลังการถ่ายโอน		
		ใช่	ไม่ใช่	ไม่ แน่ใจ	เหมือนเดิม	มี แนวโน้ม เชิงบวก	มี แนวโน้ม เชิงลบ	ผลต่าง
1	ลักษณะพื้นฐาน ของตัวแบบ	85.37	5.52	9.11	82.03	15.37	2.60	+12.77

2	โครงสร้างของระบบ	44.03	36.36	19.61	45.00	52.50	2.50	+50.00
3	ทรัพยากรนำเข้า	29.33	53.36	17.31	70.91	28.54	0.00	+28.54
4	กระบวนการบริการ	46.88	34.37	18.75	82.29	17.71	0.00	+17.71
5	ผลผลิตของการบริการ	64.72	30.15	5.13	82.37	14.51	3.12	+11.39
6	ผลลัพธ์ของการบริการ	74.60	25.40	0.00	82.00	18.00	0.00	+18.00
เฉลี่ยรวม		57.49	30.86	11.65	74.10	24.44	1.46	+22.98

จากตารางที่ 8 ข้างต้น สรุปได้ว่า องค์รวมของระบบสุขภาพปฐมภูมิ ซึ่งดำเนินการโดย รพ.สต. ที่ได้รับการถ่ายโอนไปสู่ออบจ. พบว่า *ก่อนการถ่ายโอน* โดยหลักการของระบบมีลักษณะโดยรวมเป็นไปตามมาตรฐานหลักเกณฑ์ของ WHO (เฉลี่ยทุกองค์ประกอบ) ร้อยละ 57.49 ที่เหลือร้อยละ 30.86 ตอบว่าไม่ใช่หรือยังไม่เป็นไปตามมาตรฐานดังกล่าว เนื่องจากการนำตัวแบบไปสู่การปฏิบัติยังมีปัญหาข้อจำกัดอยู่อีกมาก ดังได้กล่าวมาแล้ว และร้อยละ 11.65 ตอบว่าไม่แน่ใจ ส่วน*หลังการถ่ายโอน* ร้อยละ 74.10 พบว่ายังคงเหมือนเดิม และร้อยละ 24.44 พบว่ามีแนวโน้มปรับตัวในเชิงบวกขึ้น เนื่องจากได้รับเงินอุดหนุนเพิ่มขึ้น ส่วนร้อยละ 11.46 พบว่ามีแนวโน้มเชิงลบ เนื่องจากบุคลากรจำนวนหนึ่งไม่ได้ถ่ายโอนมาด้วย และยังไม่สามารถจัดหาบุคลากรมาทดแทนได้จากข้อมูลดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า ร้อยละ 22.98 รพ.สต. ที่ศึกษามีความเห็นว่า *หลังการถ่ายโอนระบบสุขภาพปฐมภูมิที่ รพ.สต. รับผิดชอบดำเนินการมีการเปลี่ยนแปลงไปปรับตัวเชิงบวกมากขึ้น*

อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยที่ผ่านมา คณะวิจัยมีความเห็นว่า มีประเด็นสำคัญบางประการที่ควรเน้นย้ำถึงความสำคัญ จึงขอทำการอภิปรายผลควบคู่ไปกับการให้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อให้รัฐได้พิจารณา ดังต่อไปนี้

ความสำคัญของระบบสุขภาพปฐมภูมิต่อปัญหาสุขภาพของชาติ

จากการทบทวนวรรณกรรมที่ผ่านมา ได้ชี้ให้เห็นว่า ปัญหาสุขภาพจะเป็นปัญหาสำคัญประการหนึ่งของประเทศ ที่รัฐจำเป็นต้องมีความมุ่งมั่นในการแก้ไข เนื่องจากปัญหานี้นอกจากจะสร้างความทุกข์ยากให้แก่ประชาชนผู้เจ็บป่วยแล้ว ยังมีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของประเทศอย่างมีนัยสำคัญยิ่ง นอกจากนั้นเมื่อพิจารณาจากพันธะรับผิดชอบของรัฐด้วยแล้วพบว่า ประเทศไทยได้สร้างพันธะสัญญาในการดูแล

สุขภาพประชาชนเอาไว้หลายพันระสัญญา อาทิ พันธสัญญาตามกฎหมาย พันธสัญญาตามยุทธศาสตร์ชาติ และพันธสัญญาตามปฏิญญาอัสตานา จากนั้นแห่งพันธสัญญาดังกล่าว รัฐบาลจึงควรหยิบยกเอาปัญหาสุขภาพขึ้นมาเป็นนโยบายที่มีความสำคัญสูงยิ่ง เนื่องจากเหตุผลสำคัญดังกล่าวแล้ว

ห้าทศวรรษที่ผ่านมา ประเทศไทยได้รับเอาตัวแบบสุขภาพปฐมภูมิของ WHO มาประยุกต์ใช้ในประเทศ โดยมีความมุ่งหวังจะทำให้อัตราป่วยลดลง บริการสุขภาพจะทั่วถึงยิ่งขึ้น และจะทำให้ระบบบริการสาธารณสุขโดยรวมจะดีขึ้น โดยมีนัยตามปฏิญญาอัสตานาว่า ภายในปี 2030 (2573) ระบบบริการสุขภาพปฐมภูมิจะทำให้เกิดการบริการที่ “ครบส่วนและถ้วนหน้า” ตามมาตรฐานที่ได้ตกลงเอาไว้ตามปฏิญญาอัสตานาที่ให้ไว้กับนานาประเทศ

เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนไปสู่เป้าหมายตามพันธสัญญาและปฏิญญาดังกล่าว ในปี พ.ศ. 2562 ประเทศไทยได้ประกาศใช้ราชบัญญัติระบบสุขภาพปฐมภูมิ พ.ศ. 2562 เพื่อกำหนดหลักการและกลไกเพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงบริการได้อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม (พระราชบัญญัติระบบสุขภาพปฐมภูมิ พ.ศ. 2562 มาตรา 15 วรรคหนึ่ง) กฎหมายฉบับนี้ทำให้ขับเคลื่อนบริการสุขภาพปฐมภูมิมีความเข้มข้นมากขึ้น โดยคาดหวังว่าจะสามารถบรรลุพันธะความรับผิดชอบของรัฐได้ตามเป้าหมายที่วางไว้

หน่วยบริการหลักของระบบสุขภาพปฐมภูมิ คือ รพ.สต. ซึ่งปัจจุบันนี้ รพ.สต. ได้รับการจัดการตั้งขึ้นถึง 9,872 แห่งครอบคลุมทั่วประเทศ ดังนั้นหาก รพ.สต. ได้รับการพัฒนาให้มีสมรรถภาพครบถ้วนสมบูรณ์ตามตัวแบบที่กระทรวงสาธารณสุขได้กำหนดไว้แล้ว ก็เป็นที่เชื่อได้ว่าเป้าหมายบริการที่ “ครบส่วนและถ้วนหน้า” ทั้งด้านปริมาณและคุณภาพจะสามารถบรรลุได้ แต่จากผลการประเมินตามโครงการวิจัยนี้ ได้ค้นพบจุดแข็งและจุดอ่อนในสมรรถนะในการให้บริการแก่ประชาชนของ รพ.สต. หลายประการ ซึ่งรัฐพึงนำไปพิจารณาปรับปรุงระบบให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Mahdee Champeephan et al. (2024) งานวิจัยเชิงเปรียบเทียบของจำปีพันธ์และคณะ พบว่า รพ.สต. ที่อยู่ภายใต้ อบจ. และ รพ.สต. ที่ยังอยู่กับกระทรวงสาธารณสุขมีความแตกต่างกันในเรื่องคุณภาพการให้บริการ โดย รพ.สต. ที่ถ่ายโอนมีความยืดหยุ่นในบางด้าน แต่ยังขาดทรัพยากรและการสนับสนุนที่ชัดเจน ทำให้คุณภาพโดยรวมยังไม่สม่ำเสมอ ผลนี้สอดคล้องกับข้อค้นพบของคณะวิจัยที่ว่า การถ่ายโอนทำให้ระบบแบ่งแยกออกเป็นสองส่วน และต้องเร่งจัดการอภิบาลให้เป็นเอกภาพเพื่อให้เกิดคุณภาพบริการที่ “ครบส่วนและถ้วนหน้า” ตามเป้าหมายของระบบสุขภาพปฐมภูมิ **จุดแข็งและจุดอ่อนที่สำคัญของ รพ.สต.**

จุดแข็งสำคัญของ รพ.สต. พบว่า รพ.สต. ได้รับการออกแบบและจัดตั้งเอาไว้ให้สอดคล้องกับหลักการสุขภาพปฐมภูมิแล้ว โดยพิจารณาจากความครอบคลุมพื้นที่อย่างทั่วถึง และให้ความสำคัญต่อรูปแบบความร่วมมือแบบพหุภาคี มุ่งเน้นการให้บริการแบบผสมผสาน รวมทั้งเชื่อมโยงกับบริการระดับเหนือขึ้นไปได้อย่างเป็นระบบ เป็นอาทิ แต่อย่างไรก็ตาม จากการประเมินพบว่า “ความร่วมมือแบบพหุภาคี” ยังอยู่ในวงจำกัดเฉพาะในระบบราชการที่เกี่ยวข้อง สำหรับภาคีเอกชน ประชาชน และชุมชน ยังมีขอบเขตจำกัดมาก

จึงสมควรขยายการมีส่วนร่วมในจุดนี้ให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น ส่วนจุดอ่อนที่สำคัญ ยังพบว่ายังมีหลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องทรัพยากรนำเข้า (ทั้ง คน เงิน สารสนเทศ ยา อุปกรณ์ และเทคโนโลยี เป็นอาทิ) จากผลการค้นพบ ปรากฏว่ายังมีความขาดแคลนทรัพยากรอย่างมาก (ดังได้กล่าวมาในตารางที่ 4 ที่ทำให้บริการของ รพ.สต. ทำได้อย่างจำกัดเป็นอย่างยิ่ง) ข้อค้นพบและข้อเสนอแนะของงานวิจัยนี้มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ Roengchat Srikajornwong (2022) ยังได้ชี้ให้เห็นว่า กระบวนการถ่ายโอนภารกิจสาธารณสุข

จากกระทรวงสาธารณสุขไปสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังขาดระบบการอภิบาล (Governance) และการประสานงานที่มีประสิทธิภาพ ส่งผลให้เกิดความไม่ต่อเนื่องในการจัดบริการและขาดความเป็นเอกภาพในการดำเนินงานด้านสุขภาพในระดับพื้นที่ ซึ่งประเด็นนี้สะท้อนกับข้อเสนอของรายงานฉบับนี้ที่เรียกร้องให้มี "ความเป็นเอกภาพในการอภิบาล" ทั้งในแนวดิ่ง (จากระดับชาติสู่ท้องถิ่น) และแนวราบ (ระหว่างหน่วยงานในพื้นที่เดียวกัน) เพื่อให้การถ่ายโอนภารกิจประสบความสำเร็จอย่างแท้จริง รายงานจึงเสนอให้มีการปรับปรุงพระราชบัญญัติระบบสุขภาพปฐมภูมิ พ.ศ. 2562 เพื่อพัฒนาโครงสร้างการอภิบาลเชิงเครือข่ายที่เข้มแข็งเชื่อมโยงกันอย่างมีทิศทางเดียวกัน และสามารถบูรณาการการทำงานระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ความเป็นเอกภาพในการอภิบาลหลังการถ่ายโอน

เนื่องจากหลังการถ่ายโอน ระบบสุขภาพปฐมภูมิของชาติถูกแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ซึ่งหากปราศจากการประสานเชื่อมโยงที่ดี ก็อาจนำมาซึ่งความไร้เอกภาพในเชิงระบบได้ อันเป็นคุณสมบัติที่สำคัญของระบบได้ ดังนั้นการจัดระเบียบการอภิบาลขึ้นส่วนทั้ง 2 ส่วนให้เป็นเนื้อเดียวกัน ในฐานะเป็นระบบโดยรวมของรัฐจึงมีความจำเป็นยิ่ง ในเชิงหลักการตัวแบบของ WHO, World Bank & Bill & Melinda Gates Foundation (2022: 15-30) ได้ให้ความสำคัญต่อการทำงานแบบพหุภาคีที่มีการอภิบาลเชิงระบบในการขับเคลื่อนระบบไปสู่เป้าหมายให้สำเร็จ โดยการอภิบาลดังกล่าวจึงจำเป็นต้องมีเอกภาพทั้งแนวดิ่งและแนวราบ กรณีแนวดิ่งของระบบสุขภาพปฐมภูมิจุดศูนย์รวมสูงสุดคือระดับชาติ ลดหลั่นลงไปสู่ระดับจังหวัดและ รพ.สต. ตามลำดับ ส่วนแนวราบคือภาคีความร่วมมือจากภาคส่วนต่าง ๆ ทั้ง 3 ระดับเช่นกัน (คือ ภาคีมีส่วนร่วมระดับชาติ ระดับจังหวัด และระดับพื้นที่) จากลักษณะโครงสร้างการอภิบาลดังกล่าว การบริหารระบบสุขภาพปฐมภูมิในอนาคตจึงมีอาจใช้รูปแบบการบริหารราชการแผ่นดินแบบรวมศูนย์อำนาจจึงไม่เหมาะสมอีกต่อไป หากแต่จำเป็นต้องนำรูปแบบการบริหารราชการแผ่นดินแบบ "อภิบาล" หรือการบูรณาการแบบเครือข่ายพหุภาคีเข้ามาแทนที่ ซึ่งสามารถทำได้โดยทำการปรับปรุงเพิ่มเติม พระราชบัญญัติระบบสุขภาพปฐมภูมิ พ.ศ. 2562 ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ยิ่งขึ้น

โดยแนวคิดการอภิบาลของ WHO อธิบายว่าในขั้นเริ่มต้นในการขับเคลื่อน ภาครัฐจำเป็นต้องทำหน้าที่เป็นผู้นำในการขับเคลื่อน (Prime mover) ซึ่งการขับเคลื่อนผ่านภาคีต่าง ๆ จำเป็นต้องให้ความสำคัญต่อเอกภาพท่ามกลางความหลากหลาย โดยต้องตระหนักว่าการขับเคลื่อนจะเกิดได้ดีหากได้รับความร่วมมือ

จากพหุภาคี โดยมีทิศทางการขับเคลื่อนไปในทิศทางเดียวกันอย่างเป็นระบบและพร้อมเพียง ในการนี้ภาคีความร่วมมือจำเป็นต้องมีจุดหมายร่วมกันทั้งด้านค่านิยมร่วม เป้าหมายร่วม และผลประโยชน์ร่วม ดังนั้นการจัดโครงสร้างขององค์กรที่ดี การจัดกิจกรรมการขับเคลื่อนที่ดี จำเป็นต้องกำหนดขึ้นให้สอดคล้องกับแนวคิดการอธิบายดังกล่าว

อนึ่ง ตามตัวแบบของ WHO ยังอธิบายว่า การประเมิน (Assessment) การกำกับดูแล (Monitoring) และการพัฒนาความสามารถ (Capacity improvement) มีความสำคัญสูงต่อความสำเร็จ ดังนั้นผู้นำในการขับเคลื่อนทุกระดับจำเป็นต้องจัดระดับทั้ง 3 เรื่องนี้ให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งจะจัดขึ้นอย่างไรนั้นย่อมเป็นวิจาร์ณญาณของผู้เกี่ยวข้องพิจารณากำหนดขึ้นให้เหมาะสมกับสถานการณ์ของตน

โดยเหตุผลข้างต้น รัฐควรกำหนดบทบาทสูงสุดในการขับเคลื่อนระบบให้ชัดเจน โดยใช้พระราชบัญญัติระบบสุขภาพปฐมภูมิ พ.ศ. 2562 เป็นกฎหมายหลักในการขับเคลื่อนให้มีเอกภาพ ในการนี้ต้องมอบอำนาจหน้าที่ให้คณะกรรมการระบบสุขภาพปฐมภูมิ มีอำนาจหน้าที่ในการกำกับดูแลในระดับชาติ และรับรองให้คณะกรรมการสุขภาพระดับพื้นที่ (กสพ.) มีอำนาจตามกฎหมายในการกำกับดูแลในระดับพื้นที่ด้วย เป็นอย่างน้อย

ความคุ้มค่าในการลงทุนพัฒนาระบบให้เข้มแข็งมีประสิทธิผลสูง

จากผลการประเมินพบว่า ระบบสุขภาพปฐมภูมิทั้งก่อนและหลังการถ่ายโอน มีจุดแข็งในความใกล้ชิดเข้าถึงได้ง่ายของกลุ่ม ประชากรเป้าหมาย แต่ก็มีจุดอ่อนในด้านบริการของ รพ.สต. ยังไม่ครบส่วนทั้งทางด้านปริมาณและคุณภาพของบริการ (ดูตารางที่ 2) กล่าวคือ ทางด้านการรักษาพยาบาล รพ.สต. ไม่มีแพทย์ประจำทำให้ขีดความสามารถในการรักษาพยาบาลยังไม่ได้มาตรฐาน มีความจำเป็นต้องส่งต่อไปรักษายังระบบตติยภูมิ หรือโรงพยาบาลชุมชน (รพช.) เป็นจำนวนมาก ทำให้เกิดความคับคั่งบริการในระดับตติยภูมิ และสร้างความลำบากให้แก่ประชาชน ส่วนในด้านการส่งเสริมสุขภาพซึ่งเป็นหน้าที่หลักของ รพ.สต. ก็ไม่สามารถดำเนินการได้เต็มที่ เนื่องจากขาดแคลนทรัพยากร และเจ้าหน้าที่ที่มีความจำเป็นต้องให้บริการรักษาพยาบาลเนื่องจากประชาชนมาขอรับบริการ ณ โรงพยาบาลเป็นจำนวนมาก

จากสภาพดังกล่าว ย่อมเป็นข้อบ่งชี้ได้ว่า รัฐย่อมมีความจำเป็นต้องเร่งรัดในการลงทุนพัฒนาระบบสุขภาพปฐมภูมิให้เข้มแข็ง มีประสิทธิผลสูง อันจะทำให้อัตราป่วยลดลง และประชาชนมีความตื่นตัวในการดูแลสุขภาพตนเองมากขึ้น ซึ่งในที่สุดรัฐจะสามารถลดค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพลงได้อย่างคุ้มค่า

สรุปผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินผลกระทบต่อระบบสุขภาพปฐมภูมิอันเนื่องมาจากการถ่ายโอน รพ.สต. จากกระทรวงสาธารณสุขไปสู่องค์การบริหารส่วนจังหวัด (ประจำปีงบประมาณ 2566) ว่าหลังจากการถ่ายโอนไปแล้ว 1) องค์รวมของระบบสุขภาพปฐมภูมิ(โดย รพ.สต.) ได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม(ก่อนการถ่าย

โอน) หรือไม่ อย่างไร 2) ทำให้เกิดข้อดี/ข้อด้อย อันเป็นผลมาจากการถ่ายโอน หรือไม่ อย่างไร และ 3) พัฒนาข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนาระบบสุขภาพปฐมภูมิให้มีสมรรถนะในการบริการประชาชนเพิ่มขึ้น ได้อย่างไร

ในด้าน*วิธีวิทยาการวิจัย* ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสานที่มีการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นวิธีนำ โดยใช้แบบสำรวจจากเอกสาร สัมภาษณ์เชิงลึก และสัมภาษณ์กลุ่ม ในด้านประชากรในการศึกษาคือ หน่วยในการวิเคราะห์แบบ 2 ระดับ ที่สัมพันธ์ซึ่งกันและกัน คือ ระดับ รพ.สต. ในฐานะหน่วยบริการสุขภาพปฐมภูมิในระดับพื้นที่ และ อบจ. ในฐานะหน่วยอภิบาลระบบสุขภาพปฐมภูมิในระดับภาพรวมทั้งจังหวัด ขั้นตอนหลักในการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน คือ (1) ขั้นกรณีศึกษาโดยมีหน่วยในการศึกษาเป็นราย รพ.สต. และมีจำนวน รพ.สต. ที่เป็นกรณีศึกษาจังหวัดละ 4 รพ.สต. รวม 8 จังหวัด เป็น 32 รพ.สต. (2) ขั้นการอุปนัย โดยทำการอุปนัย รพ.สต. ที่เป็นกรณีศึกษาขึ้นเป็นภาพรวมของแต่ละจังหวัด ซึ่งมีจังหวัดที่ศึกษา 8 จังหวัด ดังนั้นขั้นนี้จะได้ข้อสรุปรวมเป็น 8 จังหวัด ๆ ละ 4 รพ.สต. (3) ขั้นสุดท้ายได้ทำการอภิเคราะห์และการอุปนัย 8 จังหวัดที่ศึกษาขึ้นเป็นระดับประเทศ และทำการสรุปรายงานผลสุดท้ายตามผลการศึกษาในขั้นนี้

ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูล ติความ และการอุปนัย ได้ใช้โปรแกรม ATLAS.ti ร่วมไปกับการวินิจฉัย ติความเชิงทฤษฎีตามที่ได้ทบทวนวรรณกรรม ส่วนการนำเสนอข้อมูลหลังจากได้ทำการอุปนัยแล้วได้ใช้ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Text) และข้อมูลเชิงปริมาณระดับกลุ่ม (ความถี่และร้อยละ) เป็นหลักในการนำเสนอ ผลการวิจัยพบว่า องค์รวมของระบบสุขภาพปฐมภูมิ ซึ่งดำเนินการโดย รพ.สต. ที่ได้รับการถ่ายโอนไปสู่ อบจ. พบว่า *สภาพก่อนการถ่ายโอน* มีลักษณะโดยรวมเป็นไปตามมาตรฐานหลักเกณฑ์ของ WHO (เฉลี่ยทุกองค์ประกอบ) ร้อยละ 57.49 ที่เหลือร้อยละ 30.86 ตอบว่าไม่ใช่หรือยังไม่เป็นไปตามมาตรฐานดังกล่าว และร้อยละ 11.65 ตอบว่าไม่แน่ใจ ส่วน*สภาพหลังการถ่ายโอน* ร้อยละ 74.10 พบว่ายังคงเหมือนเดิม และร้อยละ 24.44 พบว่ามีแนวโน้มปรับตัวในเชิงบวก ส่วนร้อยละ 11.46 พบว่ามีข้อถดถอยลงจากเดิม จากข้อมูลดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า ร้อยละ 22.98 ของ รพ.สต. ที่ศึกษามีความเห็นว่าการถ่ายโอนมีการเปลี่ยนแปลงไปในเชิงบวก

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ผู้วิจัยได้นำผลการศึกษามาทำการอภิปรายเพิ่มเติมถึงความสมเหตุสมผล เกี่ยวข้องกับการพัฒนาระบบสุขภาพปฐมภูมิให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น ในกรณีนี้ได้มีข้อเสนอแนะสรุปได้ว่า (1) รัฐควรให้ความสำคัญต่อระบบสุขภาพปฐมภูมิมากขึ้น เพราะระบบดังกล่าวได้รับการพิสูจน์จนเป็นที่ยอมรับเป็นการทั่วไปแล้วว่า สามารถแก้ปัญหาสุขภาพของชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพ (2) ระบบสุขภาพปฐมภูมิของไทยยังมีจุดอ่อนหลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความขาดแคลนในด้านกำลังคน งบประมาณ และเวชภัณฑ์ ซึ่งรัฐควรปรับปรุงเป็นการด่วน (3) หลังการถ่ายโอน รัฐพึงรักษาความเป็นเอกภาพเอาไว้ให้ได้ โดยบูรณาการระบบให้มีเอกภาพอย่างแท้จริง ทั้งในระดับชาติและระดับพื้นที่ (4) การถ่ายโอน รพ.สต. ไปให้ อบจ. ทำให้รัฐสามารถขยายภาคีความร่วมมือออกไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันเกิดผลดีต่อบริการที่ประชาชนได้รับ ดังนั้นควรดำเนินนโยบายนี้ต่อไป (5) รัฐ

ควรมองความคุ้มค่าในการลงทุนต่อระบบสุขภาพปฐมภูมิให้มากขึ้น เนื่องจากมีความคุ้มค่าในระยะยาว และลดความทุกข์ยากของประชาชนลงได้มาก รัฐจึงควรริบเร่งลงทุนเสียตั้งแต่บัดนี้

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยในระยะเริ่มการถ่ายโอน ซึ่งผลการวิจัยไม่สามารถครอบคลุมผลกระทบในระยะยาวได้ ดังนั้นการวิจัยประเมินผลเชิงระบบเช่นเดียวกับการวิจัยนี้ ควรทำซ้ำเมื่อการถ่ายโอนได้ผ่านพ้นไปแล้วอย่างน้อย 1 ปีงบประมาณ

เอกสารอ้างอิง

- พระราชบัญญัติระบบสุขภาพปฐมภูมิ พ.ศ. 2562 มาตรา 15 วรรคหนึ่ง.
สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข. (2566). การถ่ายโอน รพ.สต. สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข. สืบค้นจาก <https://hsiu.hsri.or.th/>, เข้าถึงเมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2566.
- สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข และกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. (2562). แนวทางการปฏิบัติงานด้านสาธารณสุขในระดับพื้นที่ระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อบต. เทศบาล) และกระทรวงสาธารณสุข (รพ.สต.). สืบค้นจาก <http://web2.pro.moph.go.th/w54/images/pdf/2563/PublicHealthPracticeGuidelines.pdf>, เข้าถึงเมื่อวันที่ 15 ธันวาคม 2566.
- สำนักสนับสนุนระบบสุขภาพปฐมภูมิ. (2565). คู่มือมาตรการควบคุมคุณภาพและมาตรฐานการให้บริการสุขภาพปฐมภูมิ พ.ศ. 2566. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การทหารผ่านศึก.
- สุพัตรา ศรีวณิชชากร. (2552). สาธารณสุขมูลฐาน ระบบบริการสุขภาพปฐมภูมิ และเวชศาสตร์ครอบครัว: นิยาม ความหมาย และความเชื่อมโยง. วารสารระบบบริการปฐมภูมิและเวชศาสตร์ครอบครัว, 1(1), 11-15.
- สุพัตรา ศรีวณิชชากร และคณะ. (2542). รายงานผลการศึกษาวิจัยและพัฒนาระบบบริการเวชปฏิบัติทั่วไป (เล่ม 2) รูปแบบและขบวนการดำเนินงานพัฒนาระบบบริการเวชปฏิบัติทั่วไป/บริการปฐมภูมิในเขตเมืองและเขตชนบทในพื้นที่ต่าง ๆ. พิมพ์ครั้งที่ 2. นนทบุรี: สำนักพิมพ์ มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- อุดม ทุมโฆสิต. (2553). รายงานวิจัยเรื่องทิศทางและรูปแบบการดูแลสุขภาพของประชาชนในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับเทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบล. กรุงเทพฯ: คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- อุดม ทุมโฆสิต. (2567). การวิจัยทางรัฐประศาสนศาสตร์และสังคมศาสตร์: ศาสตร์แห่งองค์ความรู้และวิถีวิทยาการวิจัย. กรุงเทพฯ: คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- Denzin, Norman K. (2017). The Research Act: A Theoretical Introduction to Sociological Methods. Methodological Perspective. New Jersey: Transaction Publishers.

- Mahdee Champeephan, Kittachet Krivart and Arpaporn Sookhom. (2024). A Comparative Study of the Service Quality between the Sub-District Health Promotion Hospital Transferred to the Provincial Administrative Organization and the Sub-District Health Promotion Hospital under the Ministry of Public Health in the Tha Sala District, Nakhon Si Thammarat Province. *International Journal of Sociologies and Anthropologies Science Reviews*, 4(6), 651–664. <https://doi.org/10.60027/ijasar.2024.5073>
- Roengchat Srikajornwong. (2022). Readiness of the Provincial Administrative Organization and Transfer of Sub-district Health Promoting Hospitals. *Interdisciplinary Academic and Research Journal*, 2(3), 315–334. <https://doi.org/10.14456/iarj.2022.39>
- World Health Organization, World Bank & Bill & Melinda Gates Foundation. (2022). Primary Health Care Progression Model Assessment Tool. Retrieved from [https://improvingphc.org/sites/default/files/PHC-Progression% 2 0 Model% 2 0 2 0 1 9 - 04-04_FINAL.pdf](https://improvingphc.org/sites/default/files/PHC-Progression%20Model%202019-04-04_FINAL.pdf), Accessed on December 20, 2023.
- World Health Organization & United Nations Children's Fund (UNICEF). (2018). A Vision for Primary Health Care in the 21st Century: towards Universal Health Coverage and the Sustainable Development Goals. Geneva: WHO & UNICEF.
- World Health Organization & United Nations Children's Fund (UNICEF). (2022). Primary Health Care Measurement Framework & Indicators: Monitoring Health Systems through a Primary Health Care Lens. Geneva: WHO & UNICEF.
- World Health Organization. (2000). The World Health Report 2000 – Health systems: Improving performance. Geneva: World Health Organization.
- World Health Organization. (2007). Everybody's Business -- Strengthening Health Systems to Improve Health Outcomes: WHO's Framework for Action. Retrieved from https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/43918/9789241596077_eng.pdf?sequence=1&isAllowed=y, Accessed on December 20, 2023.
- World Health Organization. (2007). The World Health Report 2007: A Safer Future: Global Public Health Security in the 21st Century. Geneva: World Health Organization.
- World Health Organization. (2010). A Conceptual Framework for Action on the Social Determinants of Health. Geneva: World Health Organization.

แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดกาฬสินธุ์อย่างยั่งยืน
Guidelines for Sustainable development of Buddhist tourism in
Kalasin province

[Received: May 5, 2025; Revised: May 30, 2025; Accepted: June 5, 2025]

ธนารินทร์ สุภรัตน์กุล

นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาบริหารการปกครอง
วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น,
มหาวิทยาลัยขอนแก่น

Tanarin Suparattanakul

Master of Public Administration Program,
College of Local Administration,
Khon Kaen University

อุมาวดี เดชธำรงค์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์
วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น,
มหาวิทยาลัยขอนแก่น

Umawadee Detthamrong

Assistant Professor,
College of Local Administration,
Khon Kaen University

CORRESPONDING AUTHOR

Umawadee Detthamrong, Assistant Professor, College of local administration, Khon Kaen University, Khon Kaen, Thailand. E-mail: Umawadee.d@kkumail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดกาฬสินธุ์ โดยใช้ตัวชี้วัดสำหรับการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนใน 6 มิติ ได้แก่ ภาครัฐ สังคม สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และเทคโนโลยี เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม จากกลุ่มตัวอย่าง 385 คน ซึ่งประกอบด้วยนักท่องเที่ยว คนในชุมชนท้องถิ่น พระสงฆ์ หรือบุคลากรทางศาสนา ผู้บริหารท้องถิ่นและเจ้าหน้าที่ และผู้ประกอบการในท้องถิ่น การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติเชิงพรรณนาและสถิติเชิงอนุมาน ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์สหสัมพันธ์แบบพหุคูณ และการวิเคราะห์การถดถอยแบบพหุคูณ ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัจจุบันผู้มีส่วนเกี่ยวข้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาในแต่ละด้าน โดยมีความคาดหวังการสนับสนุนด้านงบประมาณ การสร้างรายได้ของชุมชน การจัดการขยะ การรักษาความสะอาด การส่งเสริมตลาดสินค้าพื้นเมือง การเรียนรู้วิถีชีวิตท้องถิ่น และการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความคาดหวังต่อการพัฒนาในทุกมิติ และ 2) แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดกาฬสินธุ์ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และเทคโนโลยีมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดตามลำดับ และพบว่าทั้งสามด้านดังกล่าวมีผลเชิงบวกต่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ขณะที่ด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมไม่มีผลกระทบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และด้านการบริหารจัดการของภาครัฐส่งผลเชิงลบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แสดงให้เห็นถึงองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย คือ พบว่ามิติด้านเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และเทคโนโลยี เป็นตัวขับเคลื่อนสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนของจังหวัดกาฬสินธุ์ ในขณะที่การบริหารจัดการของภาครัฐในปัจจุบันยังเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาส่งผลให้ต้องทบทวนบทบาทและแนวทางสนับสนุนของภาครัฐให้สอดคล้องกับความต้องการของพื้นที่มากขึ้น

คำสำคัญ: การท่องเที่ยว; การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา; การพัฒนาอย่างยั่งยืน; มูเตลู

Abstract

This research aimed to study the current situation and propose guidelines for the sustainable development of Buddhist tourism in Kalasin Province. The study applied six-dimensional sustainable tourism management indicators, covering government administration, society, environment, economy, culture, and technology. It employed a quantitative research design, collecting data using questionnaires from a sample of 385 respondents, consisting of tourists, local residents, monks and religious personnel, local administrators and officers, and local entrepreneurs. Data were analyzed using descriptive statistics and inferential statistics, including frequency, percentage, mean, standard deviation, multiple correlation analysis, and multiple regression analysis. The results revealed that 1) Stakeholders placed importance on development in all dimensions, with expectations for budget support, community income generation, waste management, cleanliness maintenance, promotion of local product markets, learning local lifestyles, and the use of social media for destination publicity reflecting their expectations for holistic development 2) The overall guidelines for sustainable Buddhist tourism development in Kalasin Province were at a high level. The dimensions of economy, culture, and technology ranked highest, and these three aspects had a statistically significant positive effect on sustainable Buddhist tourism at the 0.05 level. Meanwhile, social and environmental aspects showed no significant effects, while government administration had a statistically significant negative effect. The key contribution from this study was the identification of economy, culture, and technology as the primary driving factors for sustainable Buddhist tourism development in Kalasin, whereas current government management practices remain obstacles to development. It suggests that the role and supportive strategies of government agencies need to be revised to better align with local needs and context.

Keywords: Tourism; Buddhist Tourism; Sustainable Development; Mutelu (Faith-based Tourism)

และความงามทางวัฒนธรรมและประเพณีของจังหวัดกาฬสินธุ์ ในปี 2566 จังหวัดสามารถสร้างรายได้จากนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติรวม 1,462.65 ล้านบาท โดยมีอัตราการเติบโตของรายได้จากการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นร้อยละ 77.50 เมื่อเทียบกับปี 2565 ซึ่งอยู่ในอันดับที่ 4 ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2566) ข้อมูลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงการเติบโตของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของจังหวัดกาฬสินธุ์ และตอกย้ำให้เห็นถึงศักยภาพของจังหวัดในฐานะจุดหมายปลายทางที่น่าสนใจสำหรับนักท่องเที่ยว ตั้งแต่ต้นปี 2567 จังหวัดกาฬสินธุ์เป็นที่รู้จักเพิ่มมากขึ้นในนาม "เมืองแห่งพระเกจิ" เนื่องจากมีพระเกจิอาจารย์ที่มีชื่อเสียง โดยเฉพาะกลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาหรือนักท่องเที่ยวสายมู ที่แสวงหาความสงบและที่พึ่งทางจิตใจ เดินทางเข้ามาเพื่อสักการะพระเกจิในจังหวัดกาฬสินธุ์ ทำให้มีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาในพื้นที่จังหวัดจำนวนมาก โดยในช่วงเดือนมกราคม 2567 ถึง กรกฎาคม 2567 จังหวัดกาฬสินธุ์มีผู้เดินทางมาเยี่ยมเยียนมากถึง 1,145,395 คน มีอัตราเพิ่มขึ้นร้อยละ 93.02 เมื่อเทียบกับช่วงเวลาเดียวกันของปี 2566 ซึ่งเป็นอัตราการเพิ่มขึ้นของผู้มาเยือนสูงเป็นอันดับ 1 ของประเทศไทย (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2567) แสดงให้เห็นว่าจังหวัดกาฬสินธุ์กลายเป็นจุดหมายปลายทางที่น่าสนใจสำหรับกลุ่มนักท่องเที่ยว สำหรับจังหวัดกาฬสินธุ์ตั้งแต่ต้นปี 2567 มีพระเกจิที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาให้พื้นที่มีดังนี้ (1) พระราชวัชรธรรมโสภณ (หลวงปู่ศุลา สิริจันโท) ธรรมอุทยานหลวงปู่ศุลา สิริจันโท อำเภอเมืองกาฬสินธุ์ (2) พระครูโสภณวินัยวัฒน์ (หลวงปู่เวิน คุณะโสภ) วัดบูรพาโคกเครือ อำเภอยางตลาด (3) พระราชศีลโสภิต (หลวงปู่หนูอินทร์ กิตติสารโ) วัดป่าพุทธมงคล อำเภอเมืองกาฬสินธุ์

เมื่อพิจารณาถึงแนวโน้มดังกล่าว ข้อมูลสถิติสะท้อนให้เห็นว่าจังหวัดกาฬสินธุ์เป็นจุดหมายปลายทางของการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา ทั้งในรูปแบบของการเยี่ยมชมศาสนสถานที่มีความงามผ่านเส้นทางวัฒนธรรม 9 วัดชื่อดัง รวมถึงการเดินทางของกลุ่มนักท่องเที่ยวสายมูที่มาสักการะพระเกจิอาจารย์ในพื้นที่ 3 แห่ง ซึ่งเป็นโอกาสสำคัญในการส่งเสริมอาชีพและสร้างรายได้ให้กับประชาชนในจังหวัดกาฬสินธุ์ในอนาคต ซึ่งหากไม่มีการศึกษาถึงทิศทางการพัฒนาที่ชัดเจนและเป็นระบบ ประชาชนในพื้นที่จะเสี่ยงต่อการเสียโอกาสในการเข้าถึงผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจอย่างเป็นธรรม รายได้จากการท่องเที่ยวอาจตกอยู่ในมือของกลุ่มทุนภายนอก หรือเกิดการพัฒนาแบบไร้ทิศทางที่เน้นเชิงพาณิชย์มากเกินไปจนกระทบต่อวิถีวัฒนธรรมท้องถิ่น นอกจากนี้ ยังอาจเกิดปัญหาการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างไม่เหมาะสม ขาดระบบการจัดการขยะและควบคุมจำนวนนักท่องเที่ยวที่เหมาะสม ส่งผลให้คุณค่าทางวัฒนธรรมและศรัทธาทางศาสนาในพื้นที่เสื่อมถอย และขาดโอกาสในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้เกิดคุณค่าทางจิตใจและจิตวิญญาณอย่างแท้จริง การศึกษาครั้งนี้จึงเป็นกลไกสำคัญในการวางแผนและกำหนดยุทธศาสตร์พัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาให้สอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่ ตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน และเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับเศรษฐกิจและวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างยั่งยืน ดังนั้น ผู้วิจัยจึงให้ความสนใจในการศึกษาทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดกาฬสินธุ์ให้เป็นไปอย่างยั่งยืน

คำถามการวิจัย

แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดกาฬสินธุ์อย่างยั่งยืน ควรเป็นอย่างไร? เนื่องจากจังหวัดกาฬสินธุ์เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพด้านแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา ทั้งศาสนสถานสำคัญ ประเพณีท้องถิ่น และกระแสนิยมในรูปแบบสายมูที่ได้รับความนิยมอย่างต่อเนื่อง การกำหนดแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสมกับบริบทพื้นที่จึงมีความสำคัญ เพื่อรักษาอัตลักษณ์ สร้างรายได้ ลดผลกระทบทางสังคมและสิ่งแวดล้อม และเป็นข้อมูลประกอบการวางแผนนโยบายเพื่อความยั่งยืนในระยะยาว

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันของการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดกาฬสินธุ์
2. เพื่อศึกษาแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาจังหวัดกาฬสินธุ์อย่างยั่งยืน

ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้มุ่งเน้นศึกษาการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดกาฬสินธุ์ โดยกำหนดขอบเขตดังนี้

ด้านเนื้อหา ศึกษาบริบทที่ส่งผลต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืน ได้แก่ ด้านการบริหารจัดการ ด้านสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านวัฒนธรรม ด้านเศรษฐกิจ และด้านเทคโนโลยี

ด้านพื้นที่ศึกษา วัดและแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดกาฬสินธุ์

ด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง : ประชาชนในพื้นที่ ผู้นำชุมชน พระสงฆ์ หน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้อง และนักท่องเที่ยว

ด้านระยะเวลา : ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลระหว่างเดือน มกราคม ถึงเดือน มีนาคม พ.ศ. 2568

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้รับข้อมูลเชิงประจักษ์เกี่ยวกับสภาพปัจจุบันของการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดกาฬสินธุ์ ทั้งในด้านการบริหารจัดการของภาครัฐ สังคม สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และเทคโนโลยี ซึ่งเป็นข้อมูลเชิงปริมาณที่วิเคราะห์จากกลุ่มตัวอย่างที่หลากหลาย สามารถนำไปใช้เป็นฐานข้อมูลประกอบการวางแผนหรือกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาให้เหมาะสมกับบริบทท้องถิ่นและความต้องการของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้อย่างตรงจุด

2. ได้ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดกาฬสินธุ์อย่างยั่งยืน ที่ผ่านการวิเคราะห์เชิงสถิติ เพื่อให้หน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น วัด ชุมชน และผู้ประกอบการ

สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางปฏิบัติหรือพิจารณาจัดทำแผนพัฒนาและนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาให้เกิดความสมดุลทั้งด้านเศรษฐกิจ วัฒนธรรม ศาสนา สิ่งแวดล้อม และการมีส่วนร่วมของประชาชน

3. ก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืน ในบริบทของจังหวัดกาฬสินธุ์ โดยเฉพาะมิติที่มีผลเชิงบวกและเชิงลบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สามารถนำไปใช้ในการวางแนวทางการจัดการ ปรับบทบาทและบทบาทของภาครัฐให้เหมาะสมกับบริบท และตอบสนองต่อความต้องการของพื้นที่ได้อย่างแท้จริง

4. เป็นแนวทางในการจัดการและวางมาตรการลดผลกระทบจากการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดกาฬสินธุ์ ทั้งด้านวัด ชุมชน สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจ ผ่านการจัดระเบียบพื้นที่ กำหนดมาตรฐานการรองรับนักท่องเที่ยว และกำหนดรูปแบบกิจกรรมที่สอดคล้องกับหลักพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อรักษาวิถีชีวิตและทรัพยากรท้องถิ่นในระยะยาว

นิยามศัพท์เฉพาะ

การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังสถานที่ทางพระพุทธศาสนา เช่น วัด โบราณสถาน พระธาตุ และแหล่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ เพื่อการบูชา สักการะ การปฏิบัติธรรม การเรียนรู้ หลักธรรม และร่วมกิจกรรมทางศาสนา รวมถึงกิจกรรมที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับวิถีชีวิตและประเพณีท้องถิ่นที่สืบทอดตามความเชื่อทางพระพุทธศาสนา

การพัฒนาอย่างยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาในลักษณะที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและชุมชนในปัจจุบัน โดยไม่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม คุณค่าทางศาสนา วัฒนธรรม และสามารถดำรงไว้ได้ในระยะยาว เพื่อให้คนรุ่นหลังสามารถใช้ประโยชน์และสัมผัสคุณค่าทางศาสนาและวัฒนธรรมได้ต่อไป

การมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง การที่คนในพื้นที่ใกล้เคียงแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาเข้ามามีบทบาทในการร่วมวางแผน จัดกิจกรรม ดูแลแหล่งท่องเที่ยว และถ่ายทอดวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น

การบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management: NPM) หมายถึง แนวคิดการบริหารภาครัฐที่เน้นประสิทธิภาพ ความคุ้มค่า การเปิดโอกาสให้ภาคเอกชนและชุมชนมีส่วนร่วม และมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา

การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เป็นการเดินทางไปยังสถานที่ศักดิ์สิทธิ์หรือศาสนสถาน เพื่อประกอบกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น การไหว้พระ สักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การทำบุญ ปฏิบัติธรรม รวมถึงเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนา โดยมีเป้าหมายเพื่อเสริมสร้างเสริมมงคลแก่ชีวิต และเป็นการเสาะแสวงหาที่พึ่งทางใจใน

ช่วงเวลาและสถานการณ์ต่าง ๆ (ศุภลักษณ์ อัครางกูร, 2551) ปัจจุบันแนวโน้มการท่องเที่ยวในลักษณะนี้ได้รับความนิยมเพิ่มมากขึ้น ทั้งในกลุ่มคนไทยและนักท่องเที่ยวต่างชาติ โดยเฉพาะชาวจีนที่มีความเชื่อคล้ายกันทำให้เกิดกระแสการท่องเที่ยวเชิงศรัทธาหรือ “การท่องเที่ยวสายบุญ” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการส่งเสริมเศรษฐกิจและวัฒนธรรมไทย (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2566) แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2566–2570) ได้กำหนดแนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงศาสนา โดยเน้นการพัฒนาสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ศาสนสถาน และแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมให้มีความยั่งยืน ทั้งในด้านกายภาพและการจัดกิจกรรมทางศาสนา วัฒนธรรม และประเพณีควบคู่กัน (ประกาศคณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ, 2566) ส่งผลให้การจัดกิจกรรมอย่างการไหว้พระ 9 วัด การทอดกฐิน การปฏิบัติธรรม และงานเทศกาลสำคัญต่าง ๆ กลายเป็นที่นิยมในหมู่ประชาชนทั่วไป ซึ่งสอดคล้องกับ วชิราภรณ์ โลหะชาละ (2558) ที่ระบุว่านักท่องเที่ยวจำนวนมากมีพฤติกรรมเดินทางทำบุญและร่วมกิจกรรมศาสนาในช่วงวันหยุดหรือเทศกาลสำคัญ นอกจากนี้ พระสนั่น เจริญยิ่ง (2565) ยังกล่าวว่าการท่องเที่ยวเชิงศาสนาเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมไทยที่มีการผสมผสานอิทธิพลจากอินเดีย ขอม จีน และวัฒนธรรมตะวันตก ทำให้ศาสนสถานและพิธีกรรมทางศาสนาของไทยมีความหลากหลายและเอกลักษณ์เฉพาะตัว จนกลายเป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศ ขณะเดียวกัน ศิวินิต อรรถวุฒิกุล และคณะ (2560) ก็ชี้ว่าการท่องเที่ยวสายบุญหรือการท่องเที่ยวเชิงศรัทธากำลังได้รับความนิยมในตลาดโลก และมีส่วนสำคัญต่อเศรษฐกิจและวัฒนธรรมไทย

การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาเป็นกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับความเชื่อ ศรัทธา และวิถีชีวิตของคนไทย ดำเนินควบคู่กับการพัฒนาศาสนสถานและแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรม ซึ่งช่วยส่งเสริมทั้งเศรษฐกิจ การอนุรักษ์ วัฒนธรรม และเสริมสร้างคุณค่าทางจิตใจแก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมอย่างยั่งยืน (อัญชลี ชัยศรี, 2561)

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืน

การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืน เป็นแนวคิดที่เชื่อมโยงกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน ในหลายมิติ ได้แก่ ด้านทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม สังคม และเศรษฐกิจ โดยมีเป้าหมายเพื่อรักษามรดก ระหว่างการอนุรักษ์ทรัพยากรและสร้างประโยชน์ต่อชุมชนในระยะยาว (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2566) องค์การการท่องเที่ยวโลก (WTO) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนตั้งแต่ปี 2531 ว่าควรจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความต้องการทางเศรษฐกิจ สังคม และสุนทรียภาพ พร้อมรักษาความหลากหลายทางชีวภาพและบูรณาภาพทางนิเวศ (World Tourism Organization, 1988) การจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาให้เกิดความยั่งยืน ต้องคำนึงถึงสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม โดยชุมชนมีบทบาทสำคัญในการร่วมวางแผน พัฒนา และดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยว (มนชนก จุลสิขี, 2562) วัดควรเป็นศูนย์กลางการพัฒนาจิตใจ สืบสาน ประเพณีท้องถิ่น และจัดกิจกรรมทางศาสนาให้ควบคู่ไปกับการรองรับนักท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม สอดคล้องกับแนวคิดของพระราชนรินทร์ วิสารโท (2562) ที่เน้นให้ชุมชนและวัดร่วมมือกันพัฒนาเศรษฐกิจผ่านการท่องเที่ยว และอนุรักษ์ทรัพยากรในพื้นที่อย่างสมดุลนอกจากนี้ พระครูสังฆรักษ์อนุรักษ์ ธีรสกโก และปราโมทย์ ยอดแก้ว (2560) ได้เสนอองค์ประกอบสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืน ได้แก่ การ

จัดการข้อมูลข่าวสาร พัฒนากายภาพวัด การจัดกิจกรรมเชิงพุทธ การส่งเสริมการพัฒนาจิตใจ และการรักษาอัตลักษณ์ของวัด ซึ่งล้วนเป็นแนวทางสำคัญในการรักษาเสน่ห์ของแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาไว้ในระยะยาว

การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนควรเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน การจัดการทรัพยากรอย่างเป็นธรรม การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และการสนับสนุนกิจกรรมทางศาสนาให้เชื่อมโยงกับการท่องเที่ยว โดยหน่วยงานรัฐ ชุมชน วัด และโรงเรียน ควรร่วมมือกันอย่างเป็นระบบ เพื่อส่งเสริมอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและสร้างประโยชน์ทางเศรษฐกิจแก่ท้องถิ่นอย่างแท้จริง (พระครูสังฆรักษ์อนุรักษ์ ธีรสกโก และปราโมทย์ ยอดแก้ว, 2560; พระราชนทร์ วิสารโท, 2562; มนชนก จุลลักษณ์, 2562)

ทฤษฎีการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management- NPM)

Christopher Hood (1991) ที่ถือเป็นผู้บัญญัติศัพท์ New Public Management อย่างเป็นทางการ ได้อธิบายหลักการสำคัญของ NPM ว่าคือ การนำแนวทางบริหารของภาคเอกชนมาใช้ในภาครัฐ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ ลดขั้นตอน ลดต้นทุน และมุ่งเน้นผลลัพธ์และความพึงพอใจของประชาชน การบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management: NPM) เป็นแนวคิดที่มุ่งพัฒนาประสิทธิภาพของระบบราชการ โดยปรับใช้วิธีบริหารของภาคเอกชน เช่น การมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ การจัดการโครงสร้างแบบกะทัดรัด การแข่งขันในการให้บริการสาธารณะ และการให้ความสำคัญกับคุณภาพบริการต่อประชาชน (บุญเกียรติ การะเวกพันธุ์ และคณะ, 2557) หลักการสำคัญของ NPM ประกอบด้วย การมุ่งเน้นผลผลิต การวัดผล การมีส่วนร่วมของประชาชน ความโปร่งใส การจัดการแบบเอกชน การเน้นลูกค้า การแข่งขัน การตรวจสอบบทบาทรัฐ จิตสำนึก ความรับผิดชอบ และการจัดการด้านการเงินอย่างมีประสิทธิภาพ (พัชรี สิริวัฒนาศาสตร์, 2555) สำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดกาฬสินธุ์ แนวคิด NPM สามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว โดยส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชน (Public-Private-Community Partnership: PPCP) ให้ร่วมกันวางแผน พัฒนา และบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ พร้อมทั้งสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีควบคู่ไปกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ท้องถิ่นและประชาชน (บุญเกียรติ การะเวกพันธุ์ และคณะ, 2557; พัทรี สิริวัฒนาศาสตร์, 2555)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง สามารถจัดกลุ่มงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนออกเป็น 4 กลุ่มหลัก ได้แก่ (1) งานวิจัยด้านพฤติกรรมและแรงจูงใจของนักท่องเที่ยว (2) งานวิจัยด้านคุณภาพการบริการและการรับรู้คุณค่า (3) งานวิจัยด้านการจัดการและการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และ (4) งานวิจัยด้านเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และผลกระทบของการท่องเที่ยวเชิงศรัทธา ดังนี้

1. งานวิจัยด้านพฤติกรรมและแรงจูงใจของนักท่องเที่ยว พัทธนันท์ อธิตั้ง และคณะ (2567) ศึกษาการท่องเที่ยวสายมูเตลูที่วัดเจดีย์ (ไอ้ไข่) พบว่าความเชื่อ ศรัทธา และพฤติกรรมตามกลุ่มอ้างอิง ส่งผลต่อการตัดสินใจเดินทางของนักท่องเที่ยวสายมู ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงปัจจัยด้านวัฒนธรรมและความเชื่อท้องถิ่นที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงศรัทธาและสุพร อ่อนพุทธา (2566) ศึกษานักท่องเที่ยวเจนซีสายมูเตลู พบว่าคุณภาพการบริการใน 6 มิติ ส่งผลต่อการรับรู้คุณค่าและการตัดสินใจเดินทาง สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของคุณภาพการบริการและการสร้างประสบการณ์ที่ดีต่อความเชื่อมั่นของนักท่องเที่ยว

2. งานวิจัยด้านการจัดการและการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เฉลิมพงษ์ พงศ์จันทร์ (2566) ศึกษาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสมาธิในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จ ได้แก่ ความเรียบง่าย ความโดดเด่นทางวัฒนธรรม และการจัดกิจกรรมที่มีอัตลักษณ์ท้องถิ่น สะท้อนถึงมิติด้านสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธและ Choi & Sirakaya (2006) เสนอกรอบตัวชี้วัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน 6 ด้าน ได้แก่ การเมือง สังคม นิเวศวิทยา เศรษฐกิจ เทคโนโลยี และวัฒนธรรม ซึ่งเป็นแนวคิดสำคัญที่ถูกนำมาประยุกต์ใช้ในการวิจัยครั้งนี้

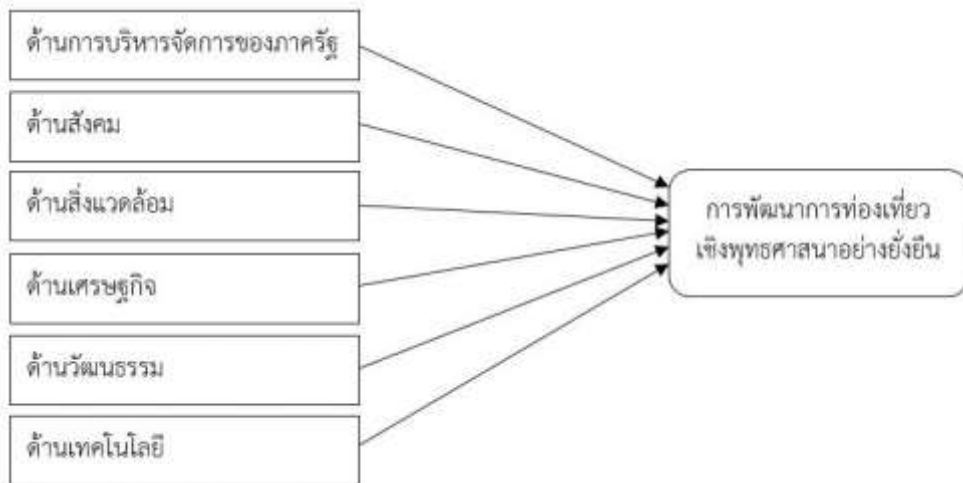
3. งานวิจัยด้านผลกระทบทางเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม He & Wang (2022) ศึกษาการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจีน พบว่าการท่องเที่ยวศาสนาเพิ่มรายได้เศรษฐกิจท้องถิ่นแต่ส่งผลลบต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างสมดุลและ Ha (2024) ศึกษาในเวียดนาม พบว่าปัจจัย 5 ด้าน ได้แก่ การอนุรักษ์วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ชุมชน การท่องเที่ยวเชิงจริยธรรม และการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยว ส่งผลต่อความยั่งยืน

4. งานวิจัยด้านภาพรวมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเชิงศรัทธา การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2566) รายงานว่าความเชื่อสายมูเตลูได้รับความนิยมสูงหลัง COVID-19 สร้างรายได้หมุนเวียน 10,800 ล้านบาท (2562) สอดคล้องกับสำนักงานสภาพัฒน์ (2566) ที่ระบุการเติบโตของการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในเชิงเศรษฐกิจ

จากการวิเคราะห์และจัดกลุ่มงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า ตัวแปรสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนประกอบด้วย 6 มิติ ได้แก่ ภาครัฐ สังคม สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และเทคโนโลยี จึงได้นำบริบททั้ง 6 ด้านนี้มาพัฒนาเป็นกรอบแนวคิดการวิจัยในการศึกษาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดกาฬสินธุ์

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยนี้กำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยดังภาพที่ 1 โดยปรับจาก เฉลิมพงษ์ พงศ์จันทร์ (2566) และ Choi & Sirakaya (2006) ที่ได้พัฒนาตัวชี้วัดสำหรับการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนใน 6 มิติ ได้แก่ มิติการเมือง สังคม สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และเทคโนโลยี รวมถึงงานวิจัยของ Ha (2024)

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

จากภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย รายละเอียดดังนี้

1. ด้านภาครัฐ เป็นองค์ประกอบสำคัญในการกำหนดนโยบาย มาตรการ และแนวทางในการส่งเสริมการท่องเที่ยวให้เป็นไปอย่างยั่งยืน ภาครัฐมีบทบาททั้งในด้านการจัดสรรงบประมาณ การวางแผนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การดูแลความปลอดภัย การประชาสัมพันธ์ และการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานอื่น
2. ด้านสังคม เป็นการเสริมสร้างบทบาทของชุมชนและประชาชนในท้องถิ่น ให้มีส่วนร่วมในการจัดการและรับประโยชน์จากการท่องเที่ยว ลดผลกระทบทางสังคม และส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข
3. ด้านสิ่งแวดล้อม มุ่งเน้นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การจัดการสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนา และการอนุรักษ์ทรัพยากร
4. ด้านเศรษฐกิจ เป็นการสร้างรายได้และกระจายผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจอย่างทั่วถึง การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนต้องสร้างสมดุลระหว่างรายได้ การลงทุน
5. ด้านวัฒนธรรม เป็นการอนุรักษ์และส่งเสริมประเพณีท้องถิ่น การสืบสานพิธีกรรม ศิลปวัฒนธรรม และองค์ความรู้ การท่องเที่ยวเชิงพุทธต้องเชื่อมโยงศาสนากับวิถีชีวิตท้องถิ่น และใช้วัดหรือศาสนสถานเป็นศูนย์กลางในการเผยแพร่ภูมิปัญญาและคุณค่าทางวัฒนธรรม
6. ด้านเทคโนโลยี เป็นมิติสำคัญที่ช่วยเสริมประสิทธิภาพในการบริหารจัดการข้อมูล การประชาสัมพันธ์ และการอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว โดยเฉพาะการใช้สื่อดิจิทัล โซเชียลมีเดีย แอปพลิเคชัน และระบบนำทาง

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้ใช้การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ใช้แบบสอบถามเพื่อเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยวจากเส้นทางท่องเที่ยว 9 วัดตั้งในจังหวัดกาฬสินธุ์ กลุ่มนักท่องเที่ยวสายบุญที่เดินทางเข้ามาสักการะพระเกจิในจังหวัดกาฬสินธุ์ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้แก่ คนในชุมชนท้องถิ่น ผู้บริหารท้องถิ่น และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรคือ บุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดกาฬสินธุ์ ประกอบด้วย นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเยือนแหล่งท่องเที่ยวทางพุทธศาสนา คนในชุมชนท้องถิ่นที่อาศัยในพื้นที่จังหวัดกาฬสินธุ์ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียซึ่งประกอบด้วยผู้บริหารท้องถิ่น เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พระสงฆ์ บุคลากรทางศาสนา และผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว

การคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างกรณีไม่ทราบจำนวนประชากร ใช้สูตรของ Taro Yamane ดังนี้

$$n_0 = \frac{z^2 p(1-p)}{e^2}$$

โดยที่

n = ขนาดกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการ

z = ค่าระดับความเชื่อมั่น (Confidence Level)

p = สัดส่วนของประชากรที่คาดว่าจะตอบสนอง

e = ค่าความคลาดเคลื่อน (Margin of Error)

คำนวณกลุ่มตัวอย่างที่ระดับความเชื่อมั่น 95% ($z = 1.96$) โดยกำหนดค่าความคลาดเคลื่อน (e) = 5% หรือ 0.05 และไม่ทราบค่าประชากรทั้งหมด ($p = 0.5$)

$$n = \frac{1.96^2 \cdot 0.5 \cdot (1 - 0.5)}{0.05^2}$$
$$n = \frac{3.8416 \cdot 0.25}{0.0025} = \frac{0.9604}{0.0025} = 384.16$$

ดังนั้น ขนาดกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการคือ 385 คน ใช้การสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (Stratified Sampling) เนื่องจากการศึกษานี้มุ่งเน้นการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาจังหวัดกาฬสินธุ์อย่างยั่งยืน ซึ่งต้องการข้อมูลจากกลุ่มประชากรที่มีบทบาทแตกต่างกัน การสุ่มแบบแบ่งชั้นช่วยให้ได้มุมมองที่ครอบคลุมจากทุก

กลุ่ม เพื่อให้ได้ตัวแทนจากกลุ่มต่าง ๆ อย่างครบถ้วน จากกลุ่มเป้าหมาย 385 คน โดยสุ่มตัวอย่างจากแต่ละกลุ่มย่อยโดยใช้วิธีสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) แสดงดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 สัดส่วนของกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่าง	สัดส่วน	จำนวน (คน)
นักท่องเที่ยวนอก	40%	154
คนในชุมชนท้องถิ่น	30%	116
ผู้บริหารท้องถิ่น/เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	10%	39
พระสงฆ์หรือบุคลากรทางศาสนา	10%	39
ผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว	10%	39
รวม		385

จากตารางที่ 1 เป็นการกำหนดสัดส่วนของกลุ่มเป้าหมาย 385 คน โดยนักท่องเที่ยวเป็นกลุ่มเป้าหมายหลักที่มีบทบาทสำคัญต่อระบบการท่องเที่ยวเป็นผู้บริโภคบริการโดยตรง การรับรู้ ความพึงพอใจและความต้องการของนักท่องเที่ยวมีผลต่อการพัฒนาคุณภาพแหล่งท่องเที่ยว คนในชุมชนท้องถิ่น เป็นกลุ่มที่ได้รับผลกระทบและมีส่วนร่วมโดยตรงกับการจัดการและพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ ผู้บริหารท้องถิ่น/เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เป็นกลุ่มผู้กำหนดนโยบายและสนับสนุนด้านการบริหารจัดการงบประมาณ และโครงสร้างพื้นฐาน พระสงฆ์หรือบุคลากรทางศาสนา เป็นผู้มืบทบาทหลักในการจัดกิจกรรมทางศาสนา ดูแล ศาสนสถาน และถ่ายทอดคุณค่าทางศาสนาและวัฒนธรรม ผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว เป็นกลุ่มที่ได้รับประโยชน์โดยตรงจากการขยายตัวของการท่องเที่ยวในพื้นที่ และมีบทบาทในการจัดบริการและสิ่งอำนวยความสะดวก

3. ข้อมูลและแหล่งข้อมูล

ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นข้อมูลเชิงปริมาณที่เก็บรวบรวมจากกลุ่มตัวอย่างที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งประกอบด้วยนักท่องเที่ยวที่เดินทางตามเส้นทางท่องเที่ยว 9 วัดตั้ง นักท่องเที่ยวสายมุขที่เดินทางเข้ามาสักการะพระเกจิ ผู้บริหารท้องถิ่น เจ้าหน้าที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พระสงฆ์ บุคลากรทางศาสนา และผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว โดยมีจำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 385 คน

4. วิธีการและเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสอบถาม (Questionnaire) ซึ่งพัฒนาขึ้นโดยอิงจากแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืน และครอบคลุมตัวแปรสำคัญ ได้แก่

ด้านการบริหารจัดการของภาครัฐ ด้านสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านเศรษฐกิจ ด้านวัฒนธรรม ด้านเทคโนโลยี การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืน

การเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินการใน 2 กลุ่ม ได้แก่

4.1. กลุ่มทดลองใช้ (Try-out) จำนวน 30 คน การเก็บข้อมูลเชิงปริมาณสำหรับกลุ่มทดลอง ดำเนินการผ่านแบบสอบถามออนไลน์ โดยแจก QR Code ที่เชื่อมโยงกับ Google Forms ให้กลุ่มทดลอง 30 คนทดลองตอบแบบสอบถามก่อนการเก็บข้อมูลจริง กลุ่มทดลองนี้จะประกอบด้วยตัวแทนจากกลุ่มเป้าหมาย เช่น นักท่องเที่ยวสายมูที่เดินทางเข้ามาสักการะพระเกจิในจังหวัดกาฬสินธุ์ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ทั้งนี้ การสอบถามนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทดสอบความชัดเจนของแบบสอบถาม ความเข้าใจในคำถาม และประเมินระยะเวลาในการตอบ เพื่อปรับปรุงแบบสอบถามให้เหมาะสมก่อนนำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างจริง

4.2. กลุ่มตัวอย่างจริง จำนวน 385 คน การเก็บข้อมูลเชิงปริมาณสำหรับกลุ่มตัวอย่างดำเนินการผ่านแบบสอบถามออนไลน์ โดยแจก QR Code ที่เชื่อมโยงกับ Google Forms เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างสามารถเข้าถึงแบบสอบถามได้สะดวก กลุ่มตัวอย่างถูกสุ่มจากนักท่องเที่ยวที่เดินทางตามเส้นทางท่องเที่ยว 9 วัตถุประสงค์ในจังหวัดกาฬสินธุ์ รวมถึงนักท่องเที่ยวสายมูที่เดินทางเข้ามาสักการะพระเกจิ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เช่น ผู้บริหารท้องถิ่น เจ้าหน้าที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พระสงฆ์ บุคลากรทางศาสนา และผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว โดยได้อธิบายวัตถุประสงค์ของการเก็บข้อมูล วิธีการตอบแบบสอบถาม และให้คำแนะนำเพิ่มเติมเพื่อให้ผู้ตอบเข้าใจคำถามอย่างถูกต้องและตอบคำถามได้อย่างตรงไปตรงมา

5. การตรวจสอบข้อมูล

ก่อนนำแบบสอบถามไปเก็บข้อมูลจริง ผู้วิจัยได้ตรวจสอบความถูกต้องและความเหมาะสมของเครื่องมือวิจัย โดยตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ด้วยการให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 คน พิจารณาความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยใช้ค่า IOC ซึ่งได้ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.89 อยู่ในเกณฑ์ดีมาก จากนั้นนำแบบสอบถามไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจริง จำนวน 30 คน เพื่อทดสอบความชัดเจน ความเข้าใจในคำถาม และระยะเวลาในการตอบ รวมทั้งตรวจสอบค่าอำนาจจำแนกของข้อคำถามด้วยเทคนิค Item-Total Correlation และตรวจสอบค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามด้วยค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Cronbach's Alpha) เพื่อให้มั่นใจว่าเครื่องมือมีความเชื่อถือได้และเหมาะสมสำหรับการเก็บข้อมูลจริง

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ใช้สถิติเชิงพรรณนาและสถิติเชิงอนุมาน ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์สหสัมพันธ์แบบพหุคูณ และการวิเคราะห์การถดถอยแบบพหุคูณ เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลสถิติจากแบบสอบถาม และข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์จะถูกนำมาสรุปและแปลผล

เพื่อเสนอข้อเสนอแนะในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืน โดยผู้วิจัยใช้เกณฑ์ในการวิเคราะห์ตาม แนวคิดของ Best (1997) มีรายละเอียดดังนี้ โดยมีเกณฑ์การแปลผลช่วงชั้น ดังนี้

4.50 – 5.00 ระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด

3.50 – 4.49 ระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก

2.50 – 3.49 ระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง

1.50 – 2.49 ระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อย

1.00 – 1.49 ระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ผลการวิจัย

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตารางที่ 2 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามบทบาท

บทบาทของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. นักท่องเที่ยว	132	34.3
2. คนในชุมชนท้องถิ่น	132	34.3
3. ผู้บริหารท้องถิ่น/เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	55	14.3
4. พระสงฆ์หรือบุคลากรทางศาสนา	35	9.1
5. ผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว	31	8.1
รวม	385	100

จากตารางที่ 2 พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดกาฬสินธุ์ รวมทั้งหมด 385 คน ประกอบด้วยนักท่องเที่ยวและคนในชุมชนท้องถิ่นมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 34.3 ของกลุ่มตัวอย่าง ขณะที่ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ร้อยละ 14.3

ตารางที่ 3 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามเพศ

เพศ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. ชาย	189	49.1
2. หญิง	174	45.2
3. LGBTQIA+	22	5.7
รวม	385	100

จากตารางที่ 3 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็น เพศชายมากที่สุด คิดเป็น ร้อยละ 49.1 รองลงมาคือเพศหญิง ร้อยละ 45.2 และกลุ่ม LGBTQIA+ ร้อยละ 5.7 แสดงให้เห็นถึงการเปิดกว้างและการมีส่วนร่วมของทุกเพศในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดกาฬสินธุ์ โดยเพศชายและหญิงยังคงเป็น

กลุ่มหลัก ขณะที่กลุ่ม LGBTQIA+ ก็เข้ามามีบทบาทในสัดส่วนที่น่าสนใจ สะท้อนถึงแนวโน้มของการท่องเที่ยวเชิงศรัทธาที่หลากหลายมากขึ้นในปัจจุบัน

ภาพที่ 2 ผลการศึกษา ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามบทบาท และจำแนกตามเพศ
ตารางที่ 4 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามช่วงอายุ

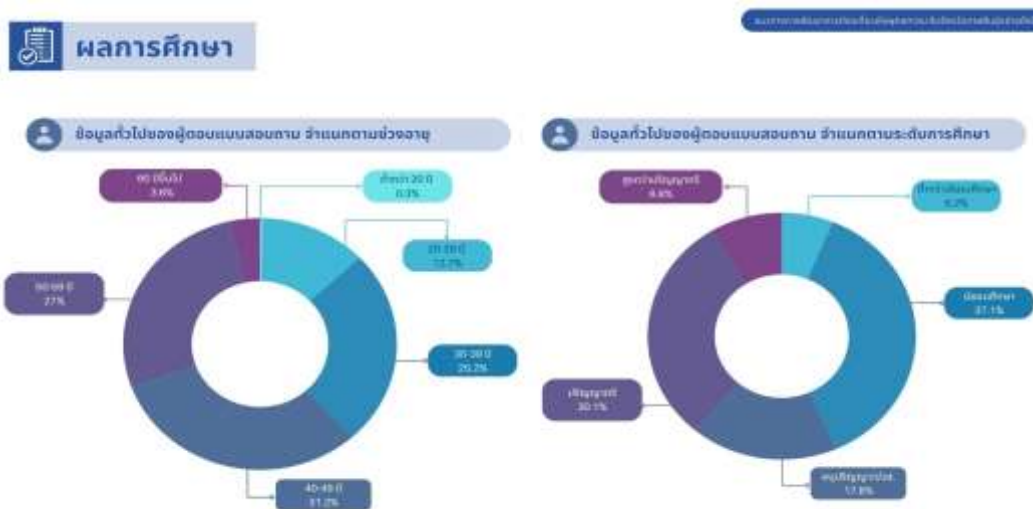
ช่วงอายุ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. ต่ำกว่า 20 ปี	1	0.3
2. 20-29 ปี	49	12.7
3. 30-39 ปี	97	25.2
4. 40-49 ปี	120	31.2
5. 50-59 ปี	104	27.0
6. 60 ปีขึ้นไป	14	3.6
รวม	385	100

จากตารางที่ 4 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ อยู่ในช่วงอายุ 40-49 ปี คิดเป็นร้อยละ 31.2 รองลงมาคือกลุ่มอายุ 50-59 ปี คิดเป็นร้อยละ 27.0 และกลุ่มอายุ 30-39 ปี คิดเป็นร้อยละ 25.2 แสดงให้เห็นถึงกลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องส่วนใหญ่ในจังหวัดกาฬสินธุ์เป็นกลุ่มวัยผู้ใหญ่ตอนกลางถึงปลาย ซึ่งเป็นช่วงวัยที่ให้ความสำคัญกับศาสนา วัฒนธรรม และการแสวงหาความสงบทางจิตใจ สะท้อนถึงความนิยมการท่องเที่ยวเชิงศรัทธาในกลุ่มวัยที่มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจและเวลาในการเดินทางมากกว่ากลุ่มวัยอื่น ๆ

ตารางที่ 5 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามระดับการศึกษา

ระดับการศึกษา	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. ต่ำกว่ามัธยมศึกษา	24	6.2
2. มัธยมศึกษา	143	37.1
3. อนุปริญญา/ปวส.	68	17.7
4. ปริญญาตรี	116	30.1
5. สูงกว่าปริญญาตรี	34	8.8
รวม	385	100

จากตารางที่ 5 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 37.1 รองลงมาคือ ระดับปริญญาตรี ร้อยละ 30.1 และ อนุปริญญา/ปวส. ร้อยละ 17.7 แสดงให้เห็นว่าผู้มีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดกาฬสินธุ์ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มประชาชนทั่วไปในท้องถิ่นที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษา ซึ่งเป็นฐานสำคัญของชุมชน และยังสะท้อนถึงโอกาสในการส่งเสริมองค์ความรู้ด้านการจัดการท่องเที่ยวและคุณค่าทางศาสนาให้เหมาะสมกับระดับการศึกษาของประชาชนในพื้นที่ เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างเข้มแข็งและยั่งยืนในอนาคต

ภาพที่ 3 ผลการศึกษา ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามช่วงอายุ และระดับการศึกษา

ส่วนที่ 2 ข้อมูลสภาพปัจจุบันการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาจังหวัดกาฬสินธุ์

ตารางที่ 6 ข้อมูลสภาพปัจจุบันการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาจังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านภาครัฐ

ข้อมูล	จำนวนผู้ตอบ (คน)	ร้อยละ
การจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืน	190	49.5
ส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรมและธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับสถานที่ท่องเที่ยว	191	49.7
ให้การสนับสนุนด้านงบประมาณและโครงสร้างพื้นฐานสำหรับสถานที่ท่องเที่ยว	222	57.8
จัดการศึกษาฝึกอบรมเพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องมีความเข้าใจในการพัฒนาอย่างยั่งยืน	110	28.6
การพัฒนาผู้ประกอบการท้องถิ่นให้มีความรู้และทักษะในการจัดการท่องเที่ยว	143	37.2
พัฒนาสาธารณูปโภคเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา	188	49.0
การสนับสนุนการประชาสัมพันธ์สถานที่ท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา	200	52.1
การควบคุมและดูแลความปลอดภัยในสถานที่ท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา	134	34.9
การสนับสนุนโครงการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา	90	23.4
การสนับสนุนการสร้างเครือข่ายระหว่างสถานที่ท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดกาฬสินธุ์กับจังหวัดอื่น	103	26.8

ตารางที่ 6 แสดงข้อมูลสภาพปัจจุบันการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาจังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านภาครัฐ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นว่า สิ่งที่ภาครัฐควรให้ความสำคัญในสถานการณ์ปัจจุบัน ได้แก่ การสนับสนุนด้านงบประมาณและโครงสร้างพื้นฐานสำหรับสถานที่ท่องเที่ยว รองลงมาคือ การประชาสัมพันธ์สถานที่ท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา และการส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรมและธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับสถานที่ท่องเที่ยว

ตารางที่ 7 ข้อมูลสภาพปัจจุบันการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาจังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านสังคม

ข้อมูล	จำนวนผู้ตอบ (คน)	ร้อยละ
การให้ความรู้แก่ชุมชนเกี่ยวกับการท่องเที่ยว	151	39.2
การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน	185	48.1
การเพิ่มบทบาทของชุมชนในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว	152	39.5
การอนุรักษ์ประเพณีและศาสนา	165	42.9
การสร้างรายได้ของชุมชน	256	66.5
การพัฒนาบุคลากรในท้องถิ่นให้เป็นไกด์หรือวิทยากร	136	35.3
การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวและการพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยว	198	51.4
การส่งเสริมการตลาดและประชาสัมพันธ์	165	42.9
การต้อนรับและให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวเพื่อสร้างความประทับใจที่ยั่งยืน	157	40.8
การสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นช่วยสนับสนุน	139	36.1
ชุมชนควรมีการจัดกิจกรรมหรือโครงการใดเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยว	88	22.9

ตารางที่ 7 แสดงข้อมูลสภาพปัจจุบันการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาจังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านสังคม พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นว่าเป็นสถานการณ์ปัจจุบัน การสร้างรายได้ของชุมชนเป็นประเด็นที่มีความสำคัญสูงสุดในบริบททางสังคมปัจจุบัน รองลงมาคือการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวและการพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยว และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน

ตารางที่ 8 ข้อมูลสภาพปัจจุบันการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาจังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านสิ่งแวดล้อม

ข้อมูล	จำนวนผู้ตอบ (คน)	ร้อยละ
การจัดการขยะที่มีประสิทธิภาพและความสะอาด	317	82.6
การปลูกต้นไม้หรือเพิ่มพื้นที่สีเขียว	248	64.6
การควบคุมมลพิษ	143	37.2
การลดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เช่น น้ำและพลังงานไฟฟ้า	106	27.6
การจัดการแหล่งน้ำในบริเวณสถานที่ท่องเที่ยว	115	29.9
การส่งเสริมการใช้พลังงานทดแทน	135	35.2

ข้อมูล	จำนวนผู้ตอบ (คน)	ร้อยละ
การพัฒนาด้านคุณภาพของอากาศ	128	33.3
การใช้วัสดุที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมในโครงสร้างและการจัดกิจกรรมต่าง ๆ	176	45.8
การควบคุมจำนวนนักท่องเที่ยว	38	9.9

ตารางที่ 8 แสดงข้อมูลสภาพปัจจุบันการพัฒนากการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาจังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านสิ่งแวดล้อม พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นว่าเป็นบริบทของสถานการณ์ปัจจุบัน ประเด็นที่มีความสำคัญสูงสุดคือ การจัดการขยะที่มีประสิทธิภาพและความสะอาด รองลงมาคือการปลูกต้นไม้หรือเพิ่มพื้นที่สีเขียว และ การใช้วัสดุที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมในโครงสร้างและการจัดกิจกรรมต่าง ๆ

ตารางที่ 9 ข้อมูลสภาพปัจจุบันการพัฒนากการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาจังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านเศรษฐกิจ

ข้อมูล	จำนวนผู้ตอบ (คน)	ร้อยละ
ส่งเสริมตลาดสินค้าพื้นเมืองและของที่ระลึกในแหล่งท่องเที่ยว	240	63.8
พัฒนาธุรกิจที่พัก เช่น โฮมสเตย์ หรือโรงแรมที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่น	91	24.2
สนับสนุนการจัดอบรมเพื่อพัฒนาทักษะให้กับชาวบ้านในด้านการบริการการท่องเที่ยว	45	12.0
ส่งเสริมการสร้างงานและจ้างงานในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว	115	30.6
พัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนน น้ำประปา และระบบไฟฟ้าในพื้นที่ท่องเที่ยว	155	41.2
สนับสนุนเงินทุนหรือสินเชื่อสำหรับผู้ประกอบการในท้องถิ่น	183	48.7
จัดแคมเปญประชาสัมพันธ์เพื่อเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศ	73	19.4
ส่งเสริมกิจกรรมเชิงพุทธศาสนา	84	22.3
สร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างชุมชนท้องถิ่นและภาครัฐ	110	29.3
ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีในการส่งเสริมการตลาด	164	43.6
สร้างความร่วมมือระหว่างผู้ประกอบการและหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อร่วมกันสร้างโครงการท่องเที่ยว	82	21.8

ตารางที่ 9 แสดงข้อมูลสภาพปัจจุบันการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาจังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านเศรษฐกิจ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นว่าในบริบทของสถานการณ์ปัจจุบัน ประเด็นที่มีความสำคัญสูงสุดคือ การส่งเสริมตลาดสินค้าพื้นเมืองและของที่ระลึกในแหล่งท่องเที่ยว รองลงมาคือ การสนับสนุนเงินทุนหรือสินเชื่อสำหรับผู้ประกอบการในท้องถิ่น และการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีในการส่งเสริมการตลาด

ตารางที่ 10 ข้อมูลสภาพปัจจุบันการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาจังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านวัฒนธรรม

ข้อมูล	จำนวนผู้ตอบ (คน)	ร้อยละ
จัดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เน้นการเรียนรู้และสัมผัสวิถีชีวิตชุมชนท้องถิ่น	246	64.1
ส่งเสริมการอนุรักษ์และฟื้นฟูประเพณีท้องถิ่น	198	51.6
ส่งเสริมการจัดแสดงศิลปะและวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น การแสดงดนตรีพื้นบ้าน	139	36.2
สนับสนุนการสร้างพิพิธภัณฑ์หรือศูนย์แสดงวัฒนธรรมท้องถิ่น	122	31.8
ส่งเสริมการพัฒนาผลิตภัณฑ์หัตถกรรมหรือของที่ระลึกที่มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมพุทธศาสนา	188	49.0
กระตุ้นให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมและการบริหารจัดการการท่องเที่ยว	196	51.0
สนับสนุนการจัดการสืบสานประเพณีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา เช่น การทำบุญในเทศกาลสำคัญ	202	52.6
ส่งเสริมการใช้สื่อออนไลน์เพื่อเผยแพร่วัฒนธรรมและประเพณีทางพุทธศาสนาให้แก่นักท่องเที่ยว	166	43.2
สนับสนุนการสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ	152	39.6
ส่งเสริมให้มีการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีกิจกรรมการศึกษาประวัติศาสตร์ศาสนาในพื้นที่	103	26.8

ตารางที่ 10 แสดงข้อมูลสภาพปัจจุบันการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาจังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านวัฒนธรรม พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นว่าในบริบทของสถานการณ์ปัจจุบัน ประเด็นที่ได้รับมีความสำคัญสูงสุดคือ การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เน้นการเรียนรู้และสัมผัสวิถีชีวิตชุมชนท้องถิ่น รองลงมาคือสนับสนุนการจัดการสืบสานประเพณีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา เช่น การทำบุญในเทศกาลสำคัญ และส่งเสริมการอนุรักษ์และฟื้นฟูประเพณีท้องถิ่น

ตารางที่ 11 ข้อมูลสภาพปัจจุบันการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาจังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านเทคโนโลยี

ข้อมูล	จำนวนผู้ตอบ (คน)	ร้อยละ
สนับสนุนการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการสร้างการรับรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดกาฬสินธุ์	315	81.8
พัฒนาแอปพลิเคชันหรือเว็บไซต์สำหรับนักท่องเที่ยว	140	36.4
ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีในการสร้างสื่อการเรียนรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงพุทธ เช่น วิดีโอหรือแอปพลิเคชันที่นำเสนอเรื่องราวท้องถิ่น	180	46.8
พัฒนาแพลตฟอร์มออนไลน์เพื่อการจองและชำระเงินสำหรับการท่องเที่ยวเชิงพุทธโดยตรง	126	32.7
ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีในการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาบริการ	187	48.6
สนับสนุนการฝึกอบรมทักษะการใช้เทคโนโลยีให้กับผู้ประกอบการท่องเที่ยวในพื้นที่เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการให้บริการ	163	42.3
ใช้ระบบข้อมูลทางภูมิศาสตร์ (GIS) เพื่อจัดทำแผนที่การท่องเที่ยวเชิงพุทธและการใช้ประโยชน์จากแหล่งท่องเที่ยว	115	29.9
ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีในด้านการจัดการการขนส่งและการเดินทางของนักท่องเที่ยวให้สะดวกสบายและปลอดภัย	105	27.3

ตารางที่ 11 แสดงข้อมูลสภาพปัจจุบันการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาจังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านเทคโนโลยี พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นว่าในบริบทของสถานการณ์ปัจจุบัน ประเด็นที่ได้รับมีความสำคัญสูงสุดคือ การสนับสนุนการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการสร้างการรับรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดกาฬสินธุ์ รองลงมาคือ ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีในการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาบริการ และ ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีในการสร้างสื่อการเรียนรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงพุทธ เช่น วิดีโอหรือแอปพลิเคชันที่นำเสนอเรื่องราวท้องถิ่น

ส่วนที่ 3 ข้อมูลแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาจังหวัดกาฬสินธุ์อย่างยั่งยืน

ตารางที่ 12 ค่าเฉลี่ยความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาจังหวัดกาฬสินธุ์อย่างยั่งยืน

แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืน	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)	การแปลผล
1. ปัจจัยด้านภาครัฐ	3.35	0.88	ปานกลาง
2. ปัจจัยด้านสังคม	3.69	0.65	มาก
3. ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม	3.51	0.70	มาก
4. ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ	4.02	0.71	มาก
5. ปัจจัยด้านวัฒนธรรม	3.99	0.58	มาก
6. ปัจจัยด้านเทคโนโลยี	3.84	0.65	มาก
รวม	3.73	0.70	มาก

จากตารางที่ 12 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาจังหวัดกาฬสินธุ์อย่างยั่งยืน ในภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.73$, S.D. = 0.70) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นด้วยมากที่สุดคือ ด้านเศรษฐกิจ ($\bar{X} = 4.01$, S.D. = 0.71) ความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก รองลงมาคือด้านวัฒนธรรม ($\bar{X} = 3.99$, S.D. = 0.58) ความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก และด้านเทคโนโลยี ($\bar{X} = 3.83$, S.D. = 0.65) ความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก

ตารางที่ 13 ค่าเฉลี่ยความคิดเห็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืน

การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืน	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)	การแปลผล
พื้นที่ท่องเที่ยวทางพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในกิจกรรมการท่องเที่ยว เพื่อให้ผู้มาเยือนได้สัมผัสบรรยากาศที่สงบและเป็นธรรมชาติ	4.10	0.72	มาก
ชุมชนได้รับประโยชน์จากกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นความยั่งยืน ด้วยการคำนึงถึงผลประโยชน์ของชุมชนในระยะยาว	4.06	0.73	มาก
มีการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่พุทธศาสนาอย่างจริงจัง เช่น การกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวที่เหมาะสม การจัดกิจกรรมที่ไม่รบกวนการปฏิบัติธรรม	3.98	0.80	มาก

การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืน	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน (S.D.)	การแปลผล
กิจกรรมการท่องเที่ยวทางพุทธศาสนาช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ เช่น การจัดทำป้ายให้ความรู้ การกำหนดพื้นที่เข้าชม และการรักษาความสะอาด	4.06	0.78	มาก
รวม	4.05	0.75	มาก

จากตารางที่ 13 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืน ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.05$, S.D. = 0.75) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นด้วยมากที่สุดคือ พื้นที่ท่องเที่ยวทางพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในกิจกรรมการท่องเที่ยว เพื่อให้ผู้มาเยือนได้สัมผัสบรรยากาศที่สงบและเป็นธรรมชาติ ($\bar{X} = 4.10$, S.D. = 0.72) ความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ ชุมชนได้รับประโยชน์จากกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นความยั่งยืน ด้วยการคำนึงถึงผลประโยชน์ของชุมชนในระยะยาว และ กิจกรรมการท่องเที่ยวทางพุทธศาสนาช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ เช่น การจัดทำป้ายให้ความรู้ การกำหนดพื้นที่เข้าชม และการรักษาความสะอาด ($\bar{X} = 4.06$) ความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก และมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่พุทธศาสนาอย่างจริงจัง เช่น การกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวที่เหมาะสม การจัดกิจกรรมที่ไม่รบกวนการปฏิบัติธรรม ($\bar{X} = 3.98$, S.D. = 0.80) ความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก

ตารางที่ 14 ผลการวิเคราะห์สหสัมพันธ์ระหว่างแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืน และการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืน

ตัวแปร	PSM	SOC	ENV	ECO	CUL	TEC	SBT	VIF
Mean	3.35	3.69	3.51	4.02	3.99	3.84	4.05	
S.D.	0.88	0.65	0.70	0.71	0.58	0.65	0.75	
PSM		.697**	.716**	.116*	.522**	.440**	.157**	2.702
SOC			.748**	.453**	.632**	.532**	.405**	3.249
ENV				.311**	.615**	.568**	.338**	3.010
ECO					.512**	.576**	.652**	1.971
CUL						.649**	.612**	2.328
TEC							.645**	2.264
SBT								

ตารางที่ 14 แสดงค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา อย่างยั่งยืนและการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืน พบว่า แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนมีความสัมพันธ์ในทางบวกกับการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืน โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่าง 0.116 ถึง 0.748 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ตัวแปรส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์กันอยู่ในระดับปานกลาง (Best, 1977) ซึ่งอาจเกิดปัญหา Multicollinearity ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้ทดสอบการเกิดปัญหา Multicollinearity โดยใช้ค่า VIF (Variance Inflation Factor) พบว่า ค่า VIF ของตัวแปรอิสระมีค่าอยู่ระหว่าง 1.971 ถึง 3.249 แสดงว่า ตัวแปรอิสระไม่เกิดปัญหา เนื่องจากปัญหา Multicollinearity จะเกิดเมื่อค่า VIF มากกว่า 10 (Gujarati & Porter, 2008) เกณฑ์การแปลผลค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (Best, 1977) แสดงดังตารางที่ 15

ตารางที่ 15 เกณฑ์การแปลผลค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์

ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r)	การแปลผลระดับความสัมพันธ์
0.00-0.20	มีความสัมพันธ์ในระดับต่ำมาก
0.21-0.50	มีความสัมพันธ์ในระดับต่ำ
0.51-0.80	มีความสัมพันธ์ในระดับปานกลาง
0.81-1.00	มีความสัมพันธ์ในระดับสูง

ตารางที่ 16 การวิเคราะห์สมการถดถอยแบบพหุคูณระหว่างแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา อย่างยั่งยืนและการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืน

แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยว เชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืน	การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา อย่างยั่งยืน		t	sig
	สัมประสิทธิ์ ถดถอย	ความคลาด เคลื่อนมาตรฐาน		
ค่าคงที่	0.420		2.664	0.008
1. ด้านการบริหารจัดการของ ภาครัฐ	-0.174	-0.229	-4.431	<0.001*
2. ด้านสังคม	0.094	0.091	1.620	0.106
3. ด้านสิ่งแวดล้อม	-0.058	-0.061	-1.125	0.261
4. ด้านเศรษฐกิจ	0.281	0.299	6.798	<0.001*
5. ด้านวัฒนธรรม	0.394	0.346	7.248	<0.001*

แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยว เชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืน	การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา อย่างยั่งยืน		t	sig
	สัมประสิทธิ์ ถดถอย	ความคลาด เคลื่อนมาตรฐาน		
6. ด้านเทคโนโลยี	0.358	0.353	7.487	<0.001*
R = 0.797, AdjR ² = 0.629, SE = 0.40700, F = 107.044				

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตารางที่ 16 พบว่า ตัวแปรแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนที่มีผลกระทบต่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนในทางบวกคือ ด้านเศรษฐกิจ ด้านวัฒนธรรม และด้านเทคโนโลยี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 สำหรับแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืน ด้านสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม ไม่มีผลกระทบต่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนด้านการบริหารจัดการของภาครัฐ มีผลกระทบทางลบ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งสามารถเขียนสมการพยากรณ์แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืน ดังนี้

$$SBT = 0.420 - 0.174(PSM) + 0.281(ECO) + 0.394(CUL) + 0.358(TEC)$$

จากสมการดังกล่าวสามารถแปลความหมายได้ว่าหากหากแนวทางด้านเศรษฐกิจ (ECO) เพิ่มขึ้น 1 หน่วย จะส่งผลให้การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนเพิ่มขึ้น 0.281 หน่วย หากแนวทางด้านวัฒนธรรม (CUL) เพิ่มขึ้น 1 หน่วย จะส่งผลให้การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนเพิ่มขึ้น 0.394 หน่วย และหากแนวทางด้านเทคโนโลยี (TEC) เพิ่มขึ้น 1 หน่วย จะส่งผลให้การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนเพิ่มขึ้น 0.358 หน่วย นอกจากนี้ ผลจากการวิจัยยังพบว่า หากแนวทางด้านการบริหารจัดการของภาครัฐ (PSM) เพิ่มขึ้น 1 หน่วย จะส่งผลให้การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนลดลง 0.174หน่วย

สรุปผลการศึกษา

สภาพปัจจุบันของการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดกาฬสินธุ์

1. ด้านภาครัฐ ผลการศึกษาสะท้อนให้เห็นว่า สภาพปัจจุบันของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดกาฬสินธุ์ยังมีข้อจำกัดในการสนับสนุนจากภาครัฐ โดยเฉพาะในด้านงบประมาณ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว และการเชื่อมโยงเครือข่ายระหว่างแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งยังไม่เอื้อต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนอย่างเพียงพอ ทั้งนี้ ผู้ตอบแบบสอบถามมีความเห็นว่าการสนับสนุนด้านงบประมาณและโครงสร้างพื้นฐานเป็นประเด็นที่มีความสำคัญสูงสุด สะท้อนให้เห็นถึงความต้องการในการปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวก ระบบสาธารณูปโภค และการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว

ซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานที่มีผลโดยตรงต่อคุณภาพประสบการณ์ของนักท่องเที่ยว และเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ส่งเสริมให้การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาเติบโตอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนในระยะยาว

2. ด้านสังคม ผลการศึกษาสะท้อนให้เห็นถึงสภาพปัจจุบันของการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านสังคมว่า การสร้างรายได้ให้กับชุมชนได้รับความสำคัญสูงสุด ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญในการกระตุ้นเศรษฐกิจท้องถิ่น การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยวและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องได้รับการสนับสนุนสูง แสดงถึงความร่วมมือของคนในพื้นที่ แต่การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานยังคงเป็นประเด็นที่ต้องการการส่งเสริมต่อไป การอนุรักษ์ประเพณีและศาสนา รวมถึงการส่งเสริมการตลาดและประชาสัมพันธ์ได้รับความสนใจในระดับปานกลาง แสดงให้เห็นถึงความตระหนักถึงความสำคัญของวัฒนธรรม แต่ยังคงต้องการการพัฒนาต่อเนื่อง การพัฒนาบุคลากรในท้องถิ่นเพื่อรองรับการท่องเที่ยวยังเป็นอีกประเด็นที่ต้องพัฒนา ขณะที่การจัดกิจกรรมหรือโครงการเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวได้รับความสนใจน้อยที่สุด ซึ่งอาจสะท้อนถึงข้อจำกัดด้านงบประมาณและการจัดการที่ยังไม่เพียงพอ

3. ด้านสิ่งแวดล้อม ผลการศึกษาสะท้อนให้เห็นถึงสภาพปัจจุบันด้านสิ่งแวดล้อมของการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดกาฬสินธุ์ว่า การจัดการขยะและความสะอาดเป็นประเด็นที่ได้รับความสำคัญมากที่สุด แสดงถึงความพยายามในการรักษาความสะอาดในแหล่งท่องเที่ยว ขณะที่การเพิ่มพื้นที่สีเขียวและการใช้วัสดุที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมยังคงได้รับการสนับสนุนในระดับสูง แสดงถึงความตระหนักถึงการรักษาสีเขียว การควบคุมมลพิษและการส่งเสริมพลังงานทดแทนได้รับความสนใจในระดับปานกลาง ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการพัฒนาอย่างค่อยเป็นค่อยไปในด้านนี้ ส่วนการจัดการแหล่งน้ำและการลดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติได้รับการสนับสนุนในระดับใกล้เคียงกัน แต่ยังไม่เป็นประเด็นที่ได้รับการพัฒนาอย่างเต็มที่ ขณะที่การควบคุมจำนวนนักท่องเที่ยวได้รับความสำคัญน้อยที่สุด ซึ่งสะท้อนถึงการให้ความสำคัญกับการดูแลสภาพแวดล้อมทางกายภาพมากกว่าการจัดการในเชิงนโยบายหรือการควบคุมพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว

4. ด้านเศรษฐกิจ ผลการศึกษาสะท้อนให้เห็นถึงสภาพปัจจุบันด้านเศรษฐกิจของการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดกาฬสินธุ์ว่า ตลาดสินค้าพื้นเมืองและของที่ระลึกในแหล่งท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญต่อเศรษฐกิจในพื้นที่ แสดงถึงการเชื่อมโยงระหว่างการท่องเที่ยวและเศรษฐกิจชุมชน ขณะที่การเข้าถึงแหล่งเงินทุนและการใช้เทคโนโลยีในการส่งเสริมการตลาดยังคงอยู่ในระดับที่ต้องการการพัฒนาเพิ่มเติม ซึ่งสะท้อนถึงความจำเป็นในการเสริมสร้างทักษะและการสนับสนุนด้านเทคโนโลยีให้กับผู้ประกอบการท้องถิ่น ด้านโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนน น้ำประปา และระบบไฟฟ้า มีการพัฒนาในระดับปานกลาง แต่ยังคงมีความต้องการการพัฒนาเพิ่มเติมเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวอย่างเต็มที่ ความร่วมมือระหว่างชุมชนและภาครัฐยังคงมีข้อจำกัด ซึ่งบ่งชี้ว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนายังขาดความเชื่อมโยงที่มีประสิทธิภาพ การสร้างงานและธุรกิจที่พอกที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่นมีการเติบโตในระดับหนึ่ง แต่ยังไม่ได้รับการส่งเสริมอย่างเต็มที่ ซึ่งสะท้อนถึงช่องว่างในการสร้างความเข้มแข็งให้กับธุรกิจในท้องถิ่น การประชาสัมพันธ์เพื่อดึงดูด

นักท่องเที่ยวและการพัฒนาทักษะด้านบริการของคนในชุมชนยังคงมีการดำเนินงานในระดับที่จำกัด แสดงให้เห็นถึงความต้องการในการพัฒนาและยกระดับทั้งในด้านการตลาดและการพัฒนาบุคลากรในพื้นที่

5. ด้านวัฒนธรรม ผลการศึกษาสะท้อนให้เห็นถึงสภาพปัจจุบันด้านวัฒนธรรมของการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดกาฬสินธุ์ว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาได้รับการสนับสนุนจากประชาชนในด้านการส่งเสริมวิถีชีวิตชุมชนท้องถิ่นและการสืบสานประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาอย่างชัดเจน ซึ่งสะท้อนถึงความคาดหวังของชุมชนในการรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมดั้งเดิมผ่านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน การพัฒนาและอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่น รวมถึงการสร้างผลิตภัณฑ์หัตถกรรมที่มีเอกลักษณ์ทางพุทธศาสนาที่ได้รับการสนับสนุนในระดับสูง แสดงให้เห็นว่าในปัจจุบันชุมชนให้ความสำคัญกับการรักษาวัฒนธรรมที่มีคุณค่าในพื้นที่ การใช้สื่อออนไลน์และการสร้างพิพิธภัณฑ์หรือศูนย์แสดงวัฒนธรรมท้องถิ่นได้รับการสนับสนุนในระดับปานกลาง ซึ่งบ่งบอกถึงความพยายามในการเผยแพร่และสื่อสารวัฒนธรรมท้องถิ่นให้กว้างขวางขึ้น แต่ยังคงมีพื้นที่ที่สามารถพัฒนาได้ในอนาคต โดยเฉพาะการศึกษาประวัติศาสตร์ศาสนาในพื้นที่ที่ได้รับความสนใจน้อยที่สุด แสดงให้เห็นว่าการสร้างความเข้าใจและการเรียนรู้เกี่ยวกับศาสนายังต้องการการส่งเสริมและพัฒนามากขึ้น

6. ด้านเทคโนโลยี สภาพปัจจุบันด้านเทคโนโลยีของการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดกาฬสินธุ์พบว่า การใช้สื่อสังคมออนไลน์เป็นเครื่องมือหลักในการเผยแพร่ข้อมูลและสร้างการรับรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาได้รับการตอบรับจากประชาชนสูงสุด ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าเทคโนโลยีมีบทบาทสำคัญในการดึงดูดนักท่องเที่ยวและการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ การเก็บข้อมูลและวิเคราะห์พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวยังได้รับการสนับสนุนในระดับสูง แสดงให้เห็นถึงการปรับตัวของธุรกิจท่องเที่ยวในการใช้ข้อมูลเพื่อพัฒนาบริการและการจัดการ การพัฒนาแอปพลิเคชันหรือเว็บไซต์สำหรับนักท่องเที่ยว รวมถึงการฝึกอบรมทักษะการใช้เทคโนโลยีให้กับผู้ประกอบการท่องเที่ยวเป็นการเตรียมความพร้อมในด้านเทคโนโลยีเพื่อรองรับความต้องการของนักท่องเที่ยวในยุคดิจิทัล แม้ว่าแพลตฟอร์มออนไลน์สำหรับการจองและชำระเงิน รวมถึงการพัฒนาเทคโนโลยีด้านการเดินทางยังได้รับการสนับสนุนในระดับปานกลาง แต่ยังมีพื้นที่สำหรับการพัฒนาเพิ่มเติมในอนาคต

ผลการศึกษา

1. สภาพปัจจุบันของการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดกาฬสินธุ์

<p>01 ด้านการบริหารจัดการภาครัฐ</p> <p>จังหวัดกาฬสินธุ์มีวิสัยทัศน์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวให้เป็นที่ยอมรับในระดับสากลและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชนเมืองที่มีเสน่ห์และปลอดภัย การประชาสัมพันธ์สถานที่ท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา และการส่งเสริมการเชื่อมโยงกับจังหวัดและประเทศใกล้เคียง</p>	<p>02 ด้านสังคม</p> <p>การประชาสัมพันธ์ข้อมูล เป็นประโยชน์ ความปลอดภัยสูงและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม มีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาและการพัฒนาท้องถิ่น</p>	<p>03 ด้านสิ่งแวดล้อม</p> <p>ประเทศไทยมีความสำคัญทางวัฒนธรรมที่มีประวัติศาสตร์ยาวนานและการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาไม่เพียงแต่เป็นวิถีชีวิตและวิถีปฏิบัติที่เป็นเอกลักษณ์และวิถีชีวิตของชาวไทยและชาวต่างชาติ</p>
<p>04 ด้านเศรษฐกิจ</p> <p>ประเทศไทยมีความสำคัญทางวัฒนธรรมที่มีประวัติศาสตร์ยาวนานและการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาไม่เพียงแต่เป็นวิถีชีวิตและวิถีปฏิบัติที่เป็นเอกลักษณ์และวิถีชีวิตของชาวไทยและชาวต่างชาติ</p>	<p>05 ด้านวัฒนธรรม</p> <p>ประเทศไทยมีความสำคัญทางวัฒนธรรมที่มีประวัติศาสตร์ยาวนานและการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาไม่เพียงแต่เป็นวิถีชีวิตและวิถีปฏิบัติที่เป็นเอกลักษณ์และวิถีชีวิตของชาวไทยและชาวต่างชาติ</p>	<p>06 ด้านเทคโนโลยี</p> <p>ประเทศไทยมีความสำคัญทางวัฒนธรรมที่มีประวัติศาสตร์ยาวนานและการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาไม่เพียงแต่เป็นวิถีชีวิตและวิถีปฏิบัติที่เป็นเอกลักษณ์และวิถีชีวิตของชาวไทยและชาวต่างชาติ</p>

ภาพที่ 4 สรุปสภาพปัจจุบันของการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดกาฬสินธุ์

แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดกาฬสินธุ์อย่างยั่งยืน

1. ด้านการบริหารจัดการภาครัฐ จากผลการศึกษา พบว่า โดยรวมผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.35) สะท้อนให้เห็นว่าภาครัฐยังมีข้อจำกัดในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาให้เกิดความยั่งยืนอย่างเป็นรูปธรรม แม้จะมีการดำเนินนโยบายและกิจกรรมบางประการ แต่ไม่สามารถสร้างการรับรู้หรือความเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจนในระดับชุมชน ประเด็นที่ได้รับคะแนนสูงสุด คือ “สถานการณ์การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการบริหารจัดการของภาครัฐให้ดีขึ้น” (ค่าเฉลี่ย 3.73) แสดงให้เห็นว่าหากการท่องเที่ยวมีแนวโน้มเติบโตหรือได้รับความสนใจมากขึ้น ภาครัฐจะมีท่าทีหรือแนวทางการตอบสนองที่ดีขึ้นตามไปด้วย อย่างไรก็ตาม ประเด็นสำคัญอื่น ๆ เช่น การจัดสรรงบประมาณ การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา และการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ อยู่ในระดับปานกลางทั้งหมด ซึ่งชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการยกระดับบทบาทของการบริหารจัดการภาครัฐให้เข้มแข็งและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ประชาชนสะท้อนว่าการสนับสนุนด้านงบประมาณและโครงสร้างพื้นฐานยังไม่เพียงพอ ทั้งในด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ระบบสาธารณูปโภค และการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวที่ควรได้รับการปรับปรุงอย่างจริงจัง อีกทั้งการสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ชุมชน และองค์กรในท้องถิ่น ก็เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่ต้องได้รับการพัฒนา เพื่อให้เกิดการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมซึ่งจะช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาให้เติบโตอย่างยั่งยืนได้ในระยะยาว

แนวทางการพัฒนาด้านการบริหารจัดการของภาครัฐควรมุ่งเน้นที่การจัดสรรงบประมาณอย่างเป็นระบบ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานให้ครอบคลุมพื้นที่สำคัญ การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง

และการสร้างกลไกการมีส่วนร่วมจากภาคประชาชน ซึ่งจะทำให้ภาครัฐสามารถเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อน การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดกาฬสินธุ์ให้เติบโตอย่างมั่นคงและยั่งยืนได้อย่างแท้จริง

2. ด้านสังคม จากผลการศึกษเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัด กาฬสินธุ์ ด้านสังคม พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นโดยรวมในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.69) ซึ่งสะท้อน ให้เห็นถึงความตื่นตัวและการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นต่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา โดยเฉพาะด้าน ความสนใจของประชาชนต่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในพื้นที่ที่อยู่ในระดับมากที่สุด ชุมชนมีส่วนร่วมใน การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับท่องเที่ยว และมีทัศนคติที่ดีต่อก่อนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยือน โดยเห็นว่า นักท่องเที่ยวมีพฤติกรรมที่เคารพต่อวัฒนธรรมและวิถีชีวิตท้องถิ่น นอกจากนี้ ยังพบว่าการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ศาสนาในพื้นที่ส่งผลในทางบวกต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและชุมชน โดยเฉพาะในด้านความร่วมมือ การ เรียนรู้ร่วมกัน และการฟื้นฟูคุณค่าในท้องถิ่น

แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในด้านสังคมอย่างยั่งยืน ควรส่งเสริมการมีส่วนร่วม ของคนในชุมชนให้มากขึ้น ทั้งในด้านการดูแลความปลอดภัย การจัดระเบียบสถานที่ และการต้อนรับ นักท่องเที่ยวอย่างมีมารยาทและเป็นมิตร ชุมชนควรได้รับโอกาสในการพัฒนาความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการ ท่องเที่ยว รวมถึงการถ่ายทอดความรู้ด้านศาสนาและวัฒนธรรมจากพระสงฆ์และผู้นำชุมชน ปลูกฝังจิตสำนึก การเป็นเจ้าของที่ดีให้กับคนในชุมชน เพื่อให้การท่องเที่ยวเป็นประโยชน์ต่อสังคมและชุมชนอย่างแท้จริง และ สามารถส่งเสริมให้เกิดความเข้มแข็งทางสังคมร่วมกับการเติบโตทางวัฒนธรรมและเศรษฐกิจในระยะยาว

3. ด้านสิ่งแวดล้อม จากผลการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นใน ระดับมาก (ค่าเฉลี่ยรวม 3.51) สะท้อนให้เห็นว่าโดยรวมแล้วการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวเชิง พุทธศาสนาในจังหวัดกาฬสินธุ์มีแนวโน้มที่ดี ทั้งในแง่ของความร่วมมือจากชุมชน ความรับผิดชอบของ ผู้ประกอบการ และพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่มีต่อพื้นที่ โดยเฉพาะประเด็นเรื่องการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ดี ขึ้นจากสถานการณ์การท่องเที่ยว และการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม

แนวทางการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมควรมุ่งเน้นการจัดการความสะอาดและขยะอย่างมีระบบ ส่งเสริม จิตสำนึกของนักท่องเที่ยวและชุมชนในการรักษาสภาพแวดล้อม และสร้างระบบเฝ้าระวังผลกระทบที่อาจ เกิดขึ้นจากกิจกรรมท่องเที่ยว ควบคู่กับการส่งเสริมพื้นที่สีเขียวและการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน ทั้งนี้ ภาครัฐ ควรเป็นผู้ประสานความร่วมมือกับภาคเอกชนและชุมชน เพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาให้คงความ สงบงามและกลมกลืนกับธรรมชาติอย่างยั่งยืน

4. ด้านเศรษฐกิจ จากผลการศึกษา พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามเห็นว่ากรท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาใน จังหวัดกาฬสินธุ์ส่งผลต่อเศรษฐกิจของชุมชนในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยรวม 4.02) โดยเฉพาะในด้านการเพิ่มรายได้ ให้กับชุมชนและผู้ประกอบการท้องถิ่น รวมถึงการส่งเสริมการลงทุนและการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในพื้นที่ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการท่องเที่ยวลักษณะนี้มีศักยภาพในการขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจฐานราก และสร้างความ

เปลี่ยนแปลงที่เป็นรูปธรรมต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ แม้ว่าผลกระทบทางเศรษฐกิจจะอยู่ในระดับที่ดี แต่การพัฒนาที่ยั่งยืนควรคำนึงถึงการกระจายรายได้อย่างทั่วถึง

แนวทางการพัฒนาด้านเศรษฐกิจควรเน้นการส่งเสริมสินค้าและบริการที่สะท้อนอัตลักษณ์ท้องถิ่น เช่น สินค้า OTOP และกิจกรรมเชิงวัฒนธรรมเพื่อกระตุ้นการจับจ่ายในพื้นที่ ควบคู่ไปกับการสร้างโอกาสให้ผู้ประกอบการท้องถิ่นได้พัฒนาศักยภาพในการบริการและบริหารจัดการธุรกิจชุมชน ภาครัฐควรสนับสนุนทั้งในด้านเงินทุน การตลาด และการจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดการหมุนเวียนรายได้ในพื้นที่อย่างยั่งยืน และยกระดับเศรษฐกิจท้องถิ่นอย่างมั่นคงในระยะยาว

5. ด้านวัฒนธรรม จากผลการศึกษา พบว่าในภาพรวมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดกาฬสินธุ์มีบทบาทสำคัญต่อการส่งเสริมและอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยรวม 3.99) โดยเฉพาะในด้านการสะท้อนเอกลักษณ์วัฒนธรรม การสร้างความภาคภูมิใจให้กับชุมชน และการส่งเสริมองค์ประกอบทางวัฒนธรรมที่มีความน่าสนใจ เช่น สถาปัตยกรรม งานศิลปะ และประเพณี ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาไม่เพียงแต่สร้างประโยชน์ทางเศรษฐกิจ แต่ยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการสืบสานอัตลักษณ์ท้องถิ่นอีกด้วย อย่างไรก็ตาม การนำเสนอข้อมูลด้านวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ควรได้รับการพัฒนาให้มีความชัดเจน ครบถ้วน และเข้าถึงง่ายมากยิ่งขึ้น เพื่อให้ทั้งนักท่องเที่ยวและคนในพื้นที่เกิดความเข้าใจและซึมซับคุณค่าทางวัฒนธรรมได้อย่างแท้จริง

แนวทางการพัฒนาในด้านวัฒนธรรมควรมุ่งเน้นการบูรณาการแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธเข้ากับกิจกรรมวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างเป็นระบบ สนับสนุนให้คนในชุมชนมีบทบาทในการถ่ายทอดความรู้และร่วมจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง พร้อมทั้งเสริมสร้างความตระหนักรู้ในคุณค่าทางวัฒนธรรมผ่านการส่งเสริมโดยภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อรักษาและต่อยอดเอกลักษณ์ของกาฬสินธุ์ให้เป็นเสน่ห์ที่ยั่งยืนของการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในระยะยาว

6. ด้านเทคโนโลยี จากผลการศึกษา พบว่าแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดกาฬสินธุ์มีการใช้เทคโนโลยีเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยรวม 3.84) โดยเฉพาะในด้านการใช้สื่อดิจิทัล เช่น โซเชียลมีเดีย การใช้ QR Code การใช้ระบบ GPS และแผนที่ออนไลน์ ตลอดจนการให้ข้อมูลความรู้แก่นักท่องเที่ยวผ่านเทคโนโลยีสมัยใหม่ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงแนวโน้มที่ดีในการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการบริหารจัดการและประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างมีประสิทธิภาพ

แนวทางการพัฒนาในด้านเทคโนโลยีควรเน้นการพัฒนาสื่อดิจิทัลที่เชื่อมโยงกับเนื้อหาทางศาสนาและวัฒนธรรม เช่น แอปพลิเคชันนำเที่ยวแบบอินเทอร์แอคทีฟ การใช้มัลติมีเดียประกอบการเรียนรู้ และระบบนำทางที่ช่วยอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว รวมถึงควรส่งเสริมการเข้าถึงเทคโนโลยีของคนในพื้นที่ โดยมีภาครัฐและเอกชนร่วมสนับสนุน เพื่อให้การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดกาฬสินธุ์สามารถพัฒนาได้อย่างยั่งยืนในยุคดิจิทัล

แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดกาฬสินธุ์อย่างยั่งยืนควรให้ความสำคัญกับมิติที่มีผลเชิงบวกต่อความยั่งยืน ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านวัฒนธรรม และด้านเทคโนโลยี ซึ่งมีผลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 การส่งเสริมเศรษฐกิจรวมสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนผ่านการจำหน่ายสินค้าท้องถิ่นและการจัดกิจกรรมท่องเที่ยว ส่วนด้านวัฒนธรรมควรเน้นการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นและถ่ายทอดคุณค่าทางศาสนาและวัฒนธรรมอย่างเหมาะสม ขณะที่ด้านเทคโนโลยีควรพัฒนาเครื่องมือสื่อสาร เช่น แอปพลิเคชัน และระบบนำทาง ตลอดจนอบรมการใช้เทคโนโลยีแก่ชุมชน สำหรับด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม แม้จะได้รับการประเมินในระดับสูง แต่ไม่มีผลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติต่อความยั่งยืนของการท่องเที่ยว จึงควรมุ่งเน้นการเสริมสร้างจิตสำนึกและการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อให้เกิดการพัฒนาในระยะยาว ในขณะที่ด้านการบริหารจัดการของภาครัฐกลับมีผลกระทบทางลบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จึงควรมีการทบทวนบทบาท การวางแผน และการมีส่วนร่วมของหน่วยงานรัฐ เพื่อให้การส่งเสริมการท่องเที่ยวสอดคล้องกับความต้องการของพื้นที่และเกิดประสิทธิผลอย่างแท้จริง

ภาพที่ 5 สรุปแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดกาฬสินธุ์อย่างยั่งยืน

อภิปรายผล

ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องหลายด้าน โดยเฉพาะในเรื่องของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ที่กล่าวถึงการพัฒนาใน 6 มิติหลัก ได้แก่ การเมือง (ภาครัฐ) สังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และเทคโนโลยี (Choi & Sirakaya, 2006) ซึ่งผลการศึกษานี้พบว่า การพัฒนาเชิงพุทธศาสนาใน

จังหวัดกาฬสินธุ์หากสามารถนำมิติทั้ง 6 นี้มาใช้ในการวางแผนและพัฒนา จะช่วยทำให้เกิดความยั่งยืนทั้งในด้านวัฒนธรรมและเศรษฐกิจ ทฤษฎีการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management: NPM) ก็มีส่วนสำคัญในการส่งเสริมให้ภาครัฐสามารถเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการและใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า โดยผลการศึกษานี้ชี้ให้เห็นว่า การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดกาฬสินธุ์ต้องการการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ รวมถึงการเปิดโอกาสให้ประชาชนและภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งเป็นหลักการสำคัญของทฤษฎีนี้ แม้ภาครัฐจะมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เช่น การสนับสนุนกิจกรรมทางศาสนาในวันสำคัญ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เส้นทางคมนาคม และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว (พระราชนรินทร์ วิสารโท, 2562) และงานวิจัยของประภาส แก้วเกตุพงษ์ และคณะ (2566) ได้เสนอรูปแบบการส่งเสริมอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศิลป์ของอุบลราชธานีเป็นผู้ดูแลและพระสงฆ์เป็นผู้เฝ้ารักษา โดยต้องสร้างจิตสำนึกร่วมกันระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐกับพระสงฆ์เพื่อการอนุรักษ์ ซึ่งมีความขัดแย้งกับผลการวิจัยที่พบว่าการบริหารจัดการของภาครัฐส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืน ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่สมดุล โดยในทางปฏิบัติรัฐมักกำหนดนโยบายแบบบนลงล่าง มุ่งเน้นการพัฒนาเชิงปริมาณ เช่น การเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยว รายได้ และโครงสร้างพื้นฐาน แต่ละเลยมิติทางจิตวิญญาณและคุณค่าทางพุทธศาสนา ทำให้แหล่งท่องเที่ยวทางศาสนาถูกแปรเปลี่ยนเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยว ปัญหาสำคัญคือการขาดการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงของพระสงฆ์และชุมชนในกระบวนการตัดสินใจ การกำหนดนโยบายที่ไม่สอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น และการขาดระบบการจัดการขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตทางศาสนาและบรรยากาศแห่งการปฏิบัติธรรม นอกจากนี้ การที่ภาครัฐขับเคลื่อนนโยบายด้วยมุมมองทางเศรษฐกิจเป็นหลักโดยขาดมิติทางวัฒนธรรมและศาสนา อาจนำไปสู่ความบิดเบือนของการท่องเที่ยวเชิงพุทธ กลายเป็นเพียงกิจกรรมเชิงพาณิชย์ ขาดความลึกซึ้ง และไม่สามารถสร้างคุณค่าเชิงจิตวิญญาณได้จริง เช่น การจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางพุทธศาสนาเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวโดยไม่ได้มุ่งเน้นให้เกิดการเรียนรู้หรือการเข้าถึงหลักธรรมอย่างแท้จริง

ผลการวิจัยสอดคล้องกับงานของ เฉลิมพงษ์ พงศ์จันทร์ (2566) ที่พบว่า การจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาที่ดีต้องเชื่อมโยงเศรษฐกิจท้องถิ่นกับแหล่งท่องเที่ยวทางศาสนา และใช้เทคโนโลยีในการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวเพื่อขยายกลุ่มเป้าหมายใหม่ ๆ เช่นเดียวกับ Ha (2024) ที่ชี้ว่าการส่งเสริมเศรษฐกิจและการอนุรักษ์วัฒนธรรมควบคู่กันคือหัวใจของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ขณะเดียวกัน ผลการวิจัยนี้ยังสอดคล้องกับ He & Wang (2022) ที่ระบุว่า การท่องเที่ยวเชิงพุทธช่วยสร้างรายได้และขับเคลื่อนเศรษฐกิจท้องถิ่น แต่หากไม่มีการจัดการอย่างเหมาะสมจะส่งผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษานี้ที่พบว่าด้านสิ่งแวดล้อมและสังคมแม้ได้รับความสำคัญ แต่ยังไม่ส่งผลกระทบต่อความยั่งยืนอย่างมีนัยสำคัญ นอกจากนี้ งานวิจัยของ พัชรนันท์ อธิตั้ง และคณะ (2567) และ สุรพร อ่อนพุทธา (2566) ก็พบว่า ปัจจัยด้านคุณภาพการบริการ ความศรัทธา และการตอบสนองต่อความเชื่อ เป็นแรงจูงใจสำคัญของนักท่องเที่ยวสายบุญ ซึ่งสอดคล้องกับผลวิจัยนี้ที่เสนอให้สนับสนุนกิจกรรมทางวัฒนธรรมและตลาดสินค้าท้องถิ่น

ควบคู่กับการสร้างบรรยากาศและกิจกรรมเชิงศรัทธาที่สอดคล้องกับวิถีชุมชน ที่น่าสนใจคือ ผลวิจัยนี้พบว่าการบริหารจัดการของภาครัฐยังเป็นอุปสรรค ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบของ Choi & Sirakaya (2006) ที่ระบุว่าหากขาดการมีส่วนร่วมจากชุมชนและกำหนดนโยบายแบบบนลงล่างจะทำให้การพัฒนาการท่องเที่ยวขาดความยั่งยืน กล่าวโดยสรุป การศึกษานี้ยืนยันว่า มิติด้านเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และเทคโนโลยี เป็นตัวขับเคลื่อนสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในกาฬสินธุ์ ขณะที่บทบาทของภาครัฐต้องได้รับการปรับปรุงให้สอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น เพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างมั่นคงและยั่งยืน

ภาพที่ 6 สรุปการอภิปรายผลการศึกษา

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

สนับสนุนผลิตภัณฑ์ชุมชน (OTOP) และกิจกรรมทางวัฒนธรรม โดยสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดหรือในระดับอำเภอมีการส่งเสริมและสนับสนุนสินค้าท้องถิ่น เช่น งานหัตถกรรม อาหารพื้นเมือง หรือสินค้าระลึกที่สะท้อนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม เพื่อให้การท่องเที่ยวสร้างรายได้แก่ชุมชน การบูรณาการร่วมกับสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดในการจัดกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับวิถีวัฒนธรรม เช่น งานบุญ ภูมิปัญญา การแสดงพื้นบ้าน เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมและเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่น ส่งผลให้เกิดความยั่งยืนทั้งด้านเศรษฐกิจและวัฒนธรรม รวมถึงการประชาสัมพันธ์โดยสำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัด

2. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ส่งเสริมกลไกความร่วมมือระหว่างหน่วยงานรัฐ เอกชน และชุมชน การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนต้องอาศัยความร่วมมือแบบบูรณาการ โดยสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดเป็นหน่วยงานหลักขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงบูรณาการและการประสานงานด้านงบประมาณ และโครงสร้าง

พื้นฐาน ภาคเอกชนมีบทบาทในการลงทุน พัฒนาเทคโนโลยี และการตลาด ส่วนชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการดูแลและให้บริการ เพื่อให้เกิดการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ ตรงกับความต้องการของพื้นที่ และลดผลกระทบทางลบจากการท่องเที่ยว

2. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเยาวชนในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา โดยสำนักงานศึกษาธิการจังหวัด และสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดร่วมกับวัดและพระสงฆ์ ในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวในระยะยาว มีการสนับสนุนให้เยาวชนมีบทบาทในกิจกรรมท้องถิ่น เช่น การเป็นมัคคุเทศก์น้อย การทำกิจกรรมจิตอาสา หรือการจัดนิทรรศการส่งเสริมคุณค่าทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรม เพื่อปลูกฝังความภาคภูมิใจในท้องถิ่น เสริมสร้างจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์ และเตรียมเยาวชนให้เป็นผู้ดำเนินอกตด้านารพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. การใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพหรือผสมผสาน (Mixed Methods) งานวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ ซึ่งสามารถวัดแนวโน้มและระดับความคิดเห็นได้ดี แต่ยังคงขาดมิติความเข้าใจในมุมมองของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง การวิจัยในอนาคตควรใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เช่น การสัมภาษณ์เชิงลึก หรือกลุ่มสนทนา (Focus Group) เพื่อเข้าใจบริบท สาเหตุ และแรงจูงใจของพฤติกรรม หรือเลือกใช้ระเบียบวิธีแบบผสมผสาน (Mixed Methods) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ทั้งกว้างและลึก ครอบคลุมทุกมิติของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

2. การศึกษาแนวทางการสื่อสารผ่านสื่อดิจิทัลและโซเชียลมีเดีย จากผลการศึกษาพบว่าเทคโนโลยีมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ การศึกษาครั้งต่อไปควรศึกษากลยุทธ์การสื่อสารผ่านสื่อดิจิทัลและโซเชียลมีเดียเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา: กรณีศึกษาจังหวัดกาฬสินธุ์

3. การศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนารายได้ของชุมชนจากการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา แม้การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในกาฬสินธุ์จะมีผลทางเศรษฐกิจอย่างมีนัยสำคัญ แต่ยังไม่มียข้อมูลเชิงลึกว่าชุมชนได้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจในรูปแบบใด งานวิจัยต่อไปควรศึกษาการวิเคราะห์ผลกระทบการสร้างรายได้และผลกระทบทางเศรษฐกิจของชุมชนจากการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดกาฬสินธุ์

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2566). *แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2566 - 2570)*.

คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ. เข้าถึงเมื่อ 20 ตุลาคม 2566 เข้าถึงได้จาก https://province.mots.go.th/ewtadmin/ewt/ranong/download/article/article_20230418122435.pdf

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.(2566).*สถานการณ์การท่องเที่ยวในประเทศ รายจังหวัด ปี 2567 (Domestic Tourism Statistics (Classify by region and province 2024))*. เข้าถึงเมื่อ 15 กันยายน 2567. เข้าถึงได้จาก <https://www.mots.go.th/news/category/760>

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2566). รายงานสถานการณ์ท่องเที่ยวเชิงครีเอทีฟและการท่องเที่ยวสายมูในประเทศไทย ปี 2566. กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.

กรมประชาสัมพันธ์. (2566, 11 สิงหาคม). ปลุกกระแสท่องเที่ยว “อะเมซิ่ง มูดีเวริส เปิดจักรวาลสายมู”.

Thailand.go.th.เข้าถึงได้จาก https://thailand.go.th/issue-focus-detail/001_02_394?hl=th

คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ. (2566). แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2566 - 2570). ราชกิจจานุเบกษา. เข้าถึงได้จาก

<https://ratchakitcha.soc.go.th/documents/140D070S000000003900.pdf>

เฉลิมพงษ์ พงศ์จันทร์. (2566). การจัดการการท่องเที่ยวเชิงสมาธิแนวพุทธศาสนาบนฐานทรัพยากรการท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่. ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. เข้าถึงเมื่อ 2 ธันวาคม 2566 เข้าถึงได้จาก <http://ir-ithesis.swu.ac.th/dspace/handle/123456789/2957>

ชมพูนุท ภาณุภาส, & ญัฐกิตติ์ ต้นสมรส. (2565). การจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในย่านไชน่าทาวน์ กรุงเทพมหานคร. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, 13(1), 1-16.

ดวงรัตน์ โกยกิจเจริญ. (2562). พฤติกรรมการท่องเที่ยวสถานที่ท่องเที่ยวเชิงศาสนาของนักท่องเที่ยวไทยในจังหวัดภูเก็ต. วารสารปัญญา, 26(1), 76-85.

ตรียากานต์ พรหมคำ. (2565). การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนภายใต้แนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกันกรณีศึกษา อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าและชุมชนบ้านร่องกล้าอำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก [วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยนเรศวร]. เข้าถึงเมื่อ 20 สิงหาคม 2567 เข้าถึงได้จาก <https://nuir.lib.nu.ac.th/dspace/bitstream/123456789/5376/3/TreeyakamPhromkham.pdf>

ทัศนีย์ ปิยะเจริญเดช, พระพงษ์ศักดิ์ สนตมโน (เกชวงค์รอด) และกรกต ชำบัณฑิต. (2564). มุมมองการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธ. *Journal of Graduate Studies Valaya Alongkorn Rajabhat University*, 15(2), 264-273.

บุญเกียรติ การะเวกพนธ์ และคณะ. (2557). การบริหารงานภาครัฐแนวใหม่. สืบค้นเมื่อวันที่ 25 สิงหาคม 2567 เข้าถึงได้จาก <https://wiki.kpi.ac.th>

ประภาส แก้วเกตุพงษ์, วิเชียร แสนมี และจรี สายจันเจียม. (2566). รูปแบบการส่งเสริมอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศิลป์ของอุโบสถในจังหวัดร้อยเอ็ด. *Journal of RoiKaensam Academi*, 8(9), 156-168.

พระครูสังฆรักษ์อนุรักษ์ และปราโมทย์ ยอดแก้ว. (2560). อัตลักษณ์การท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา: ตัวชี้วัดและแนวปฏิบัติเพื่อความยั่งยืนตามวิถีพุทธ. *วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์*, 13(ฉบับพิเศษ 1)

พระมหาวัฒนา ปัญญาทีโป (คำเคน) และพิชญานันต์ พงษ์ไพบูลย์. (2567). การพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์และคู่มือในรูปแบบดิจิทัลสำหรับส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีพุทธนานาชาติในเมืองหลัก 15 จังหวัดของประเทศไทย. *มจร บาลีศึกษาพุทธโฆสปริทรรศน์*, 10(1), 12-24.

- พระราชชนทร์ วิสารโท. (2562). การจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน (สารนิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 233–243. เข้าถึงเมื่อ 18 พฤศจิกายน 2566 เข้าถึงได้จาก <https://www.mcu.ac.th/article/detail/20291>
- พระสนั่น เจริญยิ่ง. (2565). รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาของวัดไร่ขิง วิทยานิพนธ์, มหาวิทยาลัยศิลปากร. Silpakorn University Repository: SURE. เข้าถึงเมื่อ 19 ธันวาคม 2567. เข้าถึงได้จาก <https://sure.su.ac.th/xmlui/handle/123456789/28336?attempt=2&>
- พัชรีย์ สิริวัฒนาศาสตร์. (2555). การบริหารภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management: NPM). แก๊ไขเมื่อ 23 มิถุนายน 2012. เข้าถึงเมื่อ 20 พฤศจิกายน 2566 เข้าถึงได้จาก <https://www.gotoknow.org/posts/196887>
- พัทธนันท์ อธิตั้ง, เตชิตา สุทธิรักษ์, กุลวดี จันทร์วิเชียร, วิสูตร เพชรรัตน์, & วราพร กาญจนคลอด. (2567). การท่องเที่ยวสายมูเตลู: วัดเจดีย์ (ไอ้ไข่) จังหวัดนครศรีธรรมราช. *Journal of Management Science Nakhon Pathom Rajabhat University*, 11(1), 244–253.
- มนชนก จุลลักษณ์. (2562). แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา: วัดในพื้นที่จังหวัดนครปฐม. *วารสารการท่องเที่ยวและการจัดการบริการพิเศษ*, 21(2), 203–210.
- วชิราภรณ์ โลหะชาละ. (2558). พฤติกรรมนักท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ: แม็คเอ็ดดูเคชั่น. สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2559). *รายงานเศรษฐกิจท่องเที่ยว 4 เมษายน-มิถุนายน 2559*.
- วิสุทธิณี ธาณิรัตน์. (2564). การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา: กรณีศึกษาตำบลเกาะหมากอำเภอปากพะยูนจังหวัดพัทลุง. *วารสารวิชาการและวิจัยสังคมศาสตร์*, 16(3), 71–84.
- ศุภลักษณ์ อัครางกูร. (2555). พฤติกรรมนักท่องเที่ยว. *คลังน่านาวิทยา*.
- ศิวนิต อรรถวุฒิกุล และคณะ. (2560). การพัฒนารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของ จังหวัดราชบุรี. *Veridian E-Journal*, 10(2), 2392–2409.
- สภาวัฒนธรรมจังหวัดกาฬสินธุ์ และสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดกาฬสินธุ์ กระทรวงวัฒนธรรม. (2021, กรกฎาคม 15). *เส้นทางท่องเที่ยววัฒนธรรม 9 วัดดังในจังหวัดกาฬสินธุ์* [วิดีโอ]. YouTube. https://www.youtube.com/watch?v=r_Ye5GENmDU
- สุรพร อ่อนพุทธา, วิญญูปรอยกระโทก, วรางกูร อิศรางกูร ณ อยุธยา, & สัจจาจาก จอมโนนเขวา. (2566). คุณภาพการบริการที่ส่งผลต่อการรับรู้คุณค่าและการตัดสินใจท่องเที่ยว: นักท่องเที่ยวเจนซีสายมูเตลู. *สยามวิชาการ*, 24(42), 75–94.
- อัญชลี ชัยศรี. (2561). ปัจจัยทางการตลาดที่มีผลต่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดชัยภูมิ. *วารสารวิทยาลัยบัณฑิตเอเชีย*, 8(1), 133–140.
- Best, J. W., & Kahn, J. V. (1997). *Research in education* (พิมพ์ครั้งที่ 7). Boston, MA: Allyn and Bacon.
- Choi, H. C., & Sirakaya, E. (2006). Sustainability indicators for managing community tourism. *Tourism management*, 27(6), 1274–1289.

Gujarati, D. N., & Porter, D. C. (2008). *Basic econometrics* (5th ed.). McGraw-Hill.

Ha, D. T. T. (2024). The Role of Buddhist Cultural Spaces in Promoting Sustainable Tourism: A Case Study in Vietnam. *Journal of Ecohumanism*, 3(7), 3131-3149.

He, Y., & Wang, C. (2022). Does Buddhist Tourism Successfully Result in Local Sustainable Development. *MDPI Journal, Sustainability*, 14(6), 3584.

Hood, C. (1991). A public management for all seasons? *Public Administration*, 69(1), 3–19.
<https://doi.org/10.1111/j.1467-9299.1991.tb00779.x>

Kumar, A. (2019). A Review Paper on Buddhist Tourism in India: A Study on Role of Government, Technology and Types of Circuit. A Review Paper on Buddhist Tourism in India: A Study on Role of Government, Technology and Types of Circuit (March 11, 2019).

World Tourism Organization. (1988). *Sustainable tourism development: A guide for policymakers*. UNWTO.

Yamane, T. (1973). *Statistics: An introductory analysis* (3rd ed.). New York, NY: Harper and Row.

**ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการนำ e-Government มาประยุกต์ใช้
ในการจัดทำแผนพัฒนาจังหวัดร้อยเอ็ด**

**Factors influencing the efficiency of e-government application
for preparing the development plan in Roi Et Province**

[Received: April 11, 2025; Revised: June 16, 2025; Accepted: June 19, 2025]

วิชัย ผิวเงิน

รัฐศาสตรมหาบัณฑิต

วิทยาลัยการเมืองการปกครอง

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ชินวัตร เชื้อสระคู

อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

วิทยาลัยการเมืองการปกครอง

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Wichai Piewngean

Master of Political Science,

College of Politics and Governance,

Maharakham University

Chinnawat Chueasraku

Lecturer,

College of Politics and Governance,

Maharakham University

CORRESPONDING AUTHOR

Chinnawat Chueasraku, Lecturer, College of Politics and Governance,

Maharakham University, Maharakham, Thailand. Email: chinnawat.c@msu.ac.th

บทคัดย่อ

จังหวัดร้อยเอ็ด ได้ดำเนินการขับเคลื่อนตามนโยบายรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ จากปัญหาการรวบรวมข้อมูลแผนงานโครงการในทุกระดับ โดยได้พัฒนาระบบโปรแกรม Plan101Pro เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการประสานแผนงานโครงการ การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศกับคุณภาพของเทคโนโลยีสารสนเทศในการจัดทำแผนพัฒนาจังหวัดร้อยเอ็ด และเพื่อวิเคราะห์หาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพของระบบโปรแกรม Plan101Pro ในการจัดทำแผนพัฒนาจังหวัดร้อยเอ็ด และเพื่อเสนอแนะเกี่ยวกับประสิทธิภาพระบบโปรแกรม Plan101Pro ในการจัดทำแผนพัฒนาจังหวัดร้อยเอ็ด ด้วยระเบียบวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามในการเก็บข้อมูลจากผู้แทนราชการส่วนภูมิภาคและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่มีประสบการณ์ใช้งานระบบโปรแกรม Plan101Pro และมีหน้าที่ในการจัดทำแผนพัฒนาองค์กร จำนวน 1 คนต่อหน่วยงาน รวมทั้งสิ้น 125 ราย จากการวิเคราะห์ข้อมูลความสัมพันธ์โดยใช้สถิติ Pearson Correlations พบว่า การยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศกับคุณภาพของเทคโนโลยีสารสนเทศ มีระดับความสัมพันธ์ ในระดับปานกลางไปจนถึงระดับมาก และจากการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพของระบบโปรแกรม Plan101Pro โดยใช้การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) ด้วยวิธี Enter พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ ค่า Adjusted R Square มีค่าเท่ากับ 0.766 ซึ่งเป็นดัชนีที่บ่งบอกถึงร้อยละของการเปลี่ยนแปลงในตัวแปรตาม กล่าวคือ ตัวแปรอิสระ สามารถอธิบายความผันแปร หรือการเปลี่ยนแปลงของตัวแปรตาม ในร้อยละ 76.6 โดยในแนวคิดคุณภาพของเทคโนโลยีสารสนเทศมีอิทธิพลมากที่สุด ประกอบด้วย อันดับที่ 1 ความพึงพอใจของผู้ใช้ มีค่า Beta = 0.327 อันดับที่ 2 คุณภาพของข้อมูล มีค่า Beta = 0.290 อันดับที่ 3 คุณภาพของการบริการ Beta = 0.276 และอันดับที่ 4 ในแนวคิดการยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศ ปัจจัยด้านพฤติกรรมตั้งใจใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ โดยมีค่า Beta = 0.237 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ในระดับ 0.05 พร้อมทั้งได้รวบรวมข้อเสนอแนะเกี่ยวกับประสิทธิภาพระบบฯ ดังนี้ 1. ขยายกรอบระยะเวลาการดำเนินงานที่ข้อมูลแผนงานโครงการฯ 2. พัฒนาระบบส่งออกรายงานตามแบบฟอร์มที่ต้องการ 3. เปิดระบบไว้ตลอด 24 ชั่วโมง 4. บูรณาการประสานข้อมูลร่วมกับระบบ e-Plan ในการนำเข้าสู่ข้อมูลแผนพัฒนา 5. เป็นระบบโปรแกรม One Stop Service

คำสำคัญ: ประสิทธิภาพ; รัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์; แผนพัฒนาจังหวัดร้อยเอ็ด; ระบบโปรแกรม Plan101Pro

Abstract

Driven by the national e-government policy, Roi-Et Province has actively sought to streamline its project and action plan data collection processes across all administrative levels. To address existing challenges, the province developed the Plan101Pro software system as a crucial tool for coordinating development plans. This study aimed to achieve three primary objectives: first, to analyze the relationship between information technology acceptance and information technology quality in the context of Roi-Et Province's development planning; second, to identify factors influencing the efficiency of the Plan101Pro system in provincial development planning; and third, to provide recommendations for improving the system's effectiveness. This quantitative research employed a survey questionnaire to collect data from 125 respondents. Participants included representatives from regional government agencies and local administrative organizations, each with prior experience using the Plan101Pro system and responsible for organizational development planning. Each participating entity contributed one representative to the study. Data analysis using Pearson correlations revealed a moderate to strong relationship between information technology acceptance and information technology quality. Further analysis, utilizing multiple Regression Analysis (Enter method), was conducted to identify factors influencing the efficiency of the Plan101Pro system. The Adjusted R-squared value of 0.766 indicates that the independent variables collectively explain 76.6% of the variance in the dependent variable (system efficiency). The concept of information technology quality emerged as the most significant influence on system efficiency. The specific contributing factors, in descending order of influence (based on Beta values), are: User Satisfaction: Beta = 0.327, Information Quality: Beta = 0.290, Service Quality: Beta = 0.276. Additionally, within the concept of information technology acceptance, the factor of behavioral intention to use the information technology showed a significant influence (Beta = 0.237), with statistical significance at the 0.05 level. Based on the study's findings, the following recommendations are proposed to enhance the efficiency of the Plan101Pro system: 1. Extend the timeframe for recording project and action plan data. 2. Develop a reporting feature that allows for exporting data in user-defined formats. 3. Ensure 24-hour system availability. 4. Integrate data synchronization with the e-Plan system for seamless development plan data import. 5. Transform the system into a "One-Stop Service" platform.

Keywords: efficiency; e-Government; development plan in Roi-Et; Plan101Pro

บทนำ

โลกในยุคปัจจุบันถูกขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยีที่หมุนเวียน และเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในทุกขณะ แต่ละประเทศต่างก็เร่งปรับตัวให้ก้าวทันเทคโนโลยี ทั้งนี้ อาจมองได้ว่าเทคโนโลยีได้เข้ามามีบทบาท พร้อมทั้งได้กลายเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวัน ทั้งในด้านอำนวยความสะดวก ด้านการคมนาคม ด้านการสื่อสาร ด้านการแพทย์ และในกระบวนการทำงาน ด้วยเหตุนี้ ทำให้ภาครัฐในหลาย ๆ ประเทศต่างก็เร่งปรับตัว และปรับปรุงการให้บริการก้าวไปสู่โลกออนไลน์ที่ทันสมัย (ศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ (NECTEC), 2024) เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับประชาชน ด้วยรูปแบบการให้บริการที่หลายคนต่างคุ้นชินอย่าง “e-Government” หรือที่เรียกว่า “รัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์” ซึ่งเป็นการนำระบบเทคโนโลยีสารสนเทศมาประยุกต์ใช้ในองค์กร เพื่อพัฒนาระบบการบริหารจัดการและระบบการให้บริการของหน่วยงานภาครัฐให้มีประสิทธิภาพ มีความโปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ ทั้งยังเป็นการเพิ่มช่องทางในการอำนวยความสะดวกในการติดต่อสื่อสาร และขอรับบริการของภาครัฐได้อย่างสะดวก รวดเร็ว ทันสมัย ภายใต้มาตรฐานความปลอดภัย ซึ่งในประเทศต่าง ๆ ภาครัฐต่างก็เร่งพัฒนา ผลักดัน และขับเคลื่อน e-Government เพื่อให้บริการทั้งภาครัฐ และภาคประชาชน (สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์, 2022) ได้มีการจัดอันดับจากดัชนีรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ (E-Government Development Index: EGD) จัดทำโดยองค์การสหประชาชาติ (UN E-Government Knowledgebase, 2022) ซึ่งมีประเทศสมาชิกทั้งหมด 193 ประเทศ

สำหรับประเทศไทยนั้น นับได้ว่าเข้าสู่การเป็น e-Government ที่มีการขับเคลื่อนแบบก้าวกระโดดที่เห็นได้ชัด (สหประชาชาติ & UNITED NATION, 2022) โดยในปี 2561 มีค่าดัชนีการพัฒนารัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ 0.65430 ในอันดับที่ 73 ภายในระยะเวลาเพียง 2 ปี ในปี 2563 ค่าดัชนีการพัฒนารัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ 0.75650 ขยับอย่างก้าวกระโดดขึ้นมาถึง 16 อันดับ อยู่ในอันดับที่ 57 และในปี 2565 พัฒนาขึ้นมาอยู่ในอันดับที่ 55 โดยมีค่าดัชนีการพัฒนารัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ ที่ 0.76600 ทั้งนี้ ตามค่าดัชนีการมีส่วนร่วมทางรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ของไทย พบว่า ในปี 2561 มีค่าดัชนีที่ 0.65170 ในปี 2563 ที่ 0.77380 และ 0.78410 ในปี 2565 ซึ่งจากการจัดลำดับในประเทศสมาชิกสหประชาชาติ ซึ่งมีทั้งหมด 193 ประเทศประเทศไทยถูกจัดอยู่ในลำดับที่ 82, 51 และ 18 ซึ่งบ่งชี้ได้ว่า ประเทศไทยต่างก็เดินทางขับเคลื่อนการพัฒนาระบบก้าวสู่การเป็น e-Government แบบก้าวกระโดดอย่างต่อเนื่องมาโดยตลอด เพื่อให้การบริการประชาชนที่มีความสะดวก และรวดเร็วมากที่สุด ประเทศไทยได้ตั้งเป้าหมายในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านดิจิทัล พร้อมทั้งขับเคลื่อนเศรษฐกิจผ่านนวัตกรรม โดยมุ่งประชาชนเป็นศูนย์กลาง บนพื้นฐานการเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างหน่วยงาน และใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมและคุ้มค่า อีกทั้ง มีการขับเคลื่อนการพัฒนาด้านทรัพยากรบุคคลภาครัฐ รวมไปถึงการปรับเปลี่ยนกระบวนการทำงานในองค์กร และกฎระเบียบเพื่อยกระดับงานบริการของภาครัฐให้สอดคล้องและตรงกับความต้องการของประชาชนที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

จังหวัดร้อยเอ็ด ได้ตระหนักและเล็งเห็นถึงความสำคัญในการพัฒนาองค์กรและบทบาทในการขับเคลื่อนองค์กรสู่การเป็น e-Government และได้เริ่มขับเคลื่อนองค์กรสู่ความเป็น e-Government โดยก่อนหน้านี้ การจัดทำแผนพัฒนาจังหวัดของจังหวัดร้อยเอ็ด ในขั้นตอนการรวบรวมแผนงานโครงการในแต่ละระดับ หรือที่เรียกว่า การประสานแผนงานโครงการ กล่าวคือ การประสานแผนพัฒนาระดับตำบลหรือแผนพัฒนาท้องถิ่น แผนพัฒนาระดับอำเภอ และแผนพัฒนาระดับจังหวัด ยังใช้วิธีการส่งแผนงานโครงการในรูปแบบเอกสาร ซึ่งใช้ทรัพยากรกระดาษในปริมาณมาก ทั้งยังมีปัญหาด้านการรวบรวม หรือการประสานแผนงานโครงการล่าช้า และมีแผนงานโครงการสูญหาย ทั้งยังไม่สามารถนำข้อมูลไปเปิดเผยในระบบออนไลน์ในรูปแบบที่สืบค้นได้ง่าย โดยมองว่าเป็นจุดอ่อน (จังหวัดร้อยเอ็ด, 2023) ดังนั้น จังหวัดร้อยเอ็ดจึงเริ่มขับเคลื่อนการพัฒนาาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศมาประยุกต์ใช้ในองค์กร โดยใช้ชื่อว่า โปรแกรม Plan101Pro ซึ่งเป็นระบบการบริหารจัดการแผนพัฒนาจังหวัดของจังหวัดร้อยเอ็ด โดยเป็นการให้บริการสารสนเทศระหว่างหน่วยงานภาครัฐกับหน่วยงานภาครัฐ เพื่อรวบรวม วิเคราะห์ข้อมูลแผนงานโครงการของหน่วยงานราชการของจังหวัดร้อยเอ็ด และเผยแพร่สารสนเทศที่ได้ให้ประชาชน หน่วยงานราชการได้รับรู้ สามารถเข้าถึงสารสนเทศได้อย่างสะดวก ปลอดภัย มีประสิทธิภาพ และสามารถตรวจสอบได้ ทั้งยังเป็นการลดการใช้ทรัพยากรกระดาษ และป้องกันแผนงานโครงการสูญหาย ทั้งยังสามารถประสานแผนงานโครงการในทุกระดับ และรวบรวมแผนงานเพื่อเสนอต่อคณะกรรมการบริหารงานจังหวัดแบบบูรณาการ จังหวัดร้อยเอ็ด (ก.บ.จ.) พิจารณาให้ความเห็นชอบทันตามกรอบระยะเวลา

จากกระบวนการขับเคลื่อนตามนโยบายรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ของประเทศไทย และการพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อประยุกต์ในหน่วยงานราชการในจังหวัดร้อยเอ็ดอย่างเป็นรูปธรรมนั้น ซึ่งเป็นแนวคิดรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ที่เป็นผู้ใช้งานระบบโปรแกรม Plan101Pro เพื่อสำรวจความคิดเห็นในการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาประยุกต์ใช้ในการจัดทำแผนพัฒนาจังหวัดร้อยเอ็ด ตามแนวคิดการยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศ และแล้ววัดคุณภาพของเทคโนโลยีสารสนเทศ และเพื่อค้นหาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพในการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาประยุกต์ใช้ในองค์กรตามแนวคิดเกี่ยวกับประสิทธิภาพ โดยผู้วิจัยได้เลือกศึกษาระบบบริหารจัดการแผนพัฒนาจังหวัด (โปรแกรม Plan101Pro) ของจังหวัดร้อยเอ็ด เนื่องจากระบบโปรแกรม Plan101Pro ได้รับรางวัลรองชนะเลิศ อันดับที่ 2 รางวัลสุดยอดนวัตกรรมสำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย (Excellent Innovation Awards) ประจำปีงบประมาณ 2567 ทั้งยังมีอัตราการใช้งานระบบฯ จากหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องมาจากทั้งหมด 256 ใช้งานมากถึง 182 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 71.09 (จังหวัดร้อยเอ็ด (Plan101Pro), 2024) และที่สำคัญผู้บริหารระดับสูงให้ความสำคัญ ผลักดันและสนับสนุนในการขับเคลื่อนนโยบายรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ (e-Government) ส่งผลให้เกิดการดำเนินโครงการฯ และการพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ซึ่งเป็นนวัตกรรมใหม่

คำถามการวิจัย

1. ความสัมพันธ์ระหว่างการยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศกับคุณภาพของเทคโนโลยีสารสนเทศเป็นอย่างไร
2. ปัจจัยใดที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของระบบโปรแกรม Plan101Pro

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศกับคุณภาพของเทคโนโลยีสารสนเทศ ในการจัดทำแผนพัฒนาจังหวัดร้อยเอ็ด
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพระบบโปรแกรม Plan101Pro ในการจัดทำแผนพัฒนาจังหวัดร้อยเอ็ด
3. เพื่อเสนอแนะเกี่ยวกับประสิทธิภาพระบบโปรแกรม Plan101Pro ในการจัดทำแผนพัฒนาจังหวัดร้อยเอ็ด

สมมติฐานการวิจัย

1. การยอมรับเทคโนโลยีมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับคุณภาพของเทคโนโลยี
2. การยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศ และคุณภาพของเทคโนโลยีสารสนเทศมีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพในนำ e-Government มาประยุกต์ใช้

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการนำ e-Government มาประยุกต์ใช้ในการจัดทำแผนพัฒนาจังหวัดประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2568 ของจังหวัดร้อยเอ็ด โดยแบ่งเป็น 3 ด้าน ดังนี้

1.1 การยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยประกอบด้วย การรับรู้การใช้งานง่าย การรับรู้ถึงประโยชน์ ทักษะคติ และพฤติกรรมการตั้งใจที่จะใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ

1.2 คุณภาพของเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยมีเนื้อหาในคุณภาพของระบบโครงสร้าง ของข้อมูลของการบริการ และความพึงพอใจ

1.3 ประสิทธิภาพของเทคโนโลยีสารสนเทศ ครอบคลุมประสิทธิภาพด้านความสามารถในการทำงานตามหน้าที่ ประสิทธิภาพด้านความเร็วและระยะเวลา และประสิทธิภาพความปลอดภัยของข้อมูล

2. ขอบเขตด้านประชากร

ศึกษากลุ่มของผู้แทนเจ้าหน้าที่ที่มีภารกิจหรือได้รับมอบหมายในการจัดทำแผนพัฒนาของส่วนราชการ/หน่วยงาน ทั้งนี้ กำหนดเฉพาะส่วนราชการ/หน่วยงานที่มีส่วนร่วมในการใช้งานระบบสารสนเทศ ซึ่งมีอยู่ 182 แห่ง แห่งละ 1 คน รวม 182 คน (จังหวัดร้อยเอ็ด (Plan101), 2567) ในขั้นนี้ ผู้วิจัยได้ใช้การคำนวณ เพื่อหาขนาดกลุ่มตัวอย่างจากสูตรการคำนวณตามสูตรของ Taro Yamane กำหนดค่าความคลาดเคลื่อนที่ 0.05 โดยมีกลุ่มเป้าหมายจากการคำนวณ จำนวน 125 คน และได้รับการตอบแบบสอบถามทั้งสิ้น จำนวน 125 ชุด คิดเป็นร้อยละ 100

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1.) ทำให้ทราบถึงความสัมพันธ์ระหว่างการยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศกับคุณภาพของเทคโนโลยีสารสนเทศ
2. ให้ทราบถึงอิทธิพลของการยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศและคุณภาพของเทคโนโลยีสารสนเทศที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของระบบโปรแกรม Plan101Pro
3. ทำให้ทราบถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของระบบโปรแกรม Plan101Pro
4. ข้อเสนอแนะต่อประสิทธิภาพในระบบโปรแกรม Plan101Pro

นิยามศัพท์เฉพาะ

เพื่อเกิดความชัดเจน ผู้ศึกษาได้ให้ความหมายของคำนิยามศัพท์ในการศึกษา ดังนี้ การยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศ หมายถึง การยอมรับในระบบโปรแกรม Plan101Pro ของจังหวัดร้อยเอ็ด ประกอบด้วย การรับรู้ว่าจะใช้งานง่ายสะดวก รับรู้ว่ามีประโยชน์ มีทัศนคติต่อการใช้งาน และพฤติกรรมตั้งใจงานระบบฯ

คุณภาพของเทคโนโลยีสารสนเทศ หมายถึง คุณภาพของระบบโปรแกรม Plan101Pro ของจังหวัดร้อยเอ็ด ที่เหมาะกับการใช้งาน สามารถตอบสนองความต้องการของผู้ใช้งานระบบฯ โดยประกอบด้วยคุณภาพของระบบโครงสร้าง คุณภาพของข้อมูล คุณภาพของการบริการ และความพึงพอใจของผู้ใช้งานระบบฯ

ประสิทธิภาพของ Plan101Pro หมายถึง ผลลัพธ์หรือความสำเร็จในเชิงบวก จากการนำระบบโปรแกรม Plan101Pro มาประยุกต์ใช้ในกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาจังหวัด ของจังหวัดร้อยเอ็ด ประกอบด้วย ความสามารถทำงานได้ตามหน้าที่ ความเร็วและระยะเวลา การรักษาความปลอดภัย

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาเพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ และสมมติฐานงานวิจัย การยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับคุณภาพของเทคโนโลยีสารสนเทศ และการยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศ และคุณภาพของเทคโนโลยีสารสนเทศมีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพในการนำ e-Government มาประยุกต์ใช้ จึงได้ศึกษาความสัมพันธ์ และอิทธิพลของการยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศและคุณภาพของเทคโนโลยีสารสนเทศที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของ e-Government ดังนี้

1. ความสัมพันธ์ระหว่างการยอมรับเทคโนโลยีกับคุณภาพของเทคโนโลยีสารสนเทศ

ธนากร รวิยะวงศ์ (2015) ได้ทำการศึกษาในของประเด็นปัญหาและข้อเสนอแนะในการจัดทำแผนพัฒนาจังหวัด ของจังหวัดกาฬสินธุ์ ในช่วงปี พ.ศ. 2557 - 2560 ใช้แบบสอบถามเจ้าหน้าที่ผู้มีหน้าที่ในการจัดทำแผนพัฒนาจังหวัด พบว่า ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศที่นำมาประยุกต์ใช้งานไม่มีคุณภาพไม่สามารถทำงานได้ตามความคาดหวัง ส่งผลให้เกิดการไม่ยอมรับเทคโนโลยี ซึ่งให้เห็นว่า ความสัมพันธ์ระหว่างคุณภาพของเทคโนโลยีสารสนเทศมีอิทธิพลต่อการยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศในทางตรง

วิรดา พงนา และวสุธิตา นุริตมนต์ (2018) ได้ศึกษาการยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศ และอิทธิพลระหว่างคุณภาพของเทคโนโลยีสารสนเทศกับการยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศ ในการใช้บริการธุรกรรมทางการเงินผ่านโปรแกรมประยุกต์โทรศัพท์เคลื่อนที่ “TMB TOUCH” ปรากฏว่า คุณภาพของเทคโนโลยีสารสนเทศมีอิทธิพลต่อการยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยเฉพาะคุณภาพด้านการบริการ ซึ่งส่งผลในเชิงบวกต่อความตั้งใจใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ โดยมีระดับความสัมพันธ์อยู่ในระดับมาก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ธันย์ชนก ปิมปาอุด และอลงกรณ์ คูลเลอร์ (2023) ได้ศึกษาการยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ในศาลแรงงานภาค 5 และศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศ ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยด้านการรับรู้ถึงประโยชน์ และปัจจัยด้านการรับรู้ถึงความง่ายในการใช้งานของเทคโนโลยีสารสนเทศ มีอิทธิพลในเชิงบวกต่อการยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยการยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศของเจ้าหน้าที่ฯ มีระดับความสัมพันธ์อยู่ในระดับปานกลาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

Thomhin, L., & Chairatana, P. (2024) ได้ศึกษาระดับการยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศที่มีต่อปัจจัยภายใน หรือ ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษาสถานภาพการจ้างงาน ตำแหน่ง ประสบการณ์ทำงานของบุคลากรสำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษาวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม พบว่า เพศ อายุ ระดับการศึกษาสถานภาพการจ้างงาน ตำแหน่ง ประสบการณ์ทำงาน ที่ต่างกันมีระดับ

การยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศไม่แตกต่างกัน โดยมีระดับความสัมพันธ์ อยู่ในระดับน้อย กับการยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศ

2. อิทธิพลของการยอมรับเทคโนโลยีและคุณภาพของเทคโนโลยีสารสนเทศที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของ e-Government

ชัยนรินทร์ เชื้อประทุม (2011) ได้ทำการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพของเทคโนโลยีสารสนเทศ ในการนำระบบเทคโนโลยีสารสนเทศมาประยุกต์ใช้ในการทำงานขององค์กร จากผลการศึกษาพบว่า คุณภาพของเทคโนโลยีสารสนเทศมีอิทธิพลต่อการยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศในเชิงบวก โดยมีระดับความสัมพันธ์อยู่ในระดับกลาง ทั้งนี้ ปัจจัยด้านคุณภาพโครงสร้าง และปัจจัยด้านพฤติกรรมความตั้งใจใช้งาน มีระดับความสัมพันธ์เชิงบวกกับประสิทธิภาพของเทคโนโลยีสารสนเทศ อยู่ในระดับกลาง

ชารินทร์ พลวุฒิ (2023) ได้ทำการศึกษา การยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศ และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการประสิทธิผลของเทคโนโลยีสารสนเทศในการผลิตพืชอินทรีย์ตามการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีและเหมาะสม (GAP) จากเกษตรกรในพื้นที่อีสานตอนบนผู้ผลิตพืชอินทรีย์ จำนวน 237 ครัวเรือน จากการศึกษาพบว่า คุณภาพของเทคโนโลยีสารสนเทศส่งผลให้เกิดการยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศในเชิงบวก และมีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพของเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยเฉพาะการยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศ ในปัจจัยด้านการรับรู้ว่ามีประโยชน์ มีอิทธิพลเชิงบวกต่อประสิทธิภาพของเทคโนโลยี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

กันตภัส อุดหนุน และสุมาลี รามัญญ์ (2023) ได้ศึกษาการยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศ คุณภาพของเทคโนโลยีสารสนเทศ และอิทธิพลส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดนครปฐม จากการศึกษาพบว่า ระดับของคุณภาพของระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ อยู่ในระดับมากส่งผลให้เกิดการยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศสารสนเทศ โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.08 จาก 5 ระดับ และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.600 ในทางเดียวกันระดับของการยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศ ก็อยู่ในระดับสูงเช่นกัน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.96 และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.628 ซึ่งมีอิทธิพลส่งผลให้ประสิทธิภาพการทำงานในเชิงบวก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.14 และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.529 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

Thanysinichakul Akhaphan et al., (2023) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศ และคุณภาพของเทคโนโลยีสารสนเทศ ผลการศึกษาพบว่า คุณภาพของเทคโนโลยีสารสนเทศ ปัจจัยด้านคุณภาพของข้อมูล มีอิทธิพลเชิงบวกต่อการยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศ ต่อปัจจัยด้านพฤติกรรมความตั้งใจใช้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และคุณภาพของเทคโนโลยีสารสนเทศ มีอิทธิพลโดยตรงต่อประสิทธิภาพ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

อรสิรา ธนภาวิวัฒน์ และสมบุญ สาระพัต, (2023) ได้ทำการศึกษาแนวคิดการยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศ และคุณภาพของระบบเทคโนโลยีสารสนเทศที่ส่งผลต่อการตั้งใจใช้บริการในการยื่นแบบแสดง

รายการภาษีเงินได้นิติบุคคลผ่านระบบออนไลน์ของสรรพากร จากการศึกษาพบว่า การยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศ ในปัจจัยด้านการรับรู้ว่ายางานง่าย มีอิทธิพลเชิงบวกต่อปัจจัยด้านความตั้งใจใช้ อีกทั้ง การยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศ ในปัจจัยด้านการรับรู้ว่ายางานง่าย และคุณภาพของเทคโนโลยีสารสนเทศ ในปัจจัยด้านคุณภาพของข้อมูล และด้านการบริการ มีอิทธิพลส่งผลเชิงบวกต่อประสิทธิภาพของเทคโนโลยีสารสนเทศ ในทางตรง

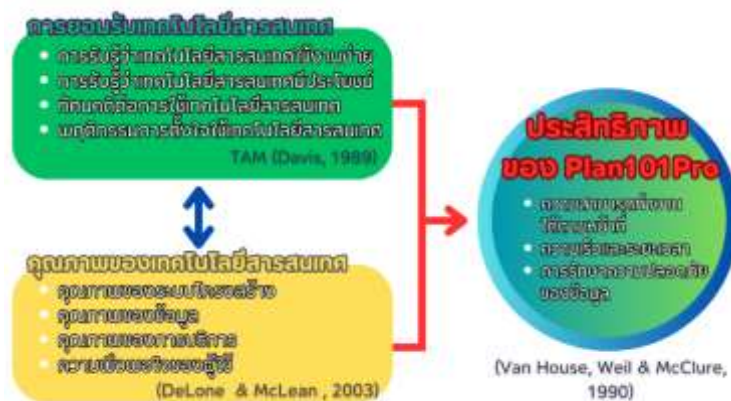
สมมติฐาน	ผู้วิจัย
1. การยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับคุณภาพของเทคโนโลยีสารสนเทศ	ธนากร รวิยะวงศ์ (2015), วิรดา พงนา และวสุธิดา นุริตมนต์ (2018), ฉันทย์ชนก ปิมปาอูด และอลงกรณ์ คูลเลอร์ (2023), Thomhin, L., & Chairatana, P. (2024)
2. การยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศและคุณภาพของเทคโนโลยีสารสนเทศมีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพในการนำ e-Government มาประยุกต์ใช้	ชัยนรินทร์ เชื้อประทุม (2011), ซาริณี พลวุฒิ (2023), กัณฑ์ส อุดหนุน และสุมาลี รามัญญ (2023), Thanyavinichakul Akhaphan et al., (2023), อริสรา ธนภาวัฒน์ และสมบุรณ์ สาระพัฑ, (2023)

ตารางที่ 1 ตารางการสังเคราะห์ตามสมมติฐาน

จากการสังเคราะห์ข้างต้น พบว่า คุณภาพของเทคโนโลยีสารสนเทศ และการยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศมีความสัมพันธ์กัน โดยสอดคล้องกับสมมติฐานที่ 1 อีกทั้งการยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศ และคุณภาพของเทคโนโลยีสารสนเทศมีอิทธิพลเชิงบวกต่อประสิทธิภาพของเทคโนโลยีสารสนเทศ สอดคล้องตามสมมติฐานที่ 2 ทั้งนี้ จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับในการนำเอาเทคโนโลยีสารสนเทศมาประยุกต์ใช้ในกระบวนการทำงาน เพื่อให้บริการต่อภาครัฐ และภาคประชาชนนั้น พบว่า ประสิทธิภาพของเทคโนโลยีสารสนเทศ ไม่ว่าจะเป็นประสิทธิภาพในเชิงบวกหรือประสิทธิภาพในเชิงลบล้วนเป็นผลมาจากคุณภาพของเทคโนโลยีสารสนเทศ ซึ่งในการพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร หรือ e-Government (รัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์) หากระบบเทคโนโลยีสารสนเทศที่นำมาประยุกต์ใช้ มีคุณภาพที่ดี ด้านโครงสร้างข้อมูล และด้านบริการ โดยสามารถทำงานได้ตามหน้าที่ ไม่ซับซ้อนจน ย่างต่อการนำไปใช้งาน และมีความปลอดภัย จะทำให้เกิดการยอมรับในเทคโนโลยีสารสนเทศ ในด้านการรับรู้ถึงการใช้งายางานง่าย และมีความปลอดภัย จะทำให้เกิดการยอมรับในเทคโนโลยีสารสนเทศ ในด้านการรับรู้ถึงการใช้งายางานง่าย ด้านการรับรู้ว่ายางานง่าย เทคโนโลยีสารสนเทศมีประโยชน์ ซึ่งมีอิทธิพลต่อทัศนคติในการใช้งาน ส่งผลให้เกิดประสิทธิภาพในเชิงบวก

กรอบแนวคิดการวิจัย

จากการศึกษาและสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ยังพบว่าแนวความคิดและทฤษฎีการยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศและคุณภาพเทคโนโลยีสารสนเทศต่างมีนักวิจัยให้การยอมรับและมานำอ้างอิงอย่างหลากหลาย ซึ่งงานวิจัยนี้ก็เช่นกัน โดยผู้วิจัยได้ให้ความสำคัญของทั้ง 2 แนวคิดและนำมาประยุกต์เป็นกรอบแนวความคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของแนวความคิดการยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศสารสนเทศกับคุณภาพของเทคโนโลยีสารสนเทศ และมีอิทธิพลส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพเช่นไร ตามรูปภาพกรอบแนวคิดด้านล่างนี้

ภาพที่ 1 แสดงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพ

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research Methodology)

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรกลุ่มตัวอย่าง ได้กำหนดตัวแทนเจ้าหน้าที่ ผู้มีหน้าที่ในการจัดทำแผนพัฒนาในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด และมีส่วนร่วมในการใช้งานระบบโปรแกรม Plan101Pro ซึ่งมีจำนวน 182 หน่วยงาน แบ่งเป็นราชการส่วนภูมิภาค จำนวน 28 หน่วยงาน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 154 คน หน่วยงานละ 1 คน รวม 182 คน ทั้งนี้ได้ใช้การคำนวณ เพื่อหาขนาดกลุ่มตัวอย่างตามสูตรของ Taro Yamane กำหนดค่าความคลาดเคลื่อนที่ 0.05 ผลลัพธ์จากการคำนวณ กลุ่มตัวอย่างจำนวน 125 คน แบ่งเป็นราชการส่วนภูมิภาคจำนวน 19 คน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 106 โดยการเทียบบัญญัติไตรยางศ์กับค่าร้อยละการมีส่วนร่วมในการใช้ระบบโปรแกรม Plan101Pro โดยคัดเลือกประชากรกลุ่มตัวอย่าง โดยวิธีการเรียงลำดับ

หน่วยงานราชการที่มีผลการบันทึกข้อมูลแผนงานโครงการในระบบบริหารจัดการแผนพัฒนาจังหวัดร้อยเอ็ดในปีงบประมาณ พ.ศ. 2569 จากมากไปหาน้อย จากฐานข้อมูลแผนงานโครงการจังหวัดร้อยเอ็ด (จังหวัดร้อยเอ็ด (Plan101Pro), 2024)

ตารางที่ 2 แสดงจำนวนประชากรกลุ่มเป้าหมาย

ประเภท	เข้าร่วม	ร้อยละ (182)	Taro Yamane (125)	กลุ่มตัวอย่าง
ราชการส่วนภูมิภาค	28	15.38	19.23	19
องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	154	84.62	105.77	106
รวม	182	100	125	125

3. ข้อมูลและแหล่งข้อมูล

ผู้วิจัยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) โดยคำถามประกอบด้วย คำถามปลายปิด จำนวน 44 ข้อ และคำถามปลายเปิด 1 ข้อ รวมทั้งสิ้น 45 ข้อ ซึ่งผู้วิจัยได้สร้างขึ้นบนพื้นฐานของทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งโครงสร้างคำถามเป็น 5 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 เป็นคำถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ สังกัด, เพศ, อายุ, การศึกษา, อาชีพ, จำนวนบุคลากร, อายุการทำงาน

ส่วนที่ 2 เป็นคำถามเพื่อวัดระดับความคิดเห็นต่อการยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยแบ่งออกเป็นกลุ่มคำถาม 4 กลุ่มย่อย คือ 1. การรับรู้ว่าเทคโนโลยีสารสนเทศใช้งานง่าย 2. การรับรู้ว่าเทคโนโลยีสารสนเทศมีประโยชน์ 3. ทศนคติการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ข้อ 4. พฤติกรรมการตั้งใจใช้เทคโนโลยี

ส่วนที่ 3 เป็นคำถามเพื่อวัดระดับความคิดเห็นต่อคุณภาพของเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยแบ่งออกเป็นกลุ่มคำถาม 4 กลุ่มย่อย คือ 1. คุณภาพของระบบโครงสร้าง 2. คุณภาพของข้อมูล 3. คุณภาพของระบบการบริการ 4. ความพึงพอใจของผู้ใช้งาน

ส่วนที่ 4 เป็นคำถามเพื่อวัดระดับความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพของระบบโปรแกรม Plan101Pro โดยแบ่งออกเป็นกลุ่มคำถาม 3 กลุ่มย่อย คือ 1. ความคิดเห็นเกี่ยวกับประสิทธิภาพของระบบด้านสามารถทำงานได้ตามหน้าที่ (Function) 2. ความคิดเห็นเกี่ยวกับประสิทธิภาพของระบบด้านความเร็วและเวลา (Performance) และ 3. ความคิดเห็นเกี่ยวกับประสิทธิภาพของระบบด้านการรักษาความปลอดภัยของข้อมูล (Security) 1 โดยส่วนที่ 2-4 ที่มีลักษณะเป็นแบบอันตรภาค หรือระดับช่วง (interval scale) โดยแบ่งระดับ

ความคิดเห็นเป็น 5 ระดับ ดังนี้ 1 เห็นด้วยมากที่สุด 2 เห็นด้วยมาก 3 เห็นด้วยปานกลาง 4 เห็นด้วยน้อย 5 เห็นด้วยน้อยที่สุด

ส่วนที่ 5 ข้อเสนอแนะของกลุ่มตัวอย่าง เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพให้การนำระบบโปรแกรม Plan101Pro มาประยุกต์ใช้ในการจัดทำแผนพัฒนาจังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งเป็นคำถามปลายปิด จำนวน 1 ข้อ

4. วิธีการและเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) โดยออกแบบผ่านระบบโปรแกรม Microsoft Forms มาเป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ในรูปแบบออนไลน์ ซึ่งได้จัดทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ตอบแบบสอบถามในรูปแบบออนไลน์ ทั้งนี้ ในข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นได้แบ่งระดับความคิดเห็นตามคะแนนค่าเฉลี่ยเป็น 5 ช่วงคะแนน ดังนี้

1. ค่าเฉลี่ยระหว่าง 4.51 – 5.00 หมายถึง ความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยมากที่สุด
2. ค่าเฉลี่ยระหว่าง 3.51 – 4.50 หมายถึง ความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก
3. ค่าเฉลี่ยระหว่าง 2.51 – 3.50 หมายถึง ความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยปานกลาง
4. ค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.51 – 2.50 หมายถึง ความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยน้อย
5. ค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.00 – 1.50 หมายถึง ความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยน้อยสุด

5. การตรวจสอบข้อมูล

ผู้วิจัยได้ส่งแบบสอบถามให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบและรับรองเครื่องมือดังกล่าวก่อนที่จะดำเนินการจัดเก็บข้อมูล ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการทดสอบหาความเชื่อมั่นของมาตรวัด (Reliability) จากโปรแกรม SPSS เพื่อให้สามารถนำข้อมูลไปใช้วิเคราะห์และอธิบายความสัมพันธ์ของตัวแปรที่น่าเชื่อถือ จากการวิเคราะห์ค่าความน่าเชื่อถือ ปรากฏว่า แบบสอบถามมีความเชื่อถือ โดยค่าที่ยอมรับได้ต้องมีค่ามากกว่า 0.7 ตามตาราง ดังนี้

ตารางที่ 3 แสดงผลการวิเคราะห์ข้อมูลความน่าเชื่อถือของแบบสอบถาม

ตัวแปร	จำนวนข้อคำถาม	ค่า Cronbach's Alpha
1. การยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศ	14	.967
2. คุณภาพของเทคโนโลยีของเทคโนโลยีสารสนเทศ	11	.968
3. ประสิทธิภาพของโปรแกรม Plan101Pro	9	.963
รวม	SUM = 34	AVG = 0.966

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลจากแบบสอบถาม ผู้วิจัยใช้ระบบโปรแกรม SPSS ช่วยในการวิเคราะห์ข้อมูล โดยวิธีการหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน และนำเสนอในรูปแบบของตารางประกอบความเรียง ใช้ค่า

สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (Pearson Correlation) เพื่อหาค่าความสัมพันธ์ของการยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศ และคุณภาพของเทคโนโลยีของเทคโนโลยีสารสนเทศ ดังนี้

ตารางที่ 4 ตารางเปรียบเทียบค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์

ลำดับ	ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์	ระดับความสัมพันธ์
1	0.81 – 1.00	มีระดับความสัมพันธ์มาก
2	0.51 – 0.80	มีระดับความสัมพันธ์ปานกลาง
3	0.21 – 0.50	มีระดับความสัมพันธ์น้อยหรือต่ำ
4	0.01 – 0.20	มีระดับความสัมพันธ์น้อยมากหรือต่ำมาก
5	0.00	ไม่มีความสัมพันธ์กัน

และใช้การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ โดยใช้วิเคราะห์ความสัมพันธ์ของตัวแปร (ANOVA) และใช้ค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ (Coefficient of determinant) สำหรับข้อมูลในส่วนของคำถามปลายเปิด ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการจัดจำแนกข้อมูลตามกลุ่ม และสรุปผลข้อมูล โดยใช้การบรรยายตามเนื้อหา

ผลการวิจัย

1. การวิเคราะห์ข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถาม

จากการรวบรวมข้อมูลตามแบบสอบถามจากประชากรกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 125 ราย คิดเป็นร้อยละ 100 โดยแบ่งเป็นราชการส่วนภูมิภาค จำนวน 19 ราย คิดเป็นร้อยละ 15.2 และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 106 ราย คิดเป็นร้อยละ 84.8 โดยส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง โดยคิดเป็นร้อยละ 76.8 ซึ่งเพศหญิงมีจำนวน 96 ราย ส่วนเพศชาย มีจำนวน 29 ราย คิดเป็นร้อยละ 23.2 ซึ่งส่วนมากมีกลุ่มอายุอยู่ในช่วง 40 – 49 ปี จำนวน 67 ราย ร้อยละ 53.6 และในช่วงอายุ 30 – 39 ปี จำนวน 31 ราย ร้อยละ 24.8 และส่วนน้อย คือ ช่วง 20 – 29 ปี ซึ่งมีเพียงจำนวน 10 ราย คิดเป็นร้อยละ 8 ในส่วนระดับการศึกษา พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีระดับการศึกษาในระดับปริญญาตรี เป็นส่วนใหญ่ จำนวน 87 ราย ร้อยละ 69.6 และในระดับปริญญาโท หรือสูงกว่า จำนวน 38 คน ร้อยละ 30.4 และพบว่าอาชีพของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่รับราชการ โดยมีจำนวน 86 ราย ร้อยละ 68.8 และเป็นพนักงานขององค์กร จำนวน 20 ราย ร้อยละ 16.0 และส่วนน้อย เป็น ลูกจ้างประจำ มีจำนวน 7 ราย คิดเป็นร้อยละ 5.6 ซึ่งส่วนใหญ่ของผู้ตอบแบบสอบถามร้อยละ 70.4 เป็นผู้มิบทบาทหน้าที่ในการจัดทำแผนโดยตรง โดยมีจำนวน 88 ราย จากทั้งหมด 125 ราย และเป็นผู้ได้รับมอบหมายให้จัดทำแผนพัฒนา ร้อยละ 29.6 จำนวน 37 ราย และส่วนใหญ่เป็นผู้มีประสบการณ์ในการทำงานมากถึง ร้อยละ 69.6 โดยมีอายุการทำงานมากกว่า 10 ปี จำนวน 87 ราย และมีอายุการทำงาน 1 – 3 ปี จำนวน 18 ราย ร้อยละ 14.4

2. การวิเคราะห์ข้อมูล

2.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นเกี่ยวกับการยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศ

จากการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นเกี่ยวกับการยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศ พบว่า ข้อมูลทั้ง 4 ด้านตามตารางข้างต้น มีระดับความคิดเห็น อยู่ในระดับเห็นด้วยมาก มีค่าเฉลี่ยที่ 3.74 โดยพบว่า การรับรู้เทคโนโลยีสารสนเทศมีประโยชน์ มีระดับความคิดเห็นสูงสุด มีค่าเฉลี่ยที่ 3.78 ในระดับเห็นด้วยมาก

ตารางที่ 5 ข้อมูลการวิเคราะห์เกี่ยวกับความคิดเห็นเกี่ยวกับการยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศ

การยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศ	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	แปลผล
1. ข้อมูลการรับรู้เทคโนโลยีสารสนเทศใช้งานง่าย	3.72	มาก
2. ข้อมูลการรับรู้เทคโนโลยีสารสนเทศมีประโยชน์	3.78	มาก
3. ข้อมูลทัศนคติการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ	3.71	มาก
4. ข้อมูลพฤติกรรมการตั้งใจใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ	3.74	มาก
รวม	3.74	มาก

2.2 การวิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณภาพของเทคโนโลยีสารสนเทศ

จากการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณภาพของเทคโนโลยีสารสนเทศ พบว่า ข้อมูลทั้ง 4 ด้านตามตารางข้างต้น มีค่าเฉลี่ยที่ 3.78 โดยมีความคิดเห็นในระดับมาก โดยพบว่า ความพึงพอใจของผู้ใช้ มีระดับความคิดเห็นสูงสุด มีค่าเฉลี่ยที่ 3.89 ในระดับเห็นด้วยมาก

ตารางที่ 6 ข้อมูลการวิเคราะห์เกี่ยวกับความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณภาพของเทคโนโลยีสารสนเทศ

คุณภาพของเทคโนโลยีสารสนเทศ	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	แปลผล
1. คุณภาพของระบบโครงสร้าง	3.76	มาก
2. คุณภาพของข้อมูล	3.71	มาก
3. คุณภาพของการบริการ	3.75	มาก
4. ความพึงพอใจของผู้ใช้	3.89	มาก
รวม	3.78	มาก

2.3 การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นเกี่ยวกับประสิทธิภาพของระบบโปรแกรมPlan101Pro

จากการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นเกี่ยวกับประสิทธิภาพของเทคโนโลยีสารสนเทศ พบว่า ข้อมูลทั้ง 3 ด้านตามตารางข้างต้น มีค่าเฉลี่ยที่ 3.95 มีความคิดเห็นในระดับมาก และพบว่า ประสิทธิภาพด้านความปลอดภัย มีระดับความคิดเห็นสูงที่สุด มีค่าเฉลี่ยที่ 4.10 ในระดับเห็นด้วยมาก ตารางที่ 7 ข้อมูลการวิเคราะห์เกี่ยวกับความคิดเห็นเกี่ยวกับประสิทธิภาพของเทคโนโลยีสารสนเทศ

ประสิทธิภาพของเทคโนโลยีสารสนเทศ	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	แปลผล
1. ประสิทธิภาพด้านการทำงานได้ตามหน้าที่	3.92	มาก
2. ประสิทธิภาพด้านความเร็วและระยะเวลา	3.82	มาก
3. ประสิทธิภาพด้านความปลอดภัย	4.10	มาก
รวม	3.95	มาก

3. การวิเคราะห์ความสัมพันธ์

ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการยอมรับเทคโนโลยีกับคุณภาพของเทคโนโลยี ผู้ศึกษาได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลความสัมพันธ์ดังกล่าวและเมื่อนำมาเปรียบเทียบกับตารางสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน เพื่อทราบถึงระดับความสัมพันธ์ระหว่างการยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศกับคุณภาพของเทคโนโลยีสารสนเทศได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลในโปรแกรมสำเร็จรูป SPSS ผลปรากฏว่า ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์จากตารางแสดงการวิเคราะห์ค่าความสัมพันธ์ระหว่างการยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศกับคุณภาพของเทคโนโลยีสารสนเทศ อยู่ช่วงระหว่าง 0.707 ถึง 0.877 และจากตารางแสดงการวิเคราะห์ระดับความสัมพันธ์ระหว่างการยอมรับเทคโนโลยีกับคุณภาพของเทคโนโลยี ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ มีระดับความสัมพันธ์ ในระดับปานกลาง ไปจนถึงระดับความสัมพันธ์ ในระดับมาก โดยทั้งนี้ จากการศึกษาพบความสัมพันธ์ ดังนี้

- 1) การยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศ ด้านใช้งานง่าย มีความสัมพันธ์ในระดับมากกับคุณภาพเทคโนโลยีสารสนเทศ ด้านคุณภาพการบริการ ที่เหลือมีความสัมพันธ์กันในระดับปานกลาง
- 2) การยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศ ด้านมีประโยชน์ มีความสัมพันธ์ในระดับมากกับคุณภาพเทคโนโลยีสารสนเทศ ด้านคุณภาพของข้อมูลและคุณภาพการบริการที่เหลือมีความสัมพันธ์กันในระดับปานกลาง
- 3) การยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศ ด้านทัศนคติ มีความสัมพันธ์ในระดับมากกับคุณภาพเทคโนโลยีคุณภาพการบริการที่เหลือมีความสัมพันธ์กันในระดับปานกลาง

4) การยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศ ด้านตั้งใจใช้ มีความสัมพันธ์ในระดับมากกับคุณภาพเทคโนโลยีในทุก ๆ ด้าน ตามลำดับ คือ 1. ด้านความพึงพอใจ 2. ด้านคุณภาพข้อมูล 3. ด้านคุณภาพการบริการ 4. คุณภาพของระบบโครงสร้าง

ดังนั้น กล่าวได้ว่า การยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศ กับคุณภาพของเทคโนโลยีสารสนเทศมีความสัมพันธ์กัน ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ในระดับมาก ตามตารางด้านล่างนี้

ตารางที่ 8 แสดงการวิเคราะห์ค่าความสัมพันธ์ระหว่างการยอมรับเทคโนโลยีกับคุณภาพของเทคโนโลยี

การยอมรับเทคโนโลยี		คุณภาพของเทคโนโลยี			
		คุณภาพของระบบโครงสร้าง	คุณภาพของข้อมูล	คุณภาพของการบริการ	ความพึงพอใจของผู้ใช้
การรับรู้ว่ายางเทคโนโลยีใช้งานง่าย	Pearson Correlation	.704 (ปานกลาง)	.792 (ปานกลาง)	.815 (มาก)	.750 (ปานกลาง)
การรับรู้ว่ายางเทคโนโลยีมีประโยชน์	Pearson Correlation	.767 (ปานกลาง)	.817 (มาก)	.843 (มาก)	.791 (ปานกลาง)
ทัศนคติต่อการใช้เทคโนโลยี	Pearson Correlation	.763 (ปานกลาง)	.807 (ปานกลาง)	.828 (มาก)	.803 (ปานกลาง)
พฤติกรรมการตั้งใจใช้เทคโนโลยี	Pearson Correlation	.832 (มาก)	.860 (มาก)	.842 (มาก)	.877 (มาก)

4. การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ

การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณด้วยวิธี Enter ซึ่งเป็นการนำตัวแปรอิสระเข้าสมการทุกตัวพร้อม ๆ กัน โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS โดยใช้เมนู Analyze -> Regression -> Linear จากนั้นเลือก Method เป็น Enter ผลลัพธ์ ดังนี้

ตารางที่ 9 แสดงการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของตัวแปร (ANOVA)

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	63.084	2	31.542	179.399	.000b *
	Residual	21.450	122	.176		
	Total	84.534	124			

a. Dependent Variable: ประสิทธิภาพของระบบโปรแกรม Plan101Pro

b. Predictors: (Constant), คุณภาพของเทคโนโลยี, การยอมรับเทคโนโลยี

ผลการศึกษาจากตารางการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของตัวแปร ปรากฏว่า การยอมรับเทคโนโลยีและคุณภาพของเทคโนโลยีมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ตารางที่ 10 แสดงข้อมูลการวิเคราะห์การพยากรณ์ (Coefficient of determinant)

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	.884 ^a	.781	.766	.39977

จากตารางแสดงข้อมูลการวิเคราะห์การพยากรณ์ พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ หรือค่า Adjusted R Square มีค่าเท่ากับ 0.766 ซึ่งเป็นดัชนีที่บ่งบอกถึงร้อยละของการเปลี่ยนแปลงหรือพยากรณ์ในตัวแปรตาม ที่มีผลมาจากตัวแปรอิสระที่ .766 หมายความว่า ตัวแปรอิสระ สามารถอธิบายความผันแปร หรือการเปลี่ยนแปลง ของตัวแปรตาม ได้ร้อยละ 76.6

ตารางที่ 11 แสดงข้อมูลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพของระบบโปรแกรม Plan101Pro

Model (ปัจจัย)	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Error	Beta		
1 (Constant)	.798	.166		4.820	.000
รับรู้ว่าคุณภาพเทคโนโลยีใช้งานง่าย	-.151	.080	-.175	-1.894	.061
รับรู้ว่าคุณภาพเทคโนโลยีมีประโยชน์	.072	.094	.082	.767	.445
ทัศนคติการใช้เทคโนโลยี	-.049	.089	-.060	-.550	.583
พฤติกรรมตั้งใจใช้เทคโนโลยี	.210	.105	.237 (4)	1.997	.048 *
คุณภาพของระบบโครงสร้าง	-.064	.078	-.075	-.815	.417
คุณภาพของข้อมูล	.259	.101	.290 (2)	2.554	.012 *
คุณภาพของการบริการ	.252	.100	.276 (3)	2.530	.013 *
ความพึงพอใจของผู้ใช้	.298	.096	.327 (1)	3.121	.002 *

a. Dependent Variable: ประสิทธิภาพของระบบโปรแกรม Plan101Pro

จากการศึกษาตารางแสดงข้อมูลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพของระบบโปรแกรม Plan101Pro พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลส่งผลกระทบต่อระบบโปรแกรม Plan101Pro ทั้งนี้ ผู้ศึกษาขอเรียงลำดับปัจจัยที่มีอิทธิพลหรือส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพของระบบโปรแกรม Plan101Pro ตามค่า Beta ในแถวตาราง Standardized Coefficients พร้อมทั้งสามารถจัดตามกลุ่มได้ดังนี้ โดยกลุ่มที่มีอิทธิพลมากที่สุด คือ คุณภาพ

ของเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยประกอบด้วย อันดับที่ 1 ความพึงพอใจของผู้ใช้ มีค่า Beta = 0.327 อันดับที่ 2 คุณภาพของข้อมูล มีค่า Beta = 0.290 อันดับที่ 3 คุณภาพของการบริการ Beta = 0.276 และอันดับที่ 4 จัดอยู่ในกลุ่มการยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศ คือ พฤติกรรมตั้งใจใช้เทคโนโลยี โดยมีค่า Beta = 0.237 ปัจจัยข้างต้นที่กล่าวมา มีนัยสำคัญทางสถิติ ในระดับ 0.05

กล่าวโดยสรุป จากการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis: MRA) ทำให้ทราบถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพของระบบโปรแกรม Plan101Pro ด้วยวิธี Enter Method และ Stepwise Method พบว่า ผลลัพธ์ของทั้ง 2 วิธี มีความสอดคล้องเป็นไปในทิศทางเดียวกัน โดยวิธี Enter Method จากการวิเคราะห์ข้อมูล พบปัจจัยที่มีอิทธิพล 4 ปัจจัย คือ ปัจจัยด้านความพึงพอใจของผู้ใช้, ปัจจัยด้านคุณภาพของข้อมูล, ปัจจัยด้านคุณภาพบริการ, ปัจจัยด้านพฤติกรรมการตั้งใจใช้ ส่วนผลลัพธ์ Stepwise Method พบปัจจัยที่มีอิทธิพล 3 ปัจจัย คือ ปัจจัยด้านความพึงพอใจของผู้ใช้, ปัจจัยด้านคุณภาพของข้อมูล, ปัจจัยด้านคุณภาพบริการ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงขอเลือกวิธี Enter Method เนื่องจากผลลัพธ์ที่ได้มีความสอดคล้องและครอบคลุมทั้ง 2 วิธี ซึ่งทำให้ทราบปัจจัยที่มีอิทธิพลส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพของระบบโปรแกรม Plan101Pro ที่หลากหลายมากขึ้น ทั้งนี้ ผู้ศึกษาได้เรียงลำดับตามคะแนนมาตรฐานซึ่งแสดงถึงขนาดของอิทธิพลของตัวแปรอิสระตามลำดับ ดังภาพ

ภาพที่ 2 แสดงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพของระบบโปรแกรม Plan101Pro

5. การวิเคราะห์ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับประสิทธิภาพของระบบโปรแกรม Plan101Pro ในการจัดทำแผนพัฒนาจังหวัดร้อยเอ็ด

จากการศึกษาครั้งนี้ โดยมีผู้ตอบแบบสอบถามทั้งสิ้น จำนวน 125 ราย มีผู้ตอบแบบสอบถามได้แสดงความคิดเห็น และให้ข้อเสนอแนะ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของ ระบบโปรแกรม Plan101Pro รวมจำนวน 23 ราย คิดเป็นร้อยละ 18.4 โดยได้แสดงความคิดเห็น จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 39.13 ว่าระบบโปรแกรม Plan101Pro เป็นระบบโปรแกรมที่ดี มีมาตรฐาน ช่วยลดการใช้กระดาษ สามารถตรวจสอบข้อมูลโครงการย้อนหลังได้ และระบบโปรแกรมฯ ใช้งานง่าย โดยสามารถบันทึกข้อมูลแผนงานโครงการของ

หน่วยงานได้อย่างสะดวกในรูปแบบออนไลน์ และได้เสนอแนะในเชิงพัฒนาว่า ระบบโปรแกรม Plan101Pro มีขั้นตอนการติดตั้งค่อนข้างยาก และให้บันทึกข้อมูลละเอียดเกินไป ทั้งยังมีกรอบระยะเวลาการดำเนินงานบันทึกข้อมูลแผนงานโครงการฯ กำหนดระยะเวลาค่อนข้างน้อยเกินไป ซึ่งทำให้บางหน่วยงาน หรือส่วนราชการไม่สามารถบันทึกข้อมูลแผนงานโครงการที่เตรียมไว้ทันตามกรอบระยะเวลาที่กำหนด ทั้งยังต้องพิมพ์รายงานข้อมูลบางส่วนอยู่ และได้แสดงความเห็นคิดในเชิงข้อเสนอแนะ โดยมีจำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 60.87 ซึ่งได้เสนอแนะว่าอยากให้พัฒนาระบบเพิ่มการป้อนรายงานจากระบบฯ จำนวน 2 คน ร้อยละ 14.29 และขอขยายกรอบระยะเวลาการบันทึกข้อมูลเพิ่ม จำนวน 5 คน ร้อยละ 35.71 พร้อมทั้งขอให้เปิดระบบไว้ตลอด 24 ชั่วโมง จำนวน 1 คน ร้อยละ 7.14 พัฒนาระบบโปรแกรมแบบเบ็ดเสร็จ กล่าวคือ อยากให้ระบบสามารถบันทึก ตรวจสอบ อนุมัติ ติดตาม และรายงานผล การดำเนินงานได้แบบ One Stop Service จำนวน 2 คน ร้อยละ 14.29 และสุดท้าย คือ อยากให้บูรณาการประสานข้อมูลร่วมกับระบบ e-Plan ของกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 4 คน ร้อยละ 28.57 เพื่อลดปัญหาการบันทึกข้อมูลแผนงานโครงการซ้ำซ้อน และอยากให้ระบบโปรแกรมฯ สามารถส่งออกรายงานตามแบบฟอร์มที่ต้องการได้

สรุปและอภิปรายผล

จากการวิจัย เรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการนำ e-Government มาประยุกต์ใช้ในการจัดทำแผนพัฒนาจังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งเป็นการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาประยุกต์ใช้ในการประสานแผนพัฒนาของส่วนราชการ หน่วยงานราชการ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้ง 3 ระดับ กล่าวคือ พัฒนาตำบล หรือแผนพัฒนาท้องถิ่น แผนพัฒนาอำเภอ และรวบรวมเป็นแผนพัฒนาจังหวัด จากการศึกษาและการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ เพื่อทราบความสัมพันธ์ระหว่างการยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศกับคุณภาพของเทคโนโลยีสารสนเทศ พบว่า การยอมรับเทคโนโลยีและคุณภาพของเทคโนโลยีสารสนเทศ มีความสัมพันธ์ใน 2 ระดับความสัมพันธ์ จากการเปรียบเทียบค่าตามตารางสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์ คือ ในระดับมาก (ค่าสูงที่สุด) มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ระหว่าง 0.81 – 1.00 และในระดับปานกลาง ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ระหว่าง 0.51 – 0.80 จึงสรุปได้ว่า มีความสัมพันธ์ในเชิงบวกในระดับสูง ทั้งนี้ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพของ e-Government หรือประสิทธิภาพของระบบโปรแกรม Plan101Pro จากการศึกษา การวิเคราะห์ข้อมูลการถดถอยพหุคูณ ด้วยวิธี Enter Method พบปัจจัยที่มีอิทธิพล 4 ปัจจัย โดยเป็นด้านคุณภาพของเทคโนโลยี จำนวน 3 ด้าน และด้านการยอมรับเทคโนโลยี จำนวน 1 ด้านสามารถเรียงลำดับตามคะแนนมาตรฐาน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ในระดับ 0.05 ดังนี้

1) ปัจจัยด้านความพึงพอใจของผู้ใช้

ปัจจัยด้านความพึงพอใจของผู้ใช้ เป็นปัจจัยในด้านคุณภาพของเทคโนโลยี มีค่า Beta = 0.327 มีองค์ประกอบ ดังนี้ 1. ระบบฯ ช่วยกำหนดทิศทางและการตัดสินใจของผู้บริหาร ในการวางแผนพัฒนาพื้นที่ 2.

ระบบฯ ช่วยลดการใช้กระดาษ 3. ระบบฯ ช่วยให้เข้าถึงแผนพัฒนาจังหวัดได้สะดวก รวดเร็ว ยิ่งขึ้นโดยมีระดับความคิดเห็นในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยรวมที่ 3.89 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานที่ 1.005 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.002

2) ปัจจัยด้านคุณภาพของข้อมูล

ปัจจัยปัจจัยด้านคุณภาพของข้อมูล เป็นปัจจัยในด้านคุณภาพของเทคโนโลยี มีค่า Beta = 0.290 มีองค์ประกอบ ดังนี้ 1. ข้อมูลที่กำหนดให้บันทึกในแผนงานโครงการอย่างย่อ มีความเพียงพอต่อการนำไปใช้ 2. ข้อมูลที่ผ่านการประมวลผลจากระบบฯ สามารถเสนอต่อ ก.บ.จ. ได้ทันที 3. มีระบบแจ้งเตือนเพื่อตรวจสอบความครบถ้วนของข้อมูลก่อนบันทึก จริง โดยมีระดับความคิดเห็นในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยรวมที่ 3.71 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานที่ 0.995 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.012

3) ปัจจัยด้านคุณภาพบริการ

ปัจจัยด้านคุณภาพบริการ เป็นปัจจัยในด้านคุณภาพของเทคโนโลยี มีค่า Beta = 0.276 มีองค์ประกอบ ดังนี้ 1. ระบบฯ สามารถแสดงผลในรูปแบบกราฟทำให้ง่ายต่อการวิเคราะห์ 2. บริการสืบค้นข้อมูลแผนงานโครงการในระบบออนไลน์มีความเหมาะสม 3. ระบบฯ สะท้อนการเผยแพร่ และบริการข้อมูลตามนโยบาย Open DATA โดยมีระดับความคิดเห็นในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยรวมที่ 3.75 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานที่ 0.953 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.013

4) ปัจจัยด้านพฤติกรรมการตั้งใจใช้

ปัจจัยด้านพฤติกรรมการตั้งใจใช้ เป็นปัจจัยในด้านคุณภาพของเทคโนโลยี มีค่า Beta = 0.237 มีองค์ประกอบ ดังนี้ 1. ระบบฯ ช่วยให้การจัดทำแผนง่ายขึ้น 2. กรอบระยะเวลาการบันทึกข้อมูลในระบบฯ มีความเหมาะสม 3. หลังจากฝึกอบรมการใช้งานระบบฯ สามารถนำความรู้ไปใช้ได้จริง โดยมีระดับความคิดเห็นในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยรวมที่ 3.75 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานที่ 1.045 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.048

จากการสรุปข้อมูลข้างต้น พบว่า การยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศ มีความสัมพันธ์ในระดับมากกับคุณภาพของเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยเฉพาะปัจจัยด้านคุณภาพของการบริการและด้านพฤติกรรมตั้งใจใช้ ซึ่งมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อยู่ในระดับมาก โดยสอดคล้องกับงานวิจัยของ วิรดา พงนา และวสุธิดา นุริตมนต์ (2018) ซึ่งคุณภาพของเทคโนโลยีสารสนเทศมีอิทธิพลในเชิงบวกต่อการยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชาริณี พลวุฒิ (2023) โดยทั้งการยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศ ในปัจจัยด้านความพึงพอใจของผู้ใช้ และคุณภาพของเทคโนโลยีสารสนเทศ ปัจจัยด้านคุณภาพระบบโครงสร้าง คุณภาพของข้อมูลและคุณภาพของการบริการ มีอิทธิพลส่งผลในเชิงบวกต่อประสิทธิภาพของเทคโนโลยีสารสนเทศ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ในระดับ 0.05 ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ กันตภัส อุดหนุน และสุมาลี รามัญญ์ (2023)

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1) จากผลการวิจัย พบว่า หากต้องการขับเคลื่อนนโยบายรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์หรือ e-Government ควรให้ความสำคัญในคุณภาพของเทคโนโลยีสารสนเทศที่จะพัฒนาหรือประยุกต์ใช้ โดยต้องเป็นระบบที่ไม่ซับซ้อนเกินไป ง่ายต่อการใช้งาน เพื่อประสิทธิภาพที่ดีของเทคโนโลยีสารสนเทศ

2) สำนักงานจังหวัดร้อยเอ็ด ควรกำหนดจัดการประชุมเชิงปฏิบัติการ เพื่อซักซ้อมความเข้าใจของเจ้าหน้าที่ในการใช้งานระบบโปรแกรม Plan101Pro อย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง เพื่อให้เจ้าหน้าที่เกิดความเชี่ยวชาญ และเกิดความชำนาญในการบันทึกข้อมูลแผนงานโครงการ

3) สำนักงานจังหวัดร้อยเอ็ด ควรบูรณาการความร่วมมือในการพัฒนาระบบโปรแกรม Plan101Pro เพื่อพัฒนาระบบฯ ให้สามารถเชื่อมโยงข้อมูลกับระบบ e-Plan ของกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อลดการบันทึกข้อมูลแผนงานโครงการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

4) สำนักงานจังหวัดร้อยเอ็ด ควรกำหนดจัดการประชุมเพื่อหารือความต้องการใช้ระบบรายงานของโปรแกรม Plan101Pro เพื่อพัฒนาระบบรายงานตามความต้องการของผู้ใช้งาน

5) สำนักงานจังหวัดร้อยเอ็ด ควรกำหนดแนวทางในการขยายกรอบระยะเวลาในการเปิดรับข้อมูลแผนงานโครงการ ให้มากกว่า 45 วัน

6) สำนักงานจังหวัดร้อยเอ็ด ควรหารือแนวทางในการพัฒนาระบบแบบเบ็ดเสร็จ เพื่อให้สามารถบันทึก ตรวจสอบ อนุมัติ ติดตาม และรายงานผลการดำเนินงานได้

7) สำนักงานจังหวัดร้อยเอ็ด ควรหาแนวทางในการเพิ่มประสิทธิภาพด้านความปลอดภัย เพื่อเพิ่มความปลอดภัยด้านข้อมูล

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ด้วยปัจจุบันช่วงอายุของเจ้าหน้าที่ หรือกลุ่มประชากรมีหลากหลาย หากสามารถแยกกลุ่มประชากรตามช่วงอายุ Generation หรือที่เรียกสั้น ๆ ว่า Gen กล่าวคือ การแบ่งกลุ่มประชากรตามหลักประชากรศาสตร์ ซึ่งมีพฤติกรรมกรรับรู้ การแสดงทัศนคติต่อเทคโนโลยีที่แตกต่างกัน จะประโยชน์ในการศึกษาเฉพาะกลุ่มหรือการศึกษาแบบเจาะจง โดยภายหลังผู้วิจัยหรือผู้สนใจที่จะศึกษาตามบริบทที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อวิจัยนี้ ซึ่งจะเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงทัศนคติของแต่ละกลุ่มช่วงอายุ ว่ามีองค์ประกอบเป็นเช่นไร กลุ่มประชากรตามช่วงอายุแต่ละช่วง มีความต้องการในด้านไหน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนสมบูรณ์และรอบด้านมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กันตภัส อุดหนุน, และ สุมาลี รามัญญ์. (2023). การยอมรับเทคโนโลยีและนวัตกรรมในฐานะตัวแปรคั่นกลางที่เชื่อมโยงคุณภาพระบบสารสนเทศทางการบัญชีสู่ประสิทธิภาพการทำงานของบุคลากร ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดนครปฐม. วารสารวิชาการ การจัดการภาครัฐและเอกชน, 5(2), 60–77. <https://doi.org/10.14456/JAPPM.2023.20>
- จังหวัดร้อยเอ็ด (Plan101Pro). (2024). แผนพัฒนาจังหวัดร้อยเอ็ด พ.ศ. 2565 – 2570 (ทบทวน 2569). Plan101 - แผนพัฒนาจังหวัดร้อยเอ็ด. <https://www.roiet.go.th/plan101/home>
- จังหวัดร้อยเอ็ด. (2023). โครงการพัฒนาระบบบริหารจัดการแผนพัฒนาจังหวัด (Plan101Pro). เว็บไซต์จังหวัดร้อยเอ็ด. <https://www.roiet.go.th/101province/index.php?r=news/index&type=20>
- จังหวัดร้อยเอ็ด. (2025). โครงสร้างการบริหารจังหวัดร้อยเอ็ด. เว็บไซต์จังหวัดร้อยเอ็ด. <https://www.roiet.go.th/101province/index.php?r=load/views&id=16>
- ชัยนिरูธิ์ เชื้อประทุม. (2554). การวัดประสิทธิภาพจากการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารข้อมูลงานขยายเขตระบบจำหน่ายไฟฟ้าของการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคเขต 2 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (จังหวัดอุบลราชธานี). In วิทยานิพนธ์. https://www.esanpedia.oar.ubu.ac.th/e-research/sites/default/files/Chainiruth_Chu.pdf
- ชาธิณี พลวุฒิ. (2023). การยอมรับเทคโนโลยีการผลิตพืชอินทรีย์ตามการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีและเหมาะสม (GAP). วารสารนวัตกรรมการเรียนรู้และการศึกษาทั่วไป, 1(1), 21–31. <https://so16.tci-thaijo.org/index.php/JILGE/article/view/164>
- ธนากร รวิยะวงศ์. (2015). การจัดทำแผนพัฒนาจังหวัดกาฬสินธุ์ พ.ศ. 2557-2560. วิทยานิพนธ์/. https://tdc.thailis.or.th/tdc/browse.php?option=show&browse_type=title&titleid=425230&query=%B8%B9%D2%A1%C3%20%C3%7%D4%C2%D0%C7%A7%C8%EC&s_mode=any&d_field=&d_start=0000-00-00&d_end=2567-05-26&limit_lang=&limited_lang_code=&order=&order_by=&order_type=&result_id=1&maxid=1
- ธัญชนก ปิมปาอุด, และ อลงกรณ์ คูลเลอร์. (2023). การยอมรับเทคโนโลยีดิจิทัลในการปฏิบัติงานของบุคลากร ในศาลแรงงานภาค 5. <http://cmuir.cmu.ac.th/jspui/handle/6653943832/78287>
- วิรดา พงนา, และ วสุธิตา นุริตมนต์. (2018). ความตั้งใจในการเลือกใช้บริการ ธุรกิจทางการเงินผ่านโปรแกรมประยุกต์บนโทรศัพท์เคลื่อนที่ “TMB TOUCH” ของผู้ใช้บริการ ธนาकर ทหารไทย จำกัด (มหาชน). วารสาร วิชาการ นวัตกรรม สื่อสาร สังคม, 6(2), 70–79. <https://core.ac.uk/download/pdf/233064576.pdf>

- ศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ (NECTEC). เน็คเทค สวทช. ร่วมขับเคลื่อนการใช้ระบบ e-Document แก่หน่วยงานราชการ เดินหน้าสู่รัฐบาลดิจิทัล - NECTEC : National Electronics and Computer Technology Center. Retrieved May 26, 2024, from <https://www.nectec.or.th/news/news-article/e-document-mou.html>
- สหประชาชาติ, UNITED NATION. (2022). EGOVKB | สหประชาชาติ > ข้อมูล > ข้อมูลประเทศไทย. <https://Publicadministration.Un.Org/Egovkb/En-Us/Data/Country-Information/Id/169-Thailand>.
- สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์. (2022). ETDA พาส่อง 5 ประเทศต้นแบบรัฐบาลดิจิทัล พัฒนา e-Government สร้างบริการสุดล้ำเพื่อประชาชน - สทอ. <https://www.eta.or.th/th/Useful-Resource/5e-Government.aspx>
- อริสรา ธนภาวัฒน์, และ สมบูรณ์ สารพัด. (2023). กรอบแนวคิดการยอมรับเทคโนโลยีและคุณภาพของระบบเทคโนโลยีสารสนเทศที่ส่งผลต่อการตั้งใจใช้บริการยื่นแบบแสดงรายการภาษีเงินได้นิติบุคคลผ่านอินเทอร์เน็ต. วารสารสังคมศาสตร์ปัญญาพัฒนา, 5(2), 363–374. <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/JSSP/article/view/260519>
- Thanyavinichakul Akhaphan, Thacheen Piyaporn, & Chongstitvatana Prabhas. (2023). แบบจำลองความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ ของการยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศใน การ พัฒนาเกษตรกรรม. Pathumthani University Academic Journal, 15(1), 36–50. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/ptujournal/article/view/262693>
- Thomhin, L., & Chairatana, P. (2024). INFORMATION TECHNOLOGY ACCEPTANCE OF PERSONNEL IN THE OFFICE OF THE MINISTRY OF HIGHER EDUCATION, SCIENCE, RESEARCH AND INNOVATION. Journal of MCU Nakhondhat, 11(6), 112–122. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JMND/article/view/277526>
- UN E-Government Knowledgebase. (2022). Data Center. <https://Publicadministration.Un.Org/Egovkb/En-Us/Data-Center>.

**การตื่นตัวทางการเมืองของประชาชนในอำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร
กรณีศึกษาการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 2566**

**The political awakening of the people in Mueang Sakon Nakhon
District, Sakon Nakhon Province: Case Study of the 2023
House of Representatives Election**

[Received: May 8, 2025; Revised: June 16, 2025; Accepted: June 19, 2025]

วรเมธ สมสายผล

รัฐศาสตรมหาบัณฑิต

วิทยาลัยการเมืองการปกครอง

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Woramet Somsaipol

Master of Political Science,

College of Politic and Governance,

Maharakham University

วนิดา พรหมหล้า

อาจารย์ประจำสาขาวิชาการเมืองการ

ปกครอง วิทยาลัยการเมืองการปกครอง

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Wanida Phomlha

Lecturer in Political Science,

College of Politic and Governance,

Maharakham University

CORRESPONDING AUTHOR

Wanida Phomlha, Lecturer in Political Science, College of Politic and Governance,

Maharakham University, Thailand. E-mail : wanida.ph@msu.ac.th

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการตื่นตัวทางการเมืองของประชาชนในอำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร กรณีศึกษาการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 2566 โดยใช้การวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) เพื่อวิเคราะห์ทั้งความรู้ความเข้าใจทางการเมือง และพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมือง กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยประชาชนในอำเภอเมืองสกลนคร จำนวน 400 คน โดยคำนวณจากสูตรที่รู้จำนวนประชากรของ Krejcie & Morgan และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 20 คน ซึ่งประกอบด้วยนักการเมืองระดับชาติและระดับท้องถิ่น ข้าราชการท้องถิ่น นักวิชาการผู้ทรงคุณวุฒิด้านการเมืองและการเลือกตั้ง ผู้นำและนักเคลื่อนไหวทางการเมือง และประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ผลการศึกษาพบว่าผู้ตอบแบบสอบถามมีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการตื่นตัวทางการเมืองของประชาชนในอำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร กรณีศึกษาการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 2566 ด้านความรู้ความเข้าใจทางการเมืองอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.05$, S.D. = .869) โดยการมีสิทธิเป็นผู้มีส่วนร่วมทางการเมืองมีระดับสูงสุด ($\bar{x} = 4.24$, S.D. = .953) รองลงมาคือการมีสิทธิได้รับข้อมูลข่าวสาร ($\bar{x} = 4.21$, S.D. = .894) และสุดท้ายคือการมีสิทธิเรียกร้องและต่อสู้เพื่อสิทธิของตนเอง ($\bar{x} = 3.85$, S.D. = .793) ในส่วนของพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองพบว่าผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นโดยรวมในระดับมาก ($\bar{x} = 3.50$, S.D. = .765) โดยการใช้สิทธิลงคะแนนเลือกตั้งมีระดับสูงสุด ($\bar{x} = 4.52$, S.D. = .739) รองลงมาคือการริเริ่มพูดคุยทางการเมือง ($\bar{x} = 4.20$, S.D. = .727) และการร่วมชุมนุมเคลื่อนไหวทางการเมืองอยู่ในระดับน้อยที่สุด ($\bar{x} = 2.04$, S.D. = .636) และประชาชนในอำเภอเมืองสกลนครมีความรู้และความเข้าใจทางการเมืองอยู่ในระดับสูง โดยเฉพาะด้านสิทธิในการมีส่วนร่วมทางการเมือง การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร และสิทธิในการเรียกร้อง นอกจากนี้พฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมือง เช่น การลงคะแนนเสียงและการพูดคุยประเด็นทางการเมือง พบว่าประชาชนมีการมีส่วนร่วมในระดับสูง สะท้อนให้เห็นถึงการตื่นตัวทางการเมืองที่เพิ่มขึ้นในพื้นที่ งานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่าการเข้าถึงข้อมูลที่ถูกต้องและการตระหนักถึงสิทธิของตนเองเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: การตื่นตัวทางการเมือง; ความรู้ความเข้าใจทางการเมือง; พฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมือง; อำเภอเมืองสกลนคร

Abstract

This research is to examine The political awakening of the people in Mueang Sakon Nakhon District, Sakon Nakhon Province: Case Study of the 2023 House of Representatives Election. A mixed-methods research technique was employed to examine both political knowledge and participation behavior. The sample group included 400 people of Mueang Sakon Nakhon District, as determined by the Krejcie & Morgan formula, as well as 20 key informants, including national and local politicians, local authorities, political and electoral specialists, political leaders and activists, and registered voters. The study found that respondents had a high level of opinion regarding The political awakening of the people in Mueang Sakon Nakhon District, Sakon Nakhon Province: Case Study of the 2023 House of Representatives Election. The level of political knowledge and understanding was high ($\bar{x}$ = 4.05, S.D. = .869), with the right to participate in politics being the highest ($\bar{x}$ = 4.24, S.D. = .953), followed by the right to receive information ($\bar{x}$ = 4.21, S.D. = .894), and lastly, the right to demand and fight for their own rights ($\bar{x}$ = 3.85, S.D. = .793). In terms of political participation behavior, respondents had an overall high level of opinion ($\bar{x}$ = 3.50, S.D. = .765), with the highest level being the exercise of voting rights ($\bar{x}$ = 4.52, S.D. = .739). Next is the initiation of political discussions ($\bar{x}$ = 4.20, S.D. = .727), and the participation in political movements is at the lowest level ($\bar{x}$ = 2.04, S.D. = .636). The residents of Sakon Nakhon Muang district have a high level of political knowledge and understanding, especially regarding their rights to political participation, access to information, and the right to demand. Additionally, political participation behaviors, such as voting and discussing political issues, show that the public is highly engaged, reflecting an increased political awareness in the area. This research indicates that access to accurate information and awareness of one's rights are key factors that promote effective political participation.

Keywords : Political Awareness; Political Participation Behavior; Political Knowledge; Mueang Sakon Nakhon District

บทนำ

นับตั้งแต่ประเทศไทยเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาสู่ระบอบประชาธิปไตยนั้น นอกจากปัญหาในด้านโครงสร้าง และสถาบันทางการเมืองแล้ว ยังมีอุปสรรคในด้านการรับรู้ข่าวสารทางการเมือง และการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ในขณะเดียวกัน ประชาธิปไตยจะพัฒนาไปในทิศทางก้าวหน้า และยั่งยืนมากน้อยเพียงใด เงื่อนไขสำคัญขึ้นอยู่กับคุณภาพของประชาชนในประเทศนั้น ๆ ที่จะเข้าใจในสาระสำคัญ และตระหนักถึงคุณค่าของประชาธิปไตย รวมถึงการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่เกิดจากการมีสำนึกทางการเมือง และการตื่นตัวทางการเมืองเป็นลำดับแรกก่อน เนื่องจากการตื่นตัวทางการเมืองไม่เพียงแต่เป็นวิธีการในการพัฒนาทางการเมืองเท่านั้น (วัฒนา เสงี่ยมพร, 2555 : 30-31) หากแต่เป็นเป้าหมายสำคัญในการพัฒนาทางการเมืองให้เป็นไปในทิศทางที่เหมาะสม และสอดคล้องกับประชาธิปไตยสมัยใหม่ ทั้งนี้หากประชาชนในสังคมมีสำนึก และมีความกระตือรือร้นทางการเมืองอย่างต่อเนื่องย่อมส่งผลให้ประชาธิปไตย มีคุณภาพอย่างที่เราคาดหวังได้

จังหวัดสกลนคร ถือเป็นพื้นที่ที่ถือเป็นยุทธศาสตร์สำคัญทางการเมืองของพรรคการเมืองใหญ่ คือ พรรคเพื่อไทย ที่ครองความนิยมในพื้นที่มาอย่างยาวนานนับตั้งแต่การเลือกตั้งในปี 2544 ในนามของพรรคไทยรักไทย อย่างไรก็ตามการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเมื่อวันที่ 14 พฤษภาคม 2566 ถือเป็นปรากฏการณ์ที่น่าสนใจประชาชนต่างให้ความสนใจ และตื่นตัวกับการเลือกตั้งในครั้งนี้ และการเติบโตของสื่อโซเชียลมีเดีย และโทรทัศน์ดิจิทัลทำให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารทางการเมืองได้ง่ายและรวดเร็วมากขึ้น สะท้อนถึงความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองหลังจากรัฐประหารปี 2557 โดยเฉพาะอำเภอเมืองสกลนคร แบ่งการปกครองเป็น 16 ตำบล มีประชากร 181,060 คน มีประชากรมากที่สุดของจังหวัด เป็นศูนย์กลางการบริหาร การศึกษาความเจริญศูนย์กลางธุรกิจ และวัฒนธรรมของจังหวัดสกลนคร นับเป็นอำเภอที่มีความเจริญ และมีการแข่งขันทางการเมืองสูง ในการเลือกตั้งครั้งนี้ก่อให้เกิดกระแสประชาชนให้ความสนใจในตัวผู้สมัครจากหลายพรรคการเมือง ทั้งนักการเมืองที่เคยเป็นอดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และจากกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่ยังไม่เคยมีประสบการณ์ทางการเมือง อีกทั้งอิทธิพลของสื่อออนไลน์เป็นส่วนหนึ่งของการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง ทำให้ผู้มีสิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง เกิดปรากฏการณ์ การแสดงออกทางการเมืองของประชาชนทั้งในโลกออนไลน์ และในพื้นที่สาธารณะ โดยอำเภอเมืองสกลนครจากประกาศผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำจังหวัดสกลนคร เมื่อวันที่ 3 มีนาคม 2566 เรื่อง รูปแบบการแบ่งเขตเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตเลือกตั้งของจังหวัดสกลนคร โดยอำเภอเมืองสกลนคร ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง จำนวน 171,508 คน แบ่งเป็นเขตได้ 3 เขต จากการเลือกตั้งที่ผ่านมาวันที่ 14 พฤษภาคม 2566 อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง 171,508 คน ประชาชนผู้ใช้สิทธิเลือกตั้ง 123,400 ร้อยละ 71.95 (สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดสกลนคร, 2566) และผลการเลือกตั้งสะท้อนให้เห็นว่า ในเขตการเลือกตั้งครั้งนี้ เขตการเลือกตั้งที่ 1 และเขตการเลือกตั้งที่ 2 ผลคะแนนไม่ห่างกันมากนัก จะพบว่า พรรคก้าว

ไกล ซึ่งเป็นพรรคใหม่ในการเลือกตั้งครั้งนี้ คะแนนเสียงติดอันดับ 1 ใน 3 ทุกเขต การเลือกตั้งซึ่งสะท้อนชัดเจนว่า ที่การตัดสินใจลงคะแนนเสียงให้พรรคก้าวไกล เพราะหัวหน้าพรรค และการนำเสนอความคิด และแนวทางเชิงอุดมการณ์ที่ต้องการเปลี่ยนแปลงและมีภาพลักษณ์ของการเป็นตัวแทนคนรุ่นใหม่ จึงบ่งชี้ว่าประชาชนมีความตื่นตัว และต้องการมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการเมืองของประเทศใหม่ การมีส่วนร่วมนี้ถูกผลักดันโดยปัจจัยต่าง ๆ เช่น การเคลื่อนไหวทางสังคมผ่านช่องทางโซเชียลมีเดีย และอินเทอร์เน็ต การที่ประชาชนในอำเภอเมืองสกลนคร มีส่วนร่วมมากขึ้นในกระบวนการเลือกตั้งอาจมีความเกี่ยวข้องกับความรู้สึกที่ต้องการเห็นการเปลี่ยนแปลงในระบบการเมือง ซึ่งอาจเป็นผลมาจากความไม่พอใจกับสถานการณ์ทางการเมืองก่อนหน้านี้ และความต้องการเรียกร้องความยุติธรรมทางสังคม การเลือกตั้งครั้งนี้จึงไม่ได้เป็นเพียงการเลือกผู้แทนแต่ยังเป็นสัญญาณที่ชัดเจนถึงการตื่นตัวทางการเมืองของประชาชนในพื้นที่อีสาน จึงเป็นแนวทางที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของระบบการเมืองไทยที่ดีขึ้น จึงนับเป็นตัวแปรสำคัญที่จะผลักดันให้สังคมตื่นตัวทางการเมืองเพื่อนำไปสู่การเป็นประชาธิปไตยแห่งอนาคตอย่างแท้จริง (แสงทอง, ศิริสุตา, 2564)

จากเหตุการณ์ดังกล่าวข้างต้นทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการตื่นตัวทางการเมืองของประชาชนในอำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร กรณีศึกษาการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 2566 เพื่อเป็นแนวทางอันนำไปสู่การพัฒนาการตื่นตัวทางการเมืองที่เอื้อต่อการพัฒนาสังคมต่อไปในอนาคต

คำถามวิจัย

การตื่นตัวทางการเมืองของประชาชนในอำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร กรณีศึกษาการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 2566 เป็นอย่างไรบ้าง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการตื่นตัวทางการเมืองของประชาชนในอำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร กรณีศึกษาการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 2566
2. เพื่อเสนอแนวทางส่งเสริมการตื่นตัวทางการเมืองของประชาชนในอำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับการตื่นตัวทางการเมือง

ความตื่นตัวทางการเมือง หมายถึง จิตวิญญาณของความเป็นประชาธิปไตยเชื่อในความเสมอภาค เคารพสิทธิของผู้อื่น พร้อมทั้งจะต่อสู้เพื่อสิทธิของตนเอง มีความยุติธรรมไม่ขายสิทธิขายเสียงมีความกล้าหาญ เด็ดเดี่ยว (ลิขิต ธีรเวคิน, 2547)

ดังนั้น อาจจะสามารถได้ว่า ความตื่นตัวทางการเมือง หมายถึง ระดับความกระตือรือร้นในการ เคลื่อนไหวทางการเมือง ที่มีจิตสำนึกความเป็นประชาธิปไตย และตระหนักรู้ถึงสิทธิหน้าที่ และบทบาทของ ตนเอง ในฐานะการเป็นพลเมืองที่ดีในระบบประชาธิปไตย โดยพิจารณาจาก องค์ประกอบด้านความรู้ความ เข้าใจ และพฤติกรรมมีส่วนร่วมทางการเมือง ที่ได้พัฒนาต่อ เนื่องมาจากแบบแผนพฤติกรรมทางการเมือง ของบุคคลที่เรียกว่า “วัฒนธรรมทางการเมืองแบบ ประชาธิปไตย” ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ความรู้ความเข้าใจ หรือจิตสำนึกความเป็นประชาธิปไตย โดยพิจารณาจากองค์ประกอบ 10 ข้อ คือ (ลิขิต ธีรเวคิน, 2529)

1) ตนเป็นบุคคลที่มีสิทธิเสรีภาพ มีศักดิ์ของความเป็นมนุษย์ มีสิทธิ์ที่จะดำรงตนภายใต้กรอบ กฎหมายของบ้านเมือง ไม่มีใครจะมาแสดงอำนาจบาตรใหญ่กับตนได้

2) ตนเป็นบุคคลที่มีความเสมอภาคในทางการเมือง และความเสมอภาคต่อหน้า กฎหมายกับผู้ร่วม ชาติ กรณีเลือกปฏิบัติด้วยเหตุผลความแตกต่างทางศาสนา เชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ เพศ ฯลฯ เป็นสิ่งที่ตนไม่ยอมให้ เกิดขึ้น

3) สิทธิเสรีภาพของตนในฐานะประชาชนได้ถูกรับรองไว้โดยรัฐธรรมนูญ ตนมีสิทธิ์ที่จะทวงสิทธิ์ ดังกล่าว ถ้าถูกละเมิดโดยใครก็ตาม

4) ตนมีสิทธิ์ที่จะแสดงความคิดเห็น มีสิทธิ์ที่จะประท้วงคัดค้านการกระทำอันใด ก็ตามที่มาจาก หน่วยงานหรือรัฐบาล ที่มีต่อสิทธิขั้นมูลฐานของตนที่เป็นประชาชนผู้เสียภาษี

5) ตนมีสิทธิการเมืองที่จะลงคะแนนเสียงในการเลือกตั้ง เลือกผู้แทนของตน ให้รัฐสภามีสิทธิในการ ที่จะกำหนดว่าต้องการให้ใครทำหน้าที่ฝ่ายบริหาร

6) มีความเชื่อมั่นว่าทุกอย่างในสังคมที่ตนเป็นสมาชิกอยู่นั้น สามารถที่จะทำให้ดีขึ้นได้ ถ้าร่วมแรง ร่วมใจกัน ผลักดันให้สิ่งเหล่านั้นเกิดขึ้นโดยผ่านกลไกของรัฐ และรัฐมีภาระหน้าที่ในการตอบสนองความ ต้องการของชุมชนของตนที่เรียกร้องอย่างสมเหตุสมผล

7) ในฐานะเป็นประชาชนของประเทศที่ตนเป็นสมาชิกอยู่นั้น ตนมีสิทธิ์ที่จะมีข่าวสารข้อมูล แสดง ความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อตกลงอันใดก็ตามที่ประเทศของตนกำลังจะทำกับประเทศอื่น ทั้งนี้เริ่มตั้งแต่สนธิสัญญา ทางการค้า ภาษีอากร พันธมิตรในทางการเมือง พันธมิตรในการสงคราม ข้อตกลงแลกเปลี่ยนต่าง ๆ ซึ่งอาจจะมี ผลบวกและผลลบ ให้ฐานะประชาชน จึงมีสิทธิ์ที่จะติดตามข้อมูล และแสดงความคิดเห็น

8) ในฐานะที่เป็นสมาชิกของชุมชนการเมือง ตนมีสิทธิที่จะได้เห็นสื่อมวลชนที่มีจริยธรรม มีความรับผิดชอบ มีสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญที่เสนอข่าวที่ถูกต้อง เป็นปากเป็นเสียงให้กับประชาชน และสร้างมาตรฐานที่ถูกต้อง และยุติธรรมให้กับสังคม

9) ในฐานะที่เป็นสมาชิก และประชาชนผู้ซึ่งมีความพร้อมในแง่คุณวุฒิการศึกษา ประสบการณ์ ความรู้ความสามารถ ตนย่อมมีสิทธิที่จะเปลี่ยนแปลงฐานะจากประชาชน ผู้มีส่วนร่วมทางการเมืองตามที่ได้กล่าวมาแล้ว มาสู่การเป็นผู้ปฏิบัติการทางการเมืองโดยการลงเลือกตั้งในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และระดับชาติ เพื่อทำหน้าที่ในรัฐสภา หรือแม้แต่การทำหน้าที่ในฝ่ายบริหาร หรือทำหน้าที่อื่นใดที่ตนสามารถจะกระทำได้ตามครรลองของกฎหมาย

10) ในฐานะประชาชนของชุมชนการเมือง ตนมีสิทธิที่จะเรียกร้อง คาดหวัง และต่อสู้ให้ตนและสมาชิกในครอบครัว รวมทั้งเพื่อนร่วมชาติทุกคนดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ โดยมีปัจจัยสี่ มีสิทธิเสรีภาพโดยประกันกฎหมาย และบังคับโดยกฎหมาย และมีโอกาสเข้าถึงการศึกษา การประกอบอาชีพ เพื่อยกฐานะของตนในทางสังคมและเศรษฐกิจ ให้ดีขึ้นกว่าเดิม

2. พฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมือง

โดยพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยทั่วไป โดยความหมายที่เป็นรูปธรรม มักมีลักษณะของการแสดงออกซึ่งการกระทำทางการเมือง โดยมีเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่สำคัญ ได้แก่ (สมบัติ อารังธัญวงศ์, 2549 : 583-595)

1) การกำหนดตัวผู้ปกครอง เป็นการแสดงออกทางการเมืองมีส่วนร่วมทางการเมืองที่สำคัญที่สุดของประชาชนในระบอบประชาธิปไตย โดยผ่านกระบวนการเลือกตั้ง นั่นหมายถึงผู้นำทางการเมืองจะมีโอกาสปฏิบัติหน้าที่ทางการเมืองหรือไม่ นั่น หรือจะดำรงอยู่ได้นานเท่าไรก็ขึ้นอยู่กับการยอมรับหรือการให้ฉันทานุมัติจากประชาชนที่เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย

2) การผลักดันการตัดสินใจของรัฐบาล ในสังคมประชาธิปไตยทั่วไปจะมีลักษณะเป็นพหุสังคม คือเป็นสังคมที่ประกอบด้วยกลุ่มที่มีความหลากหลาย อาทิ ชนรรม สมาคมกลุ่มอิทธิพล และกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ ซึ่งแต่ละกลุ่มจะมีวัตถุประสงค์เฉพาะของกลุ่ม การเคลื่อนไหวต่าง ๆ จะกันไปเพื่อผลประโยชน์ของตนหรือของกลุ่ม ดังนั้นการผลักดันการตัดสินใจของรัฐบาลโดยกลุ่มอิทธิพล และกลุ่มผลประโยชน์มักจะมีผลต่อการกำหนดนโยบายการพัฒนาประเทศทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม

3) การวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล ซึ่งถือว่าเป็นไปตามสิทธิ และเสรีภาพของการปกครองประเทศตามระบอบประชาธิปไตย การแสดงออกของปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มอิทธิพล และกลุ่มผลประโยชน์ด้วยการวิพากษ์วิจารณ์การกระทำของรัฐบาลทั้งในเรื่องนโยบาย และการบริหารงาน ถือเป็น การแสดงออกซึ่งการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง

4) การชุมนุมเคลื่อนไหวกองการเมือง การชุมนุมเคลื่อนไหวกองการเมืองถือว่าการแสดงออกซึ่งการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่สำคัญในระบบประชาธิปไตย ทั้งนี้เพื่อแสดงให้รัฐบาลรู้ว่าประชาชนเห็นด้วยหรือไม่กับนโยบาย และการกระทำของรัฐบาล และเพื่อแสดงการเรียกร้องให้รัฐบาลตอบสนองความต้องการของประชาชนอย่างรวดเร็ว ซึ่งการชุมนุมมี 2 ประเภท ได้แก่

(1) การชุมนุมเคลื่อนไหวเพื่อสนับสนุนรัฐบาล และการชุมนุมเคลื่อนไหวเพื่อคัดค้านรัฐบาล

(2) การมีส่วนร่วมทางการเมืองในกระบวนการเลือกตั้ง การพิจารณาลักษณะของการมีส่วนร่วมทางการเมืองนั้นสามารถพิจารณาได้จากพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของเลสเตอร์ ดับเบิล ยู มิลบราท ได้ดังนี้ (Lester W. Milbrath, 1965)

ก. การแสดงความสนใจต่อกิจกรรมทางการเมือง

ข. การใช้สิทธิเลือกตั้ง

ค. การริเริ่มประเด็นพูดคุยทางการเมือง

ง. การชักจูงให้ผู้อื่นเลือกตั้งผู้ที่ตนสนับสนุน

จ. การติดกระดุมหรือติดสติ๊กเกอร์

ฉ. การติดต่อกับนักการเมืองหรือผู้นำทางการเมือง

ช. การบริจาคเงิน

ซ. การร่วมประชุมหรือชุมนุมทางการเมือง

ฌ. การร่วมรณรงค์ทางการเมือง

ญ. การเป็นสมาชิกสำคัญของพรรคการเมือง

ฎ. การร่วมประชุมแกนนำของพรรค

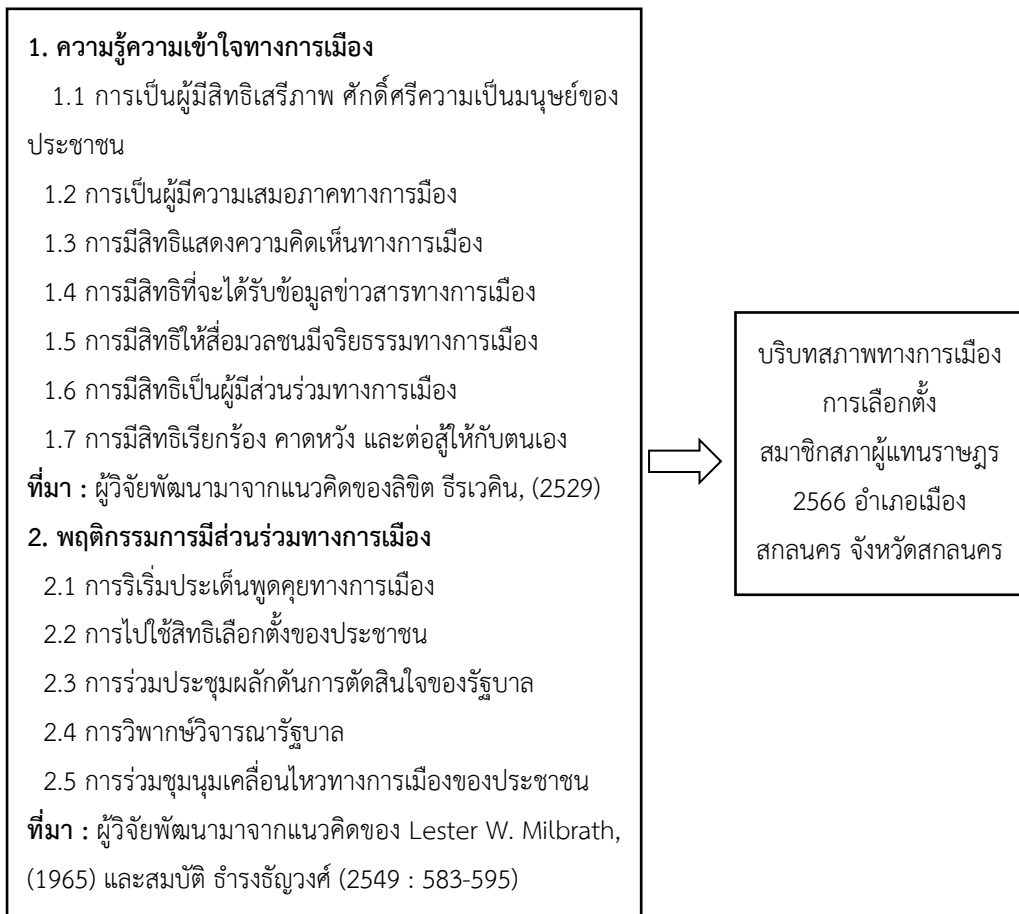
ฏ. การร่วมระดมทุน

ฐ. การเสนอตัวเป็นคู่แข่งทางการเมือง

ฑ. การดำรงตำแหน่งทางการเมือง

กรอบแนวคิดการวิจัย

จากการศึกษาทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ “ความตื่นตัวทางการเมือง” และการเลือกตั้ง ข้างต้น สามารถนำมากำหนดเป็น “กรอบแนวคิดในการวิจัย” ตามหัวข้อในการศึกษาวิจัยเรื่อง “การตื่นตัวทางการเมืองของประชาชนในอำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร กรณีศึกษา การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 2566” ผู้วิจัยได้กำหนดและประยุกต์มาจากแนวคิดทฤษฎีของนักวิชาการมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดการวิจัย ซึ่งผู้วิจัยนำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดการวิจัยได้ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การตื่นตัวทางการเมืองของประชาชนในอำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร กรณีศึกษาการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 2566” มีวัตถุประสงค์ คือ 1. เพื่อศึกษาการตื่นตัวทางการเมืองของประชาชนในอำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร กรณีศึกษาการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 2566 2. เพื่อเสนอแนวทางส่งเสริมการตื่นตัวทางการเมืองของประชาชนในอำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร โดยแบ่งการเก็บรวบรวมข้อมูลออกเป็น 2 ส่วน คือ ข้อมูลเชิงปริมาณใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างเป้าหมาย และข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างเป้าหมาย แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อหาข้อสรุปที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ระเบียบวิธีวิจัย

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีวิทยาการวิจัยแบบผสม (Mixed Method) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การวิจัยเชิงปริมาณ เพื่อศึกษาการตื่นตัวทางการเมืองของประชาชนในอำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร กรณีศึกษาการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 2566 และใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อเสนอแนวทางส่งเสริมการตื่นตัวทางการเมืองของประชาชนในอำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยกลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งในอำเภอเมืองสกลนคร แบ่งเป็นเขต 3 เขต ประกอบด้วย เขตเลือกตั้งที่ 1 ประกอบด้วย อำเภอเมืองสกลนคร (ยกเว้นตำบลโนนหอม ตำบลดงชน ตำบลม่วงลาย ตำบลโคกก่อง และตำบลหนองลาด) เขตเลือกตั้งที่ 2 ประกอบด้วย เฉพาะอำเภอเมืองสกลนคร (เฉพาะตำบลโนนหอม ตำบลดงชน ตำบลม่วงลาย และตำบลโคกก่อง) เขตเลือกตั้งที่ 3 ประกอบด้วย เฉพาะอำเภอเมืองสกลนคร (เฉพาะตำบลหนองลาด) มีประชากรผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งทั้งหมด 171,508 คน ระดับความเชื่อมั่น 95% ความคาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ไม่เกิน 0.05 เท่ากับ 383.24 คน โดยผู้วิจัยขอเพิ่มเป็น 400 คน เพื่อป้องกันการเก็บข้อมูลที่ไม่ว่างจากแบบสอบถามที่ได้รับตามลำดับ คำนวณกลุ่มตัวอย่างจากวิธีการคำนวณกลุ่มตัวอย่าง โดยการเปิดตารางของ Krejcie & Morgan

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนประชากรกลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถามผู้มีสิทธิเลือกตั้งในอำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร

เขต	พื้นที่	จำนวนประชากรทั้งหมด	ร้อยละ	กลุ่มตัวอย่าง
1	อำเภอเมืองสกลนคร	132,357	60	220
2	อำเภอเมืองสกลนคร (เฉพาะตำบลโนนหอม ตำบลดงชน ตำบลม่วงลาย และตำบลโคกก่อง)	33,910	30	80
3	อำเภอเมืองสกลนคร (เฉพาะตำบลหนองลาด)	5,241	10	40
รวม		171,508	100	400

กลุ่มตัวอย่างเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยกำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive) โดยเลือกศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างเป้าหมายที่มีลักษณะตรงตามวัตถุประสงค์ที่จะศึกษา คือ กลุ่มสัมภาษณ์เชิงลึก จากผู้มีสิทธิเลือกตั้งอำเภอเมืองสกลนคร จำนวน 20 คน ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงจำนวนประชากรกลุ่มตัวอย่างผู้ให้สัมภาษณ์ผู้มีสิทธิเลือกตั้งในอำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	จำนวน
1. นักการเมืองระดับชาติ และระดับท้องถิ่น	2
2. ข้าราชการท้องถิ่นที่มีความเข้าใจการเมืองจังหวัดสกลนคร	6
3. นักวิชาการผู้ทรงคุณวุฒิด้านการเมือง และการเลือกตั้ง	2
4. ผู้นำและนักเคลื่อนไหวทางการเมืองจังหวัดสกลนคร	4
5. ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดสกลนคร	6
รวม	20

4. วิธีการและเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1 ศึกษาความเป็นไปได้ และกำหนดปัญหาของการตื่นตัวทางการเมืองของประชาชนในอำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร กรณีศึกษาการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 2566 รวมถึงศึกษางานวิจัยทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

4.2 วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาในข้อมูลที่ได้จากการศึกษาความเป็นไปได้ในขั้นตอนก่อนหน้า โดยการประมวลผลข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ เช่น การสัมภาษณ์ การสำรวจ และการวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจนเกี่ยวกับการตื่นตัวทางการเมืองของประชาชนในอำเภอเมืองสกลนคร รวมถึงการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการเลือกตั้งและการตื่นตัวทางการเมืองของประชาชน

4.3 ออกแบบการวิจัยที่เหมาะสมกับการศึกษาการตื่นตัวทางการเมือง โดยจะออกแบบเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล เช่น แบบสอบถาม และเครื่องมือสัมภาษณ์ ทั้งนี้จะพิจารณาวิธีการเก็บข้อมูลที่มีประสิทธิภาพสูงสุด และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

4.4 นำแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นพร้อมโครงสร้างเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบคุณภาพด้านความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ปรับปรุงแก้ไขสำนวนภาษาที่ใช้ในการสอบถาม ตลอดจนตรวจสอบเนื้อหาให้ครอบคลุมและสอดคล้องกับการศึกษา โดยพิจารณาข้อคำถามที่ค่า IOC มากกว่า 0.67 ซึ่งถือได้ว่าข้อคำถามนั้นมีความตรงเชิงตามเนื้อหา ถ้าข้อคำถามใดมีค่าดัชนีความสอดคล้องต่ำกว่า 0.67 ต้องนำข้อคำถามนั้นมาปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญนำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบอีกครั้ง จากนั้นนำไปทดลองใช้ (Try Out) กับกลุ่มประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน จากนั้นมาวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Coefficient of Alpha) แบบสอบถามในการวิจัยครั้งนี้มีค่าเท่ากับ 0.96 จัดทำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ เพื่อนำไปใช้เก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง

4.5 เก็บรวบรวมข้อมูล สรุป วิเคราะห์ ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่างๆ โดยการสัมภาษณ์และการสำรวจกลุ่มประชาชนเป้าหมาย หลังจากเก็บข้อมูลแล้ว จะทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้้อย่างละเอียด และจัดทำรายงานสรุปผลการวิจัยพร้อมทั้งจัดทำคู่มือการใช้งานระบบที่ใช้ในการศึกษาการตื่นตัวทางการเมือง เพื่อให้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ในอนาคต

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามเพื่อตรวจสอบความถูกต้อง และกำหนดรหัสเพื่อนำมาใช้ในการคำนวณทางสถิติ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS เพื่อดำเนินการวิเคราะห์ ดังนี้

5.1 ความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) ใช้วิเคราะห์ข้อมูลคุณลักษณะส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

5.2 ค่าเฉลี่ย $\bar{X}$ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ใช้วิเคราะห์ข้อมูลการตื่นตัวทางการเมืองของประชาชนในอำเภอเมืองสกลนคร ด้านความรู้ความเข้าใจทางการเมือง และการตื่นตัวทางการเมืองของประชาชนในอำเภอเมืองสกลนคร ด้านพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมือง แล้วเปรียบเทียบกับเกณฑ์แปลความหมายจากการใช้สูตรการหาอันตรายภาคชั้น

5.3 วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับข้อเสนอแนะของผู้ตอบแบบสอบถามในส่วนที่ 4 ที่มีลักษณะเป็นแบบสอบถามปลายเปิด (Open Ended) โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัย

ตารางที่ 3 ผลวิเคราะห์การตื่นตัวทางการเมืองของประชาชนในอำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร กรณีศึกษาการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 2566 ด้านความรู้ความเข้าใจทางการเมือง

n = 400

การตื่นตัวทางการเมือง ด้านความรู้ความเข้าใจทางการเมือง	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น
การเป็นผู้มีสิทธิเสรีภาพทางการเมือง และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของประชาชน	4.01	.801	มาก
การเป็นผู้มีความเสมอภาคทางการเมือง	4.10	.873	มาก
การมีสิทธิแสดงความคิดเห็นทางการเมือง	4.01	.900	มาก
การมีสิทธิที่จะได้รับข้อมูลข่าวสารทางการเมือง	4.21	.894	มากที่สุด
การมีสิทธิให้สื่อมวลชนมีจริยธรรมทางการเมือง	3.98	.870	มาก
การมีสิทธิเป็นผู้มีส่วนร่วมทางการเมือง	4.24	.953	มากที่สุด
การมีสิทธิเรียกร้อง คาคดหวัง และต่อสู้ให้กับตนเอง	3.85	.793	มาก
รวม	4.05	.869	มาก

จากตารางที่ 3 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการตื่นตัวทางการเมืองของประชาชนในอำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร กรณีศึกษาการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 2566

ด้านความรู้ความเข้าใจทางการเมือง โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.05$, S.D. = .869) เมื่อจำแนกเป็นรายข้อ พบว่า การตื่นตัวทางการเมืองของประชาชนในอำเภอเมืองสกลนคร ด้านความรู้ความเข้าใจทางการเมือง มากที่สุดคือ การมีสิทธิเป็นผู้มีส่วนร่วมทางการเมือง อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.24$, S.D. = .953) รองลงมาคือ การมีสิทธิที่จะได้รับข้อมูลข่าวสารทางการเมือง อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.21$, S.D. = .894) และสุดท้าย คือ การมีสิทธิเรียกร้อง คาดหวัง และต่อสู้ให้กับตนเอง อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.85$, S.D. = .793) ตามลำดับ

ตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์การตื่นตัวทางการเมืองของประชาชนในอำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร กรณีศึกษาการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 2566 ด้านพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมือง

n = 400

การตื่นตัวทางการเมือง ด้านพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมือง	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น
การริเริ่มประเด็นพูดคุยทางการเมือง	4.20	.727	มาก
การไปใช้สิทธิลงคะแนนการเลือกตั้งของประชาชน	4.52	.739	มากที่สุด
การร่วมประชุมผลักดันการตัดสินใจของรัฐบาล	3.69	.873	มาก
การวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล	3.07	.851	ปานกลาง
การร่วมชุมนุมเคลื่อนไหวทางการเมืองของประชาชน	2.04	.636	น้อย
รวม	3.50	.765	มาก

จากตารางที่ 4 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการตื่นตัวทางการเมืองของประชาชนในอำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร กรณีศึกษาการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 2566 ด้านพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.50$, S.D. = .765) เมื่อจำแนกเป็นรายข้อตามการตื่นตัวทางการเมืองของประชาชนในอำเภอเมืองสกลนคร ด้านพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมือง มากที่สุด คือ การไปใช้สิทธิลงคะแนน การเลือกตั้งของประชาชน อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.52$, S.D. = .739) รองลงมา คือ การริเริ่มประเด็นพูดคุยทางการเมือง อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.20$, S.D. = .727) และสุดท้าย คือ การร่วมชุมนุมเคลื่อนไหวทางการเมืองของประชาชน อยู่ในระดับน้อย ($\bar{X} = 2.04$, S.D. = .636) ตามลำดับ

ผลสรุปข้อเสนอแนะจากการสัมภาษณ์ประเด็นที่ 1 ข้อคำถามเกี่ยวกับประเด็นข้อเสนอแนะเพื่อส่งเสริมการตื่นตัวทางการเมืองของประชาชนในอำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร พบว่า ประชาชนใน

อำเภอเมืองสกลนครมีการตื่นตัวทางการเมืองมากขึ้น โดยเฉพาะในการมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งและการแสดงความคิดเห็นทางการเมือง ซึ่งเกิดจากการตระหนักถึงสิทธิและหน้าที่ในฐานะพลเมืองประชาธิปไตย ความเข้าใจในสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ทำให้พวกเขามีความกระตือรือร้นในการเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองและเลือกตั้งอย่างมีสติและความรับผิดชอบ นอกจากนี้ การที่ประชาชนมีสิทธิในการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองอย่างอิสระ ส่งเสริมการเรียนรู้และการอภิปรายที่หลากหลาย ทำให้เข้าใจการเมืองมากขึ้นและเพิ่มความเชื่อมั่นในการเลือกตั้ง โดยสื่อมวลชนที่มีจริยธรรมและเสนอข้อมูลอย่างเป็นกลางก็ช่วยส่งเสริมความเข้าใจที่ถูกต้อง ซึ่งทำให้ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมได้อย่างมีประสิทธิภาพและต่อเนื่องในการเลือกตั้งครั้งถัดไป

ผลสรุปข้อเสนอแนะจากการสัมภาษณ์ประเด็นที่ 2 ข้อคำถามเกี่ยวกับประเด็นข้อเสนอแนะเพื่อส่งเสริมพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในอำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร พบว่า พฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในอำเภอเมืองสกลนครแสดงถึงความตื่นตัวทางการเมือง โดยประชาชนริเริ่มการพูดคุยและการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทางการเมืองในครอบครัว ชุมชน หรือสื่อสังคมออนไลน์ เพื่อกระตุ้นให้คนรอบข้างตระหนักถึงประเด็นทางการเมืองที่สำคัญ การมีส่วนร่วมในการเลือกตั้ง การวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล การเข้าร่วมประชุม หรือการเคลื่อนไหวทางการเมืองแสดงถึงความรับผิดชอบในการกำหนดทิศทางประเทศและการผลักดันการตัดสินใจของรัฐบาล การวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลอย่างสร้างสรรค์และการเข้าร่วมชุมนุมช่วยเสริมสร้างการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและทำให้การปกครองตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนมากขึ้น

สรุปและอภิปรายผล

ประเด็นที่ 1 ผลการตื่นตัวทางการเมืองของประชาชนในอำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร กรณีศึกษาการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 2566 ด้านความรู้ความเข้าใจทางการเมือง และผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญข้อเสนอแนะเพื่อส่งเสริมการตื่นตัวทางการเมืองของประชาชนในอำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการตื่นตัวทางการเมืองของประชาชนในอำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร กรณีศึกษาการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 2566 ด้านความรู้ความเข้าใจทางการเมือง โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.05$, S.D. = .869) เมื่อจำแนกเป็นรายข้อ พบว่า การตื่นตัวทางการเมืองของประชาชนในอำเภอเมืองสกลนคร ด้านความรู้ความเข้าใจทางการเมือง มากที่สุดคือ การมีสิทธิเป็นผู้มีส่วนร่วมทางการเมือง อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.24$, S.D. = .953) รองลงมาคือ การมีสิทธิที่จะได้รับข้อมูลข่าวสารทางการเมือง อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.21$, S.D. = .894) และสุดท้าย คือ การมีสิทธิเรียกร้อง คัดหวัง และต่อสู้ให้กับตนเอง อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.85$, S.D. = .793) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Putnam, R. D. (1993) ศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างมีส่วนร่วมทาง

สังคมและการมีส่วนร่วมทางการเมือง กล่าวคือ ชุมชนที่มีความเชื่อมโยงกันทางสังคมอย่างแน่นแฟ้น มักจะมีการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่สูงขึ้นซึ่งสอดคล้องกับการตื่นตัวทางการเมืองในอำเภอเมืองสกลนครที่เพิ่มขึ้น เนื่องจากประชาชนรู้สึกว่าคุณภาพของการมีส่วนร่วมทางการเมือง และงานวิจัยเชิงปริมาณยังสอดคล้องกับงานวิจัยเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 20 คน เกี่ยวกับการตื่นตัวทางการเมืองของประชาชนในอำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร พบว่าประชาชนมีการตื่นตัวทางการเมืองมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด โดยเฉพาะในการมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งและการแสดงความคิดเห็นทางการเมือง สอดคล้องกับแนวคิดสิทธิพลเมืองและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของ Dahl, R. A. (1989) สอดคล้องคือความสำคัญของสิทธิพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย โดยกล่าวว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของพลเมืองที่สามารถแสดงออกได้ผ่านการเลือกตั้ง การแสดงความคิดเห็น การชุมนุม และการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่เป็นธรรม แนวคิดนี้สอดคล้องกับผลการวิจัยที่พบว่าประชาชนในอำเภอเมืองสกลนครมีการตื่นตัวทางการเมืองและการมีส่วนร่วมที่เพิ่มขึ้น เนื่องจากพวกเขาตระหนักถึงสิทธิและหน้าที่ของตนในฐานะพลเมือง ซึ่งเป็นผลมาจากการที่ประชาชนตระหนักถึงสิทธิและหน้าที่ของตนเองในฐานะพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย การตระหนักถึงสิทธิและเสรีภาพของตนเอง ทำให้ประชาชนมีความเข้าใจและเคารพในสิทธิของตนเองและผู้อื่น

ประเด็นที่ 2 ผลการวิเคราะห์การตื่นตัวทางการเมืองของประชาชนในอำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร กรณีศึกษาการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 2566 ด้านพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมือง และผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญข้อเสนอแนะเพื่อส่งเสริมพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในอำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการตื่นตัวทางการเมืองของประชาชนในอำเภอเมืองสกลนคร กรณีศึกษาการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 2566 จังหวัดสกลนคร ด้านพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.50$, S.D. = .765) เมื่อจำแนกเป็นรายข้อตามการตื่นตัวทางการเมืองของประชาชนในอำเภอเมืองสกลนคร ด้านพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมือง มากที่สุด คือ การไปใช้สิทธิลงคะแนนการเลือกตั้งของประชาชนอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.52$, S.D. = .739) รองลงมาคือ การริเริ่มประเด็นพูดคุยทางการเมือง อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.20$, S.D. = .727) และสุดท้าย คือ การร่วมชุมนุมเคลื่อนไหวทางการเมืองของประชาชน อยู่ในระดับน้อย ($\bar{X} = 2.04$, S.D. = .636) ตามลำดับ และข้อมูลข้อเสนอแนะจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 20 คน เกี่ยวกับประเด็นข้อเสนอแนะเพื่อส่งเสริมพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในอำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร พบว่า พฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในอำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร ทั้งการริเริ่มประเด็นพูดคุย การไปใช้สิทธิเลือกตั้งของประชาชน การเข้าร่วมประชุมผลักดัน การตัดสินใจของรัฐบาล การวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล และการร่วมชุมนุมเคลื่อนไหวทางการเมืองของประชาชน ล้วนเป็นสิ่งที่ส่งผลให้ประชาชนในพื้นที่นี้มีความตื่นตัวทางการเมือง และมีส่วนร่วมใน

การสร้างสรรคและเปลี่ยนแปลงสังคมให้ดีขึ้นตามความต้องการของประชาชนเอง สอดคล้องกับงานวิจัยของ Somchai (2010) เรื่องพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองในชนบทไทย กล่าวคือผู้นำหมู่บ้านมีบทบาทสำคัญในการกระตุ้นให้ประชาชนเข้าร่วมการเลือกตั้งและกิจกรรมทางการเมืองอื่น ๆ การศึกษาเน้นถึงความสำคัญของการริเริ่มประเด็นการพูดคุยทางการเมือง และการชุมนุมเคลื่อนไหว เพื่อสร้างความตื่นตัวทางการเมืองและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1. หน่วยงานของรัฐควรมีการให้ความรู้เกี่ยวกับการเมืองที่ถูกต้องการออกไปใช้สิทธิ์เลือกตั้ง และการมีส่วนร่วมทางการเมืองให้กับเด็ก ๆ นักเรียนทราบข้อเท็จจริงก่อนที่จะถึงวัยในการเลือกตั้ง เช่น หน่วยงานของรัฐจัดอบรมในโรงเรียน และการผลิตสื่อวิดีโอที่แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการเลือกตั้ง

2. หน่วยงานของรัฐควรจัดทำโครงการที่เน้นการให้ความรู้ และข้อมูลทางการเมืองที่ถูกต้อง และเข้าถึงง่ายสำหรับประชาชนทั่วไป รวมถึงการจัดอบรม และสัมมนาเพื่อให้ความรู้ด้านการเมือง และสิทธิหน้าที่ของประชาชนในระบบประชาธิปไตย

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับปัจจัยต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อการตื่นตัวทางการเมืองของประชาชน เช่น ระดับการศึกษา สถานะทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และบทบาทของสื่อมวลชนในการกระตุ้นความสนใจทางการเมือง เพื่อให้เข้าใจลึกซึ้งถึงปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมือง

2. ควรขยายการวิจัยไปยังบริบทอื่น ๆ เช่น ชุมชนเมืองและชนบท หรือกลุ่มวัยต่าง ๆ เพื่อเปรียบเทียบ และวิเคราะห์ว่าปัจจัยใดที่มีผลต่อการตื่นตัวทางการเมืองในแต่ละบริบท

เอกสารอ้างอิง

ลิขิต ชีรเวคิน. (2529). วัฒนธรรมทางการเมืองและการกล่อมเกลาริษฎ์ทางการเมือง.

กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ลิขิต ชีรเวคิน. (2547). ความสำเร็จของระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย. หนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวัน, 23 กันยายน.

วัฒนา แซ่ไพเราะ. (2555). ความตื่นตัวทางการเมืองของเยาวชนในสถาบันอุดมศึกษาในเขต

กรุงเทพมหานครกับการพัฒนาวัฒนธรรมทางการเมืองประชาธิปไตย ช่วงปี 2549-2554

(วิทยานิพนธ์). มหาวิทยาลัยเกริก.

สมบัติ ชำรงธัญวงศ์. (2549). นโยบายสาธารณะแนวความคิดการวิเคราะห์และกระบวนการ.

พิมพ์ครั้งที่ 14. กรุงเทพมหานคร: เสมาธรรม.

สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง. (2566). ข้อมูลสถิติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2566. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง.

สุจิต บุญบงการ. (2542). การพัฒนาทางการเมืองของไทย : ปฏิสัมพันธ์ระหว่างทหารสถาบันทางการเมือง และการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

แสงทอง, ศิริสุตา. (2564). ความตระหนักทางการเมืองของคนรุ่นใหม่ : ทำที่ประชาธิปไตยใหม่ สำหรับอนาคต. วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์, 8(2), 286–297.

Dahl, R. A. (1989). *Democracy and its Critics*. Yale University Press.

Lester W. Milbrath. (1965). *Political Participation : How and Why Do People Get Involved in Politics*. Chicago : Rand McNally.

Putnam, R. D. (1993). *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton University Press.

Somchai, P. (2010). Political Participation in Rural Thailand: A Case Study of Village Leaders. *Journal of Southeast Asian Studies*, 41(3), 425-443.

การรับรู้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียนที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์

และการจัดการขยะหลังใช้ผลิตภัณฑ์ของประชาชน:

กรณีศึกษาอำเภอเมืองร้อยเอ็ด

Perception of the Circular Economy Concept Affecting Buying

and Waste Management Behavior of Citizens:

A Case Study of Mueang Roi Et District

[Received: April 23, 2025; Revised: June 29, 2025; Accepted: July 3, 2025]

พงษ์ธนากร จันทสมบัติ

รัฐศาสตรมหาบัณฑิต

วิทยาลัยการเมืองการปกครอง

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ชินวัตร เชื้อสระคู

อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

วิทยาลัยการเมืองการปกครอง

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Pongtanagon Jantasombat

Master of Political Science,

College of Politics and

Governance, Maharakham

University

Chinnawat Chueasraku

Lecturer,

College of Politics and Governance,

Maharakham University

CORRESPONDING AUTHOR

Chinnawat Chueasraku, Lecturer, College of Politics and Governance,

Maharakham University, Maharakham, Thailand. Email: chinnawat.c@msu.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง การรับรู้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียนที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์และการจัดการขยะหลังใช้ผลิตภัณฑ์ของประชาชนกรณีศึกษาอำเภอเมืองร้อยเอ็ด การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับการรับรู้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน และสำรวจความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์กับการจัดการขยะหลังใช้ผลิตภัณฑ์ กรณีศึกษาอำเภอเมืองร้อยเอ็ด การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ โดยประชากรงานวิจัยได้แก่ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตอำเภอเมืองร้อยเอ็ด จำนวนทั้งหมด 115,079 คน และทำการสุ่มตัวอย่างโดยคำนวณจากสูตรของ ทาโร ยามาเน่ จำนวน 400 ราย เครื่องมือที่ใช้คือแบบสอบถาม สถิติที่ใช้วิเคราะห์ ได้แก่ ความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน และการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ ผลการศึกษาพบว่า การรับรู้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียนมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ และการจัดการขยะหลังใช้ผลิตภัณฑ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยตัวแปรที่มีอำนาจในการทำนายสูงที่สุดคือ ปัจจัยด้านการนำกลับมาใช้ นอกจากนี้ยังพบว่า พฤติกรรมการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับพฤติกรรมการจัดการขยะหลังใช้ผลิตภัณฑ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

คำสำคัญ: แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน; การรับรู้; พฤติกรรมการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์; การจัดการขยะหลังใช้ผลิตภัณฑ์

Abstract

This research titled “Perception of Circular Economy Concepts Affecting Consumer Product Purchase Behavior and Post-Consumption Waste Management: A Case Study of Mueang District, Roi Et Province” aimed to examine the level of public perception regarding the concept of the circular economy, and analyze the relationship between the circular economy concept and product purchase behavior as well as post-consumption waste management. This study employed a quantitative research approach. The population consisted of 115,079 residents living in Mueang District, Roi Et Province. A sample of 400 participants was selected using Taro Yamane's formula. The research instrument used was a questionnaire, and the data were analyzed using descriptive statistics such as frequency, percentage, mean, and standard deviation, as well as inferential statistics including Pearson's correlation coefficient and multiple regression analysis. The findings revealed that the perception of the circular economy concept had a statistically significant influence on both product purchase behavior and post-consumption waste management. Among the predictor variables, the factor of reuse demonstrated the highest predictive power. Furthermore, the study found that product purchase behavior had a statistically significant positive correlation with post-consumption waste management behavior.

Keywords: Circular economy concept; awareness; product purchasing behavior; post-product waste management

บทนำ

ในปัจจุบัน โลกของเรากำลังเผชิญกับความท้าทายด้านสิ่งแวดล้อมที่รุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งเป็นผลมาจากการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร การเติบโตทางเศรษฐกิจ และการบริโภคที่เกินความจำเป็น ปัญหาขยะมูลฝอยเป็นหนึ่งในประเด็นสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ สุขภาพของมนุษย์ และเศรษฐกิจของประเทศต่างๆ ทั่วโลก (United Nations Environment Programme, 2021) โดยปัญหาขยะมูลฝอยส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในหลายด้าน ได้แก่มลพิษทางดินและน้ำจากขยะที่ไม่ได้จัดการอย่างถูกต้องซึ่งอาจปนเปื้อนลงสู่ดินและแหล่งน้ำ มลพิษทางอากาศจากการเผาขยะทำให้เกิดมลพิษทางอากาศ ซึ่งเป็นอันตรายต่อสุขภาพของมนุษย์ ยิ่งไปกว่านั้นทำให้เกิดปรากฏการณ์ก๊าซเรือนกระจกจากการย่อยสลายของขยะในหลุมฝังกลบทำให้เกิดก๊าซมีเทน ซึ่งเป็นก๊าซเรือนกระจกที่มีศักยภาพในการทำให้เกิดภาวะโลกร้อนสูงกว่าก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์

แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy) จึงเกิดขึ้นเป็นทางเลือกหนึ่งในการพัฒนาเศรษฐกิจที่ยั่งยืน (ดาหริ กำปันวงษ์, 2561) เศรษฐกิจหมุนเวียนเป็นแนวทางบริหารจัดการที่ยึดหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยให้ความสำคัญกับการจัดการของเสียจากการผลิตและการบริโภค ผ่านกระบวนการนำวัสดุที่ใช้แล้วกลับมาเข้าสู่กระบวนการผลิตใหม่หรือใช้ซ้ำ ทั้งนี้เพื่อรักษาสมดุลระหว่างการเติบโตทางเศรษฐกิจกับการใช้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม (รติมา คชนันท์, 2562)

สำหรับประเทศไทย ปัญหาขยะมูลฝอยเป็นประเด็นที่ท้าทายอย่างยิ่ง ในปี 2566 ประเทศไทยมีปริมาณขยะมูลฝอยเกิดขึ้นกว่า 26.95 ล้านตัน โดยมีขยะที่ไม่สามารถนำไปกำจัดได้อย่างถูกต้องถึง 7.47 ล้านตัน (กรมควบคุมมลพิษ, 2566) ซึ่งส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชน การพัฒนาระบบ Recycle ที่มีประสิทธิภาพจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อลดปริมาณขยะที่ต้องกำจัด และนำทรัพยากรกลับมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

ในจังหวัดร้อยเอ็ดมีปริมาณขยะเกิดขึ้นถึง 985 ตันต่อวัน ซึ่งมากกว่าจังหวัดใกล้เคียงหลายแห่ง (กรมควบคุมมลพิษ, 2566) นอกจากนี้ เทศบาลเมืองร้อยเอ็ดได้ประกาศให้การบริหารจัดการขยะมูลฝอยเป็นวาระสำคัญของจังหวัด โดยมุ่งเน้นการจัดการที่ต้นทาง การส่งเสริมการบริโภคที่ยั่งยืน และการนำทรัพยากรกลับคืนจากของเสียให้มากที่สุด อย่างไรก็ตาม แม้มีการส่งเสริมนโยบายเศรษฐกิจหมุนเวียนในระดับท้องถิ่น แต่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของประชาชนยังมีข้อจำกัด โดยเฉพาะด้านความรู้ ความเข้าใจ และการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะ สะท้อนถึงช่องว่างขององค์ความรู้ เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน พฤติกรรมการเลือกซื้อ และการจัดการขยะหลังบริโภคในระดับพื้นที่ การศึกษานี้จึงมุ่งเติมเต็มช่องว่างดังกล่าว โดยวิเคราะห์ผลของการรับรู้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียนที่มีต่อพฤติกรรมการเลือกซื้อและการจัดการขยะของประชาชนในอำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อเสนอแนวทางเชิงนโยบายที่เหมาะสมกับบริบทท้องถิ่นและสนับสนุนการขับเคลื่อนเศรษฐกิจหมุนเวียนในระดับชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม

จากที่กล่าวมาข้างต้นทั้งหมด ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับการรับรู้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy) ที่ส่งผลต่อพฤติกรรมทางเลือกใช้ผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม รวมถึงการจัดการและรีไซเคิลขยะหลังการบริโภค โดยเลือกพื้นที่ศึกษาในเขตอำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีปริมาณขยะมูลฝอยสูงกว่าจังหวัดใกล้เคียง และมีความพยายามของหน่วยงานท้องถิ่นในการส่งเสริมการจัดการขยะเชิงระบบ การศึกษาครั้งนี้จึงมีเป้าหมายเพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียนกับพฤติกรรมของประชาชน เพื่อเป็นข้อมูลสนับสนุนการกำหนดนโยบายที่เหมาะสมในระดับท้องถิ่น และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืนตามหลักเศรษฐกิจหมุนเวียน

คำถามการวิจัย

1. ระดับการรับรู้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน พฤติกรรมทางเลือกซื้อ และการจัดการขยะหลังใช้ผลิตภัณฑ์ของประชาชนเป็นอย่างไร
2. การรับรู้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียนมีอิทธิพลต่อการจัดการขยะหลังใช้ผลิตภัณฑ์ของประชาชนหรือไม่อย่างไร
3. พฤติกรรมทางเลือกซื้อผลิตภัณฑ์มีความสัมพันธ์กับการจัดการขยะหลังใช้ผลิตภัณฑ์หรือไม่อย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการรับรู้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียนที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ของประชาชน
2. เพื่อศึกษาระดับการรับรู้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียนที่มีอิทธิพลต่อการจัดการขยะหลังใช้ผลิตภัณฑ์ของประชาชน
3. เพื่อสำรวจความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์กับการจัดการขยะหลังใช้ผลิตภัณฑ์

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา งานวิจัยชิ้นนี้มุ่งศึกษาการรับรู้แนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจหมุนเวียน Circular Economy ประกอบด้วย พฤติกรรมทางเลือกซื้อผลิตภัณฑ์และการจัดการขยะหลังใช้ผลิตภัณฑ์ของประชาชน

ขอบเขตด้านพื้นที่ กรณีศึกษาในเขตพื้นที่อำเภอเมืองจังหวัดร้อยเอ็ด

ขอบเขตด้านเวลา ดำเนินการวิจัยระหว่างเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2567 ถึง มีนาคม พ.ศ. 2568
ครอบคลุมช่วงเวลาการเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ผล และจัดทำรายงานวิจัย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ทราบถึงระดับการรับรู้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียนมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ของประชาชน สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมให้ประชาชนตระหนักและเปลี่ยนพฤติกรรมไปสู่การเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมากยิ่งขึ้น
2. ได้ทราบถึงการรับรู้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียนมีอิทธิพลต่อการจัดการขยะหลังใช้ผลิตภัณฑ์ของประชาชน นำไปสู่การพัฒนาแนวทางในการส่งเสริมพฤติกรรมการคัดแยกและรีไซเคิลขยะอย่างเหมาะสมในระดับครัวเรือน
3. ได้ทราบถึงถึงพฤติกรรมการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์มีความสัมพันธ์กับการจัดการขยะหลังใช้ผลิตภัณฑ์สามารถนำไปใช้ในการออกแบบมาตรการหรือกิจกรรมที่บูรณาการพฤติกรรมทั้งสองด้านเข้าด้วยกัน เพื่อเสริมสร้างรูปแบบการบริโภคอย่างยั่งยืนในระดับชุมชน

นิยามศัพท์เฉพาะ

เศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy) คือ แนวคิดที่มุ่งลดการใช้ทรัพยากรและของเสีย โดยใช้ทรัพยากรให้คุ้มค่าผ่านการนำกลับมาใช้ใหม่ ซ่อมแซม และรีไซเคิล เพื่อช่วยลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

การรับรู้ คือ ความเข้าใจเกี่ยวกับเศรษฐกิจหมุนเวียน เช่น การออกแบบ การเลือกใช้ผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และการจัดการขยะ รวมถึงข้อมูล ทศนคติ และความรู้ด้านสิ่งแวดล้อม

พฤติกรรมการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ คือ วิธีการตัดสินใจเลือกซื้อสินค้า โดยคำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ความต้องการส่วนบุคคล และคุณค่าความยั่งยืนของผลิตภัณฑ์

การจัดการขยะหลังใช้ผลิตภัณฑ์ คือ การคัดแยก รีไซเคิล และกำจัดขยะอย่างถูกวิธี ตามหลักเศรษฐกิจหมุนเวียน

ขยะ คือ วัสดุที่ใช้แล้วในชีวิตประจำวัน ซึ่งสามารถนำกลับมาใช้ใหม่หรือนำไปปรับปรุงเพื่อใช้งานอีกครั้ง แทนที่จะทิ้งให้กลายเป็นของเสียถาวร

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับเศรษฐกิจหมุนเวียน Circular Economy

อรทัย พงศ์รักธรรม และคณะ (2562) ระบุว่า เศรษฐกิจหมุนเวียนเป็นแนวคิดที่มีประสิทธิภาพในการลดของเสียและปริมาณขยะ โดยเน้นการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า ส่งเสริมการใช้ซ้ำ (Reuse) การซ่อมแซม

(Repair) และการนำกลับมาใช้ใหม่ (Recycle) ซึ่งทั้งหมดล้วนเป็นองค์ประกอบสำคัญที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรม การผลิตและบริโภค

การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย (2562) เสริมว่า เศรษฐกิจหมุนเวียนเป็นระบบการผลิตที่ ออกแบบให้วัสดุสามารถนำกลับมาใช้ในกระบวนการผลิตได้อย่างต่อเนื่อง โดยมีเป้าหมายเพื่อลดการใช้ ทรัพยากรใหม่และรักษาคุณค่าของทรัพยากรเดิมผ่านกิจกรรม เช่น การออกแบบใหม่ (Redesign) การเพิ่ม คุณค่า (Added Value) และการสร้างนวัตกรรม (Innovation)

แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมผู้บริโภค

วุฒิ สุขเจริญ (2557) พฤติกรรมผู้บริโภคหมายถึง กิจกรรมทั้งหมดของผู้บริโภคที่เกี่ยวข้องกับการ ซื้อ การใช้ การทิ้งสินค้าและบริการรวมถึงอารมณ์จิตใจและการตอบสนองเชิงพฤติกรรม ที่เกิดขึ้นล่วงหน้า ขณะใช้สินค้าหรือบริการ และภายหลังกิจกรรมนั้น

ชูชัย สมितिไกร (2561) อธิบายพฤติกรรมผู้บริโภคในการใช้ผลิตภัณฑ์และบริการว่าเกี่ยวข้องกับ กระบวนการสำคัญ 4 ขั้นตอน ได้แก่ การตัดสินใจ การซื้อ การใช้ การประเมินหลังการบริโภค

แนวคิดการเกี่ยวกับใช้บรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

Graphicbuffet (2017) กล่าวว่าบรรจุภัณฑ์สีเขียวกำลังได้รับความนิยมในธุรกิจ เพราะไม่เพียงแต่ ปกป้องสินค้า อำนวยความสะดวก และทำหน้าที่ทางการตลาด แต่ยังช่วยในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมได้ด้วย การ เลือกใช้บรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับธรรมชาติช่วยสนับสนุนความพยายามอนุรักษ์โลก และหลายประเทศเริ่มให้ ความสำคัญกับการพัฒนาบรรจุภัณฑ์ที่ลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ทำให้เกิดการพัฒนารูปแบบบรรจุภัณฑ์ที่ สอดคล้องกับแนวโน้มนี้มากขึ้น

Jiyoung (2016) กล่าวว่า การรับรู้คุณค่าด้านสิ่งแวดล้อมหมายถึงความตระหนักและความกังวล เกี่ยวกับผลกระทบที่เกิดขึ้นกับสิ่งแวดล้อม รวมถึงความห่วงใยต่อผลกระทบที่อาจส่งผลกระทบต่อตนเองและ สิ่งแวดล้อมทั้งในปัจจุบันและอนาคต จากรูปแบบการดำเนินชีวิตในปัจจุบัน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้เกิด การทำลายสิ่งแวดล้อม

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการขยะและการรีไซเคิล

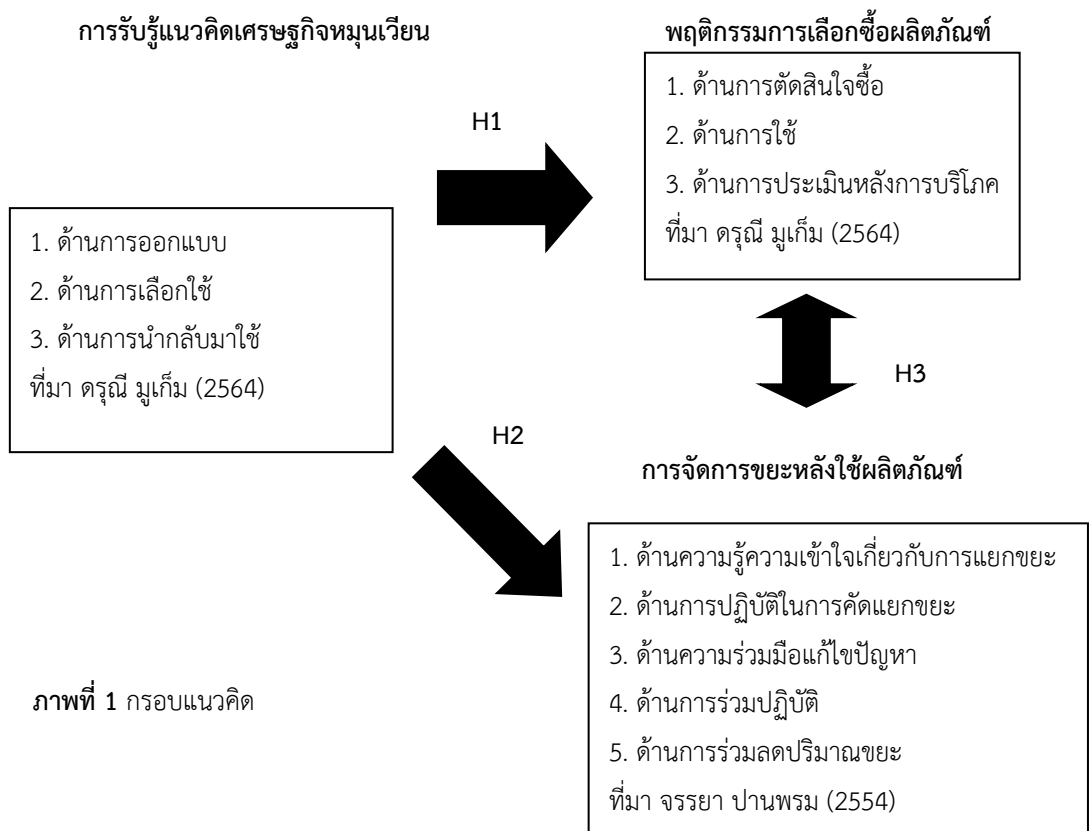
ดำหริ กำป็นวงษ์ (2561) การลดขยะเป็นศูนย์ Zero Waste เป็นแนวคิดที่มีประสิทธิภาพในการ แก้ไขปัญหาการจัดการขยะ โดยเฉพาะในชุมชนเมืองที่มีลักษณะพหุภาคี การจัดการขยะเป็นศูนย์ที่ประสบ ความสำเร็จนั้นต้องอาศัยปัจจัยสำคัญสี่ประการ ได้แก่ การให้ความรู้การจัดการขยะและแจ้งข้อมูลแก่ ประชาชน การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลายราย การนำนโยบายการจัดการขยะในท้องถิ่นไปปฏิบัติ

พัชรนันท์ รักพงษ์ไทย (2560) การรีไซเคิล หมายถึง การนำเอาของเสียที่ผ่านการใช้แล้วกลับมาใช้ ใหม่ โดยต้องผ่านกระบวนการที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือการแปรรูปผลิตภัณฑ์ใหม่ เมื่อดำเนินการ จัดการขยะด้วยการรีไซเคิล จะเกิดประโยชน์หลายประการ

สรุป

จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง เศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy) เป็นแนวคิดที่มุ่งใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า ลดของเสีย และนำวัสดุกลับมาใช้ใหม่ผ่านการออกแบบ การซ่อมแซม และการรีไซเคิล โดยยึดหลักการรักษาทุนธรรมชาติ ใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด และลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม แนวคิดนี้เชื่อมโยงกับพฤติกรรมผู้บริโภคที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจซื้อ การใช้ และการประเมินหลังบริโภค ซึ่งได้รับอิทธิพลจากแรงจูงใจ ความรู้ และทัศนคติต่อสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะในด้านการเลือกใช้บริการภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ทั้งยังสัมพันธ์กับพฤติกรรมการจัดการขยะ จากการทบทวนวรรณกรรมสามารถสรุปตัวแปรหลักของงานวิจัยได้ดังนี้ ตัวแปรแรกคือ การรับรู้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน ส่วนตัวแปรที่สองคือ พฤติกรรมการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์และพฤติกรรมการจัดการขยะหลังใช้ผลิตภัณฑ์ โดยมีความสัมพันธ์ในเชิงที่ว่า การรับรู้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียนส่งผลต่อพฤติกรรมทั้งสอง และทั้งสองพฤติกรรมยังมีความสัมพันธ์กันด้วย

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิด

สมมติฐานการวิจัย

- H1. การรับรู้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียนมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ของประชาชน
- H2. การรับรู้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียนมีอิทธิพลต่อการจัดการขยะหลังใช้ผลิตภัณฑ์ของประชาชน
- H3. พฤติกรรมการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการจัดการขยะหลังใช้ผลิตภัณฑ์

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่อง การรับรู้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียนส่งผลต่อพฤติกรรมการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์และการจัดการขยะหลังใช้ผลิตภัณฑ์ของประชาชน : กรณีศึกษาอำเภอเมืองร้อยเอ็ด เป็นการศึกษาเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตอำเภอเมืองร้อยเอ็ดมีจำนวนทั้งหมด 115,079 คน ทำการคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างจากสูตรที่รู้จำนวนประชากรของ ทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane, 1967) ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ต้องใช้ในการศึกษา 400 คน

กลุ่มตัวอย่าง ได้จาก ใช้การสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) จำแนกตามตำบลในอำเภอเมืองร้อยเอ็ดทั้งหมด 15 ตำบล

3. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ประสานความร่วมมือไปยังหน่วยงานท้องถิ่นในอำเภอเมืองร้อยเอ็ด เพื่อขออนุญาตทำวิจัยและเก็บข้อมูล
2. ทำหนังสือขออนุญาตในการทำวิทยานิพนธ์และเก็บรวบรวมข้อมูลจากวิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ถึงหน่วยงานท้องถิ่นในอำเภอเมืองร้อยเอ็ด
3. เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง โดยประสานไปยังท้องถิ่นในอำเภอเมืองร้อยเอ็ด ให้กับกลุ่มตัวอย่างเพื่อตอบแบบสอบถาม โดยกำหนด วัน เวลา ขอรับแบบสอบถามคืนภายใน 15 วัน เมื่อพ้นกำหนดเก็บรวบรวมและติดตามแบบสอบถามที่ยังไม่ได้รับคืน และแจกแบบสอบถามอีกครั้งจนครบถ้วน
4. ตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามทุกฉบับที่กลุ่มตัวอย่างได้ตอบครบสมบูรณ์ทุกฉบับ
5. ลงรหัสแบบสอบถาม แล้วนำมาบันทึกเพื่อวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรม SPSS

4. เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือการวิจัยที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม การรับรู้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียนส่งผลต่อพฤติกรรมการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์และการจัดการขยะหลังใช้ผลิตภัณฑ์ของประชาชน ซึ่งแบ่งออกเป็น 5 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับลักษณะปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ส่วนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับพฤติกรรมการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์เพื่อสิ่งแวดล้อม

ส่วนที่ 3 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการรับรู้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน

ส่วนที่ 4 เป็นแบบสอบถามกับพฤติกรรมการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์

ส่วนที่ 5 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการจัดการขยะหลังใช้ผลิตภัณฑ์

5. การตรวจสอบข้อมูล

1. นำแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นพร้อมโครงร่างเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่านเพื่อตรวจสอบคุณภาพด้านความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ปรับปรุงแก้ไขสำนวนภาษาที่ใช้ในการสอบถาม

2. วิเคราะห์ความตรงเชิงเนื้อหาโดยใช้ค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามของแบบสอบถามกับลักษณะที่จะวัด (IOC : Index of Objective Congruence)

3. เลือกข้อคำถามที่ค่า IOC มากกว่า 0.67 ซึ่งถือได้ว่าข้อคำถามนั้นมีความตรงเชิงเนื้อหา ถ้าข้อคำถามใดมีค่าดัชนีความสอดคล้องต่ำกว่า 0.67 ต้องนำข้อคำถามนั้นมาปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ หรือตัดออกไปตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ

4. นำแบบสอบถามที่ได้รับกลับคืนมาจากการทดลองใช้ มาวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Coefficient of Alpha) พบว่า ค่าความน่าเชื่อถือของแบบสอบถามอยู่ที่ 0.949 ซึ่งมีค่าเข้าใกล้ 1 ดังนั้นหมายความว่า การวิเคราะห์ความน่าเชื่อถือของแบบสอบถามที่นำมาวิเคราะห์มีความเชื่อมั่นสูง

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

เพื่อตอบวัตถุประสงค์การศึกษา 3 ข้อ ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามและดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับ ประสงค์ข้อที่ 1 และ 2 ใช้การวิเคราะห์การถดถอยแบบพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) หาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่เป็นตัวแปรเกณฑ์เพียงตัวเดียวกับตัวแปรที่เป็นตัวทำนาย หรือตัวแปรพยากรณ์ตั้งแต่ 2 ตัวขึ้นไป และวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ใช้ (Pearson's Correlation Coefficient) วิเคราะห์ข้อมูลระดับความสัมพันธ์ด้านการรับรู้นโยบายเศรษฐกิจหมุนเวียน พฤติกรรมการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ และการจัดการขยะหลังใช้ผลิตภัณฑ์ นอกจากนี้ใช้สหสัมพันธ์เพียร์สันในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของปัจจัยด้านการรับรู้นโยบายเศรษฐกิจหมุนเวียน พฤติกรรมการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ และการจัดการขยะหลังใช้ผลิตภัณฑ์ โดยมีเกณฑ์การวัดระดับความสัมพันธ์ของตัวแปรดังนี้

ค่า r	ระดับของความสัมพันธ์
0.81 – 1.00	มีความสัมพันธ์กันในระดับสูงมาก
0.61 – 0.80	มีความสัมพันธ์กันในระดับสูง
0.41 – 0.60	มีความสัมพันธ์กันในระดับปานกลาง
0.21 – 0.40	มีความสัมพันธ์กันในระดับต่ำ
0.00 – 0.20	มีความสัมพันธ์กันในระดับต่ำมาก

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1. เพื่อสำรวจแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียนที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ของประชาชน

ตารางที่ 1. การวิเคราะห์การรับรู้นโยบายแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียนส่งผลต่อการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์

ตัวแปร	Unstandardized Coefficient	standardized Coefficient	t	Sig.
	B	Beta		
ด้านการออกแบบ	.225	.177	2.694	.007
ด้านการเลือกใช้วัสดุ	-.714	-.654	-8.297	.000
ด้านการนำกลับมาใช้	.892	.915	10.331	.000

จากตารางที่ 1 พบว่า การวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยของตัวแปรต้นกับตัวแปรตาม ตัวแปรต้นสามารถพยากรณ์ความสำเร็จด้วยสัมประสิทธิ์การถดถอยเชิงพหุคูณ ทั้ง 3 มิติ ได้แก่ มิติด้านการออกแบบ (Sig = .007) ด้านการเลือกใช้วัสดุ (Sig = .000) ด้านการนำกลับมาใช้ (Sig = .000) โดยระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่ง 3 มิติดังกล่าวทั้งหมดสามารถพยากรณ์พฤติกรรมการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ ได้อย่างมีนัยสำคัญโดยตัวแปรต้นที่มีอำนาจการทำนายพฤติกรรมการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ที่ดีที่สุดคือปัจจัยด้านด้านการนำกลับมาใช้ โดยค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยของการพยากรณ์เท่ากับ .915 รองลงมา คือมิติด้านด้านการออกแบบ มีค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยของการพยากรณ์เท่ากับ .177

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2. เพื่อสำรวจแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียนที่มีอิทธิพลต่อการจัดการขยะหลังใช้ผลิตภัณฑ์ของประชาชน

ตารางที่ 2 การวิเคราะห์การรับรู้นโยบายแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียนส่งผลต่อการจัดการขยะหลังใช้ผลิตภัณฑ์

ตัวแปร	Unstandardized	standardized	t	Sig.
	Coefficient	Coefficient		
	B	Beta		
ด้านการออกแบบ	.151	.150	2.371	.018
ด้านการเลือกใช้วัสดุ	-.384	-.445	-5.854	-.000
ด้านการนำกลับมาใช้	.658	.853	9.986	.000

จากตารางที่ 2 พบว่า การวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยของตัวแปรต้นกับตัวแปรตาม ตัวแปรต้นสามารถพยากรณ์ความสำเร็จด้วยสัมประสิทธิ์การถดถอยเชิงพหุคูณ ทั้ง 3 มิติ ได้แก่ มิติด้านการออกแบบ (Sig = .018) ด้านการเลือกใช้วัสดุ (Sig = -.000) ด้านการนำกลับมาใช้ (Sig = .000) โดยระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่ง 3 มิติดังกล่าวทั้งหมดสามารถพยากรณ์การจัดการขยะหลังใช้ผลิตภัณฑ์ ได้อย่างมีนัยสำคัญโดยตัวแปรต้นที่มีอำนาจการทำนายการจัดการขยะหลังใช้ผลิตภัณฑ์ที่ดีที่สุดคือปัจจัยด้านด้านการนำกลับมาใช้ โดยค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยของการพยากรณ์เท่ากับ .853 รองลงมา คือมิติด้านด้านการออกแบบ มีค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยของการพยากรณ์เท่ากับ .150

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3. เพื่อสำรวจพฤติกรรมทางเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ที่มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการจัดการขยะหลังใช้ผลิตภัณฑ์

ตารางที่ 3. ผลการวิเคราะห์ระดับความสัมพันธ์ของการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์และการจัดการขยะหลังใช้ผลิตภัณฑ์

การจัดการขยะหลังใช้ผลิตภัณฑ์		ด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการคัดแยกขยะ	ด้านปฏิบัติในการคัดแยกขยะ	ด้านความร่วมมือแก้ไขปัญหา	ด้านการร่วมปฏิบัติ	ด้านการร่วมลดปริมาณขยะ
การเลือกซื้อผลิตภัณฑ์						
ด้านการตัดสินใจซื้อ	Pearson Correlation	.158**	.350**	.764**	.777**	.473**
ด้านการใช้	Pearson Correlation	.191**	.412**	.799**	.794**	.492**

ด้านการประเมินหลังการบริโภค	Pearson Correlation	.430**	.643**	.424**	.489**	.796**

**ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05

จากตารางที่ 3 แสดงให้เห็นว่า ตัวแปรต้นกลุ่มการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ โดยรวมมีความสัมพันธ์กับตัวแปรตามกลุ่มการจัดการขยะหลังใช้ผลิตภัณฑ์ ในเชิงบวกระดับต่ำมากถึงสูง และสามารถอธิบายได้ดังนี้

ตัวแปรต้นด้านการตัดสินใจซื้อ โดยรวมมีความสัมพันธ์กับตัวแปรตามการจัดการขยะหลังใช้ผลิตภัณฑ์ ระดับต่ำมากถึงสูง โดยเรียงลำดับได้ดังนี้ ตัวแปรต้นด้านการตัดสินใจซื้อ มีความสัมพันธ์กันในเชิงบวกระดับสูงกับตัวแปรตามด้านการร่วมปฏิบัติด้วยค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ .777 รองลงมาคือด้านความร่วมมือแก้ไขปัญหา มีความสัมพันธ์กันในเชิงบวกระดับสูง ด้วยค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ .764 ด้านการร่วมลดปริมาณขยะ มีความสัมพันธ์กันในเชิงบวกระดับปานกลางด้วยค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ .473 ปฏิบัติในการคัดแยกขยะ มีความสัมพันธ์กันในเชิงบวกระดับต่ำด้วยค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ .350 และ ด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการคัดแยกขยะ มีความสัมพันธ์กันในเชิงบวกระดับต่ำมากด้วยค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ .158

ตัวแปรต้นด้านการใช้ โดยรวมมีความสัมพันธ์กับตัวแปรตามการจัดการขยะหลังใช้ผลิตภัณฑ์ในเชิงบวกระดับต่ำมากถึงสูง โดยเรียงลำดับได้ดังนี้ ตัวแปรต้นด้านการใช้ มีความสัมพันธ์กันในเชิงบวกระดับสูงกับตัวแปรตาม ด้านความร่วมมือแก้ไขปัญหา ด้วยค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ .799 รองลงมาคือ ด้านการร่วมปฏิบัติ มีความสัมพันธ์กันในเชิงบวกระดับสูง ด้วยค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ .794 ด้านการร่วมลดปริมาณขยะ มีความสัมพันธ์กันในเชิงบวกระดับปานกลางด้วยค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ .492 ด้านปฏิบัติในการคัดแยกขยะ มีความสัมพันธ์กันในเชิงบวกระดับปานกลางด้วยค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ .412 และ ด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการคัดแยกขยะ มีความสัมพันธ์กันในเชิงบวกระดับต่ำมากด้วยค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ .191

ตัวแปรต้นด้านการประเมินหลังการบริโภค โดยรวมมีความสัมพันธ์กับตัวแปรตามการจัดการขยะหลังใช้ผลิตภัณฑ์ในเชิงบวกระดับปานกลางถึงสูง โดยเรียงลำดับได้ดังนี้ ตัวแปรต้นด้านการประเมินหลังการบริโภค มีความสัมพันธ์กันในเชิงบวกระดับสูงกับ ตัวแปรตามด้านการร่วมลดปริมาณขยะ ด้วยค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ .796 รองลงมาคือ ด้านปฏิบัติในการคัดแยกขยะ มีความสัมพันธ์กันในเชิงบวกระดับสูง ด้วยค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ .643 ด้านการร่วมปฏิบัติ มีความสัมพันธ์กันในเชิงบวกระดับปานกลางด้วยค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ .489 ด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการคัดแยกขยะ มีความสัมพันธ์กันในเชิงบวกระดับปานกลางด้วยค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ .430 และมีความสัมพันธ์กันในเชิงบวกระดับปานกลาง กับด้านความร่วมมือแก้ไขปัญหาด้วยค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ .424

สรุปและอภิปรายผล

สรุปเชิงพรรณนา

การรับรู้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียนส่งผลโดยตรงต่อพฤติกรรมการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์และการจัดการขยะหลังบริโภคของประชาชน โดยเฉพาะมิติด้าน “การนำกลับมาใช้” ที่มีอิทธิพลสูงสุด แสดงให้เห็นว่าความเข้าใจในประโยชน์ของการใช้ซ้ำและรีไซเคิลสามารถกระตุ้นพฤติกรรมที่ยั่งยืนได้อย่างเป็นรูปธรรม นอกจากนี้ยังพบว่าพฤติกรรมการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์มีความสัมพันธ์ในเชิงบวกกับการจัดการขยะ โดยผู้ที่มีจิตสำนึกในการบริโภคอย่างรับผิดชอบมักมีส่วนร่วมในการคัดแยกและลดปริมาณขยะอย่างต่อเนื่อง ข้อค้นพบเหล่านี้ตอกย้ำความสำคัญของการสร้างความรู้และทัศนคติที่ดีต่อเศรษฐกิจหมุนเวียนในระดับบุคคล ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน

อภิปรายผล

จากผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณโดยใช้สัมประสิทธิ์การถดถอยพหุคูณ พบว่า ตัวแปรด้านการรับรู้นโยบายเศรษฐกิจหมุนเวียนมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ของประชาชน กล่าวคือ เมื่อประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจ และตระหนักถึงนโยบายของรัฐเกี่ยวกับเศรษฐกิจหมุนเวียน ย่อมส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมากขึ้น เนื่องจากเกิดความเชื่อมั่นในคุณค่าและความจำเป็นของการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ผลดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ วัชรภรณ์ ขายม และคณะ (2567) ที่ชี้ให้เห็นว่าความรู้อันล้ำลึกและการรับรู้ถึงนโยบายของรัฐ รวมถึงทัศนคติที่ดีต่อผลิตภัณฑ์ มีผลต่อความตั้งใจในการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์เพื่อสิ่งแวดล้อม เช่นเดียวกับงานของ ดรุณี ภูเก็ม (2564) ที่ระบุว่าความเข้าใจเรื่องเศรษฐกิจหมุนเวียนมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการใช้บรรจุภัณฑ์ และงานของ Ramadhanti et al. (2024) ซึ่งยืนยันว่าความตระหนักด้านสิ่งแวดล้อมมีผลต่อความตั้งใจซื้อผลิตภัณฑ์ที่ใช้บรรจุภัณฑ์หมุนเวียน

ในด้านของพฤติกรรมการจัดการขยะหลังใช้ผลิตภัณฑ์ การวิเคราะห์ชี้ว่าตัวแปรด้านการรับรู้นโยบายแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียนสามารถทำนายพฤติกรรมการจัดการขยะได้อย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งอาจอธิบายได้ว่าการรับรู้และความเข้าใจในนโยบายของรัฐมีส่วนสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะในเรื่องการแยกขยะ การลดใช้พลาสติก และการนำกลับมาใช้ใหม่ ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับข้อค้นพบของ สุจิรา มุลวัต และคณะ (2565) ซึ่งเน้นว่า ทัศนคติที่ดีเกี่ยวกับการจัดการขยะมีความสำคัญเนื่องจากสะท้อนถึงการตระหนักในหน้าที่ของตนต่อสิ่งแวดล้อม และสอดคล้องกับงานของ ธาริดา เสนาวงษ์ และคณะ (2564) ที่ชี้ว่าระดับการรับรู้ด้านนโยบายด้านขยะส่งผลต่อพฤติกรรมการจัดการขยะ หากรับรู้้อย่างนำไปสู่การใช้บรรจุภัณฑ์ที่ไม่เหมาะสม รวมถึงงานของ ผกามาศ รินรักษา (2559) ที่ระบุว่าความรู้และทัศนคติที่ดีต่อการจัดการขยะมีผลต่อพฤติกรรมในระดับชุมชน โดยเฉพาะในด้านการลดขยะ การใช้ซ้ำ และการคัดแยกอย่างเหมาะสม

เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมกรรมการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์และการจัดการขยะ พบว่าทั้งสองมีความสัมพันธ์กันในเชิงบวก กล่าวคือ ผู้ที่เลือกซื้อผลิตภัณฑ์อย่างมีจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมมักจะแสดงออกถึงพฤติกรรมจัดการขยะที่เหมาะสม เช่น การแยกขยะ การรีไซเคิล หรือการลดใช้พลาสติก ซึ่งชี้ให้เห็นว่าพฤติกรรมกรรมการซื้อและการจัดการขยะเป็นกระบวนการต่อเนื่องที่สอดคล้องกันในแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน ผลการวิจัยนี้จึงสอดคล้องกับงานของ ญัฐพล ขุนประสาน และคณะ (2566) ที่พบว่าพฤติกรรมกรรมการซื้อมีผลต่อการเกิดขยะ และค่านิยมด้านวัตถุประสงค์ต่อพฤติกรรมจัดการขยะในระยะยาว อีกทั้งงานของ กนกอร วิเศษโวหาร (2564) ชี้ให้เห็นว่าผู้บริโภคที่ตระหนักในคุณค่าของบรรจุภัณฑ์ที่ย่อยสลายได้ เช่น กระดาษ มีแนวโน้มจะเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมากขึ้น และงานของ จริยา ศรีจรูญ (2559) ระบุว่า การเลือกใช้บรรจุภัณฑ์เพื่อสิ่งแวดล้อมช่วยลดปริมาณขยะและส่งเสริมพฤติกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างเป็นรูปธรรม

สมมติฐาน	ผลการทดสอบ
1. การรับรู้นโยบายเศรษฐกิจหมุนเวียนมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมกรรมการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ของประชาชน	ยอมรับ
2. การรับรู้นโยบายเศรษฐกิจหมุนเวียนมีอิทธิพลต่อการจัดการขยะหลังใช้ผลิตภัณฑ์ของประชาชน	ยอมรับ
3. การรับรู้นโยบายเศรษฐกิจหมุนเวียนมีอิทธิพลต่อการจัดการขยะหลังใช้ผลิตภัณฑ์ของประชาชน พฤติกรรมกรรมการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์มีความสัมพันธ์	ยอมรับ

ความคิดเห็นของผู้วิจัยต่อข้อค้นพบของงานวิจัย

จากผลการศึกษาที่พบว่า การรับรู้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียนมีอิทธิพลต่อทั้งพฤติกรรมกรรมการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์และการจัดการขยะหลังใช้ผลิตภัณฑ์ แสดงให้เห็นว่า แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียนไม่ได้เป็นเพียงแนวทางการจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพในเชิงนโยบายเท่านั้น หากแต่ยังสามารถแปรเปลี่ยนเป็นพฤติกรรมของประชาชนได้จริงเมื่อมีการสื่อสารนโยบายอย่างมีประสิทธิภาพและต่อเนื่อง ข้อค้นพบนี้สะท้อนให้เห็นถึง ความสำคัญของ “การรับรู้นโยบาย” และ “ทัศนคติของประชาชน” ว่าเป็นตัวแปรสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม หากประชาชนได้รับข้อมูลข่าวสารที่ชัดเจน เข้าใจง่าย และสามารถเชื่อมโยงกับชีวิตประจำวันได้ ย่อมส่งเสริมให้เกิดการเลือกใช้ผลิตภัณฑ์อย่างมีความรับผิดชอบ และจัดการขยะในลักษณะที่สอดคล้องกับเป้าหมายด้านสิ่งแวดล้อมของประเทศ นอกจากนี้ ข้อค้นพบที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่าง พฤติกรรมกรรมการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ กับ การจัดการขยะ ยังตอกย้ำว่า การส่งเสริมเศรษฐกิจหมุนเวียน

ควรดำเนินการอย่างบูรณาการทั้งในระดับต้นน้ำ (การออกแบบผลิตภัณฑ์ การส่งเสริมการเลือกซื้อที่ยั่งยืน) และปลายน้ำ (การจัดการขยะ การรีไซเคิล การใช้ซ้ำ) โดยไม่ควรแยกส่วน

ข้อค้นพบทั้งหมดนี้จึง ชี้ให้เห็นแนวทางการดำเนินนโยบายที่ควรมุ่งเน้นการสร้างความรู้และปลูกฝังทัศนคติตั้งแต่ระดับบุคคล ชุมชน ไปจนถึงองค์กร ผ่านกลไกการให้ข้อมูล การศึกษา การณรงค์ และสิ่งจูงใจด้านเศรษฐศาสตร์พฤติกรรม เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมกับนโยบายอย่างแท้จริงและต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรจัดกิจกรรมส่งเสริมการใช้ผลิตภัณฑ์หมุนเวียน เช่น การแจกถุงผ้า การจัดอบรมการแยกขยะและรีไซเคิล การจัดตั้งจุดรวบรวมวัสดุที่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้ รวมถึงการส่งเสริมการใช้บรรจุภัณฑ์ที่สามารถนำกลับมาใช้ซ้ำ ซึ่งจะช่วยลดขยะและเสริมสร้างพฤติกรรมการจัดการขยะของประชาชนได้อย่างเป็นรูปธรรม

2. ภาคเอกชนควรให้ความสำคัญกับการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่สามารถนำกลับมาใช้ซ้ำได้ ตลอดจนจัดแคมเปญส่งเสริมการบริโภคอย่างยั่งยืน เช่น ส่วนลดสำหรับลูกค้าที่นำบรรจุภัณฑ์กลับมาใช้ใหม่ หรือระบบรีฟิล เพื่อจูงใจให้ผู้บริโภคมีพฤติกรรมสอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียนมากขึ้น

3. ภาคประชาชนต้องให้ความสำคัญกับการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ที่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้ ตลอดจนพัฒนานิสัยในการคัดแยกขยะอย่างถูกต้องและต่อเนื่อง เพื่อเชื่อมโยงพฤติกรรมบริโภคเข้ากับการจัดการขยะในระดับปฏิบัติการ อันจะนำไปสู่การลดปริมาณของเสียและสนับสนุนเป้าหมายของเศรษฐกิจหมุนเวียนอย่างยั่งยืน

2. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. หน่วยงานภาครัฐควรเร่งส่งเสริมการเผยแพร่ความรู้เรื่องเศรษฐกิจหมุนเวียนสู่ประชาชนอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะด้าน การนำกลับมาใช้ (Reuse) ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลสูงสุดต่อพฤติกรรมของประชาชน ควรพัฒนาเนื้อหาให้เข้าใจง่าย สื่อสารผ่านช่องทางที่เข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย และดำเนินการอย่างต่อเนื่องเพื่อสร้างความตระหนักรู้และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างยั่งยืน

3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงปริมาณโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุ (Multiple Regression) ซึ่งมีข้อจำกัดบางประการ เช่น ไม่สามารถวิเคราะห์สมการหลาย ๆ สมการพร้อมกันได้ในครั้งเดียว ทำให้ไม่สามารถตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทั้งหมดได้อย่างครอบคลุม วิธีการวิเคราะห์นี้เน้นเพียงการหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระและตัวแปรตามเท่านั้น โดยไม่ได้ตรวจสอบความสอดคล้อง

ระหว่างโมเดลเชิงสมมติฐานกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ดังนั้น วิธีการวิเคราะห์นี้ไม่สามารถระบุได้ว่าตัวแปรใดมีอิทธิพลทางตรงต่อตัวแปรตาม หรือตัวแปรสาเหตุใดมีอิทธิพลทางอ้อมผ่านตัวแปรอื่น การใช้สถิติขั้นสูง เช่น การวิเคราะห์เส้นทาง (Path Analysis) หรือการวิเคราะห์สมการโครงสร้าง (Structural Equation Modeling: SEM) จะช่วยให้การวิจัยสามารถตอบโจทย์วัตถุประสงค์ได้ชัดเจนและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2. งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงปริมาณใช้วิธีการเก็บข้อมูลเป็นแบบสอบถามควรทำแบบเชิงคุณภาพร่วมเพื่อให้ได้ผลการวิจัยในหลากหลายมิติ เช่น การสัมภาษณ์หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินนโยบายด้านสิ่งแวดล้อม สัมภาษณ์ผู้ประกอบการธุรกิจ

3. ควรขยายการศึกษาไปยังกลุ่มประชากรในเขตเมืองอื่นหรือพื้นที่ชนบทเพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมและศึกษาปัจจัยอื่นที่อาจส่งผลต่อพฤติกรรม เช่น อิทธิพลของสื่อ ทักษะคนคิด หรือแรงจูงใจในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม รวมถึงควรใช้ระเบียบวิธีแบบผสม (Mixed Methods) เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกเพิ่มเติม

เอกสารอ้างอิง

กรมควบคุมมลพิษ. (2566). *สถานการณ์ขยะมูลฝอยของประเทศไทย ปี 2566*.

https://thaimsw.pcd.go.th/report_country.php

กรมควบคุมมลพิษ. (2567). *ข้อมูลสถิติขยะร้อยละ*. https://thaimsw.pcd.go.th/report_country.php

กระทรวงสาธารณสุข. (2567). *จำนวนประชากรจังหวัดร้อยเอ็ดแต่ละอำเภอ*.

<http://3doctor.hss.moph.go.th>

การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย. (2562). *Eco challenge: Circular economy a new sustainability optimism*.

จรรยา ปานพรม. (2554). *การมีส่วนร่วมในการคัดแยกขยะมูลฝอยของครัวเรือน: เทศบาลตำบลคลองจิก อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต].

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

จรรยา ศรีจรูญ. (2559). การรับรู้การเลือกใช้บรรจุภัณฑ์เพื่อสิ่งแวดล้อมของผู้บริโภคในเขตกรุงเทพมหานคร.

วารสารวิชาการเซาธ์อีสท์บางกอก (สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์), 2(2), 55–64.

จังหวัดร้อยเอ็ด. (2567). *การบริหารจัดการขยะมูลฝอยชุมชน "จังหวัดสะอาด"* (ประกาศจังหวัดร้อยเอ็ด รอ 0023.6/ว2827)

ชูชัย สมบัติไกร. (2561). *พฤติกรรมผู้บริโภค* (พิมพ์ครั้งที่ 6). โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ดรุณี มูแก้ม. (2564). อิทธิพลแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียนที่มีต่อพฤติกรรมการใช้บรรจุภัณฑ์อาหารและ

เครื่องดื่มแบบยั่งยืนของผู้บริโภคจังหวัดภูเก็ต. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย*

ราชพฤกษ์ (ฉบับพิเศษ), 1–15.

- คำทริ กำปั่นวงษ์. (2561). *การจัดการขยะเหลือศูนย์โดยการมีส่วนร่วมของพหุภาคี เขตเทศบาลเมืองหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์* [วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์.
- ธาริตา เสนาวงษ์, นริสา อินทร์สอน, พงษ์เพชร ไบงาม, สง่า ทับทิมหิน, & ปวีณา ลิมปิติปราการ. (2564). การรับรู้นโยบายการจัดการขยะพลาสติกของผู้ค้าในตลาดเจริญศรี. *วารสารศูนย์อนามัยที่ 9*, 15(37), 210–223.
- ผกามาศ รินรักษา. (2559). *ความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมการจัดการขยะมูลฝอยในเขตตำบลหนองเหียง*. วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- พัชรนันท์ รักพงษ์ไทย. (2560). *มาตรการทางกฎหมายในการส่งเสริมการนำขยะพลาสติกกลับมาใช้ใหม่* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโท]. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วัชรภรณ์ ขายม, & สุภาวดี ฮงคนาค. (2567). ผู้บริโภคในเศรษฐกิจหมุนเวียน: ทัศนคติต่อผลิตภัณฑ์แฟชั่นหมุนเวียน. *วารสารรัชต์ภาคย์*, 18(58), 112–127.
- วุฒิ สุขเจริญ. (2557). *พฤติกรรมผู้บริโภค: Consumer behavior*. จี.พี.ไซเบอร์พรินท์.
- สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. (2562). *เศรษฐกิจหมุนเวียนที่ทุกคนควรรู้*. บริษัท พิมพ์ดี จำกัด.
- สุจิตรา มุลวัต, เสาวลักษณ์ นิกรพิทยา, & วชิรินทร์ สุทธิชัย. (2565). ปัจจัยทัศนคติที่มีผลต่อการกำจัดขยะมูลฝอยของประชาชนเทศบาลโพธิ์ชัย. *Journal of Modern Learning Development*, 8(6), 86–102.
- อรทัย พงศ์รักธรรม, และคณะ. (2562). *TBCSD sustainable development*. องค์กรธุรกิจเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน.
- Graphicbuffet. (2017). *เทรนด์บรรจุภัณฑ์*. <https://graphicbuffet.co.th/>
- Jiyoung, H. (2016). Organic food as self-presentation: The role of psychological motivation in older consumers' purchase intention of organic food. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 28(1), 281–287. <https://doi.org/10.1016/j.jretconser.2015.01.007>
- Ramadhanti, F., Suryandaru, R., & Amelia, N. (2024). Green purchase behavior in circular packaging: The case of young consumers in Indonesia. *Cleaner and Responsible Consumption*, 14, 100208. <https://doi.org/10.1016/j.clrc.2024.100208>
- United Nations Environment Programme. (2021). *Global waste management outlook 2021*. UNEP. <https://www.unep.org/resources/report/global-waste-management-outlook-2021>
- Yamane, T. (1967). *Statistics: An introductory analysis* (2nd ed.). Harper and Row.

การวิเคราะห์ยุทธศาสตร์ทางการเมืองในการเลือกตั้งทั่วไปปี 2566:
กรณีศึกษาพรรคภูมิใจไทย เขตเลือกตั้งที่ 11 จังหวัดอุบลราชธานี

Analysis of Political Strategies Leading to Victory in the 2023
General Election: A Case Study of the Bhumjaithai Party in
Constituency 11, Ubon Ratchathani Province

[Received: June 3, 2025; Revised: July 18, 2025; Accepted: July 29, 2025]

ณิชยาปวีณ์ คำศรี

คณะรัฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

Nichapawee kumsri

Faculty of Political Science,
Ubon Ratchathani University

ไชยวัฒน์ เรือนริน

คณะรัฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

Chaiwat Rueanruen

Faculty of Political Science,
Ubon Ratchathani University

วีรภัทร์ โคตรภัทร์

คณะรัฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

Wiraphat Kotaphat

Faculty of Political Science,
Ubon Ratchathani University

ณัฐพล ธานี

คณะรัฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

Nattapon Thanee

Faculty of Political Science,
Ubon Ratchathani University

ทักษิณ แสงสุกวาว

คณะรัฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

Tuksin Sangsukwaw

Faculty of Political Science,
Ubon Ratchathani University

พงศธร กันทวงศ์

คณะรัฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

Phongsathon Kanthawong

Faculty of Political Science,
Ubon Ratchathani University

ปฐวี โชติอนันต์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์

คณะรัฐศาสตร์

มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

Patawee Chotanan

Assistant Professor,

Faculty of Political Science,

Ubon Ratchathani University

CORRESPONDING AUTHOR

Patawee Chotanan, Assistant Professor, Faculty of Political Science, Ubon Ratchathani University, Thailand. E-mail: c.pataweee@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยชิ้นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ยุทธศาสตร์ของพรรคภูมิใจไทยในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เขตเลือกตั้งที่ 11 จังหวัดอุบลราชธานี ปี 2566 ผ่านกรณีศึกษาของนางสาวดวงทิพย์ จินตะเวช ผู้สมัครที่ประสบความสำเร็จในการชนะเลือกตั้ง ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าความสำเร็จดังกล่าวเป็นผลมาจากการประสานยุทธศาสตร์เชิงบุคคล การใช้ทุนทางสังคมและการเมืองในระดับพื้นที่ รวมถึงการปรับตัวเข้ากับระบบเลือกตั้งใหม่ที่เปิดโอกาสให้ผู้สมัครมีบทบาทเด่นในระดับท้องถิ่น ยุทธศาสตร์สำคัญ ได้แก่ การสร้างภาพลักษณ์เป็นผู้แทนที่ใกล้ชิดกับประชาชน การลงพื้นที่อย่างต่อเนื่อง การนำเสนอนโยบายที่ตอบสนองความต้องการของชุมชน รวมถึงการสร้างเครือข่ายพันธมิตรทางการเมืองในระดับท้องถิ่น งานวิจัยนี้สะท้อนให้เห็นว่าความสำเร็จของพรรคภูมิใจไทยในเขตเลือกตั้งนี้มีได้อาศัยเพียงกระแสพรรคในระดับชาติ แต่เกิดจากการผสมผสานกลยุทธ์หลากหลายมิติที่ตอบโจทย์บริบททางการเมืองและสังคมของพื้นที่อย่างแท้จริง

คำสำคัญ: ยุทธศาสตร์การเลือกตั้ง; พรรคภูมิใจไทย; ระบบเลือกตั้งใหม่; การเมืองท้องถิ่น; เขตเลือกตั้งที่ 11; จังหวัดอุบลราชธานี

Abstract

This study aims to analyze the election strategy of the Bhumjaithai Party in the 2023 House of Representatives election for Constituency 11 in Ubon Ratchathani Province through a case study of Ms. Tuangthip Jintawet, the successful candidate. The findings indicate that the success resulted from a combination of personal strategies, the use of social and political capital at the local level, and adaptation to the new electoral system, which allows candidates to play a prominent role locally. Key strategies included building a close relationship with voters, continuous grassroots campaigning, presenting policies that address community needs, and establishing political alliances at the local level. This study reflects that the Bhumjaithai Party's success in this constituency was not solely due to national party momentum but stemmed from a multifaceted strategic approach that effectively responds to the political and social context of the area.

Keywords: election strategy; Bhumjaithai Party; new electoral system; local politics; Constituency 11; Ubon Ratchathani Province

บทนำ

การเลือกตั้งเป็นเงื่อนไขพื้นฐานและกลไกที่สำคัญของประเทศที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย ทั้งนี้การเลือกตั้งเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจทางการเมืองผ่านการคัดเลือกผู้แทนของตนเข้าไปทำหน้าที่ในการบริหารประเทศหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (Dahl, 1971) อย่างไรก็ตาม ในการเลือกตั้งแต่ละครั้ง ผู้ที่เคยชนะในการเลือกตั้งและได้เข้าไปดำรงตำแหน่งในครั้งก่อนไม่ได้รับการรับประกันว่าจะได้มีโอกาสกลับมาชนะการเลือกตั้งอีกครั้ง ในทางกลับกัน ผู้ลงสมัครที่เคยแพ้ในการเลือกตั้งในครั้งก่อนไม่ได้รับการรับประกันว่าจะแพ้ไปตลอด ผู้ที่เคยแพ้การเลือกตั้งสามารถที่จะฟื้นตัวทางการเมืองผ่านการพัฒนาศักยภาพของตนเองหรือกลุ่มการเมืองให้มีการปรับตัว เรียนรู้จากความผิดพลาดครั้งก่อนเพื่อสร้างการยอมรับใหม่จากสาธารณชน (political comeback) (Maor, 1997; Norris, 1999)

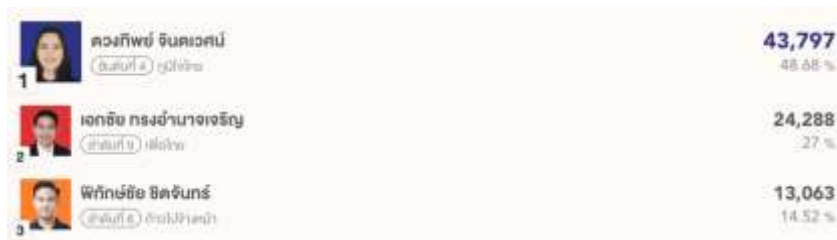
ในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดอุบลราชธานีปี 2562 จังหวัดอุบลราชธานีมีผู้แทนทั้งหมด 10 เขตการเลือกตั้ง ผลการเลือกตั้งพบว่า ผู้สมัครจากพรรคเพื่อไทยได้รับเลือก 7 เขต คือ เขตที่ 1,3,4,5,7,9 และ 10 ผู้สมัครจากพรรคประชาธิปัตย์ได้รับเลือก 2 เขต คือเขตที่ 2 และ 8 ผู้สมัครจากพรรคพลังประชารัฐได้รับเลือก 1 เขต คือเขตที่ 6

อย่างไรก็ตาม ในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในวันที่ 14 พฤษภาคม พ.ศ. 2566 คณะกรรมการเลือกตั้ง (กกต.) มีการปรับเปลี่ยนระบบการเลือกตั้งจากรูปแบบจัดสรรปันส่วนผสมที่ใช้บัตรเลือกตั้งใบเดียวมาเป็นระบบ “บัตรสองใบ” ซึ่งคล้ายกับระบบการเลือกตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2540 กล่าวคือ บัตรเลือกตั้งใบแรกประชาชนสามารถเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตจำนวน 400 คน จากเดิมที่มีสมาชิกสภาผู้แทนแบบแบ่งเขตเพียง 350 คน ในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ.2562 ส่วนบัตรใบเลือกตั้งที่สองประชาชนสามารถเลือกพรรคการเมืองที่ตนชื่นชอบ และคะแนนดังกล่าวจะถูกนำไปคิดคำนวณสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อจำนวน 100 คน จากเดิมที่มีสมาชิกสภาผู้แทนแบบบัญชีรายชื่อ 150 คน ในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ.2562

นอกจากนี้ คณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) ได้มีการเพิ่มเขตเลือกตั้งจังหวัดอุบลราชธานีเป็น 11 เขต ผู้สมัครจากพรรคเพื่อไทยได้รับการเลือกตั้งลดลงมาเหลือ 4 เขต คือ เขตที่ 1,4,6 และ 7 ผู้สมัครจากพรรคประชาธิปัตย์ได้รับเลือก 1 เขต คือเขตที่ 2 ผู้สมัครจากพรรคพลังประชารัฐได้รับเลือก 1 เขต คือเขตที่ 6 ผู้สมัครจากพรรคเพื่อไทยรวมพลังได้รับการเลือกตั้ง 2 เขต คือ เขตที่ 3 และ 10 ผู้สมัครจากพรรคไทยสร้างไทยได้รับเลือก 1 เขต คือเขตที่ 9 และผู้สมัครจากพรรคภูมิใจไทยได้รับเลือก 2 เขตคือ เขตที่ 5 และ 8

ปรากฏการณ์การเลือกตั้งที่น่าสนใจการเลือกตั้งจังหวัดอุบลราชธานีในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรครั้งที่ผ่านมาก็คือการเลือกตั้งในพื้นที่เขตการเลือกตั้งที่ 11 บริเวณพื้นที่ อำเภอดงเจริญ (ยกเว้นตำบลทุ่งเทิง) และในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนใน พ.ศ.2562 นั้น เขตดังกล่าวคือเขตการเลือกตั้งที่ 4 ประกอบด้วยอำเภอดงเจริญ (ยกเว้นตำบลทุ่งเทิง) ซึ่งเป็นพื้นที่เขตการเลือกตั้งเดียวกันมาก่อน ความน่าสนใจของเขตการ

เลือกตั้งในพื้นที่นี้คือ ในการเลือกตั้งใน พ.ศ.2562 ผลการเลือกตั้ง นายเอกชัย ทรงอำนาจเจริญ พรรคเพื่อไทย 32,074 คะแนน ได้คะแนนเป็นอันดับ 1 ซึ่งได้รับเลือกเป็น สส.ของเขตนั้น อันดับ 2 คือ นางสาวดวงทิพย์ จินตะเวช (บิว) พรรคพลังประชารัฐ 20,433 คะแนน และอันดับ 3 นายสุริยา ชันอาสา พรรคภูมิใจไทย 17,335 คะแนน จำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง 130,498 คน โดยมีจำนวนผู้มาแสดงตนขอใช้สิทธิเลือกตั้ง 91,460 คิดเป็นร้อยละ 70.09 คน (สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดอุบลราชธานี, 2562)

ภาพที่ 1 : ผลการเลือกตั้งเขต 11 จังหวัดอุบลราชธานีปี 2566
ที่มา: ไทยพีบีเอส (2566)

อย่างไรก็ตาม ในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในพ.ศ.2566 ในเขตการเลือกตั้งที่ 11 อำเภอเดชอุดม (ยกเว้นตำบลทุ่งเท็ง) มีจำนวน สส.ลงสมัครรับเลือกตั้งทั้งหมด 11 พรรค ผลการเลือกตั้งพรรคที่ได้คะแนนลำดับสูงสุดอันดับที่ 1 คือ นางสาวดวงทิพย์ จินตะเวช (บิว) พรรคภูมิใจไทย (เดิมพรรคพลังประชารัฐ) 43,797 คะแนน (48.68%) อันดับ 2 นายเอกชัย ทรงอำนาจเจริญ พรรคเพื่อไทย 24,288 คะแนน (27%) และอันดับ 3 นายพัทธ์ชัย ชิตจันทร์ พรรคก้าวไกล 13,063 คะแนน (14.52%) อันดับ 4 นายสุริยา ชันอาสา พรรคไทยสร้างไทย ได้คะแนน 4,833 คะแนน (5.37%) ตามลำดับ (ประชาชาติธุรกิจ, 2566) (โปรดดูภาพที่ 1: ผลการเลือกตั้งเขต 11 จังหวัดอุบลราชธานีปี 2566)

ในส่วนคะแนนแบบบัญชีรายชื่อในปี 2566 นางสาวดวงทิพย์ จินตะเวช พรรคภูมิใจไทย ได้คะแนนแบบบัญชีรายชื่อเพียง 2,584 คะแนน นายเอกชัย ทรงอำนาจเจริญ พรรคเพื่อไทย ได้คะแนน 38,545 คะแนน นายพัทธ์ชัย ชิตจันทร์ พรรคก้าวไกล ได้คะแนน 27,929 คะแนน และนายสุริยา ชันอาสา พรรคไทยสร้างไทย ได้คะแนน 2,985 คะแนน จำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งทั้งหมด 133,945 คน จำนวนผู้มาแสดงตนขอใช้สิทธิเลือกตั้ง 93,548 คน คิดเป็น 69.84%

จากผลคะแนนจะเห็นได้ว่าผลคะแนนการเลือกตั้งปี 2562 กับผลการเลือกตั้งปี 2566 พรรคภูมิใจไทย สามารถขึ้นมาเป็นอันดับ 1 แทนที่นั้งพรรคเพื่อไทย โดยมีคะแนนห่างกันมากถึง 19,509 คะแนน จะเห็นว่าพรรคภูมิใจไทยที่ขึ้นมาเป็นอันดับที่ 1 ซึ่งคะแนนแบบแบ่งเขตการเลือกตั้งของพรรคภูมิใจไทยไม่มีความมีความสอดคล้องกัน และประเด็นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงชั่วคราวทางการเมืองของ นางสาวดวงทิพย์ จินตะ

เวช(ปิว) พรรคภูมิใจไทย (เดิมพรรคพลังประชารัฐ) ถือเป็นการประสบความสำเร็จหนึ่งของพรรคภูมิใจไทย “บ้านใหม่” ที่สามารถครองตำแหน่งที่นั่ง สส. เขตที่พรรคเพื่อไทยอย่างนายเอกชัย ทรงอำนาจเจริญ เคยได้ เป็นลำดับที่หนึ่งเมื่อการเลือกตั้งปี 2562 (สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง, 2566)

ประเทือง ม่วงอ่อน (2563) ได้ศึกษา “การศึกษาความเคลื่อนไหวทางการเมืองและพฤติกรรม การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 2562 จังหวัดอุบลราชธานี ” พบว่า การเปลี่ยนแปลงชั่วคราวทางการเมือง การย้ายพรรคเพื่อไทยไปสังกัดพรรคพลังประชารัฐประสบความสำเร็จล้มเหลวทั้งหมด ไม่ได้รับเลือกตั้งเข้ามาแม้แต่คนเดียว และ ประเทือง ม่วงอ่อน (2566) ได้ศึกษา “ความเคลื่อนไหวทางการเมืองและพฤติกรรม การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 2566 จังหวัดอุบลราชธานี ” พบว่า หากต้องการเอาชนะคู่แข่งในเขตเลือกตั้งที่พรรค ต้นสังกัดไม่ได้รับความนิยมผู้สมัครอาจ “จะต้องจ่ายมากกว่า” ในการรณรงค์หาเสียงให้สูงกว่าในเชิงสถิติอย่าง มีนัยสำคัญเพื่อชดเชยข้อเสียเปรียบด้านกระแสนิยมของพรรค

อย่างไรก็ตาม งานศึกษาดังกล่าวไม่ได้ศึกษาปัจจัยด้านการรณรงค์หาเสียงในรูปแบบอื่น ๆ ในการสร้าง ฐานเสียงกับประชาชนในแต่ละเขตพื้นที่อย่างละเอียดเป็นการพูดถึงภาพรวมเท่านั้น รวมไปถึงเครือข่าย หัวคะแนนที่มีบทบาทสำคัญในการทำงานในพื้นที่ที่เป็นส่วนหนึ่งทำให้นักการเมืองสามารถชนะการเลือกตั้ง

ดังนั้น ในบทความวิจัยชิ้นนี้ต้องการชี้ให้เห็นว่าในการเลือกตั้งทั่วไปจังหวัดอุบลราชธานี เขตเลือกตั้ง ที่ 11 คือ ยุทธศาสตร์ทางการเมืองของพรรคภูมิใจไทยในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2566: ศึกษากรณีเขตเลือกตั้งที่ 11 จังหวัดอุบลราชธานี ภายหลังจากปรับเปลี่ยนระบบการเลือกตั้งจากรูปแบบ จัดสรรปันส่วนผสมที่ใช้บัตรเลือกตั้งใบเดียวมาเป็นระบบ “บัตรสองใบ” พรรคมียุทธศาสตร์อย่างไรในการทำให้ผู้สมัครที่เคยแพ้ในการเลือกตั้งครั้งก่อนและย้ายพรรคมาสังกัดกับพรรคภูมิใจไทยสามารถชนะการเลือกตั้ง ได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษายุทธศาสตร์ทางการเมืองของพรรคภูมิใจไทยในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2566: ศึกษากรณีเขตเลือกตั้งที่ 11 จังหวัดอุบลราชธานี ที่สามารถทำให้ผู้สมัครที่เคยแพ้การเลือกตั้งสามารถ กลับมาชนะการเลือกตั้งได้

กรอบแนวคิดและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเกี่ยวกับพรรคการเมือง

ในทางรัฐศาสตร์ พรรคการเมืองถือเป็นกลไกสำคัญของระบอบประชาธิปไตยที่ทำหน้าที่เป็นสื่อกลาง ระหว่างรัฐกับประชาชน กลุ่มทางสังคม และกลุ่มผลประโยชน์ภายใต้ระบอบประชาธิปไตย รวมทั้งเชื่อม

ผลประโยชน์ของประชาชนกลุ่มต่าง ๆ โดยได้มีการรวบรวมบทบาทของพรรคการเมืองไว้ 7 ประการ (สติธรรณานิธิโชติ, 2555) ดังนี้

1) การให้ความรู้ความเข้าใจตามจุดยืนทางการเมืองของตนต่อประชาชนเพื่อสร้างคะแนน 2) การรวบรวมสมาชิกพรรคและจัดสรรผู้สมัครรับเลือกตั้ง 3) ระดมทรัพยากรและการสนับสนุนเพื่อใช้ในการเลือกตั้ง 4) จัดสรรผลประโยชน์บนความต้องการของหลากหลายกลุ่ม 5) เป็นพื้นที่ประสานความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาของประชาชน 6) ตรวจสอบถ่วงดุลการทำงานและรายงานต่อประชาชน และ 7) สร้างผู้นำทางการเมือง พรรคการเมืองยังมีความสัมพันธ์แนบแน่นกับโครงสร้างทางสังคม (social cleavage) อันเป็นผลจากประวัติศาสตร์และความขัดแย้งทางชนชั้น เช่น พรรคแรงงานและพรรคอนุรักษ์นิยมในอังกฤษ หรือพรรคเดโมแครตกับกลุ่มผู้มีรายได้น้อยในสหรัฐอเมริกา (Lipset & Rokkan, 1967) อย่างไรก็ตาม ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี ทำให้พรรคการเมืองต้องปรับเปลี่ยนยุทธศาสตร์เพื่อให้สอดคล้องกับฐานเสียงที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ (กนก วงษ์ตระหง่าน, 2536)

ชัยชนะในการเลือกตั้งของพรรคการเมืองขึ้นอยู่กับการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ เพื่อให้ประชาชนเข้าใจนโยบายและแนวทางของพรรค สื่อมวลชนและโซเชียลมีเดียกลายเป็นเครื่องมือสำคัญที่เผยแพร่ข้อมูลทางการเมือง ทำให้ประชาชนตื่นตัวและพฤติกรรมทางการเมืองเปลี่ยนแปลงไป การเลือกตั้งจึงไม่ใช่แค่การคัดสรรตัวแทน แต่เป็นกลไกเชื่อมโยงประชาชนกับผู้ปกครอง และเป็นเวทีที่พรรคต้องใช้กลยุทธ์การสื่อสารที่เหมาะสม เพื่อสร้างความเข้าใจและความเชื่อมั่นจากผู้มีสิทธิเลือกตั้ง (สิริพรรณ นกสวน สวัสดิ์, 2553)

2. แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารทางการเมือง

การสื่อสารทางการเมืองเป็นกระบวนการสำคัญในการสร้างความเข้าใจระหว่างนักการเมืองกับประชาชน และเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความชอบธรรมในการใช้อำนาจอธิรัฐ (สุรพงษ์ โสธนะเสถียร, 2545) โดยเฉพาะในยุคดิจิทัล การใช้โซเชียลมีเดียทำให้การเข้าถึงประชาชนเป็นไปอย่างรวดเร็ว ส่งผลต่อพฤติกรรม การเลือกตั้งและทัศนคติทางการเมืองโดยตรง (พิททล เสวตวรรณ และ พระครูอุทัยกิจพิพัฒน์, 2565)

การรณรงค์ทางการเมืองจึงเปลี่ยนผ่านจากการพบปะโดยตรง (face-to-face) ไปสู่การสื่อสารผ่านกลไกออนไลน์ โดยนักการเมืองที่สามารถสื่อสารนโยบายที่แตกต่างและตรงกับความต้องการของประชาชนมักได้รับการสนับสนุน (นันทนา นันทวโรภาส, 2548)

3. แนวคิดเกี่ยวกับระบบอุปถัมภ์

การเมืองไทยยังคงเผชิญกับข้อจำกัดในการพัฒนาเป็นประชาธิปไตยเต็มรูปแบบ เนื่องจากวัฒนธรรมอำนาจนิยมและระบบอุปถัมภ์ที่ฝังรากลึกในสังคม (อชิตพล ตากันธะ, 2563) ระบบอุปถัมภ์ในบริบทไทยมีทั้งแบบ "บิดาอุปถัมภ์" ที่ผู้นำดูแลประชาชนแบบครอบครัว และแบบ "กตจี" ที่ใช้ความกลัวหรือการขาดทางเลือกในการควบคุมฐานเสียง (อมรา พงศาพิชญ์ และ ปรีชา คุวินทร์พันธุ์, 2554)

แม้ระบบอุปถัมภ์จะถูกรับพิจารณาว่าเป็นอุปสรรคต่อประชาธิปไตย แต่ในหลายกรณีกลับกลายเป็นเครื่องมือทางการเมืองที่มีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะเมื่อเครือข่ายอุปถัมภ์สามารถเชื่อมโยงกับพรรคการเมืองได้อย่างมีระบบ ทำให้สามารถกระจายทรัพยากรและสร้างความสัมพันธ์แนบแน่นกับประชาชนในพื้นที่ (นิตยสารวีวส์, 2560)

James C. Scott (เจมส์ ซี. สกอตต์, 2543) เสนอว่า การเลือกตั้งเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ในหลายมิติ เช่น เพิ่มอำนาจต่อรองของผู้รับอุปถัมภ์, ทำให้พรรคการเมืองกลายเป็นแกนกลางของเครือข่าย และทำให้ระบบอุปถัมภ์มีลักษณะเป็น "พีระมิด" ที่ซับซ้อนขึ้น การแข่งขันทางการเมืองจึงเป็นทั้งการต่อสู้เชิงนโยบายและการจัดการเครือข่ายอุปถัมภ์ในพื้นที่

ระเบียบวิธีการวิจัย

งานวิจัยที่ศึกษาเรื่อง “การศึกษาความเคลื่อนไหวทางการเมืองและพฤติกรรมกรรมการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 2566 จังหวัดอุบลราชธานี” จะพูดถึงเรื่องของการพยายามรักษาฐานที่มั่นของพรรคเพื่อไทยกับการพยายามขยายตัวของพรรคภูมิใจไทยและพรรคอื่น ๆ ในจังหวัดอุบลราชธานี การเปลี่ยนแปลงของหัวหน้างานทางการเมืองการย้ายพรรคเพื่อไทยไปสังกัดพรรคพลังประชารัฐประสบความสำเร็จทั้งหมดไม่ได้รับการเลือกตั้งเข้ามาแม้แต่คนเดียว และในส่วนของงานวิจัยนี้จะสรุปถึง เรื่อง ยุทธศาสตร์ทางการเมืองที่นำมาสู่ชัยชนะในการเลือกตั้งทั่วไปปี 2566 : กรณีศึกษานางสาวดวงทิพย์ จินตะเวช (บิว) พรรคภูมิใจไทย เขตเลือกตั้งที่ 11 จังหวัดอุบลราชธานี จะช่วยอธิบายว่าการเปลี่ยนแปลงหัวหน้างานทางการเมืองการย้ายพรรคสังกัดแล้วส่งผลให้ชนะการเลือกตั้ง มีการวางแผนยุทธศาสตร์ทางการเมืองอย่างไรถึงสามารถทำให้ชนะเลือกตั้งได้ มีบทบาทการทำงานในพื้นที่ รวมไปถึงวิธีการสร้างฐานเสียงและการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งอย่างไรบ้าง กระแสนิยมพรรคการเมืองกรณีคะแนนแบบบัญชีรายชื่อและแบบแบ่งเขตเลือกตั้ง พรรคภูมิใจไทย การเลือกตั้งวันที่ 14 พฤษภาคม 2566 จังหวัดอุบลราชธานี มีความสอดคล้องกันหรือไม่

งานวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยรวบรวมข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้อง เช่น บทความวิชาการ ข่าวในสื่อสิ่งพิมพ์ และการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล โดยใช้ระยะเวลาการศึกษาประมาณ 3 - 4 เดือน

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์

ใช้แบบสัมภาษณ์แบบปลายเปิดกับ 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มผู้สมัครและผู้ช่วย สส. จำนวน 4 คน ประกอบด้วย นางสาวดวงทิพย์ จินตะเวช (พรรคภูมิใจไทย), นายเจษฎาพงศ์ ไชยเดช (เลขาณางสาวดวงทิพย์) นายเอกชัย ทรงอำนาจเจริญ (พรรคเพื่อไทย) และนายพิทักษ์ชัย จิตจันทร์ (พรรคประชาชน) 2) กลุ่มหัวหน้าคะแนน จำนวน 4 คน และ 3) กลุ่มประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง จำนวน 2 คน

พื้นที่วิจัย

ศึกษาเฉพาะเขตเลือกตั้งที่ 11 อำเภอเดชอุดม (ยกเว้นตำบลทุ่งเทิง) จังหวัดอุบลราชธานี ในการเลือกตั้งวันที่ 14 พฤษภาคม 2566 ในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ.2562 คือ เขตการเลือกตั้งที่ 2 อำเภอเดชอุดม (ยกเว้นตำบลทุ่งเทิง) จังหวัดอุบลราชธานี

ผลการวิจัย

ชัยชนะของนางสาวดวงทิพย์ จินตะเวช ผู้สมัครจากพรรคภูมิใจไทยในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เขต 11 อำเภอเดชอุดม จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อปี 2566 เป็นผลมาจากยุทธศาสตร์ทางการเมืองที่ผสมผสานระหว่างปัจจัยเชิงโครงสร้างของระบบเลือกตั้งใหม่กับการใช้ทุนทางการเมืองและสังคมของผู้สมัครอย่างแยบยล โดยสามารถสังเคราะห์เป็นชุดยุทธศาสตร์สำคัญที่นำไปสู่ชัยชนะได้ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 1 พรรคภูมิใจไทยได้วางตัวผู้สมัครที่มีทุนทางสังคมและทุนทางการเมืองในระดับพื้นที่อย่างแข็งแกร่ง โดยดวงทิพย์ จินตะเวช เป็นสมาชิกของตระกูลจินตะเวช ซึ่งมีบทบาททางการเมืองในพื้นที่มายาวนาน อีกทั้งยังมีสายสัมพันธ์กับอดีต สส. อย่าง ดร.วีระกร จินตะเวช ทำให้สามารถใช้เครือข่ายและความนิยมจากตระกูลในการลงสมัครรับเลือกตั้งครั้งนี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การมีชื่อเสียงและความเชื่อมั่นในตัวบุคคลช่วยให้สามารถแยกภาพลักษณ์ของตนเองออกจากพรรคได้อย่างชัดเจน สอดรับกับลักษณะของระบบเลือกตั้งใหม่แบบบัตรสองใบที่เปิดช่องให้ผู้มีชื่อเสียงในระดับท้องถิ่นสามารถได้รับเลือกตั้งโดยไม่ต้องพึ่งพาคะแนนเสียงในระบบบัญชีรายชื่อของพรรคโดยตรง

“...สิ่งที่พ่อทำมาตลอด 30-40 ปี นี่ถือว่าทำดีอยู่ในใจชาวบ้านค่ะแล้วก็ทำให้เหมือนกับไม่ได้เริ่มจากศูนย์ที่ก็ยอมรับว่าเราอาจจะเริ่มจาก 10 จาก 20 แต่ทุกสิ่งทุกอย่างก็คือต้องขึ้นอยู่กับตัวเองด้วยค่ะ ปีนี้พ่อที่เสียชีวิตที่ 10 แต่ก็ถือว่าชาวบ้านก็ยังน่าจะยังคิดถึงอยู่คิดถึงผลงาน รู้ว่าถ้าเกิดเป็นพ่อรุ่นพ่อก็ทำจริงก็อยากลองดูว่าลูกสาวจะทำจริงไหมค่ะ” (ดวงทิพย์ จินตะเวช, 07 กุมภาพันธ์ 2568 การสัมภาษณ์แบบกลุ่ม)

ในขณะเดียวกัน **ยุทธศาสตร์สำคัญประการที่สอง การแยกแยะภาพลักษณ์ของพรรคออกจากตัวบุคคลในการหาเสียงอย่างมีประสิทธิภาพ** แม้ว่าพรรคภูมิใจไทยจะไม่ได้ได้รับความนิยมสูงเท่าพรรคเพื่อไทยในระดับภูมิภาคอีสาน แต่ทีมผู้สมัครสามารถสร้างภาพลักษณ์ของดวงทิพย์ให้เป็น “ผู้แทนของชาวบ้าน” ที่ทำงานจริงในพื้นที่ โดยสื่อสารถึงบทบาทในระดับท้องถิ่นมากกว่าการนำเสนอภาพลักษณ์ของพรรค การหาเสียงจึงเน้นไปที่บทบาทของผู้สมัครในฐานะนักการเมืองที่เข้าใจปัญหาของประชาชน มากกว่าการอิงอุดมการณ์ของพรรค ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์ที่ตอบโจทย์ต่อระบบเลือกตั้งแบบใหม่

“ที่ก็มีกลยุทธ์อย่างหนึ่งคือ เลือกคนเอาไว้ใช้ ชอบพรรคไหนเลือกพรรคนั้นแต่เลือกคนคือเอาไว้ใช้ด้วยอย่างนั้นค่ะ สส.อยู่กับอยู่ที่พื้นที่กับพี่น้อง แต่ระบบพรรคก็คือกว่าจะมาถึงว่าคือมันไม่ทันใช้งานหรอก แล้วก็ต้องเลือก สส.ไว้ใช้ก่อน เลือกคนเอาไว้ใช้แล้ว ก็ตั้งแต่สมัยพ่อมาเลยบอกว่าถ้าเลือกไปนี่ไม่ว่าจะเป็นทีมงาน

หรือใครก็ตามนะ ตั้งแต่นายก อบต.หรือว่า อบต. สท.พวกอย่างนี้ สจ.เหมือนกันไม่ใช่ว่าเลือกไปแล้วไปเป็นเจ้า เป็นนาย เลือกไปแล้วนี่เราคือคนรับใช้ของพี่น้องอันนี้พอจะบอกตลอด” (ดวงทิพย์ จินตะเวช, 07 กุมภาพันธ์ 2568 การสัมภาษณ์แบบกลุ่ม)

ยุทธศาสตร์ที่สามคือ มีการให้ผู้สมัครลงพื้นที่สมัครที่สมัคร ซึ่งครอบคลุมทุกตำบลและหมู่บ้านในเขตเลือกตั้ง มีการสร้างกลุ่มอาสาสมัครทางการเมืองและเครือข่ายระดับรากหญ้าที่แน่นแฟ้น ผ่านการเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน เช่น งานบุญ งานประเพณี และการช่วยเหลือชาวบ้านในชีวิตประจำวันอย่างต่อเนื่อง การยึดพื้นที่ทางสังคมก่อนถึงวันเลือกตั้งกลายเป็นยุทธศาสตร์เชิงรุกที่สามารถสร้างความไว้วางใจและความผูกพันกับประชาชนในพื้นที่ได้อย่างแท้จริง

“ ถ้ามีปัญหาหรือว่ามีงานอะไรที่จะให้เบอร์โทรที่ที่บอกที่จะคุยเองแล้ว คราวนี้แต่ก็จะกระจายงาน ถ้าอย่างเรื่องไฟฟ้าก็จะให้พี่เจชเป็นคนไป ถ้าเกิดชาวบ้านไม่มีไฟฟ้าหรือว่าต้องการขยายเขตอันนี้ยกตัวอย่างนะ ก็ไปประสานช่วยเพราะบางที่เราไปกระตุ้นทางหน่วยงานบอกว่าอันนี้ฝากมา มันก็จะเร็วขึ้นบางที่โดนจับพนักก็มีทะเลาะวิวาทจะยิงกันก็มีอย่างนี้ เราก็ต้องไปเคลียร์ที่โรงพักไปคุยไกลเกลียดได้ทุกอย่างคุยไปนั่งไกลเกลียดนั่นแหละให้จบลงด้วยดีเอาวันทั้ง 2 ฝ่ายไม่ให้ฝั่งนี้เดือดร้อนฝั่งนี้ก็ไม่ให้เดือดร้อน แบบคุยกันได้ค่ะ คนป่วยขึ้นโคมาจะกลับมาเสียที่บ้านก็ต้องหารถไปรับมาส่ง เป็นศพแล้วก็ต้องมาส่งเราไปรับโรงพยาบาลอย่างนี้มีหมดเลย เรื่องค่าใช้จ่ายรถนี้เป็นรถของพี่เองเอาใช้รถ สส. เอง ถ้าติดต่อให้เป็นหน่วยงานรุ่นนี้ถ้ามีค่าใช้จ่ายถ้าไม่เยอะ สส. ก็ซัพพอร์ตได้หรือไม่ก็ประสาน (จิตัมเกาะ) ส่วนมากก็ประสานมูลนิธิค่ะ” (ดวงทิพย์ จินตะเวช, 07 กุมภาพันธ์ 2568 การสัมภาษณ์แบบกลุ่ม)

“จากที่แม่สัมภาษณ์มามาก ในชุมชนไหนที่เดือดร้อนมีความจำเป็นแล้วประมาณว่าโทรหาไหว้วาน โทรหาว่าให้ช่วยอะไรก็ได้เบอร์ติดต่อส่วนตัวเลย มีเบอร์ส่วนตัวแล้วสะดวกรวดเร็วมาก ถ้าเขาไม่ได้มาเขาก็ส่งตัวแทนมา ประมาณว่าเหมือนไปประชุมสภาอะไร ถ้าอยู่ไกล แต่ว่าถ้าเขาแบบว่างถ้าอยู่ใกล้เขาก็จะมา” (หัวคะแนนคนที่ 2 หลิ่ง, 10 กุมภาพันธ์ 2568. การสัมภาษณ์)

นอกจากนี้ ผู้สมัครยังสามารถนำเสนอนโยบายในลักษณะที่ประชาชนรู้สึก “จับต้องได้” โดยเฉพาะการอ้างถึงโครงการพัฒนาท้องถิ่นในด้านโครงสร้างพื้นฐาน การแพทย์ฉุกเฉิน และการเกษตรกรรม ซึ่งเป็นประเด็นใกล้ตัวชาวบ้าน การผสมผสานลักษณะของพรรคภูมิใจไทยที่เน้นนโยบายแบบไม่ขัดแย้งและเน้น “สิ่งที่ทำได้จริง” กับปัญหาเฉพาะหน้าของประชาชนในพื้นที่ กลายเป็นการสร้างเชื่อมั่นอย่างเป็นรูปธรรมในสายตาผู้มีสิทธิเลือกตั้ง

ยุทธศาสตร์ที่สี่คือการใช้ให้ผู้สมัครใช้แนวทาง “เลือกคน ไม่เลือกพรรค” อย่างชัดเจน โดยในช่วงหาเสียงมีการชี้ให้เห็นว่า ผู้มีสิทธิเลือกตั้งไม่จำเป็นต้องลงคะแนนให้พรรคเดียวกันทั้งสองใบ แต่ควรเลือกผู้ที่ใกล้ชิด เข้าใจปัญหา และทำงานให้พื้นที่จริง แม้จะอยู่พรรคใดก็ตาม กลยุทธ์นี้เปิดโอกาสให้ดวงทิพย์สามารถแย่งชิงฐานคะแนนจากกลุ่มที่เคยสนับสนุนพรรคเพื่อไทยได้โดยไม่ต้องเผชิญกับกระแสพรรคโดยตรง

โดยเฉพาะในช่วงที่พรรคเพื่อไทยกำลังเผชิญกับภาวะถดถอยบางประการจากการเปลี่ยนผ่านผู้นำและกระแส
วิพากษ์วิจารณ์เชิงนโยบาย

ภายหลังการเลือกตั้ง ผู้แทนในพื้นที่ยังคงดำเนินการสร้างภาพลักษณ์ของตนในฐานะ “ผู้แทนที่ฟังพา
ได้” ผ่านการลงพื้นที่อย่างต่อเนื่อง และการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการสื่อสารกับประชาชน ทำให้ประชาชน
รู้สึกว่าคุณแทนยังอยู่กับพวกเขาแม้หลังเลือกตั้งแล้ว ซึ่งเป็นการสร้าง “ภาพจำระยะยาว” ที่จะส่งผลต่อความ
นิยมในการเลือกตั้งครั้งถัดไป

“ประชาชนเขามีสิทธิเลือกว่าเขาชอบนโยบายพรรคไหนเขาเป็นแฟนคลับของพรรคไหนเขาก็เลือก
พรรคนั้น แต่ตัวบุคคลนี่คือดวงทิพย์ลงพื้นที่ชาวบ้านเขาเห็น คือดูแลได้ชาวบ้านในเขตเขตเขาเห็นดวงทิพย์
ลงพื้นที่บ่อยเขาก็เลือก อันนี้ก็ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งให้ชาวบ้านประชาชนที่เลือกมีสิทธิเลือกว่าเขาตั้งใจ
นโยบายของพรรคไหน ส่วนตัวบุคคลที่ดูแลบริการพี่น้องอยู่เขาสามารถเลือกใครได้ถ้าคนไม่อยู่พื้นที่จริง ๆ เขา
จะไม่รู้เพราะว่ากระแสใจตมาก็เยอะเหมือนกัน ในเรื่องของพรรคในเรื่องของนโยบายนั่นนั่นนั่นแต่ในตัว
บุคคลนี่ก็คือว่าเขาเห็นจริงลงพื้นที่จริงก็เลยประสบความสำเร็จ” (เจาะภาพงศ์ ไชยเดช. 07 กุมภาพันธ์ 2568,
การสัมภาษณ์แบบกลุ่ม)

ยุทธศาสตร์สุดท้ายที่ไม่อาจมองข้ามคือการมีพันธมิตรทางการเมืองในระดับท้องถิ่นที่เข้มแข็ง ไม่
ว่าจะเป็นกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อดีตผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และเครือข่ายของนักรการเมืองอิสระใน
พื้นที่ ซึ่งสามารถผนึกกำลังกับพรรคภูมิใจไทยในการระดมทรัพยากร บุคลากร และความชอบธรรมทางสังคม
เพื่อสนับสนุนการหาเสียงและขยายฐานเสียงให้ครอบคลุมในระดับตำบลและหมู่บ้าน

โดยภาพรวม ผลการศึกษายืนยันว่าความสำเร็จของพรรคภูมิใจไทยในเขตนี้นี้ได้เกิดจากปัจจัยใด
ปัจจัยหนึ่งโดยลำพัง แต่เป็นผลจากการบูรณาการระหว่างปัจจัยระดับบุคคล ระดับพรรค และระดับท้องถิ่น
อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ บทบาทของนักรการเมืองท้องถิ่นและความสัมพันธ์กับชุมชนยังคงเป็นแกนหลักของ
การเมืองในพื้นที่ แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงในระบบเลือกตั้งหรือพลวัตทางการเมืองในระดับประเทศก็ตาม

สรุปและอภิปรายผล

งานวิจัยนี้พบว่า ระบบการเลือกตั้งแบบบัตรสองใบ (Mixed Member Majoritarian; MMM) ส่งผล
ต่อยุทธศาสตร์ทางการเมืองในระดับพื้นที่อย่างชัดเจน โดยเฉพาะบทบาทของความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ที่มี
อิทธิพลสำคัญต่อการตัดสินใจเลือกตั้ง ประชาชนในเขตเลือกตั้งที่ 11 จังหวัดอุบลราชธานี ให้ความสำคัญกับตัว
บุคคลมากกว่าพรรคการเมือง ผู้สมัครที่ประสบความสำเร็จจึงต้องสร้างความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นกับชุมชนผ่าน
การลงพื้นที่และมีปฏิสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง เช่น กรณีนางสาวดวงทิพย์ จินตะเวช ที่มีบทบาทโดดเด่นในการ
ช่วยเหลือประชาชนในช่วงโควิด-19 พร้อมกับสร้างเครือข่ายกับผู้นำท้องถิ่น อาสาสมัครสาธารณสุข และ
หน่วยงานต่าง ๆ ซึ่งช่วยเสริมสร้างความไว้วางใจและความนิยมในตัวบุคคล แม้อ่อนหน้า (2562) จุดยืนต่อการ

เข้าร่วมรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา จะส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกของประชาชนอย่างมากก็ตาม (ประเทือง ม่วงอ่อน, 2563ค)

ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่ากระแสพรรคมีอิทธิพลต่อคะแนนในระบบบัญชีรายชื่อ แต่ในระบบแบ่งเขต ประชาชนสามารถแยกแยะตัวบุคคลกับพรรคการเมืองได้ชัดเจน ทำให้ผู้สมัครสามารถชนะการเลือกตั้งได้ แม้พรรคจะไม่ใช่ที่นิยมมากนัก ยุทธศาสตร์ที่ประสบความสำเร็จจึงเน้นไปที่การสร้างความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ และการทำงานในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง มากกว่าการใช้จ่ายทางการเมืองสูง (ข้อมูลวิจัยหลัก; ประเทือง ม่วงอ่อน, 2567)

เมื่อเปรียบเทียบกับงานวิจัยก่อนหน้านี้ พบว่าการเปลี่ยนแปลงชั่วคราวทางการเมืองหรือการย้ายพรรคไม่จำเป็นต้องส่งผล หากผู้สมัครมีฐานเสียงและเครือข่ายที่แข็งแกร่งในพื้นที่ ในขณะที่ภาพลักษณ์และความไว้วางใจในตัวบุคคลยังคงเป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดความสำเร็จในระดับท้องถิ่น (ประเทือง ม่วงอ่อน, 2563ก; 2563ข)

การยึดมั่นในวิสัยทัศน์ที่เน้นประชาชนเป็นศูนย์กลาง และตอบสนองความต้องการในประเด็นสำคัญ เช่น การพัฒนาด้านการเกษตรในพื้นที่ เป็นปัจจัยที่ช่วยเสริมความเชื่อมั่นในตัวผู้สมัคร แม้จะเผชิญกับกระแสโจมตีตอนนโยบายของพรรค สอดคล้องกับผลการศึกษาของ พัททล เสวตวรรณ และ พระครูอุทัยกิจพิพัฒน์ (2565) ที่ระบุว่าภาพลักษณ์ทางการเมืองที่ดีเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความเชื่อมั่นและความไว้วางใจจากประชาชน แต่ผลการศึกษาชี้ว่ากระแสพรรคที่เป็นลบหรือมีนโยบายที่ประชาชนไม่ชอบ ไม่ได้ส่งผลกระทบต่อผู้มีนัยสำคัญต่อตัวบุคคลในระดับแบ่งเขตเลือกตั้ง

โดยสรุป ยุทธศาสตร์ทางการเมืองของพรรคภูมิใจไทยในเขตเลือกตั้งที่ 11 จังหวัดอุบลราชธานี ประสบความสำเร็จจากการผสมผสานบทบาทตัวบุคคล การสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ที่เข้มแข็ง และการทำงานเชิงอุปถัมภ์ที่เป็นรูปธรรม ซึ่งมีอิทธิพลมากกว่ากระแสพรรคในระดับท้องถิ่น ส่งผลให้ได้รับชัยชนะในการเลือกตั้งครั้งนี้ผ่านมา อย่างไรก็ตาม หากมีการศึกษาวิจัยของเศรษฐกิจและสังคมในพื้นที่ที่ร่วมด้วยจะทำให้เห็นมิติที่ลึกซึ้งมากขึ้น ซึ่งยังเป็นข้อจำกัดของการศึกษา

ข้อเสนอแนะ

1. การวิจัยครั้งต่อไปควรศึกษาเปรียบเทียบผู้สมัครของพรรคภูมิใจไทยในพื้นที่เขตเลือกตั้งอื่น ๆ ว่ามีการใช้ยุทธศาสตร์แบบเดียวกันหรือไม่
2. การวิจัยครั้งต่อไปควรศึกษายุทธศาสตร์ของพรรคการเมืองอื่น ๆ ที่ส่งผู้สมัครลงแข่งขันและได้รับชัยชนะเหนือผู้สมัครจากพรรคภูมิใจไทย

เอกสารอ้างอิง

- กนก วงศ์ตระหง่าน. พรรคการเมือง. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536.
- ดวงทิพย์ จินตะเวช . (2564) .*การปฏิบัติงาน วันที่ 03 สิงหาคม 2564” ดวงทิพย์ จินตะเวช (บิว)*
<https://www.facebook.com/100001742086874/posts/pfbid02vkvGAD6HQdzuSXSKP5Hh29xkW97BLSZb1GA5rntNSMz95DdKeTYeQS3inDLYPXHbL/?>
- ดวงทิพย์ จินตะเวช . (2565) .*การปฏิบัติงาน วันที่ 21 กรกฎาคม 2565” ดวงทิพย์ จินตะเวช (บิว)*
https://m.facebook.com/story.php?story_fbid=pfbid02xjvhpnuBT8RkA6zGs4XYCAqhNEH2Z3FqtAzmRxsKq6G2a7XGDcsvp21n5XJowqTl&id=102982302492988
- อชิตพล ตากันธะ. (2020). ระบบอุปถัมภ์: อุปสรรคการพัฒนาพลเมืองในระบบประชาธิปไตยของไทย. *วารสารสันติสุขปริทรรศน์*, 1(2), 47–60. สืบค้นจาก <https://so09.tci-thaijo.org/index.php/JPP/article/view/534>
- นันทนา นันทวโรภาส (2548). *การสื่อสารทางการเมือง ศึกษากรณีการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งทั่วไปของพรรคไทยรักไทย*. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ประเทือง ม่วงอ่อน. (2563ก). *การศึกษาความเคลื่อนไหวทางการเมืองและพฤติกรรมกาเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 2562 จังหวัดอุบลราชธานี*. สำนักวิจัยและพัฒนา สถาบันพระปกเกล้า.
- ประเทือง ม่วงอ่อน. (2563ข). การเปลี่ยนขั้วอำนาจทางการเมืองและปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกตั้งภายใต้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 จังหวัดอุบลราชธานี. *วารสารสถาบันพระปกเกล้า*. 18(1) มกราคม-เมษายน 2563) : 146-169
- ประเทือง ม่วงอ่อน. (2563ค). การใช้จ่ายในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดอุบลราชธานี ภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2560. *วารสารการบริหารปกครอง มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์*, 9(1), 111–143. <https://doi.org/10.14456/gjl.2020.5>
- ประเทือง ม่วงอ่อน. (2567). การเปลี่ยนแปลงของขั้วอำนาจทางการเมือง การย้ายพรรคการเมือง เปรียบเทียบผลการเลือกตั้ง ปี 2566 และ 2562. *วารสารการบริหารปกครอง มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์*, 13(2), 314–344. <https://doi.org/10.14456/gjl.2024.34>
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2560, 30 มิถุนายน). *นิธิ เอียวศรีวงศ์ : ระบบอุปถัมภ์ในการเมืองไทย*. <https://prachatai.com/journal/2017/06/72194>
- ประชาชาติธุรกิจ. (2566). *รายชื่อผู้สมัคร สส. แบบแบ่งเขตอุบลราชธานี เขต 11 เลือกตั้ง 2566*. สืบค้นเมื่อวันที่ 23 พฤศจิกายน 2566 สืบค้นจาก <http://https://www.prachachat.net/politics/news-1263081>

พัททล เสวตวรรณ และพระครูอุทัยกิจพิพัฒน์. (2565). การสื่อสารทางการเมืองของนักการเมือง. *วารสารการบริหารนิติบุคคลและนวัตกรรมท้องถิ่น*, 8(2), 377-389.

สิริพรรณ นกสวน สวัสดิ์. (2553), *การศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองในประเทศไทย : สถานภาพ ความท้าทาย และข้อเสนอแนะ (Civic Education in Thailand: Status, Challenges, and Recommendations)*. กรุงเทพฯ: Friedrich-Ebert-Stiftung

สติธร ธนานิธิโชติ. (2555), การสร้างความเข้มแข็งให้แก่พรรคการเมืองไทย. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า.

สุรพงษ์ โสธนะเสถียร. (2545), การสื่อสารกับการเมือง. กรุงเทพมหานคร: ประสิทธิ์ภัณฑ์แอนด์ พรีนติ้ง.

สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดอุบลราชธานี, 2562 (ข), ประกาศผลคะแนน

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตเลือกตั้ง จังหวัดอุบลราชธานี ,

จาก https://www.ect.go.th/ubonratchathani/ewt_dl_link.php?nid=425

สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดอุบลราชธานี. (2562). *ผลคะแนนสส.เขต 4 อำเภอเดชอุดม* .จาก

<http://https://ubonratchathani.prd.go.th/th/page/item/index/id/12>

สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง. (2566). *รายงานผลการนับคะแนนเลือกตั้ง สส. ปี 2566* .

จาก http://https://www.ect.go.th/ect_th/th/mp66-report

อมรา พงศาพิชญ์ และปรีชา คุวินทร์พันธุ์. (2554). ระบบอุปถัมภ์. กรุงเทพมหานคร: วิญญู.

เจมส์ ซี สกอตต์. (2543). “ระบบอุปถัมภ์.” ใน อมรา พงศาพิชญ์ และ ปรีชา คุวินทร์พันธุ์ (บรรณาธิการ).

การเมืองในระบบผู้อุปถัมภ์กับผู้รับอุปถัมภ์และการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในเอเชีย ตะวันออกเฉียงใต้. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Maor, M. (1997). *Political Parties and Party Systems: Comparative Approaches and the British Experience*. Routledge.

Norris, P. (1999). *Electoral Engineering: Voting Rules and Political Behavior*. Cambridge University Press.

ThaiPBS. (2566). *อุบลราชธานี เขต 11*. สืบค้นเมื่อ วันที่ 25 พฤศจิกายน 2567 ค้นจาก

<https://election66.thaipbs.or.th/result/geo/areas/3411>

การสัมภาษณ์

เชษฐาพงศ์ ไชยเดช . 07 กุมภาพันธ์ 2568, *การสัมภาษณ์แบบกลุ่ม*, เลขานางสาวดวงทิพย์ จินตะเวช.

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคภูมิใจไทย เขต 11 จังหวัดอุบลราชธานี.

ดวงทิพย์ จินตะเวช, 07 กุมภาพันธ์ 2568 การสัมภาษณ์แบบกลุ่ม, สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคภูมิใจไทย เขต 11 จังหวัดอุบลราชธานี.

ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งคนที่ 1 หญิง, 10 กุมภาพันธ์ 2568 .การสัมภาษณ์, บ้านโนนทรัพย์ ตำบลเดช จังหวัดอุบลราชธานี.

ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งคนที่ 2 หญิง, 10 กุมภาพันธ์ 2568 .การสัมภาษณ์, บ้านโนนทรัพย์ ตำบลเดช จังหวัดอุบลราชธานี.

พิทักษ์ชัย จิตจันทร์, 11 กุมภาพันธ์ 2568, การสัมภาษณ์แบบกลุ่ม, สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคประชาชน เขต 11 จังหวัดอุบลราชธานี.

หัวคะแนนคนที่ 1 หญิง, 10 กุมภาพันธ์ 2568, การสัมภาษณ์, บ้านโนนทรัพย์ ตำบลเดช จังหวัดอุบลราชธานี.

หัวคะแนนคนที่ 2 หญิง, 10 กุมภาพันธ์ 2568 .การสัมภาษณ์, บ้านโนนทรัพย์ ตำบลเดช จังหวัดอุบลราชธานี.

หัวคะแนนคนที่ 3 หญิง, 10 กุมภาพันธ์ 2568 .การสัมภาษณ์, บ้านโนนทรัพย์ ตำบลเดช จังหวัดอุบลราชธานี.

หัวคะแนนชาย, 10 กุมภาพันธ์ 2568 .การสัมภาษณ์, บ้านโนนทรัพย์ ตำบลเดช จังหวัดอุบลราชธานี.

เอกชัย ทรงอำนาจเจริญ , 16 กุมภาพันธ์ 2568. การสัมภาษณ์แบบกลุ่ม, สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคเพื่อไทย เขต 11 จังหวัดอุบลราชธานี.

แนวทางการใช้กฎหมายป่าชุมชนเพื่อสร้างความอย่างยั่งยืน
กรณีศึกษา: บ้านดงบัง ตำบลหนองบ่อ อำเภอเมืองอุบลราชธานี
จังหวัดอุบลราชธานี

Guidelines for Utilizing the Community Forest Act to Promote
Sustainability: A Case Study of Ban Dong Bang, Nong Bo Subdistrict,
Mueang Ubon Ratchathani District, Ubon Ratchathani Province

[Received: April 4, 2025; Revised: August 25, 2025; Accepted: September 4, 2025]

นิโรธรี จุลเหลา

สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

Nirotharee Jullao

Department of Public Administration,

Faculty of Humanities and Social Sciences,

Ubon Ratchathani Rajabhat University

CORRESPONDING AUTHOR

Nirotharee Jullao, Department of Public Administration, Faculty of Humanities and Social Sciences, Ubon Ratchathani Rajabhat University, Thailand. E-mail: nirotharee@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อเสริมสร้างศักยภาพให้ผู้นำและสมาชิกชุมชนมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับกฎหมายป่าชุมชน 2) เพื่อผลิตผู้นำและสมาชิกชุมชนที่สามารถสร้างแนวทางปฏิบัติให้แก่ชุมชน โดยบูรณาการองค์ความรู้ด้านกฎหมายป่าชุมชนไปประยุกต์ใช้อย่างมีประสิทธิภาพ 3) เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบสำคัญของแนวทางปฏิบัติที่ทำให้ชุมชนใช้ประโยชน์จากองค์ความรู้กฎหมายป่าชุมชนอย่างยั่งยืน การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงผสม (Mixed Method) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญคือผู้นำและสมาชิกชุมชนบ้านดงบัง ตำบลหนองบ่อ อำเภอเมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 25 คน โดยใช้การคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสำรวจและแบบสัมภาษณ์ การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (Exploratory Factor Analysis: EFA) ผลการวิจัย พบว่า 1. ผู้นำและสมาชิกชุมชนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายป่าชุมชนอย่างถูกต้องและชัดเจนมากขึ้น 2. ผู้นำและสมาชิกชุมชนสามารถสร้างแนวทางปฏิบัติที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชน โดยบูรณาการองค์ความรู้ด้านกฎหมายป่าชุมชนเพื่อนำไปใช้ในการจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ 3. องค์ประกอบสำคัญของแนวทางปฏิบัติที่ช่วยให้ชุมชนสามารถใช้ประโยชน์จากองค์ความรู้กฎหมายป่าชุมชนได้อย่างยั่งยืน ประกอบด้วย 3 ด้าน ได้แก่ (1) การมีส่วนร่วมของชุมชน (2) ภาวะผู้นำที่เข้มแข็ง และ (3) การศึกษาและการให้ความรู้ อภิปรายผล ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าการสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับกฎหมายป่าชุมชน เป็นรากฐานสำคัญในการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการจัดการทรัพยากรแบบมีส่วนร่วมที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริง นอกจากนี้ การบูรณาการความรู้ด้านกฎหมายเข้ากับการปฏิบัติในพื้นที่ทำให้เกิดแนวทางที่เป็นรูปธรรมและเหมาะสมกับวิถีชีวิตของชุมชนเอง การมีภาวะผู้นำที่เข้มแข็งจึงเป็นปัจจัยขับเคลื่อนสำคัญที่ช่วยประสานความร่วมมือระหว่างสมาชิกและสร้างแรงจูงใจในการอนุรักษ์ ขณะเดียวกันการให้ความรู้และการศึกษาต่อเนื่องยังเป็นกลไกที่ทำให้ความรู้ดังกล่าวแพร่กระจายและสืบทอดไปยังคนรุ่นใหม่ ส่งผลให้การจัดการทรัพยากรป่าชุมชนมีความยั่งยืนมากขึ้น ข้อเสนอแนะ จากผลการวิจัย ควรมีการพัฒนาโครงการฝึกอบรมและกิจกรรมเสริมสร้างศักยภาพอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ผู้นำและสมาชิกชุมชนสามารถปรับข้อมูลความรู้ด้านกฎหมายและการจัดการป่าชุมชนให้ทันสมัยได้ทันต่อสถานการณ์ นอกจากนี้ ภาครัฐควรสนับสนุนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างชุมชน เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์และแนวปฏิบัติที่ประสบความสำเร็จ รวมทั้งควรมีการบูรณาการองค์ความรู้กฎหมายป่าชุมชนเข้าสู่หลักสูตรการเรียนการสอนในระดับท้องถิ่น เพื่อสร้างความตระหนักรู้ตั้งแต่เยาวชน ข้อเสนอแนะอีกประการหนึ่งคือควรมีการติดตามและประเมินผลการนำแนวทางปฏิบัติไปใช้จริงในชุมชนอย่างสม่ำเสมอ เพื่อปรับปรุงและพัฒนาให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทางสังคม เศรษฐกิจ และธรรมชาติ

คำสำคัญ: กฎหมายป่าชุมชน; แนวทางปฏิบัติ; ผู้นำและสมาชิกชุมชน

Abstract

The objectives of this research were: (1) to enhance the capacity of community leaders and members by developing accurate knowledge and understanding of the Community Forest Law; (2) to empower community leaders and members to develop practical guidelines for their communities by effectively integrating knowledge of the Community Forest Law into practice; and (3) to analyze the key components of operational guidelines that enable communities to sustainably utilize knowledge of the Community Forest Law. This study employed a mixed-methods approach. The key informants included 25 community leaders and members of Ban Dong Bang, Nong Bo Subdistrict, Mueang Ubon Ratchathani District, Ubon Ratchathani Province, selected through purposive sampling. Data were collected through surveys and interviews and analyzed using Exploratory Factor Analysis (EFA). **Research Findings** 1. Community leaders and members significantly improved their accurate knowledge and understanding of the Community Forest Law. 2. Community leaders and members were able to create context-specific operational guidelines by integrating knowledge of the Community Forest Law into effective future resource management practices. 3. The essential components of operational guidelines that promote the sustainable use of knowledge related to the Community Forest Law comprised: (1) community participation, (2) strong leadership, and (3) education and knowledge dissemination. **Discussion** The findings highlight that building accurate knowledge and understanding of the Community Forest Law serves as a foundation for guiding communities in managing their own resources. Community participation fosters a sense of ownership and shared responsibility, while strong leadership is a critical driving force that ensures continuity and collective action. Furthermore, providing education and knowledge to all age groups within the community ensures the transfer of knowledge and the establishment of long-term collective understanding. These results are consistent with international approaches to participatory resource management, which emphasize empowering local people to determine their own development pathways. **Recommendations** It is recommended that continuous training programs and practical activities be organized to enhance skills and update community members' knowledge of the Community Forest Law, ensuring responsiveness to changing social and environmental conditions. Government agencies and related organizations should support the establishment

of collaborative networks among communities to exchange experiences and develop appropriate practices for each local context. Moreover, integrating knowledge of the Community Forest Law into local educational curricula should be considered, in order to raise awareness among youth from an early stage. Finally, a monitoring and evaluation system should be established to regularly assess community implementation, allowing for the improvement and adaptation of practices in response to economic, social, and environmental changes.

Keywords: Community Forest Law; operational guidelines; community leaders and members

บทนำ

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนเป็นประเด็นสำคัญในระดับชาติและนานาชาติ โดยเฉพาะการจัดการป่าชุมชนซึ่งถือเป็นกลไกที่ช่วยให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถใช้ประโยชน์และอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ภายใต้กรอบกฎหมายได้อย่างสมดุล แนวคิดสำคัญของการจัดการป่าชุมชนประกอบด้วย การมีส่วนร่วมของประชาชน (Participatory Management) การเสริมสร้างศักยภาพของชุมชน (Community Empowerment) ภาวะผู้นำชุมชน (Community Leadership) และการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) ซึ่งล้วนชี้ให้เห็นว่าชุมชนคือศูนย์กลางของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างแท้จริง

อย่างไรก็ตาม ในบริบทของชุมชนบ้านดงบัง ตำบลหนองบ่อ อำเภอเมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี กลับพบว่าผู้นำและสมาชิกชุมชนยังขาดความรู้ความเข้าใจด้านกฎหมายป่าชุมชนและแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสม ส่งผลให้การจัดการและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ขาดประสิทธิภาพและความยั่งยืน ปัญหานี้สะท้อนถึงช่องว่างระหว่างทฤษฎีกับการปฏิบัติ กล่าวคือ แม้ทฤษฎีจะชี้ว่าการจัดการป่าชุมชนควรตั้งอยู่บนการมีส่วนร่วมและภาวะผู้นำที่เข้มแข็ง แต่ในทางปฏิบัติกลับปรากฏว่า ชุมชนยังไม่สามารถพัฒนาแนวทางที่เป็นรูปธรรมและต่อเนื่อง ขาดกลไกความร่วมมือที่ชัดเจน และไม่สามารถใช้ประโยชน์จากกฎหมายป่าชุมชนได้เต็มศักยภาพ

ด้วยเหตุนี้ การศึกษาที่มุ่งสร้างแนวทางการใช้กฎหมายป่าชุมชนเพื่อสร้างความยั่งยืนจึงมีความจำเป็น โดยการวิจัยครั้งนี้มุ่งเน้นการเสริมสร้างความรู้และทักษะด้านกฎหมายให้แก่ผู้นำและสมาชิกชุมชน เพื่อให้สามารถพัฒนาแนวทางปฏิบัติที่สอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น อันจะนำไปสู่การจัดการป่าชุมชนที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน นอกจากนี้ยังเป็นโอกาสสำคัญในการพัฒนาผู้นำชุมชนต้นแบบ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างชุมชน หน่วยงานรัฐ และเอกชน ตลอดจนจนการต่อยอดองค์ความรู้ไปสู่การกำหนดนโยบายสาธารณะด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่สะท้อนเสียงของชุมชน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัยนี้มีหลายประการ กล่าวคือ ผู้นำและสมาชิกชุมชนจะมีความรู้และความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับกฎหมายป่าชุมชนมากขึ้น สามารถนำความรู้นี้ไปปรับใช้ทั้งในการดำเนินชีวิตประจำวันและการบริหารจัดการทรัพยากรอย่างเหมาะสม ชุมชนจะมีแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจนและสามารถบูรณาการองค์ความรู้ด้านกฎหมายเข้ากับภูมิปัญญาท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้ลดความขัดแย้งและเพิ่มพลังในการจัดการป่าอย่างเป็นระบบ อีกทั้งผลลัพธ์ของการศึกษายังจะช่วยให้เกิดแนวทางปฏิบัติที่มีความยั่งยืน สามารถใช้เป็นต้นแบบแก่ชุมชนอื่น ๆ และสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างหน่วยงานและชุมชน เพื่อให้การใช้กฎหมายป่าชุมชนก่อให้เกิดการอนุรักษ์และการพัฒนาที่ต่อเนื่องในระยะยาว

ดังนั้น การศึกษาเรื่อง “แนวทางการใช้กฎหมายป่าชุมชนเพื่อสร้างความยั่งยืน กรณีศึกษา: บ้านดงบัง ตำบลหนองบ่อ อำเภอเมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี” จึงเป็นการตอบสนองต่อช่องว่างทางองค์

ความรู้และปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในพื้นที่ เพื่อสร้างแนวทางที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ทั้งในระดับชุมชนและใน
เชิงนโยบายเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนในอนาคต

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1.1 แนวคิดเกี่ยวกับกฎหมายป่าชุมชน

กฎหมายป่าชุมชนถือเป็นกลไกสำคัญที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อกระจายอำนาจในการดูแล
ทรัพยากรธรรมชาติสู่ระดับท้องถิ่น โดยเฉพาะ พระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562 ซึ่งเปิดโอกาสให้ชุมชนมี
สิทธิในการจัดการ ดูแล และใช้ประโยชน์จากป่าไม้อย่างเป็นระบบ แนวคิดนี้สะท้อนหลักการที่ว่าชุมชนใน
ฐานะผู้ใกล้ชิดทรัพยากรย่อมมีศักยภาพและความรับผิดชอบสูงสุดในการดูแลป่าของตนเอง หากได้รับความรู้
และกรอบแนวทางที่ชัดเจนจากกฎหมาย

1.2 ทฤษฎีการมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Participation Theory)

ทฤษฎีนี้ชี้ให้เห็นว่าการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่ยั่งยืนจำเป็นต้องเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วม
ตั้งแต่การวางแผน การตัดสินใจ การดำเนินงาน ไปจนถึงการติดตามและประเมินผล การมีส่วนร่วมช่วยสร้าง
ความรู้สึกเป็นเจ้าของ (sense of ownership) และความรับผิดชอบร่วมกัน (collective responsibility) ซึ่ง
เป็นหัวใจในการอนุรักษ์และใช้ทรัพยากรป่าไม้ให้เกิดประโยชน์ร่วมกันอย่างสมดุล

1.3 ทฤษฎีการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development Theory)

แนวคิดการจัดการป่าชุมชนสอดคล้องกับกรอบการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่เน้นการพิจารณาในสามมิติ
ได้แก่ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม การใช้ทรัพยากรต้องไม่ทำลายระบบนิเวศในระยะยาว ต้องสร้างความ
มั่นคงทางเศรษฐกิจให้ชุมชน และต้องเสริมสร้างความเข้มแข็งทางสังคมเพื่อให้ชุมชนสามารถดำรงชีวิตร่วมกับ
ทรัพยากรได้อย่างสมดุล

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 งานวิจัยเกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชนและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

เดือนนภา ภูทอง (2561) ศึกษาการจัดการป่าชุมชนในภาคเหนือ พบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชน
ควบคู่กับการประยุกต์ใช้จารีตประเพณีท้องถิ่น ช่วยให้การอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์จากป่าเกิดความสมดุล

สมชาย ธรรมสุทธิวัฒน์ (2567) ศึกษาการใช้กฎหมายป่าชุมชน พบว่า การเปิดโอกาสให้ชุมชนมี
บทบาทร่วมกับภาครัฐในกระบวนการตัดสินใจช่วยเพิ่มประสิทธิภาพและความโปร่งใสในการบริหารจัดการป่า

2.2 งานวิจัยเกี่ยวกับแนวทางปฏิบัติของชุมชนในการใช้กฎหมายป่าชุมชน

สุวัฒน์ ดวงแสนพุด (2564) ศึกษาป่าชุมชนภูบ่อ จ.หนองคาย พบว่า แนวทางปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพ

ต้องอาศัยการวิเคราะห์ปัญหาเชิงพื้นที่ร่วมกับประชาชน โดยพิจารณาทั้งมิติทรัพยากร เศรษฐกิจ และสังคมของชุมชน

วิชัย มงคลการ (2560) วิเคราะห์ปัจจัยความสำเร็จของการบริหารจัดการป่าชุมชนภาคอีสาน พบว่า ภาวะผู้นำของชุมชน และการสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐ เป็นปัจจัยหลักที่ช่วยให้เกิดแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมและได้รับการยอมรับจากสมาชิกในพื้นที่

3. บทสรุปการทบทวนวรรณกรรม

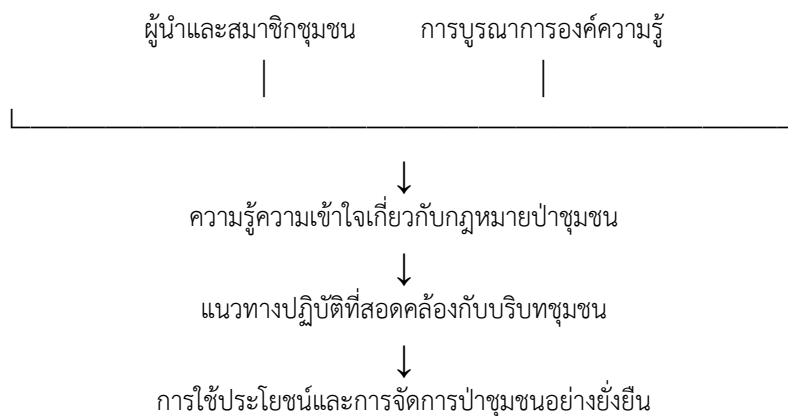
จากการวิเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่ผ่านมา สามารถสังเคราะห์ได้ว่า การจัดการป่าชุมชนให้ยั่งยืนต้องอาศัยปัจจัยร่วมที่สำคัญ ได้แก่

1. การมีส่วนร่วมของชุมชน ในทุกกระบวนการจัดการป่า
2. ภาวะผู้นำชุมชน ที่เข้มแข็ง สามารถขับเคลื่อนการดำเนินงานได้จริง
3. การศึกษาและเผยแพร่ความรู้ด้านกฎหมายป่าชุมชน ให้ถูกต้องและครอบคลุมทุกกลุ่ม

องค์ประกอบเหล่านี้จะถูกนำมาใช้ในการสร้าง กรอบแนวคิดการวิจัย เพื่อศึกษากรณี บ้านดงบัง โดยมุ่งวิเคราะห์แนวทางการบูรณาการกฎหมายป่าชุมชนเข้ากับบริบทท้องถิ่น เพื่อสร้างความยั่งยืนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสามารถใช้เป็นต้นแบบขยายผลสู่ชุมชนอื่น ๆ ได้ต่อไป

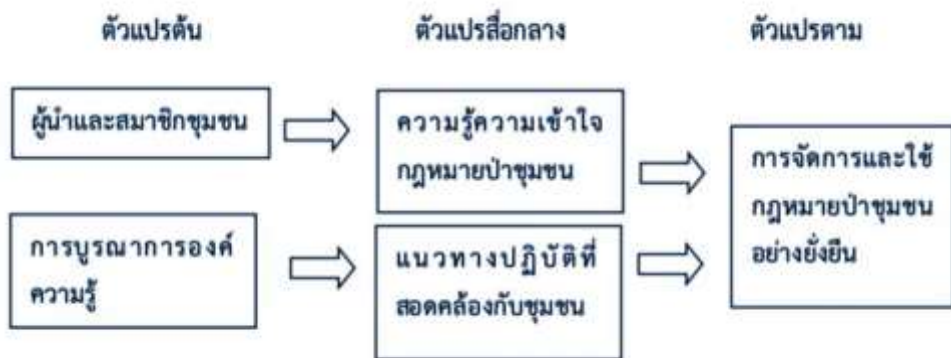
กรอบแนวคิดการวิจัย

◆ แผนภาพกรอบแนวคิดการวิจัย ◆

นิยามศัพท์เฉพาะ

- 1. กฎหมายป่าชุมชน** หมายถึง กฎหมาย กฎระเบียบ และนโยบายที่กำหนดแนวทางการจัดการและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ภายในพื้นที่ชุมชน เพื่อให้การอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์เกิดขึ้นอย่างสมดุลและยั่งยืน ภายใต้กรอบที่ชุมชนและรัฐยอมรับร่วมกัน
- 2. แนวทางปฏิบัติ** หมายถึง กระบวนการหรือวิธีการที่ชุมชนพัฒนาขึ้นเพื่อใช้จัดการทรัพยากรป่าไม้ โดยบูรณาการองค์ความรู้ด้านกฎหมาย ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชน เพื่อให้เกิดการบริหารจัดการที่มีระบบและมีประสิทธิภาพ
- 3. การบูรณาการองค์ความรู้** หมายถึง การผสมผสานความรู้จากหลายแหล่ง เช่น กฎหมายป่าชุมชน นโยบายภาครัฐ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และความรู้ด้านสิ่งแวดล้อม เพื่อพัฒนาแนวทางการจัดการป่าชุมชนที่เหมาะสมและตอบสนองต่อปัญหาในพื้นที่
- 4. การวิเคราะห์ห่อองค์ประกอบเชิงสำรวจ (Exploratory Factor Analysis: EFA)** หมายถึง เทคนิคการวิเคราะห์ทางสถิติที่ใช้ตรวจสอบองค์ประกอบเชิงแฝง เพื่อค้นหาโครงสร้างที่แท้จริงของตัวแปรต่างๆ ที่มีผลต่อแนวทางปฏิบัติของชุมชนในการใช้กฎหมายป่าชุมชน
- 5. การมีส่วนร่วมของชุมชน** หมายถึง การที่สมาชิกในชุมชนมีบทบาทในการคิด ตัดสินใจ และดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการป่าชุมชนร่วมกัน อันจะนำไปสู่การสร้างความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของและการพัฒนาที่ยั่งยืน

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงผสม (Mixed Methods Research) ซึ่งรวมการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณเข้าด้วยกันเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมและลึกซึ้งมากขึ้น โดยการวิจัยเชิงคุณภาพเน้นการเข้าใจประสบการณ์ ทัศนคติ และความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูล ส่วนการวิจัยเชิงปริมาณเน้นการวัดและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงตัวเลขเพื่อหาสมการหรือองค์ประกอบสำคัญ การดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็นหัวข้อดังนี้

1. ขอบเขตของการวิจัย

1.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยมุ่งศึกษาเกี่ยวกับการเสริมสร้างศักยภาพของผู้นำและสมาชิกชุมชนให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายป่าชุมชน การพัฒนาแนวทางปฏิบัติที่บูรณาการองค์ความรู้ดังกล่าว และการวิเคราะห์องค์ประกอบสำคัญที่ส่งผลต่อความยั่งยืนของแนวทางปฏิบัติ โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนและภาวะผู้นำที่เข้มแข็ง

1.2 ขอบเขตด้านพื้นที่

ศึกษาในพื้นที่หมู่ 8 และหมู่ 9 บ้านดงบัง ตำบลหนองบ่อ อำเภอมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งเป็นชุมชนที่มีการจัดการป่าชุมชนและนำกฎหมายป่าชุมชนมาประยุกต์ใช้

1.3 ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างคือผู้นำและสมาชิกชุมชน จำนวน 25 คน คัดเลือกโดยวิธีเจาะจง (Purposive Sampling) ตามเกณฑ์คุณสมบัติ เช่น การมีส่วนร่วมกับกฎหมายป่าชุมชน ความสนใจ และความพร้อมเข้าร่วมการวิจัย

1.4 ขอบเขตด้านระเบียบวิธีวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงผสม โดยใช้แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล และใช้การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (Exploratory Factor Analysis: EFA) เพื่อระบุองค์ประกอบสำคัญของแนวทางปฏิบัติ

2. การวิจัยเชิงคุณภาพ

2.1 เครื่องมือเก็บข้อมูล

แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โครงสร้างคำถามแบ่งเป็น 4 ส่วน:

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ (เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ ประสบการณ์)
2. ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายป่าชุมชน
3. การสร้างแนวทางปฏิบัติและการบูรณาการองค์ความรู้กฎหมายป่าชุมชน
4. ข้อเสนอแนะและความคิดเห็นเพิ่มเติม

2.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล

สัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างเพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลสามารถเล่าประสบการณ์และความเห็นอย่างอิสระ เก็บข้อมูลจนเกิด Data Saturation หรือไม่มีข้อมูลใหม่เกิดขึ้น

2.3 การตรวจสอบความน่าเชื่อถือ

Reliability: สร้างความไว้วางใจกับผู้ให้ข้อมูล

Member Checking: นำข้อมูลกลับไปให้ผู้ให้สัมภาษณ์ตรวจสอบความถูกต้อง

Dependability: ปรีกษาและตรวจสอบข้อมูลกับที่ปรีกษา

Transferability: ให้ข้อมูลเชิงลึกที่สามารถประยุกต์ใช้ในบริบทอื่น

Confirmability: รักษาความโปร่งใสและบันทึกเอกสารตรวจสอบย้อนกลับได้

2.4 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ถอดเทปและบันทึกภาคสนาม

อ่าน วิเคราะห์ และรวมข้อมูลตามธีมหลักและธีมย่อย

นำเสนอผลในรูปคำอธิบายพร้อมตัวอย่างคำพูดสำคัญ

3. การวิจัยเชิงปริมาณ

3.1 เครื่องมือเก็บข้อมูล

แบบสำรวจ (Questionnaire): ใช้วัดองค์ประกอบสำคัญของแนวทางปฏิบัติที่ช่วยให้ชุมชนใช้ประโยชน์จากกฎหมายป่าชุมชนอย่างยั่งยืน

3.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล แจกแบบสอบถามให้ผู้นำและสมาชิกชุมชนจำนวน 25 คน

3.3 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติในการวิเคราะห์ใช้ Exploratory Factor Analysis (EFA) เพื่อระบุงค์ประกอบสำคัญของแนวทางปฏิบัติ

4. ขั้นตอนการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูล

1. กำหนดเกณฑ์คุณสมบัติ (ผู้นำ/สมาชิกชุมชน ความสนใจ ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายป่าชุมชน)
2. รวบรวมรายชื่อจากผู้นำชุมชน
3. สัมภาษณ์เบื้องต้นเพื่อประเมินความเหมาะสม
4. คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลที่ตรงตามเกณฑ์
5. ยืนยันการเข้าร่วมและส่งข้อมูลรายละเอียดโครงการ

แผนผังขั้นตอนการวิจัยเรื่อง “กฎหมายป่าชุมชนและแนวทางปฏิบัติ”

เริ่มต้น

1. กำหนดขอบเขตการวิจัย

└ ด้านเนื้อหา: ศักยภาพผู้นำ-สมาชิกชุมชน, การบูรณาการกฎหมายป่าชุมชน, องค์ประกอบความยั่งยืน

└ ด้านพื้นที่: หมู่ 8 และ 9 บ้านดงบัง ต.หนองบ่อ อ.เมืองอุบลราชธานี

└ กลุ่มตัวอย่าง: ผู้นำและสมาชิกชุมชน 25 คน (Purposive Sampling)

└ ระเบียบวิธี: Mixed Methods (คุณภาพ + ปริมาณ)

2. การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูล

└ กำหนดเกณฑ์คุณสมบัติ

└ รวบรวมรายชื่อผู้มีศักยภาพ

└ สัมภาษณ์เบื้องต้น

└ คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลตามเกณฑ์

└ ยืนยันการเข้าร่วมโครงการ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

└ 3.1 ข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Review)

└ ┌ ศึกษาแนวคิดทฤษฎี งานวิจัย และเอกสารสำคัญเกี่ยวกับกฎหมายป่าชุมชน

└ └ 3.2 ข้อมูลภาคสนาม (Field Data)

└ การวิจัยเชิงคุณภาพ

└ ┌ สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

└ └ ┌ ส่วน 1: ข้อมูลทั่วไป

└ └ └ ส่วน 2: ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายป่าชุมชน

| └─ ส่วน 3: การสร้างแนวทางปฏิบัติ

| └─ ส่วน 4: ข้อเสนอแนะ

└─ การวิจัยเชิงปริมาณ

└─ แบบสำรวจ (Questionnaire) เกี่ยวกับองค์ประกอบสำคัญของแนวทางปฏิบัติ

4. การตรวจสอบความน่าเชื่อถือ (Trustworthiness)

└─ Reliability: สร้างความไว้วางใจกับผู้ให้ข้อมูล

└─ Member Checking: ให้ผู้ให้ข้อมูลตรวจสอบความถูกต้อง

└─ Dependability: ปรึกษาที่ปรึกษา

└─ Transferability: ข้อมูลเชิงลึกนำไปประยุกต์ใช้ได้

└─ Confirmability: รักษาความโปร่งใส

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

└─ 5.1 ข้อมูลเชิงคุณภาพ

| └─ ถอดเทปและบันทึกภาคสนาม

| └─ จัดกลุ่มข้อมูลตามธีมหลัก/ย่อย

| └─ นำเสนอผลพร้อมตัวอย่างคำพูดสำคัญ

└─ 5.2 ข้อมูลเชิงปริมาณ

└─ ป้อนข้อมูลในโปรแกรมสำเร็จรูป

└─ วิเคราะห์ด้วย Exploratory Factor Analysis (EFA) เพื่อหาส่วนประกอบสำคัญ

END: สรุปผลวิจัยและเสนอแนวทางปฏิบัติให้ชุมชน

ผลการวิจัย

จากการวิจัย พบว่า

วัตถุประสงค์ที่ 1 การเสริมสร้างศักยภาพให้ผู้นำชุมชนและสมาชิกกลุ่มให้มีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับกฎหมายป่าชุมชน มีผลการวิจัยหลังจากเข้าร่วมโครงการกฎหมายป่าชุมชนและแนวทางปฏิบัติ พบว่า ผู้นำและสมาชิกชุมชนมีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายป่าชุมชนเพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน ซึ่งสะท้อนจากความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดตั้งคณะกรรมการป่าชุมชนประจำหมู่บ้าน องค์ประกอบ และบทบาทหน้าที่ตามกฎหมาย โดยองค์ความรู้ที่กลุ่มเป้าหมายได้รับครอบคลุมเรื่องแนวทางการจัดตั้งคณะกรรมการป่าชุมชน การบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างมีส่วนร่วมและยั่งยืน และการกำหนดกฎระเบียบ ข้อบังคับ และกติกาของชุมชนเพื่อป้องกันการแสวงหาผลประโยชน์จากบุคคลภายนอก

เหตุผลความสำคัญ คณะกรรมการป่าชุมชนเป็น กลไกสำคัญตามกฎหมายพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562 ช่วยให้ชุมชน:

1. จัดทำกฎกติกา เพื่อควบคุมการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้
2. ป้องกันปัญหาการใช้ทรัพยากรอย่างไม่เหมาะสม โดยเฉพาะจากบุคคลภายนอก
3. สร้างกลไกการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการตัดสินใจเกี่ยวกับการใช้ป่า
4. แม้ว่ากฎหมายจะไม่สามารถห้ามบุคคลภายนอกเข้ามาในพื้นที่ได้โดยเด็ดขาด แต่คณะกรรมการสามารถกำหนด แนวปฏิบัติและมาตรการควบคุม ให้บุคคลภายนอกปฏิบัติตามกติกาของชุมชน

วิธีการเสริมสร้างศักยภาพ เพื่อให้เกิดคณะกรรมการป่าชุมชนที่มีประสิทธิภาพ โครงการได้ดำเนินการดังนี้:

1. อบรมความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับกฎหมายป่าชุมชนให้ผู้นำและสมาชิกเข้าใจบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการป่าชุมชน อธิบายแนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้ตามกฎหมาย
2. เวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและระดมสมองให้สมาชิกเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนร่วมกำหนดกฎ ระเบียบ และแนวปฏิบัติในพื้นที่ของตนเอง
3. ฝึกทักษะภาวะผู้นำและการทำงานเป็นทีม เน้นการสร้างความเข้มแข็งให้ผู้นำและสมาชิกมีความสามารถในการบริหารจัดการปัญหา ส่งเสริมความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของทุกคนในชุมชน
4. ติดตามและประเมินผลหลังโครงการ ตรวจสอบความเข้าใจและความพร้อมของผู้เข้าร่วมในการจัดตั้งคณะกรรมการป่าชุมชน แนะนำและปรับปรุงแนวทางตามสถานการณ์จริงในพื้นที่

วัตถุประสงค์ที่ 2 การผลิตผู้นำชุมชนและสมาชิกกลุ่มที่สามารถสร้างแนวทางปฏิบัติให้แก่ชุมชนโดยบูรณาการองค์ความรู้กฎหมายป่าชุมชนไปประยุกต์ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผลการวิจัยพบว่า ผู้นำและสมาชิกชุมชนสามารถสร้างแนวทางปฏิบัติให้แก่ชุมชนของตนเองโดยบูรณาการองค์ความรู้กฎหมายป่าชุมชนเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ

แนวปฏิบัติสำหรับการจัดตั้งคณะกรรมการป่าชุมชน หมู่ 8 และหมู่ 9 บ้านดงบัง ตำบลหนองบ่อ อำเภอมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี

วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งคณะกรรมการป่าชุมชน

การจัดตั้งคณะกรรมการป่าชุมชนในพื้นที่หมู่ 8 และหมู่ 9 บ้านดงบัง มีวัตถุประสงค์ ดังต่อไปนี้

1. เพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ ตามแนวทางของ พระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562 อย่างถูกต้องและยั่งยืน
2. เพื่อกำกับดูแลและบริหารจัดการป่าชุมชนให้เป็นไปตามแผนป่าชุมชน โดยสอดคล้องกับกฎหมาย นโยบายภาครัฐ และบริบทของท้องถิ่น
3. เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน ให้สามารถมีบทบาทในการตัดสินใจและกำหนดแนวทางการจัดการป่าชุมชนร่วมกัน
4. เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาการบุกรุกหรือทำลายป่าชุมชน ผ่านกระบวนการเฝ้าระวัง ตรวจสอบ และบังคับใช้มาตรการตามกฎหมาย
5. เพื่อพัฒนาองค์ความรู้และสร้างเครือข่ายการบริหารจัดการป่าชุมชน โดยบูรณาการศาสตร์พื้นบ้านกับแนวทางการอนุรักษ์สมัยใหม่

แนวปฏิบัติสำหรับการจัดตั้งคณะกรรมการป่าชุมชน

1. การแต่งตั้งคณะกรรมการป่าชุมชน

- 1.1 คณะกรรมการป่าชุมชนประกอบด้วยสมาชิกจาก หมู่ 8 และหมู่ 9 บ้านดงบัง โดยมีจำนวนคณะกรรมการระหว่าง 9 - 15 คน
- 1.2 คณะกรรมการต้องมาจากการคัดเลือกโดยชุมชนผ่านกระบวนการประชาคมหมู่บ้าน
- 1.3 ประธานคณะกรรมการต้องเป็นบุคคลที่ได้รับความไว้วางใจจากชุมชน และมีความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชนหรือประสบการณ์ด้านการอนุรักษ์
- 1.4 สมาชิกคณะกรรมการต้องประกอบด้วยตัวแทนจากกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน เช่น ผู้สูงอายุ เยาวชน กลุ่มอาชีพ และผู้นำชุมชน
- 1.5 คณะกรรมการมีวาระการดำรงตำแหน่ง 2 ปี และสามารถได้รับการแต่งตั้งใหม่ได้

2. บทบาทและหน้าที่ของคณะกรรมการป่าชุมชน

- 2.1 จัดทำแผนการบริหารจัดการป่าชุมชน ที่ครอบคลุมด้านการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน
- 2.2 ดำเนินกิจกรรมส่งเสริมการอนุรักษ์ป่าชุมชน เช่น การปลูกป่า กำหนดกฎระเบียบ และการฟื้นฟูพื้นที่ป่าถูกบุกรุก

2.3 กำกับดูแลและตรวจสอบการใช้ทรัพยากรป่าชุมชน ให้เป็นไปตามกฎหมายและระเบียบของชุมชน

2.4 ร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐและองค์กรที่เกี่ยวข้อง เพื่อขอรับการสนับสนุนด้านวิชาการงบประมาณ และองค์ความรู้

2.5 ดำเนินมาตรการป้องกันการบุกรุกทำลายป่า เช่น จัดทำจุดเฝ้าระวัง กำหนดเขตหวงห้าม และรายงานเหตุการณ์ผิดปกติแก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

2.6 ให้ความรู้และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการบริหารจัดการป่าชุมชน ผ่านการจัดอบรมและกิจกรรมสาธารณะ

3. กระบวนการทำงานของคณะกรรมการป่าชุมชน

3.1 จัดประชุมอย่างน้อยทุก 3 เดือน เพื่อรายงานผลการดำเนินงานและวางแผนกิจกรรม

3.2 เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็น และปรับปรุงแผนป่าชุมชน

3.3 จัดทำรายงานสรุปผลการดำเนินงานประจำปี เสนอต่อชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

3.4 ประสานงานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานป่าไม้ และภาคประชาสังคม เพื่อรับทรัพยากรสนับสนุน

3.5 ดำเนินการติดตามและประเมินผลการบริหารจัดการป่าชุมชน อย่างต่อเนื่องเพื่อปรับปรุงแนวทางให้เหมาะสม

4. มาตรการบังคับใช้กฎระเบียบภายในป่าชุมชน

4.1 กำหนดข้อตกลงร่วมกันในชุมชน เกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรป่า เช่น การเก็บหาของป่า การตัดไม้ และการเลี้ยงสัตว์

4.2 จัดตั้งกลไกการเฝ้าระวังการบุกรุก เช่น การลาดตระเวน หรือการใช้เครือข่ายแจ้งเตือนภัย

4.3 กำหนดบทลงโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืนกฎระเบียบ เช่น การทำงานเพื่อสาธารณประโยชน์ หรือมาตรการปรับตามข้อตกลงของชุมชน

4.4 ประสานงานกับหน่วยงานป่าไม้และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ในกรณีมีการบุกรุกป่าชุมชนที่รุนแรง

5. การส่งเสริมความรู้และเครือข่ายการบริหารจัดการป่าชุมชน

5.1 จัดอบรมและสัมมนาสำหรับสมาชิกชุมชน เกี่ยวกับกฎหมายป่าชุมชนและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

5.2 สร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างหมู่บ้าน ที่มีการบริหารจัดการป่าชุมชนร่วมกัน

5.3 ศึกษาดูงานและนำองค์ความรู้จากแหล่งอื่นมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาป่าชุมชน

5.4 ส่งเสริมการบันทึกข้อมูลทรัพยากรป่า เช่น การสำรวจพืช สัตว์ และสภาพป่า เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลสำหรับวางแผนอนุรักษ์

สรุปได้ว่า แนวปฏิบัติที่มุ่งเน้นให้การจัดตั้งคณะกรรมการป่าชุมชนในหมู่ 8 และหมู่ 9 บ้านดงบัง เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โปร่งใส และสอดคล้องกับกฎหมาย โดยให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชน การกำกับดูแลทรัพยากรอย่างเป็นระบบ และการพัฒนาองค์ความรู้เพื่อสร้างความยั่งยืนในการบริหารจัดการป่าชุมชน

3. วัตถุประสงค์ที่ 3 การวิเคราะห์องค์ประกอบสำคัญของแนวทางปฏิบัติที่ทำให้ชุมชนใช้ประโยชน์จากองค์ความรู้กฎหมายป่าชุมชนอย่างยั่งยืน การวิเคราะห์องค์ประกอบสำคัญของแนวทางปฏิบัติที่ทำให้ชุมชนใช้ประโยชน์จากองค์ความรู้กฎหมายป่าชุมชนอย่างยั่งยืน

ผลการวิจัยชี้ว่า มี 3 องค์ประกอบสำคัญ ที่ช่วยให้ชุมชนใช้ประโยชน์จากองค์ความรู้กฎหมายป่าชุมชนได้อย่างยั่งยืน ได้แก่

1. การมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Participation)

สมาชิกชุมชนมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การวางแผน การกำหนดกติกา การตัดสินใจ และการติดตามผล การมีส่วนร่วมสร้าง ความรู้สึกเป็นเจ้าของทรัพยากร และความรับผิดชอบร่วมกัน ชุมชนสามารถปรับแนวทางปฏิบัติให้เหมาะสมกับบริบทและความต้องการของทุกคน ลดความเสี่ยงจากการละเมิดกฎระเบียบโดยสมาชิกในชุมชนและบุคคลภายนอก

ตัวอย่าง: ชุมชนร่วมกำหนดกฎการใช้ป่า เช่น การเก็บผลผลิต การตัดไม้ หรือการจัดกิจกรรมในพื้นที่ป่า

2. ภาวะผู้นำที่เข้มแข็ง (Strong Leadership)

ผู้นำและคณะกรรมการป่าชุมชนต้องมีความรู้ ความเข้าใจ และทักษะการบริหารจัดการทรัพยากร ผู้นำที่เข้มแข็งสามารถสร้างแรงจูงใจให้สมาชิกมีส่วนร่วม รักษากฎระเบียบ และแก้ไขความขัดแย้งได้ ทำให้แนวทางปฏิบัติ ถูกนำไปใช้จริงและต่อเนื่อง

ตัวอย่าง: ผู้นำจัดประชุมชี้แจงกฎกติกา จัดเวทีปรึกษา และติดตามการใช้ทรัพยากรอย่างต่อเนื่อง

3. การศึกษาและการให้ความรู้ (Education and Knowledge Sharing)

การอบรมความรู้เกี่ยวกับกฎหมายป่าชุมชน วิธีการจัดตั้งคณะกรรมการ และการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน เป็นพื้นฐานสำคัญ การให้ความรู้ช่วยให้สมาชิก เข้าใจทฤษฎีและสามารถปรับใช้ในปฏิบัติได้จริง ส่งเสริม ความตระหนักถึงความยั่งยืน และการรักษาป่าชุมชนในระยะยาว การเรียนรู้ต่อเนื่องทำให้สมาชิกสามารถแก้ปัญหาและปรับปรุงแนวทางปฏิบัติให้เหมาะสมกับสถานการณ์จริง

ตัวอย่าง: จัดอบรมเชิงปฏิบัติการ ฝึกทักษะการวางแผนและติดตามผล และเผยแพร่คู่มือหรือเอกสารความรู้ให้ชุมชน

สรุป ทั้ง 3 องค์ประกอบทำงานร่วมกันเพื่อสร้าง แนวทางปฏิบัติที่ยั่งยืน

การมีส่วนร่วมของชุมชน → ทำให้แนวทางปฏิบัติเหมาะสมกับบริบทและได้รับการยอมรับ

ภาวะผู้นำที่เข้มแข็ง → ทำให้แนวทางปฏิบัติถูกนำไปปฏิบัติจริงและต่อเนื่อง

การศึกษาและการให้ความรู้ → ทำให้สมาชิกเข้าใจและสามารถปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง

โดยรวมแล้ว องค์ประกอบทั้ง 3 นี้เป็น กลไกสำคัญที่ทำให้ชุมชนสามารถใช้ประโยชน์จากกฎหมายป่าชุมชนได้อย่างยั่งยืน และสามารถนำไปพัฒนาแนวทางปฏิบัติในบริบทอื่น ๆ ได้ด้วย

สรุปผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า ผู้นำและสมาชิกชุมชนมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับกฎหมายป่าชุมชนเพิ่มมากขึ้นหลังเข้าร่วมโครงการกฎหมายป่าชุมชนกับแนวทางปฏิบัติ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ โครงการกฎหมายป่าชุมชนทำให้เกิดองค์ความรู้ที่นำไปสู่การสร้างแนวปฏิบัติ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ เตือนนภา ภูทอง (2561) ศึกษาการจัดการป่าชุมชนเพื่อความยั่งยืน โดยการใช้กระบวนการมีส่วนร่วมสาธารณะ และจารีตประเพณีท้องถิ่นในพื้นที่ภาคเหนือ พบว่า แนวทางในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาจะต้องเริ่มจากการพัฒนา ภูมิปัญญาควรได้รับการพัฒนาและปรับให้เข้ากับความต้องการของยุคปัจจุบัน เพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน โดยใช้ความรู้พื้นฐานนี้เป็นจุดเริ่มต้นสำหรับการรวมกลุ่มและการพัฒนาอาชีพ การบูรณาการวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสามารถช่วยเสริมสร้างประสิทธิภาพในกระบวนการผลิต การจัดการตลาด การบริหารจัดการ และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

กระบวนการถ่ายทอดความรู้นี้ควรผ่านการคัดเลือกและพิจารณาอย่างรอบคอบ เพื่อให้เนื้อหาเหมาะสมและมีเหตุผลก่อนที่จะเผยแพร่ให้สังคมรับรู้ การส่งต่อความรู้นี้อาจทำผ่านสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา รวมถึงการจัดกิจกรรมวัฒนธรรมต่างๆ ซึ่งจะช่วยเพิ่มการตระหนักถึงคุณค่าและประโยชน์ของภูมิปัญญา นอกจากนี้ ควรสนับสนุนการสร้างเครือข่ายเพื่อสานต่อและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์อย่างต่อเนื่อง

การถ่ายทอดความรู้สามารถเริ่มจากผู้สูงอายุหรือผู้ทรงคุณวุฒิในชุมชน ซึ่งมักมีบทบาทสำคัญในการเป็นตัวอย่งที่ดีผ่านกิจกรรมในครอบครัวหรือชุมชน การสนับสนุนให้สมาชิกแสดงความคิดเห็นและเสนอข้อคิดอย่างเป็นธรรมชาติ รวมถึงการจัดกิจกรรมกลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และพัฒนากระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน การจัดเวทีชุมชนจึงเป็นพื้นที่สำคัญในการวิเคราะห์ ประมวลผล และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของชาวบ้าน ซึ่งจะช่วยเพิ่มพูนความรู้และศักยภาพของสมาชิกในชุมชน ตัวอย่างเช่น จัดนิทรรศการเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคใต้กลุ่มละ 1 เรื่อง ความรู้ันิทรรศการ สื่อมัลติมีเดีย กิจกรรมถ่ายทอดภูมิปัญญา เกม สาธิต ประกวดแข่งขัน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า ผู้นำและสมาชิกชุมชนสามารถสร้างแนวทางปฏิบัติให้แก่ชุมชนของตนเองโดยบูรณาการองค์ความรู้กฎหมายป่าชุมชนเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผลการฝึกอบรมหัวข้อการอบรม กฎหมายป่าชุมชน แนวทางปฏิบัติ การพัฒนาภาวะผู้นำ การวางแผนการดำเนินงาน การประเมินผลและการปรับปรุงการจัดการ การประเมินผลหลังการอบรม ระดับความรู้เกี่ยวกับกฎหมายป่าชุมชน เพิ่มขึ้นเป็นเฉลี่ย 4.5 จาก 5 ทักษะคิดต่อการปฏิบัติตามกฎหมายป่าชุมชน เพิ่มขึ้นเป็นเฉลี่ย 4.7 จาก 5 การวิเคราะห์ผลการวิจัย การเปรียบเทียบก่อนและหลังการอบรมระดับความรู้

เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (t -test, $p < 0.05$) ทศนคติที่เกี่ยวกับการปฏิบัติตามกฎหมายป่าชุมชน เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (t -test, $p < 0.05$) ผลที่ได้รับ คือ ผู้นำและสมาชิกชุมชนมีความรู้และทักษะในการจัดการป่าชุมชนและทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน มีทัศนคติที่ดีต่อการปฏิบัติตามกฎหมายและแนวทางปฏิบัติ มีความรับผิดชอบและมีความกระตือรือร้นในการรักษาป่าชุมชน และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและการปฏิบัติตามกฎหมายป่าชุมชนมากขึ้น ซึ่งช่วยเสริมสร้างความร่วมมือและความเป็นปึกแผ่นในชุมชน ข้อเสนอแนะ ได้แก่ 1) ควรจัดการฝึกอบรมเพิ่มเติมเป็นประจำเพื่อให้ความรู้และทัศนคติของสมาชิกชุมชนไม่ลดลง 2) การใช้สื่อการเรียนการสอนที่หลากหลาย เช่น วิทยุ อัดเสียง และแผ่นพับ และการสอนแบบสาธิต เพื่อเพิ่มความน่าสนใจและประสิทธิภาพในการเรียนรู้ และ 3) หน่วยงานภาครัฐและองค์กรที่เกี่ยวข้องควรมีการสนับสนุนทรัพยากรและการดำเนินงานในการจัดการอบรมอย่างต่อเนื่อง

ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ การสร้างแนวปฏิบัติที่ดีให้แก่ชุมชน ส่วนใหญ่ปัจจัยสำคัญประการแรก คือ เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อร่วมกันคิดวิเคราะห์แนวทางปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนาชุมชนของตน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุวัฒน์ ดวงแสนพุด (2564) ศึกษาการจัดการป่าชุมชนแบบมีส่วนร่วม: กรณีศึกษาป่าชุมชนภูอุป บ้านวังน้ำมอก ตำบลพระพุทธรบาท อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย พบว่าในชุมชนแห่งนี้ มีทรัพยากร ศักยภาพ และมีปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนในหลายด้าน ดังนั้น ประชาชนในพื้นที่ ตลอดจนหน่วยงานหรือองค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ควรมีการส่งเสริมให้ประชาชนเกิดความตระหนัก มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมทุกภาคส่วน ในการที่จะศึกษาวิเคราะห์ค้นหาแนวทางพัฒนาหรือแนวทางแก้ไขโดยเร่งด่วนทั้งนี้เพื่อให้ชุมชนแห่งนี้เป็นชุมชนที่น่าอยู่ยิ่ง ๆ ขึ้นไป

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า การวิเคราะห์องค์ประกอบสำคัญของแนวทางปฏิบัติที่ทำให้ชุมชนใช้ประโยชน์จากองค์ความรู้ด้านกฎหมายป่าชุมชนได้อย่างยั่งยืน โดยใช้การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (Exploratory Factor Analysis: EFA) พบองค์ประกอบสำคัญ 3 องค์ประกอบ ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1: การมีส่วนร่วมของชุมชน

การมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชนในการตัดสินใจและการปฏิบัติงานเป็นสิ่งสำคัญมาก การสร้างความรู้สึกร่วมเป็นส่วนหนึ่งและความร่วมมือจะช่วยเสริมสร้างความผูกพันและความรับผิดชอบในการรักษาและจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน เมื่อชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเรื่องที่เกี่ยวข้องกับป่าชุมชน ผู้นำและสมาชิกชุมชนจะมีความเข้าใจและสนับสนุนการดำเนินงานมากขึ้น

องค์ประกอบที่ 2: ภาวะผู้นำที่เข้มแข็ง

ผู้นำชุมชนที่มีภาวะผู้นำที่ดีจะสามารถนำทางและสนับสนุนการดำเนินงานต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การมีผู้นำที่สามารถสร้างแรงบันดาลใจและส่งเสริมความรู้ความเข้าใจในกฎหมายและแนวทางปฏิบัติจะช่วยให้ชุมชนมีทิศทางที่ชัดเจน ผู้นำที่เข้มแข็งจะเป็นตัวกลางในการสื่อสารและเป็นพี่เลี้ยงของสมาชิกชุมชน และมีความต่อเนื่องด้านการฝึกอบรมและพัฒนาภาวะผู้นำ

องค์ประกอบที่ 3: การศึกษาและการให้ความรู้

การให้ความรู้และการศึกษาอย่างต่อเนื่องแก่สมาชิกชุมชนเกี่ยวกับกฎหมายป่าชุมชนและแนวทางปฏิบัติที่ถูกต้องจะช่วยเพิ่มความเข้าใจและความสามารถในการปฏิบัติตามกฎหมาย การจัดอบรมและกิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆ จะเสริมสร้างความรู้สึกร่วมที่จะปฏิบัติ นอกจากนี้ การมีความรู้ในกฎหมายและแนวทางปฏิบัติที่ถูกต้องจะช่วยลดการละเมิดกฎหมายและส่งเสริมการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน และมีการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ คือ การสื่อสารที่ชัดเจนและเข้าใจง่ายเกี่ยวกับกฎหมายและแนวทางปฏิบัติ การใช้สื่อที่หลากหลายในการถ่ายทอดข้อมูลและการประชาสัมพันธ์

ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นองค์ประกอบสำคัญของแนวทางปฏิบัติ ที่ทำให้ชุมชนใช้ประโยชน์จากองค์ความรู้ด้านกฎหมายป่าชุมชนได้อย่างยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สมชาย ธรรมสุทธิวัฒน์ (2567) ที่ศึกษาการส่งเสริมและใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าไม้ตามกฎหมายป่าชุมชน พ.ศ. 2562 พบว่า พระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562 ได้เปลี่ยนแนวคิดเชิงอำนาจนิยมที่รัฐมีอำนาจแต่ผู้เดียวมาสู่แนวคิดการจัดการทรัพยากรป่าไม้โดยชุมชนร่วมกับรัฐ กำหนดบทบาทให้รัฐเข้าไปช่วยเหลือและส่งเสริมศักยภาพของชุมชนผ่านหลักการของการมีส่วนร่วม คือ ชุมชนเข้าร่วมในทุกกระบวนการตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมก่อตั้ง ร่วมปฏิบัติ ร่วมตัดสินใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งร่วมรับผิดชอบในผลของการดำเนินการ

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาผลกระทบของโครงการกฎหมายป่าชุมชนกับแนวทางปฏิบัติในหมู่ 8 และหมู่ 9 บ้านดงบัง ตำบลหนองบ่อ อำเภอเมืองอุบลราชธานี พบว่าโครงการมีบทบาทสำคัญในการเพิ่มพูนความรู้และทักษะให้แก่ผู้นำชุมชนและสมาชิกชุมชน โดยเฉพาะในด้านกฎหมายป่าชุมชนและแนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างยั่งยืน

ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า ก่อนดำเนินโครงการ ผู้นำชุมชนและสมาชิกส่วนใหญ่ขาดความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายป่าชุมชน ส่งผลให้การจัดการทรัพยากรป่าไม้ไม่มีประสิทธิภาพ เกิดการใช้ทรัพยากรอย่างไม่เหมาะสม และข้อขัดแย้งระหว่างสมาชิกในชุมชน

อย่างไรก็ตาม หลังดำเนินโครงการ ผู้นำและสมาชิกชุมชนมีความรู้และความเข้าใจที่ดีขึ้นเกี่ยวกับบทบาทของกฎหมายป่าชุมชนและแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสม สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะในเรื่องการสร้างกลไกคณะกรรมการป่าชุมชน การกำหนดกฎกติกา และการเฝ้าระวังการใช้ทรัพยากรจากบุคคลภายนอก

ความคิดเห็นของผู้วิจัยต่อข้อค้นพบ

ผู้วิจัยเห็นว่า การเสริมสร้างความรู้ด้านกฎหมายป่าชุมชน การพัฒนาผู้นำ และการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นกลไกสำคัญ ที่ช่วยให้ชุมชนสามารถจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะประเด็นการใช้กฎหมาย

ป่าชุมชนร่วมกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งช่วยให้แนวทางปฏิบัติของชุมชนเหมาะสมกับบริบทและวิถีชีวิตของสมาชิก

นอกจากนี้ ผู้วิจัยเห็นว่า การสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างชุมชนกับหน่วยงานรัฐและองค์กรที่เกี่ยวข้อง จะช่วยให้แนวทางปฏิบัติสามารถดำเนินต่อเนื่องในระยะยาว ลดความเสี่ยงของการละเมิดกติกา และสร้างความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมในพื้นที่

ความสอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยอื่น

1. แนวคิดเกี่ยวกับกฎหมายป่าชุมชน

การที่ชุมชนได้รับความรู้เกี่ยวกับกฎหมายป่าชุมชนและสามารถจัดตั้งคณะกรรมการป่าชุมชน สอดคล้องกับแนวคิดที่ว่าชุมชนเป็นผู้ใกล้ชิดทรัพยากรและมีศักยภาพสูงสุดในการดูแลป่าของตนเอง

2. ทฤษฎีการมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Participation Theory)

ผลการวิจัยสอดคล้องกับทฤษฎีนี้อย่างชัดเจน เพราะการมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชนในทุกขั้นตอน ช่วยสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของและความรับผิดชอบร่วมกัน

การมีส่วนร่วมยังช่วยลดข้อขัดแย้งและเพิ่มความยอมรับในกฎกติกาชุมชน ซึ่งตรงกับผลการศึกษาของ เตือนภา ภูทอง (2561) และ สมชาย ธรรมสุทธิวัฒน์ (2567)

3. ทฤษฎีการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development Theory)

การบูรณาการความรู้ด้านกฎหมายป่าชุมชนเข้ากับภูมิปัญญาท้องถิ่นช่วยสร้างความสมดุลในสามมิติ คือ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งสอดคล้องกับกรอบแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สอดคล้องกับงานของ สุวัฒน์ ดวงแสนพุด (2564) และ วิชัย มงคลการ (2560) ที่ชี้ว่าภาวะผู้นำและการสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐเป็นปัจจัยหลักที่ช่วยให้เกิดแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสม

สอดคล้องกับแนวคิดของ Agrawal & Gibson (1999) ในเรื่องการศึกษาและเผยแพร่ความรู้เพื่อการจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ

ไม่สอดคล้องกับบางงานวิจัยที่เน้นเฉพาะการบังคับใช้กฎหมายโดยไม่คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนหรือการปรับใช้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งงานวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่าการบูรณาการองค์ความรู้ทั้งสองส่วนสำคัญต่อความยั่งยืน

สรุป

ผลการวิจัยยืนยันว่าการเสริมสร้างความรู้และการมีส่วนร่วมของชุมชน รวมทั้งการพัฒนาผู้นำและการบูรณาการกับภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็น ปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้ชุมชนใช้ประโยชน์จากกฎหมายป่าชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน ผลการศึกษาแสดงให้เห็นความสอดคล้องกับทฤษฎีและงานวิจัยก่อนหน้าในเรื่องการ

มีส่วนร่วมของชุมชน ภาวะผู้นำ และการให้ความรู้ แต่เพิ่มมิติพิเศษคือ การผสมผสานกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ทำให้แนวทางปฏิบัติเหมาะสมกับบริบทชุมชนและสามารถใช้เป็นต้นแบบขยายผลสู่ชุมชนอื่นได้

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 2 องค์ประกอบสำคัญของแนวทางปฏิบัติที่ทำให้ชุมชนใช้ประโยชน์จากกฎหมายป่าชุมชนได้อย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1.1 พัฒนาหลักสูตรอบรมเชิงปฏิบัติการแบบต่อเนื่อง ควรจัดอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับกฎหมายป่าชุมชนเป็นประจำ โดยออกแบบหลักสูตรให้เหมาะสมกับบริบทของแต่ละพื้นที่ ใช้รูปแบบการเรียนรู้ที่หลากหลาย เช่น การฝึกปฏิบัติจริง การศึกษาดูงานตัวอย่าง และการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างชุมชน เพื่อให้ความรู้ที่ได้รับสามารถนำไปปรับใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.2 ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนผ่านเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ควรจัดให้มีเวทีประชาคม หรือกิจกรรมแลกเปลี่ยนความรู้เกี่ยวกับกฎหมายป่าชุมชนอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้สมาชิกในชุมชนสามารถเสนอ

แนวคิดและแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมกับบริบทของตนเอง รวมถึงสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างชุมชน หน่วยงานภาครัฐ และองค์กรที่เกี่ยวข้อง

1.3 พัฒนาผู้นำชุมชนและกลไกการสนับสนุน ควรมีการฝึกอบรมและสนับสนุนให้ผู้นำชุมชนมีภาวะผู้นำที่เข้มแข็ง มีทักษะด้านการสื่อสารและการบริหารจัดการ รวมถึงส่งเสริมให้มีระบบพี่เลี้ยงหรือที่ปรึกษาเพื่อช่วยแนะแนวทางการปฏิบัติ ตลอดจนการสนับสนุนทรัพยากรจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้การดำเนินงานของชุมชนมีความยั่งยืน

2. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

2.1 การเสริมสร้างความรู้และทักษะให้แก่ผู้นำชุมชน

ข้อเสนอแนะ

ควรจัดโครงการฝึกอบรมและให้ข้อมูลเชิงลึกอย่างต่อเนื่องเพื่อเพิ่มพูนความรู้เกี่ยวกับกฎหมายป่าชุมชนให้แก่ผู้นำและสมาชิกชุมชน โดยใช้วิธีการที่เข้าถึงได้และเหมาะสม เช่น การจัดเวิร์กช็อป การสัมมนาเชิงปฏิบัติการ การจัดทำคู่มือหรือสื่อการเรียนรู้ที่เข้าใจง่าย

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- กรมป่าไม้ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (จัดฝึกอบรมและให้คำปรึกษาด้านกฎหมายป่าชุมชน)
- องค์การบริหารส่วนตำบล (อบรมเชิงพื้นที่และประสานงานกับชุมชน)
- มหาวิทยาลัย/สถาบันวิจัย (สนับสนุนองค์ความรู้และงานวิชาการ)

2.2 การสร้างระบบสนับสนุนภายในชุมชน

ข้อเสนอแนะ

ควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และบริหารจัดการป่า โดยการจัดตั้งกลุ่มหรือคณะกรรมการป่าชุมชนที่มีผู้นำชุมชนและสมาชิกมีบทบาทสำคัญในการกำหนดกฎกติกา ดูแลการใช้ทรัพยากร และติดตามผลการดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอ

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- องค์การบริหารส่วนตำบล และเทศบาล (สนับสนุนการจัดตั้งและกำกับดูแลคณะกรรมการป่าชุมชน)
- กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น (สนับสนุนด้านนโยบายและงบประมาณ)
- องค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) เช่น มูลนิธิอนุรักษ์ป่าไม้ (สนับสนุนความรู้ เทคนิค และเครือข่ายความร่วมมือ)

2.3 การพัฒนาภาวะผู้นำและการศึกษาอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

ควรมีกิจกรรมสนับสนุนการพัฒนาภาวะผู้นำและการให้ความรู้ในระดับท้องถิ่น เช่น การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างชุมชน การจัดอบรมผู้นำชุมชนด้านการจัดการทรัพยากร และการสร้างแพลตฟอร์มความรู้ร่วม (knowledge platform) เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งและความยั่งยืนในการใช้ประโยชน์จากกฎหมายป่าชุมชน

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น (สนับสนุนการอบรมและโครงการพัฒนาภาวะผู้นำ)
- กรมป่าไม้ (ให้ความรู้ด้านกฎหมายและแนวทางปฏิบัติ)
- สถาบันการศึกษาและมหาวิทยาลัย (พัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมและวิจัยร่วมกับชุมชน)
- องค์กรพัฒนาเอกชน (สนับสนุนกิจกรรมแลกเปลี่ยนประสบการณ์และสร้างเครือข่ายชุมชน)

3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 การสำรวจผลกระทบระยะยาว วิจัยเกี่ยวกับผลกระทบระยะยาวของโครงการฝึกอบรมต่อความรู้และการปฏิบัติของผู้นำและสมาชิกชุมชน เพื่อประเมินความยั่งยืนและความคงทนของผลลัพธ์ที่ได้

3.2 การพัฒนาหลักสูตรเฉพาะสำหรับกลุ่มเป้าหมาย ศึกษาเพื่อพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรมที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายที่มีความหลากหลาย เช่น กลุ่มเยาวชน ผู้สูงอายุ หรือชาวต่างชาติที่อาศัยในชุมชน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการถ่ายทอดความรู้

3.3 การวิจัยเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้เทคโนโลยี สำรวจและประเมินวิธีการใช้เทคโนโลยี เช่น แพลตฟอร์มออนไลน์ หรือแอปพลิเคชันมือถือ เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการเรียนรู้และปฏิบัติตามกฎหมายป่าชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ

เอกสารอ้างอิง

กรมป่าไม้. (2540). *ประโยชน์ของป่าไม้*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการกรมป่าไม้.

กาญจนา คุ่มทรัพย์. (2558). การจัดการป่าชุมชนท้องถิ่นอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาป่าชุมชนบ้านดอนหมู จังหวัดอุบลราชธานี. *วารสารการเกษตรราชภัฏ*, 14(1), 31–36.

เกษม จันทร์แก้ว. (2556). *การจัดการสิ่งแวดล้อมแบบผสมผสาน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

จักรพงษ์ พวงงามชื่น, & คณะ. (2556). การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน: กรณีศึกษาบ้านท่าป่าเปา ตำบลทาบลาดุก อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน. *วารสารวิจัยและพัฒนา มจร.*, 36(2), 215–234.

- ฉัตรชัย พงษ์ประยูร. (2549). *แนวความคิดใหม่ทางภูมิศาสตร์*. กรุงเทพฯ: มิสเตอร์ก็อปปี.
- ชาญชัย งามเจริญ. (2550). *ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการป่าชุมชน*. กรุงเทพฯ: ทวีวัฒนาการพิมพ์.
- เดือนนภา ภูทอง. (2561). การจัดการป่าชุมชนเพื่อความยั่งยืนโดยการใช้กระบวนการมีส่วนร่วมสาธารณะและจารีตประเพณีท้องถิ่นในพื้นที่ภาคเหนือ. *Journal of Administrative and Management*, 6(2), พฤษภาคม-สิงหาคม 2018.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2556). *วิธีการทางสถิติสำหรับการวิจัย เล่ม 1 (พิมพ์ครั้งที่ 5)*. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- พระครูพิพิธสุตาทร, & คณะ. (2552). *การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการอนุรักษ์ป่าชุมชนบนฐานเศรษฐกิจพอเพียง*. พระนครศรีอยุธยา: สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระราชบัญญัติป่าชุมชน, พ.ศ. 2562*. (2562). ราชกิจจานุเบกษา, 136 (ตอนที่ 64 ก), 1-15.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550*. (2550). ราชกิจจานุเบกษาฉบับกฤษฎีกา, 124 (ตอนที่ 47 ก), 1.
- วิชัย มงคลการ. (2560). *ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของการบริหารจัดการป่าชุมชนในภาคอีสาน*. มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.
- ฤทธิบาน สุชีวะกุล. (2554). รูปแบบพัฒนาการจัดการป่าชุมชนพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน. *วารสารบัณฑิตศึกษามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 1(2), 123-142.
- ศรีประไพร์ คุ่มศัตรา. (2559). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชุมชน: ศึกษากรณีตำบลช่องสะเดา อำเภอเมืองกาญจนบุรี จังหวัดกาญจนบุรี. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ*, 1(3), 59-68.
- สมชาย ธรรมสุทธิวัฒน์. (2567). การส่งเสริมและใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าไม้ตามกฎหมายป่าชุมชน พ.ศ. 2562. ใน การประชุมวิชาการระดับชาติ มอบ.วิจัย ครั้งที่ 18: Green-Growth-Gate (18-19 กรกฎาคม 2567). มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.
- สุรัสวดี ราชกุลชัย. (2543). *การวางแผนและการควบคุมทางการบริหาร*. กรุงเทพฯ: จามจุรี.
- สุวิทย์ ดวงแสนพุด. (2564). ศึกษาการจัดการป่าชุมชนแบบมีส่วนร่วม: กรณีศึกษาป่าชุมชนภูบอบ บ้านวังน้ำมอก ตำบลพระพุทธบาท อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย. *วารสาร มรม*, 15(1), มกราคม-เมษายน 2564.
- Chorley, R. J., & Haggett, P. (1967). *Models in geography*. New York, NY: Methuen.

ภาพตัวแทนอาหารในซีรีส์เกาหลีในมิติวัฒนธรรมและเศรษฐกิจระหว่างประเทศ
Food representation in Korean series from the perspective of
International culture and Economy

[Received: June 25, 2025; Revised: September 14, 2025; Accepted: September 16, 2025]

ศุภัญญา รัตนศรี

วิทยาลัยการเมืองการปกครอง
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Sukanya Rattanasri

College of Politic and Governance,
Mahasarakham University

นิลุบล ไพเราะ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์
วิทยาลัยการเมืองการปกครอง
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Nilubol Pairoh

Assistant Professor,
College of Politic and Governance,
Mahasarakham University

CORRESPONDING AUTHOR

Nilubol Pairoj, Assistant Professor, College of Politic and Governance, Mahasarakham University, Thailand. E-mail : nilubol.p@msu.ac.th

บทคัดย่อ

งานวิจัย เรื่อง “ภาพตัวแทนอาหารในซีรีส์เกาหลีในมุมมองวัฒนธรรมและเศรษฐกิจระหว่างประเทศ” มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาและอธิบายอาหารในซีรีส์เกาหลีผ่านมุมมองต่อมิติทางวัฒนธรรมและเศรษฐกิจระหว่างประเทศ โดยได้ศึกษาและวิเคราะห์จากซีรีส์ 4 เรื่อง ได้แก่ เรื่อง Itaewon Class (2563) Vincenzo (2564) , Queen of Tear (2567) และ Love Next Door (2567) ผลการศึกษาพบว่า ซีรีส์ทั้ง 4 เรื่อง มีการนำเสนอภาพตัวแทนอาหารผ่านซีรีส์หลากหลายเมนู เช่น กิมจิ รามยอน หมูย่างเกาหลี ชุปกิมจิ ขนมปังไข่ และอื่น ๆ ทั้งที่เป็นอาหารเกาหลีและอาหารจากแบรนด์อื่น เช่น ลูกอมโกบิโกของอินโดนีเซีย subway ของสหรัฐอเมริกา ทั้งนี้ เกาหลีใต้ได้นำเสนอภาพอาหารผ่านซีรีส์มายาวนาน โดยใช้เรื่องของโฆษณาแฝงมาทำให้สินค้ากลมกลืนไปกับการนำเสนอเนื้อหา ถือได้ว่าเป็นการส่งออกวัฒนธรรมและเป็นการขายสินค้าที่ทำให้เกิดพลวัตการค้าระหว่างประเทศ เป็นสินค้าออกที่ส่งผลให้วัฒนธรรมอาหารเกาหลีเฟื่องฟูในหลาย ๆ ประเทศและเป็นธุรกิจที่ใช้พื้นที่สื่อซีรีส์เกาหลีในการโฆษณาประชาสัมพันธ์สินค้าแบรนด์ต่าง ๆ ที่เอื้อประโยชน์ให้เกิดความสัมพันธ์ในมิติเศรษฐกิจระหว่างประเทศ

คำสำคัญ: อาหารในซีรีส์เกาหลี; ภาพตัวแทนอาหาร; การส่งออกวัฒนธรรม; เศรษฐกิจระหว่างประเทศ

Abstract

Research titled “Food representation in Korean series from the perspective of International culture and Economy” aims to study and explain food in Korean dramas through the lens of cultural and international economic dimensions. The study and analysis were conducted on a total of four series, including Itaewon Class (2020) Vincenzo (2021) Queen of Tear (2024) and Love Next Door (2024). The study found that all four series presented representations of food through a variety of dishes, such as kimchi, ramen, Korean barbecue, kimchi stew, egg bread, and others, including both Korean food and food from other brands like Indonesian Kopiko candy and Subway from the United States. South Korea has long showcased food through its series, using product placement to seamlessly integrate goods into the storyline. This can be seen as a cultural export and a product sale that creates dynamics in international trade. These exports have led to the flourishing of Korean cuisine in many countries and have become a business that uses Korean drama airtime to advertise various brand products, benefiting the international economy as well.

Keywords: Food in Korean dramas; food representation; cultural dimensions consumption; international economy

บทนำ

อิทธิพลการรับรู้เกี่ยวกับอาหารเกาหลี (K-Food) โดยเฉพาะจากซีรีส์เกาหลีส่งผลให้ความนิยมอาหารเกาหลีขยายตัวมากขึ้น โดยเฉพาะจากการรับชมซีรีส์ แดจังกึม ซึ่งถือเป็นซีรีส์เกาหลีเรื่องแรกที่สร้างกระแสนิยมอาหารเกาหลีในสังคมไทย และนำไปสู่การขยายตัวของร้านอาหารเกาหลีในไทยด้วย ทั้งนี้ ร้านอาหารเกาหลีร้านแรกในไทย คือ Seoul Jib เปิดในปี 2523 ซึ่งในขณะนั้นกระแสอาหารเกาหลีในไทยยังไม่เป็นที่รู้จัก กระทั่งเมื่อกระแสความนิยมซีรีส์เกาหลีถูกพูดถึงในวงกว้าง ทำให้ผู้คนสนใจอาหารเกาหลี เกิดการส่งออกวัฒนธรรมอาหารเกาหลี และทำให้เห็นการไหลบ่าวัฒนธรรมอาหารเกาหลีข้ามพรมแดนจากเกาหลีสู่ไทย

บทพิสูจน์ความสำเร็จของซีรีส์แดจังกึมที่ทำให้ร้านอาหารเกาหลีขยายตัวในไทยอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับที่มีผู้เชี่ยวชาญด้านอาหารให้สัมภาษณ์ไว้ “ความสำเร็จของละครเรื่องนี้กระตุ้นให้คนสนใจวัฒนธรรมอาหารเกาหลีมากขึ้นเยอะ ไม่เฉพาะแคในเกาหลีเอง แต่รวมไปถึงชาวต่างชาติที่อยากจะลิ้มลองมันสักครั้ง” อันบกเรียว ผู้เชี่ยวชาญด้านอาหารชาววังให้สัมภาษณ์ไว้ในบทความ Slow Food in Seoul ของนิตยสาร Le Figaro ประเทศฝรั่งเศส (นคร โพธิ์โพโรจน์, มปป) และปัจจุบัน “อาหารเกาหลีในลักษณะของร้านเต็นท์แดง” เป็นกระแสนิยมในไทย ดังข่าวจากกรุงเทพมหานครที่พูดถึงปรากฏการณ์ “ร้านเต็นท์แดง” ที่สร้างแรงกระเพื่อมแก่แวดวงธุรกิจร้านอาหารในเมืองไทย ที่เมื่อผนวกกับกระแส Korean Wave ที่มาแรง จึงทำให้มีผู้ประกอบการทั้งในพื้นที่กรุงเทพฯ และต่างจังหวัดลงทุนทำธุรกิจร้านเต็นท์แดงเพิ่มขึ้น (วรุณรัตน์ คัทมาตย์, 2565) สะท้อนให้เห็นความสำเร็จของรัฐบาลเกาหลี ภาคเอกชน ที่ให้การสนับสนุนซีรีส์เกาหลี และทำให้ซีรีส์ประสบความสำเร็จ ส่งผลทั้งต่อการส่งออกวัฒนธรรมและนำไปสู่การขยายตัวทางเศรษฐกิจ

ย้อนกลับไปในปี 2540 เกาหลีได้เผชิญวิกฤตเศรษฐกิจอย่างหนัก ผู้นำประเทศได้นำวัฒนธรรมมาเป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจโดยการพัฒนาภาพลักษณ์ประเทศ ผ่านสิ่งที่เรียกว่า Korean wave หรือ Hallyu ภายใต้นโยบายของประธานาธิบดี คิมแดจุง ซึ่งดำรงตำแหน่งระหว่างปี 2541-2546 โดยได้ผลักดันแผนนโยบายฟื้นฟูวัฒนธรรม ‘Hallyu Industry Support Development Plan’ ซึ่งใช้วัฒนธรรมเกาหลี ความเป็นเกาหลีควบคู่ไปกับการสร้างภาพลักษณ์ประเทศ สินค้า และบริการเกาหลี และได้ผลดีอย่างต่อเนื่อง มาถึงปัจจุบัน สำนักงานส่งเสริมการค้าในต่างประเทศ ณ กรุงโซล พิจารณาเห็นว่า K-pop และ K-culture มีอิทธิพลต่อผู้บริโภคทั่วโลก การนำดารา นักแสดง และภาพยนตร์ของเกาหลีมาเชื่อมโยงกับสินค้าต่าง ๆ โดยเฉพาะ สินค้าอาหาร เนื่องจากเป็นสิ่งที่ต้องบริโภคทุกวันและเป็นช่องทางที่จะทำให้ผู้บริโภครู้จักและอยากทดลองชิมอาหารใหม่ ๆ การแนะนำโดย ดารา นักแสดง หรืออินฟลูเอนเซอร์ ที่เป็นที่นิยมจะทำให้เกิดการยอมรับเกี่ยวกับสินค้าและแบรนด์ ปัจจุบันหลังจากที่นักแสดงได้โฆษณาสินค้าผ่านสื่อต่าง ๆ ทำให้มีกระแส

ต่อเนื่องโดยผู้ที่ชื่นชอบในดารา นักแสดง ส่วนมากไม่ใช่ชาวเกาหลีมีการผลิตคอนเทนต์ที่เกี่ยวข้องกับสินค้า บริการ และประชาสัมพันธ์ในประเทศด้วย (กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ, 2567)

จากที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่าเกาหลีได้เป็นอีกประเทศที่ประสบความสำเร็จจากการใช้ Soft Power โดยเฉพาะผลจากกระแส Korean wave หรือ Hallyu ที่ส่งออกวัฒนธรรม K-pop ผ่านละครโทรทัศน์ ภาพยนตร์ และศิลปิน ซึ่งหนึ่งในกระแสความนิยมอันเป็นผลจากการส่งออกวัฒนธรรม Soft Power นั้นคือ วัฒนธรรมอาหารเกาหลี อาหารเกาหลีมีการพัฒนาให้เข้ากับบริบทสมัยใหม่ มีการผสมผสาน มีความหลากหลาย และเป็นตัวอย่างของการส่งออกวัฒนธรรม ผ่านกระแส K-pop ผ่านซีรีส์ และนำไปสู่การขยายตัว เศรษฐกิจ โดยไม่ว่าจะเป็นซีรีส์เกาหลี ภาพยนตร์เกาหลีจะให้ความสำคัญกับการมีฉากเกี่ยวกับอาหาร การถ่ายทำเน้นฉากอาหาร เน้นภาพอาหาร การกินอาหาร การทำอาหาร หรืออย่างในภาพยนตร์เรื่อง Parasite ที่ได้รับรางวัลภาพยนตร์ยอดเยี่ยมจากงาน Academy Awards ปี 2563 ก็มีฉากที่นักแสดงเด่นในเรื่องกำลังทาน Chapaguri (จาปากูรี) บะหมี่กึ่งสำเร็จรูปของเกาหลี หรือที่หลายคนเรียกว่า “รามย็อน” (Ramyeon) (MARKETINGOOPS, 2563) รามย็อนพบเห็นในซีรีส์เกาหลีหลายเรื่องที่ฉายภาพของร้านสะดวกซื้อที่มีตัวละครเอกซื้อบะหมี่กึ่งสำเร็จรูปแล้วเดินไปกดน้ำร้อนแล้วไปนั่งกินอย่างจริงจัง โดยในไทยหาซื้อรามย็อนได้ในร้านสะดวกซื้อเช่นกัน นอกจากนี้ คิม บับ (ข้าวห่อสาหร่าย) บิบิมบับ (ข้าวยำเกาหลี) ต็อกบกอกก็ ภัททอด เกาหลี จาจังมยอน (บะหมี่เกาหลีซอสดำ) และอาหารขึ้นชื่ออย่าง กิมจิ ผักดองที่เป็นเครื่องเคียงได้รับความนิยมและมีชื่อเสียงอย่างมากในสังคมไทย ดังจะเห็นได้จากการจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวเกาหลีของบริษัททัวร์ ไทยหลายบริษัท โดยเฉพาะช่วงหลังความสำเร็จของซีรีส์แดจังกึม ที่นอกจากจะมีโปรแกรมใส่ชุดฮันบกเที่ยวชม พระราชวังแล้วยังต้องจัดให้มีการฝึกทำกิมจิด้วย

จากอิทธิพล Soft Power เกาหลีที่ไม่ได้มีแค่อาหารเกาหลี ส่งผลเชื่อมโยงสู่การจัดอันดับ Global Soft Power Index ของ Brand Finance โดยในปี 2565 เกาหลีอยู่อันดับที่ 12 ของโลกด้าน Soft Power อันเป็นผลจากที่เกาหลีได้ให้ความสำคัญกับสื่อบันเทิงและวัฒนธรรมในประเทศ จากกระแส Hallyu หรือ Korean Wave ส่งผลให้อุตสาหกรรมสื่อเพื่อความบันเทิง ผลิตภัณฑ์ความงาม อาหาร ภาษาและวัฒนธรรม รวมถึงการท่องเที่ยว เติบโตอย่างต่อเนื่องทั้งในประเทศและต่างประเทศ และถือเป็นอุตสาหกรรมหลักที่เกาหลีได้ใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนา Soft power ข้อมูล Global Soft Power Index ปี 2567 เกาหลีได้อยู่ในอันดับที่ 15 ของโลก แต่ข้อมูลในปี 2568 เกาหลีได้ขึ้นมาสู่อันดับที่ 12 อีกครั้ง (Brand Finance, 2568) การประสบความสำเร็จด้าน Soft Power อันมาจากการส่งออกวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อการค้าการลงทุนระหว่างประเทศที่เพิ่มสูงขึ้นอันเป็นภาพสะท้อนที่ชัดเจนในความสำเร็จของเกาหลีได้

อีกกรณีตัวอย่างของการลงทุนของบริษัทต่างประเทศที่น่าสนใจในซีรีส์เกาหลี คือ Subway Subway เป็นยี่ห้อแซนวิชที่เห็นในซีรีส์เกาหลีหลาย ๆ เรื่อง โดยเรื่องที่มีชื่อเสียงมากคือ เรื่อง Descendants of the Sun ข้อมูลจากลงทุนเกิร์ล อธิบายว่าตลอดการฉายและฉายซ้ำของซีรีส์เรื่องนี้ส่งผลให้ยอดขาย

Subway สูงขึ้นด้วย (ลงทุนเกิร์ล, 2564) ทั้งนี้ Subway เป็นแบรนด์วิเศษสัญชาติอเมริกันที่เป็นที่นิยมอย่างมาก และมีการขยายสาขาไปในหลายประเทศ ทั่วโลกมีมากกว่า 37,000 สาขา ในเกาหลีใต้ Subway ได้รับความนิยมเช่นกันและมีจำนวนกว่า 500 สาขา (ลงทุนเกิร์ล, 2564)

ในส่วนของงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากประเด็นการสร้างและการส่งออกวัฒนธรรมอาหารเกาหลี ผู้ศึกษาพบว่ามีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเด็นนี้หลายเรื่อง แต่จะขอยกตัวอย่าง 5 เรื่อง ดังนี้ งานวิจัยของ ชญานลำภา (2556) เรื่อง *การศึกษาทัศนคติ การรับรู้ และพฤติกรรมการบริโภคตามกระแสเกาหลีนิยม* เป็นการศึกษาทัศนคติ การรับรู้ และพฤติกรรมการบริโภคกระแสแบบเกาหลีนิยม พบว่าทิศทางความต้องการของกระแสการตลาดแบบเกาหลีนิยมยังอยู่ในทางบวกทุกกลุ่มสินค้าและบริการ งานลำดับที่สองเป็นงานของ ชัชพันธ์ ย่อมอ่อนและชุตินัน แฝงพงษ์ (2562) เรื่อง *การสร้างนวัตกรรมจากแดจังกึมในบริบทของประเทศไทย* เป็นการศึกษาการสร้างนวัตกรรมจากซีรีส์แดจังกึมของเกาหลีจนเกิดความนิยมในต่างประเทศ และการสร้างนวัตกรรมจากซีรีส์แดจังกึมของประเทศไทย ลำดับที่สามเป็นงานของ นัชชา วอคเกอร์ (2564) เรื่อง *การเผยแพร่วัฒนธรรมด้านอาหารของประเทศไทยผ่านซีรีส์* ได้มีการศึกษาถึงวิธีการเผยแพร่วัฒนธรรมด้านอาหาร และวิเคราะห์ถึงกลยุทธ์ที่ประเทศที่ประเทศไทยได้ใช้และประสบความสำเร็จในการประชาสัมพันธ์วัฒนธรรมด้านอาหารสู่ระดับสากล ภาพอาหารในซีรีส์ เป็นวิธีที่เกาหลีได้ใช้มาอย่างยาวนาน ซึ่งเป็นการประชาสัมพันธ์อย่างประณีตประนอมและแนบเนียน ลำดับสี่เป็นผลงานของ มุทิตา เอื้องสุภาภรณ์ (2565) เรื่อง *อิทธิพลของสื่อบันเทิงเกาหลีที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้ออาหารเกาหลีของผู้บริโภคชาวไทย* พฤติกรรมการเลือกซื้ออาหารเกาหลีของผู้บริโภคชาวไทยที่มีความชื่นชอบในวัฒนธรรมเกาหลี ซึ่งปัจจัยด้านความชื่นชอบในละครซีรีส์เกาหลี วงการบันเทิงเกาหลี ส่งผลต่อปัจจัยด้านภาพลักษณ์ของประเทศเกาหลีได้ และลำดับสุดท้ายงานของ วิสาชา เทียมลมม (2565) เรื่อง *อาหารเกาหลีทำให้เราผลิตเพลิน : อุตสาหกรรมวัฒนธรรมในซีรีส์เกาหลี* ได้ศึกษาการนำเสนออาหารเกาหลีจากละครซีรีส์เกาหลีภายใต้แนวคิดอุตสาหกรรมวัฒนธรรม เพื่อวิพากษ์การผลิตวัฒนธรรมการเผยแพร่ผ่านสื่อรูปแบบต่าง ๆ รวมทั้งกับการครอบงำทางวัฒนธรรมที่กระแส K-Pop ทำให้คลื่นวัฒนธรรมเกาหลีกลายเป็นแบบแผนการดำเนินชีวิต ทำให้ผู้ชมซึมซับวัฒนธรรมการรับประทานอาหาร และเชื่อมโยงโลกในละครกับโลกในชีวิตจริง จึงนับว่าเป็นผลดีต่อความเจริญทางเศรษฐกิจ ที่ได้ทั้งการขายซีรีส์ ขายสินค้า ขายวัฒนธรรมการบริโภค

จากการทบทวนวรรณกรรมข้างต้น จะเห็นงานวิจัยที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมอาหารเกาหลี การบริโภคอาหารเกาหลี ในมิติการเผยแพร่วัฒนธรรม การรับรู้วัฒนธรรม อิทธิพลสื่อบันเทิงต่อความนิยมในการบริโภคอาหารเกาหลี แต่กระนั้นยังไม่ค่อยพบงานวิจัยที่เชื่อมโยงมิติวัฒนธรรมกับมิติเศรษฐกิจระหว่างประเทศ ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงสนใจประเด็นอาหารเกาหลีในซีรีส์เกาหลี ประเด็นการผลิตซ้ำที่จะผนวกมิติวัฒนธรรมกับมิติเศรษฐกิจระหว่างประเทศ เพราะเห็นว่าทั้งสองมิตินี้มีความสัมพันธ์กัน จึงนำมาซึ่งวัตถุประสงค์การท้าวิจัย

คือ เพื่อศึกษาวิเคราะห์และอธิบายภาพตัวแทนอาหารในซีรีส์เกาหลีในมิติทางวัฒนธรรมและเศรษฐกิจระหว่างประเทศ

ขอบเขตการศึกษา

ขอบเขตด้านเนื้อหาในมิติวัฒนธรรมระหว่างประเทศในงานวิจัยนี้คือการศึกษาวัฒนธรรมข้ามชาติที่เน้นการนำเสนอภาพอาหารในซีรีส์เกาหลีที่มีการนำเสนอการทำอาหารเกาหลีวัตถุดิบการทำอาหาร ขั้นตอนการทำอาหาร การบริโภคอาหารในชีวิตประจำวัน จากการนำเสนอภาพดังกล่าวทำให้ผู้ศึกษาสนใจศึกษามิติวัฒนธรรมข้ามชาติผ่านอาหารที่ปรากฏในซีรีส์เกาหลี เพื่อนำมาวิเคราะห์ความเชื่อมโยงระหว่างมิติวัฒนธรรมกับมิติเศรษฐกิจ โดยเฉพาะมิติเศรษฐกิจระหว่างประเทศ ผ่านการค้า การลงทุนระหว่างประเทศ โดยเลือกศึกษาผ่านซีรีส์ 4 เรื่อง ได้แก่ Itaewon Class (2563) Vincenzo (2564) , Queen of Tear (2567) Love Next Door (2567) โดยเหตุผลที่เลือกศึกษาทั้ง 4 เรื่อง เนื่องจาก ทั้ง 4 เรื่องมีการนำเสนอภาพตัวแทนอาหารที่โดดเด่น น่าสนใจ และเป็นทีกล่าวถึงในสื่อโซเชียลมีเดียจนเกิดเป็นกระแส และผู้ศึกษาสามารถหียบประเด็นอาหารมาอธิบายเชื่อมโยงสู่การศึกษามิติเศรษฐกิจระหว่างประเทศได้ โดยขอบเขตด้านเวลาคือ ปี 2020 – 2024 เป็นช่วงเวลาซีรีส์ทั้ง 4 เรื่องออกฉาย

แนวคิดทฤษฎี

แนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในงานวิจัยประกอบด้วย แนวคิดการสร้างภาพตัวแทน ใช้วิเคราะห์ภาพตัวแทนอาหารเกาหลี ภาพอาหารเกาหลี แนวคิดอุตสาหกรรมวัฒนธรรม ใช้วิเคราะห์กระบวนการทำวัฒนธรรมให้เป็นสินค้าผ่านอาหารเกาหลี ซึ่งสอดคล้องกับที่รัฐบาลเกาหลีมียุทธศาสตร์ที่ชัดเจน มีการวางแผนแปลงวัฒนธรรมไปสู่วัฒนธรรมเชิงพาณิชย์ให้เป็นสินค้าส่งออกสำคัญ แนวคิดผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม ใช้วิเคราะห์การผลิตซ้ำภาพอาหาร ทั้งการผลิต การบริโภค ในซีรีส์หลายเรื่องหลายแนว แนวคิดที่เกี่ยวกับมิติเศรษฐกิจ เช่น แนวคิดเกี่ยวกับการค้า การลงทุนจากต่างประเทศ อีกหนึ่งแนวคิดที่นำมาศึกษาในงานวิจัยนี้คือ แนวคิดเศรษฐศาสตร์ระหว่างประเทศ เป็นแนวคิดที่อธิบายทั้งเศรษฐกิจภายในประเทศเศรษฐกิจระหว่างประเทศ และยังใช้พยากรณ์แนวโน้มการลงทุนระหว่างประเทศ ดังจะเห็นได้จากการลงทุนของบริษัทสหรัฐอเมริกาในเกาหลีใต้ จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎี ผู้ศึกษาได้เชื่อมโยงมิติวัฒนธรรมจากการนำเสนอภาพจำอาหารผ่านซีรีส์เกาหลี ที่มีการโฆษณาแฝงอย่างแนบเนียน จนเกิดความต้องการในการบริโภค ที่เชื่อมโยงไปสู่การส่งออกสินค้าเกิดการค้ำระหว่างประเทศอันเป็นผลจากการส่งออกวัฒนธรรมเกาหลีผ่านสื่อซีรีส์

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้เครื่องมือการวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Analysis) เกี่ยวกับการนำเสนอภาพอาหารในซีรีส์เกาหลี สะท้อนมุมมองในมิติวัฒนธรรมและมิติเศรษฐกิจ

ระหว่างประเทศ มีการทบทวนวรรณกรรม เอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและอีกหนึ่งเครื่องมือคือ การวิเคราะห์
ตัวบท (Textual Analysis) จากสื่อซีรีส์เกาหลี 4 เรื่อง ได้แก่ Itaewon Class (2563) Vincenzo (2564) ,
Queen of Tear (2567) Love Next Door (2567) เข้าถึงได้จากแอปพลิเคชัน Netflix ซึ่งเป็นแอปพลิเคชันที่
รวมซีรีส์เกาหลีมากมาย โดยมีเกณฑ์การวิเคราะห์ดังนี้ มิติด้านวัฒนธรรม : การส่งออกวัฒนธรรม การผลิต
และผลิตซ้ำวัฒนธรรม และมิติด้านเศรษฐกิจระหว่างประเทศ : การค้าระหว่างประเทศ และการลงทุนจาก
ภายนอก

ผลการวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นการศึกษาการนำเสนอภาพตัวแทนอาหารในซีรีส์เกาหลี เพื่อเชื่อมโยงให้เห็นมิติ
วัฒนธรรมกับมิติเศรษฐกิจระหว่างประเทศ โดยศึกษาการสร้างวัฒนธรรมให้เป็นสินค้าออกที่นำไปสู่การส่งออก
วัฒนธรรมและรายได้ทางเศรษฐกิจ ดังจะนำเสนอผ่านซีรีส์ 4 เรื่องดังนี้

1. เรื่อง Itaewon Class (2563) จากการรับชมซีรีส์เป็นการเล่าถึง การต่อสู้ทางธุรกิจ สะท้อนความ
เอารัดเอาเปรียบ ความไม่เป็นธรรม ความเหลื่อมล้ำของสังคม พักเซอร์อย ได้เปิดร้านอาหารชื่อ ทันบัม ในย่าน
อินทวอน วันหนึ่งเขาได้พบกับ โซฮีซอ เนตไอดอลแบบบังเอิญและต่อมาโซฮีซอทำให้ทันบัมถูกปิดชั่วคราว โซฮี
ซอได้รับรู้เรื่องราวในอดีตบางส่วนของพักเซอร์อย ทั้งความรู้สึกลึกซึ้งและรู้สึกชอบจึงได้ขอสมัครเป็นผู้จัดการร้าน
โดยยอมทิ้งการเรียนมหาลัย จุดเริ่มของการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ เมื่อโซฮีซอได้เข้ามาปรับปรุงร้านและทำ
การตลาดใหม่ทั้งหมดทำให้ร้านมียอดขายดีขึ้นและได้รับเชิญเพื่อเข้าร่วมรายการทีวี เมื่อทันบัมเป็นที่รู้จักมาก
ขึ้นและได้รับโอกาสในการเข้าร่วมรายการทีวีทำให้ทันบัมมีชื่อเสียงจนมีนักลงทุนรายใหญ่มาขอร่วมลงทุน
ทำแฟรนไชส์และมีผู้มาร่วมลงทุนอีกเป็นจำนวนมาก แต่แล้วก็เกิดการหักเหลี่ยมเมื่อทุนรายใหญ่เปลี่ยนใจถอน
ทุนคืนทั้งหมดทำให้ร้านต้องแบกรับภาระการขยายกิจการ แต่สุดท้ายมีนักลงทุนมาช่วยพยุงกิจการจนเมื่อ
เวลาผ่านไป บริษัท IC หรือ Itaewon Class ประสบความสำเร็จ (สมพงศ์ เสฎฐพงษ์พาทนิช, 2563)

ประเด็นของเรื่อง Itaewon Class ตามความเห็นของผู้ศึกษาที่ต้องการนำมาวิเคราะห์ คือ ภาพของ
อาหารเกาหลีผ่านการทำร้านอาหารที่ซีรีส์นำเสนอออกมาได้น่าสนใจ มีอาหารหลายเมนูที่ถูกพูดถึงในเรื่องนี้
โดยเฉพาะซูบกิมจิเต้าหู้อ่อน ที่ทำให้ผู้ชมซีรีส์อยากเป็นนักท่องเที่ยวเดินตามรอยซีรีส์ไปเที่ยวกินชมช้อปปิ้ง
ร้านอาหารในย่านอินทวอน โดยหลังจากซีรีส์ออกฉายถนนเส้นหลักเต็มไปด้วยร้านค้าสินค้าแบรนด์ชั้นนำไป
จนถึงร้านค้าแผงลอย และมีร้านอาหารและคาเฟ่จำนวนมาก จนกลายเป็นย่านที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เดินทาง
มาลิ้มลองรสชาติเมนูอาหารต่างๆ ส่งผลให้ร้านค้าร้านอาหารเกิดรายได้ เศรษฐกิจมีการขยายตัวจากการ
เดินทางท่องเที่ยว และนักท่องเที่ยวจำนวนหนึ่งก็คือแฟนคลับซีรีส์เกาหลี ผู้ที่ดูซีรีส์ Itaewon Class
(Mushrooms Travel, 2566)

2. เรื่อง Vincenzo (2564) จากการรับชมซีรีส์ เนื้อเรื่องของซีรีส์เป็นการเล่าถึง วินเซนโซ่ ทนายหัวหน้าแก๊งมาเฟียชื่อดังในประเทศอิตาลีที่บินกลับมาเกาหลีใต้เพื่อปฏิบัติการจัดการกับตึกคิมกกาလာซ่า ซึ่งได้ตึกนี้มีทองคำมูลค่ามหาศาลซ่อนอยู่ โดยการวางแผนให้เหล่าผู้เช่าทั้งหลายย้ายออกแต่ก็ติดเงื่อนไขและติดผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการตึกมากมายทั้งนายผู้ทำงานเพื่อสังคมที่เปิดสำนักงานอยู่ที่ตึกคิมกกาလာซ่า และบริษัทเภสัชกรรมชื่อ บาเบล แต่ประเด็นที่น่าสนใจในการเลือกศึกษา Vincenzo ไม่ใช่แค่เนื้อเรื่องที่สนุกซับซ้อน แต่เป็นซีรีส์ที่มีการฉายภาพตัวแทนอาหารเกาหลีที่เด่นชัด หลากหลาย นอกจากนั้นยังมีการนำเสนอสินค้าของประเทศอื่นด้วย

วินเซนโซ่ เปิดฉากแรกด้วยการที่วินเซนโซ่กินตอกบกก็ ต่อมาเป็นฉากการกิน จัมปง ซึ่งเป็นมาม่าเกาหลี (มาม่าซุปะทะเลสดเผ็ด) นอกจากฉากของ วินเซนโซ่ แล้วยังมีฉากของนางเอกของเรื่องที่มีการกินรามยอน ขนมรูปปลาไส้ถั่วแดง หรือ ฟุงออปัง ในซีรีส์เรื่องนี้มีฉากนำเสนอฟุงออปังที่น่าสนใจที่ย้อนให้เห็นภาพในอดีต และการนำฟุงออปังมาเป็นสื่อในการระลึกถึงคนที่จากไป ฟุงออปังเป็นขนมที่ได้รับความนิยมอย่างมากและมีแฟรนไชส์ขายในประเทศไทย โดยความเป็นมาในการขายขนมฟุงออปัง จากเรื่องราวในเว็บไซต์ของแฟรนไชส์ : ฟุง-อ-ปัง เล่าว่าได้แรงบันดาลใจมาจากการดูซีรีส์ เรื่อง Vincenzo นายมาเฟีย ทำให้ได้รู้จักขนมชนิดนี้ โดยฟุงออปังได้รับความนิยมมากขึ้นจากคนที่ดูซีรีส์เกาหลี และเป็นขนมที่ยังหากินไม่ได้ในประเทศไทย ผู้คิดค้นแฟรนไชส์จึงได้ทำให้คิดค้นและพัฒนาสูตรให้ใกล้เคียงและถูกปากคนไทย (silacorp,มปป) ช่วงแรกมีวางจำหน่ายแถวซอยอารีย์ ในกรุงเทพฯ ในส่วนของอาหารประเทศอื่นที่แฝงมาในเรื่อง เช่น โกบิกโก้ เป็นลูกอมกาแฟจากอินโดนีเซีย ในซีรีส์จะได้เห็นโกบิกโก้วางประกอบอยู่หลายฉากโดยเฉพาะฉากห้องทำงานของพระเอก รวมถึงมีฉากที่พระเอกของเรื่อง ชงจุงกิ กินโกบิกโก้อย่างเอร็ดอร่อย สะท้อนให้เห็นถึงการโฆษณาและการลงทุนข้ามชาติผ่านการตีลของบริษัทโกบิกโก้กับบริษัทผู้ผลิตซีรีส์

3. เรื่อง Queen of Tear (2567) จากการรับชมซีรีส์ เนื้อเรื่องของซีรีส์เป็นการเล่าถึงความไม่เท่าเทียมในสังคมของแต่ละชนชั้น การต่อสู้ของพระเอกกับครอบครัวนางเอก การต่อสู้ทางด้านธุรกิจ โดยที่พระเอกมาจากชนชั้นกรรมกร ส่วนนางเอกเป็นลูกหลานของตระกูล แซโบล ซึ่งเป็น 1 ใน 3 ตระกูลใหญ่ของเกาหลีใต้ที่รวยระดับพันล้าน พระเอกเป็นผู้อำนวยความสะดวกนายอยู่ในบริษัทของนางเอกซึ่งนางเอกเป็นผู้บริหารหญิงที่ไฟแรง ทั้งคู่แต่งงานกันเป็นสามีภรรยา ต่อมานางเอกป่วยเป็นโรคร้ายแรงอยู่ได้ก็เพียงแค่ 3 เดือน ต่อมาบริษัทนางเอกมีปัญหาทำให้พระเอกต้องเข้ามาช่วยครอบครัวนางเอกและได้พากลับบ้านของพระเอกที่อยู่กันแบบง่าย ๆ ตามประสาครอบครัวในชนบท ความโดดเด่นของเรื่องนี้คือภาพตัวแทนอาหารเกาหลีที่เป็นมากกว่าอาหาร อาหารคือวัฒนธรรม ในซีรีส์มีฉากที่ทำให้เห็นการนั่งล้อมวงกินข้าวพร้อมพูดคุยเรื่องราวต่าง ๆ มีฉากที่แม่ของพระเอกทำอาหารและเน้นฉายให้เห็นกรรมวิธีการปรุงอาหารแบบคนเกาหลี ทั้งการทำซูบกิมจิ เต้าหู้อ่อน หมูย่างเกาหลี มีการทำกิมจิ หรือเรียกอีกอย่างว่า กิมจัง ของเกาหลี ซึ่งเป็นภูมิปัญญาการถนอมอาหารแบบดั้งเดิม ทั้งยังใส่วิถีคิดการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากผู้หญิงสู่ผู้หญิงในบ้าน เป็นกิจกรรมที่ออกแบบให้

ผู้หญิงได้พูดคุยกัน แลกเปลี่ยนเรื่องเล่าสนุกตลกขบขัน และเป็นกิจกรรมที่สานสัมพันธ์ในครอบครัวจากรุ่นสู่รุ่น จนได้รับการยกย่องจาก UNESCO ในปี 2013 เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (กัญญาณัฐ เตโชติอัศนีย์, 2566) ถึงแม้ กิมจิ ของเกาหลีใต้จะคล้าย ผักดอง หรือ ส้มผัก ของประเทศไทย แต่ขั้นตอนการทำ ย่อมแตกต่างกัน รสชาติ น้ำหนักหรือรสชาติใช้ก็แตกต่างกัน กิมจินับว่าเป็นอาหารที่ขึ้นชื่อและสามารถนำไป ประกอบอาหารอื่นๆ ได้หลายอย่างเช่น ข้าวผัดกิมจิ ซุปกิมจิ ข้าวยำเกาหลีหรือบิบิมบับ

ปัจจุบันเกาหลีใต้มีการส่งออกกิมจิเป็นรายใหญ่ของโลก แต่เนื่องจากปัญหาสภาพอากาศทำให้ผลิตได้ ไม่เพียงพอจึงต้องนำเข้าจากจีน ในงานของ กัญญาณัฐ เตโชติอัศนีย์ (2566) ได้อธิบายในประเด็นนี้ว่า ช่วง 2-3 ปีที่ผ่านมาสภาพอากาศแปรปรวนทำให้ผลผลิตผักกาดขาวลดลง ปริมาณผักกาดขาวที่ลดลงไม่ได้ส่งผลกระทบต่อ เฉพาะเศรษฐกิจแต่ยังส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมการทำกิมจิ จากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นทำให้รัฐบาลเกาหลีใต้ ต้องเข้ามาแทรกแซงการผลิตด้วยการวางแผนทุ่มงบประมาณราว 40 ล้านดอลลาร์สหรัฐ (1.3 พันล้านบาท) สร้างโรงงานเก็บผักกาดขาวในเมืองโกซ็อมและแฮนัม คาดว่าโรงงานแห่งนี้จะสามารถเก็บผักกาดขาว ได้ 10,000 ตัน และผักกาดดอง 50 ตันต่อวัน โดยคาดว่าจะแล้วเสร็จในปี 2568 ทำให้รัฐบาลจำเป็นต้อง นำเข้ากิมจิจากจีนเพื่อจัดการปัญหาในระยะสั้นก่อน (กัญญาณัฐ เตโชติอัศนีย์, 2566) ด้าน Data Bridge Market Research คาดการณ์ว่าในปี 2572 ตลาดกิมจิจะเติบโตมากขึ้น โดยมีมูลค่าอยู่ที่ 4.9 พันล้านดอลลาร์ สหรัฐ จาก 2 ปัจจัยคือเทรนด์การรับประทานอาหารนานาชาติที่พุ่งสูงขึ้น และเทรนด์อาหารเพื่อสุขภาพที่พุ่ง สูงขึ้นด้วย (กัญญาณัฐ เตโชติอัศนีย์, 2566) ซึ่งในความเห็นของผู้ศึกษาเห็นด้วยอย่างยิ่งว่ากิมจิมีความสำคัญ นอกจากสะท้อนภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม กิมจิยังเป็นรายได้เข้าประเทศและต้องสั่งนำเข้าจากประเทศอื่นใน ยามที่ประเทศขาดแคลน กิมจิจึงเป็นเรื่องใหญ่ที่ทั้งภาครัฐและเอกชนให้ความสำคัญ เป็นตัวอย่างของการ ส่งผ่านจากมิตวัฒนธรรมไปยังมิติเศรษฐกิจระหว่างประเทศได้ชัดเจน

4. เรื่อง Love Next Door (2024 / 2567) เป็นการเล่าถึงความฝันในชีวิต คล้ายๆ กับที่ตอนเด็ก ๆ ผู้ใหญ่มักจะถามว่า โตขึ้นฝันอยากเป็นอะไร พระเอกกับนางเอกของเรื่องนี้ต่างมีความฝันที่ต่างกัน เพราะฐานะ ครอบครัวยุทธ การศึกษาที่แตกต่างกัน พระเอกอยากเป็นนักกีฬาว่ายน้ำแต่ไม่ได้เป็นเนื่องจากประสบอุบัติเหตุแต่ ยังได้เป็นสถาปนิกเหมือนที่ตั้งใจ ส่วนนางเอกแม้จะเรียนเก่งแต่ต้นทุนทางครอบครัวที่ไม่ดี ทำให้ไม่กล้าแม่จะ ฝัน อย่างไรก็ตาม ซีรีส์เรื่องนี้ Love Next Door ได้สอดแทรกเรื่องการปลุกใจให้คนรุ่นใหม่ไม่ยอมแพ้ ให้ลุกขึ้น สู้อีกครั้ง ภาพที่นางเอกและเพื่อนนางเอกกินขนมปังไข่ (แซนวิชไข่) และมีการพูดคุยเรื่องราวต่างๆ ประเด็นอยู่ที่ ขนมปังไข่หรือแซนวิชไข่ ในความเห็นของผู้ศึกษาจึงอยากหยิบมาวิเคราะห์เพราะในไทยแซนวิชแบบนี้กำลัง เป็นที่ถูกพูดถึง ชายดี เป็นที่นิยมอย่างมากในหมู่นักศึกษาและคนทำงานออฟฟิศ ที่มาของแซนวิชไข่นี้มาจาก เกาหลีใต้ โดยร้านขนมปังไข่ หรือ แซนวิชไข่ หรือที่เรียกอีกชื่อว่า แซนวิชเกาหลีนี้ ยี่ห้อ EGGDROP เป็นร้านที่ เปิดขายเป็นที่แรก (สาขาสยามสแควร์) EGG DROP เปิดตัวเมื่อปี 2560 โดยบริษัท Golden Hind เป็นผู้ก่อตั้ง และได้วางแผนการตลาดผ่านซีรีส์เกาหลี ซึ่งมีหลายเรื่องที่แซนวิชไข่ได้ไปปรากฏในฉากในซีรีส์ เช่น Hospital

ชุปกิมจิเต้าหู้อ่อน รามย็อน (มามาเกาหลี) ต็อกบกกี บีบีมบับ (ข้าวยาเกาหลี) ไก่ทอดเกาหลี คิมบับ (ซูชิเกาหลี) เป็นต้น ยกตัวอย่าง เช่น ฉากการทำข้าวยาเกาหลีในซีรีส์หลายๆ เรื่อง ที่ตัวละครเอกนำวัตถุดิบหลายๆ อย่างจากในตู้เย็น เช่น แดงกวา แครอท ถั่วงอก ผักอื่นๆ มาขยำๆ ใส่ซอสโคชูจังแล้วโขลกการกินข้าวยาอย่างนำเอรีตอรร้อย หากมองด้วยมุมมองแนวคิดการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม เราจะเห็นฉากการทำข้าวยานี้ผ่านซีรีส์หลายๆ เรื่อง ยิ่งไปกว่านั้นเราจะเห็นวงจรการผลิต ส่งออก การบริโภค การผลิตซ้ำ ดังเช่นที่มีการฉายซ้ำฉากบริโภคอาหารในชีวิตประจำวัน และมีการนำเสนอฉากเกี่ยวกับอาหารค่อนข้างนาน ประกอบกับลักษณะการกินที่มีอรรถรสทำให้คนดูจดจำและคิดตามว่าอาหารจานนั้นๆ อร่อยจนต้องทำตาม กินตาม แม้กระทั่งการกินรามย็อน (มามาเกาหลี) ในร้านสะดวกซื้อก็ย่นย่อ วิเคราะห์ผ่านเรื่อง Itaewon Class หรือจะเป็นฉากมินิมาร์ทที่มีการนำเสนอภาพมาเกาหลีวางเรียงรายกันใน Vincenzo รวมถึงฉากการนำฟองอปปิงไปเป็นของขวัญหน้าหลุมศพเป็นสื่อแทนความระลึกถึง ยิ่งไปกว่านี้ ไม่ใช่แค่อาหารเกาหลี ยังมีสินค้าอาหารและของกินเล่นจากประเทศอื่นๆ เช่น ลูกอมยี่ห้อโกปีโก้ (Kopiko) จากอินโดนีเซีย รวมถึง แซนด์วิช (Subway) จากสหรัฐอเมริกา ที่ปรากฏในซีรีส์เกาหลีหลายเรื่อง สะท้อนอาหารที่เป็นมากกว่าอาหาร อาหารคือรายได้เข้าประเทศอันเป็นผลจากการส่งออกวัฒนธรรม

ตารางภาพตัวแทนอาหารในซีรีส์เกาหลีในมุมมองวัฒนธรรมและเศรษฐกิจระหว่างประเทศ ดังนี้

เกณฑ์การวิเคราะห์	Itaewon Class (2020)	Vincenzo (2021)	Queen of Tear (2024)	Love Next Door (2024)
ภาพอาหาร	รามย็อน ชุปกิมจิเต้าหู้อ่อน	อพุงปัง / รามย็อน /แซนด์วิช / จัมปง / โกปีโก้	หมุย่าง / กิมจิ	คิมบับ / ขนมหงอก (แซนด์วิชเกาหลี)
มิติด้านวัฒนธรรม (การส่งออก วัฒนธรรม) การบริโภค การส่งออก การผลิตซ้ำ	วัฒนธรรมการทำอาหารเกาหลี การรับประทานอาหาร	ความนิยมในการกิน รามย็อนในร้าน สะดวกซื้อ ในที่ ทำงาน การใช้อาหารเป็นสื่อ แทนความระลึกถึง นึกถึงคนที่จากไป	การรับประทานอาหาร ร่วมกันในครอบครัว วัฒนธรรมการทำกิมจิ ภูมิปัญญาถ่ายทอดรุ่นสู่รุ่น อาหารคือวัฒนธรรม	วัฒนธรรมการกินขนมหงอก ไข่และการทำคิมบับ ทำให้ ทั้งขนมหงอกและคิมบับ ได้รับความนิยมในไทยจน เกิดเป็นร้านแฟรนไชส์ขนมหงอก ปังไข่และมีคิมบับขายใน ร้านสะดวกซื้อของไทย (711)
มิติด้านเศรษฐกิจ ระหว่างประเทศ การค้าระหว่าง ประเทศ การลงทุนจาก ภายนอก	เกิดร้านอาหารเกาหลี ในไทย และมีการเพิ่ม เมนูตามซีรีส์ ย่านอิตเวอนได้รับ ความนิยมจาก นักท่องเที่ยวที่รับชม	ฟองอปปิง เกิดแฟรนไชส์ร้านฟองอปปิงในไทย ลูกอมโกปีโก้จากอินโดนีเซีย	กิมจิ เป็นสินค้าส่งออกที่สำคัญอันดับต้นของเกาหลีใต้ ช่วงที่ขาดแคลนเกาหลีต้องนำเข้าจากจีน	แบรนด์แซนด์วิชไข่ EGGDROP จากบริษัท Golden Hind ของเกาหลีมาเปิดขายในไทย

เกณฑ์การ วิเคราะห์	Itaewon Class (2020)	Vincenzo (2021)	Queen of Tear (2024)	Love Next Door (2024)
	ซีรีส์และเดินทางไป เที่ยวย่านอิทวอน			

ที่มา : จัดทำโดยผู้ศึกษา

ข้อสังเกตที่น่าสนใจ สะท้อนให้เห็นว่าซีรีส์นอกจากจะเป็นพื้นที่การส่งออกวัฒนธรรมแล้วยังเป็นพื้นที่การลงทุนและการค้าระหว่างประเทศ ดังเช่น ภาพการนำเสนออาหาร การทำอาหาร การกินอาหารผ่านซีรีส์เกาหลีหลากหลายแนว ทั้งซีรีส์แนวย้อนยุค ซีรีส์แนวรักโรแมนติก ซีรีส์แรงบันดาลใจ ซีรีส์ด้านกฎหมาย ซีรีส์ด้านธุรกิจ เห็นได้ว่า แม้จะเป็นซีรีส์ต่างแนวกันแต่ก็มีการผลิตซ้ำวัฒนธรรมอาหารเกาหลีเหมือนกัน ยิ่งไปกว่านั้นในการนำเสนอภาพอาหารในซีรีส์ยังมีมิติการค้า การลงทุนระหว่างประเทศให้เห็นด้วย เช่น Subway กับซีรีส์เกาหลีในหลายเรื่องสะท้อนให้เห็นการลงทุนของทุนข้ามชาติ และเรื่อง Love Next Door ที่มีการนำเสนอ ขนมปังไข่ หรือ แชนดริชไข่ EGGDROP โดยเฉพาะฉากกินขนมปังไข่ที่มีการนำเสนออย่างน่าดึงดูดให้ผู้รับชมอยากบริโภคตาม และนำมาซึ่งการเปิดขายแพรนไชส์ในไทย นอกจากนั้นยังมีฟองออปิ้ง ขนมปังรูปปลาไส้ถั่วแดงที่มีการขายแบบแพรนไชส์เช่นกัน เห็นได้ในห้างสรรพสินค้าและตลาดนัดแถวบ้าน หรือที่ใกล้ตัวผู้ศึกษาอย่างยิ่งคือที่ตลาดนัดขามเรียง หรือที่หน้าคณะสถาปัตยกรรม มหาวิทยาลัยมหาสารคาม สะท้อนให้เห็นการส่งออกวัฒนธรรมและการเพิ่มรายได้อันมีที่มาจากภาพตัวแทนอาหารในซีรีส์เกาหลีที่กระจายไปยังพื้นที่อื่นๆ ในสังคมไทย

การส่งออกวัฒนธรรมอาหารผ่านซีรีส์เชื่อมโยงกับพื้นที่การลงทุนและการค้าระหว่างประเทศ เกาหลีใต้เป็นประเทศในเอเชียตะวันออกที่ประสบผลสำเร็จด้าน Soft Power มีรายได้มหาศาลจากการส่งออกผลิตภัณฑ์ด้านอุตสาหกรรมบันเทิง ทั้งดนตรี ซีรีส์ ผลิตภัณฑ์ด้านความงามต่าง ๆ กระทรวงกิจการเกษตร อาหาร และชนบทของเกาหลีใต้ เผยข้อมูล (วันที่ 6 สิงหาคม 2024) ยอดส่งออกอาหารของเกาหลีใต้ปรับตัวเพิ่มขึ้น 9.2% เมื่อเทียบเป็นรายปี ในช่วง 7 เดือนแรกของปี 2567 โดยได้รับแรงหนุนจากยอดส่งออกบะหมี่กึ่งสำเร็จรูปและผลิตภัณฑ์แปรรูปจากข้าว ข้อมูลระบุว่า ยอดส่งออกผลิตภัณฑ์อาหารมีมูลค่าแตะ 5.67 พันล้านดอลลาร์สหรัฐในช่วงเดือน ม.ค.-ก.ค. เทียบกับระดับ 5.18 พันล้านดอลลาร์ในปีก่อนหน้า สำนักข่าวยอนฮับรายงานว่า เมื่อพิจารณาตามผลิตภัณฑ์ ยอดส่งออกบะหมี่กึ่งสำเร็จรูปเพิ่มขึ้น 34% ในช่วงเวลาดังกล่าวแตะที่ 699 ล้านดอลลาร์ และยอดส่งออกผลิตภัณฑ์ของขบเคี้ยวเพิ่มขึ้น 14.7% และ 424 ล้านดอลลาร์ ส่วนยอดส่งออกผลิตภัณฑ์แปรรูปจากข้าวเพิ่มขึ้น 45.7% และ 165 ล้านดอลลาร์ โดยได้รับแรงหนุนจากความต้องการข้าวพร้อมรับประทานและคิมบับแช่แข็ง ในขณะที่ยอดส่งออกกิมจิ เพิ่มขึ้น 3.7% และ 97 ล้านดอลลาร์ เมื่อพิจารณาเป็นรายประเทศ การส่งออกไปสหรัฐพุ่งขึ้น 23% สู่ระดับ 886 ล้านดอลลาร์ ส่วนยอด

ส่งออกไปยังจีนเพิ่มขึ้น 5.9% สู่ระดับ 837 ล้านดอลลาร์ กระทรวงกิจการเกษตรระบุว่า ยอดส่งออกที่ขยายตัว เป็นผลมาจากความหลากหลายของสินค้าส่งออก ซึ่งรวมถึงกิมจิที่เก็บรักษาไว้ที่อุณหภูมิห้องได้ ทั้งนี้ กระทรวง กิจการเกษตร เสริมว่า "รัฐบาลวางแผนที่จะรักษายอดส่งออกนี้ด้วยการเปิดตัวแคมเปญการตลาดสำหรับ K-Food การจัดตั้งศูนย์โลจิสติกส์ในต่างประเทศ และค้นหาผู้นำเข้าและผู้ค้าปลีก" (วรวิษญ์ สิทธิวงษ์ และกนิษฐ์นุช สิริสุทธิ, 2567) โดยทั้ง บะหมี่กึ่งสำเร็จรูป คิมบับ และ กิมจิ ล้วนเป็นส่วนสำคัญขององค์ประกอบการนำเข้า ในซีรีส์เกาหลีหลายเรื่องดังที่ยกตัวอย่างไปข้างต้น

นอกจากนี้ การอภิปรายผลจากทบทวนวรรณกรรมจากงานวิจัยหลายชิ้นพบว่า เกาหลีใต้ใช้ สื่อมวลชน mass media จนเกิดอุตสาหกรรมวัฒนธรรมผ่านสื่อบันเทิง ชักจูงผู้คนเสพซีรีส์จนกลายเป็น ปรากฏการณ์ Korean Wave ความนิยมเกาหลีสะท้อนผ่านสื่อต่างๆ เหมือนลูกศรสองด้านที่สัมพันธ์ซึ่งกันและ กันกับบทบาทของรัฐและเอกชนที่สนับสนุนในเรื่องนี้ แล้วนำไปสู่แรงผลักดันการบริโภคทั้งภายในและภายนอก ประเทศ ความสำเร็จของ Korean Wave ดึงดูดการลงทุนจากต่างประเทศที่มาในรูปแบบของการโฆษณาแฝง สินค้าอาหารในซีรีส์ เช่น ลูกอมโกโก้ของอินโดนีเซีย แซนด์วิช Subways ของอเมริกา ยิ่งไปกว่านั้น ขนมปัง รูปปลาไส้ถั่วแดง หรือ ฟุงออป คิมบับ กิมจิ ซุปกิมจิเต้าหู้อ่อน หมูผัดโคชูจัง และอื่นๆ อีกมากมายทั้งหมดนี้มี วางจำหน่ายในห้างสรรพสินค้าหรือร้านมินิมาร์ทใกล้บ้านอย่าง 7-11 ในสังคมไทย อันเป็นตัวบ่งชี้การไหลบ่า ของสินค้าเกาหลี และสินค้าประเทศอื่นข้ามชาติ สะท้อนปรากฏการณ์ที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างมิติ วัฒนธรรมกับมิติเศรษฐกิจของระหว่างประเทศ

สรุป

ภาพตัวแทนอาหารในซีรีส์เกาหลีทั้ง 4 เรื่อง Itaewon Class Vincenzo Queen of Tear และ Love Next Door นำเสนอในมุมมองวัฒนธรรม (การส่งออกวัฒนธรรม) ที่เชื่อมโยงกับการค้าการลงทุนในมิติ เศรษฐกิจระหว่างประเทศ ทั้งนี้ เกาหลีใต้ได้นำเสนอภาพตัวแทนอาหารผ่านซีรีส์มายาวนาน โดยใช้เรื่องของ โฆษณาแฝงมาทำให้สินค้ากลมกลืนไปกับการนำเสนอเนื้อหา ถือได้ว่าเป็นการส่งออกวัฒนธรรมและเป็นการ ขยายสินค้าที่ทำให้เกิดพลวัตการค้าระหว่างประเทศ เป็นสินค้าออกที่ส่งผลให้วัฒนธรรมอาหารเกาหลีเฟื่องฟูใน หลายๆ ประเทศและเป็นธุรกิจที่ใช้พื้นที่สื่อซีรีส์เกาหลีในการโฆษณาประชาสัมพันธ์สินค้าแบรนด์ต่าง ๆ ที่เอื้อ ประโยชน์ให้เกิดความสัมพันธ์ในมิติเศรษฐกิจระหว่างประเทศ ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ภาพตัวแทนอาหารในซีรีส์ เกาหลีเป็นมากกว่าอาหาร แต่อาหารคือวัฒนธรรมและคือเงินรายได้เข้าประเทศ

ข้อเสนอแนะต่องานวิจัย

งานวิจัยเรื่อง ภาพตัวแทนอาหารในซีรีส์เกาหลีในมุมมองวัฒนธรรมและเศรษฐกิจระหว่างประเทศ ได้ ศึกษาค้นคว้าจากซีรีส์ 4 เรื่อง ซึ่งมุ่งเน้นไปที่เรื่องอาหาร จนมองข้ามเนื้อหาในประเด็นอื่นๆ ซึ่งยังมีประเด็น อื่นๆ ที่น่าสนใจในซีรีส์ เช่น เรื่องอุตสาหกรรมแฟชั่น ศัลยกรรมความงาม การแพทย์และสาธารณสุข ด้าน

กฎหมายและความเท่าเทียมในสังคม โดยประเด็นเหล่านี้จะสามารถเชื่อมโยงให้เห็นมิติวัฒนธรรมกับการเมือง หรือ มิติการเมืองกับเศรษฐกิจ ที่จะทำให้การวิเคราะห์ที่มีแง่มุมที่ครอบคลุมและรอบด้านมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ ในการศึกษาเรื่องนี้ หากศึกษาเพิ่มเติมในมุมมองของผู้บริโภคก็อาจจะทำให้ได้ข้อมูลและหลักฐานเพื่อยืนยันความสำเร็จของการส่งออกภาพตัวแทนอาหารในซีรีส์เกาหลีในมุมมองวัฒนธรรมและเศรษฐกิจระหว่างประเทศได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กัญญาณัฐ เตโชติอัศนีย์. (2023). 'วิกฤตกิมจิ' เมื่อจีนผลิตอาหารประจำชาติเกาหลีได้. สืบค้นจาก <https://www.infoquest.co.th>
- กุลรภัส ศิลาณฤชานนท์. (2024, เมษายน 23). EGG DROP แบนด์แซนวิชไข่เกาหลี ที่ผลักดันตัวเองจนเป็น Soft Power. สืบค้นจาก <https://torpenguin.com>
- เกาหลีใต้เผยยอดส่งออกอาหาร 7 เดือนแรกปี 67 เพิ่มขึ้น 9.2 %. (2024, สิงหาคม 6). สืบค้นจาก <https://www.infoquest.co.th>
- กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ. (2023, กรกฎาคม 21). ความสำเร็จของเกาหลีใต้ในการนำ K-Food สู่อีกต่างประเทศผ่านกระแสวัฒนธรรม ข้าวเต๋นรายสัปดาห์ ระหว่างวันที่ 14-20 กรกฎาคม 2566. สืบค้นจาก <https://คิดค้า.com>
- จิต ผลิต. (2012). อุตสาหกรรมสาร. *วารสารของกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม*, 54, 25-26.
- เจนเนเรชั่น. (2021, พฤษภาคม 2). เรื่องย่อซีรีส์เกาหลี Vincenzo (ทนายมาเฟีย). สืบค้นจาก <https://entertainment.trueid.net>
- ชญาณ ลำภา. (2556). เรื่อง การศึกษาทัศนคติ การรับรู้ และพฤติกรรมการบริโภคตามกระแสเกาหลีนิยม. *วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์*
- ซัชพันธุ์ ยิ้มอ่อนและชุติมน แฝงพงษ์. (2562). เรื่อง การสร้างนวัตกรรมจากแดจังกึมในบริบทของประเทศไทย. *วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์*, 9(2), 152-160.
- แขงมิน. (2013, กรกฎาคม 21). ความสำเร็จของเกาหลีใต้ในการนำ K-Food สู่อีกต่างประเทศผ่านกระแสวัฒนธรรม ข้าวเต๋นรายสัปดาห์ ระหว่างวันที่ 14-20 กรกฎาคม. สืบค้นจาก <https://www.ditp.go.th>
- ตามรอยซีรีส์ดัง VINCENZO วินเซนโซ่ คุณทนายเค้ากินอะไรกัน !! (2021). [เว็บไซต์]. สืบค้นจาก Facebook Page : แอ่วดี-Review

- ทีทีอาร์ ปูซาน. (2023, มิถุนายน 12). นโยบายส่งเสริม Soft Power ของเกาหลีใต้. สืบค้นจาก <https://www.ditp.go.th>
- ทรัพย์ศิริ. (2017, มกราคม 24). มิติทางวัฒนธรรมของ (Hofstede's Cultural Dimesions). สืบค้นจาก <https://greedisgoods.com>
- นัชชา วอคเกอร์. (2564). เรื่อง การเผยแพร่วัฒนธรรมด้านอาหารของประเทศเกาหลีใต้ผ่านซีรีส์. (สารนิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร)
- นคร โพธิ์โพโรจน์. (ม.ป.ป.). ถอดบทเรียน 'แดจังกึม' 15 ปีแห่งซีรีส์ส่งครัวเกาหลีสู่สากล. สืบค้นจาก https://krua.co/food_story/jewel-in-the-palace
- นพพล พลศิลป์. (ม.ป.ป.). ความสำเร็จระดับโลกของ K-Dramas และผลกระทบจากโฆษณาแฝงในซีรีส์. สืบค้นจาก <https://www.gqthailand.com>
- เบลริย์ 15248. (2020). ซีรีส์จบ แต่คนไม่จบ! รวม 5 เมนูเด็ดของร้านต้นตำรับ จากซีรีส์เรื่องดัง Itaewon Class #ทำกินเองได้ไม่จ้อร้าน. [เว็บไซต์]. สืบค้นจาก <https://sistacafe.com>
- ประกาย. (2021, ธันวาคม 21). ชวนศึกษา Soft Power แบบเกาหลี ประสบความสำเร็จขนาดไหน จน K-Food เป็นที่นิยมทั่วโลก. สืบค้นจาก <https://www.marketingoops.com>
- ปรีชญา. (2024, กันยายน 19). รีวิว Love Next Door : เพราะคนรอบข้าง คือ พลังของความฝัน. สืบค้นจาก <https://workpointtoday.com>
- ปรีดี บุญชื้อ. (2011, ตุลาคม 18). กลยุทธ์ที่ทำให้เกาหลีใต้ กลายเป็นยักษ์ใหญ่ การส่งออกสินค้าวัฒนธรรม เช่น หนัง Squid Game. สืบค้นจาก <https://thaipublica.org>
- เปิดประวัติ อาหารเกาหลี มีอะไรบ้างพร้อมเรื่องราวที่น่าสนใจเกี่ยวกับเมนูยอดฮิตต้องลอง 2024. (2023, กุมภาพันธ์ 21). สืบค้นจาก <https://productnation.co/th>
- พีระ เจริญวัฒนกุล. (2022). SOFT POWER ที่เป็นมากกว่าการขายของ มุมมองฉบับรัฐศาสตร์. ปทุมธานี : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- มุกิตา เอื้องสุภาภรณ์. (2565). เรื่อง อิทธิพลของสื่อบันเทิงเกาหลีที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้ออาหารเกาหลีของผู้บริโภคชาวไทย. (สารนิพนธ์ปริญญาการจัดการมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหิดล)
- มนตรี จียาศักดิ์. (2003). โลกาภิวัตน์กับการขยายตัวทางเศรษฐกิจ การกระจายรายได้และเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ. (รายงานวิชาส่วนบุคคล, สถาบันพระปกเกล้า).
- วิรัช สิทธีวิง และกนิษฐ์นุช สิริสุทธิ. (2567, สิงหาคม 06). เกาหลีใต้เผยยอดส่งออกอาหาร 7 เดือนแรกปี 67 เพิ่มขึ้น 9.2%. สืบค้นจาก <https://www.infoquest.co.th>
- รู้จักและเข้าใจอาหารในประเทศเกาหลี. (ม.ป.ป.). สืบค้นจาก <http://www.journeykorea.com>

ลงทุนเกิร์ล. (2021). กรณีศึกษา SUBWAY กับความสำเร็จในซีรีส์เกาหลี. สืบค้นจาก

<https://www.longtungirl.com>

วิสาข เทียมลม. (2565). เรื่อง อาหารเกาหลีทำให้เราผลิตเพลิน : อุตสาหกรรมวัฒนธรรมในซีรีส์เกาหลี.

วารสารรามคำแหง ฉบับรัฐประศาสนศาสตร์, 5(2), 1-34.

วรุณรัตน์ คัทมาตย์. (2565, ธันวาคม 01).. เปิดที่มา “อาหารเกาหลี” ร้านเด่นที่แดงที่กำลังเป็นกระแสแรงในไทย. สืบค้นจาก <https://www.bangkokbiznews.com>

อัถนันทน์. (2024). ซีรีส์เกาหลีเรื่องใหม่ “ราชินีแห่งน้ำตา Queen of Tears (2024)” โดยนักแสดง “คิมซูยอนและคิมจีวอน” ชับไทย พร้อมให้รับแล้ว. สืบค้นจาก <https://entertainment.trueid>

Konrad Jagodzinski. (2025, February 20). Global Soft Power Index 2025: The shifting balance of global Soft Power. สืบค้นจาก <https://brandfinance.com>

Silacorp. (มปป.). แพรนไซต์ : พุง-อ-ปัง. [เว็บไซต์]. สืบค้นจาก <https://silacorp.co.th>

แนวทางการบริหารจัดการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ
ในการผลิตอ้อย พื้นที่ศึกษา อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ

Adaptive Management Strategies for Coping with Climate Change
in Sugarcane Production: A Case Study of Phu Khieo District,
Chaiyaphum Province

[Received: August 5, 2025; Revised: August 27, 2025; Accepted: September 4, 2025]

สุรศักดิ์ โกณฑทา

หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต

วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

Surasak Kontha

Master of Public Administration Program,

College of Local Administration,

Khon Kaen University

ปานปิ่น รonghanam

วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

Panpun Ronghanam

College of Local Administration,

Khon Kaen University

CORRESPONDING AUTHOR

Panpun Ronghanam, College of Local Administration, Khon Kaen University, Thailand.

Email: panpro@kku.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศต่อการเพาะปลูกอ้อย (2) แนวทางการบริหารจัดการเพื่อรับมือกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และ (3) คุณภาพชีวิตของเกษตรกรผู้ปลูกอ้อยในพื้นที่ศึกษา อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกอ้อยในพื้นที่อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ ในพื้นที่ 7 ตำบล จากทั้งหมด 11 ตำบล จำนวนทั้งหมด 8 ราย มีการนำมาจัดระเบียบข้อมูล สร้างรหัสข้อมูล เชื่อมโยงคำตอบที่สัมพันธ์กัน เพื่อทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการค้นหาแก่นสาระที่ช่วยอธิบายลักษณะค้นหาประเด็นที่เกี่ยวกับผลกระทบต่อ การเพาะปลูกอ้อยจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ การบริหารจัดการรับมือ และคุณภาพชีวิตของเกษตรกรกับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ สรุปและวิเคราะห์ผลการศึกษา ผลการศึกษาพบว่า เกษตรกรได้รับผลกระทบจากความไม่แน่นอนของปริมาณน้ำฝน ภาวะแห้งแล้ง การขาดแคลนน้ำ ปัญหาดินและความชื้น รวมถึงอุณหภูมิที่สูงขึ้น ส่งผลให้ผลผลิตไม่แน่นอนและต้นทุนการผลิตเพิ่มขึ้น นำไปสู่แรงกดดันต่อเศรษฐกิจครัวเรือนและความมั่นคงทางการเกษตร ทั้งนี้ เกษตรกรได้ปรับตัวผ่านหลายแนวทาง เช่น การวางแผนการเพาะปลูกตามพยากรณ์อากาศ การปรับพื้นที่และระบบน้ำ การเลือกพันธุ์อ้อยที่ทนทาน การบำรุงดิน การใช้นวัตกรรมด้านการจัดการน้ำ และการเลือกช่วงเวลาปลูกที่เหมาะสม ซึ่งช่วยลดความเสี่ยงและเพิ่มโอกาสในการรักษาเสถียรภาพการผลิต ขณะเดียวกัน ผลกระทบจากสภาพภูมิอากาศยังเชื่อมโยงกับคุณภาพชีวิตของเกษตรกร ทั้งด้านรายได้ สุขภาพกายใจ และภาระต้นทุน โดยสะท้อนถึงความจำเป็นในการสนับสนุนเชิงนโยบายจากภาครัฐและการมีส่วนร่วมของชุมชน สรุปได้ว่า การสร้างความสามารถในการปรับตัวของเกษตรกรผู้ปลูกอ้อยจำเป็นต้องอาศัยทั้งกลไกการปรับตัวของเกษตรกรรายบุคคลและการสนับสนุนเชิงโครงสร้างจากภาครัฐ ภายใต้แนวคิดการบริหารงานภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management: NPM) ที่เน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของเกษตรกรสู่ความยั่งยืน

คำสำคัญ: การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ; การปรับตัวเกษตรกร; การผลิตอ้อย; คุณภาพชีวิต

Abstract

This research studied the following: (1) The impacts of climate change on sugarcane cultivation; (2) Management approaches to cope with climate change; and (3) The quality of life of sugarcane farmers in Phu Khiao District, Chaiyaphum Province. A qualitative research methodology was employed, collecting data through in-depth interviews with eight sugarcane farmers in Phu Khiao District. The data were organized and coded, and responses with related meanings were connected in order to analyze the information by identifying key themes that explain the characteristics and issues related to the impacts of climate change on sugarcane cultivation, the management response, and quality of life of farmers affected by climate change. The findings are summarized based on the content analysis. The study found that farmers were affected by the uncertainty of rainfall, drought, water shortages, soil and moisture problems, and rising temperatures, which have led to unstable crop yields and increased production costs. This instability, in turn, has created pressure on household economies and agricultural security. Farmers are adapting through various strategies, such as planning cultivation based on weather forecasts, adjusting land use and water systems, selecting resilient sugarcane varieties, improving soil quality, applying water management innovations, and choosing appropriate planting periods. These measures helped reduce risk and increased the chances of maintaining production stability. At the same time, the impacts of climate change were also linked to farmers' quality of life, including income, physical and mental health, and the cost burden, highlighting the need for government policy support and community participation. In conclusion, building the adaptive capacity of sugarcane farmers requires both individual adaptive mechanisms and structural support from the government, under the concept of New Public Management (NPM), which emphasizes the participation of all sectors in order to enhance farmers' quality of life toward achieving sustainability.

Keywords: climate change; farmer adaptation; sugarcane production; quality of life; resilience

บทนำ

รายงานดัชนีความเสี่ยงสภาพภูมิอากาศโลกปี 2568 หรือ Climate Risk Index 2025 ระบุว่าประเทศไทยถูกจัดให้อยู่ในอันดับที่ 30 ของโลก ซึ่งอยู่ในกลุ่มประเทศต้องเตรียมพร้อมตั้งรับและปรับตัวกับสภาพภูมิอากาศที่แปรปรวนภายใต้ภาวะโลกร้อนอย่างต่อเนื่อง จากผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่สูงสุด ทั้งผลกระทบต่อชีวิตและเศรษฐกิจ การเปลี่ยนแปลงนี้ส่งผลโดยตรงต่อภาคเกษตร เช่น อุณหภูมิ ปริมาณน้ำฝน ระดับน้ำทะเล และฤดูกาล รวมถึงคุณภาพดิน น้ำ โรคพืช และแมลงศัตรู ซึ่งทำให้พื้นที่เกษตรกรรมเสียหาย ส่งผลต่อความมั่นคงทางอาหารของประเทศ (กรมการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2568) การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศนับเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อระบบการผลิตอาหารและภาคเกษตรกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อองค์ประกอบทางกายภาพของพืชและสัตว์ ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ที่เหมาะสมต่อการเพาะปลูกและการเลี้ยงสัตว์ ปรากฏการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นจากปัจจัยด้านภูมิอากาศที่เปลี่ยนแปลงไป ได้แก่ อุณหภูมิที่สูงขึ้น ความแปรปรวนของปริมาณน้ำฝน และระดับน้ำทะเลที่เพิ่มสูงขึ้น ซึ่งล้วนส่งผลกระทบต่อคุณลักษณะของปัจจัยการผลิตทางการเกษตร อาทิ คุณภาพของทรัพยากรน้ำและดิน การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นมีความแตกต่างกันทั้งในเชิงพื้นที่ และเชิงเวลา ซึ่งส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพและความยั่งยืนของระบบการผลิตทางการเกษตรอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ส่งผลให้ภาคเกษตรต้องเผชิญกับความเสี่ยงที่เพิ่มขึ้น และอาจนำไปสู่ปัญหาความไม่มั่นคงทางอาหาร (กรมการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2568)

ท่ามกลางวิกฤติอาหารโลก อุตสาหกรรมน้ำตาลของไทยมีโอกาสเติบโตและเสริมความมั่นคงด้านอาหารและพลังงานของประเทศ อ้อยถือเป็นพืชเศรษฐกิจสำคัญชนิดหนึ่งของประเทศไทย โดยอุตสาหกรรมอ้อยมีแนวโน้มเติบโตอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ ประเทศไทยยังเป็นผู้ส่งออกน้ำตาลรายใหญ่เป็นอันดับสองของโลก รองจากบราซิล โดยสามารถสร้างรายได้จากการส่งออกน้ำตาลได้ประมาณ 250,000 ล้านบาทต่อปี ประเทศไทยมีประชาชนกว่า 2.5 ล้านคนที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมอ้อยและน้ำตาล ตั้งแต่เกษตรกร แรงงาน ไปจนถึงผู้ประกอบการ ซึ่งสร้างรายได้และขับเคลื่อนเศรษฐกิจในหลายระดับ อ้อยถือเป็นวัตถุดิบต้นน้ำสำคัญที่ต่อยอดสู่อุตสาหกรรมอาหาร พลังงาน และเครื่องสำอาง เพื่อรองรับความต้องการน้ำตาลของโลกที่อยู่ราว 170–180 ล้านตันต่อปี (สำนักงานคณะกรรมการอ้อยและน้ำตาลทราย, 2567) และจากรายงานผลสรุปผลการผลิตพื้นที่ปลูกอ้อย 2567/68 ของสำนักงานคณะกรรมการอ้อยและน้ำตาลทราย พบว่าพื้นที่เพาะปลูกอ้อยเพิ่มขึ้นร้อยละ 0.31 คิดเป็น 34,602 ไร่ ของพื้นที่ทั้งหมดจากปีเพาะปลูก 2566/67 โดยการขยายพื้นที่ปลูกอ้อยส่วนหนึ่งเกิดจากนโยบายภาครัฐที่ส่งเสริมการใช้เครื่องจักรกล ซึ่งช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต และโดยเฉพาะโครงการชดเชยดอกเบี้ยให้เกษตรกรชาวไร่อ้อยเพื่อลดปัญหา PM 2.5 รวมถึงสภาพอากาศที่เอื้ออำนวยและการเข้าถึงแหล่งน้ำบาดาลที่ดีขึ้น ส่งผลให้เกษตรกรมีความมั่นใจในการเพาะปลูกและขยายพื้นที่อย่างต่อเนื่อง

แนวโน้มนี้จึงเป็นข้อมูลสำคัญต่อการวางแผนจัดการผลผลิตและอุตสาหกรรมอ้อยในอนาคต (สำนักงานคณะกรรมการอ้อยและน้ำตาลทราย, 2568) อย่างไรก็ตามจากงานวิจัยของ จักรกฤษณ์ พจนศิลป์ และคณะ (2565) ที่ได้ศึกษาผลกระทบของความแปรปรวนทางสภาพภูมิอากาศต่อการผลิตอ้อยน้ำตาลในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนของประเทศไทย ในเขตพื้นที่ 5 จังหวัด ได้แก่ จังหวัด ขอนแก่น อุดรธานี หนองบัวลำภู มหาสารคาม และกาฬสินธุ์ โดยใช้ข้อมูลปฐมภูมิจากการสัมภาษณ์ครัวเรือนเกษตรกรครัวเรือนประกอบกับใช้แบบจำลองพืชประมาณปริมาณผลผลิตพืชจากค่าความต้องการใช้น้ำของพืชโดยพิจารณาร่วมกับปริมาณน้ำที่พืชสามารถใช้ได้หรือลักษณะดินในสภาพความชื้นที่พืชต้องการการศึกษาพบว่าการผลิตอ้อยในพื้นที่ศึกษามีความเสี่ยงจากแนวโน้มสภาพอากาศที่แปรปรวนมากขึ้น และจากการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้แบบจำลองภูมิอากาศระดับชาติภายใต้ภาพสถานการณ์ RCP 4.5 และ RCP 8.5 พบว่า หลายจังหวัดในประเทศไทยมีความเสี่ยงต่อภัยจาก ความร้อน ภัยแล้ง และอุทกภัย โดยเฉพาะในภาคเกษตรกรรมและ ด้านความมั่นคงทางอาหาร ระหว่างช่วงปี พ.ศ. 2559 – 2578 โดยที่จังหวัดชัยภูมิ ถูกจัดอยู่ในกลุ่มจังหวัดที่จะได้รับผลกระทบจากปัญหา ภัยแล้ง (Drought) ใน 10 อันดับแรก (กรมการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2568)

ในด้านการบริหารงานภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management: NPM) โดยเน้นผลสัมฤทธิ์ การใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า การเปิดรับเทคโนโลยี และการกระจายอำนาจให้แก่ภาคประชาชนหรือชุมชน สร้างความโปร่งใส ความรับผิดชอบ และความยั่งยืน ทั้งในเชิงเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม การส่งเสริมการผลิตอ้อยไม่ควรคำนึงเพียงการเพิ่มผลผลิตและรายได้เท่านั้น แต่ต้องควบคู่ไปกับการรักษาทรัพยากรดิน น้ำ และอากาศให้คงอยู่อย่างสมดุลสำหรับคนรุ่นต่อไป ที่สำคัญ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่ส่งผลให้หลายพื้นที่ของประเทศ มีความเสี่ยงสูงต่อภัยแล้ง น้ำท่วม และอุณหภูมิที่รุนแรงขึ้น ทำให้การบริหารจัดการความเสี่ยง (Risk Management) กลายเป็นหัวใจสำคัญของภาครัฐ โดยต้องอาศัยกลไกการพยากรณ์ล่วงหน้า (Early Warning System) การจัดการน้ำอย่างมีประสิทธิภาพ และนโยบายเชิงพื้นที่ (Area-Based Policy) เพื่อปกป้องภาคเกษตรกรรมจากวิกฤติ ต้องมีการวางแผนยุทธศาสตร์ การบูรณาการหน่วยงาน การมุ่งผลสัมฤทธิ์ การมีส่วนร่วมของประชาชน ธรรมาภิบาล และการบริหารความเสี่ยง ทั้งหมดนี้ล้วนเป็นกลไกสำคัญในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร ความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ และการปรับตัวของประเทศภายใต้สภาวะโลกที่เผชิญกับวิกฤติสภาพภูมิอากาศอย่างต่อเนื่อง

ทั้งนี้ อำเภอกุฉีชัย จังหวัดชัยภูมิ ตั้งอยู่ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน เป็นพื้นที่เสี่ยงต่อภัยแล้ง และความแปรปรวนของปริมาณน้ำฝนสูง (กรมการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2568) ซึ่งได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศเป็นประจำทุกปี ส่งผลต่อภาคการเกษตรกรในพื้นที่ทั้งทางตรงและทางอ้อม จากข้อมูลในปี 2566 จังหวัดชัยภูมิ มีผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด (Gross Provincial Product: GPP) รวมมูลค่าทั้งสิ้นประมาณ 78,665

ล้านบาท โดยแยกเป็นในภาคเกษตรคิดเป็นมูลค่า 20,477 ล้านบาท หรือ ร้อยละ 26.03 ของมูลค่ารวม ขณะที่ภาคนอกเกษตรมีมูลค่า 58,188 ล้านบาท คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 73.97 สำหรับปีการผลิต 2567 (ฤดูเพาะปลูก 2567/2568) พืชเศรษฐกิจหลักของจังหวัดที่มีความสำคัญสูงสุด 3 อันดับแรก ได้แก่ 1) ข้าวนาปี 2) มันสำปะหลังโรงงาน และ 3) อ้อยโรงงาน (สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดชัยภูมิ, 2568) และสำนักงานคณะกรรมการอ้อยและน้ำตาลทรายได้รายงานพื้นที่เพาะปลูกอ้อยและผลผลิตส่งโรงงานปีการผลิต 2567/68 พบว่าจังหวัดชัยภูมิมีพื้นที่เพาะปลูกอ้อย 593,597 ไร่ มากเป็นอันดับ 4 ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งอำเภอภูเขียวมีพื้นที่เพาะปลูกอ้อยมากที่สุดในจังหวัดชัยภูมิ โดยมีพื้นที่เพาะปลูก 196,386 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 33.08 ของพื้นที่เพาะปลูกทั้งหมดในจังหวัดชัยภูมิ (สำนักงานคณะกรรมการอ้อยและน้ำตาลทราย, 2568)

พื้นที่อำเภอภูเขียวเป็นที่ตั้งของแหล่งอุตสาหกรรมที่รับรองผลผลิตอ้อยจากเกษตรกร คือ โรงงานน้ำตาลมิตรภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ (Mitrphol Group) ที่มีกำลังการผลิต 41,000 ตันอ้อย/วัน ถือว่าอำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ จัดเป็นพื้นที่ยุทธศาสตร์ด้านอุตสาหกรรมอ้อยของภาคอีสานก็ว่าได้ ซึ่งอ้อยเป็นพืชเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับประชาชนจำนวนมากในพื้นที่ภาคอีสาน ตั้งแต่เกษตรกรรายย่อย แรงงาน จนถึงผู้ประกอบการโรงงานน้ำตาล การเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศที่กระทบต่อพื้นที่อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ จึงมีนัยต่อทั้ง ความมั่นคงทางอาหาร และ รายได้ครัวเรือน และภาครัฐได้มีนโยบายส่งเสริมอ้อยในพื้นที่ เช่น โครงการชดเชยดอกเบี้ยเพื่อซื้อเครื่องจักรกล ลดการเผาอ้อย และสนับสนุนการจัดการน้ำ ทำให้อำเภอภูเขียวเป็นกรณีศึกษาที่สามารถเชื่อมโยงได้ทั้ง “ผลกระทบจากสภาพภูมิอากาศ” และ “ประสิทธิผลของนโยบายรัฐ” เพื่อเป็นพื้นที่ที่สะท้อน “ปัญหาและโอกาส” ของเกษตรกรอ้อยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ต่อยอดไปสู่การสร้างแนวทางการจัดการความเสี่ยง (Climate Risk Management) และ ระบบสนับสนุนการตัดสินใจของเกษตรกร (Decision Support System) ที่เป็นประโยชน์ต่อระดับประเทศต่อไปได้

คำถามการวิจัย

แนวทางในการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศในการผลิตอ้อยเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศต่อการเพาะปลูกอ้อยของเกษตรกรในพื้นที่ศึกษาอำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ
2. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์แนวทางการบริหารจัดการเพื่อรับมือกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ เกษตรกรผู้ปลูกอ้อยในพื้นที่ศึกษาอำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ
3. เพื่อศึกษาคุณภาพชีวิตเกษตรกรผู้ปลูกอ้อยที่ได้รับผลกระทบจากการแปลงสภาพภูมิอากาศ พื้นที่ศึกษาอำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวความคิดการบริหารงานภาครัฐภายใต้การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

การบริหารงานภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management: NPM) การบริหารภาครัฐได้มีการปรับเปลี่ยนโดยนำแนวคิดในการเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของระบบราชการมาใช้ โดยมีเป้าหมายเพื่อมุ่งสู่ความเป็นเลิศในการดำเนินงาน ซึ่งหนึ่งในแนวทางสำคัญคือการนำหลักการบริหารจัดการของภาคเอกชนมาประยุกต์ใช้กับภาครัฐ เช่น การบริหารที่เน้นผลลัพธ์ การดำเนินงานอย่างมืออาชีพ การให้ความสำคัญกับความคุ้มค่า การจัดโครงสร้างองค์กรให้มีขนาดกะทัดรัดและไม่ซับซ้อน การเปิดโอกาสให้ภาคเอกชนมีส่วนร่วมในการให้บริการสาธารณะ ตลอดจนการยึดมั่นในค่านิยม จริยธรรม และจรรยาบรรณของวิชาชีพ พร้อมทั้งให้ความสำคัญกับการบริการประชาชนที่มีคุณภาพ (ฉัตรชัย นาถ์พลอย, 2563)

แนวความคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (climate change) คือ การเปลี่ยนแปลงลักษณะของอากาศเฉื่อยหรือความแปรปรวนของสภาพภูมิอากาศ เช่น อุณหภูมิ ความชื้น ปริมาณน้ำฝน การเปลี่ยนแปลงฤดูกาล ตามกรอบอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (United Nations Framework Convention on Climate Change: UNFCCC) ให้นิยามว่าการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศเกิดจากกิจกรรมของมนุษย์ ทั้งทางตรง และทางอ้อม ทำให้องค์ประกอบบรรยากาศโลกเปลี่ยนแปลงที่นอกจากความผันแปรของสภาพภูมิอากาศตามธรรมชาติ และตามนิยามของคณะกรรมการระหว่างรัฐบาลว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (Intergovernmental Panel on Climate Change: IPCC) ระบุว่า การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ เกิดได้ทั้งจากธรรมชาติและกิจกรรมของมนุษย์ เช่น การใช้พลังงานเชื้อเพลิงฟอสซิลที่เพิ่มขึ้น การผลิตภาคอุตสาหกรรม การใช้ประโยชน์จากที่ดิน การขยายตัวของเมือง การบุกรุกพื้นที่ป่า ทำให้มีการปล่อยก๊าซเรือนกระจกขึ้นสู่ชั้นบรรยากาศเกิดการสะสมของก๊าซเรือนกระจกอย่างคาร์บอนไดออกไซด์และมีเทนในชั้นบรรยากาศเพิ่มขึ้นในระยะเวลาที่ผ่านมา ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (กรมการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2568)

จากแผนการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศแห่งชาติ ได้สรุปแนวโน้มสภาพภูมิอากาศและการคาดการณ์การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศของประเทศไทย ซึ่งระบุว่า อุณหภูมิเฉลี่ยของประเทศไทย แนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ในส่วนของปริมาณน้ำฝน มีความผันผวนทั้งในด้านปริมาณ รวบรวมปีและจำนวนวันที่ฝนตก โดยแนวโน้มเฉลี่ยแสดงให้เห็นว่าปริมาณฝนอาจลดลงในอนาคต ซึ่งสะท้อนถึงความเสี่ยงของสถานการณ์ภัยแล้งที่อาจทวีความรุนแรง โดยเฉพาะในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคใต้ซึ่งคาดว่า จะได้รับผลกระทบมากกว่าภูมิภาคอื่นสำหรับระดับน้ำทะเลนั้น มีการคาดการณ์ว่าจะเพิ่มขึ้นเฉลี่ยประมาณ

5 มิลลิเมตรต่อปีภายในระยะเวลา 25 ปีข้างหน้า ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อพื้นที่ชายฝั่งในระยะยาว (กรมการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2568)

ผลกระทบการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศต่อภาคการเกษตรกรรม

รายงานดัชนีความเสี่ยงสภาพภูมิอากาศโลกปี 2564 ระบุว่า ประเทศไทยติดอันดับ 9 ของโลกในกลุ่มประเทศที่ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศสูงสุด ทั้งผลกระทบต่อชีวิตและเศรษฐกิจ การเปลี่ยนแปลงนี้ส่งผลโดยตรงต่อภาคเกษตร เช่น อุณหภูมิ ปริมาณน้ำฝน ระดับน้ำทะเล และฤดูกาล รวมถึงคุณภาพดิน น้ำ โรคพืช และแมลงศัตรู ซึ่งทำให้พื้นที่เกษตรกรรมเสียหายประมาณ 1,179 ตารางกิโลเมตร คิดเป็น 0.49% ของพื้นที่เกษตรทั้งหมด ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางอาหารของประเทศ (กรมการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและสิ่งแวดล้อม, 2568) การเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศ โดยเฉพาะความแปรปรวนของอุณหภูมิและปริมาณน้ำฝนที่ผิดไปจากปกติ ส่งผลกระทบต่อภาคเกษตร โดยเฉพาะเกษตรกรรมรายย่อยที่พึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติและรูปแบบการผลิตแบบเดิม ความไม่แน่นอนของสภาพอากาศอาจทำให้ผลผลิตลดลงทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ ซึ่งกระทบต่อรายได้ ความมั่นคงด้านอาหาร และคุณภาพชีวิตของครัวเรือนเกษตรกร (สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2567)

แนวทางการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศต่อภาคการเกษตรกรรม

จากแผนการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศแห่งชาติได้เสนอแนวทางการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ภาคการเกษตร ดังนี้

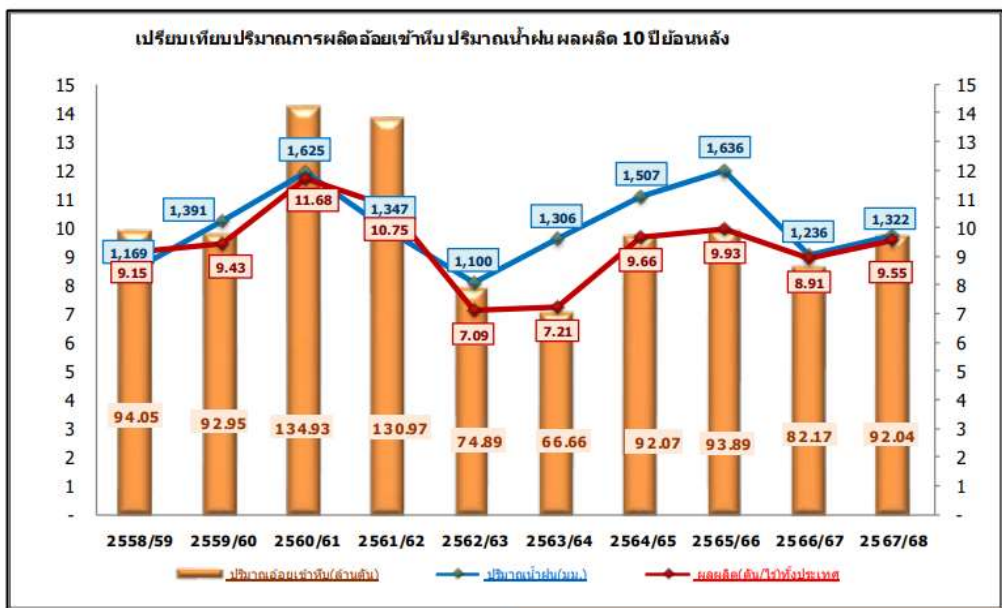
การจัดการพื้นที่เพาะปลูก 1) ปรับรูปแบบการผลิตพืชให้เหมาะสมกับสภาพอากาศที่เปลี่ยนไป 2) ส่งเสริมการปลูกพืชหมุนเวียนหรือแบบผสมผสานเพื่อลดความเสี่ยง 3) พัฒนาแหล่งน้ำในเขตชลประทานที่มีความเสี่ยง 4) พัฒนาแหล่งน้ำนอกเขตชลประทานให้มีประสิทธิภาพ 5) อนุรักษ์ดินและเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ โดยเลือกวิธีปลูกที่เหมาะสมกับสภาพดินและอากาศ 6) ส่งเสริมแนวทางลดการพังทลายของดินและดินถล่มในพื้นที่เกษตร

กลไกสนับสนุนด้านการเกษตรและความมั่นคงทางอาหาร 1) พัฒนาดัชนีชี้วัดในการพึ่งตนเองจาก ภัยพิบัติ 2) สร้างระบบเตือนภัยทางการเกษตรที่แม่นยำและเข้าถึงได้ง่าย 3) จัดทำแผนที่ความเสี่ยงและข้อมูลผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ 4) พัฒนาการทำเกษตรแม่นยำที่ต้นทุนต่ำและเข้าถึงได้ 5) จัดการพื้นที่เพาะปลูกและผลิตแบบแปลงใหญ่ 6) ส่งเสริมเกษตรยั่งยืน เกษตรทฤษฎีใหม่ และการผลิตเพื่อการบริโภคในครัวเรือน 7) พื้นฟูวัฒนธรรมการเก็บสำรองอาหารในชุมชน 8) ตั้งธนาคารพันธุ์พืช สำหรับสำรองและใช้ในภาวะวิกฤต 9) ปรับปรุงพันธุ์พืชให้เหมาะสมกับสภาพอากาศที่เปลี่ยนแปลง 10) วางระบบสำรองอาหาร 11) สนับสนุนเทคโนโลยีเพื่อลดการสูญเสียผลิต 12) สร้างเครือข่ายความร่วมมือและถ่ายทอดเทคโนโลยีด้านเกษตร

เพื่อการปรับตัว 13) พัฒนานองค์ความรู้และสร้างความตระหนักรู้แก่เกษตรกร 14) ผลักดันงานวิจัยด้านการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (กรมการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2568)

ผลกระทบการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศต่อการเพาะปลูกอ้อย

จากรายงานสถานการณ์การผลิตอ้อยเข้าหีบปี การผลิต 2558/2559 ถึงปีการผลิต 2567/2568 ซึ่งใช้ข้อมูลจากภาพถ่ายดาวเทียมร่วมกับการสำรวจพื้นที่เพาะปลูกอ้อยครอบคลุม 47 จังหวัด พบว่าปริมาณการผลิตมีการเปลี่ยนแปลงไปตามการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ สภาพอากาศ ภัยแล้ง ทำให้เกิดปัญหาการจัดการน้ำ การเพาะปลูกไม่ได้ประสิทธิภาพ ปัญหาโรคและแมลง โดยพบว่าปริมาณอ้อยปี 2562/63 และ 2563/64 มีปริมาณลดลง และเพิ่มขึ้นอีกครั้งในปี 2564/65 แล้วกับมาลดลงอีกครั้งในปี 2566/67 ซึ่งมีความสอดคล้องกับปริมาณน้ำฝนในแต่ละปี จากสถิติดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความไม่แน่นอนของปริมาณผลผลิตอ้อยในแต่ละปี (สำนักงานคณะกรรมการอ้อยและน้ำตาลทราย, 2568)

ภาพ 1 เปรียบเทียบปริมาณการผลิตอ้อยเข้าหีบ ปริมาณน้ำฝน ผลผลิต 10 ปีย้อนหลัง

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการอ้อยและน้ำตาลทราย. (2568).

งานวิจัยของ จักรกฤษณ์ พจนศิริ และคณะ (2565) ที่ได้ศึกษาผลกระทบของความแปรปรวนทางสภาพภูมิอากาศต่อการผลิตอ้อยน้ำตาลในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนของประเทศไทย ในเขตพื้นที่ 5 จังหวัด โดยใช้ข้อมูลปฐมภูมิจากการสัมภาษณ์ครัวเรือนเกษตรกรครัวเรือน ประกอบกับใช้แบบจำลองพีช

ประมาณปริมาณผลผลิตพืชจากค่าความต้องการใช้น้ำของพืชโดยพิจารณาร่วมกับปริมาณน้ำที่พืชสามารถใช้ได้หรือลักษณะดินในสภาพความชื้นที่พืชต้องการการศึกษาพบว่าการผลิตอ้อยในพื้นที่ศึกษามีความเสี่ยงจากแนวโน้มสภาพอากาศที่แปรปรวนมากขึ้น โดยผลผลิตอ้อยภายใต้สถานการณ์ปีที่มีเอลนีโญรุนแรงได้ผลผลิตน้อยที่สุด ปีที่มีสถานการณ์ลานีญาและลานีญารุนแรงมีปริมาณผลผลิตน้อยกว่าปีพื้นฐานเล็กน้อยเมื่อเทียบกับปี 2561/62 และจากการศึกษาสภาพภูมิอากาศที่เกิดฝนทิ้งช่วงหลายครั้งและแต่ละครั้งกินระยะเวลายาวนานยิ่งขึ้นเป็นลักษณะหนึ่งที่มีแนวโน้มที่จะเกิดปรากฏการณ์เอลนีโญมากขึ้น และจากรายงานวิจัยผลกระทบของภาวะโลกร้อนต่อการผลิต ข้าว อ้อย มันสำปะหลัง และข้าวโพดของประเทศไทยของ เกริก บัณฑิตเพชร์ และคณะ (2552) ที่ทำการศึกษาเกี่ยวกับผลกระทบทั้งในระยะสั้นและในระยะยาวของผลการเจริญเติบโตและผลผลิตอ้อยภายใต้ภาวะโลกร้อนในระหว่างปี 1980 ถึง 2099 พบว่ามีผลการผลิตเพิ่มขึ้นไม่มาก (0.6 ตันต่อไร่) ส่วนความแปรปรวนของผลผลิตมีค่า 8.2 ถึง 10.8 ตันต่อไร่ เมื่อเทียบการเพิ่มขึ้นของผลผลิตกับค่าความแปรปรวนจะเห็นว่าความแปรปรวนของสภาพภูมิอากาศมีความสำคัญต่อระบบการผลิตอ้อย

การศึกษาของ กมนทัต มุสตร และภักพงศ์ พจนารถ (2562) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสภาพอากาศกับผลผลิตอ้อยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือโดยแบ่งเป็นช่วงต้นและปลายฤดูฝน ช่วงต้นฤดูฝนเป็นเวลาที่ต้องให้น้ำสำหรับการเจริญเติบโตในระยะแตกกอ ส่วนช่วงปลายฤดูฝนอ้อยอยู่ในระยะอย่างปล้องซึ่งส่งผลโดยตรงต่อผลผลิต พบว่าความชื้นสัมพัทธ์และอุณหภูมิมีผลต่อผลผลิตอย่างชัดเจน ผลผลิตอ้อยลดลงในปีที่เกิดเอลนีโญและเพิ่มขึ้นในปีลานีญา การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่รุนแรงขึ้นในอนาคตอาจส่งผลกระทบต่อผลผลิตโดยตรงโดยเฉพาะในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

แนวทางการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศการเพาะปลูกอ้อย

มิตรผลโมเดิร์นฟาร์ม (2568) ได้เสนอแนวทางการรับมือการปลูกอ้อยจากสภาพอากาศที่ร้อนจัดไว้คือ การบริหารจัดการไร่อ้อยต้องเริ่มจากการเตรียมระบบน้ำให้พร้อมใช้งาน เช่น ขุดลอกบ่อและใช้ระบบน้ำหยด พร้อมปรับปรุงดินด้วยวัสดุคลุมและอินทรีย์วัตถุเพื่อรักษาความชื้นในดิน การดูแลแปลงอ้อยควรกำจัดวัชพืช ตัดใบแห้ง และใส่ปุ๋ยในเวลาที่เหมาะสม การตรวจเช็คและวางแผนใช้อุปกรณ์ให้มีประสิทธิภาพจะช่วยประหยัดพลังงาน ส่วนการรับมือภัยแล้งต้องติดตามอากาศ วางแผนใช้น้ำ และพิจารณาปลูกอ้อยพันธุ์ทนแล้งเพื่อความยั่งยืนในระยะยาว

ปรีชา กาเพ็ชร์ และเกริก บัณฑิตเพชร์ (2555) กล่าวถึงในงานวิจัยเรื่อง ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศต่อการผลิตอ้อยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย พื้นที่ศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า ผลกระทบที่มีนัยสำคัญจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศคือค่าความแปรปรวนของผลผลิต โดยเฉพาะการแปรปรวนของผลผลิตเชิงเวลาอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงปริมาณน้ำฝนระหว่างปี และได้เสนอแนวทางการปรับตัวให้มีระบบชลประทานเพื่อให้น้ำเพียงพอตลอดปี การเลือกพันธุ์เหมาะสม

การอนุรักษ์ดินและน้ำ

งานวิจัยของ จักรกฤษณ์ พจนศิริ และคณะ (2565) ได้ให้ข้อเสนอแนะสำหรับเกษตรกรผู้ปลูกอ้อยรายเล็กในการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในการศึกษาผลกระทบของความแปรปรวนทางสภาพภูมิอากาศต่อการผลิตอ้อยน้ำตาลในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนของประเทศไทย ว่าต้องมีการลดต้นทุนการผลิต เช่นการผลิตร่วมกันเป็นกลุ่ม การปรับเปลี่ยนปลูกพืชทางเลือกอื่นทดแทนในพื้นที่ที่เหมาะสม การพัฒนาระบบชลประทานเพื่อลดความเสี่ยงจากฝนทิ้งช่วง การใช้พันธุ์ที่ทนต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

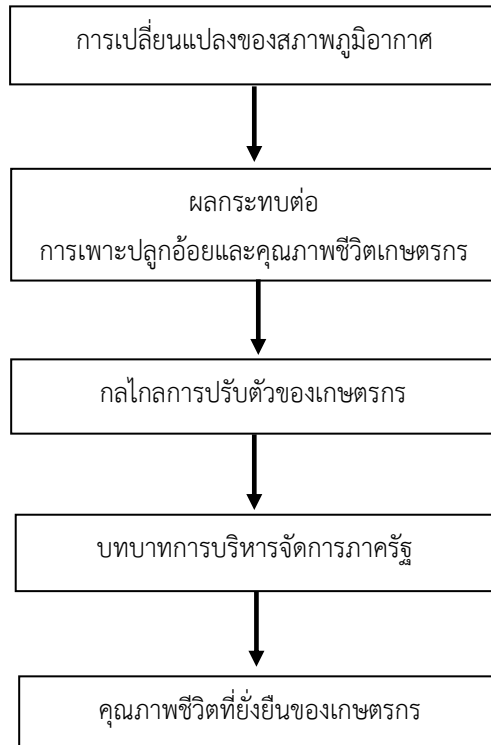
จากรายงานวิจัยผลกระทบของภาวะโลกร้อนต่อการผลิต ข้าว อ้อย มันสำปะหลัง และข้าวโพดของประเทศไทยของ เกริก ปั้นแห่งเพชร และคณะ (2552) ได้วิเคราะห์ปัญหาในเขตวิกฤตพบปัญหาหลักๆ สองประการที่ส่งผลต่อผลผลิตอ้อย คือ ปริมาณน้ำฝนที่ตกไม่กระจายตัวตลอดฤดูเพาะปลูก และสาเหตุจากดินมีคุณสมบัติทางกายภาพไม่เหมาะสม ต่อความเป็นประโยชน์ของปริมาณน้ำที่มากหรือน้อยเกินไป และได้เสนอแนวทางปรับตัวไว้สองแนวทาง คือ การให้น้ำเสริมในช่วงแรกหลังปลูก 2-3 เดือนแรก และการปรับปรุงดินให้มีคุณสมบัติทางกายภาพของดินให้มีความสามารถในการอุ้มน้ำ การซึมซาบของน้ำและการระบายน้ำ

และจากการศึกษาของ กมนทัต มุสตร และภัคพงศ์ พจนารถ (2562) ที่ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสภาพอากาศกับผลผลิตอ้อยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่าความชื้นสัมพัทธ์และอุณหภูมิมีผลต่อผลผลิตได้แนะนำให้วางแผนการทำเกษตรกรรมตามช่วงฤดูการเพาะปลูกเพื่อรองรับความเปลี่ยนแปลงของสภาพอากาศในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ ภายใต้บริบทของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่ส่งผลกระทบต่อภาคเกษตรกรรมอย่างรุนแรง โดยเฉพาะต่อการเพาะปลูกอ้อยที่ต้องเผชิญกับความแปรปรวนของปริมาณน้ำฝนภัยแล้ง และโรคแมลง แนวคิดการบริหารภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management: NPM) จึงสามารถนำมาใช้เป็นกรอบแนวทางในการปรับปรุงและเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการภาครัฐให้สามารถรับมือกับปัญหาเหล่านี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการนำหลักการบริหารแบบเน้นผลลัพธ์ การดำเนินงานอย่างมืออาชีพ และการมีส่วนร่วมของภาคเอกชน มาผนวกเข้ากับการวางแผนและดำเนินนโยบายการเกษตรที่ตอบสนองต่อสภาพภูมิอากาศที่เปลี่ยนแปลง เช่น การส่งเสริมเกษตรยั่งยืน การพัฒนาแหล่งน้ำและระบบเตือนภัยที่แม่นยำ ตลอดจนการพัฒนาพันธุ์พืชและเทคโนโลยีการผลิตให้เหมาะสมกับสภาพภูมิอากาศ ซึ่งไม่เพียงแต่ช่วยลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติทางธรรมชาติ แต่ยังเป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตของเกษตรกร และสร้างความมั่นคงทางอาหารในระยะยาว อันเป็นเป้าหมายสำคัญของการบริหารภาครัฐในยุคปัจจุบัน

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยนี้มุ่งเน้นศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่ส่งผลกระทบต่อเกษตรกรผู้ปลูกอ้อย ซึ่งนำไปสู่กลไกการปรับตัวของเกษตรกร โดยมีบทบาทของการบริหารจัดการภาครัฐเป็นกลไก

สนับสนุนและกำกับ เพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนของเกษตรกรอย่างเป็นระบบและสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นเครื่องมือการเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลซึ่งประกอบด้วยข้อมูลปฐมภูมิและข้อมูลทุติยภูมิ การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก ข้อมูลที่ได้นำมาจัดระเบียบข้อมูล สร้างรหัสข้อมูล เชื่อมโยงคำตอบที่สัมพันธ์กัน เพื่อวิเคราะห์และสรุปผลการวิจัย

พื้นที่งานวิจัย ผู้วิจัยเลือกพื้นที่การศึกษาและเก็บข้อมูลจากข้อมูลการลงทะเบียนเกษตรกรผู้ปลูกอ้อยกับสำนักงานเกษตรอำเภอภูเขียว ปีการผลิต พ.ศ. 2567 ซึ่งสามารถจัดกลุ่มพื้นที่ได้ 3 กลุ่ม 1) กลุ่มพื้นที่ที่มี

การลงทะเบียนเกษตรกรผู้ปลูกอ้อย จำนวน 1,000-2,000 แปลง รวม 4 ตำบล 2) กลุ่มพื้นที่ที่มีการลงทะเบียนเกษตรกรผู้ปลูกอ้อย จำนวน 700-1,000 แปลง รวม 3 ตำบล 3) กลุ่มพื้นที่ที่มีการลงทะเบียนเกษตรกรผู้ปลูกอ้อย จำนวน 100-700 แปลง รวม 3 ตำบล โดยผู้วิจัยได้เลือกตัวแทนเกษตรกรทั้งหมด 8 ราย ใช้แบบเฉพาะเจาะจง เป็นเกษตรกรจำนวน 7 ตำบล จากทั้งหมด 11 ตำบล ในพื้นที่อำเภอภูเขียว มีเนื้อที่การเพาะปลูกที่ลงทะเบียนเกษตรกรผู้ปลูกอ้อย จำนวน 59,488.13 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 72.72 ของพื้นที่ทั้งหมดที่มีการลงทะเบียน

เมื่อกำหนดพื้นที่ศึกษาชัดเจนแล้ว ผู้วิจัยได้คัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ในพื้นที่ศึกษา 7 ตำบล ได้แก่ 1) กลุ่มเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการเกษตรแปลงใหญ่ ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีการขึ้นทะเบียนกับกรมส่งเสริมการเกษตร และได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐและภาคเอกชน ทั้งในด้านต้นทุน เทคโนโลยีการผลิต และโอกาสในการศึกษาแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ และ 2) กลุ่มเกษตรกรที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการเกษตรแปลงใหญ่ ซึ่งไม่ได้รวมกลุ่มในรูปแบบแปลงใหญ่ และมีข้อจำกัดในการเข้าถึงการสนับสนุนด้านต่างๆ เหตุที่มีการแบ่งกลุ่มเช่นนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เกิดความหลากหลายของข้อมูล และเปิดโอกาสในการเปรียบเทียบแนวทางการปรับตัวที่แตกต่างกันระหว่างเกษตรกรในบริบทที่มีและไม่มีรับการสนับสนุนจากภาครัฐหรือภายนอก

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

งานวิจัยนี้เลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักอยู่ในพื้นที่ทำการศึกษาศึกษา 7 ตำบล ประกอบไปด้วย ตำบลบ้านแก้ง ตำบลหนองคอนไทย ตำบลโคกสะอาด ตำบลโพนไธวัล ตำบลบ้านดอน ตำบลธาตุดุทอง และตำบลวางจอน การเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) โดยมุ่งเน้นการเก็บข้อมูลเชิงลึกจากตัวแทนกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกอ้อยที่มีประสบการณ์ตรงในการเผชิญกับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ มีแนวทางในการปรับตัวที่หลากหลาย และการทำความเข้าใจปรากฏการณ์จากมุมมองของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรง โดยเฉพาะในบริบทเฉพาะของพื้นที่ศึกษา ผู้วิจัยเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวนทั้งสิ้น 8 คน โดยพิจารณาตามหลักความอิ่มตัวของข้อมูล (Data Saturation) กล่าวคือ เมื่อการสัมภาษณ์เพิ่มเติมไม่ปรากฏข้อมูลใหม่หรือประเด็นใหม่ที่แตกต่างกัน จึงถือว่าข้อมูลที่ได้เพียงพอต่อการตอบคำถามวิจัย และอยู่ในขอบเขตที่สามารถจัดการ วิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลเชิงลึกได้อย่างมีประสิทธิภาพ จากการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลจาก 2 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการเกษตรแปลงใหญ่ จำนวน 4 คน และ 2) กลุ่มเกษตรกรที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการเกษตรแปลงใหญ่ จำนวน 4 คน

3. ข้อมูลและแหล่งข้อมูล

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกเก็บข้อมูลทั้งข้อมูลปฐมภูมิและข้อมูลทุติยภูมิ ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data) ได้มาจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับเกษตรกรที่มีประสบการณ์ตรง ซึ่งสะท้อนมุมมองและแนวปฏิบัติที่เกิดขึ้นจริงในพื้นที่ ขณะที่ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) ที่ได้จากเอกสาร รายงาน แนวคิด ทฤษฎี เอกสารที่เกี่ยวข้อง

4. วิธีการและเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยสร้างคำถามการสัมภาษณ์โดยยึดหลักตามวัตถุประสงค์การวิจัยและกรอบแนวคิดการวิจัย ซึ่งส่งผลให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบก่อนลงพื้นที่เก็บข้อมูล เป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก ลักษณะการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structure interview) โดยมีแนวคำถามในการสัมภาษณ์ ดังนี้

- 1) ประสบการณ์การเพาะปลูกอ้อยที่ผ่านมาเป็นอย่างไร
- 2) ปริมาณผลผลิตอ้อยที่ผ่านมาเป็นอย่างไร มีการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นหรือลดลงหรือไม่ อย่างไร
- 3) การเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ เช่น ฝนทิ้งช่วงหรือน้ำท่วม ส่งผลกระทบต่อในการผลิตอ้อย อย่างไรบ้าง
- 4) มีแนวทางการรับมือกับผลกระทบที่เกิดขึ้นอย่างไร มีหน่วยงานภาครัฐหรือเอกชนให้การช่วยเหลือหรือสนับสนุนหรือไม่ อย่างไร

จากคำถามในการสัมภาษณ์ คำถามที่ 1 และคำถามที่ 2 เป็นคำถามทั่วไปเพื่อต้องการเปิดประเด็นก่อนนำเข้าสู่คำถามประเด็นหลัก และคำถามที่ 3 และคำถามที่ 4 เป็นคำถามประเด็นหลัก เพื่อให้ทราบถึงข้อมูลเชิงลึก ตามวัตถุประสงค์การวิจัยและกรอบการวิจัย

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลซึ่งประกอบด้วยข้อมูลปฐมภูมิและข้อมูลทุติยภูมิ รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและข้อมูลจากการค้นคว้าเอกสาร นำมาจัดระเบียบข้อมูล สร้างรหัสข้อมูล เชื่อมโยงคำตอบที่สัมพันธ์กัน เพื่อทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการค้นหาแก่นสาระที่ช่วยอธิบายลักษณะค้นหาประเด็นที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบต่อการเพาะปลูกอ้อยจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ การบริหารจัดการรับมือกับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การเปรียบเทียบประเด็นของแต่ละข้อมูลโดยการทำตารางจัดกลุ่ม สรุปและวิเคราะห์ผลการศึกษานโยบายการบริหารจัดการรับมือกับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศของเกษตรกรที่ปลูกอ้อยให้สอดคล้องกับบริบทในพื้นที่ตามวัตถุประสงค์การวิจัย

ผลการวิจัย

จากผลการศึกษาการศึกษาแนวทางในการรับมือการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในการผลิตอ้อยในพื้นที่ศึกษาอำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ โดยแยกออกเป็นประเด็นทั้งหมด 3 ประเด็นหลัก ดังนี้

1) ผลกระทบต่อการเพาะปลูกอ้อยจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ

จากการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดที่ได้ ผลการศึกษาพบว่าเกษตรกรผู้ปลูกอ้อยในพื้นที่ประสบผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศหลายด้าน ทั้งปริมาณฝนที่ไม่แน่นอน เช่น เกษตรกรสะท้อนว่า “ปริมาณฝนกับช่วงเวลาปลูกไม่สัมพันธ์กัน เพราะเมื่อถึงช่วงที่ควรปลูกอ้อย ฝนกลับไม่ตกหรือมาล่าช้า” ภาวะแห้งแล้งและการขาดแคลนน้ำจนต้องพึ่งน้ำบาดาล โดยมีเกษตรกรกล่าวว่า “เมื่อฝนไม่มาตามฤดูกาล ก็ต้องรดน้ำเองมากขึ้น บางปีก็ไม่มีน้ำให้รด ต้องปล่อยให้อ้อยแห้งตายไปบางส่วน” ปัญหาความชื้นและดินไม่เหมาะสมที่ทำให้รากอ้อยเติบโตยากตามที่เกษตรกรบอกว่า “บางช่วงฝนตกหนักมากจนดินแน่นอัดตัว และบางช่วงแล้งจัดจนดินแห้งแตกร้าว” รวมถึงอุณหภูมิที่สูงขึ้นซึ่งทำให้อ้อยที่ปลูกไว้มีการงอกไม่ตีเหมือนก่อน” ทั้งหมดนี้ส่งผลให้ผลผลิตอ้อยไม่แน่นอน ต้นทุนสูงขึ้นจากการจัดการน้ำ ปุ๋ย และการบำรุงรักษา ดังที่เกษตรกรสะท้อนว่า “จากสภาพอากาศที่ไม่แน่นอน...ทำให้ผลผลิตลดลง และต้นทุนเพิ่มขึ้น” จึงก่อให้เกิดแรงกดดันต่อเศรษฐกิจครัวเรือน คุณภาพชีวิตและความมั่นคงทางการเกษตรในระยะยาว

2) แนวทางการบริหารจัดการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศการเพาะปลูกอ้อย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดที่ได้ ผลการศึกษาพบว่าเกษตรกรในพื้นที่ได้ปรับตัวเพื่อรับมือกับสภาพภูมิอากาศที่เปลี่ยนแปลงผ่านหลายแนวทางสำคัญ ได้แก่ การวางแผนการปลูกและจัดการน้ำ เช่น “ได้วางแผนการปลูกอ้อยโดยเน้นให้ต้นอ้อยเจริญเติบโตอย่างเต็มที่ก่อนที่จะถึงช่วงฝนตกหนัก” และ “ติดตามดูพยากรณ์อากาศอย่างสม่ำเสมอ เพื่อที่จะได้วางแผนการปลูกอ้อยและจัดการด้านน้ำให้เหมาะสม” การปรับพื้นที่และระบบระบายน้ำเพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาน้ำท่วมขัง เช่น “ฝนมาเร็วที่เงินไม่มีปัญหาไม่เหมือนที่ลุ่ม เพราะพื้นที่เนินมีการระบายน้ำได้ดี” การเลือกพันธุ์อ้อยที่ทนทานต่อสภาพแวดล้อม เช่น “ต้องปรับตัวโดยเลือกใช้พันธุ์อ้อยที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่” การบำรุงดินและการจัดการปุ๋ย-น้ำอย่างเหมาะสม เช่น “มีการปรับปรุงดินก่อนปลูกใหม่ การใส่ปุ๋ย การไถปรับสภาพดิน” การใช้เทคโนโลยีและเครื่องจักรกล เช่น “ต้องใช้นวัตกรรมเข้ามาช่วย... เช่น ระบบน้ำหยด” และการเลือกช่วงเวลาปลูกที่เหมาะสม เช่น “ปลูกอ้อยช่วงต้นปี เนื่องจากในดินยังมีความชื้นอยู่ และอ้อยได้อายุตามต้องการ” ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการปรับตัวเชิงรุกของเกษตรกรเพื่อเพิ่มความมั่นคงและลดความเสี่ยงในการผลิตอ้อยภายใต้สภาพภูมิอากาศที่ไม่แน่นอน.

3) คุณภาพชีวิตเกษตรกรผู้ปลูกอ้อยจากผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

จากผลการศึกษาจากประเด็นศึกษาที่ 1 และประเด็นการศึกษาที่ 2 ข้างต้น เมื่อนำมาวิเคราะห์เชื่อมโยงกับประเด็นคุณภาพชีวิตของเกษตรกรผู้ปลูกอ้อย จะเห็นได้ว่าการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศส่งผล

โดยตรงต่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจและความเป็นอยู่ของเกษตรกร ทั้งในมิติรายได้ ต้นทุน และความเหนียว ล้าจากการทำงาน ผลกระทบจากฝนที่ไม่สม่ำเสมอ ภาวะแห้งแล้ง และอุณหภูมิสูง ทำให้ผลผลิตอ้อยไม่แน่นอน และต้นทุนสูงขึ้นจนเกษตรกรบางรายสะท้อนว่า “เมื่อฝนไม่มาตามฤดูกาล ก็ต้องรดน้ำเองมากขึ้น บางปีก็ไม่มี น้ำให้รด ต้องปล่อยให้อ้อยแห้งตายไปบางส่วน” ปัญหานี้ไม่เพียงสร้างแรงกดดันทางเศรษฐกิจ แต่ยังกระทบต่อ สุขภาพกายใจและความมั่นคงในชีวิตครัวเรือน อย่างไรก็ตาม เกษตรกรก็ได้พยายามปรับตัวผ่านแนวทางต่าง ๆ เช่น การวางแผนการปลูกและติดตามพยากรณ์อากาศ “ติดตามดูพยากรณ์อากาศอย่างสม่ำเสมอ เพื่อที่จะได้ วางแผนการปลูกอ้อยและจัดการด้านน้ำให้เหมาะสม” การปรับพื้นที่และระบบน้ำ การเลือกพันธุ์อ้อยที่ทนทาน และการนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาใช้ “ต้องใช้นวัตกรรมเข้ามาช่วย... เช่น ระบบน้ำหยด” สิ่งเหล่านี้ช่วยลดความ เสี่ยงในการเพาะปลูก แม้จะเพิ่มภาระต้นทุน แต่ก็สะท้อนถึงความพยายามในการรักษาเสถียรภาพทางการผลิต และคุณภาพชีวิตของตนเองในสภาพแวดล้อมที่ไม่แน่นอน ดังนั้น ภาพรวมแล้วคุณภาพชีวิตของเกษตรกรปลูก อ้อยถูกทำลายอย่างมากจากการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ แต่ก็มีแนวโน้มพัฒนาได้หากได้รับการสนับสนุนด้าน องค์ความรู้ เทคโนโลยี และนโยบายที่เหมาะสม

อย่างไรก็ตาม เกษตรกรมีการปรับตัวเชิงรุกหลายประการ ทั้งการวางแผนการเพาะปลูกตาม พยากรณ์อากาศ การปรับพื้นที่และระบบน้ำ การเลือกพันธุ์อ้อยที่ทนทาน และการใช้เทคโนโลยี เช่นที่ เกษตรกรกล่าวว่า “ต้องใช้นวัตกรรมเข้ามาช่วย... เช่น ระบบน้ำหยด” ซึ่งสะท้อนกระบวนการสร้าง Resilience หรือความสามารถในการฟื้นตัวและปรับตัวจากความเสียหาย ที่เน้นการบริหารจัดการทรัพยากร ท่ามกลางความไม่แน่นอน โดยภาครัฐต้องทำงานร่วมกับชุมชน เกษตรกร และภาคส่วนอื่นเพื่อพัฒนา นโยบาย สนับสนุน ทั้งในด้านองค์ความรู้ เทคโนโลยี โครงสร้างพื้นฐานน้ำ และระบบการประกันรายได้ การยกระดับ คุณภาพชีวิตเกษตรกรผู้ปลูกอ้อยจึงไม่สามารถอาศัยเพียงกลไกการปรับตัวของเกษตรกรรายบุคคล แต่ต้อง อาศัย บทบาทของภาครัฐในฐานะผู้กำหนดนโยบายและผู้ประสานความร่วมมือ โดยเฉพาะในกรอบแนวคิด การบริหารงานภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management: NPM) ที่เน้นการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน และภาคีเครือข่าย เพื่อสร้างระบบการบริหารจัดการที่ยืดหยุ่น ครอบคลุม และตอบสนองต่อปัญหาซับซ้อน อย่างการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ซึ่งสุดท้ายจะส่งผลโดยตรงต่อการสร้าง คุณภาพชีวิตที่ยั่งยืน (Sustainable Quality of Life) ของเกษตรกรผู้ปลูกอ้อยในระยะยาว

สรุปและอภิปรายผล

ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่า สภาพภูมิอากาศที่เปลี่ยนแปลง มีผลกระทบในเชิงระบบต่อเกษตรกร ตั้งแต่ขั้นตอนการเพาะปลูก การดูแลรักษา ไปจนถึงผลผลิตและต้นทุนการผลิต เกษตรกรจึงต้อง พึ่งพาทั้ง ประสบการณ์และเทคโนโลยี ในการปรับตัว ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ เกริก บั้นเหน่งเพชร และคณะ (2552) ที่พบว่าความแปรปรวนของสภาพภูมิอากาศมีความสำคัญต่อระบบการผลิตอ้อย ปริมาณน้ำฝนที่ตกไม่

กระจายตัวตลอดฤดูเพาะปลูก และดินมีคุณสมบัติทางกายภาพไม่เหมาะสม นั้นส่งผลต่อผลผลิตอ้อยลดลง และ เกริก บั้นเหนงเพ็ชร (2555) ก็พบว่าผลกระทบที่มีนัยสำคัญจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศคือค่าความแปรปรวนของผลผลิตอ้อย โดยเฉพาะการแปรปรวนของผลผลิตเชิงเวลาอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงปริมาณน้ำฝนระหว่างปี ทั้งนี้ กมนทัต มุลศร และภักพงค์ พจนารถ (2562) ก็ได้พบว่า ความชื้นสัมพัทธ์และอุณหภูมิมีผลต่อผลผลิตอ้อย รวมถึงการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่รุนแรงขึ้นในอนาคตอาจส่งผลกระทบต่อผลผลิตอ้อย ซึ่งแนวทางการรับมือและการปรับตัวเชิงรุก เช่น การใช้เทคโนโลยีและการวางแผนล่วงหน้า เป็นปัจจัยสำคัญในการเพิ่มความสามารถในการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ จักรกฤษณ์ พจนศิลปะ และคณะ (2565) ที่พบว่า แนวทางการปรับตัวของเกษตรกร ได้แก่ การผลิตร่วมกันเป็นกลุ่ม การใช้พันธุ์ที่ทนต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การพัฒนาระบบชลประทานเพื่อลดความเสี่ยงจากฝนทิ้งช่วง พร้อมทั้งสอดคล้องกับ ปรีชา กาฬเพชร และ เกริก บั้นเหนงเพ็ชร (2555) ได้พบว่าควรมีการปรับปรุงดินให้มีคุณสมบัติทางกายภาพของดินให้มีความสามารถในการอุ้มน้ำ การซึมซาบของน้ำและการระบายน้ำ และเลือกพันธุ์อ้อยให้เหมาะสม วางแผนการให้น้ำและปุ๋ย

จากผลการศึกษาศึกษาการปรับตัวของเกษตรกรผู้ปลูกอ้อยในอำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดชัยภูมิ พบว่า การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศส่งผลกระทบหลายด้าน ได้แก่ ฝนตกไม่สม่ำเสมอ ภาวะแห้งแล้ง คุณภาพดินและความชื้นไม่เหมาะสม รวมถึงอุณหภูมิสูง ส่งผลให้ผลผลิตอ้อยไม่แน่นอน ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น และสร้างแรงกดดันต่อเศรษฐกิจครัวเรือนและความมั่นคงทางการเกษตร เกษตรกรมีการปรับตัวเชิงรุกเพื่อรับมือความเสี่ยง เช่น วางแผนการปลูกและจัดการน้ำ ติดตามพยากรณ์อากาศ ปรับพื้นที่และระบบระบายน้ำ เลือกพันธุ์อ้อยที่ทนทานต่อสภาพแวดล้อม บำรุงดินและจัดการปุ๋ย-น้ำอย่างเหมาะสม รวมถึงใช้เทคโนโลยีและเครื่องจักรกล เช่น ระบบน้ำหยด การปรับตัวเหล่านี้ช่วยลดความเสี่ยง เพิ่มความมั่นคงทางการผลิต และสร้างความยืดหยุ่น (Resilience) ของเกษตรกร แต่แม้เกษตรกรปรับตัวได้ แต่คุณภาพชีวิตยังถูกทำลายด้านรายได้ ต้นทุน และสุขภาพกายใจ การสนับสนุนจากภาครัฐในด้านนโยบาย เทคโนโลยี และโครงสร้างพื้นฐานน้ำ เป็นปัจจัยสำคัญในการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืน การบริหารงานภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management: NPM) ที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนและเครือข่ายภาคี จึงเหมาะสมกับการจัดการปัญหาที่ซับซ้อน เช่น การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยค้นพบว่า รัฐบาลหรือหน่วยงานภาครัฐควรมีการกำหนดนโยบายเพื่อแก้ปัญหา การส่งเสริมเกษตรกรผู้ปลูกอ้อยการบริหารจัดการรับมือผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการดังนี้ สนับสนุนการเข้าถึงแหล่งน้ำอย่างยั่งยืน มีการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่เพาะปลูกอ้อยที่ยังขาดแคลน ส่งเสริมการขุดเจาะบ่อบาดาลในพื้นที่แล้ง พร้อมทั้งสนับสนุนอุปกรณ์ประหยัดพลังงานในการสูบน้ำ สร้างระบบจัดเก็บน้ำฝนและแหล่งน้ำสำรองชุมชน ส่งเสริมเทคโนโลยีเกษตรและนวัตกรรมที่เหมาะสม พร้อมจัดหาและสนับสนุนการใช้นวัตกรรม เช่น ระบบน้ำหยด เครื่องจักรกลเกษตร รถตัดอ้อย และระบบติดตามสภาพอากาศ จัดเวิร์กช็อปหรืออบรมให้เกษตรกรใช้เทคโนโลยีอย่างมีประสิทธิภาพ พัฒนาแอปพลิเคชันหรือแพลตฟอร์มดิจิทัลในการแจ้งเตือนพยากรณ์อากาศและคำแนะนำการปลูกพืชไร่ประเภทอ้อย ตัวอย่างโครงการ เช่น 1) หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องจัดตั้งกองทุนพัฒนาระบบน้ำในพื้นที่ปลูกอ้อย โดยให้เกษตรกรสามารถยื่นขอรับเงินสนับสนุนหรือเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำสำหรับการขุดบ่อบาดาล ขุดสระเก็บน้ำ หรือซื้อปั๊มน้ำพลังงานแสงอาทิตย์ 2) โครงการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการด้านเทคโนโลยีเกษตรเป็นประจำทุกปี เรื่องการใช้เครื่องจักรกลเกษตร ระบบน้ำหยด การดูแลสุขภาพอากาศ การตัดอ้อยอย่างประหยัดแรงงาน โดยจัดให้มีศูนย์เรียนรู้ชุมชน หรือโรงเรียนในท้องถิ่น และ 3) โครงการจัดทำ "คลินิกเกษตรกรเคลื่อนที่" ประจำฤดูปลูกอ้อย ให้มีการเปิดรับคำปรึกษา ปรับแผนการปลูก แนะนำเครื่องมือทันสมัย พร้อมตรวจวิเคราะห์ดินฟรี หมุนเวียนจัดตามตำบลเดือนละ 1 ครั้งในช่วงฤดูเพาะปลูก

2. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) ระดับชาติ

1.1 จัดทำนโยบายและยุทธศาสตร์ด้านการเกษตรที่เน้นการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (Climate-smart agriculture)

1.2 พัฒนาระบบชลประทานขนาดใหญ่และโครงสร้างพื้นฐานด้านน้ำให้ครอบคลุมพื้นที่เพาะปลูก

1.3 ส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาพันธุ์อ้อยที่ทนแล้ง ทนน้ำท่วม และให้ผลผลิตสูง

1.4 พัฒนาระบบประกันภัยพืชผลและกองทุนช่วยเหลือเกษตรกรเมื่อเกิดภัยพิบัติ

1.5 จัดทำกลไกตลาดและราคาที่เป็นธรรม รวมถึงการต่อยอดผลผลิตไปสู่อุตสาหกรรมชีวภาพและพลังงานสะอาด

2) ระดับท้องถิ่นหรือชุมชน

2.1 พัฒนาและดูแลแหล่งน้ำขนาดเล็ก เช่น สระเก็บน้ำ อ่างเก็บน้ำชุมชน และธนาคารน้ำใต้ดิน

2.2 จัดตั้งศูนย์เรียนรู้เกษตรกรต้นแบบเพื่อถ่ายทอดความรู้เรื่องการจัดการดิน น้ำ และการเลือกพันธุ์อ้อย

- 2.3 สร้างระบบติดตามและแจ้งเตือนสภาพอากาศเชิงพื้นที่ให้เกษตรกรเข้าถึงได้สะดวก
- 2.4 สนับสนุนการรวมกลุ่มเกษตรกรเพื่อการวางแผนการผลิตและการตลาดร่วมกัน
- 2.5 ส่งเสริมการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ในการจัดสรรงบประมาณด้านการปรับตัวต่อสภาพภูมิอากาศ

3) เกษตรกรผู้ปลูกอ้อย

- 3.1 วางแผนการปลูกให้สอดคล้องกับฤดูกาลและข้อมูลพยากรณ์อากาศ
- 3.2 ปรับปรุงดินและใช้เทคนิคการจัดการน้ำ เช่น ระบบน้ำหยด หรือการคลุมดินเพื่อลดการระเหยของน้ำ
- 3.3 เลือกพันธุ์อ้อยที่เหมาะสมกับพื้นที่และทนทานต่อสภาพอากาศที่เปลี่ยนแปลง
- 3.4 ใช้นวัตกรรมและเครื่องจักรกลการเกษตรเพื่อลดต้นทุนและเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต
- 3.5 ร่วมมือกับกลุ่มเกษตรกรหรือสหกรณ์เพื่อสร้างอำนาจการต่อรองและลดความเสี่ยงด้านตลาด เช่น กลุ่มเกษตรกรแปลงใหญ่

3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ขยายขอบเขตของพื้นที่ศึกษา การวิจัยครั้งนี้มุ่งเน้นเฉพาะพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง ซึ่งอาจมีลักษณะเฉพาะทางภูมิอากาศและการเพาะปลูกที่แตกต่างจากพื้นที่อื่น ดังนั้น การวิจัยในครั้งต่อไปควรขยายพื้นที่ศึกษาให้ครอบคลุมหลายภูมิภาค เพื่อเปรียบเทียบแนวทางการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศในบริบทที่หลากหลาย
2. ศึกษาปัจจัยเชิงลึกที่ส่งผลต่อการปรับตัวของเกษตรกร ควรศึกษาเพิ่มเติมถึงปัจจัยที่เอื้อต่อหรือเป็นอุปสรรคในการปรับตัวของเกษตรกร เช่น ด้านเศรษฐกิจ การศึกษา การเข้าถึงข้อมูลและเทคโนโลยี ตลอดจนทัศนคติของเกษตรกรต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ
3. นำเสนอกรณีศึกษาที่ประสบความสำเร็จ การวิจัยในอนาคตควรศึกษากลุ่มเกษตรกรต้นแบบที่มีแนวทางการปรับตัวที่ประสบผลสำเร็จ และนำเสนอเป็นกรณีศึกษา เพื่อเป็นต้นแบบสำหรับพื้นที่อื่น
4. ศึกษาแนวทางการสนับสนุนจากรัฐในเชิงระบบ ควรศึกษาเชิงลึกถึงบทบาทของหน่วยงานภาครัฐในการสนับสนุนเกษตรกร ทั้งในด้านนโยบาย กลไกการสนับสนุน และระบบความร่วมมือระหว่างรัฐกับชุมชน เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาที่สอดคล้องและยั่งยืน
5. ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีมิติครบถ้วนมากยิ่งขึ้น ควรใช้ทั้งการวิจัยเชิงคุณภาพ (สัมภาษณ์เชิงลึก/การสังเกต) ร่วมกับการวิจัยเชิงปริมาณ (แบบสอบถามหรือการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงสถิติ)

เอกสารอ้างอิง

- กรมการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2568). **แผนการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศแห่งชาติ. กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. ค้นเมื่อ 3 กรกฎาคม 2568,**
จาก <https://www.dcce.go.th/datacenter/6585/>
- _____. (2568). **รายงานสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศของประเทศไทย ปี 2567. กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กรมการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและสิ่งแวดล้อม. ค้นเมื่อ 3 กรกฎาคม 2568,** จาก https://www.dcce.go.th/wp-content/uploads/2025/07/Climate-Change-Report_Y1-E-book-June2025.pdf
- กมนทัต มูลศร และภักดิ์พงศ์ พจนารถ. (2562). **ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลง สภาพภูมิอากาศต่อปริมาณผลผลิตอ้อย ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. ค้นเมื่อ 5 กรกฎาคม 2568,**
จาก <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/JEM/article/view/211086/177618>.
- เกริก ปั้นเหน่งเพชร, วินัย ศรีวัต, สมชาย บุญประดับ, สุกิจ รัตนศรีวงษ์, สหัชชัย คงทน, สมปอง นิลพันธ์, อิศระ พุทธสิมมา, ปรีชา กาเพชร, แคทลียา เอกอุ่น, วิจารณ์ ดำริเข้มตระกูล, ชัชฌูชา บุคตาบุญ และกิ่งแก้ว คุณเขต. (2552). **ผลกระทบของภาวะโลกร้อนต่อการผลิต ข้าว อ้อย มันสำปะหลัง และข้าวโพดของประเทศไทย: ค้นเมื่อ 1 กรกฎาคม 2568,** จาก https://digital.library.tu.ac.th/tu_dc/frontend/Info/item/dc:69471.
- จักรกฤษณ์ พจนศิลป์, ธนาภรณ์ อธิปัญญากุล และชมพูนุช นันทจิต. (2565). **ผลกระทบของความแปรปรวนทางสภาพภูมิอากาศต่อการผลิตอ้อยน้ำตาลในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนของประเทศไทย. วารสารแก่นเกษตร, 50(6), 1752-1772.**
- ฉัตรชัย นาถ้ำพลอย. (2563). **การบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่. วารสารศิลปศาสตร์ราชชมงคลสุวรรณภูมิ, 2(2), 461-470.**
- ปรีชา กาเพชร และเกริก ปั้นเหน่งเพชร. (2555). **ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศต่อการผลิตอ้อยในภาค ตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย: พื้นที่ศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์. วารสารแก่นเกษตร, 40(พิเศษ 3).**
- มิตรผลโมเดิร์นฟาร์ม. (2568). **เตรียมไร่อ้อยให้พร้อมรับมือฤดูร้อน 2568: แนวทางรับมือสภาพอากาศร้อน. ค้นเมื่อ 6 กรกฎาคม 2568,** จาก <https://www.mitrpholmodernfarm.com/news/2025/02>.
- สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดชัยภูมิ. (2568). **ข้อมูลพื้นฐานจังหวัดชัยภูมิที่ใช้สนับสนุนการตรวจราชการ และกรม. สัญจร. ค้นเมื่อ 1 มิถุนายน 2568,** จาก <https://www.opsmoac.go.th/chaiyaphum-dwl-preview-471391791920>

- สำนักงานคณะกรรมการอ้อยและน้ำตาลทราย. (2567). รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการยกระดับอุตสาหกรรมอ้อยและน้ำตาลทรายสู่มาตรฐานทางด้านการเกษตรของโลก. ค้นเมื่อ 20 มิถุนายน 2568, จาก <https://www.ocsb.go.th/wp-content/uploads/2025/01/270168-1.pdf>
- สำนักงานคณะกรรมการอ้อยและน้ำตาลทราย. (2568). รายงานสถานการณ์การปลูกอ้อยปีการผลิต 2567/68. ค้นเมื่อ 2 กรกฎาคม 2568, จาก <https://www.ocsb.go.th/wp-content/uploads/2025/06/68-7-25.pdf>
- สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2567). สถานการณ์และผลกระทบต่อภาคการเกษตร จากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในปัจจุบัน. ค้นเมื่อ 8 กรกฎาคม 2568. จาก https://www.opsmoac.go.th/km-km_org_center-preview-461291791792.

ความแตกต่างระหว่างพฤติกรรมการเลือกตั้งระดับชาติ กับการเลือกตั้งระดับท้องถิ่น
กรณี การเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี
วันที่ 22 ธันวาคม 2567¹

The differences between national-level electoral behavior and local-level elections, in the case of the election of the President of the Ubon Ratchathani Provincial Administrative Organization on December 22, 2024

[Received: September 5, 2025; Revised: October 2, 2025; Accepted: October 10, 2025]

ประเทือง ม่วงอ่อน

อาจารย์คณะรัฐศาสตร์

มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

Pratueng Moung-on

Faculty of Political Science,

Ubon Ratchathani University

CORRESPONDING AUTHOR

Pratueng Moung-on, Faculty of Political Science, Ubon Ratchathani University, Thailand.

E-mail : na.sisaket20@gmail.com

---

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของรายงานการวิจัย เรื่อง ฉากทัศน์ทางการเมืองในการเลือกตั้งระดับชาติสู่การเลือกตั้งท้องถิ่นระดับองค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) : การเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี วันที่ 22 ธันวาคม 2567 และสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี (ส.อบจ.) วันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2568 (ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากเงินรายได้ของ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ประจำปีงบประมาณ 2568)

บทคัดย่อ

การเลือกตั้งระดับชาติกับระดับท้องถิ่นในจังหวัดอุบลราชธานีกรณีการเลือกตั้งนายองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยยะสำคัญทางการเมือง อย่างน้อย 3 ประเด็น คือ (1) อิทธิพลหรือตัวแปรด้านพรรคการเมืองที่เอื้อสนับสนุนหรือเป็นอุปสรรคต่อผู้สมัคร แม้ว่า คู่แข่งที่มีโอกาสชนะการเลือกตั้งทั้งคู่จะมีความเชื่อมโยงและได้รับการสนับสนุนจากพรรคการเมืองทั้งแบบเปิดเผยหรือไม่เปิดเผย แต่ผลการวิจัยยืนยันว่า กระแสพรรคส่งอิทธิพลต่อการเลือกตั้งระดับท้องถิ่นน้อยกว่าการเลือกตั้งระดับชาติ คณะกรรมการในการเลือกตั้งระดับชาติ ไม่ใช่คณะในการเลือกตั้งระดับท้องถิ่นของผู้สมัครที่สังกัดพรรคนั้นโดยอัตโนมัติ เนื่องจากประชาชนจะพิจารณาปัจจัยอื่นๆ ประกอบด้วย อาทิ คุณสมบัติส่วนบุคคล การลงพื้นที่ อรรถประโยชน์ที่ประชาชนจะสามารถคาดหวังได้จากผู้สมัคร เป็นต้น ขณะที่นางจิตรวรรณ หวังศุภกิจโกศล ถึงแม้ว่าพรรคหลักที่ให้สนับสนุน คือ พรรคไทยรวมพลัง จะมีคะแนนเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อ คิดเป็นร้อยละ 1 ของผู้มาใช้สิทธิทั้งจังหวัด และพรรคภูมิใจไทย มีคะแนนเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อ คิดเป็นร้อยละ 3 ของผู้มาใช้สิทธิทั้งจังหวัด รวมทั้งหมดร้อยละ 4 ของผู้มาใช้สิทธิทั้งจังหวัด แต่ผลคะแนนการเลือกตั้งนายองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี แม้จะลงสมัยแรก กลับได้คะแนนสูง คิดเป็นร้อยละ 37.87 หลักฐานเชิงประจักษ์เหล่านี้ยืนยันตามสมมติฐานการวิจัยที่ค้นพบว่า พฤติกรรมการเลือกตั้งระดับชาติ กับการเลือกตั้งระดับท้องถิ่นมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยยะสำคัญ ประชาชนอาจจะนิยมเลือกพรรคการเมืองนั้นในระดับชาติ แต่ไม่ได้หมายความว่าประชาชนจะเลือกพรรคการเมืองนั้นในการเลือกตั้งระดับท้องถิ่นโดยอัตโนมัติ (2) ความแตกต่างด้านขนาดของพื้นที่หาเสียงเลือกตั้ง แม้ว่า การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (สส.) จะเป็นการเลือกตั้งระดับชาติที่ดูเสมือนมีความสำคัญต่อนัยยะทางการเมืองระดับประเทศมากกว่า แต่พื้นที่ความรับผิดชอบ พื้นที่การประชาสัมพันธ์หาเสียงเมื่อแยกผู้สมัครเป็นรายคน จะพบว่าผู้สมัครแต่ละคนมีพื้นที่หาเสียงน้อยกว่าผู้สมัครนายองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งต้องลงพื้นที่หาเสียงทั้ง 25 อำเภอ ทำให้ผู้สมัครหน้าใหม่เสียเปรียบ ในขณะที่ผู้สมัคร สส. ส่วนใหญ่รับผิดชอบพื้นที่ประมาณ 2-3 อำเภอเท่านั้น (3) ปัจจัยส่วนบุคคล คุณสมบัติส่วนบุคคล มีความสำคัญกับการเลือกตั้งระดับท้องถิ่นมากกว่าการเลือกตั้งระดับชาติ การเลือกตั้งระดับท้องถิ่น คณะกรรมการนิยามจากคุณสมบัติส่วนบุคคลอยู่เหนือกระแสของพรรค ข้อเสนอแนะจากการศึกษาวิจัย เสนอให้แก้ไขพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2566 ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของประเทศไทยและบริบทสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ผู้วิจัยเสนอให้แก้ไขใน 3 มาตราสำคัญ คือ มาตรา 61 มาตรา 64 และมาตรา 65 โดยมุ่งแก้ไขปัญหาผู้บริหารท้องถิ่นลาออกก่อนหมดวาระเพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาจากทั้ง 3 มาตราดังกล่าว

คำสำคัญ: การเลือกตั้งระดับท้องถิ่น; การเลือกตั้งนายองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี; จังหวัดอุบลราชธานี

Abstract

The national-level election and the local-level election in Ubon Ratchathani Province, in the case of the election of the President of the Ubon Ratchathani Provincial Administrative Organization, are significantly different in political terms in at least three aspects: (1) The influence or variable of political parties that support or obstruct candidates. Even though both competitors with the chance to win the election had connections and received support from political parties, either openly or not openly, the research results confirm that party popularity has less influence on local elections than on national elections. The votes for a party in the national election are not automatically the votes in the local election for candidates affiliated with that party, because the people will consider other factors as well, such as personal qualifications, constituency visits, and the benefits that people can expect from the candidate. Meanwhile, Jitrawan Wangsuppakitkoson, although the main party that gave support was the Thai Ruamphalang Party, which received 1 percent of all voters in the province, and the Bhumjaithai Party, which received 3 percent of all voters in the province, for a total of 4 percent of all voters, nevertheless, in the election of the President of the Ubon Ratchathani Provincial Administrative Organization, despite her first term running, she received as many as 37.87 percent. This empirical evidence confirms the research hypothesis that national-level electoral behavior and local-level electoral behavior are significantly different. People may prefer to vote for that political party at the national level, but it does not mean that people will automatically vote for that political party in local-level elections. The recommendations from this research suggest amending the *Local Council or Local Executive Election Act (No. 2), B.E. 2566 (2023)* in a manner that is appropriate and consistent with the context of Thailand and the changing social context. The researcher proposes amendments to three key sections: Section 61, Section 64, and Section 65, aiming to resolve the problem of local executives resigning before the end of their term in order to avoid issues arising from all three of these sections.

Keywords: Local-level elections; The election of the President of the Ubon Ratchathani Provincial Administrative Organization; Ubon Ratchathani Province

บทนำ

ในการเลือกตั้ง สส. ในปี 2566 พบว่า พรรคเพื่อไทย และพรรคก้าวไกล มีคะแนนเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อสูงสุด โดยพรรคเพื่อไทยได้รับเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อมากที่สุดเป็นอันดับ 1 ได้คะแนนแบบบัญชีรายชื่อ ร้อยละ 38 อันดับ 2 พรรคก้าวไกล ได้คะแนนแบบบัญชีรายชื่อ ร้อยละ 30 อันดับ 3 พรรครวมไทยสร้างชาติ ได้คะแนนแบบบัญชีรายชื่อ ร้อยละ 6 อันดับ 4 พรรคไทยสร้างไทย ได้คะแนนแบบบัญชีรายชื่อ ร้อยละ 3 อันดับ 5 พรรคภูมิใจไทย ได้คะแนนแบบบัญชีรายชื่อ น้อยกว่าร้อยละ 3 อันดับ 6 พรรคประชาธิปัตย์ ได้คะแนนแบบบัญชีรายชื่อ ร้อยละ 2 และอันดับ 7 พรรคเพื่อไทรวมพลัง ได้คะแนนแบบบัญชีรายชื่อ ร้อยละ 1 ตามลำดับ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลผลคะแนนการเลือกตั้งรวมทุกเขตการเลือกตั้ง เปรียบเทียบการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นการทั่วไป ในวันที่ 14 พฤษภาคม พ.ศ. 2566 กับการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 24 มีนาคม พ.ศ. 2562 จังหวัดอุบลราชธานี มีข้อค้นพบว่า พรรคเพื่อไทยถูกคู่แข่งที่เป็นขั้วเดียวกัน ได้แก่ พรรคก้าวไกล พรรคไทยสร้างไทย และพรรคเพื่อไทรวมพลังมาแย่งชิง (แซร์) ส่วนแบ่งคะแนนจากประชาชนกลุ่มเดียวกัน (การตัดคะแนนกันเอง) และอาจจะเป็นภัยคุกคามทางการเมืองที่รุนแรงกว่าผู้สมัครที่เป็นพรรคขั้วตรงกันข้าม เนื่องจากเป็นการแย่งชิงคะแนนกันเองจากกลุ่มประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งกลุ่มเดียวกัน ในขณะที่ ขั้วตรงข้ามทางการเมือง ได้แก่ พรรคภูมิใจไทย พรรคพลังประชารัฐ พรรคประชาธิปัตย์ และพรรครวมไทยสร้างชาติ ลักษณะของฐานเสียงจะเป็นกลุ่มก้อนมากกว่า ไม่แย่งคะแนนกันเองในเขตเลือกตั้ง

ในการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี วันที่ 22 ธันวาคม 2567 และสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี (ส.อบจ.) วันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2568 จึงมีความน่าสนใจอย่างยิ่งว่า นายกานต์ กัลปตินันท์ ผู้สมัครที่เคยได้รับการสนับสนุนจากพรรคเพื่อไทยในการเลือกตั้งครั้งล่าสุด และได้รับการผลักดันโดย “บ้านใหญ่พรรคเพื่อไทยจังหวัดอุบลราชธานี” จะชนะการเลือกตั้งอีกสมัยหรือไม่ พฤติกรรมการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี และสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี (ส.อบจ.) จะมีการเปลี่ยนแปลง ปรับตัวเพื่อต่อสู้กับภูมิทัศน์ทางการเมืองที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างไร การเลือกตั้งระดับชาติ (ในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นการทั่วไป ในวันที่ 14 พฤษภาคม พ.ศ. 2566) กับการเลือกตั้งระดับท้องถิ่น กรณี การเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี วันที่ 22 ธันวาคม 2567 และสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี (ส.อบจ.) วันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2568 มีความแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่าง พฤติกรรมการเลือกตั้งระดับชาติ (ในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นการทั่วไป ในวันที่ 14 พฤษภาคม พ.ศ. 2566) กับการเลือกตั้งระดับท้องถิ่น กรณี

การเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี วันที่ 22 ธันวาคม 2567 และสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี (ส.อบจ.) วันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2568

ระเบียบวิธีวิจัย

ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) อาศัยข้อมูลจากการสัมภาษณ์ และเอกสาร และข้อมูลจากสื่ออินเทอร์เน็ต สื่อสังคมออนไลน์ (Social Media) ที่เกี่ยวข้อง

1) เอกสาร และข้อมูลจากสื่ออินเทอร์เน็ต สื่อสังคมออนไลน์ (Social Media) ได้แก่ ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี วันที่ 22 ธันวาคม 2567 และสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี (ส.อบจ.) วันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2568

ข้อมูลสื่อสังคมออนไลน์ (Social Media) จากกลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษาได้แก่ ตัวแทนของพรรคการเมืองในพื้นที่ ผู้ลงสมัครรับเลือกตั้ง เครือข่ายหัวคะแนนของผู้สมัครรับเลือกตั้ง ผู้นำหรือนักการเมืองท้องถิ่น ผู้นำชุมชน องค์กรอิสระ องค์กรสาธารณะ สื่อมวลชน และเครือข่ายภาคประชาชนต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลในการเลือกตั้ง ทั้งในระดับประเทศและในระดับเขตจังหวัดอุบลราชธานีและจังหวัดใกล้เคียง ประกอบด้วย จังหวัดอำนาจเจริญ และจังหวัดศรีสะเกษ ข้อมูลเชิงพื้นที่ในจังหวัดอุบลราชธานี เช่น ข้อมูลประชากร ข้อมูลพรรคการเมืองที่มีผู้สมัครรับเลือกตั้งในจังหวัดอุบลราชธานีทั้งในการเลือกตั้งปัจจุบัน และการเลือกตั้งในอดีต และข้อมูลประวัติผู้ลงสมัครรับเลือกตั้ง พร้อมความเป็นเครือญาติ หรือเครือข่ายของนักการเมืองเก่า ทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น และผลการเลือกตั้งย้อนหลัง ในเขตจังหวัดอุบลราชธานี

เอกสารด้านระเบียบและกฎหมายที่เกี่ยวกับการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด และสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัด

2) การสัมภาษณ์เจาะลึกในทุกประเด็นที่เกี่ยวข้อง ฝั่งผู้สมัคร นักการเมืองท้องถิ่น ได้แก่ กลุ่มผู้สมัครรับเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี และสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี รวมถึงทีมฝ่ายการเมืองต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง แกนนำหัวคะแนนที่เกี่ยวกับการเลือกตั้ง เป็นต้น

ผลการวิจัย

แบ่งออกเป็น 2 ประเด็น คือ พฤติกรรมการเลือกตั้งระดับชาติ : กรณีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นการทั่วไป ในวันที่ 14 พฤษภาคม 2566 จังหวัดอุบลราชธานี และความแตกต่างระหว่าง พฤติกรรมการเลือกตั้งระดับชาติ กับการเลือกตั้งระดับท้องถิ่น กรณี การเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี วันที่ 22 ธันวาคม 2567 รายละเอียดสรุปได้ดังนี้

1. พฤติกรรมการเลือกตั้งระดับชาติ : กรณีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นการทั่วไป ในวันที่ 14 พฤษภาคม 2566 จังหวัดอุบลราชธานี

พฤติกรรมการเลือกตั้งระดับชาติการเลือกตั้งระดับชาติจังหวัดอุบลราชธานี กรณีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นการทั่วไป ในวันที่ 14 พฤษภาคม พ.ศ. 2566 ค้นพบว่า การเลือกตั้งระดับชาติประชาชนจังหวัดอุบลราชธานี จะมีความนิยมเลือกพรรคการเมืองเพียง 2 พรรค คือ พรรคเพื่อไทย อันดับหนึ่งได้คะแนนแบบบัญชีรายชื่อ 411,239 คะแนน (คิดเป็นร้อยละ 38 ของผู้มาใช้สิทธิทั้งจังหวัด) และอันดับสองพรรคก้าวไกล (พรรคประชาชน) ได้คะแนนแบบบัญชีรายชื่อ 320,831 คะแนน (คิดเป็นร้อยละ 30 ของผู้มาใช้สิทธิทั้งจังหวัด) ประชาชนเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อรวมสองพรรคนี้อันดับหนึ่ง ร้อยละ 68 ของผู้มาใช้สิทธิทั้งจังหวัด ขณะที่พรรคเพื่อไทยรวมพลัง (ต่อมาเปลี่ยนชื่อพรรคเป็น พรรคไทยรวมพลัง) ของนางจิตรวรรณ หวังศุภกิจโกศล หรือ “มาตามบ” มีคะแนนเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อ 14,029 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 1 ของผู้มาใช้สิทธิทั้งจังหวัด ขณะที่พรรคที่เกี่ยวข้องและให้การสนับสนุนนางจิตรวรรณ ในการเลือกตั้งนายกองคการบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี วันที่ 22 ธันวาคม 2567 คือ พรรคภูมิใจไทย พบว่า มีคะแนนเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อ 27,890 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 3 ของผู้มาใช้สิทธิทั้งจังหวัด

ตารางที่ 1 ผลการเลือกตั้ง สส. แบบบัญชีรายชื่อ 14 พฤษภาคม พ.ศ. 2566 (รายจังหวัดอุบลราชธานี)

อันดับ	พรรค	คะแนนการเลือกตั้ง สส. แบบบัญชีรายชื่อ	คิดเป็นร้อยละ (%) ของผู้มาใช้สิทธิทั้งจังหวัด ²
1	เพื่อไทย	411,239	38.45
2	ก้าวไกล	320,831	30.00
3	รวมไทยสร้างชาติ	64,628	6.04
4	ไทยสร้างไทย	32,770	3.06
5	ภูมิใจไทย	27,890	2.61
6	ประชาธิปไตย	23,087	2.16
7	เพื่อไทยรวมพลัง	14,029	1.31
8	ใหม่	12,283	1.15

² ในการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 14 พฤษภาคม พ.ศ. 2566 จังหวัดอุบลราชธานี มีสถิติผู้มาใช้สิทธิ 1,069,575 คน คิดเป็น 72.60% จากผู้มีสิทธิ 1,473,306 คน บัตรดี 1,015,900 ใบ บัตรเสีย 37,542 ใบ บัตรไม่เลือกผู้ใด 16,133 ใบ สัดส่วนเทียบจำนวนผู้มาใช้สิทธิ พบว่า เป้าบัตรดี 94.98% บัตรเสีย 3.51% และบัตรไม่เลือกผู้ใด 1.51%

อันดับ	พรรค	คะแนนการเลือกตั้ง สส. แบบบัญชีรายชื่อ	คิดเป็นร้อยละ (%) ของ ผู้มาใช้สิทธิทั้งจังหวัด ²
9	พลังประชารัฐ	9,397	0.88
10	ประชาชาติ	7,736	0.72
11	พลัง	7,724	0.72
12	เสรีรวมไทย	7,620	0.71
13	ท้องที่ไทย	6,749	0.63
14	ประชาธิปไตยใหม่	6,275	0.59
15	อนาคตไทย	6,110	0.57

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง, 2566 , ผลการเลือกตั้ง สส. ทัวไป 14 พฤษภาคม 2566 รายจังหวัด อุบลราชธานี, สืบค้นเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2568, จาก <https://ectreport66.ect.go.th/overview>

ส่วนผลการเลือกตั้ง สส. แบบแบ่งเขตในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นการทั่วไป ในวันที่ 14 พฤษภาคม พ.ศ. 2566 จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า จากจำนวนเขตเลือกตั้งทั้งหมด 11 เขต พรรคเพื่อไทย สามารถรักษาสถานที่มั่นได้เพียง 4 เขต พรรคภูมิใจไทย สามารถสอดแทรกชนะการเลือกตั้งในจังหวัดอุบลราชธานี เป็นสมัยแรก โดยสามารถแย่งชิงพื้นที่ชนะการเลือกตั้ง 3 เขต ขณะที่พรรคเพื่อไทยรวมพลัง ชนะการเลือกตั้งได้ ทั้ง 2 เขตที่ส่งผู้สมัครลงแข่งขัน พรรคประชาธิปัตย์ และพรรคไทยสร้างไทย ชนะการเลือกตั้งพรรคละ 1 เขต ซึ่งในเขตที่พรรคเพื่อไทยแพ้การเลือกตั้ง ผู้สมัครจากพรรคเพื่อไทยได้อันดับสองทั้งหมด โดยมีรายละเอียดดังนี้ (ประเทือง ม่วงอ่อน, 2568)

เขตเลือกตั้งที่ 1 อ.เมืองอุบลราชธานี (ยกเว้น ต.ไร่น้อย ต.หัวเรือ ต.ชีเหล็ก ต.ปะอ่าว และ ต.หนองซอน) ผู้ชนะการเลือกตั้ง คือ นายวรสิทธิ์ กัลป์ดินันท์ (สส.บอม) พรรคเพื่อไทย ได้คะแนน 32,468 คะแนน อันดับสอง นายวิศรุต สวัสดิ์วร พรรคก้าวไกล ได้คะแนน 31,112 คะแนน อันดับสาม นายอดุลย์ นิลเปรม พรรคไทยสร้างไทย (เดิมพรรคพลังประชารัฐ) ได้คะแนน 21,579 คะแนน และอันดับสี่ นายเต็มบุญ ศรีธีร์รัตน์ พรรครวมไทยสร้างชาติ ได้คะแนน 9,086 คะแนน โดยพรรคเพื่อไทยได้คะแนนแบบบัญชีรายชื่อจากเขตเลือกตั้งที่ 1 สูงถึง 27,969 คะแนน

เขตเลือกตั้งที่ 2 อ.เขื่องใน อ.เมืองอุบลราชธานี (เฉพาะ ต.ไร่น้อย ต.หัวเรือ ต.ชีเหล็ก ต.ปะอ่าว และ ต.หนองซอน) ผู้ชนะการเลือกตั้ง คือ นายวุฒิพงษ์ นามบุตร (สส.เอ) พรรคประชาธิปัตย์ ได้คะแนน 38,164 คะแนน อันดับสอง นายณรงค์ชัย วีระกุล (หมอแขก) พรรคเพื่อไทย ได้คะแนน 31,953 คะแนน อันดับสาม นายสมภพ จันทรวงศ์ พรรคก้าวไกล ได้คะแนน 17,520 คะแนน และอันดับสี่ นายโกวิทย์ ธรรมานุชิต

พรรคพลังประชาชน ได้คะแนน 1,829 คะแนน แม้ว่าพรรคเพื่อไทยจะแพ้การเลือกตั้งแบบ สส. เขต แต่กลับได้คะแนนแบบบัญชีรายชื่อจากเขตเลือกตั้งที่ 2 สูงถึง 33,695 คะแนน

เขตเลือกตั้งที่ 3 อ.ม่วงสามสิบ อ.ดอนมดแดง อ.เหล่าเสือโก้ก อ.ตาลชุม ผู้ชนะการเลือกตั้ง คือ นางพิมพ์กาญจน์ พลสมัคร พรรคเพื่อไทยรวมพลัง ได้คะแนน 31,218 คะแนน อันดับสอง นายชูวิทย์ (ก๊วย) พิทักษ์พรพลลภ พรรคเพื่อไทย ได้คะแนน 22,020 คะแนน อันดับสาม นายสมบัติ รัตโน พรรคภูมิใจไทย ได้คะแนน 16,572 คะแนน และอันดับสี่ นายจำลอง พรหมสวัสดิ์ พรรคพลังประชาชน ได้คะแนน 12,423 คะแนน แม้ว่าพรรคเพื่อไทยจะแพ้การเลือกตั้งแบบ สส. เขต แต่กลับได้คะแนนแบบบัญชีรายชื่อจากเขตเลือกตั้งที่ 3 สูงถึง 41,449 คะแนน

เขตเลือกตั้งที่ 4 อ.วารินชำราบ อ.สำโรง (เฉพาะ ต.สำโรง ต.โคกก่อง และ ต.บอน) ผู้ชนะการเลือกตั้ง คือ นางสาวกิตติธัญญา วาจาดี พรรคเพื่อไทย ได้คะแนน 39,462 คะแนน อันดับสอง นายวิวัฒน์ชัย มากมูล พรรคก้าวไกล ได้คะแนน 31,052 คะแนน อันดับสาม นางสาวโยธากาญจน์ พงงาม พรรคภูมิใจไทย (เดิมพรรคพลังประชาชน/พรรคสร้างอนาคตไทย) ได้คะแนน 19,511 คะแนน และอันดับสี่ นางสาวใจยา วาจาดี พรรคชาติไทยพัฒนา ได้คะแนน 4,013 คะแนน โดยพรรคเพื่อไทยได้คะแนนแบบบัญชีรายชื่อจากเขตเลือกตั้งที่ 4 สูงถึง 40,758 คะแนน

เขตเลือกตั้งที่ 5 อ.ตระการพืชผล อ.กุดข้าวปุ้น ผู้ชนะการเลือกตั้ง คือ นายสุทธิชัย จรุงเนตร พรรคภูมิใจไทย (เดิมพรรคพลังประชาชน) /อดีตที่ปรึกษารัฐมนตรีศึกษาธิการ (ตรีสุข เทียนทอง)(จากพรรคสร้างอนาคตไทย) ได้คะแนน 44,121 คะแนน อันดับสอง นายรัฐกิตติ์ ชาติพัฒน์ พรรคเพื่อไทย ได้คะแนน 30,596 คะแนน อันดับสาม นายเพทาย ศรีสวัสดิ์ พรรคก้าวไกล ได้คะแนน 12,050 คะแนน และอันดับสี่ นายนครินทร์ เรืองแสน พรรครวมไทยสร้างชาติ ได้คะแนน 779 คะแนน ถึงแม้พรรคเพื่อไทยจะแพ้การเลือกตั้งแบบ สส. เขต แต่กลับได้คะแนนแบบบัญชีรายชื่อจากเขตเลือกตั้งที่ 5 สูงถึง 38,561 คะแนน

เขตเลือกตั้งที่ 6 อ.เขมราฐ อ.โพธิ์ไทร อ.นาตาล ผู้ชนะการเลือกตั้ง คือ นางสาวธัญธารีย์ สันตพันธ์ (แพร) (บุตรสาว อดีต สส.พิสิษฐ์ สันตพันธ์ (ครูตอง) คุณแม่ นางสรินรัตน์ สันตพันธ์ (เจ้ตุน) ผู้บริหาร กลุ่มบริษัท ต.เขมราฐ) พรรคเพื่อไทย ได้คะแนน 43,430 คะแนน อันดับสอง นายบุญธรรม ภาคโพธิ์ (เขพบุญธรรม) พรรคไทยสร้างไทย ได้คะแนน 22,759 คะแนน (นายบุญธรรม ภาคโพธิ์ (เขพบุญธรรม) สนับสนุนโดย ลุงอืด-ลิทธิชัย ไควสุรัตน์ อดีตรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย/อดีต สส.อุบลฯ 6 สมัย ,อดีต รมช.มหาดไทย และแกนนำกลุ่มวังพญานาค สมัยไทยรักไทย) อันดับสาม นายชิราวุธ แก้วชิน พรรคก้าวไกล ได้คะแนน 9,177 คะแนน และอันดับสี่ นายชนะสิทธิ์ ไควสุรัตน์ (ป้าอู๊ด) พรรคภูมิใจไทย (เดิมพรรคพลังประชาชน/พรรคเศรษฐกิจไทย) ได้คะแนน 4,023 คะแนน โดยพรรคเพื่อไทยได้คะแนนแบบบัญชีรายชื่อจากเขตเลือกตั้งที่ 6 สูงถึง 37,094 คะแนน

เขตเลือกตั้งที่ 7 อ.ศรีเมืองใหม่ อ.โขงเจียม อ.สิรินธร (ยกเว้น ต.โนนก่อ) อ.พิบูลมังสาหาร (เฉพาะ ต.ระเว และ ต.ทรายมูล) ผู้ชนะการเลือกตั้ง คือ นางสาวสุดารัตน์ (กานต์) พิทักษ์พรพัลลภ พรรคเพื่อไทย ได้คะแนน 38,533 คะแนน อันดับสอง นายเชิดศักดิ์ โภคกุลกานนท์ (ทีเล็ก) พรรคภูมิใจไทย (เดิมพรรคพลังประชาชน/ พรรคสร้างอนาคตไทย) ได้คะแนน 33,499 คะแนน อันดับสาม นายภานุภ ยุตกิจ พรรคก้าวไกล ได้คะแนน 10,300 คะแนน และอันดับสี่ นายสมคร บ่องวงษ์ พรรครวมไทยสร้างชาติ ได้คะแนน 2,962 คะแนน โดยพรรคเพื่อไทยได้คะแนนแบบบัญชีรายชื่อจากเขตเลือกตั้งที่ 7 สูงถึง 40,622 คะแนน

เขตเลือกตั้งที่ 8 อ.พิบูลมังสาหาร (ยกเว้น ต.ระเว และ ต.ทรายมูล) อ.สว่างวีระวงศ์ อ.นาเยีย ผู้ชนะการเลือกตั้ง คือ นางสาวแนน บุญยธิดา สมชัย พรรคภูมิใจไทย (เดิมเป็น สส.พรรคประชาธิปัตย์) ได้คะแนน 31,773 คะแนน อันดับสอง นายเอกพล ญาวงค์ (ตุ้) (สจ.ตุ้เอกพล ญาวงค์) พรรคเพื่อไทย ได้คะแนน 27,893 คะแนน อันดับสาม นางสาวกมน แก้วปัญญา พรรคก้าวไกล ได้คะแนน 14,621 คะแนน และอันดับสี่ นายณรงค์ศักดิ์ (บุ่ง) โกศลวัฒน์ พรรคพลังประชาชน ได้คะแนน 12,037 คะแนน ถึงแม้พรรคเพื่อไทยจะแพ้การเลือกตั้งแบบ สส. เขต แต่กลับได้คะแนนแบบบัญชีรายชื่อจากเขตเลือกตั้งที่ 8 สูงถึง 35,356 คะแนน

เขตเลือกตั้งที่ 9 อ.บุญศรี อ.นาจะหลวย อ.สิรินธร (เฉพาะ ต.โนนก่อ) ผู้ชนะการเลือกตั้ง คือ นางรำพล ต้นติวณิชานนท์ พรรคไทยสร้างไทย ได้คะแนน 31,311 คะแนน อันดับสอง นายประยุทธ์ศักดิ์ จินตะเวช พรรคเพื่อไทย ได้คะแนน 30,851 คะแนน อันดับสาม พันจ่าอากาศเอก บรรจง อินทร์ขาว พรรคก้าวไกล ได้คะแนน 12,105 คะแนน และอันดับสี่ นางสาวน้ำตาล พวงลาภ พรรครวมไทยสร้างชาติ ได้คะแนน 1,613 คะแนน ถึงแม้พรรคเพื่อไทยจะแพ้การเลือกตั้งแบบ สส. เขต แต่กลับได้คะแนนแบบบัญชีรายชื่อจากเขตเลือกตั้งที่ 9 สูงถึง 33,468 คะแนน

เขตเลือกตั้งที่ 10 อ.น้ำยืน อ.ทุ่งศรีอุดม อ.น้ำขุ่น อ.สำโรง (ยกเว้น ต.สำโรง ต.โคกก่อง และ ต.บอน) อ.เดชอุดม (เฉพาะ ต.ทุ่งเทิง) ผู้ชนะการเลือกตั้ง คือ นายสมศักดิ์ บุญประชม พรรคเพื่อไทยรวมพลัง ได้คะแนน 63,127 คะแนน อันดับสอง นายสมคิด เขื่อนคง พรรคเพื่อไทย ได้คะแนน 19,351 คะแนน อันดับสาม นางสาวประภัสสร สายเพ็ชร พรรคก้าวไกล ได้คะแนน 9,735 คะแนน และอันดับสี่ นายศักดิ์ชัย จินตะเวช พรรคภูมิใจไทย ได้คะแนน 1,177 คะแนน ถึงแม้พรรคเพื่อไทยจะแพ้การเลือกตั้งแบบ สส. เขตแบบถล่มทลาย คะแนนห่างประมาณ 3 เท่า แต่กลับได้คะแนนแบบบัญชีรายชื่อจากเขตเลือกตั้งที่ 10 สูงที่สุดจากทั้งหมด 11 เขตเลือกตั้ง คือ 43,722 คะแนน

เขตเลือกตั้งที่ 11 อ.เดชอุดม (ยกเว้น ต.ทุ่งเทิง) ผู้ชนะการเลือกตั้ง คือ นางสาวดวงทิพย์ จินตะเวช พรรคภูมิใจไทย (เดิมพรรคพลังประชาชน) ได้คะแนน 43,797 คะแนน อันดับสอง นายเอกชัย ทรงอำนาจเจริญ พรรคเพื่อไทย ได้คะแนน 24,288 คะแนน อันดับสาม นายพิทักษ์ชัย จิตจันทร์ พรรคก้าวไกล ได้คะแนน 13,063 คะแนน และอันดับสี่ นายสุรียา ชันอาสา พรรคไทยสร้างไทย ได้คะแนน 4,833 คะแนน ถึงแม้พรรคเพื่อไทยจะแพ้การเลือกตั้งแบบ สส. เขต แต่กลับได้คะแนนแบบบัญชีรายชื่อจากเขตเลือกตั้งที่ 11 สูงถึง 38,545 คะแนน

ในขณะที่ผลการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี จากการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 22 ธันวาคม พ.ศ. 2567 ปรากฏว่า

อันดับหนึ่ง นายกานต์ กัลปตินันท์ (หมายเลข 1) พรรคเพื่อไทย (อุบลราชธานี) อดีตนายก อบจ. 3 สมัย (16 ธันวาคม 2540-2547, และ 2564-2567) ได้รับเลือกตั้งเป็นนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี โดยได้คะแนน 387,456 คะแนน (มากกว่า ปี 2563 ที่ได้ 288,567 คะแนน) การเลือกตั้งปี 2567 ได้รับคะแนนคิดเป็นร้อยละ 45.43

อันดับสอง นางจิตรวรรณ หวังศุภกิจโกศล หรือ “มาตามกบ” (หมายเลข 3) ผู้สมัครอิสระ ผู้ก่อตั้งและที่ปรึกษาพรรคไทรวมพลัง ลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานีสมัยแรก ได้ 322,986 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 37.87

อันดับสาม นายสิทธิพล เลหาะวนิช (น้อย) (หมายเลข 2) พรรคประชาชน ได้ 138,837 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 16.28

อันดับสี่ นายอชิปไตย ศัย ศรีมงคล (หมายเลข 4) ผู้สมัครอิสระ ได้ 3,620 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 0.42 จากกรณีที่ นางจิตรวรรณ หวังศุภกิจโกศล หรือ “มาตามกบ” ผู้ก่อตั้งและที่ปรึกษาพรรคไทรวมพลัง ลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานีสมัยแรก ได้ 322,986 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 37.87 ขณะที่พรรคเพื่อไทรวมพลัง (ต่อมาเปลี่ยนชื่อพรรคเป็น พรรคไทรวมพลัง) ของนางจิตรวรรณ หวังศุภกิจโกศล หรือ “มาตามกบ” มีคะแนนเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อ 14,029 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 1 ของผู้มาใช้สิทธิทั้งจังหวัด ขณะที่พรรคที่เกี่ยวข้องและให้การสนับสนุนนางจิตรวรรณ ในการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี วันที่ 22 ธันวาคม 2567 คือ พรรคภูมิใจไทย พบว่า มีคะแนนเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อ 27,890 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 3 ของผู้มาใช้สิทธิทั้งจังหวัด ถือเป็นปรากฏการณ์ที่สะท้อนให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างพฤติกรรม การเลือกตั้งระดับชาติ กับการเลือกตั้งระดับท้องถิ่น

กล่าวคือ ในการเลือกตั้งระดับชาติ ประชาชนอาจจะไม่เลือกพรรคนั้น หรือเลือกน้อยมาก หรือเลือกเฉพาะบางพื้นที่ เช่น เขตเลือกตั้งที่ 3 อ.ม่วงสามสิบ อ.ดอนมดแดง อ.เหล่าเสือโก้ก อ.ตาลชุม ผู้ชนะการเลือกตั้ง คือ นางพิมพ์กาญจน์ พลสมัคร พรรคเพื่อไทรวมพลัง เขตเลือกตั้งที่ 10 อ.น้ำยืน อ.ทุ่งศรีอุดม อ.น้ำขุ่น อ.สำโรง (ยกเว้น ต.สำโรง ต.โคกก่อ และ ต.บอน) อ.เดชอุดม (เฉพาะ ต.ทุ่งเทิง) ผู้ชนะการเลือกตั้ง คือ นายสมศักดิ์ บุญประชม พรรคเพื่อไทรวมพลัง ขณะที่คะแนนเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อพรรคเพื่อไทรวมพลัง ได้เพียง 14,029 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 1 ของผู้มาใช้สิทธิทั้งจังหวัด แต่คะแนนการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี จากการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 22 ธันวาคม พ.ศ. 2567 ปรากฏว่านางจิตรวรรณ ได้คะแนนถึง 322,986 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 37.87

รวมถึง กรณีพรรคก้าวไกล (พรรคประชาชน) ถึงแม้ว่า การเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อ เมื่อวันที่ 14 พฤษภาคม พ.ศ. 2566 ประชาชนจังหวัดอุบลราชธานีจะนิยมเลือกพรรคก้าวไกลเป็นอันดับสอง ได้คะแนนแบบบัญชี

รายชื่อ 320,831 คะแนน (คิดเป็นร้อยละ 30 ของผู้มาใช้สิทธิทั้งจังหวัด) แต่การเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี เมื่อวันที่ 22 ธันวาคม พ.ศ. 2567 กลับพบว่า นายสิทธิพล เลหาหะวนิช (น้อย) (หมายเลข 2) พรรคประชาชน ได้เพียงอันดับสาม โดยได้ 138,837 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 16.28 ถึงแม้ว่าจะมีแกนนำสำคัญของพรรคพลังพื้นที่ช่วยหาเสียงอย่างเต็มที่มากกว่าผู้สมัครรายอื่นๆ อาทิ วันที่ 13 ธันวาคม 2567 ณ ลานขวัญเมือง ศาลากลางหลังเก่า พรรคประชาชนเปิดเวทีปราศรัยใหญ่ มีแกนนำของพรรคประชาชน นำโดย นายณัฐพงษ์ เรื่องปัญญา วุฒิ หัวหน้าพรรคประชาชน นางสาวศิริกัญญา ต้นสกุล รองหัวหน้าพรรคประชาชน นายธนาธร จึงรุ่งเรืองกิจ ผู้ช่วยหาเสียง นางสาวพรรณนิการ์ วาณิช ผู้ช่วยหาเสียง นายคำพอง เทพาคำ สส.บัญชีรายชื่อ พรรคประชาชน นายอภิชาติ ศิริสุนทร ผู้ช่วยหาเสียง นายวิรัตน์ ฮวดศรี สส.ขอนแก่น เขต 1 พรรคประชาชน นายอิทธิพล ชลธราศิริ สส.ขอนแก่น เขต 2 พรรคประชาชน และ นายณัฐชา บุญไชยอินสวัสดิ์ สส.กรุงเทพมหานคร เขต 27 โดยก่อนหน้านั้น เมื่อวันที่ 7 ธันวาคม 2567 นายพิธา ลิ้มเจริญรัตน์ ผู้ช่วยหาเสียง ได้มาขึ้นเวทีปราศรัยช่วยนายสิทธิพล ที่หอประชุมประจำอำเภอสำโรง และตลาดพุ่มพวงหัวเรือเพื่อชุมชน อำเภอเมืองฯ และวันที่ 8 ธันวาคม 2567 นายพิธา ลิ้มเจริญรัตน์ ขึ้นเวทีปราศรัยที่วัดเอี่ยมวราภาม อำเภอตระการกสิผล, อาคารศูนย์บริการนักท่องเที่ยว อำเภอพิบูลมังสาหาร และชุมชนชลประทาน อำเภวารินชำราบ เป็นต้น

ซึ่งในวันที่พรรคประชาชนเปิดเวทีปราศรัยใหญ่ ณ วันที่ 13 ธันวาคม 2567 ณ ลานขวัญเมือง ศาลากลางหลังเก่า ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์นายสิทธิพล เลหาหะวนิช (สัมภาษณ์, 13 ธันวาคม 2567) ถึงประเด็นความคาดหวังคะแนนการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดในการเลือกตั้งครั้งนี้ นายสิทธิพล ได้ให้ข้อมูลว่า ตนคาดหวังคะแนนพรรคประชาชนช่วยประมาณ 250,000-300,000 คะแนน ส่วนที่เหลืออีกประมาณ 100,000 คะแนน จะเป็นคะแนนที่ตนเอง โดยคาดหวังคะแนนจากอำเภวารินชำราบ และอำเภอเมืองอุบลราชธานี รวมกันประมาณ 80,000 คะแนน อำเภอพิบูลมังสาหารประมาณ 20,000 คะแนน อำเภอเขื่องในประมาณ 10,000 คะแนน และอำเภอม่วงสามสิบประมาณ 10,000 คะแนน โดยนายสิทธิพล คาดหวังว่าตนจะได้รับเลือกตั้งอันดับ 1-2 อย่างไรก็ตาม ผลการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี เมื่อวันที่ 22 ธันวาคม พ.ศ. 2567 กลับพบว่า นายสิทธิพล พรรคประชาชน ได้เพียงอันดับสาม โดยได้ 138,837 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 16.28 เท่านั้น ขณะที่อันดับหนึ่ง นายกานต์ กัลปตินันท์ ได้คะแนน 387,456 คะแนน ได้รับคะแนนคิดเป็นร้อยละ 45.43 (คะแนนนายสิทธิพลห่างจากอันดับที่หนึ่ง 248,619 คะแนน) อันดับสอง นางจิตรวรรณ หวังศุภกิจโกศล ได้ 322,986 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 37.87 (คะแนนนายสิทธิพลห่างจากอันดับที่สอง 184,149 คะแนน)

กล่าวโดยสรุป อิทธิพลหรือตัวแปรด้านพรรคการเมืองที่เอื้อสนับสนุนหรือเป็นอุปสรรคต่อผู้สมัคร แม้ว่า คู่แข่งที่มีโอกาสชนะการเลือกตั้งทั้งคู่จะมีความเชื่อมโยงและได้รับการสนับสนุนจากพรรคการเมืองทั้งแบบเปิดเผยหรือไม่เปิดเผย แต่ผลการวิจัยยืนยันว่า กระแสพรรคสงอิทธิพลต่อการเลือกตั้งระดับท้องถิ่นน้อยกว่าการเลือกตั้งระดับชาติ คะแนนของพรรคในการเลือกตั้งระดับชาติ ไม่ใช่คะแนนในการเลือกตั้งระดับท้องถิ่นของผู้สมัครที่สังกัดพรรคนั้นโดยอัตโนมัติ เนื่องจากประชาชนจะพิจารณาปัจจัยอื่นๆ ประกอบด้วย อาทิ คุณสมบัติส่วนบุคคล การลง

พื้นที่ อรรถประโยชน์ที่ประชาชนจะสามารถคาดหวังได้จากผู้สมัคร เป็นต้น พิสูจน์ได้จากกรณีคะแนนพรรคก้าวไกล (พรรคประชาชน) ถึงแม้ว่า การเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อ เมื่อวันที่ 14 พฤษภาคม พ.ศ. 2566 ประชาชนจังหวัด อุบลราชธานีจะนิยมเลือกพรรคก้าวไกลเป็นอันดับสอง ได้คะแนนแบบบัญชีรายชื่อ 320,831 คะแนน (คิดเป็นร้อยละ 30 ของผู้มาใช้สิทธิทั้งจังหวัด) แต่การเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี เมื่อวันที่ 22 ธันวาคม พ.ศ. 2567 กลับพบว่า นายสิทธิพล เลหาะวนิช พรรคประชาชน ได้เพียงอันดับสาม โดยได้ 138,837 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 16.28 เท่านั้น ถึงแม้ว่าจะมีแกนนำสำคัญของพรรคลงพื้นที่ช่วยหาเสียงอย่างเต็มที่มากกว่า ผู้สมัครรายอื่นๆ

ขณะที่นางจิตรวรรณ หวังศุภกิจโกศล ถึงแม้ว่าพรรคหลักที่ให้สนับสนุน คือ พรรคไทยรวมพลัง จะมีคะแนนเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อ 14,029 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 1 ของผู้มาใช้สิทธิทั้งจังหวัด และพรรคภูมิใจไทย มีคะแนนเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อ 27,890 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 3 ของผู้มาใช้สิทธิทั้งจังหวัด รวมทั้งหมดร้อยละ 4 ของผู้มาใช้สิทธิทั้งจังหวัด แต่ผลคะแนนการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี แม้จะลงสมัยแรก กลับได้คะแนนสูงถึง 322,986 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 37.87 หลักฐานเชิงประจักษ์เหล่านี้ยืนยันตามสมมติฐานการวิจัยที่ค้นพบว่า พฤติกรรมการเลือกตั้งระดับชาติ กับการเลือกตั้งระดับท้องถิ่นมีความแตกต่างกันอย่างนัยยะสำคัญ ประชาชนอาจจะนิยมเลือกพรรคการเมืองนั้นในระดับชาติ แต่ไม่ได้หมายความว่าประชาชนจะเลือกพรรคการเมืองนั้นในการเลือกตั้งระดับท้องถิ่นโดยอัตโนมัติ เป็นต้น

2. ความแตกต่างระหว่าง พฤติกรรมการเลือกตั้งระดับชาติ กับการเลือกตั้งระดับท้องถิ่น กรณี การเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี วันที่ 22 ธันวาคม 2567

แม้ว่า การเลือกตั้งระดับท้องถิ่น กรณี การเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด จะมีพรรคการเมือง การเมืองระดับชาติเข้ามาเกี่ยวข้องทั้งทางตรงหรือทางอ้อม ทั้งเบื้องหน้าหรือเบื้องหลัง แต่ผลจากการศึกษาวิจัยการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี วันที่ 22 ธันวาคม 2567 ค้นพบความแตกต่างระหว่าง พฤติกรรมการเลือกตั้งระดับชาติ กับการเลือกตั้งระดับท้องถิ่น กรณี การเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี วันที่ 22 ธันวาคม 2567

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้สมัครรับเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด ทั้ง 3 คน คือ นายกานต์ กัลปตินันท์ (หมายเลข 1) พรรคเพื่อไทย (อุบลราชธานี) นางจิตรวรรณ หวังศุภกิจโกศล หรือ “มาตามกบ” (หมายเลข 3) ผู้สมัครอิสระ และนายสิทธิพล เลหาะวนิช (น้อย) (หมายเลข 2) พรรคประชาชน รวมทั้งข้อมูลจากการสัมภาษณ์นักการเมืองระดับชาติรายสำคัญอื่นๆ

ได้ข้อสรุปว่า การเลือกตั้งระดับชาติก็ระดับท้องถิ่นในจังหวัดอุบลราชธานี มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยยะสำคัญทางการเมือง โดยค้นพบประเด็นความแตกต่างการเลือกตั้งระดับชาติ กับการเลือกตั้งระดับท้องถิ่น กรณี การเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี ทั้งหมด 3 ประเด็นเป็นอย่างน้อย ประกอบด้วย (1)

อิทธิพลหรือตัวแปรด้านพรรคการเมืองที่เอื้อสนับสนุนหรือเป็นอุปสรรคต่อผู้สมัคร ซึ่งการเลือกตั้งระดับท้องถิ่น จะได้รับอิทธิพลของพรรคการเมืองที่เกื้อหนุนน้อยกว่าการเลือกตั้งระดับชาติ (2) ความแตกต่างด้านขนาดของพื้นที่หาเสียงเลือกตั้ง แม้ว่า การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (สส.) จะเป็นการเลือกตั้งระดับชาติที่ดูเสมือนมีความสำคัญ ต่อนัยยะทางการเมืองระดับประเทศมากกว่า แต่พื้นที่ความรับผิดชอบ พื้นที่การหาเสียงเมื่อแยกผู้สมัครเป็นรายคน จะพบว่าผู้สมัครแต่ละคนมีพื้นที่หาเสียงน้อยกว่าผู้สมัครนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี (3) ปัจจัยส่วนบุคคล (อาทิ ผลงานชื่อเสียงที่ผ่านมา) มีความสำคัญกับการเลือกตั้งระดับท้องถิ่นมากกว่าการเลือกตั้งระดับชาติ โดยมีรายละเอียดตามลำดับดังนี้

2.1 อิทธิพลหรือตัวแปรด้านพรรคการเมืองที่เอื้อสนับสนุนหรือเป็นอุปสรรคต่อผู้สมัคร

ปัจจัยด้านพรรคที่สังกัด มีอิทธิพลเชิงบวกต่อผู้สมัครในระดับหนึ่ง แต่ไม่ใช่ตัวแปรที่สำคัญอย่างยิ่งวัดที่จะตัดสินว่าผู้สมัครนั้นจะแพ้หรือชนะการเลือกตั้ง โดยเฉพาะกรณีของผู้สมัครเบอร์ 1 นายกานต์ กัลปิตินันท์ พรรคเพื่อไทย (อุบลราชธานี) ซึ่งการเลือกตั้ง สส.แบบบัญชีรายชื่อ เป็นการเลือกตั้งทั่วไป วันที่ 14 พฤษภาคม 2566 จังหวัดอุบลราชธานี อันดับ 1 พรรคเพื่อไทย ได้คะแนน 411,239 คะแนน (พรรคเพื่อไทยได้รับคะแนนการเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อเป็นอันดับหนึ่ง จำนวน 24 อำเภอ ยกเว้นเขต 1 อำเภอเมือง ที่พรรคเพื่อไทย ได้คะแนนแบบบัญชีรายชื่อน้อยกว่าพรรคก้าวไกล โดยได้ 27,969 คะแนน ขณะที่พรรคก้าวไกล ได้ 42,881 คะแนน) ขณะที่พรรคก้าวไกล ได้คะแนนแบบบัญชีรายชื่อรวมเป็นอันดับ 2 ได้คะแนน 320,831 คะแนน อันดับ 3 พรรครวมไทยสร้างชาติ ได้คะแนน 64,628 คะแนน อันดับ 4 พรรคไทยสร้างไทย ได้คะแนน 32,770 คะแนน อันดับ 5 พรรคภูมิใจไทย ได้คะแนน 27,890 คะแนน อันดับ 6 พรรคประชาธิปัตย์ ได้คะแนน 23,087 คะแนน อันดับ 7 พรรคเพื่อไทรวมพลัง ได้คะแนน 14,029 คะแนน อันดับ 8 พรรคใหม่ ได้คะแนน 12,283 คะแนน และอันดับ 9 พรรคพลังประชารัฐ ได้คะแนนเพียง 9,397 คะแนน เป็นต้น

ปฏิเสธไม่ได้ว่า “กระแสพรรค” มีส่วนเกื้อหนุน ให้คุณให้โทษ สนับสนุนหรือส่งเสริมกับผู้สมัครลงเลือกตั้งการเมืองในระดับท้องถิ่น แต่ไม่ใช่ตัวชี้ขาดโดยอัตโนมัติที่จะตัดสินใจว่าผู้สมัครคนนั้นจะชนะหรือแพ้การเลือกตั้ง หากยังขึ้นอยู่กับความนิยมในปัจจุบันบุคคล การลงพื้นที่อย่างต่อเนื่องยาวนาน การใช้ทรัพยากรการเลือกตั้งต่างๆ และปัจจัยอื่นๆ

โดยเฉพาะกรณีนายกานต์ กัลปิตินันท์ ที่ได้รับประโยชน์ (อานิสงส์) จากกระแสความนิยมของพรรคเพื่อไทยที่ช่วยสนับสนุนเกื้อหนุนในเขตพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี รวมทั้งจังหวัดในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนใต้ คือ ศรีสะเกษ สุรินทร์ ยโสธร เป็นต้น แม้ว่า ในช่วงการเลือกตั้ง นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี วันที่ 22 ธันวาคม 2567 กระแสของพรรคเพื่อไทยอาจจะไม่โดดเด่นเหมือนในอดีตที่ผ่านมาแล้ว แต่ก็ถือว่ากระแสพรรคได้เปรียบเมื่อเทียบกับผู้สมัครรายอื่นๆ อีก 3 คน ได้แก่ นางจิตรวรรณ หวังศุกกิจโกศล หรือ

“มาตามกบ” ผู้สมัครอิสระ ผู้ก่อตั้งและที่ปรึกษาพรรคไทรวมพลัง นายสิทธิพล เลาหะวินิช (น้อย) พรรคประชาชน และนายอชิปไตย คุ้ย ศรีมงคล ผู้สมัครอิสระ

ดังบทสัมภาษณ์ของนางจิตรวรรณ หวังศุภกิจโกศล (สัมภาษณ์, 18 กุมภาพันธ์ 2568) โดยผู้วิจัยได้สัมภาษณ์เชิงลึก โดยนำเสนอถ้อยคำและวิเคราะห์จากการให้สัมภาษณ์ประมาณ 3-4 ชั่วโมง เปิดใจและถอดบทเรียนหลังแพ้การเลือกตั้ง สรุปปัจจัยที่ทำให้แพ้การเลือกตั้งว่าเป็นเพราะ (1) ระยะเวลาสั้น (2) เรื่องของพื้นที่ ถือว่ามีส่วนสำคัญที่สุด เพราะการเลือกตั้งท้องถิ่นจะต้องสามารถดูแลประชาชนได้ ตามบทบาทหน้าที่ตาม พรบ.การกระจายอำนาจของท้องถิ่น จะต้องสามารถตอบสนองความต้องการของท้องถิ่นได้ การมีพื้นที่ขนาดใหญ่กับระยะเวลาสั้นทำให้ประชาชนยังรู้จักน้อย ต้องถอดบทเรียน ต้องศึกษาพื้นที่ให้มากกว่านี้ก่อน ระยะเวลาไม่เพียงพอ ยิ่งน้อยไปรวมทั้ง ประเด็นความเสียหายเปรียบด้านกระแสพรรคช่วยสนับสนุนส่งเสริมหรือช่วยเกี่ยวพัน โดยนางจิตรวรรณมองว่า กระแสพรรคมีส่วนหนึ่งที่ทำให้ประชาชนได้ตัดสินใจเลือก เนื่องจากประชาชนมีความเชื่อว่าพรรคเพื่อไทยจะสามารถดูแลประชาชนในพื้นที่ได้ สามารถเชื่อมระหว่างท้องถิ่นกับรัฐบาลในส่วนกลาง นางจิตรวรรณ มองว่ากระแสพรรคมีผลที่ทำให้แพ้การเลือกตั้ง “ตนมองว่า เบอร์ 1 มีพรรคการเมืองระดับชาติเข้ามาเกี่ยวข้อง เป็นความคาดหวังของประชาชน นอกจากนั้น ประชาชนยังรู้จักกับผู้สมัครเบอร์ 1 มาเนิ่นนานแล้วทำให้ได้เปรียบ เคยเป็นนายก อบจ.มาหลายสมัย” (จิตรวรรณ หวังศุภกิจโกศล, สัมภาษณ์, 18 กุมภาพันธ์ 2568)

นอกจากนั้น นายกานต์ กัลปตินันท์ ยังได้รับประโยชน์จากกรณี ดร.ทักษิณ ชินวัตร อดีต นายกรัฐมนตรี ได้มาช่วยนายกานต์ กัลปตินันท์ หาเสียงเลือกตั้งนายก อบจ.อุบลราชธานี พร้อมด้วย นายเกรียง กัลปตินันท์ อดีตรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย (มท.3 สมัยรัฐบาลเศรษฐา ทวีสิน) นายสุทิน คลังแสง (อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ในรัฐบาลเศรษฐา ทวีสิน) นายณัฐวุฒิ ไสยเกื้อ นางสาวชัตติยา สวัสดิผล นายก่อแก้ว พิกุลทอง นายวิภูแถลง พัฒนภูมิไท นางสาวตรีชฎา ศรีจาดา และคณะจะมาช่วยนายกานต์ กัลปตินันท์ หาเสียงเลือกตั้งนายก อบจ.อุบลราชธานีซึ่งแสดงให้เห็นความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างกลุ่มการเมืองระดับชาติและระดับท้องถิ่นโดยตรงแล้ว

ยิ่งกว่านั้น ในช่วงการหาเสียงเลือกตั้งนายก อบจ.อุบลราชธานี ช่วงเดือนพฤศจิกายน-ธันวาคม 2567 ทีมหาเสียงนายกานต์ กัลปตินันท์ ก็ได้โพสนำเสนอนโยบายของรัฐบาลนางสาวแพทองธาร ชินวัตร ในเฟซบุ๊ก (Facebook) ที่ใช้หาเสียงเลือกตั้งอย่างเป็นทางการที่ใช้หาเสียงและประชาสัมพันธ์ของนายกานต์ กัลปตินันท์

อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยค้นพบว่า คณะกรรมการเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อแบบบัญชีรายชื่อของพรรคการเมือง กับคณะกรรมการเลือกตั้งระดับท้องถิ่นของผู้สมัครที่สังกัดพรรคนั้น ไม่จำเป็นต้องสอดคล้องกัน ผู้สมัครไม่สามารถคาดหวังได้ว่า เมื่อลงสมัครรับเลือกตั้งระดับท้องถิ่นแล้วตนจะได้รับคะแนนกอนั้นมาโดยอัตโนมัติ” พิสูจน์ได้จากกรณีของคณะพรรคก้าวไกล การเลือกตั้งระดับชาติ ประชาชนจังหวัดอุบลราชธานีนิยมเลือกพรรคก้าวไกลเป็นอันดับสอง ได้คะแนนแบบบัญชีรายชื่อ 320,831 คะแนน (คิดเป็นร้อยละ 30 ของผู้มาใช้สิทธิทั้งจังหวัด) แต่การเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี ประชาชนเลือกผู้สมัครที่สังกัดพรรคนี้เพียง 138,837 คะแนน

คิดเป็นร้อยละ 16.28 แม้ว่าจะมีหัวหน้าพรรค ผู้ก่อตั้งพรรค แกนนำของพรรคลงพื้นที่ช่วยหาเสียงอย่างเต็มที่ก็ตาม หรือกรณี นางจิตรวรรณ หวังศุภกิจโกศล แม้จะมีคะแนนเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อพรรคเพื่อไทยรวมพลัง ได้เพียง 14,029 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 1 ของผู้มาใช้สิทธิทั้งจังหวัด แต่คะแนนการเลือกตั้งของนางจิตรวรรณ ในการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี เมื่อวันที่ 22 ธันวาคม พ.ศ. 2567 กลับได้คะแนนการเลือกตั้ง สูงถึง 322,986 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 37.87

ผู้สมัครไม่สามารถคาดหวังได้ว่า เมื่อลงสมัครรับเลือกตั้งระดับท้องถิ่นแล้วตนจะได้รับคะแนนกองนั้น มาโดยอัตโนมัติ เพราะพฤติกรรมกรรมการเลือกตั้งระดับชาติกับระดับท้องถิ่นมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยยะสำคัญ โดยการเลือกตั้งระดับท้องถิ่น ประชาชนมีแนวโน้มจะให้ความสำคัญกับ “คุณสมบัติส่วนบุคคลมากกว่าปัจจัยด้านพรรคที่สังกัด” โดยประชาชนจะพิจารณา ผลงาน ชื่อเสียง การเป็นคนในพื้นที่ ลงพื้นที่สร้างเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง และการใช้ทรัพยากรการเลือกตั้งต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

2.2 ความแตกต่างด้านขนาดของพื้นที่หาเสียงเลือกตั้ง

ความแตกต่างด้านขนาดของพื้นที่หาเสียงเลือกตั้ง แม้ว่า การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (สส.) จะเป็นการเลือกตั้งระดับชาติที่มีความสำคัญต่ออณัยยะทางการเมืองระดับประเทศมากกว่า แต่พื้นที่ความรับผิดชอบ พื้นที่การหาเสียงเมื่อแยกผู้สมัครเป็นรายคน จะพบว่าผู้สมัครแต่ละคนมีพื้นที่หาเสียงน้อยกว่าผู้สมัครนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานีซึ่งมีเขตพื้นที่การหาเสียงทั้งจังหวัด ทั้ง 25 อำเภอ ซึ่งขอค้นพบจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ นางจิตรวรรณ หวังศุภกิจโกศล (สัมภาษณ์, 18 กุมภาพันธ์ 2568) ได้อธิบายสาเหตุที่ทำให้พ่ายแพ้การเลือกตั้ง นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี ว่าเป็นเพราะไม่ใช่คนในพื้นที่จึงถูกนำมาโจมตี ซึ่งมีผลต่อพฤติกรรมการตัดสินใจเลือกตั้งของประชาชนภาคอีสาน รวมทั้ง ต้องหาเสียงกับพื้นที่ใหม่ๆ โดยเฉพาะพื้นที่ตอนบนของจังหวัดอุบลราชธานี คือ เขตเลือกตั้งที่ 6³ อ.เขมรราช อ.นาตาล อ.โพธิ์ไทร เขตเลือกตั้งที่ 5 อ.ตระการพืชผล อ.กุดข้าวปุ้น และเขตเลือกตั้งที่ 7 อ.ศรีเมืองใหม่ อ.โขงเจียม อ.สิรินธร (ยกเว้น ต.โนนก่อ) อ.พิบูลมังสาหาร (เฉพาะ ต.ระเว และ ต.ทรายมูล) สอดคล้องกับบทสัมภาษณ์ของนายสิทธิพล เลาหะวนิช (สัมภาษณ์, 8 กุมภาพันธ์ 2568) พรรคประชาชน ที่ได้อธิบายสาเหตุที่ทำให้พ่ายแพ้การเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี ว่าเป็นเพราะ (1) ตนเป็นคนหน้าใหม่ (2) ยังลงพื้นที่ไม่ดีพอ มีเวลาน้อย ต้องทำนโยบายพรรคและอบรม ดังนั้น ประเด็นเรื่องขนาดของพื้นที่ซึ่งมีผลโดยตรงต่อการวางแผนการใช้เครือข่าย การใช้ทรัพยากรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการหาเสียงเลือกตั้งซึ่งส่งผลต่อการแพ้ชนะการเลือกตั้ง ขนาดของพื้นที่ที่กว้างใหญ่ เป็นทั้งเขตชุมชนเมือง เขตชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบท เขต

---

³ เขตเลือกตั้งที่ 6 อ.เขมรราช อ.นาตาล อ.โพธิ์ไทร นางจิตรวรรณ หวังศุภกิจโกศล ให้นายสมศักดิ์ หวังศุภกิจโกศล รับผิดชอบในเขตนี้ ซึ่งนางจิตรวรรณ ได้คะแนน รวม 24,661 คะแนน ส่วนนายกานต์ ได้ 34,371 คะแนน

ชายแดน เขตเทือกเขาบรรทัด เทือกเขาพนมดงรัก เขตริมแม่น้ำมูล แม่น้ำโขง ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการลงพื้นที่หาเสียงของผู้สมัครหน้าใหม่

โดยการเลือกตั้ง สส. แบบแบ่งเขตในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นการทั่วไป ในวันที่ 14 พฤษภาคม พ.ศ. 2566 จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า มีจำนวนเขตเลือกตั้งทั้งหมด 11 เขต จากทั้งหมด 25 อำเภอ โดยส่วนใหญ่ผู้สมัคร สส.แต่ละคนจะมีพื้นที่การหาเสียงอยู่ระหว่าง 1-3 อำเภอ เท่านั้น ยกเว้น เขตเลือกตั้งที่ 10 มีพื้นที่หาเสียง 4 อำเภอ คือ อ.น้ำยืน อ.ทุ่งศรีอุดม อ.น้ำขุ่น อ.สำโรง (ยกเว้น ต.สำโรง ต.โคกก่อ และ ต.บอน) อ.เดชอุดม (เฉพาะ ต.ทุ่งเทิง) เขตเลือกตั้งที่ 3 มีพื้นที่หาเสียง 4 อำเภอ คือ อ.ม่วงสามสิบ อ.ดอนมดแดง อ.เหล่าเสือโก้ก อ.ตาลสุม และเขตเลือกตั้งที่ 7 มีพื้นที่หาเสียง 4 อำเภอ คือ อ.ศรีเมืองใหม่ อ.โขงเจียม อ.สิรินธร (ยกเว้น ต.โนนก่อ) อ.พิบูลมังสาหาร (เฉพาะ ต.ระเว และ ต.ทรายมูล)

แผนภาพที่ 1 แผนที่แสดงการแบ่งเขตเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดอุบลราชธานี

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดอุบลราชธานี, 2566, แผนที่แสดงการแบ่งเขตเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของจังหวัดอุบลราชธานี, สืบค้นเมื่อวันที่ 18 มีนาคม 2566, จาก <https://www.facebook.com/photo/?fbid=542177501384579&set=pb.100067770012342.-2207520000>

การเลือกตั้ง สส. แบบแบ่งเขตในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นการทั่วไป ในวันที่ 14 พฤษภาคม พ.ศ. 2566 จังหวัดอุบลราชธานี แบ่งจำนวนเขตเลือกตั้งทั้งหมด 11 เขต ประกอบด้วย

เขตเลือกตั้งที่ 1 อ.เมืองอุบลราชธานี (ยกเว้น ต.ไร่น้อย ต.หัวเรือ ต.ชีเหล็ก ต.ปะอาว และ ต.หนองขอน)

เขตเลือกตั้งที่ 2 อ.เขื่องใน อ.เมืองอุบลราชธานี (เฉพาะ ต.ไร่น้อย ต.หัวเรือ ต.ชีเหล็ก ต.ปะอาว และ ต.หนองขอน)

เขตเลือกตั้งที่ 3 อ.ม่วงสามสิบ อ.ดอนมดแดง อ.เหล่าเสือโก้ก อ.ตาลสุม

เขตเลือกตั้งที่ 4 อ.วารินชำราบ อ.สำโรง (เฉพาะ ต.สำโรง ต.โคกก่อง และ ต.บอน)

เขตเลือกตั้งที่ 5 อ.ตระการพืชผล อ.กุดข้าวปุ้น

เขตเลือกตั้งที่ 6 อ.เขมราฐ อ.โพธิ์ไทร อ.นาตาล

เขตเลือกตั้งที่ 7 อ.ศรีเมืองใหม่ อ.โขงเจียม อ.สิรินธร (ยกเว้น ต.โนนก่อ) อ.พิบูลมังสาหาร (เฉพาะ ต.ระเว และ ต.ทรายมูล)

เขตเลือกตั้งที่ 8 อ.พิบูลมังสาหาร (ยกเว้น ต.ระเว และ ต.ทรายมูล) อ.สว่างวีระวงศ์ อ.นาเยีย

เขตเลือกตั้งที่ 9 อ.บุญศรี อ.นาจะหลวย อ.สิรินธร (เฉพาะ ต.โนนก่อ)

เขตเลือกตั้งที่ 10 อ.น้ำยืน อ.ทุ่งศรีอุดม อ.น้ำขุ่น อ.สำโรง (ยกเว้น ต.สำโรง ต.โคกก่อง และ ต.บอน) อ.เดชอุดม (เฉพาะ ต.ทุ่งเทิง)

เขตเลือกตั้งที่ 11 อ.เดชอุดม (ยกเว้น ต.ทุ่งเทิง)

ความได้เปรียบเสียเปรียบเชิงพื้นที่ สอดคล้องกับหลักฐานเชิงประจักษ์ ข้อมูลสถิติผลคะแนนการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี เมื่อวันที่ 22 ธันวาคม พ.ศ. 2567 เมื่อแยกคะแนนการเลือกตั้งนายก อบจ.อุบลราชธานี เป็นรายอำเภอ จากทั้งหมด 25 อำเภอ พบว่า นายกานต์ กัลป์ตินันท์ (หมายเลข 1) พรรคเพื่อไทย สามารถชนะการเลือกตั้ง 20 อำเภอ ประกอบด้วย อ.เมืองอุบลราชธานี อ.วารินชำราบ อ.พิบูลมังสาหาร อ.เขื่องใน อ.บุญศรี อ.ม่วงสามสิบ อ.เขมราฐ อ.ศรีเมืองใหม่ อ.นาจะหลวย อ.สิรินธร อ.สำโรง อ.โพธิ์ไทร อ.กุดข้าวปุ้น อ.นาตาล อ.โขงเจียม อ.ตาลสุม อ.สว่างวีระวงศ์ อ.เหล่าเสือโก้ก อ.นาเยีย และ อ.ดอนมดแดง ส่วนนางจิตรวรรณ หวังสุขภักโขศล หรือ “มาตามกบ” (หมายเลข 3) ผู้สมัครอิสระ สามารถชนะการเลือกตั้ง 5 อำเภอ ประกอบด้วย อ.เดชอุดม อ.ตระการพืชผล อ.น้ำยืน อ.น้ำขุ่น และ อ.ทุ่งศรีอุดม เท่านั้น

โดยเฉพาะประเด็นที่ทำให้นางจิตรวรรณ แพ้การเลือกตั้ง จากบทสัมภาษณ์นางจิตรวรรณ หวังศุภกิจโกศล ได้ถอดบทเรียนการแพ้การเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี ว่าเป็นเพราะไม่ใช่คนในพื้นที่ จึงถูกนำมาโจมตี ซึ่งมีผลต่อพฤติกรรมการตัดสินใจเลือกตั้งของประชาชนภาคอีสาน สุดท้าย สาเหตุที่ทำให้ตนแพ้เลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี ขณะที่นายสิทธิพล เลาหะวนิช ได้ถอดบทเรียนการแพ้การเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานีเช่นกัน โดยได้วิเคราะห์ว่าเป็นเพราะ (1) ตนเป็นคนหน้าใหม่ (2) ยังลงพื้นที่ไม่ดีพอ มีเวลาน้อย ต้องทำนโยบายพรรคและอบรม

การถูกโจมตีด้วยประเด็น “การไม่ใช่คนในพื้นที่” ของนางจิตรวรรณ รวมทั้งประเด็น “เป็นคนหน้าใหม่” ของนายสิทธิพล เลาหะวนิช ถือเป็นประเด็นคุณสมบัติส่วนตัว หรือปัจจัยส่วนบุคคลของผู้สมัคร

โดยเฉพาะการถูกโจมตีด้วยประเด็น “การไม่ใช่คนในพื้นที่” ของนางจิตรวรรณ หวังศุภกิจโกศล ที่ให้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกว่า ในช่วงหาเสียงเลือกตั้งก็มีปัญหาอุปสรรคที่สำคัญ คือ “ประเด็นที่คนไม่ใช่คนในพื้นที่ ไม่ใช่บ้านเกิด หรือบ้านเกิดไม่ได้อยู่ที่นี้ แต่อยากเป็นตัวแทนของคนที่นี่” ซึ่งอีกคู่แข่งก็เอาประเด็นนี้ไปโจมตี หรือเอาเรื่องไปประชาสัมพันธ์ในประเด็นนี้เรื่อยๆ ประชาชนที่ไม่รู้จักตนก็จะเลือกเอาคนในพื้นที่ไว้ก่อน

แม้กระทั่งก่อนวันเลือกตั้ง ประมาณ 2 วันสุดท้าย ในเขต อ.เมือง คู่แข่งก็เอาเรื่องไปย้ำในประเด็น ไม่ใช่คนในพื้นที่ เอาเรื่องนี้มากล่าวถึงขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งทางทีมงานก็ได้แจ้งมา ตนก็ได้บอกไปว่า ถึงจะอยู่ตรงไหน มาจากไหน ถ้าประชาชนเลือก ก็จะทำหน้าที่ให้ประชาชน

โดยนางจิตรวรรณ รู้ตัวว่าจะแพ้การเลือกตั้งนายก อบจ.อุบลราชธานี ครั้งนี้ ประมาณ 2 วันก่อนเลือกตั้ง (คือ ช่วงวันที่ 19-20 ธันวาคม 2567) “ตนก็ทำใจแล้ว แต่ก็พยายามอย่างเต็มที่แล้ว โดยเฉพาะด้านทีมงาน โดยเน้นให้ทีมงานไปช่วยประชาสัมพันธ์ ไปย้ำ ขอโอกาสจากประชาชนให้คนใหม่ได้ทำงาน สื่อสารผ่านทีมงานที่เป็นตัวแทนแต่ละอำเภอ พอแพ้เลือกตั้ง ก็ได้ถอดบทเรียนกับทีมงาน โดยเฉพาะการสื่อสารกับประชาชนซึ่งเป็นสิ่งสำคัญ” (จิตรวรรณ หวังศุภกิจโกศล, สัมภาษณ์, 18 กุมภาพันธ์ 2568)

สอดคล้องกับบทสัมภาษณ์ของนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี นายกานต์ กัลป์ตินันท์ (สัมภาษณ์, 30 พฤศจิกายน 2567) ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์ก่อนเลือกตั้ง โดยได้วิเคราะห์ปัจจัยที่จะทำให้ชนะหรือแพ้การเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานีในครั้งนี้ว่า ปัจจัยที่จะทำให้ชนะการเลือกตั้ง (ถ้าชนะการเลือกตั้ง) คือ ฐานเสียง เครือข่ายผู้นำชุมชน ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่างๆ โดยเฉพาะนายกองค์การบริหารส่วนตำบล ตนมั่นใจในผลงานที่ผ่านมา โดยเฉพาะโครงการด้านโครงสร้างพื้นฐานที่ทำในช่วงดำรงตำแหน่งด้วยงบประมาณ 4,608,218,532 บาท จำนวน 3,288 โครงการ ระยะทาง 1,273,091 เมตร (1,273 กิโลเมตร) โครงการที่กระจายอยู่ตาม รพ.สต. โรงเรียนสังกัด อบจ. เป็นต้น

นายกานต์ กัลป์ตินันท์ ได้ตอบย้ำว่า การเลือกตั้งระดับท้องถิ่นกับการเลือกตั้งระดับชาติ (สส.) มีความแตกต่างกัน โดยผู้แทนราษฎร จะอาศัยกระแสจากประชาชน แต่ท้องถิ่นไม่มีกระแส ไม่ได้ใช้กระแสเหมือนการ

เลือกตั้งระดับชาติ โดยนายกานต์ กัลป์ตินันท์ พยายามชวนคุณสมบัติส่วนบุคคลที่เหนือกว่า โดยเฉพาะผลงานชื่อเสียงที่ผ่านมา “4 ปี ช่อม ทำสำเร็จแล้ว” คือ

- (1) ถ่ายโอน รพ.สต. 79 แห่ง
- (2) โครงสร้างพื้นฐาน 3,288 โครงการ 1,269 กิโลเมตร ผลงานการทำถนนได้ครอบคลุมหลายหมู่บ้าน หลายพื้นที่
- (3) สนับสนุนครูต่างชาติในโรงเรียนสังกัด อบจ.
- (4) ศูนย์รับแจ้งเหตุและสั่งการ 1669 ช่วยเหลือผู้ป่วยวิกฤตฉุกเฉิน 225,125 ราย
- (5) สนับสนุนส่งเสริมประเพณีและการท่องเที่ยวท้องถิ่น เป็นต้น

ดังนั้น สามารถสรุปได้ว่า การเลือกตั้งระดับท้องถิ่น ประชาชนมีแนวโน้มจะให้ความสำคัญกับ “คุณสมบัติส่วนบุคคลมากกว่าปัจจัยด้านพรรคที่สังกัด” โดยประชาชนจะพิจารณา ผลงาน ชื่อเสียง การเป็นคนในพื้นที่ ลงพื้นที่สร้างเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง และการใช้ทรัพยากรการเลือกตั้งต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

สรุปผลการวิจัย

การเลือกตั้งระดับชาติกับระดับท้องถิ่นในจังหวัดอุบลราชธานี มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยยะสำคัญทางการเมือง โดยค้นพบประเด็นความแตกต่างการเลือกตั้งระดับชาติ กับการเลือกตั้งระดับท้องถิ่น กรณี การเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี ทั้งหมด 3 ประเด็นเป็นอย่างน้อย ประกอบด้วย (1) อิทธิพลหรือตัวแปรด้านพรรคการเมืองที่เอื้อสนับสนุนหรือเป็นอุปสรรคต่อผู้สมัคร ซึ่งการเลือกตั้งระดับท้องถิ่น จะได้รับอิทธิพลของพรรคการเมืองที่เกื้อหนุนน้อยกว่าการเลือกตั้งระดับชาติ (2) ความแตกต่างด้านขนาดของพื้นที่หาเสียงเลือกตั้ง แม้ว่า การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (สส.) จะเป็นการเลือกตั้งระดับชาติที่ดูเสมือนมีความสำคัญต่อนัยยะทางการเมืองระดับประเทศมากกว่า แต่พื้นที่ความรับผิดชอบ พื้นที่การหาเสียงเมื่อแยกผู้สมัครเป็นรายคน จะพบว่าผู้สมัครแต่ละคนมีพื้นที่หาเสียงน้อยกว่าผู้สมัครนาย องค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี (3) ปัจจัยส่วนบุคคล (อาทิ ผลงานชื่อเสียงที่ผ่านมา) มีความสำคัญกับการเลือกตั้งระดับท้องถิ่นมากกว่าการเลือกตั้งระดับชาติ

ข้อเสนอแนะ

ผลจากการวิจัยในครั้งนี้ จึงเสนอให้แก้ไขพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2566 ที่เหมาะสมและ สอดคล้องกับบริบทของประเทศไทยและบริบทสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ผู้วิจัยเสนอให้แก้ไขใน 3 มาตราสำคัญ คือ มาตรา 61 มาตรา 64 และมาตรา 65 เพื่อแก้ไขปัญหาการลาออกก่อนหมดวาระของผู้บริหารท้องถิ่น

เอกสารอ้างอิง

- กานต์ กัลป์ตินันท์. นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี (ผู้สมัครรับเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี หมายเลข 1) พรรคเพื่อไทย (อุบลราชธานี). สัมภาษณ์, 30 พฤศจิกายน 2567.
- จิตรวรรณ หวังศุภกิจโกศล. ผู้สมัครรับเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี หมายเลข 3 ผู้สมัครอิสระ. สัมภาษณ์, 18 กุมภาพันธ์ 2568.
- ประเทือง ม่วงอ่อน. (2568). รายงานการวิจัย ฉากทัศน์ทางการเมืองในการเลือกตั้งระดับชาติสู่การเลือกตั้งท้องถิ่นระดับองค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) : การเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี วันที่ 22 ธันวาคม 2567 และสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี (ส.อบจ.) วันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2568. อุบลราชธานี : คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.
- สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง. (2566). ผลการเลือกตั้ง สส. ทั่วไป 14 พฤษภาคม 2566 รายจังหวัดอุบลราชธานี. สืบค้นเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2568, จาก <https://ectreport66.ect.go.th/overview>
- สิทธิพล เลาหะวนิช. ผู้สมัครรับเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี หมายเลข 2 พรรคประชาชน. สัมภาษณ์, 8 กุมภาพันธ์ 2568.

เครือข่ายภาคธุรกิจ รัฐและชุมชนในการพัฒนานวัตกรรมเศรษฐกิจหมุนเวียนเพื่อ
ส่งเสริมสร้างอาชีพและรายได้แก่วิศาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรกร
ผู้ผลิตกาแฟคุณภาพเชิงพื้นที่ในอำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา

The collaboration network among the business sector, government,
and community in developing a circular economy innovation to
promote career opportunities and income generation for the
community enterprise of local quality coffee producer farmers
in Mae Chai District, Phayao Province

[Received: September 15, 2025; Revised: October 8, 2025; Accepted: October 10, 2025]

บัญชา พุฒินากุล

คณะรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยพะเยา

Bancha Bhutwanakul

School of Political and Social Sciences,
University of Phayao

อติตยา ดวงอำไพ

คณะรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยพะเยา

Atittaya Duangamphai

School of Political and Social Sciences,
University of Phayao

สุธินี ชุตินากุลทวี

คณะรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยพะเยา

Suthinee Chutimakulthawee

School of Political and Social Sciences,
University of Phayao

รักเกียรติ อินทับทัน

คณะรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยพะเยา

Rakkiat Intabtan

School of Political and Social Sciences,
University of Phayao

วรรณภา ทองแดง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์

คณะรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยพะเยา

Wannapa Thongdeang

Assistant Professor,

School of Political and Social Sciences,

University of Phayao

พรโอบอุ้ม วงศ์วิลาศ

คณะรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยพะเยา

Pornaopaum Wongwilat

School of Political and Social Sciences,

University of Phayao

CORRESPONDING AUTHOR

Bancha Bhutwanakul, School of Political and Social Sciences, University of Phayao,

Thailand. E-mail: bchkul@yahoo.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการสร้างเครือข่ายนวัตกรรมเศรษฐกิจหมุนเวียนระหว่างภาคธุรกิจ (โรงคั่วกาแฟ) ภาครัฐ และภาคชุมชน (เกษตรกรรุ่นใหม่) ในการส่งเสริมรายได้แก่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรกรผู้ผลิตกาแฟคุณภาพในพื้นที่สูง จังหวัดพะเยา โดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึกและสนทนากลุ่มกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จำนวน 50 คน พร้อมทั้งตรวจสอบข้อมูลด้วยวิธีสามเส้าจากนั้นนำข้อมูลมาสังเคราะห์ ตีความ วิเคราะห์ และพรรณนาโวหาร ผลการศึกษาพบว่า เครือข่ายความร่วมมือระหว่างองค์กรภาคธุรกิจ ภาครัฐ และภาคชุมชน เกิดเป็นห่วงโซ่การผลิตที่ส่งผลให้เกิดระบบเศรษฐกิจหมุนเวียนที่มีคุณภาพและยั่งยืน โดยในระยะต้นน้ำ เกษตรกรรุ่นใหม่ได้รับการส่งเสริมให้พัฒนานวัตกรรมการปลูกและการแปรรูป เพื่อสร้างอัตลักษณ์ภายใต้ชื่อ "กาแฟคุณภาพของพะเยา" ระยะกลางน้ำ โรงคั่วกาแฟทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการรับซื้อ แปรรูปเพิ่มมูลค่า และพัฒนาผลิตภัณฑ์อย่างครบวงจร ระยะปลายน้ำ หน่วยงานภาครัฐสนับสนุนองค์ความรู้ กำกับมาตรฐาน และอำนวยความสะดวกครบวงจรรูปแบบความร่วมมือนี้ไม่เพียงแต่สร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคงแก่ชุมชนเท่านั้น อีกทั้งช่วยยกระดับคุณภาพกาแฟท้องถิ่น สร้างระบบเศรษฐกิจหมุนเวียนที่เข้มแข็ง และสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน

คำสำคัญ: เศรษฐกิจหมุนเวียนจังหวัดพะเยา; การจัดการนวัตกรรมเครือข่าย; เกษตรกรรุ่นใหม่; การพัฒนาที่ยั่งยืน

Abstract

This study examines the process of building an innovative circular economy network among the business sector (coffee roasting factories), the government, and the community (young farmers) to promote income generation for community enterprises of quality coffee producers in the highland areas of Phayao Province. A qualitative research approach was employed, involving in-depth interviews and focus group discussions with 50 stakeholders, along with data triangulation for validation. The collected data were then interpreted, analyzed, and eloquently described. The findings reveal that the collaborative network between business organizations, the government, and the community forms a production chain that fosters a high-quality and sustainable circular economy system. In the upstream stage, young farmers are encouraged to develop innovative cultivation and processing techniques to create a distinctive identity known as "Phayao Quality Coffee." At the midstream stage, coffee roasting factories serve as central hubs for purchasing, value-added processing, and comprehensive product development. In the downstream stage, government agencies provide knowledge support, regulate standards, and facilitate integrated services. This collaborative model not only creates stable occupations and incomes for the community but also elevates the quality of local coffee, strengthens the circular economy, and aligns with the Sustainable Development Goals (SDGs)

Keywords: Phayao Circular Economy; Network Innovation Management; New-Generation Farmers; Sustainable Development

บทนำ

ในศตวรรษที่ 21 โลกเผชิญกับความท้าทายที่ซับซ้อนและหลากหลาย ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งล้วนมีความเชื่อมโยงกันอย่างแนบแน่น ในขณะที่ยุดต้นการพัฒนาในยุคปัจจุบันจึงไม่สามารถดำเนินไปโดยแยกส่วนได้อีกต่อไป หากแต่ต้องอาศัยแนวทางแบบบูรณาการที่คำนึงถึงผลกระทบในทุกมิติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของการบริโภคและการผลิตที่มีความรับผิดชอบต่อทรัพยากรธรรมชาติและคุณภาพชีวิตของประชาชน การส่งเสริมคุณค่าอาหาร ศิลปะ และรสนิยมการบริโภค จึงกลายเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนสังคมสู่ความยั่งยืน (UNESCO, 2022) อย่างไรก็ตาม การพัฒนาในอดีตที่เน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นหลัก ได้สร้างผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมอย่างรุนแรง ไม่ว่าจะเป็นการใช้ทรัพยากรเกินขีดจำกัด การปล่อยของเสียสู่ธรรมชาติ หรือการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่ทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ ปรากฏการณ์เหล่านี้นำไปสู่การตระหนักรู้ในระดับโลกถึงความจำเป็นในการปรับเปลี่ยนแนวทางการพัฒนา โดยองค์การสหประชาชาติ (United Nations) ได้เสนอกรอบแนวคิด “การพัฒนาที่ยั่งยืน” ผ่านเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) จำนวน 17 เป้าหมาย เพื่อเป็นแนวทางให้ประเทศสมาชิกดำเนินการพัฒนาอย่างสมดุลและรับผิดชอบต่อโลกใบนี้ (United Nations, 2015)

สำหรับการพัฒนามตามแนวทางขององค์การสหประชาชาติแล้ว หนึ่งในเป้าหมายสำคัญของ SDGs คือ การส่งเสริมการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างทั่วถึงและยั่งยืน (SDG 8) ซึ่งเน้นการสร้างงานที่มีคุณค่า การส่งเสริมผู้ประกอบการรายย่อย และการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากให้มีความเข้มแข็ง โดยเฉพาะในประเทศกำลังพัฒนา แนวทางนี้ได้รับการยอมรับว่าเป็นกลยุทธ์สำคัญในการลดความเหลื่อมล้ำและสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระยะยาว ในขณะที่ประเทศไทยในฐานะประเทศกำลังพัฒนาได้ให้ความสำคัญกับการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก โดยเฉพาะการส่งเสริมพัฒนาในภาคการเกษตรซึ่งเป็นอาชีพหลักของประชากรส่วนใหญ่ แม้ว่าเศรษฐกิจจะเติบโตขึ้นโดยภาพรวมจะมีการเติบโตอย่างต่อเนื่อง แต่ประชาชนในระดับฐานรากยังคงเผชิญกับความไม่มั่นคงทางรายได้ การเข้าถึงทรัพยากรที่จำกัด การขาดโอกาสในการพัฒนาอย่างเท่าเทียม การส่งเสริมเศรษฐกิจหมุนเวียนจึงเป็นแนวทางหนึ่งที่ได้รับการผลักดันอย่างต่อเนื่อง โดยเน้นการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า การลดของเสีย รวมถึงการสร้างมูลค่าเพิ่มผ่านนวัตกรรมความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน (สำนักงานนโยบายและยุทธศาสตร์การค้า, 2567) เศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy) เป็นแนวคิดที่มุ่งเน้นการออกแบบระบบการผลิตกับการบริโภคให้สามารถนำทรัพยากรกลับมาใช้ใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ลดการสูญเสีย และลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม แนวคิดนี้ได้รับความสนใจอย่างมากในระดับโลก โดยเฉพาะในกลุ่มประเทศยุโรปที่ได้กำหนดนโยบายเศรษฐกิจหมุนเวียนเป็นวาระแห่งชาติ และมีการลงทุนในนวัตกรรมเพื่อสนับสนุนการเปลี่ยนผ่านสู่ระบบเศรษฐกิจที่ยั่งยืน (Ellen MacArthur Foundation, 2021)

ในบริบทของประเทศไทย การส่งเสริมเศรษฐกิจหมุนเวียนยังอยู่ในระยะเริ่มต้น โดยมีการดำเนินงานในลักษณะโครงการนำร่องในหลายพื้นที่ ซึ่งเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ และการพัฒนานวัตกรรมที่เหมาะสมกับบริบทท้องถิ่น ความพยายามดังกล่าวจังหวัดพะเยาก็เป็นหนึ่งในจุดหมายสำคัญของนโยบายการพัฒนาที่ยั่งยืนในการดำเนินกลยุทธ์ที่มีความโดดเด่นของงานด้านนี้ ซึ่งองค์กรภาคส่วนต่าง ๆ ภายในจังหวัด กำลังขับเคลื่อนเศรษฐกิจหมุนเวียนผ่านอุตสาหกรรมกาแฟหรือวิสาหกิจชุมชนฯ ที่มีความเข้มแข็งและมีอัตลักษณ์เฉพาะตัว สำหรับจังหวัดพะเยาเป็นพื้นที่ที่มีภูมิประเทศเหมาะสมต่อการปลูกกาแฟคุณภาพสูง โดยเฉพาะในพื้นที่สูงที่มีอุณหภูมิเย็นมีความชื้นเหมาะสมต่อการเจริญเติบโตของต้นกาแฟสายพันธุ์อาราบิก้า ประกอบกับความตื่นตัวของเกษตรกรในพื้นที่ที่มีความสนใจในการพัฒนาระบบและกระบวนการผลิตอย่างมีเอกลักษณ์ที่ยั่งยืน โรงคั่วกาแฟพะเยา (Phayao Roaster) จึงได้ริเริ่มโครงการพัฒนากาแฟคุณภาพ (เป็นพิเศษ) ในพื้นที่อำเภอแม่ใจ ชุมชนบ้านปางปูเลาะ ผาแดงและป่าเมี่ยงตั้งแต่ปี พ.ศ. 2567 โดยเน้นการสร้างอัตลักษณ์ของกาแฟผ่านกระบวนการผลิตที่มีคุณภาพ ตั้งแต่การส่งเสริมพัฒนาการปลูก แปรรูป ไปจนถึงการตลาดจำหน่าย พร้อมส่งเสริมเครือข่ายเกษตรกรรุ่นใหม่ให้มีบทบาทในห่วงโซ่การผลิตอย่างครบวงจร (Phayao Roaster, 2024: สัมภาษณ์) การดำเนินงานของโรงคั่วกาแฟในพะเยาดังกล่าวไม่เพียงแต่เป็นการส่งเสริมผลิตภัณฑ์กาแฟให้มีคุณภาพและอัตลักษณ์เฉพาะเท่านั้น แต่ยังเป็นการสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคงให้แก่เกษตรกรในพื้นที่ รวมถึงส่งเสริมการสร้างงานที่ให้กับกลานเกษตรกรหันกลับมาสนใจอาชีพเกษตร โดยใช้แนวทางเศรษฐกิจหมุนเวียนเป็นฐานในการพัฒนา ทั้งในด้านการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า การลดของเสียจากกระบวนการผลิต และการสร้างมูลค่าเพิ่มจากผลผลิตในท้องถิ่น

ข้อมูลจากสมาคมกาแฟพิเศษไทย ระบุว่า การบริโภคกาแฟในประเทศไทยมีแนวโน้มเติบโตอย่างต่อเนื่อง โดยมีมูลค่าตลาดรวมกว่า 100,000 ล้านบาทต่อปี หรือเฉลี่ยประมาณ 6.16–8.22 ล้านแก้วต่อวันทั่วประเทศ (ประชาชาติธุรกิจ, 2567) ในทำนองเดียวกันตลาดกาแฟโลก ปี 2568 อยู่ที่ 138,370 ล้านเหรียญสหรัฐและคาดว่าจะในปี 2573 อยู่ที่ 174,250 ล้านเหรียญสหรัฐ สำหรับตลาดกาแฟคุณภาพ (specialty coffee) ปี 2567 อยู่ที่ 101,600 ล้านเหรียญสหรัฐ คาดว่าในปี 2573 เพิ่มขึ้น 183,000 ล้านเหรียญสหรัฐ (สำนักงานนโยบายและยุทธศาสตร์การค้า, 2525) ซึ่งสะท้อนถึงโอกาสในการพัฒนาเศรษฐกิจหมุนเวียนผ่านผลิตภัณฑ์กาแฟ การแปรรูปกาแฟที่หลากหลายในระดับประเทศและจังหวัดได้อย่างมีประสิทธิภาพได้ ด้วยเหตุผลดังกล่าว งานวิจัยนี้จึงมุ่งศึกษากระบวนการสร้างเครือข่ายนวัตกรรมระหว่างภาคธุรกิจ ภาครัฐ และชุมชน เพื่อส่งเสริมอาชีพและรายได้ให้แก่เกษตรกรรุ่นใหม่ในจังหวัดพะเยา พร้อมยกระดับผลิตภัณฑ์กาแฟให้มีคุณภาพและอัตลักษณ์เฉพาะ แม้จะเป็นพื้นที่เล็ก ๆ ของภาคเหนือ แต่ก็ยังเป็นพื้นที่ศักยภาพของจังหวัดในการส่งเสริมและพัฒนา สอดรับกับเป้าหมาย SDGs ข้อ 8 ว่าด้วยการส่งเสริมการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนและทั่วถึง โดยเน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในห่วงโซ่อุปทาน เพื่อสร้างระบบเศรษฐกิจที่เข้มแข็ง ยืดหยุ่น และยั่งยืนเชิงพื้นที่ในจังหวัดพะเยาต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษากระบวนการสร้างเครือข่ายนวัตกรรมเศรษฐกิจหมุนเวียนระหว่างภาครัฐกิจ ภาครัฐ และภาคชุมชน ในการส่งเสริมสร้างรายได้แก่วิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตกาแฟคุณภาพชุมชนพื้นที่สูง จังหวัดพะเยา

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรเครือข่าย (Interorganizational Network Theory)

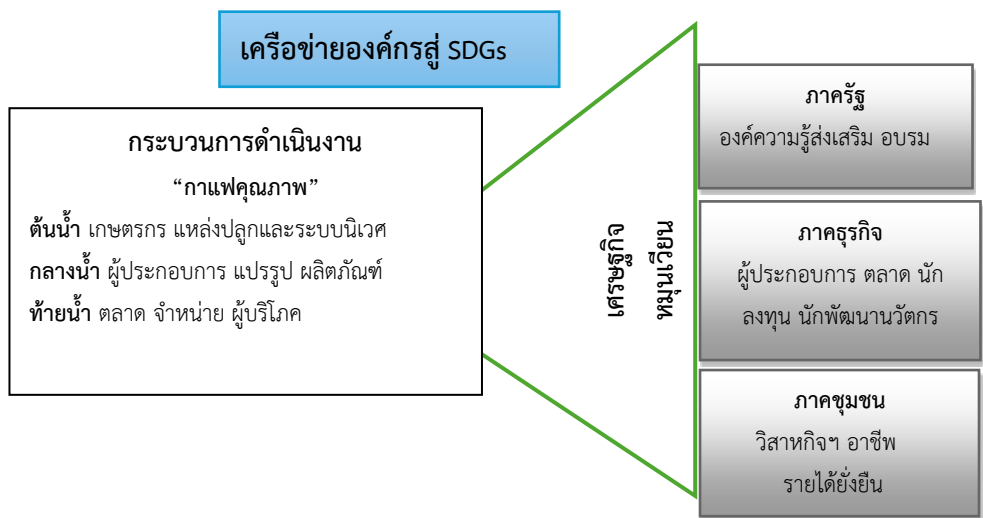
แนวคิดองค์กรเครือข่ายและความสัมพันธ์มีความสำคัญมากในสังคมปัจจุบัน โดยเฉพาะการทำงาน และการแก้ปัญหาสาธารณะ แนวคิดดังกล่าวในฐานะรูปแบบการจัดความสัมพันธ์ที่ยืดหยุ่นและมีประสิทธิภาพ โดย Powell นักทฤษฎีองค์กร ให้ความเห็นว่าเครือข่ายเป็นรูปแบบความร่วมมือที่อาศัยความไว้วางใจ (Trust) และการแลกเปลี่ยนทรัพยากรซึ่งกันและกัน (Reciprocity) ซึ่งจำเป็นต่อการสร้างนวัตกรรม (Powell, 1990) ในขณะที่ Granovetter มองว่าความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรเครือข่าย จะประกอบด้วยโครงสร้างเครือข่ายที่มีตัวแสดง (Actors) และความสัมพันธ์ (Ties) ที่เชื่อมโยงระหว่างกัน (Granovetter, 1973) พร้อมกับ ศักดา ขจรบุญ (2023) มองว่าการเกิดองค์กรเครือข่ายและความสัมพันธ์ที่ทำงานร่วมกันจะต้องมีการ ประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ความรู้ จัดทำบันทึกข้อตกลงเครือข่ายความร่วมมือในการจัดการ ซึ่งยืนยันได้ ว่าความสำเร็จและล้มเหลวขององค์กรเครือข่ายต่าง ๆ เป็นความสัมพันธ์ของความสมาชิกในสังคม (Provan, & Kenis, 2008) ทั้งนี้จึงอาจขึ้นอยู่กับรูปแบบที่เรียกว่า System and open system หรือองค์กรที่พร้อม เปิดรับการเปลี่ยนแปลงในสภาพแวดล้อมใหม่ๆ มีผลต่อผลิตภาพและสอดคล้องกับทักษะข้างต้น (Molnar, 1976 Chamruspath, 1987 บัญชา พุฒินานกุลและวิยุทธ์ จำรัสพันธุ์, 2561:31-56) จากแนวคิดจะเห็นได้ว่า ภาครัฐกิจ ภาครัฐและภาคชุมชน เป็นภาคส่วนของเครือข่ายความสัมพันธ์ดังกล่าวในการมีส่วนร่วมสร้าง นวัตกรรมเศรษฐกิจหมุนเวียน เข้าสู่เทคโนโลยี ตลาด และข้อมูลข่าวสาร ลดความเสี่ยงและสามารถเพิ่ม อำนาจการต่อรอง (Wieland, 2021) ในห่วงโซ่อุปทาน อันเป็นประเด็นสำคัญในการทบทวนแนวคิดนี้เพื่อ ศึกษากระบวนการสร้างเครือข่ายนวัตกรรมเศรษฐกิจหมุนเวียนระหว่างภาครัฐกิจ ภาครัฐ และภาคชุมชนใน การส่งเสริมสร้างรายได้แก่วิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตกาแฟคุณภาพชุมชนพื้นที่สูง จังหวัดพะเยาและ พื้นที่อื่น ๆ ต่อไปอีกด้วย

2. แนวคิดการพัฒนาเศรษฐกิจหมุนเวียนที่ยั่งยืน (Sustainable Circular Economy)

เศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy) เป็นกระบวนการที่ท้าทายต่อระบบเศรษฐกิจแบบ เส้นตรง (Linear Economy) ซึ่งตั้งอยู่บนฐานคิด "ผลิต-ใช้-ทิ้ง" ที่ก่อให้เกิดของเสียและผลกระทบต่อ สิ่งแวดล้อมมหาศาล Ellen MacArthur Foundation ได้ให้คำนิยามเศรษฐกิจหมุนเวียน ว่าเป็น ระบบที่

ออกแบบมาเพื่อ ขจัดของเสียและมลพิษ หมุนเวียนผลิตภัณฑ์กับวัสดุให้มีคุณค่าสูงสุดและฟื้นฟูธรรมชาติ (Ellen MacArthur Foundation, 2021) สอดคล้องโดยตรงกับโมเดลเศรษฐกิจ BCG (Bio-Circular-Green Economy) ของประเทศไทย ซึ่งมุ่งเน้นการใช้ทรัพยากรชีวภาพอย่างคุ้มค่า การหมุนเวียนวัสดุ และการรักษาสมดุลของสิ่งแวดล้อม (สำนักงานนโยบายและยุทธศาสตร์การค้า, 2567) สำหรับงานชิ้นนี้จะสะท้อนด้านการส่งเสริมการเข้าถึงทรัพยากรดังกล่าวเชิงเศรษฐกิจที่สนับสนุนการเข้าถึงเศรษฐกิจหมุนเวียนในพื้นที่จังหวัดพะเยา เพื่อออกแบบเพื่อความยั่งยืน (Design for Sustainability) ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำและท้ายน้ำของภาคส่วนทั้งภาครัฐ ธุรกิจ และชุมชนต่างดำเนินกระบวนการของกาแพนแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียนที่บูรณาการมิติทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมเข้าไว้ด้วยกัน การนำแนวคิดนี้มีวิเคราะห์โครงการกาแพพะเยา จะทำให้เห็นภาพว่านวัตกรรมที่เกิดขึ้นไม่ได้สร้างเพียงมูลค่าทางเศรษฐกิจ แต่ยังช่วยลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสร้างความมั่นคงทางอาชีพให้แก่เกษตรกร ซึ่งตอบโจทย์เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ได้อย่างแท้จริง เท่านั้น ยังไม่พอจะเห็นการทำงานประสานระหว่างองค์กรเครือข่ายที่เกี่ยวข้องทั้งร่วมมือและแข่งขันอย่างท้าทาย

กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการสำรวจข้อมูลพื้นฐานใช้ระเบียบวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) และสนทนากลุ่ม จำนวน 50 คน เหนือในการคัดเลือกเป็นบุคคลที่ทำงานเชิงพื้นที่ที่เกี่ยวกับการส่งเสริมและพัฒนากาแพของแต่ละองค์กรเครือข่าย เช่น ผู้บริหาร เจ้าหน้าที่

ขององค์กรภาคธุรกิจ 10 คน ผู้บริหาร เจ้าหน้าที่องค์กรภาครัฐ 10 คน และกลุ่มวิสาหกิจชุมชนฯ ในชุมชน 30 คน

การทดสอบความตรง (Validity) และเที่ยงตรง (Reliability) ของข้อมูลเชิงคุณภาพในกลุ่มเป้าหมาย (ตัวอย่าง) ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์แบบสามเส้า (Triangulation) จากแหล่งข้อมูลกลุ่มเป้าหมายที่เก็บในพื้นที่ ตรวจสอบความถูกต้องหลาย ๆ ครั้ง ซึ่งในแต่ละครั้งของการเก็บข้อมูล มีการสอบถามข้อมูลด้วยการถามคำถามเดิมในเวลาที่แตกต่างกัน แต่เปลี่ยนเป็นการถามหรือการปรับคำถามใหม่ในการสัมภาษณ์อาสาสมัคร การหาสมมติเหตุการณ์ที่ยังไม่เกิด เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้แสดงทัศนะให้มากที่สุด การตรวจสอบข้อมูลย้อนกลับระหว่างผู้บริหารกับเจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติในองค์กร การบันทึกจากภาคสนามแบบวันต่อวัน เพื่อป้องกันการคลาดเคลื่อนของข้อมูลจนเกิดการอ้อมตัว รวมทั้งการให้ที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา จนเกิดความเที่ยงตรงของข้อมูล (สุภางค์ จันทวานิช, 2545)

2. ขอบเขตการวิจัย

ด้านเนื้อหา การวิจัยครั้งนี้ผ่านการรับรองการประเมินจากคณะกรรมการจริยธรรมในมนุษย์ HREC-UP-HSS 2.2/209/68 ศึกษาประเด็นการสร้างเครือข่ายนวัตกรรมเศรษฐกิจหมุนเวียนระหว่างภาคธุรกิจ (โรงคั่วกาแฟ) ภาครัฐ และภาคชุมชน (เกษตรกรรุ่นใหม่) ในการส่งเสริมสร้างรายได้แก่วิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตกาแฟคุณภาพชุมชนพื้นที่สูง จังหวัดพะเยา ใน 3 ระยะ ๆ ต้นน้ำ เกษตรกรได้รับการส่งเสริมให้พัฒนานวัตกรรมปลูกและแปรรูปเพื่อสร้างอัตลักษณ์แบบใหม่ "กาแฟคุณภาพพะเยา" กลางน้ำ โรงคั่วกาแฟทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางรับซื้อ แปรรูปเพิ่มมูลค่าและพัฒนาผลิตภัณฑ์อย่างครบวงจร และระยะปลายน้ำ หน่วยงานภาครัฐสนับสนุนองค์ความรู้ กำกับมาตรฐาน และอำนวยความสะดวก ส่งเสริมคุณภาพอย่างครบวงจร

ด้านกลุ่มเป้าหมาย มุ่งศึกษาถึงองค์กรภาครัฐที่มีหน้าที่ในการดำเนินการส่งเสริมสร้างรายได้แก่วิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตกาแฟคุณภาพชุมชนพื้นที่สูง จังหวัดพะเยา ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 50 คนที่เกี่ยวกับผู้บริหารองค์กร ในหน่วยงานทั้งภาคธุรกิจ ภาครัฐและชุมชน เช่น โรงคั่วกาแฟในพะเยา สำนักงานเกษตรจังหวัด สหกรณ์เกษตรกร กรมวิชาการเกษตร วิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตกาแฟคุณภาพ เป็นต้น

ด้านการวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยนำมาตีความเกี่ยวกับกระบวนการสร้างเครือข่ายนวัตกรรมเศรษฐกิจหมุนเวียนระหว่างภาคธุรกิจ ภาครัฐ และภาคชุมชน ในการส่งเสริมสร้างรายได้แก่วิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตกาแฟคุณภาพชุมชนพื้นที่สูง จังหวัดพะเยา นำมาสังเคราะห์ ตีความ วิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) และเรียบเรียงเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

การศึกษากระบวนการสร้างเครือข่ายนวัตกรรมเศรษฐกิจหมุนเวียนระหว่างภาครัฐ ภาคธุรกิจ ภาคชุมชน ในการส่งเสริมสร้างรายได้แก่วิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตกาแฟคุณภาพชุมชนพื้นที่สูง อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา ตั้งแต่กระบวนการผลิต แปรรูปและจำหน่ายของผู้ผลิตกาแฟคุณภาพในจังหวัดพะเยาอย่างครบวงจรและยั่งยืนใน 3 ระยะของห่วงโซ่คุณค่าและบริการ ดังนี้

1. ระยะต้นน้ำ ชุมชนหมู่บ้านปางปูเลาะ ผาแดง และปางเมียงเป็นชุมชนพื้นที่ที่มีภูมิศาสตร์ที่ตั้งสูงจากระดับน้ำทะเล 800 เมตร จึงเหมาะกับการทำเกษตรกรรมพื้นที่สูงในอำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา ดำเนินชีวิตเพื่อยังชีพผู้ปลูกกาแฟ เช่น ลิ่นจี่ กาแฟ และอโวคาโด โดยเฉพาะกาแฟสายพันธุ์อาราบิก้า วิธีในอดีตต้องเผชิญกับยาเสพติดและได้รับการส่งเสริมจากโครงการไทยนอเวย์และอื่น ๆ เพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น แต่อย่างไรก็ยังไม่อาจสร้างความมั่นคง มีคุณภาพชีวิตที่ดีและยั่งยืน เนื่องจากระบบเกษตรต้องพึ่งพาธรรมชาติและพืชผลผลิตทางเกษตรพึ่งพาพ่อค้าทุนภายนอก ตลาดผูกขาดและไม่เสถียรภาพ ผลิตผลยังขาดคุณภาพมาเป็นเวลานาน การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญของชุมชนคือการเปลี่ยนสถานะของเกษตรกรจากผู้ผลิตวัตถุดิบที่มีอำนาจต่อรองต่ำและจำหน่ายให้พ่อค้าคนกลาง กาแฟมิได้จัดการเชิงคุณภาพของกระบวนการคัดสรร และพัฒนาคุณภาพที่ดีสู่ผู้สร้างนวัตกรรมและมูลค่าซึ่งเกิดขึ้นจากเครือข่ายความร่วมมือของภาคส่วนที่มีบทบาทและหน้าที่ในการส่งเสริมการพัฒนาเกษตรและเศรษฐกิจพื้นที่พะเยา

บทบาทภาครัฐ โดยมีสำนักงานเกษตรจังหวัด กรมวิชาการเกษตร สถาบันวิจัยและพัฒนาที่พื้นที่สูงและมหาวิทยาลัย ให้การสนับสนุนเชิงรุกด้านวิชาการตั้งแต่ 1) อบรมให้ความรู้การจัดการดินและพันธุ์ ส่งเสริมการวิเคราะห์ดินและคัดเลือกพันธุ์อาราบิก้าที่เหมาะสมกับพื้นที่ 2) ระบบนิเวศและการจัดการสวน ผลักดันการปลูกกาแฟได้ร่มไม้แบบผสมผสาน ร่วมกับลิ่นจี่หรือไม้ป่า เพื่อรักษาความชุ่มชื้นและชะลอการสุกของผลเชอร์รี่อันส่งผลต่อรสชาติที่ซับซ้อนของกาแฟคุณภาพ 3) การควบคุมคุณภาพเบื้องต้น การอบรมเทคนิค “การเก็บเกี่ยวแบบเลือกเก็บ” (Selective Harvesting) เพื่อคัดเฉพาะผลเชอร์รี่ที่สุกเต็มที่เท่านั้น

บทบาทภาคธุรกิจ (โรงคั่วกาแฟพะเยา) ดำเนินบทบาทที่เป็นพันธมิตรที่ครบวงจรมากกว่าเพียงผู้ซื้อเท่านั้น ทว่าเริ่มดำเนินการเชิงระบบ ส่งเสริม พัฒนาความรู้ และนวัตกรรมการแปรรูปตั้งแต่ระดับฟาร์มร่วมกับองค์กรเครือข่ายฯ ดังกล่าวสนับสนุนให้เกษตรกรในชุมชนบ้านปางปูเลาะ ผาแดง และป่าเมียง อันเป็นบทบาทของชุมชนพึ่งตนเอง (ในการจัดวางตำแหน่งของตัวเองเพื่อเศรษฐกิจ รายได้และอาชีพ) รวมกลุ่มกันเป็นวิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตกาแฟเชิงคุณภาพจากการปลูกทั่วไปสู่กระบวนการผลิตกาแฟเชิงคุณภาพอย่างน้อย 3 กระบวนการ (Coffee Process) ซึ่งสมาชิกแต่ละคนจะทำการทดลองแปรรูปกาแฟด้วยวิธีใหม่ ๆ ที่มีการพัฒนากระบวนการเป็นการเฉพาะ เช่น การผลิตแบบ Honey Process (เน้นความหวาน) ของเกษตรกรท่านหนึ่ง การแปรรูป Natural Process (เน้นกลิ่นผลไม้) และ Anaerobic Fermentation ที่มีการสร้างรสชาติซับซ้อนแบบขั้นสูง อันสะท้อนคุณภาพและความนิยม การสร้างแรงจูงใจและมูลค่าเพิ่ม การแปรรูป

เหล่านี้ทำให้เกษตรกรสามารถผลิต “ไมโครล็อต” (Microlot) กาแฟล็อตพิเศษที่มีรสชาติเฉพาะตัวและบอกเล่าเรื่องราวของผู้ปลูกและชุมชน สามารถขายในราคาที่สูงกว่าตลาดทั่วไปหลายเท่า สร้างรายได้ที่มั่นคงและความภาคภูมิใจ อีกทั้งยังยกระดับคุณภาพกาแฟเชิงอัตลักษณ์ในจังหวัดพะเยา

2. ระยะเวลาสั้น การเป็นศูนย์กลางแห่งการแปรสภาพและสร้างมูลค่า โดยระยะนี้มีโรงคั่วกาแฟเป็นแกนหลัก ทำงานร่วมกับสหกรณ์การเกษตรเมืองฯ และบริษัทในเครือช่ายา ในการสร้างระบบนิเวศทางธุรกิจที่เกื้อกูลกันที่เป็นการสร้างความสัมพันธ์แบบใหม่ซึ่งธุรกิจส่วนใหญ่จะเน้นผลผลิตคัดสรรคุณภาพ แต่กระบวนการนี้จึงใช้โมเดลพันธมิตรทางธุรกิจ (Business Partnership) แทนการค้าขายแบบเดิม โดยพัฒนาและรับซื้อโดยตรงกับราคาที่เป็นธรรม มีข้อตกลงล่วงหน้าและกำหนดราคาตามคุณภาพ (Quality-based Pricing) ซึ่งราคาสูงและมั่นคงกว่าการขายให้พ่อค้าคนกลาง ขณะเดียวกันโรงคั่วฯ ยังไม่ได้ปิดกั้นเกษตรกรในการเลือกขายหากมีราคาที่ดีกว่า ระบบดังกล่าวเกษตรกรฯ หรือกลุ่มวิสาหกิจฯ พึงพอใจในการพัฒนาคุณภาพคุณภาพดังกล่าวอย่างมั่นคงและเข้มแข็ง เนื่องจากผลสะท้อนในวงจรข้อมูลป้อนกลับ (Feedback Loop) หรือการนำผลการประเมินรสชาติ (Cupping) จากนักคั่ว สื่อสารกลับไปให้เกษตรกรทราบจุดแข็ง-จุดปรับปรุง เพื่อพัฒนาคุณภาพในฤดูถัดไปอย่างตรงจุดที่โรงคั่วกาแฟและเครือช่ายา ได้มีการจัดกิจกรรมในชุมชนขึ้นทุก ๆ ปี ของกระบวนการแปรรูปและสร้างแบรนด์โดยโรงคั่วกาแฟ และแบรนด์ของชุมชน “กาแฟแม่ใจ” ในการคั่วเชิงอัตลักษณ์ (Artisanal Roasting) ผลิตกาแฟของชุมชนในการออกแบบโปรไฟล์การคั่วที่เหมาะสมกับรสชาติดั้งเดิมของกาแฟจากแหล่งปลูก ขณะเดียวกันผู้ปลูกแต่ละคนก็นำกระบวนการเชิงนวัตกรรมจากในระยะต้นน้ำดังกล่าว เพื่อดึงเอกลักษณ์ (Terroir) กาแฟออกมาให้ได้มากที่สุด ตลอดจนโรงคั่วกาแฟฯ ส่งเสริมอัตลักษณ์และออกแบบบรรจุภัณฑ์ที่เน้นความเป็นท้องถิ่น ใช้ชื่อ “กาแฟแม่ใจ” ระบุข้อมูล traceability ของผลิตภัณฑ์อย่างชัดเจน เช่น ชื่อเกษตรกร แหล่งปลูก กระบวนการแปรรูป เพื่อสื่อสารเรื่องราวและสร้างความน่าเชื่อถือ

3. ระยะเวลาสั้น นอกจากโรงคั่วกาแฟฯ และเครือช่ายา ดังกล่าวในการส่งเสริมกระบวนการพัฒนานวัตกรรมเชิงกระบวนการแล้ว การสร้างแบรนด์และวงจรเศรษฐกิจหมุนเวียนในจังหวัดพะเยา จนสามารถจำหน่ายได้อย่างแพร่หลาย เป็นระยะของการมุ่งสร้างประสบการณ์และคุณค่าให้ผู้บริโภค พร้อมทั้งนำรายได้กลับไปลงทุนในระบบต่อทั้งแบรนด์ “กาแฟคุณภาพพะเยา” ของโรงคั่วกาแฟพะเยาหรือกาแฟแม่ใจเอง จึงมีผลผลิตผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย ภายในกระบวนการกาแฟหรือระดับการคั่ว เช่น ระบบการคั่วอ่อน กลางและคั่วเข้ม เพื่อสนองความต้องการที่เพิ่มขึ้นและหลากหลาย สำหรับการพัฒนากาแฟแม่ใจ “กาแฟคุณภาพพะเยา” เป็นการวางตำแหน่งสินค้าให้เป็นมากกว่ากาแฟทั่วไป แต่เป็นกาแฟผลิตภัณฑ์ไลฟ์สไตล์ของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตกาแฟคุณภาพที่เน้นคุณภาพ ความโปร่งใส (รู้ที่มา) และความยั่งยืน (สนับสนุนชุมชนและสิ่งแวดล้อม) เกิดการหมุนเวียนเชิงเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม

สำหรับกลยุทธ์การตลาดแบบหลายช่องทางในการส่งเสริม ประการแรก มีการสร้าง Flagship Café & Roaster ของโรงคั่วฯ โดยโรงคั่วฯ เป็นสถานที่สร้างประสบการณ์ตรง ให้ความรู้และเป็นจุดแสดงเอกลักษณ์

ของแบรนด์กาแฟที่สำคัญ โดยเชิญนักชิมกาแฟมา Cupping กาแฟคุณภาพตลอดทั้งปี ทั้งในโรงคั่วฯ และ
วิสาหกิจฯ ของชุมชนบ้านปางปูเลาะเพื่อพัฒนาและปรับปรุงคุณภาพรสชาติกาแฟ ประการต่อมา การสร้าง
เครือข่ายร้านพันธมิตร ทั้งตลาดออนไลน์ ออฟไลน์สู่ผู้บริโภค นอกจากหน้าร้านของโรงคั่วฯ (ออฟไลน์) แล้วยัง
มีการส่งเสริมการจำหน่ายในจังหวัดพะเยาและกระจายสู่ร้านกาแฟทั่วประเทศเพื่อขยายฐานลูกค้าและสร้าง
การยอมรับ ในขณะที่ช่องทางออนไลน์ (E-commerce online) ใช้สำหรับการขายตรงและเล่าเรื่องราว
(Storytelling) ผ่านเนื้อหาที่ engaging สร้างชุมชนออนไลน์ เช่น Website Facebook Tiktok และอื่น ๆ
ได้รับการตอบรับที่รวดเร็ว เนื่องจากคุณภาพและยังมีผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายซึ่งเป็นช่องทางให้แก่ผู้บริโภค
ค้นหากาแฟ หรือเพื่อหน่วยกับกาแฟสำเร็จรูปหรือกาแฟที่มีจำหน่ายโดยทั่วไป

เมื่อพิจารณาถึงการดำเนินการของเครือข่ายฯ จะเห็นว่า กระบวนการของเครือข่ายนวัตกรรม
เศรษฐกิจหมุนเวียนระหว่างภาคธุรกิจ ภาครัฐ และภาคชุมชน ในการส่งเสริมสร้างรายได้แก่วิสาหกิจชุมชนกลุ่ม
เกษตรกรผู้ผลิตกาแฟคุณภาพ อันสะท้อนแรงผลักดันหรือ “หัวใจแห่งความสำเร็จ” ของเครือข่ายนวัตกรรม
เศรษฐกิจหมุนเวียนภายใต้แนวคิดและการส่งเสริม ดังนี้

1) แนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างองค์กร ความร่วมมือ เครือข่าย กระบวนการพัฒนาคุณภาพ
พะเยา โดยดำเนินการตลาดเชิงเรื่องราว (Storytelling Marketing) เป็นการนำเสนอเรื่องราวของ “คน”
(เกษตรกร, “สถานที่” (ภูมิศาสตร์และระบบนิเวศ) และ “กระบวนการ” (นวัตกรรมการแปรรูป) อย่างลึกซึ้ง
เปลี่ยนผู้บริโภคจากผู้ซื้อเป็นผู้มีส่วนร่วมสนับสนุนในความสำเร็จของชุมชน

2) การส่งเสริมวงจรเศรษฐกิจหมุนเวียน กล่าวคือ การลงทุนกลับสู่ต้นน้ำ สนับสนุนเกษตรกรต่อใน
รูปแบบของการผลิตเชิงคุณภาพ ราคาซื้อที่สูงขึ้นหรือเป็นธรรม กิจกรรมอบรม และความรู้ เพื่อพัฒนา
ผลิตภัณฑ์กาแฟคุณภาพ ใหม่ ๆ อันเป็นกระบวนการเชิงนวัตกรรมนำกำไร พัฒนาการตลาดและผลิตภัณฑ์ต่อ
เพื่อขยายตลาดและสร้างรายได้ที่มากขึ้นในอนาคต

สรุปและอภิปรายผล

ผลของกระบวนการสร้างเครือข่ายของศึกษาพบว่า ความร่วมมือขององค์กรภาคส่วนทั้งสามเสาหลัก
(ธุรกิจ-รัฐ-ชุมชน) ที่ขับเคลื่อนเศรษฐกิจหมุนเวียนเชิงพื้นที่ โดยแต่ละภาคส่วนต่างทำหน้าที่และบทบาทที่
ชัดเจนเป็นการหนุนเสริมกันอย่างเป็นระบบ เริ่มจาก ภาครัฐ สร้างฐานความรู้ ภาคชุมชน (เกษตรกร) เป็น
ผู้สร้างนวัตกรรมและมูลค่าโดยเริ่มต้นการปลูก ดูแลผลผลิต ภาคธุรกิจ เป็นผู้ขับเคลื่อนส่งเสริม ประสานและ
พัฒนาตลาดและสร้างแบรนด์ ทั้งนี้ต่อยอดด้วยองค์กรภาครัฐในการสนับสนุนวิชาการและกระบวนการ และ
สุดท้าย รายได้จากตลาดจะถูกวนกลับมาสนับสนุนระบบกาแฟคุณภาพ ให้เติบโตอย่างมั่นคงและยั่งยืน ผลลัพธ์
ที่ได้ไม่เพียงเป็นอาชีพและรายได้ที่มั่นคงสำหรับเกษตรกรรุ่นใหม่ แต่ยังเป็นการยกระดับผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น

สร้างอัตลักษณ์เชิงพื้นที่ที่พึ่งตนเอง เข้มแข็ง และสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนตามแนวทางขององค์การสหประชาชาติ

ดังนั้น การอภิปรายผลของกระบวนการสร้างเครือข่ายนวัตกรรมเศรษฐกิจหมุนเวียนระหว่างภาคธุรกิจ ภาครัฐ และภาคชุมชน ในการส่งเสริมสร้างรายได้แก่วิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตกาแฟคุณภาพชุมชนพื้นที่สูง อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา จะเห็นกระบวนการตั้งแต่การผลิต แปรรูปและจำหน่ายผลิตภัณฑ์กาแฟคุณภาพ ทั้งเชิงพาณิชย์และเฉพาะกาแฟเชิงคุณภาพในจังหวัดพะเยาอย่างครบวงจรและยั่งยืน สอดคล้องกับแนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรเครือข่าย (Interorganizational Network Theory) ที่คนหรือองค์กรไม่อาจปราศจากความสัมพันธ์ระหว่างกัน Molnar, 1976 Chamruspath, 1987 บัญชา พุฒินากุลและวิญญูท์ จำรัสพันธ์, 2561 Wieland, 2021 ที่ต่างเป็นภาคส่วนของสังคมและสาธารณะ จะเห็นว่าการเข้าไปภาคส่วนดังกล่าวเป็นภาคส่วนของเครือข่ายที่จำเป็นต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในการมีส่วนร่วมสร้างนวัตกรรมเศรษฐกิจหมุนเวียน เข้าถึงความรู้ เทคโนโลยี ตลาด ข้อมูลข่าวสาร ลดความเสี่ยงและเพิ่มอำนาจการต่อรอง ในห่วงโซ่อุปทานกาแฟจังหวัดพะเยาและอื่น ๆ ขณะเดียวกัน ความยั่งยืนหรือสนองเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของการพัฒนากาแฟที่มีคุณภาพในจังหวัดพะเยา เป็นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างคุ้มค่า การหมุนเวียนวัสดุ และการรักษาสมดุลของสิ่งแวดล้อม (สำนักงานนโยบายและยุทธศาสตร์การค้า, 2567) และยังคงสะท้อนด้านการส่งเสริมการเข้าถึงทรัพยากรดังกล่าวเชิงเศรษฐกิจที่สนับสนุนการหมุนเวียนในพื้นที่จังหวัดพะเยา ทั้งนี้กระบวนการดังกล่าวส่งผลต่ออนาคตที่ยั่งยืนต่อไป

ข้อค้นพบที่เกิดจากกิจกรรมของการดำเนินการระหว่างเครือข่ายภาคธุรกิจ ภาครัฐ และภาคชุมชน เกี่ยวกับการส่งเสริมสร้างรายได้แก่วิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตกาแฟคุณภาพ ก็เป็นความไว้วางใจ “ความเชื่อมั่นต่อกัน” เป็นการลบภาพการค้าแบบเดิม ๆ ระหว่างภาคธุรกิจกับเกษตรกร แม้จะเป็นโครงการนำร่องก็ตาม สิ่งที่เกษตรกรในพื้นที่ได้แนวทางและเป้าหมายการผลิตกาแฟคุณภาพที่ชัดเจน มีตลาดที่รองรับที่ดี และส่งเสริมอย่างต่อเนื่องเพื่อสร้างรายได้ที่ยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

บทความนี้เป็นเพียงตัวอย่างกระบวนการสร้างเครือข่ายนวัตกรรมเศรษฐกิจหมุนเวียนระหว่างภาคธุรกิจ ภาครัฐ และภาคชุมชนเกี่ยวกับการส่งเสริมสร้างรายได้แก่วิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตกาแฟคุณภาพที่องค์กรดังกล่าวร่วมมือกัน ควรมีการสร้างกลไกความร่วมมือระหว่างหน่วยงานเครือข่ายที่เป็นการถาวร มีการตั้งกรรมการประสานงานของแต่ละฝ่าย โดยยกระดับองค์ความรู้และทักษะของเกษตรกรให้ได้กาแฟคุณภาพเชิงอัตลักษณ์ มีมาตรฐานครบวงจรในพื้นที่จังหวัดพะเยา

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับการส่งเสริม การพัฒนาและขยายเครือข่ายในกระบวนการสร้างเครือข่ายนวัตกรรมเศรษฐกิจหมุนเวียนระหว่างภาคธุรกิจ ภาครัฐ และภาคชุมชนในภาคเหนือและอื่น ๆ เพื่อเกิดการหมุนเวียนทั้งเศรษฐกิจและทรัพยากรของทุกภาคส่วนที่มีความยั่งยืนและสมดุลเชิงระบบในธรรมชาติ

1. ศึกษาความเป็นไปได้ของโมเดลธุรกิจหมุนเวียน ในระดับกลุ่มย่อย เช่น สหกรณ์กาแฟคุณภาพ สมาคมกาแฟคุณภาพ ของเครือข่ายระหว่างภาคธุรกิจ ภาครัฐ และภาคชุมชนเกี่ยวกับการส่งเสริมสร้างรายได้ แก้ววิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตกาแฟคุณภาพ

2. การสำรวจพฤติกรรมผู้บริโภคต่อกาแฟที่มีฉลาก “หมุนเวียนและยั่งยืน” เพื่อปรับกลยุทธ์ตลาด วิเคราะห์ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและสังคมของนวัตกรรมที่นำมาใช้การพัฒนากาแฟคุณภาพ

เอกสารอ้างอิง

- บัญชา พุฒินากุล และ วิยุทธ์ จำรัสพันธ์. (2561). กระบวนการนำนโยบายแก้ปัญหาความยากจนไปปฏิบัติ ขององค์กรเครือข่ายภาครัฐในจังหวัดกาฬสินธุ์. *วารสารการบริหารปกครอง มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์*, 7(2), 32–56. <https://doi.org/10.14456/gjl.2018.33>
- ประชาชาติธุรกิจ. (2567). *รายงานสถานการณ์ตลาดกาแฟในประเทศไทย*. <https://www.prachachat.net/breaking-news/news-1601416>
- ศักดิ์ดา ขจรบุญ. (2023). การจัดการเครือข่ายและความร่วมมือ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในภาคใต้ตอนบน. *วารสารการบริหารท้องถิ่น*, 16(1), 105–124. <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/colakkujournals/article/view/262015>
- สุภางค์ จันทวานิช. (2545). *วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ* (พิมพ์ครั้งที่ 10). สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานนโยบายและยุทธศาสตร์การค้า. (2525). *สถานการณ์การค้ากาแฟ*. <https://tps.go.th/infographic/detail/2509-0000000005>
- สำนักงานนโยบายและยุทธศาสตร์การค้า. (2567). *สนค. ศึกษาแนวทางการส่งเสริมเศรษฐกิจหมุนเวียนทั่วโลก*. <https://inlnk.co/Yangw>
- สำนักงานสภานโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ. (2564). *การส่งเสริมและพัฒนาเศรษฐกิจหมุนเวียน*. https://www.mhesi.go.th/images/THANWARAT/%E099_Circular_Economy.pdf

- Chamruspath, V. (1987). *The interorganizational cooperation and conflict among agriculture e sport organization in Khon Kaen Province*. Thailand [Doctoral dissertation, Iowa State University]. Iowa State University
- Granovetter, M. S. (1973). The strength of weak ties. *American Journal of Sociology*, 78(6), 1360–1380.
- Molnar, J. (1976). *The integration of interorganizational networks: Domain consensus and interdependence in organization dyads*. [Doctoral dissertation, Iowa State University]. Iowa State University
- Powell, W. W. (1990). *Neither market nor hierarchy: Network forms of organization*. In B. M. Provan, K. G., & Kenis, P. (2008). Modes of network governance: Structure, management, and effectiveness. *Journal of Public Administration Research and Theory*, 18(2), 229–252. <https://doi.org/10.1093/jopart/mum015>
- The Ellen MacArthur Foundation. (2021). *The circular economy: A framework for a sustainable future*. <https://www.ellenmacarthurfoundation.org/>
- United Nations. (2015). *Transforming our world: The 2030 agenda for sustainable development*. <https://sdgs.un.org/2030agenda>
- UNESCO. (2022). Creative cities network: Fostering sustainable development through culture and gastronomy. <https://www.unesco.org/en/creative-cities>
- Wieland, A. (2021). Dancing the supply chain: Toward a theory of supply chain choreography. *Journal of Supply Chain Management*, 57(1), 40–56. <https://doi.org/10.1111/jscm.12248>

รูปแบบการพัฒนาาระบบสวัสดิการเกื้อกูลสำหรับคนยากจนในชุมชน
จังหวัดกาฬสินธุ์

The Development Model for Supportive Welfare Systems
for the Poor in Communities in Kalasin Province

[Received: August 7, 2025; Revised: October 20, 2025; Accepted: October 27, 2025]

นิตยา เคหะบาล

สาขาวิชานวัตกรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น
คณะศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์

Nittaya Kahaban

Department of Innovation for Local
Development,
Faculty of Liberal Arts,
Kalasin University

อัครเจตน์ ชัยภูมิ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชารัฐศาสตร์
คณะศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์

Akkarajet Chaiyaphum

Assistant Professor,
Department of Political Science,
Faculty of Liberal Arts,
Kalasin University

ธวัชชัย เคหะบาล

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชารัฐศาสตร์
คณะศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์

Tawatchai Kahaban

Assistant Professor,
Department of Political Science,
Faculty of Liberal Arts,
Kalasin University

ยุทธพงษ์ เขื่อนแก้ว

สาขาวิชารัฐศาสตร์
คณะศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์

Yuttapong Khuenkhaew

Department of Political Science,
Faculty of Liberal Arts,
Kalasin University

อาริยา ป้องศิริ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
คณะศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์

Ariya Pongsiri

Assistant Professor,
Department of Public Administration,
Faculty of Liberal Arts,
Kalasin University

จริยา อินทนิล

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
คณะศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์

Jariya Inthanin

Assistant Professor,
Department of Public Administration,
Faculty of Liberal Arts,
Kalasin University

อภิรดี ดอนอ่อนบัว

สาขาวิชาสังคมศึกษา
คณะศึกษาศาสตร์และนวัตกรรมการศึกษา
มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์

Apiradee Dononbao

Department of Social Studies,
Faculty of Education and Educational
Innovation,
Kalasin University

อารยา ลาน้ำเที่ยง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชานิเทศศาสตร์
คณะศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์

Araya Lanumtiang

Assistant Professor,
Department of Communication Arts,
Faculty of Liberal Arts,
Kalasin University

ธีรนนท์ ชันดี

สาขาวิชานิเทศศาสตร์
คณะศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์

Theeranan Khantee

Department of Communication Arts,
Faculty of Liberal Arts,
Kalasin University

สายัญ พันธุ์สมบุญ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชาพืชศาสตร์
คณะเทคโนโลยีการเกษตร
มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์

Sayan Phansomboon

Assistant Professor,
Department of Plant Science,
Faculty of Agricultural Technology,
Kalasin University

วารสารการบริหารปกครอง มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ (Governance Journal, Kalasin University)

ปีที่ 14 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม – ธันวาคม 2568)

สุพจน์ ดีบุญมี

สาขาวิชาบริหารธุรกิจ

คณะบริหารศาสตร์

มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์

Supot Deeboonmee

Department of Business Administration,

Faculty of Administrative Science,

Kalasin University

CORRESPONDING AUTHOR

Tawatchai Kahaban, Assistant Professor, Department of Political Science, Faculty of Liberal Arts, Kalasin University, Thailand. E-mail : Tawatchai.ka@ksu.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและพัฒนาารูปแบบระบบสวัสดิการเกื้อกูลสำหรับคนยากจน กลุ่มเปราะบาง และผู้ด้อยโอกาสในชุมชนจังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีปัญหาความยากจนแบบหลากหลายมิติ อย่างซับซ้อน โดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยแบบผสมผสานภายใต้กรอบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยผู้แทนกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลทุกแห่ง คริวเรือนยากจนในพื้นที่ และกองทุนนำร่อง ในหลายอำเภอ เก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถาม การสนทนากลุ่ม และการถอดบทเรียน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพรรณนาและการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงประเด็น ผลการวิจัยพบว่า กองทุนมีศักยภาพด้านการเงินและการมีส่วนร่วมของชุมชน แต่เผชิญความท้าทายด้านการบริหารจัดการเงิน การขาดระบบสำรวจความต้องการอย่างเป็นระบบ และการขาดฐานข้อมูลที่มีประสิทธิภาพ คริวเรือนเป้าหมายส่วนใหญ่มีรายได้ต่ำ มีภาระหนี้สินสูง และต้องการสวัสดิการด้านการรักษาพยาบาลและการสร้างอาชีพเป็นหลัก จากการศึกษาได้พัฒนาโมเดลสวัสดิการเกื้อกูล "3P + 1S" ประกอบด้วยระบบป้องกัน ระบบคุ้มครอง ระบบส่งเสริม และระบบสนับสนุน ผลการประเมินแสดงให้เห็นว่าโมเดลมีประสิทธิภาพสูงในการให้บริการคริวเรือนเป้าหมาย สามารถสร้างรายได้เพิ่มขึ้น และสร้างความเข้มแข็งชุมชนอย่างยั่งยืน โมเดลนี้สามารถประยุกต์ใช้ในพื้นที่อื่นที่มีบริบทคล้ายคลึงกัน โดยคำนึงถึงทุนทางสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นฐานการพัฒนา

คำสำคัญ: สวัสดิการเกื้อกูล; กองทุนสวัสดิการชุมชน; ความยากจนแบบหลากหลายมิติ; ทุนทางสังคม; การพัฒนาชุมชน

Abstract

This research aims to study and develop a complementary welfare system model for the poor, vulnerable, and disadvantaged in communities in Kalasin province, an area with complex multidimensional poverty issues. The study uses a mixed-methods research approach within a participatory action research framework. The sample includes representatives from community welfare funds in every subdistrict, poor households in the area, and pilot funds in several districts. Data was collected with questionnaires, focus group discussions, and lessons learned. The data was analyzed using descriptive statistics and thematic content analysis. The research findings indicate that the funds have financial potential and community participation but face challenges in financial management, the lack of a systematic needs assessment system, and the absence of an effective database. Most target households have low incomes, high debt burdens, and primarily need welfare for healthcare and job creation. Based on the study, the "3P + 1S" complementary welfare model was developed, comprising prevention, protection, promotion, and support systems. Evaluation results show that the model is highly effective in serving target households, increasing income, and building sustainable community resilience. This model can be applied in other areas with similar contexts, considering local social and cultural capital as the basis for development.

Keywords: Social welfare; community welfare funds; multidimensional poverty; social capital; community development

บทนำ

ความยากจนเป็นปัญหาที่ซับซ้อนซึ่งประกอบด้วยหลายมิติ ได้แก่ การขาดศักยภาพในการดำรงชีวิต โอกาสในการเข้าถึงการศึกษาและทรัพยากร รวมถึงการขาดการมีส่วนร่วมทางการเมืองและการเข้าถึงข้อมูล ความรู้ (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2566) สอดคล้องกับแนวคิดของความยากจนแบบหลากมิติ (Multidimensional Poverty) ซึ่งองค์การสหประชาชาติให้ความสำคัญในการแก้ปัญหาอย่างยั่งยืน โดยมองว่าความยากจนไม่ได้จำกัดแค่ว่ารายได้ แต่รวมถึงสุขภาพ การศึกษา และมาตรฐานการครองชีพ (UNDP, 2024; UNICEF Thailand, 2024)

ในประเทศไทย จังหวัดกาฬสินธุ์เป็นหนึ่งในพื้นที่ที่เผชิญปัญหาความยากจนแบบหลากมิติอย่างรุนแรงและซับซ้อน มีประชากรใต้เส้นความยากจน 14.03% ซึ่งเป็นอันดับ 4 ของประเทศ (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2566) ลักษณะของปัญหามีความหลากหลายและเกี่ยวเนื่องกันหลายมิติ ด้านเศรษฐกิจ ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมพึ่งพาฝนเป็นหลัก ทำให้มีรายได้ไม่แน่นอนและขึ้นอยู่กับสภาพอากาศ ประกอบกับปัญหาหนี้สินครัวเรือนที่สูง ส่วนใหญ่เป็นหนี้ในระบบและหนี้นอกระบบจากการลงทุนด้านการเกษตรที่ไม่ประสบผลสำเร็จ ทำให้ครัวเรือนยากจนตกอยู่ในวังวนของความยากจนที่ยากจะหลุดพ้น ด้านสังคม โครงสร้างประชากรกำลังเข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างรวดเร็ว มีสัดส่วนผู้สูงอายุสูงกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศ ประกอบกับมีผู้พิการและผู้ป่วยเรื้อรังจำนวนมาก ส่งผลให้ครัวเรือนจำนวนมากมีภาระผู้พึ่งพิงสูง และขาดศักยภาพในการหารายได้ การเข้าถึงบริการสาธารณสุขและการศึกษายังมีข้อจำกัด โดยเฉพาะในพื้นที่ห่างไกล ขณะที่ที่อยู่อาศัยของครัวเรือนยากจนส่วนใหญ่ทรุดโทรมและขาดสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน

การเลือกจังหวัดกาฬสินธุ์เป็นพื้นที่ศึกษามีเหตุผลสำคัญหลายประการ ประการแรก จังหวัดกาฬสินธุ์เป็นตัวแทนของพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีปัญหาความยากจนแบบหลากมิติอย่างชัดเจน การศึกษาในพื้นที่นี้จะให้ความรู้ความเข้าใจที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่ที่มีบริบทคล้ายคลึงกันได้ ประการที่สอง จังหวัดมีกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลครบทั้ง 124 แห่ง กระจายอยู่ใน 18 อำเภอ ที่มีความหลากหลายทั้งในด้านขนาด รูปแบบการดำเนินงาน และระดับความเข้มแข็ง ทำให้เป็นพื้นที่ที่เหมาะสมในการศึกษาและเปรียบเทียบรูปแบบการทำงานของกองทุนที่มีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังมีกองทุนต้นแบบที่ประสบความสำเร็จ เช่น กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลสหสัมพันธ์ ที่สามารถเป็นกรณีศึกษาในการพัฒนากองทุนอื่นๆ ได้ ประการที่สาม จังหวัดกาฬสินธุ์มีความเข้มแข็งในเรื่องของทุนทางสังคมและวัฒนธรรม โดยเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับวัด ภูมิปัญญาท้องถิ่น และประเพณีที่เอื้อต่อการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ซึ่งเป็นฐานที่สำคัญในการพัฒนาระบบสวัสดิการเกื้อกูล และประการสุดท้าย มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์มีความพร้อมและมีบทบาทในการสนับสนุนการพัฒนาท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง ทำให้มีความเข้าใจบริบทพื้นที่เป็นอย่างดีและสามารถเชื่อมโยงภาคีเครือข่ายในการขับเคลื่อนงานวิจัยสู่การปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม

การแก้ไขความยากจนระดับชุมชนต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเอง โดยใช้แนวคิดทุนทางสังคม (Social Capital) ซึ่งถูกนิยามโดย Coleman (1988) ว่าเป็นทรัพยากรที่ฝังอยู่ในโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ซึ่งสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ขณะที่ Putnam (2000) เน้นที่ผลประโยชน์ร่วม (collective benefits) ที่เกิดจากบรรทัดฐานแห่งความไว้วางใจและการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน หลักฐานเชิงประจักษ์จากการศึกษาระหว่างประเทศสนับสนุนบทบาทของทุนทางสังคมในการบรรเทาความยากจนแบบหลากหลายมิติ เช่น การศึกษาในบังกลาเทศ (Islam, M. S., & Alam, K., 2018) จีน (Wang et al., 2022) และเวียดนาม (Nguyen et al., 2021) ซึ่งพบความสัมพันธ์เชิงลบอย่างมีนัยสำคัญระหว่างทุนทางสังคมกับความยากจนแบบหลากหลายมิติ โดย Wang et al. (2022) ชี้ให้เห็นว่าทุนทางสังคมสามารถลดความน่าจะเป็นของความยากจนแบบหลากหลายมิติในครัวเรือนชนบทของจีนได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ในประเทศไทย กองทุนสวัสดิการชุมชนถูกพัฒนาขึ้นเป็นกลไกสำคัญในการสร้างเครือข่ายความปลอดภัยทางสังคมระดับรากหญ้า โดยยึดหลัก "เกื้อกูล" ปัจจุบันมีกองทุนกว่า 5,991 กองทุน สมาชิกจำนวน 6,939,227 คน กระจายอยู่ 77 จังหวัด เงินกองทุนสวัสดิการของชุมชน (สะสม) จำนวน 22,228,162,607.60 บาท เงินกองทุนสวัสดิการชุมชน (คงเหลือ) จำนวน 7,315,258,097 บาท สามารถดูแล ช่วยเหลือสมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชนและผู้เปราะบางทางสังคมในแต่ละพื้นที่ได้จำนวน 5,787,199 คน (ข้อมูล ณ วันที่ 3 ธันวาคม พ. ศ. 2567) (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน), 2567) งานศึกษาในไทยยังแสดงให้เห็นว่าทุนทางศิลปวัฒนธรรมประเพณีสำคัญต่อการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน (นุทิศ เอี่ยมใส, 2555) อย่างไรก็ตาม แม้ประชาชนในชนบทจะเข้าร่วมองค์กรและเครือข่ายสมัครใจมากขึ้น แต่ยังมีความท้าทายในการพัฒนาประสิทธิภาพการดำเนินงาน และการศึกษาในช่วงวิกฤต COVID-19 แสดงให้เห็นว่าทุนทางสังคมมีบทบาทสำคัญในการสร้างความยืดหยุ่นของชุมชนไทย (Samrith et al., 2023)

แม้มีการศึกษาบทบาททุนทางสังคมและกองทุนสวัสดิการชุมชนในต่างประเทศแพร่หลาย แต่การพัฒนาโมเดลสวัสดิการเกื้อกูลที่ตอบสนองปัญหาความยากจนแบบหลากหลายมิติในไทยยังจำกัด งานวิจัยส่วนใหญ่เป็นเพียงเชิงพรรณนาหรือกรณีศึกษาเฉพาะพื้นที่ ทำให้ขาดกรอบแนวคิดที่ครอบคลุมและประยุกต์ใช้ได้ การขาดแนวทาง "Precision Poverty Alleviation" ที่มุ่งเน้นการระบุกลุ่มเป้าหมายและออกแบบการช่วยเหลือเฉพาะเจาะจง รวมถึงการขาดการบูรณาการทุนทางสังคมที่หลากหลาย ล้วนเป็นช่องว่างสำคัญที่ต้องศึกษาและพัฒนาอย่างเร่งด่วน

การวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งศึกษาและพัฒนาารูปแบบระบบสวัสดิการเกื้อกูลในจังหวัดกาฬสินธุ์ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม โดยคาดว่าจะได้องค์ความรู้ที่สำคัญหลายประการเพื่อจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหายากจนในพื้นที่จังหวัดกาฬสินธุ์อย่างเป็นระบบและยั่งยืน พร้อมทั้งเป็นต้นแบบในการพัฒนาระบบสวัสดิการเกื้อกูลในพื้นที่อื่นๆ ของประเทศต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ศึกษาและพัฒนาโมเดลระบอบสวัสดิการเกื้อกูลให้กับคนจน กลุ่มเปราะบาง และคนด้อยโอกาสในชุมชนจังหวัดกาฬสินธุ์

กรอบแนวคิดและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเกี่ยวกับสวัสดิการเกื้อกูลชุมชน สวัสดิการเกื้อกูลเป็นแนวคิดที่เน้นการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในชุมชนโดยอาศัยพื้นฐานของความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่น (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2558) การจัดสวัสดิการด้วยคนในชุมชนเพื่อคนในท้องถิ่นต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างภาคประชาชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยเน้นการสร้างระบบที่ยั่งยืนและตอบสนองความต้องการที่หลากหลายของคนในชุมชน

2. ทูทางสังคมกับการพัฒนาชุมชน ทูทางสังคม (Social Capital) หมายถึงการเชื่อมโยงของบุคคลเป็นเครือข่ายทางสังคมบนพื้นฐานความเชื่อถือ ไว้วางใจซึ่งกันและกัน และมีมาตรฐานในการทำงานร่วมกัน (OECD, 2001; Putnam, 2000) การศึกษาของนูทิส เอี่ยมใส (2555) และ Dufhues et al. (2018) ในประเทศไทยพบว่าทูทางสังคมมีความสำคัญต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน การมีส่วนร่วมของประชาชน และประสิทธิภาพของภาครัฐ

3. การจัดการความยากจนแบบหลากหลายมิติและแนวทาง Precision Poverty Alleviation แนวคิดและแนวทางหลัก ความยากจนแบบหลากหลายมิติครอบคลุมการขาดรายได้ การ เข้าถึงบริการ การศึกษา สุขภาพ และการมีส่วนร่วมทางสังคม (UNICEF Thailand, 2024; UNDP, 2024) แนวทาง Precision Poverty Alleviation ที่ริเริ่มโดยจีนมีหลักการ 3 ประการ คือ (1) การระบุกลุ่มเป้าหมายอย่างแม่นยำ (2) การออกแบบมาตรการช่วยเหลือเฉพาะเจาะจง และ (3) การติดตามประเมินผลอย่างเป็นระบบ (Zhang et al., 2025) การวิจัยของ Wang et al. (2022) และ Xiao et al. (2022) พบว่าแนวทางนี้ประสบความสำเร็จเมื่อบูรณาการกับทูทางสังคม การเชื่อมโยงกับทฤษฎีสวัสดิการสังคม แนวทาง Precision Poverty Alleviation เชื่อมโยงกับทฤษฎีสวัสดิการสังคมสำคัญ 4 ทฤษฎี ได้แก่ ทฤษฎีสวัสดิการแบบสถาบัน สะท้อนการมองสวัสดิการเป็นสิทธิของประชาชนทุกคนผ่านระบบข้อมูลที่ครอบคลุมและเกณฑ์วัดที่โปร่งใส ทฤษฎีความเป็นธรรมทางสังคม สอดคล้องกับหลักความแตกต่างของ Rawls ที่เน้นการมุ่งทรัพยากรไปยังผู้ด้อยโอกาสที่สุด ทฤษฎีการเสริมสร้างพลัง เน้นการพัฒนาทักษะและสร้างโอกาสมากกว่าการให้ความช่วยเหลือแบบพึ่งพา ทฤษฎีระบบนิเวศ มองความยากจนในเชิงระบบ คำนึงถึงปัจจัยหลายระดับจากบุคคลถึงนโยบาย กรอบแนวคิดการบูรณาการสำหรับบริบทไทย สำหรับบริบทไทย การบูรณาการแนวทาง Precision Poverty Alleviation กับทูทางสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่น (เช่น ประเพณี "ฮีต 12 คอง 14" ความผูกพันวัด-ชุมชน) มีความสำคัญอย่างยิ่ง

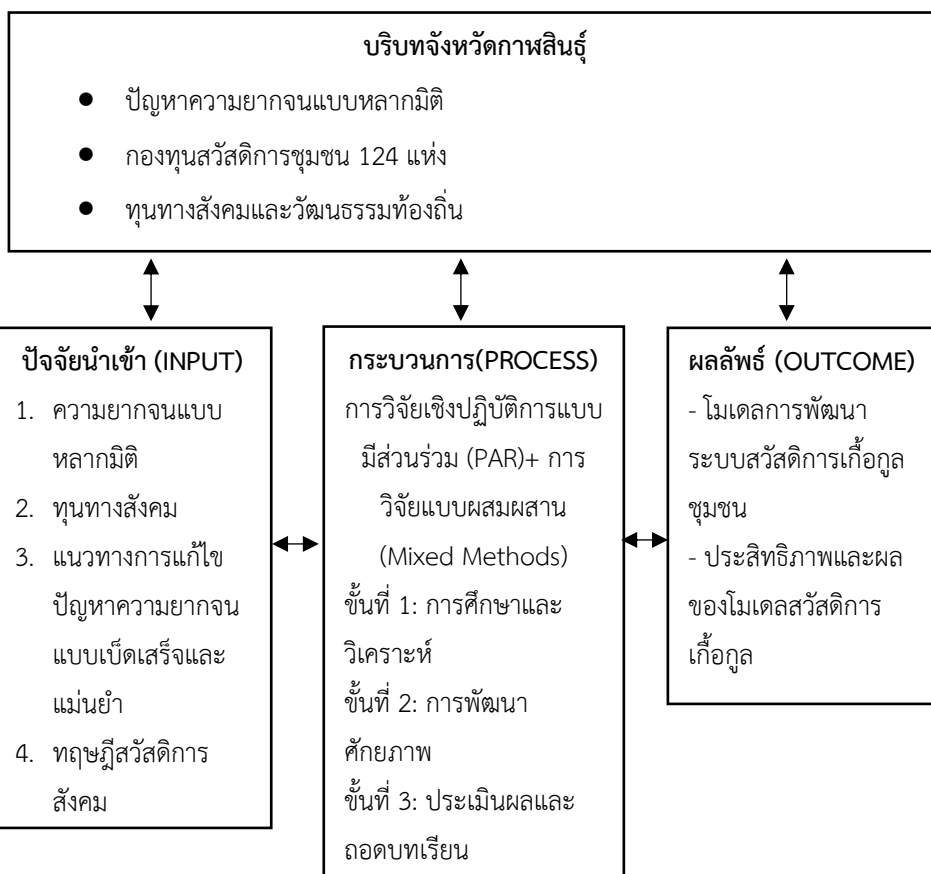
ผู้วิจัยเสนอกรอบแนวคิดการบูรณาการ 3 มิติ คือ (1) มิติการระบุและการแทรกแซงอย่างแม่นยำ (2) มิติทุนทางสังคมและวัฒนธรรม และ (3) มิติการสร้างควมยั่งยืน กรอบแนวคิดนี้จะเป็นพื้นฐานในการพัฒนาโมเดลสวัสดิการเกื้อกูลที่มีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับบริบทของไทย

สรุปการบูรณาการแนวทาง Precision Poverty Alleviation กับทุนทางสังคมและทฤษฎีสวัสดิการสังคมเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาระบบสวัสดิการเกื้อกูลที่มีประสิทธิภาพ การเชื่อมโยงทฤษฎีกับการปฏิบัติ การคำนึงถึงบริบทท้องถิ่น และการมุ่งเน้นความยั่งยืนจะช่วยให้การแก้ไขปัญหาความยากจนแบบหลากหลายมิติประสบความสำเร็จในระยะยาว จากการทบทวนวรรณกรรม พบช่องว่างวิจัยที่สำคัญ 5 ประการ คือ (1) ขาดการศึกษาในบริบทชนบททั่วไปที่มีความหลากหลาย (2) ขาดการศึกษากลไกการทำงานและรูปแบบการแทรกแซง (3) ขาดการบูรณาการมิติต่างๆ ของความยากจนอย่างครอบคลุม (4) ขาดการเชื่อมโยงทุนทางสังคมกับระบบสวัสดิการชุมชน และ (5) แนวคิด Precision Poverty Alleviation ยังไม่ได้รับการประยุกต์ใช้ในบริบทอื่นอย่างจริงจัง

ตารางที่ 1 สรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจำแนกตามประเทศและบริบท

ประเทศ/ผู้วิจัย	บริบท	ผลลัพธ์สำคัญ	ข้อจำกัด
บังกลาเทศ Islam & Alam (2018)	ครัวเรือนชนบท ความยากจนแบบ หลากหลายมิติ	ทุนทางสังคมมีความสัมพันธ์ เชิงลบกับความยากจน การเข้าร่วมกลุ่มชุมชนช่วย ลดความยากจน	ข้อมูลภาคตัด ขวาง ขาดการศึกษาทั่วโลก
จีน Wang et al. (2022)	ครัวเรือนชนบท นโยบาย Precision Poverty Alleviation	ทุนทางสังคมลดความน่าจะเป็น ของความยากจนอย่างมี นัยสำคัญการเข้าถึงข้อมูลและ เครือข่ายเป็นปัจจัยสำคัญ	บริบทเฉพาะของจีน ขาดการเปรียบเทียบ
จีน Xiao et al. (2022)	ความยากจนกับ สุขภาพ บทบาทของทุน ทางสังคม	ความยากจนแบบหลากหลายมิติ ส่งผลต่อสุขภาพ ทุนทางสังคมเป็นตัวกลางลด ผลกระทบ	เน้นมิติสุขภาพ ขาดการบูรณาการ
เวียดนาม Nguyen et al. (2021)	กลุ่มชาติพันธุ์ใน ชนบทการวิเคราะห์ หลายระดับ	ทุนทางสังคมช่วยบรรเทา ความยากจนปัจจัยชุมชนมี อิทธิพลต่อครัวเรือน	เฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ ขาดกลไกแทรกแซง

ประเทศ/ผู้วิจัย	บริบท	ผลลัพธ์สำคัญ	ข้อจำกัด
ประเทศไทย Dufhues et al. (2018)	การบริหารภาครัฐ การมีส่วนร่วมของ ประชาชน	ทุนทางสังคมส่งเสริมการมี ส่วนร่วมส่งผลต่อประสิทธิภาพ ภาครัฐ	ไม่เน้นความยากจน โดยตรง
ประเทศไทย Samrith et al. (2023)	วิกฤต COVID-19 ความยืดหยุ่นของ ชุมชน	ทุนทางสังคมช่วยรับมือวิกฤติ เครือข่ายท้องถิ่นมีบทบาท สำคัญ	เฉพาะช่วงวิกฤติ ขาดการติดตาม

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ที่มา : ผู้วิจัยและคณะ (2568)

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยแบบผสมผสานภายใต้กรอบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยบูรณาการข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพเพื่อพัฒนาระบบสวัสดิการเกื้อกูลสำหรับคนยากจนในจังหวัดกาฬสินธุ์ การวิจัยผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน และได้รับอนุมัติจริยธรรมจากมหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ หมายเลข HS-KSU 038/2567 การดำเนินงานแบ่งเป็น 3 ขั้นตอนหลัก

ขั้นที่ 1 คือ การศึกษาและวิเคราะห์แนวทางการสร้างระบบสวัสดิการ โดยเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างสองกลุ่ม ได้แก่ ผู้แทนกองทุนสวัสดิการชุมชนจำนวน 124 คน จาก 124 แห่งใน 18 อำเภอ ซึ่งคัดเลือกแบบเจาะจงจากประธานหรือกรรมการที่มีประสบการณ์ไม่น้อยกว่า 2 ปี และครัวเรือนยากจน 248 ครัวเรือน ซึ่งคัดเลือกด้วยวิธีโควตาแห่งละ 2 ครัวเรือนแล้วสุ่มอย่างง่ายจากบัญชีที่จดทะเบียนไว้ เครื่องมือวิจัยประกอบด้วยแบบสอบถามศักยภาพกองทุน 29 ข้อ และแบบสอบถามความต้องการครัวเรือน 24 ข้อ ซึ่งผ่านการตรวจสอบความตรงได้ค่า IOC ระหว่าง 0.67-1.00 และทดสอบความเชื่อมั่นได้ค่า Cronbach's Alpha อยู่ที่ 0.89 และ 0.91 ตามลำดับ นอกจากนี้ใช้แนวทางสนทนากลุ่มกับคณะกรรมการกองทุนตำบลสหพันธ์ 15 คน ซึ่งคัดเลือกแบบเจาะจงจากผู้ที่มีบทบาทหลากหลายและสามารถแสดงความคิดเห็นได้ดี การเก็บข้อมูลดำเนินการในช่วงมิถุนายน-สิงหาคม 2567 โดยผู้วิจัยและทีมที่ผ่านการอบรม ได้รับแบบสอบถามกลับครบ 100%

ขั้นที่ 2 คือการพัฒนาศักยภาพกองทุนระดับพื้นที่ ใน 7 อำเภอ จำนวน 14 แห่ง ซึ่งคัดเลือกจากกองทุนที่มีความพร้อมและศักยภาพเป็นพื้นที่ต้นแบบ กิจกรรมประกอบด้วยกรอบการอบรมเชิงปฏิบัติการ 2 วันต่อแห่งในช่วงกันยายน-ตุลาคม 2567 ครอบคลุมเนื้อหาแนวคิดสวัสดิการเกื้อกูล การวิเคราะห์ศักยภาพด้วย SWOT และ Asset-Based Community Development รวมถึงการจัดทำแผนปฏิบัติการ จากนั้นติดตามสนับสนุนการดำเนินงานในช่วงพฤศจิกายน 2567-มีนาคม 2568 โดยลงพื้นที่เดือนละ 1-2 ครั้ง

ขั้นที่ 3 คือ การประเมินผลและถอดบทเรียน โดยเก็บข้อมูลจากคณะกรรมการทั้ง 14 แห่งและผู้แทนหน่วยงาน 30 คน ซึ่งคัดเลือกจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับสวัสดิการและการแก้ไขความยากจน ใช้กรอบ CIPP Model ในการประเมินผล รวบรวมข้อมูลจากแบบบันทึกผลลัพธ์เชิงปริมาณและการจัดเวทีถอดบทเรียนในช่วงมีนาคม-เมษายน 2568

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้แนวทาง Convergent Parallel Design โดยวิเคราะห์ข้อมูลทั้งสองประเภทแยกกันแล้วบูรณาการในขั้นตีความ ข้อมูลเชิงปริมาณวิเคราะห์ด้วย SPSS ใช้สถิติพรรณนาทั้งความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เนื้อหาและวิเคราะห์ตามประเด็นผ่านกระบวนการถอดเทป ทำความเข้าใจข้อมูล กำหนดหน่วยวิเคราะห์และ Coding จัดหมวดหมู่ และระบุธีมสำคัญ พร้อมตรวจสอบความน่าเชื่อถือด้วย Triangulation และ Member Checking การบูรณาการข้อมูลใช้กลยุทธ์ 5 ประการ คือ การเปรียบเทียบยืนยันผล การอธิบายขยายความ การเติมเต็มซึ่งกันและกัน การสร้างความเข้าใจครอบคลุม และการใช้กรอบ CIPP เป็นโครงสร้าง ผลการบูรณาการนำเสนอในรูปแบบ Joint Display

และ Meta-inferences เพื่อพัฒนาโมเดลที่มีฐานหลักฐานเชิงประจักษ์ การประเมินคุณภาพครอบคลุมความตรงและความเที่ยงของข้อมูลเชิงปริมาณผ่าน Content Validity และ Cronbach's Alpha ความน่าเชื่อถือของข้อมูลเชิงคุณภาพผ่าน Credibility, Transferability, Dependability และ Confirmability รวมถึงความสมเหตุสมผลของการบูรณาการ ข้อจำกัดของการวิจัยประกอบด้วยสี่ประการ ได้แก่ ขอบเขตพื้นที่จำกัดในจังหวัดกาฬสินธุ์ที่มีบริบทเฉพาะ ระยะเวลาติดตามที่อาจไม่เพียงพอต่อการประเมินผลกระทบระยะยาว การวัดผลกระทบบางอย่างที่ยากต่อการวัดเชิงปริมาณ และปัจจัยภายนอกที่ไม่สามารถควบคุมได้ซึ่งอาจส่งผลต่อผลลัพธ์

ผลการวิจัย

1.ศึกษาระบบสวัสดิการ ครอบคลุมให้กับคนจน กลุ่มเปราะบาง และคนด้อยโอกาสในชุมชนจังหวัดกาฬสินธุ์ ประกอบด้วย ศักยภาพกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบล จังหวัดกาฬสินธุ์ ความต้องการและความเปราะบางของครัวเรือนเป้าหมาย และ ถอดบทเรียนจากกองทุนสวัสดิการต้นแบบ กรณีศึกษาตำบลสหัสขันธ์ มีรายละเอียดดังนี้

1.1 ศักยภาพ อุปสรรคความท้าทายและความต้องการในการพัฒนาศักยภาพของกองทุนสวัสดิการชุมชนจังหวัดกาฬสินธุ์ การศึกษากองทุนสวัสดิการชุมชนตำบล 124 แห่ง ครอบคลุม 18 อำเภอ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง 59.68% อายุเฉลี่ย 50.89 ปี (26-73 ปี) การศึกษาระดับปริญญาตรี 43.55% รองลงมามัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช 24.19% ตำแหน่งประธาน 29.52% เลขานุการ 21.90%

1.1.1 ศักยภาพของกองทุน มี 4 ด้าน ได้แก่ **1) ด้านการเงิน** แหล่งทุนหลักคือเงินสมทบสมาชิก 100% และสนับสนุนจาก ภาครัฐและองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น 88.70% ที่พบในสัดส่วนลดลงได้แก่ เงินบริจาค 25.80% ผลกำไรจากการลงทุน 9.67% เงินสนับสนุนจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน 7.25% กองทุนส่วนใหญ่มีเงินทุน 1-5 ล้านบาท (40.3%) รองลงมา 100,001-500,000 บาท (30.6%) **2) ด้านการบริหารจัดการ** โครงสร้างองค์กรมีความแตกต่างกันมาก จำนวนสมาชิก 122-5,520 คน (ส่วนต่างถึง 45 เท่า) คณะกรรมการเฉลี่ย 24 คน สมาชิกเฉลี่ย 1,697 คน ดำเนินงานเฉลี่ย 12.78 ปี วาระกรรมการ 3 ปี ประชุมทุก 3 เดือน (34.68%) ทุกเดือน (25.80%) และปีละครั้ง (20.97%) มีการจัดทำรายงานผลการดำเนินงาน 91.94% **3) ด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิก** เป็นจุดแข็งสำคัญ โดยตั้งคณะกรรมการจากตัวแทนชุมชน 100% ประชุมประชาคม 87.10% ทำแบบสำรวจ 12.09% **4) ด้านการจัดสวัสดิการ** มีความหลากหลายครอบคลุมความต้องการพื้นฐาน สวัสดิการที่ทุกกองทุนมี คือ เงินช่วยเหลืองานศพและยามเจ็บป่วย 100% เงินรับขวัญเด็กแรกเกิด 85.48% ทุนการศึกษา 70.16% กองทุน 64.52% ไม่ให้บริการผู้ไม่ใช่สมาชิก ส่วน 35.48% ให้สวัสดิการผู้พิการและคนยากจน 28% ผู้สูงอายุ 21% กองทุน 56.45% มีการสำรวจความต้องการสมาชิก แต่ 43.55% ยังไม่มีการสำรวจอย่างเป็นระบบ เป็นช่องว่างสำคัญ ปัจจัยสำคัญในการ

ออกแบบสวัสดิการ คือ โครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรม (3.97 คะแนน) ความเสี่ยงครัวเรือน (3.75คะแนน) รูปแบบอาชีพ (3.41คะแนน)

1.1.2 อุปสรรคและความท้าทาย มี 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านบริหารจัดการเงิน

เป็นความท้าทายหลักที่สุด การบริหารจัดการเงิน 60.48% และการระดมทุน 45.16% กองทุนต้องการเครื่องมือวางแผนทางการเงินและระบบบัญชีที่โปร่งใสมีประสิทธิภาพ 2)ด้านความยั่งยืน การสร้างความยั่งยืน 52.41% สร้างความเชื่อมั่นแก่ประชาชน 46.77% การมีส่วนร่วมของสมาชิก 45.96% เชื่อมโยงกับการจัดสวัสดิการที่ตอบสนองความต้องการและการดึงดูดการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง 3)ด้านความเสี่ยงครัวเรือนในชุมชน เป็นปัจจัยภายนอกส่งผลกระทบต่อความสำเร็จ แสดงความเปราะบางมิติเศรษฐกิจเป็นหลัก ความเสี่ยงรายได้ 90.32% หนี้สิน 84.67% สุขภาพ 74.19% สะท้อนวงจรความยากจนที่รายได้ไม่แน่นอนนำไปสู่การก่อหนี้และส่งผลกระทบต่อสุขภาพ 4)ด้านศักยภาพบุคลากร การออกแบบสวัสดิการที่ตอบโจทย์ 32.25% แต่จริงกองทุนหลายแห่งขาดการสำรวจความต้องการอย่างเป็นระบบ 43.55% การติดตามและประเมินผล 17.74% แสดงขาดความตระหนักในความสำคัญของการประเมินผล 5) ด้านการปรับรูปแบบสวัสดิการ ไม่มีการปรับเปลี่ยน 52.42% มีการปรับเปลี่ยน 47.58% (กรณีเสียชีวิต สุขภาพ โควิด ภัยพิบัติ) ไม่นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ 68.55% มีการนำมาใช้ 31.45% (ด้านวัฒนธรรม เช่น ถนนสายบุญ งานบุญประเพณี หัตถกรรมสร้างอาชีพ)

1.1.3 ความต้องการพัฒนาศักยภาพ คือ พัฒนาระบบฐานข้อมูล 83.06%

(สำคัญที่สุด ช่วยวางแผนและติดตามผลมีประสิทธิภาพ) อบรมทักษะบริหารจัดการและสร้างผู้นำรุ่นใหม่ 61.29% (เพิ่มศักยภาพตอบสนองความต้องการชุมชน) ขยายเครือข่ายความร่วมมือ 55.64% (เสริมสร้างความแข็งแกร่งและแลกเปลี่ยนเรียนรู้) พัฒนารูปแบบสวัสดิการใหม่ 29.83% (สร้างนวัตกรรม) ระดมทุนจากแหล่งใหม่ 21.77% (ลดการพึ่งพิงและสร้างความยั่งยืนระยะยาว)

1.2 ความต้องการและความเปราะบางของครัวเรือนเป้าหมาย การศึกษาค้นคว้านี้ได้เจาะลึกถึงสภาพ

ความเป็นอยู่และความต้องการของครัวเรือนยากจนและเปราะบาง 248 ครัวเรือนใน 124 ตำบล ซึ่งให้ภาพที่ชัดเจนเกี่ยวกับความท้าทายที่พวกเขาเผชิญอยู่ เมื่อพิจารณาลักษณะประชากรศาสตร์ของกลุ่มเป้าหมายพบว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงถึงร้อยละ 56.38 และมีอายุอยู่ในช่วง 41-59 ปี คิดเป็นร้อยละ 49.60 ซึ่งเป็นวัยผู้ใหญ่ที่มีภาระหน้าที่ในการดูแลครอบครัว ระดับการศึกษาของกลุ่มนี้ส่วนใหญ่จบเพียงระดับประถมศึกษาถึงร้อยละ 46.37 และมีสถานะเป็นหัวหน้าครัวเรือนร้อยละ 61.29 ขนาดครัวเรือนเฉลี่ย 3.75 คนซึ่งไม่ใหญ่มากนัก แต่เมื่อพิจารณาโครงสร้างอายุของสมาชิกในครัวเรือน พบว่าส่วนใหญ่เป็นผู้ใหญ่วัยกลางอายุ 40-59 ปี ถึงร้อยละ 33.48 และผู้สูงอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ร้อยละ 23.54 ที่น่าสนใจคือลักษณะพิเศษของสมาชิกครัวเรือนที่พบมากที่สุดคือผู้ว่างงานถึงร้อยละ 41.46 รองลงมาคือผู้พิการร้อยละ 18.47 และผู้ป่วยเรื้อรังร้อยละ 12.89

สภาพทางเศรษฐกิจและการดำรงชีพของครัวเรือนเหล่านี้สะท้อนถึงความยากลำบากในหลายมิติ อาชีพหลักของพวกเขาคือเกษตรกรรมคิดเป็นร้อยละ 43.95 ซึ่งมักจะมีรายได้ไม่แน่นอนและขึ้นอยู่กับสภาพ

อากาศ รองลงมาคือการรับจ้างทั่วไปร้อยละ 27.42 ที่มีจะเป็นงานไม่สม่ำเสมอ และมีครัวเรือนที่ว่างงานถึงร้อยละ 14.11 สภาพรายได้ที่เป็นจริงยิ่งทำให้เห็นถึงความยากลำบาก โดยครัวเรือนส่วนใหญ่มีรายได้น้อยกว่า 5,000 บาทต่อเดือนถึงร้อยละ 50.00 และอีกร้อยละ 26.21 มีรายได้ระหว่าง 5,001-10,000 บาท รวมแล้วคือมีถึงร้อยละ 76.21 ของครัวเรือนที่มีรายได้ไม่เกิน 10,000 บาทต่อเดือน ซึ่งแทบจะไม่เพียงพอต่อการดำรงชีวิตขั้นพื้นฐาน ปัญหานี้สินเป็นอีกหนึ่งภาระหนักที่ครัวเรือนเหล่านี้ต้องแบกรับ โดยมีครัวเรือนที่มีหนี้สินถึงร้อยละ 85.48 ด้วยหนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือนที่สูงถึงประมาณ 286,041 บาท ซึ่งเปรียบเทียบกับรายได้แล้วถือว่าเป็นภาระที่หนักมาก แหล่งเงินกู้หลักคือกองทุนหมู่บ้านร้อยละ 41.95 และธนาคารของรัฐร้อยละ 32.21 ในด้านการออม สถานการณ์ยิ่งน่าเป็นห่วงพบว่าครัวเรือนส่วนใหญ่ไม่มีเงินออมเฉลี่ยถึงร้อยละ 62.95 ซึ่งสะท้อนถึงความเปราะบางทางการเงินที่สูงมาก เมื่อพิจารณาถึงความต้องการด้านสวัสดิการ พบว่าการรักษาพยาบาลเป็นความต้องการสูงสุดคิดเป็นร้อยละ 43.85 ซึ่งสะท้อนถึงปัญหาสุขภาพและการเข้าถึงบริการสาธารณสุขที่จำกัด รองลงมาคือความต้องการด้านที่อยู่อาศัยและการประกอบอาชีพที่มีสัดส่วนเท่ากันคือร้อยละ 38.08 และการดูแลสุขภาพและผู้พิการร้อยละ 18.08 ซึ่งสอดคล้องกับโครงสร้างประชากรในครัวเรือนที่มีสมาชิกกลุ่มเปราะบางจำนวนมาก อุปสรรคสำคัญที่สุดต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของครอบครัวเหล่านี้คือภาระหนี้สินอันหนักหนาลงถึงร้อยละ 87.18 ซึ่งเป็นปัญหาหลักที่ส่งผลกระทบต่อทุกมิติของการดำรงชีวิต รองลงมาคือการขาดที่ดินทำกินร้อยละ 10.26 และการขาดแคลนเงินทุนในการประกอบอาชีพร้อยละ 2.56 ขณะที่ความต้องการในการพัฒนาชุมชนเพื่อช่วยยกระดับคุณภาพชีวิต ครัวเรือนเป้าหมายให้ความสำคัญกับการสร้างอาชีพและรายได้มากที่สุดถึงร้อยละ 70.77 ตามด้วยการส่งเสริมการศึกษาและฝึกอบรมอาชีพร้อยละ 27.82

1.3 ถอดบทเรียนจากกองทุนสวัสดิการต้นแบบ กรณีศึกษาตำบลห้วยผึ้ง กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลห้วยผึ้งเป็นกรณีศึกษาที่โดดเด่นซึ่งให้บทเรียนสำคัญในการพัฒนาระบบสวัสดิการเกื้อกูลที่มีประสิทธิภาพ ตำบลแห่งนี้ตั้งอยู่ในพื้นที่เกษตรกรรมที่ครอบคลุม 54 ตารางกิโลเมตร มีประชากร 6,754 คนใน 1,902 ครัวเรือนกระจายตัวใน 13 หมู่บ้าน แม้ว่าจะมีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์จากเขื่อนลำปาวและลำห้วย 4 สาย แต่ยังคงประสบปัญหาความยากจนแบบหลากหลายมิติที่ครอบคลุมครัวเรือนปัญหา 151 ครัวเรือน เส้นทางการพัฒนาของกองทุนแห่งนี้เริ่มต้นจากนโยบายรัฐบาลในปี 2553 ด้วยสมาชิกเพียง 190 คน แต่ด้วยการออกแบบระบบการทำงานที่เหมาะสมและการตอบสนองความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง ปัจจุบันมีสมาชิกเพิ่มขึ้นเป็นกว่า 3,000 คน การเติบโตนี้ไม่ได้เกิดขึ้นโดยบังเอิญ แต่เป็นผลมาจากการดำเนินงานที่มีแนวทางชัดเจนและการปรับตัวอย่างต่อเนื่อง จุดแข็งแรกของกองทุนห้วยผึ้งคือการประสานทุนในชุมชนอย่างมีระบบ ซึ่งครอบคลุมการบูรณาการทุนทางสังคมที่หลากหลาย ทั้งทุนมนุษย์จากอาสาสมัครพัฒนาสังคมและเครือข่ายสตรี ทุนทางสังคมจากความสัมพันธ์ระหว่างวัด บ้าน และโรงเรียน ทุนทางการเงินที่มีมากกว่า 538 ล้านบาท และทุนธรรมชาติผ่านการอนุรักษ์ป่าชุมชนและการพัฒนาธนาคารน้ำใต้ดิน การประสานทุนเหล่านี้ไม่เพียงช่วยแก้ไขปัญหในระยะสั้น แต่ยังสร้างฐานที่มั่นคงสำหรับการพัฒนาอย่างยั่งยืน

นวัตกรรมการบริหารจัดการเป็นอีกหนึ่งจุดแข็งสำคัญ กองทุนได้พัฒนาระบบการทำงานที่เน้น "Precision Poverty Alleviation" โดยใช้ระบบข้อมูลและเทคโนโลยีในการคัดกรองกลุ่มเป้าหมายอย่างแม่นยำ มีการบูรณาการข้อมูลจากหลายแหล่ง รวมถึงการพัฒนาระบบบัญชีระบบดิจิทัลที่เพิ่มความโปร่งใสและประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ การออกแบบความช่วยเหลือที่เฉพาะเจาะจงตามลักษณะปัญหาของแต่ละครัวเรือนทำให้การแก้ปัญหาตรงจุดและมีประสิทธิภาพสูง การเชื่อมโยงเครือข่ายความร่วมมือเป็นปัจจัยที่ทำให้กองทุนประสบความสำเร็จอย่างยิ่ง การสร้างเครือข่ายความร่วมมือที่เข้มแข็งระหว่างทุกภาคส่วนไม่เพียงในระดับพื้นที่ แต่ยังขยายไปสู่ระดับนโยบายผ่านการทำงานร่วมกับสถาบันการศึกษา ซึ่งช่วยยกระดับการทำงานให้มีความเป็นวิชาการและสามารถขยายผลไปสู่พื้นที่อื่นๆ ได้ โครงการ "ร้อยดวงใจ ไทสหัสขันธ์ วัดช่วยบ้าน บ้านช่วยวัด ท้องถิ่นช่วยหนุน" เป็นตัวอย่างที่ชัดเจนของการเชื่อมโยงพลังทางสังคมเข้าด้วยกัน จุดเปลี่ยนสำคัญเกิดขึ้นในช่วงวิกฤตโควิด-19 เมื่อกองทุนสามารถตอบสนองความต้องการของคนอพยพกลับบ้านและผู้ได้รับผลกระทบได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ เหตุการณ์นี้ไม่เพียงทำให้จำนวนสมาชิกเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ แต่ยังสร้างความเชื่อมั่นและการยอมรับจากชุมชน การริเริ่ม "ถนนสายบุญ" ภายใต้การนำของพระครูและผู้บริหารท้องถิ่นได้กลายเป็นสัญลักษณ์ของการรวมพลังชุมชนเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

การศึกษากองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลทั้ง 124 แห่ง และครัวเรือนเป้าหมาย 248 ครัวเรือน เผยให้เห็นภาพที่ชัดเจนของปัญหาความยากจนแบบหลากหลายมิติและความท้าทายในการจัดสวัสดิการเกื้อกูล ผลการศึกษาสามารถสังเคราะห์ออกเป็นสามมิติหลักที่เชื่อมโยงกัน ความขัดแย้งระหว่างศักยภาพกับประสิทธิผล แม้กองทุนมีฐานทรัพยากรที่แข็งแกร่ง โดยกองทุนส่วนใหญ่มีเงินทุน 1-5 ล้านบาท (40.3%) มีแหล่งทุนหลากหลายจากเงินสมทบสมาชิก (100%) และภาครัฐ (88.70%) รวมถึงจัดสวัสดิการครอบคลุมเงินช่วยเหลืองานศพและยามเจ็บป่วย (100%) แต่ยังคงพบช่องว่างสำคัญ ได้แก่ 64.52% ไม่ให้บริการผู้ที่ไม่ใช่สมาชิก 43.55% ไม่มีการสำรวจความต้องการอย่างเป็นระบบ และ 52.42% ไม่มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบสวัสดิการ ความท้าทายหลักคือ การบริหารจัดการเงิน (60.48%) การสร้างความยั่งยืน (52.41%) และการขาดระบบฐานข้อมูล (83.06% ต้องการพัฒนา) ส่งผลให้ศักยภาพที่มีอยู่ไม่ได้ถูกใช้ประโยชน์อย่างเต็มประสิทธิภาพ นอกจากนี้ กองทุนยังขาดทักษะการออกแบบสวัสดิการที่ตอบโจทย์ (32.25%) และการติดตามประเมินผล (17.74%)

วงจรความยากจนแบบหลากหลายมิติ ครัวเรือนเป้าหมายติดอยู่ในวงจรความยากจนที่ปัจจัยต่างๆ เสริมกำลังซึ่งกันและกัน ได้แก่ ความเปราะบางทางเศรษฐกิจ 76.21% มีรายได้ไม่เกิน 10,000 บาทต่อเดือน ประกอบอาชีพเกษตรกรรม (43.95%) และรับจ้าง (27.82%) ที่มีรายได้ไม่แน่นอน นำไปสู่ภาระหนี้สินหนัก โดย 85.48% มีหนี้เฉลี่ย 286,041 บาท และ 62.95% ไม่มีเงินออม ความเปราะบางทางสุขภาพและสังคม ครัวเรือนมีสมาชิกกลุ่มเปราะบาง ได้แก่ ผู้ว่างงาน (41.46%) ผู้พิการ (18.47%) และผู้ป่วยเรื้อรัง (12.89%) ทำให้ขีดความสามารถในการสร้างรายได้ลดลง ความต้องการที่แท้จริงของครัวเรือนคือ การรักษาพยาบาล (43.85%) การสร้างอาชีพและรายได้ (70.77%) ที่อยู่อาศัย (38.08%) และการส่งเสริมการศึกษาฝึกอบรม

(27.82%) แต่กองทุนเน้นเฉพาะสวัสดิการเชิงตอบสนองเมื่อเกิดวิกฤต สะท้อนถึงความไม่สอดคล้องระหว่างอุปทานและอุปสงค์ของสวัสดิการ

บทเรียนจากความสำเร็จกรณีตำบลสหัสขันธ์ กองทุนสหพันธ์เติบโตจากสมาชิก 190 คนเป็นกว่า 3,000 คน ด้วยสามหลักการสำคัญ คือ (1) การบูรณาการทุนชุมชน ทั้งทุนมนุษย์ สังคม การเงิน (538 ล้านบาท) และธรรมชาติอย่างเป็นระบบ (2) การใช้เทคโนโลยีและข้อมูล ตามแนวคิด "Precision Poverty Alleviation" เพื่อคัดกรองและออกแบบความช่วยเหลือที่แม่นยำ และ (3) การสร้างเครือข่ายความร่วมมือที่เข้มแข็งระหว่างทุกภาคส่วนจุดเปลี่ยนสำคัญเกิดในช่วงโควิด-19 เมื่อกองทุนตอบสนองความต้องการได้อย่างรวดเร็ว สร้างความเชื่อมั่นและการยอมรับจากชุมชน

สรุปจากปัญหาสู่โอกาสในการพัฒนาผลการศึกษานี้ให้เห็นสามกลุ่มปัญหาหลัก (1) ความไม่สอดคล้องระหว่างศักยภาพและผลลัพธ์ จากการขาดระบบข้อมูล เครื่องมือบริหารจัดการ และทักษะที่เหมาะสม (2) ช่องว่างระหว่างรูปแบบสวัสดิการกับความต้องการ กองทุนเน้นการช่วยเหลือเมื่อเกิดวิกฤต แต่ครัวเรือนต้องการการพัฒนาศักยภาพและสร้างอาชีพ (3) วงจรความยากจนที่เชื่อมโยงกัน ระหว่างรายได้ หนี้สิน และสุขภาพ บทเรียนจากสหัสขันธ์ชี้ให้เห็นว่า ระบบสวัสดิการที่เกื้อกูลที่มีประสิทธิภาพจำเป็นต้องครอบคลุมทั้งมิติป้องกัน คุ้มครอง และส่งเสริม พร้อมระบบสนับสนุนที่เข้มแข็ง เพื่อตอบสนองความซับซ้อนของปัญหา ผลการศึกษานี้จึงเป็นรากฐานในการพัฒนาโมเดลสวัสดิการที่เกื้อกูลที่สอดคล้องกับบริบทและความต้องการของชุมชนในจังหวัดกาฬสินธุ์

2.พัฒนาโมเดลระบอบสวัสดิการที่เกื้อกูลให้กับคนจน กลุ่มเปราะบาง และคนด้อยโอกาสในชุมชนจังหวัดกาฬสินธุ์ ประกอบด้วย การพัฒนาโมเดลสวัสดิการที่เกื้อกูล และ ผลลัพธ์ของการดำเนินงาน

2.1 การพัฒนาโมเดลสวัสดิการที่เกื้อกูล "3P + 1S" จากบทเรียนและผลการศึกษาย่างต้น ได้นำไปสู่การพัฒนาโมเดลสวัสดิการที่เกื้อกูลที่มีความครอบคลุมและเป็นระบบ โดยยึดหลักปรัชญา "สวัสดิการที่เกื้อกูลแบบมีส่วนร่วม" ในรูปแบบ "3P + 1S" ซึ่งเป็นการบูรณาการความคิดจากประสบการณ์ภาคสนามกับแนวคิดทางทฤษฎี กระบวนการพัฒนาโมเดลแบบมีส่วนร่วม คือ การพัฒนาโมเดลดำเนินการผ่านการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่หลากหลาย ประกอบด้วย ภาควิชาการจากมหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ที่ให้องค์ความรู้ทางวิชาการ กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลต้นแบบ เช่น ตำบลนาโก สหัสขันธ์ และนาจำปา ที่นำเสนอประสบการณ์การทำงานในพื้นที่จริง หน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) และเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ วิสาหกิจชุมชน เช่น กลุ่มเกษตรปลอดภัยบ้านดงสว่างและกลุ่มนาสาทริน และผู้นำชุมชนที่ทำหน้าที่ประสานงานระหว่างภาคส่วน แนวคิดและหลักการพื้นฐาน ระบบสวัสดิการที่เกื้อกูลชุมชนเกิดขึ้นจากความจำเป็นพื้นฐานในวงจรชีวิตของคนในชุมชน ทั้งการเกิด แก่ เจ็บ และตาย โดยมีแนวคิดหลักในการช่วยเหลือเกื้อกูลกันของคนในชุมชนเดียวกัน มุ่งเน้นให้คนจน คนด้อยโอกาส และกลุ่มเปราะบางเข้าถึงสวัสดิการได้อย่างทั่วถึง ผ่านการรวมกลุ่มและบริหารจัดการโดยชุมชนเอง การใช้ข้อมูล

เป็นฐานในการพัฒนาผ่านฐานข้อมูล PPP Connect Thai QM และ TP map ช่วยให้สามารถระบุกลุ่มเป้าหมายและวิเคราะห์ปัญหาได้อย่างแม่นยำ มีการบูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงานโดยใช้แนวคิดการมีส่วนร่วม 5 ชั้น ครอบคลุมความต้องการด้านอาชีพ ที่อยู่อาศัย สุขภาพ การเข้าถึงข้อมูลภาครัฐ และการศึกษา

โมเดล "3P + 1S" ประกอบด้วย 4 ระบบหลักที่เชื่อมโยงและส่งเสริมซึ่งกันและกัน คือ

ระบบที่ 1 ระบบป้องกัน (Prevention) มุ่งเน้นการป้องกันความเสี่ยงก่อนเกิดปัญหา ผ่านกลไกต่างๆ เช่น กองทุนออมวันละบาท ระบบประกันสุขภาพชุมชน การพัฒนาทักษะอาชีพและการฝึกอบรม กองทุนข้าวหรือธนาคารข้าวที่ตอบสนองความต้องการพื้นฐานด้านอาหาร กองทุนขยะหรือสิ่งแฉดล้อมที่ช่วยแก้ปัญหาขยะและสร้างรายได้จากการรีไซเคิล และกองทุนผ้าอ้อมสำหรับผู้ป่วยติดเชื้อในสังคมสูงวัย ระบบนี้เป็นการลงทุนในอนาคตเพื่อสร้างความมั่นคงและลดความเสี่ยง

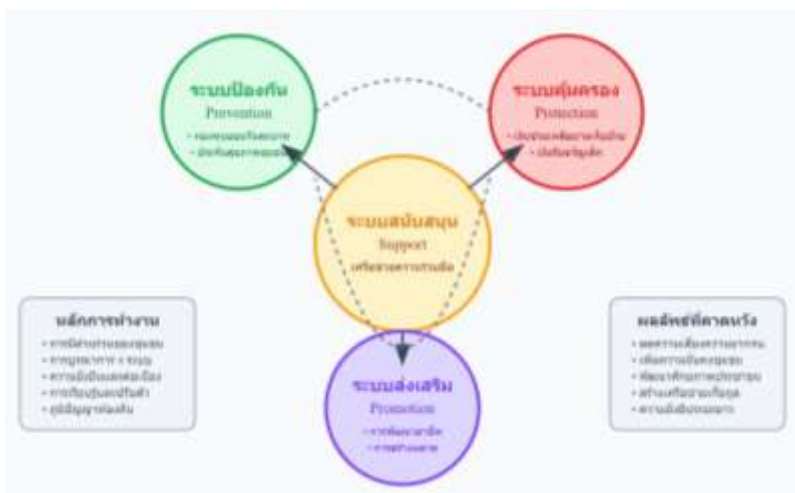
ระบบที่ 2 ระบบคุ้มครอง (Protection) ให้ความช่วยเหลือเมื่อเกิดปัญหาหรือวิกฤต โดยการศึกษาพบว่าเงินช่วยเหลือยามเจ็บป่วยและงานศพมีการดำเนินการครอบคลุมทุกกองทุน เงินรับขวัญเด็กแรกเกิดทุนการศึกษา การช่วยค่าเดินทางไปรักษาพยาบาล การซ่อมแซมที่อยู่อาศัย และการมอบถุงยังชีพ นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมถนนสายบุญที่ไม่เพียงช่วยระดมทุน แต่ยังสร้างพื้นที่ให้ชุมชนมาพบปะและร่วมกิจกรรมทางศาสนาและวัฒนธรรม ระบบนี้เป็นเครือข่ายความปลอดภัยทางสังคมที่สำคัญในการลดผลกระทบจากวิกฤต

ระบบที่ 3 ระบบส่งเสริม (Promotion) มุ่งเน้นการส่งเสริมศักยภาพและการพัฒนาในระยะยาว ผ่านการพัฒนาอาชีพ การฝึกอบรม การสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ การให้เงินทุนหมุนเวียนดอกเบี้ยต่ำ และการสร้างตลาดรองรับผลิตภัณฑ์ เช่น ยาดมสมุนไพร ไม้กวาดจากขวดพลาสติก ผลิตภัณฑ์หัตถกรรม และผลผลิตทางการเกษตร การยกระดับเป็นสถาบันการเงินชุมชนและสหกรณ์บ้านมั่นคง แม้ว่าจะมีส่วนดำเนินการดำเนินการที่ต่ำกว่าระบบอื่น แต่มีความสำคัญสูงในการสร้างความยั่งยืนและการพึ่งพาตนเอง

ระบบที่ 4 ระบบสนับสนุน (Support) สนับสนุนการดำเนินงานผ่านเครือข่ายความร่วมมือระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันการศึกษา หน่วยงานรัฐ และภาคเอกชน การพัฒนาระบบข้อมูลร่วมที่เชื่อมโยงระหว่างกองทุน การจัดประชุมวางแผนร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ การพัฒนาระบบจัดการทุนสวัสดิการที่โปร่งใสและมีประสิทธิภาพ การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ระหว่างพื้นที่ และการนำผลวิจัยไปใช้ในการพัฒนาระบบนี้เป็นแกนหลักที่ทำให้ทั้งสามระบบแรกทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การนำโมเดลไปปฏิบัติในพื้นที่ โมเดลนี้ได้รับการทดลองนำไปใช้ใน 14 กองทุนนำร่องใน 7 อำเภอของจังหวัดกาฬสินธุ์ ครอบคลุมความหลากหลายของรูปแบบกองทุนตามบริบทพื้นที่ เช่น กองทุนวัฒนธรรมที่นำทุนทางวัฒนธรรมอย่างการทำธงและถนนสายบุญมาเป็นกลไกระดมทุน กองทุนขยะรีไซเคิลที่แปลงปัญหาสิ่งแฉดล้อมเป็นโอกาสสร้างรายได้ กองทุนพัฒนาอาชีพเฉพาะทาง และกองทุนช่วยเหลือผู้ยากลำบากที่จัดสวัสดิการแบบครอบคลุม โมเดลนี้สะท้อนบทเรียนความสำเร็จจากกองทุนสหพันธ์ที่เติบโตจากสมาชิก 190 คนเป็นกว่า 3,000 คน ด้วยการบูรณาการทุนชุมชนอย่างเป็นระบบ การใช้เทคโนโลยีและข้อมูลตามแนวคิด

"Precision Poverty Alleviation" และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือที่เข้มแข็ง โดยเฉพาะประสบการณ์ในช่วงวิกฤตโควิด-19 ที่กองทุนตอบสนองความต้องการได้อย่างรวดเร็วและสร้างความเชื่อมั่นจากชุมชน โมเดล "3P + 1S" นี้จึงเป็นผลจากการสังเคราะห์ข้อมูลเชิงประจักษ์ บทเรียนภาคปฏิบัติ และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เพื่อสร้างระบบสวัสดิการที่ครอบคลุมทั้งมิติป้องกัน ค้ำครอง ส่งเสริม และสนับสนุน ที่สามารถตอบสนองความซับซ้อนของปัญหาความยากจนแบบหลากมิติอย่างเป็นระบบ

แผนภาพที่ 2 โมเดลสวัสดิการเกื้อกูล "3P + 1S"

ที่มา : ผู้วิจัยและคณะ (2568)

2.2 ผลลัพธ์ของการดำเนินงาน การประเมินผลตามกรอบ CIPP Model แสดงให้เห็นว่าระบบสวัสดิการเกื้อกูลมีประสิทธิภาพสูงทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ ในด้านการครอบคลุมและการเข้าถึง กองทุนสวัสดิการทั้ง 14 แห่งสามารถให้ความช่วยเหลือแก่ครัวเรือนเป้าหมายกว่า 367 ครัวเรือน โดยมีสมาชิกกองทุนรวมกว่า 3,635 คนกระจายใน 41 ชุมชน ในแง่ของการลงทุนและผลตอบแทนทางการเงิน ผลการศึกษาแสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพ เช่น เงินกองทุนรวม 424,384 บาท สามารถสร้างเงินช่วยเหลือโดยตรงได้มากกว่า 571,460 บาท นอกจากนี้ยังมีการลงทุนในการซ่อมแซมที่อยู่อาศัยมูลค่า 596,000 บาทสำหรับ 18 หลัง และการสงเคราะห์ศพ 392,460 บาทสำหรับ 44 ราย การสร้างงานและรายได้เป็นอีกหนึ่งผลสำเร็จที่สำคัญ มีผู้ได้รับการพัฒนาอาชีพกว่า 180 คน สามารถสร้างรายได้เพิ่มขึ้นรวมกว่า 100,000 บาทต่อปี ผลลัพธ์ที่พัฒนาขึ้นมีความหลากหลายกว่า 15 ประเภท ครอบคลุมตั้งแต่สมุนไพร หัตถกรรม จนถึงผลิตภัณฑ์เกษตร

การจัดการสิ่งแวดล้อมเป็นมิติที่สำคัญอีกด้านหนึ่ง โดยสามารถลดขยะได้ 12-18 ตันต่อปี ครอบคลุมพื้นที่ 8 ชุมชน 17 หมู่บ้าน และสร้างผลิตภัณฑ์จากกรรไกรที่หลากหลย เช่น ไม้กวาดจากขวดพลาสติก และผลิตภัณฑ์หัตถกรรมต่างๆ ผลลัพธ์เชิงคุณภาพแสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงที่ลึกซึ้งในหลายมิติ เกิดการเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชนผ่านเครือข่ายความร่วมมือหลายภาคส่วนที่เข้มแข็ง ความสามัคคีและการดูแลซึ่ง

กันและกันในชุมชนเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด การพึ่งพาตนเองและความยั่งยืนปรากฏผ่านการที่กลุ่มเป้าหมายมีทักษะอาชีพและความรู้ใหม่ สามารถสร้างรายได้และลดการพึ่งพาจากภายนอก การเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรมเกิดขึ้นในรูปแบบของจิตสำนึกในการคัดแยกขยะและดูแลสิ่งแวดล้อม ผู้สูงอายุรู้สึกมีคุณค่าและมีบทบาทในสังคม และเกิดวัฒนธรรมการแบ่งปันและเอื้ออาทรต่อกัน เมื่อพิจารณาประสิทธิภาพการดำเนินงานโดยรวม พบว่ากองทุนสวัสดิการชุมชนเป็นกลไกที่มีประสิทธิภาพสูงในการแก้ไขปัญหาความยากจนแบบหลากหลายมิติ พร้อมทั้งสร้างความยั่งยืนผ่านการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนและการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นกับเทคโนโลยีสมัยใหม่

สรุปและอภิปรายผล

การศึกษากองทุนสวัสดิการชุมชน 124 แห่ง พบฐานทรัพยากรแข็งแกร่ง (40.3% มีเงิน 1-5 ล้านบาท) มีแหล่งทุนหลากหลาย จัดสวัสดิการครอบคลุม และมีส่วนร่วมของชุมชนเข้มแข็ง (87.10% จัดประชุมประชาคม) อย่างไรก็ตาม พบช่องว่างสำคัญ คือ การบริหารเงินไม่มีประสิทธิภาพ (60.48%) ขาดระบบสำรวจความต้องการ (43.55%) และขาดฐานข้อมูล (83.06%) กองทุน 64.52% ไม่ให้บริการผู้ไม่ใช่สมาชิก การศึกษาครัวเรือน 248 ครัวเรือน เผยวงจรมหาความยากจนแบบหลากหลายมิติ โดย 76.21% มีรายได้ไม่เกิน 10,000 บาท/เดือน นำไปสู่ภาระหนี้สิน (85.48% มีหนี้เฉลี่ย 286,041 บาท และ 62.95% ไม่มีเงินออม) ครัวเรือนมีสมาชิกเปราะบาง คือ ผู้ว่างงาน (41.46%) ผู้พิการ (18.47%) และผู้ป่วยเรื้อรัง (12.89%) ความต้องการหลักคือการรักษาพยาบาล (43.85%) การสร้างอาชีพ (70.77%) และที่อยู่อาศัย (38.08%) จากการสังเคราะห์ข้อมูลพัฒนาโมเดล "3P + 1S" ประกอบด้วย (1) ระบบป้องกัน (2) ระบบคุ้มครอง (3) ระบบส่งเสริม และ (4) ระบบสนับสนุน ผลการทดลองใน 14 กองทุน แสดงประสิทธิภาพสูง ให้บริการ 367 ครัวเรือน มีสมาชิก 3,635 คน สร้างเงินช่วยเหลือ 571,460 บาท พัฒนาอาชีพ 180 คน สร้างรายได้เพิ่ม 100,000 บาท/ปี พร้อมเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชนและการพึ่งพาตนเอง

ประสิทธิภาพของโมเดลและการประยุกต์ใช้โมเดล "3P + 1S" มีประสิทธิภาพสูง สอดคล้องทฤษฎีทุนทางสังคมของ Coleman (1988) และ Putnam (2000) ที่ทุนทางสังคมสร้างผลประโยชน์ร่วมและผลคุณต่อการพัฒนา เหตุผลคือ (1) การบูรณาการ 4 ระบบครอบคลุมทั้งวงจรแก้ไขความยากจน สะท้อนแนวคิด Precision Poverty Alleviation (Zhang et al., 2025) (2) สอดคล้อง Wang et al. (2022) และ Islam & Alam (2018) ที่พบความสัมพันธ์เชิงลบระหว่างทุนทางสังคมกับความยากจน (3) โครงสร้างสังคมและวัฒนธรรมได้คะแนนสูงสุด (3.97) สะท้อนทุนทางวัฒนธรรม เช่น "ฮีต 12 คอง 14" และความผูกพันวัด-ชุมชน (นุทิศ เอี่ยมใส, 2555) การประยุกต์ใช้ต้องคำนึงถึง (1) ทุนทางสังคมพื้นฐาน (2) องค์กรชุมชนที่พร้อม (3) บริบทวัฒนธรรมท้องถิ่น (4) การสนับสนุนจากภาครัฐ และ (5) ระบบข้อมูลที่มีประสิทธิภาพ โมเดลเหมาะกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ และชุมชนเมือง

ปัจจัยแห่งความสำเร็จ กรณีกองทุนสหพันธ์บูรณาการทุน 4 ประเภท คือ ทุนมนุษย์ ทุนสังคม ทุนการเงิน (538 ล้านบาท) และทุนธรรมชาติ สอดคล้อง Asset-Based Community Development การเชื่อมโยง "ร้อยดวงใจ ไทสหพันธ์" เป็นตัวอย่าง bonding และ bridging social capital (Putnam, 2000) การผสมผสานทุนสังคมดั้งเดิมกับเทคโนโลยีสมัยใหม่สร้าง hybrid model ที่มีประสิทธิภาพ จุดเปลี่ยนคือช่วง COVID-19 ทำให้สมาชิกเพิ่มจาก 190 เป็น 3,000 คน (Samrith et al., 2023) ความท้าทายและแนวทางแก้ไข ความท้าทายหลัก คือ (1) ขาดการสำรวจความต้องการ (43.55%) เนื่องจากขาดความรู้และเครื่องมือ (2) ต้องการพัฒนารฐานข้อมูล (83.06%) (3) การบริหารเงิน (60.48%) ต้องพัฒนาระบบบัญชีและใช้เทคโนโลยีเพิ่มความโปร่งใส (4) กองทุน 64.52% ไม่ให้บริการผู้ไม่ใช่สมาชิก ควรพัฒนา "สมาชิกสองระดับ" สำหรับคนรุ่นใหม่ ควรสร้างความเชื่อมโยงผ่านเทคโนโลยีดิจิทัล นัยสำคัญ การวิจัยนี้มีนัยสำคัญทางทฤษฎีในหลายประการ ประการแรก การวิจัยแสดงให้เห็นว่าแนวคิด Precision Poverty Alleviation สามารถประยุกต์ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพในบริบทที่แตกต่างจากจีน โดยเฉพาะเมื่อบูรณาการกับทุนทางสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่น การค้นพบนี้ขยายขอบเขตการประยุกต์ใช้ทฤษฎีให้กว้างขวางขึ้น และเสนอกรอบแนวคิดใหม่สำหรับการแก้ไขปัญหาความยากจนในประเทศกำลังพัฒนาที่มีรากฐานทางสังคมวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง ประการที่สอง การวิจัยเสริมทฤษฎีทุนทางสังคมด้วยการแสดงให้เห็นว่า "การผสมผสานระหว่างทุนทางสังคมแบบดั้งเดิมกับเทคโนโลยีสมัยใหม่" สามารถสร้างผลคูณ (synergy effect) ที่สูงกว่าการใช้เพียงอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งนี้เพราะทุนทางสังคมสร้างความไว้วางใจและการมีส่วนร่วม ขณะที่เทคโนโลยีเพิ่มประสิทธิภาพและความโปร่งใส การค้นพบนี้เสนอมิติใหม่ของทฤษฎีทุนทางสังคมในยุคดิจิทัล ประการที่สาม การวิจัยเสนอกรอบแนวคิดการบูรณาการ 3 มิติ (การระบุและการแทรกแซงอย่างแม่นยำ + ทุนทางสังคมและวัฒนธรรม + การสร้างความยั่งยืน) ที่อธิบายความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนระหว่างปัจจัยต่างๆ ในการแก้ไขปัญหาความยากจนแบบหลากหลายมิติ กรอบแนวคิดนี้เป็นการบูรณาการทฤษฎีหลายสายงาน (ทฤษฎีสวัสดิการสังคม ทฤษฎีทุนทางสังคม แนวคิด Precision Poverty Alleviation และทฤษฎีการพัฒนาชุมชน) เข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ ประการที่สี่ การวิจัยแสดงให้เห็นว่าโมเดล "3P + 1S" สะท้อนการเปลี่ยนผ่านจากแนวคิด "welfare" (สวัสดิการแบบให้เปล่า) ไปสู่ "well-being" (ความเป็นอยู่ที่ดี) โดยเน้นการสร้างศักยภาพและโอกาสมากกว่าการแจกจ่าย การเปลี่ยนแปลงนี้สอดคล้องกับแนวคิด "capability approach" ของ Amartya Sen และเสนอแนวทางใหม่ในการออกแบบระบบสวัสดิการที่เน้นการพัฒนาขีดความสามารถของผู้ได้รับบริการ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 ในระดับชุมชน ควรพัฒนาระบบฐานข้อมูลบูรณาการที่เข้าใจง่าย เข้าถึงได้ และลดความซ้ำซ้อนในการทำงาน ควบคู่กับการสร้างกลไกพัฒนาผู้นำรุ่นใหม่และการถ่ายทอดองค์ความรู้อย่างต่อเนื่องเพื่อความ

ยั่งยืน รวมทั้งการพัฒนาศักยภาพคณะกรรมการกองทุนด้านการบริหารจัดการและการใช้เทคโนโลยีเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและความโปร่งใส

1.2 ในระดับท้องถิ่น ควรสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ระหว่างพื้นที่เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์และแนวปฏิบัติที่ดี ประกอบกับการจัดสรรงบประมาณสนับสนุนการพัฒนาระบบสวัสดิการชุมชนอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ รวมทั้งการพัฒนากลไกการประสานงานระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อลดความซ้ำซ้อนและเพิ่มประสิทธิภาพในการใช้ทรัพยากร

1.3 ในระดับชาติ ต้องพัฒนานโยบายให้กองทุนสวัสดิการชุมชนมีสถานะทางกฎหมายที่ชัดเจนเพื่อสร้างความมั่นคงในการดำเนินงาน ควบคู่กับการบูรณาการระบบสวัสดิการชุมชนเข้ากับระบบสวัสดิการแห่งชาติเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ทรัพยากรและการเข้าถึงบริการ นอกจากนี้ต้องสร้างกลไกการติดตามและประเมินผลระดับประเทศเพื่อให้มีข้อมูลสำหรับการปรับปรุงและพัฒนานโยบายที่เหมาะสม

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 การศึกษาเปรียบเทียบโมเดลสวัสดิการในบริบทที่หลากหลาย ศึกษาประสิทธิภาพของโมเดลสวัสดิการที่อยู่ในพื้นที่เมือง ชายแดน และพื้นที่หลากหลายชาติพันธุ์ เพื่อเข้าใจการปรับตัวและปัจจัยสำเร็จในแต่ละสภาพแวดล้อม

2.2 การพัฒนาเครื่องมือประเมินผลกระทบ พัฒนาเครื่องมือวัดผลกระทบทางสังคมและเศรษฐกิจของกองทุนสวัสดิการชุมชนที่มีความเที่ยงตรงและเชื่อถือได้ เพื่อการประเมินประสิทธิภาพที่แม่นยำ

2.3 การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในระบบสวัสดิการชุมชน นำ Big Data, AI และ GIS มาใช้ในการบริหารจัดการสวัสดิการชุมชน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ ลดข้อผิดพลาด และสร้างระบบติดตามที่เป็นระบบ

2.4 การวิจัยเชิงลึกเกี่ยวกับกลุ่มเป้าหมายพิเศษ ศึกษาบทบาทและการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุและกลุ่มเปราะบาง เพื่อออกแบบบริการที่ตอบสนองความต้องการเฉพาะและสร้างการเข้าถึงที่เท่าเทียม

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัย เรื่อง การพัฒนาระบบสวัสดิการแก่ผู้สูงอายุและยกระดับระบบส่งต่อความช่วยเหลือเพื่อสร้างโอกาสทางสังคม ให้กับครัวเรือนยากจนและกลุ่มเปราะบางอย่างยั่งยืนโดยความร่วมมือของเครือข่ายการพัฒนาเชิงพื้นที่ จังหวัดกาฬสินธุ์ ภายใต้โครงการวิจัยหลัก การพัฒนายุทธศาสตร์ขจัดความยากจนและสร้างโอกาสทางสังคมด้วยกลไกความร่วมมือ ในพื้นที่จังหวัดกาฬสินธุ์ดำเนินการโดยมหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ สนับสนุนโดยกองทุนส่งเสริม ววน. และหน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.)

เอกสารอ้างอิง

- นุทิศ เอี่ยมใส. (2555). ทูทางศิลปวัฒนธรรมประเพณีกับการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนจังหวัดเพชรบูรณ์. มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2566). *รายงานการวิเคราะห์สถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำในประเทศไทย ปี 2565*. กรุงเทพฯ: สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน). (2567). *คู่มือการบริหารโครงการสนับสนุนการจัดสวัสดิการชุมชน ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2568*. สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. (2558). *การจัดสวัสดิการด้วยคนในชุมชน เพื่อคนในท้องถิ่น*. สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย
- Carroll, T. F. (2001). *Social capital, local capacity building and poverty reduction*. *Social Development Papers No. 3*. Office of Environmental and Social Development, Asian Development Bank.
- Coleman, J. S. (1988). Social capital in the creation of human capital. *American Journal of Sociology*, 94(Supplement), S95-S120.
- De Silva, M. J., Harpham, T., Tuan, T., Bartolini, R., Penny, M. E., & Huttly, S. R. (2014). Social capital and health in the least developed countries: A critical review of the literature and implications for a future research agenda. *Social Science & Medicine*, 102, 107-118.
- Dufhues, T., Buchenrieder, G., Munkung, N., & Tran Quoc, T. (2018). Social capital, citizen participation in public administration, and public sector performance in Thailand. *World Development*, 109, 236-248. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2018.05.007>
- Islam, M. S., & Alam, K. (2018). Does social capital reduce poverty? A cross-sectional study of rural household in Bangladesh. *International Journal of Social Economics*, 45(11), 1515-1532. <https://doi.org/10.1108/IJSE-07-2017-0295>
- Nguyen, T. V., Tran, N. P., Nguyen, H. Q., & Nguyen, C. V. (2021). Multidimensional poverty and the role of social capital in poverty alleviation among ethnic groups in rural Vietnam:

- A multilevel analysis. *Social Indicators Research*, 156(2-3), 691-715.
<https://doi.org/10.1007/s11205-021-02747-y>
- OECD. (2001). *The Well-being of Nations: The Role of Human and Social Capital*. OECD Publishing.
- Pradhan, K. C., Mukherjee, S., Barik, D., Sarkar, A., Dk, S., & Balls, P. (2020). Evaluating poverty alleviation strategies in a developing country. *PLOS ONE*, 15(1), e0227176.
<https://doi.org/10.1371/journal.pone.0227176>
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. Simon & Schuster.
- Samrith, B., Nilnoppakun, A., & Boonyabanha, S. (2023). Role of social capital in response to and recovery from the first wave of COVID-19 in Thailand: a qualitative study. *BMJ Open*, 13(1), e067223. doi: 10.1136/bmjopen-2022-067223
- UNDP (United Nations Development Programme). (2024). *2024 Global Multidimensional Poverty Index (MPI): Poverty amid conflict*. New York.
- UNICEF Thailand. (2024). *Measuring poverty in Thailand: An assessment of the monetary and multidimensional poverty measures*. UNICEF Thailand.
- Wang, J., Xiao, H., & Liu, X. (2022). The Impact of Social Capital on Multidimensional Poverty of Rural Households in China. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 20(1), 217. <https://doi.org/10.3390/ijerph20010217>
- World Bank. (2001). *Social Capital and Poverty*. Social Capital Initiative Working Paper No. 22. The World Bank.
- Xiao, H., Liang, X., Chen, C., & Xie, F. (2022). The Impact of Multidimensional Poverty on Rural Households' Health: From a Perspective of Social Capital and Family Care. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(21), 14590.
<https://doi.org/10.3390/ijerph192114590>
- Zhang, Y., Zhou, X., & Lei, W. (2025). A systematic review of significant research on poverty alleviation by social organizations: comparing distinctive approaches in China and the world. *Cogent Social Sciences*, 11(1), 2484468.
<https://doi.org/10.1080/23311886.2025.2484468>

**แนวทางการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการบริหารโรงเรียนขนาดเล็ก
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาฬสินธุ์**
**Guidelines for the Use of Digital Technology
in the Administration of Small Schools
under The Secondary Educational Service Area Office Kalasin**

[Received: September 12, 2025; Revised: October 17, 2025; Accepted: October 20, 2025]

พัทธนันท์ ชนะศึก

หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการบริหารการพัฒนา
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์

Puttanun Chanasuek

Master of Public Administration Program,
Development Administration,
Faculty of Liberal Arts,
Kalasin University

จริยา อินทนิล

ผู้ช่วยศาสตราจารย์
สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์

Jariya Intanin

Assistant Professor,
Department of Public Administration,
Faculty of Liberal Arts,
Kalasin University

CORRESPONDING AUTHOR

Jariya Intanin. Assistant Professor, Department of Public Administration, Faculty of Liberal Arts, Kalasin University, Thailand. E-mai: Jariya.in@ksu.ac.th

บทคัดย่อ

รัฐบาลและหน่วยงานทางการศึกษาให้ความสำคัญกับการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา โดยเฉพาะปัญหาโรงเรียนขนาดเล็ก รวมถึงการส่งเสริมการปรับตัวและการใช้ประโยชน์จากยุคดิจิทัล ซึ่งแม้ว่าผลการประเมินตนเองของโรงเรียนขนาดเล็กในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาฬสินธุ์ ปีการศึกษา 2566 จะอยู่ในระดับ “ดี” ขึ้นไปทุกโรงเรียน แต่มีเพียง 6 โรงเรียนจากทั้งหมด 24 โรงเรียนที่อยู่ในระดับ “ยอดเยี่ยม” ขณะเดียวกัน ผลการทดสอบ O-NET พบว่า มีคะแนนเฉลี่ยต่ำกว่าระดับประเทศทุกวิชา และโรงเรียนส่วนใหญ่มีคะแนนลดลงเมื่อเทียบกับปีการศึกษา 2565 สะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการพัฒนาแนวทางการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็กในยุคดิจิทัล การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการใช้และปัญหาการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในโรงเรียนขนาดเล็ก ตลอดจนการเสนอแนะแนวทางการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการบริหารจัดการโรงเรียน โดยการวิจัยเชิงปริมาณใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน จำนวน 180 คน ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพใช้การสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 5 คน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ผลวิจัยพบว่า 1) ระดับการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในโรงเรียน อยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะด้านการบริหารงานทั่วไป รองลงมา คือ ด้านงบประมาณ วิชาการ และบุคคล 2) ปัญหาหลักของการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล คือ สื่อดิจิทัลไม่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนงบประมาณจำกัด อุปกรณ์มีไม่เพียงพอ โครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยีไม่พร้อม ครูมีความเชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีไม่เท่ากัน และ 3) ข้อเสนอแนะแนวทางการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการบริหารจัดการโรงเรียน คือ การใช้เทคโนโลยีในการบริหารจัดการทุกด้าน การพัฒนาศักยภาพครู การสร้างระบบข้อมูลสารสนเทศ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยี การเพิ่มประสิทธิภาพการสื่อสารและการประชาสัมพันธ์ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างโรงเรียน และการเสริมสร้างทักษะความเป็นพลเมืองดิจิทัล เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กในยุคดิจิทัล

คำสำคัญ: เทคโนโลยีดิจิทัล; การบริหารจัดการ; โรงเรียนขนาดเล็ก; สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

Abstract

The Thai government and educational agencies have prioritized reducing educational inequality, particularly among small schools, as well as promoting adaptation and effective utilization of digital technology. Although the self-assessment results of small schools under the Secondary Educational Service Area Office Kalasin for the 2023 academic year indicated that all schools achieved at least a “Good” level, only six out of twenty-four schools reached the “Excellent” level. Meanwhile, the results of the Ordinary National Educational Test (O-NET) showed that their average scores were lower than the national average across all subjects, with a declining trend compared to the 2022 academic year. These findings highlight the necessity of developing digital-based management approaches for small schools. This study employed a mixed-methods research design with the objectives of examining the utilization and problems of digital technology in small schools, as well as proposing guidelines for its effective integration in school management. The quantitative data were collected through questionnaires from 180 school administrators and teachers, while qualitative data were obtained through interviews with five school administrators. The data were analyzed using percentage, mean, standard deviation, and content analysis. The results revealed that the overall level of digital technology utilization in small schools was high, particularly in general administration, followed by budget, academic, and personnel administration. The main problems identified were the mismatch between digital media and learners’ needs, limited budgets, insufficient equipment, inadequate technological infrastructure, and varying levels of digital literacy among teachers. The proposed guidelines emphasized comprehensive digital integration across all management areas, teacher capacity development, establishment of information systems, technological infrastructure enhancement, effective communication and public relations, interschool collaboration networks, and digital citizenship promotion to enhance the educational quality of small schools in the digital era.

Keywords: Digital Technology; Management; Small Schools; Educational Service Area Office

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงของโลกในศตวรรษที่ 21 ได้ส่งผลให้ระบบการศึกษาเผชิญกับความท้าทายทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี โดยเฉพาะการก้าวเข้าสู่ยุคดิจิทัลที่เทคโนโลยีสารสนเทศกลายเป็นปัจจัยสำคัญในการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้และการบริหารจัดการศึกษา การบริหารสถานศึกษายุคใหม่จึงจำเป็นต้องปรับตัวให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง ด้วยการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาประยุกต์ใช้ในทุกระบวนการบริหาร ทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ บุคลากร และงานทั่วไป เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงาน ตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียน และสร้างโอกาสทางการศึกษาอย่างเท่าเทียม

การปฏิรูปการศึกษาไทยที่ผ่านมา แม้ว่าประสบความสำเร็จในการขยายโอกาสทางการศึกษาจากการที่พบว่าอัตราการเข้าเรียนในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาสูงขึ้น แต่คุณภาพทางการศึกษายังคงมีความเหลื่อมล้ำสูง โดยเฉพาะโรงเรียนขนาดเล็กซึ่งประสบปัญหาด้านงบประมาณและทรัพยากรการเรียนรู้ที่จำกัด ได้รับเงินอุดหนุนรายหัวจากรัฐน้อย มีต้นทุนต่อหัวสูง ครูไม่เพียงพอ ส่งผลให้การจัดการศึกษาและการบริหารงานภายในขาดประสิทธิภาพ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนต่ำกว่าโรงเรียนขนาดใหญ่ (ฐาปณีย์ โลพินดุง, 2563) ปัญหาเหล่านี้สะท้อนถึงความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้างทางการศึกษาที่ต้องได้รับการแก้ไขอย่างเป็นระบบ

รัฐบาลได้ตระหนักและให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาและการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต สอดรับกับนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการที่มุ่งหวังให้ผู้เรียนทุกช่วงวัยได้รับการพัฒนาในทุกมิติ ทั้งในด้านโอกาส ความเท่าเทียม ความเสมอภาค คุณภาพ และสมรรถนะที่สำคัญจำเป็น ทั้งนี้ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งเป็นหน่วยงานในกำกับของกระทรวงศึกษาธิการ จึงได้นำนโยบายด้านการศึกษาของรัฐบาลและกระทรวงศึกษาธิการมาขับเคลื่อนการดำเนินงาน โดยให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็ก มุ่งเน้นการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการยกระดับคุณภาพการศึกษา สร้างโอกาสทางการศึกษา ลดความเหลื่อมล้ำในสังคม และเตรียมความพร้อมรับมือกับการเปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัลอย่างมีประสิทธิภาพ

จากรายงานผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์ผลการประเมินตนเองของสถานศึกษา ประจำปีการศึกษา 2566 ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาฬสินธุ์ พบว่า ผลการประเมินตนเองของโรงเรียนขนาดเล็ก จำนวนทั้งหมด 24 โรงเรียน จัดอยู่ในระดับ “ดี” ขึ้นไปทุกโรงเรียน แต่มีเพียง 6 โรงเรียนที่อยู่ในระดับ “ยอดเยี่ยม” ขณะเดียวกัน ผลการทดสอบ O-NET พบว่า มีคะแนนเฉลี่ยต่ำกว่าระดับประเทศทุกวิชา และโรงเรียนส่วนใหญ่มีคะแนนลดลงเมื่อเทียบกับปีการศึกษา 2565 สะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการพัฒนาแนวทางการบริหารจัดการที่ตอบโจทย์บริบทของโรงเรียนขนาดเล็กในยุคดิจิทัล

ผู้วิจัยเล็งเห็นว่า รัฐบาลและหน่วยงานทางการศึกษาได้ให้ความสำคัญกับการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการลดข้อจำกัดของโรงเรียนขนาดเล็กทั้งด้านงบประมาณ บุคลากร และโครงสร้าง

พื้นฐาน ตลอดจนเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับบริบททางสังคม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ผู้บริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจ และสามารถประยุกต์ใช้แนวคิด ทฤษฎี หรือรูปแบบการบริหารที่หลากหลายอย่างเหมาะสม เพื่อให้การบริหารจัดการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เกิดผลสัมฤทธิ์สูงสุดต่อผู้เรียนและองค์กรทางการศึกษาโดยรวม ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาระดับการใช้และปัญหาการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาฬสินธุ์ เพื่อหาข้อเสนอแนะแนวทางการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ในการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็ก ทั้งในด้านการวิชาการ งานงบประมาณ งานบุคคล และงานทั่วไป ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อผู้บริหารการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา บุคลากรทางการศึกษา และสถานศึกษา ในพื้นที่ศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพการบริหาร และยกระดับคุณภาพการศึกษาให้สอดคล้องกับสังคมยุคดิจิทัลมากยิ่งขึ้น

คำถามการวิจัย

1. ระดับการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการบริหารงานด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคล และด้านการบริหารงานทั่วไป ของโรงเรียนขนาดเล็ก ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กาฬสินธุ์ อยู่ในระดับใด
2. ปัญหาและอุปสรรคในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็ก ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาฬสินธุ์ มีลักษณะและประเด็นสำคัญใดบ้าง
3. แนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนาและส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ การบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็ก ควรมีลักษณะอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในโรงเรียนขนาดเล็ก ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กาฬสินธุ์
2. เพื่อศึกษาปัญหาการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในโรงเรียนขนาดเล็ก ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กาฬสินธุ์
3. เพื่อเสนอแนะแนวทางการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็ก

ขอบเขตการวิจัย

1. ด้านเนื้อหาหรือประเด็นที่ศึกษา

ศึกษาถึงการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและปัญหาการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในโรงเรียนขนาดเล็กที่มีจำนวนนักเรียนต่ำกว่า 200 คน ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาฬสินธุ์ จำนวน 24 โรงเรียน รวมถึงศึกษาข้อเสนอแนะแนวทางการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็ก

2. ด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

2.1 ประชากร คือ บุคลากรของโรงเรียนขนาดเล็ก ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาฬสินธุ์ ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน รวมทั้งสิ้น 325 คน

2.2 กลุ่มตัวอย่าง

- กลุ่มที่ 1 สำหรับตอบแบบสอบถาม คือ บุคลากรของโรงเรียนขนาดเล็ก ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาฬสินธุ์ ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน รวมทั้งสิ้น 180 คน

- กลุ่มที่ 2 สำหรับตอบแบบสัมภาษณ์ คือ ผู้บริหารสถานศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาฬสินธุ์ จำนวน 5 คน

3. ด้านระยะเวลา

ทำการวิจัยและเก็บข้อมูลในช่วงเดือนมิถุนายน – ตุลาคม 2567

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการบริหารโรงเรียนขนาดเล็ก รวมถึงปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น อันจะนำไปสู่การปรับปรุงแนวทางการบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น
2. ใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายหรือมาตรการสนับสนุนการนำเทคโนโลยีดิจิทัลไปใช้ในการบริหารโรงเรียนขนาดเล็กได้อย่างเหมาะสมและตอบโจทย์บริบทของพื้นที่

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. โรงเรียนขนาดเล็ก หมายถึง โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาฬสินธุ์ ที่มีจำนวนนักเรียนต่ำกว่า 200 คน
2. เทคโนโลยีดิจิทัล หมายถึง เทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับการใช้สัญญาณดิจิทัล เพื่อประมวลผล แสดงผล จัดเก็บ และส่งต่อข้อมูล ทำให้การสื่อสารและการทำงานในชีวิตประจำวันมีประสิทธิภาพมากขึ้น เช่น อินเทอร์เน็ต สมาร์ทโฟน ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ระบบคลาวด์ (Cloud Computing) เครือข่าย Internet of Things (IoT) เป็นต้น
3. การบริหารจัดการโรงเรียน หมายถึง กระบวนการวางแผน การดำเนินงาน การควบคุม และการพัฒนาโรงเรียนให้สามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมายทางการศึกษา ซึ่งเกี่ยวข้องกับการจัดสรร

ทรัพยากร บุคลากร หลักสูตร สิ่งอำนวยความสะดวก และกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ของนักเรียน ประกอบด้วย การบริหารงานวิชาการ การบริหารงานงบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารงานทั่วไป

4. ผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง บุคคลที่ทำหน้าที่ในการบริหารจัดการโรงเรียนให้ดำเนินงานเป็นไปตามนโยบายทางการศึกษาและบรรลุปเป้าหมายขององค์กร โดยมีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทาง พัฒนาแผนงาน ดูแลบุคลากร ส่งเสริมการเรียนการสอน และบริหารทรัพยากรต่าง ๆ ภายในโรงเรียน ซึ่งผู้บริหารสถานศึกษา ประกอบด้วย ผู้อำนวยการโรงเรียน และรองผู้อำนวยการโรงเรียน

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัลจำเป็นต้องอาศัยทั้งแนวคิด ทฤษฎี และหลักฐานเชิงประจักษ์ จากงานวิจัย เพื่อสร้างความเข้าใจและเป็นแนวทางในการพัฒนา โดยเฉพาะในบริบทของโรงเรียนขนาดเล็ก ที่มีข้อจำกัดด้านทรัพยากรและบุคลากร การนำเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามาใช้จึงมีบทบาทสำคัญในการเพิ่ม ประสิทธิภาพการจัดการศึกษาและการบริหารงานอย่างเป็นระบบ

1. เทคโนโลยีดิจิทัลและทักษะสำคัญในยุคดิจิทัล

เทคโนโลยีดิจิทัล หมายถึง การใช้เครื่องมือ อุปกรณ์ ระบบ และทรัพยากรทางอิเล็กทรอนิกส์ที่สามารถจัดเก็บ ประมวลผล และส่งผ่านข้อมูลได้ในรูปแบบดิจิทัล เพื่อนำไปใช้ในการสื่อสาร การทำงาน และการบริหารจัดการองค์กร (กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร, 2559) เทคโนโลยีดิจิทัลไม่เพียงช่วยอำนวยความสะดวกและความรวดเร็วในการทำงาน แต่ยังส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต การจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น และการสร้างนวัตกรรมใหม่ ๆ ที่ตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงของโลกยุคปัจจุบัน (สายสุนีย์ จัปโจร และคณะ, 2561) ทั้งยังช่วยลดภาระงานของครูและเพิ่มโอกาสให้ผู้เรียนเข้าถึงองค์ความรู้ได้ทุกที่ทุกเวลา (แสงสุรีย์ ทองขาว, 2566) นำไปสู่การพัฒนาคุณภาพผู้เรียนอย่างรอบด้าน

นอกจากการใช้เทคโนโลยีแล้ว การพัฒนาทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 เป็นอีกหนึ่งปัจจัยสำคัญที่ต้องควบคู่กัน ทักษะเหล่านี้ประกอบด้วย การคิดเชิงวิพากษ์และการแก้ปัญหา ความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม การใช้สื่อและเทคโนโลยีอย่างมีประสิทธิภาพ การเรียนรู้ตลอดชีวิต การสื่อสารที่ชัดเจน และการทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างมีประสิทธิภาพ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2561, 2562; พินันทา ฉัตรวัฒนา, 2564; สุปรีดา โภษาแสง, 2565; มณีรัตน์ ชัยยะ, 2566) ทักษะเหล่านี้ถือเป็นรากฐานสำคัญที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถปรับตัวต่อโลกดิจิทัล และผู้บริหารสถานศึกษาสามารถนำไปใช้ในการกำหนดกลยุทธ์เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา

2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษา

งานวิจัยและเอกสารวิชาการได้ชี้ให้เห็นถึงหลายกรอบแนวคิดที่สำคัญ ได้แก่ การบริหารเชิงกลยุทธ์ ซึ่งมุ่งกำหนดทิศทางและเป้าหมายขององค์กรอย่างชัดเจน ผ่านการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม การจัดทำแผน

และการประเมินผลอย่างเป็นระบบ (ชนิษฐา เนียมชุมแสง, 2566; ชนิกันต์ ม่วงเสม, 2566; อนันท์ งามสะอาด, 2566) การบริหารแบบมีส่วนร่วม ที่เน้นการเปิดโอกาสให้ผู้บริหาร ครู บุคลากร ผู้ปกครอง และชุมชนเข้ามามีบทบาทในการตัดสินใจและร่วมรับผิดชอบต่อผลลัพธ์การดำเนินงาน (อนุวัฒน์ ทศบุตร, 2565; นัฐพล พันโน, 2566; บุชบา เคณะอ่อน, 2566) การบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน ที่มุ่งกระจายอำนาจจากส่วนกลางสู่สถานศึกษาเพื่อให้เกิดความคล่องตัวและสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน (สุวรรณา นาทอง, 2562; กิตติพงษ์ ลาญาติ, 2565) และ การบริหารจัดการตามหลัก 4M ซึ่งครอบคลุมการจัดการกำลังคน งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ และกระบวนการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ (ณัด เดชทรัพย์, 2550)

นอกจากนี้ นโยบายด้านการศึกษาของรัฐบาลและกระทรวงศึกษาธิการยังสะท้อนถึงความสำคัญของการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการยกระดับคุณภาพการศึกษา ทั้งในด้านการใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) แพลตฟอร์มการเรียนรู้ดิจิทัล การเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) และการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2567; สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2567) โดยเฉพาะสำหรับโรงเรียนขนาดเล็กและโรงเรียนในพื้นที่ห่างไกล ซึ่งล้วนสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาทุนมนุษย์และการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน

3. บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษา

บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัลมีความสำคัญอย่างยิ่ง ผู้บริหารไม่เพียงแต่ทำหน้าที่กำกับและควบคุมการดำเนินงาน หากแต่ต้องเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง มีวิสัยทัศน์ที่ก้าวไกล ใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมดิจิทัลเป็นเครื่องมือขับเคลื่อนการพัฒนาและสร้างวัฒนธรรมองค์กรแห่งการเรียนรู้ที่ส่งเสริมศักยภาพของครูและผู้เรียน (สุกัญญา แซ่มซอย, 2562; พรวิภา เขยกลิน, 2566) ตลอดจนสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับชุมชนและหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อให้สถานศึกษาสามารถปรับตัวและก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคใหม่

4. ภารกิจของสถานศึกษา

การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา สามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างสร้างสรรค์และมีความสุข ภารกิจหลักของสถานศึกษาตามที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด ประกอบด้วย 4 ด้านสำคัญ ได้แก่ การบริหารงานวิชาการ การบริหารงบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป (กระทรวงศึกษาธิการ, 2550)

ภารกิจด้านวิชาการถือเป็นหัวใจของการจัดการศึกษา ครอบคลุมการจัดการเรียนการสอน การพัฒนาหลักสูตร กระบวนการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล ตลอดจนการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา และการประกันคุณภาพภายใน (ขวัญพิชชา มีแก้ว, 2562; พิชญานา ยืนยาว, 2565) ส่วนภารกิจด้านงบประมาณ มุ่งเน้นการวางแผน จัดสรร และใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ โปร่งใส และตรวจสอบได้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2550) สำหรับภารกิจด้านการบริหารงานบุคคล มุ่งพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา

ให้มีสมรรถนะ ความก้าวหน้า และขวัญกำลังใจ เพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียน (ขวัญพิชชา มิแก้ว, 2562) ขณะที่ภารกิจด้านการบริหารทั่วไป เน้นการสนับสนุนและประสานงานด้านต่าง ๆ เช่น การจัดระบบข้อมูลสารสนเทศ การพัฒนาเครือข่ายการศึกษา การดูแลสิ่งแวดล้อม การรับนักเรียน และการส่งเสริมความร่วมมือกับชุมชนและองค์กรที่เกี่ยวข้อง (พิชญานา ยืนยาว, 2565)

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การบริหารโรงเรียนในยุคดิจิทัลเป็นกระบวนการที่มุ่งเน้นการบูรณาการนวัตกรรม เทคโนโลยีสารสนเทศ และการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้อง เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาและเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการศึกษาในทุกมิติ งานวิจัยหลายชิ้นได้เสนอแนวทางการดำเนินงานในด้านต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ ดังนี้

ด้านการบริหารงานวิชาการ ผู้บริหารควรส่งเสริมการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาและหลักสูตรท้องถิ่นให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและชุมชน รวมทั้งใช้สื่อและเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนการสอนและการประเมินผลให้ทันสมัยและมีประสิทธิภาพ (สังวาลย์ สายตา, 2566; อมลภา ปิ่นทอง, 2566; สงบ อินทรมณี, 2562) แนวทางดังกล่าวยังรวมถึงการสร้างเครือข่ายทางวิชาการกับชุมชน และการจัดกิจกรรมเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนได้รับโอกาสทางการศึกษาที่หลากหลายและมีคุณภาพสูงขึ้น

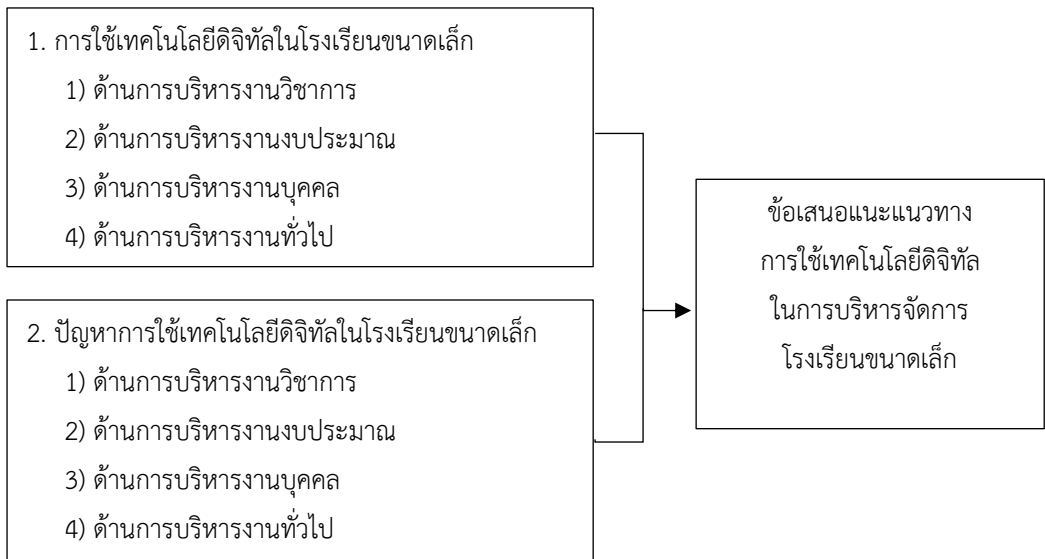
ด้านการบริหารงบประมาณ เน้นการจัดทำแผนงบประมาณอย่างเป็นระบบ โปร่งใส และตรวจสอบได้ โดยมีการพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อการวางแผน ติดตาม และประเมินผลการใช้งบประมาณอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของบุคลากรและชุมชนในการจัดหาทรัพยากรเพื่อสนับสนุนการศึกษา (สังวาลย์ สายตา, 2566; อมลภา ปิ่นทอง, 2566; ภาพร เลิกนอก, 2563; ปัทมาภรณ์ ธรรมจิตพิงษ์, 2566) แนวทางนี้ช่วยให้การใช้ทรัพยากรมีประสิทธิภาพสูงสุดและสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาสถานศึกษา

ด้านการบริหารงานบุคคล มุ่งเน้นการจัดสรรอัตรากำลังครูอย่างเหมาะสม การพัฒนาศักยภาพครูให้มีความรู้ความสามารถด้านเทคโนโลยีและวิชาชีพ รวมถึงการสร้างขวัญกำลังใจและการยกย่องเชิดชูเกียรติเพื่อเสริมสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน (สังวาลย์ สายตา, 2566; อมลภา ปิ่นทอง, 2566; สงบ อินทรมณี, 2562; ภาพร เลิกนอก, 2563) ขณะเดียวกัน ควรมีการใช้ระบบสารสนเทศเพื่อจัดเก็บและบริหารจัดการข้อมูลบุคลากรอย่างเป็นระบบ เพื่อสนับสนุนการพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่อง

ด้านการบริหารงานทั่วไป ควรพัฒนาและใช้ระบบสารสนเทศและนวัตกรรมดิจิทัลในการดำเนินงานธุรการ การรับนักเรียน การประชาสัมพันธ์ และการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและความโปร่งใสในการดำเนินงาน (สงบ อินทรมณี, 2562; ภาพร เลิกนอก, 2563; ปัทมาภรณ์ ธรรมจิตพิงษ์, 2566) นอกจากนี้ ผู้บริหารควรให้ความสำคัญกับการดูแลอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม รวมถึงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของนักเรียน ครู ผู้ปกครอง และชุมชน เพื่อสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน (อมลภา ปิ่นทอง, 2566)

กรอบแนวคิดการวิจัย

จากวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่มุ่งศึกษาการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ปัญหาในการใช้งาน และการเสนอแนะแนวทางการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็กด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล ผู้วิจัยจึงได้กำหนดกรอบแนวคิดของการวิจัย โดยอ้างอิงกรอบภารกิจหลักของการบริหารสถานศึกษาที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดไว้ใน 4 ด้าน ได้แก่ การบริหารงานวิชาการ งานงบประมาณ งานบุคคล และงานทั่วไป ซึ่งเป็นกรอบพื้นฐานที่ใช้ในการดำเนินงานของสถานศึกษาทั่วประเทศ รวมถึงแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการบริหารการศึกษาและการบริหารสถานศึกษา (พิชญานา ยืนยาว, 2565) และผลการศึกษาที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ขวัญพิชชา มีแก้ว (2562), สงบ อินทรมณี (2562), ภัคพร เล็กนอก (2563), ปัทมาภรณ์ ธรรมฐิติพงษ์ (2566), สัจจวาลย์ สายตา (2566) และอมลภา ปิ่นทอง (2566) ซึ่งได้ระบุกรอบภารกิจการบริหารจัดการสถานศึกษา แบ่งออกเป็น 4 ด้านสำคัญ ประกอบด้วย 1) ด้านการบริหารงานวิชาการ 2) ด้านการบริหารงานงบประมาณ 3) ด้านการบริหารงานบุคคล และ 4) ด้านการบริหารงานทั่วไป ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้นำกรอบแนวคิดการบริหารทั้ง 4 ด้านนี้มาใช้ในการวิเคราะห์สภาพการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในสถานศึกษา ตลอดจนการระบุปัญหา และการสังเคราะห์แนวทางที่เหมาะสมต่อไป

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน โดยใช้ทั้งข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เพื่อศึกษาการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและปัญหาการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็ก ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาฬสินธุ์ ตลอดจนเพื่อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการบริหารงานด้านต่าง ๆ ได้แก่ การบริหารงานวิชาการ งานงบประมาณ งานบุคคล และงานทั่วไป

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

2.1 ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาฬสินธุ์ รวมทั้งสิ้น 325 คน โดยแบ่งเป็นผู้บริหารสถานศึกษาจำนวน 39 คน (คิดเป็นร้อยละ 12) และครูผู้สอน จำนวน 286 คน (คิดเป็นร้อยละ 88)

2.2 กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณ กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยคำนวณตามหลักของ TARO YAMANE ที่ค่าความเชื่อมั่นที่ 95% ความคลาดเคลื่อนที่ร้อยละ ± 5 ได้กลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 180 คน แล้วแบ่งตามสัดส่วนตำแหน่งงาน ได้เป็นผู้บริหารสถานศึกษา 22 คน และครูผู้สอน 158 คน โดยกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้บริหารสถานศึกษาใช้วิธีสุ่มแบบเจาะจง ซึ่งไม่ซ้ำกับกลุ่มที่ตอบแบบสัมภาษณ์ และกลุ่มตัวอย่างที่เป็นครูผู้สอนคำนวณตามสัดส่วนจำนวนครูผู้สอนรายโรงเรียนผสมกับการจับสลาก

กลุ่มตัวอย่างเชิงคุณภาพ คือ ผู้อำนวยการโรงเรียน จำนวน 5 คน (ร้อยละ 21 ของผู้อำนวยการโรงเรียนทั้งหมด) โดยใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง จากโรงเรียนที่มีผลการประเมินคุณภาพภายในของสถานศึกษาปีการศึกษา 2566 อยู่ในระดับยอดเยี่ยม ดีเลิศ และดี เพื่อทำการศึกษาในบริบทที่หลากหลาย

3. ข้อมูลและแหล่งข้อมูล

3.1 ข้อมูลปฐมภูมิ ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ (1) ผลการตอบแบบสอบถามของบุคลากรในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาฬสินธุ์ จำนวน 180 คน ซึ่งสะท้อนความคิดเห็นต่อระดับการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการบริหารจัดการโรงเรียนใน 4 ด้าน ได้แก่ งานวิชาการ งานงบประมาณ งานบุคคล และงานทั่วไป และ (2) ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้อำนวยการโรงเรียนของโรงเรียนขนาดเล็ก จำนวน 5 คน เพื่อสะท้อนสภาพการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนา

3.2 ข้อมูลทุติยภูมิ ได้จากเอกสารและข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ (1) ข้อมูลจำนวนบุคลากรในโรงเรียนขนาดเล็กจากกลุ่มบริหารงานบุคคล สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาฬสินธุ์ (พ.ศ. 2567) ซึ่งใช้เป็นฐานข้อมูลในการกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง และ (2) วรรณกรรม เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการบริหารจัดการศึกษา ซึ่งผู้วิจัยนำมาใช้เป็นแนวคิดและกรอบการสร้างเครื่องมือวิจัย ตลอดจนการอธิบายผลการวิจัย

4. วิธีการและเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1 เครื่องมือที่ใช้

1) แบบสอบถามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล แบ่งเป็น 2 ตอน ได้แก่ ข้อมูลทั่วไป และความคิดเห็นต่อระดับการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในโรงเรียนขนาดเล็ก ภายใต้กรอบการบริหารงาน 4 ด้าน ได้แก่ งานวิชาการ งานงบประมาณ งานบุคคล และงานทั่วไป โดยใช้มาตราประมาณค่า 5 ระดับ ได้แก่ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด

2) แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างสำหรับผู้อำนวยการโรงเรียน เพื่อสอบถามปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะทางการพัฒนา

4.2 ขั้นตอนการสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือได้ผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน และได้ค่า IOC เท่ากับ 1 ก่อนนำไปใช้จริง

4.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

1) ข้อมูลเชิงปริมาณเก็บด้วยการแจกแบบสอบถามออนไลน์ผ่าน Google Forms ระหว่างวันที่ 1 – 30 กันยายน 2567 มีผู้ตอบครบถ้วน 180 คน คิดเป็นร้อยละ 100 ของกลุ่มตัวอย่าง

2) ข้อมูลเชิงคุณภาพเก็บด้วยการสัมภาษณ์ผู้อำนวยการโรงเรียน จำนวน 5 คน โดยใช้ทั้งการสัมภาษณ์ตรงและทางโทรศัพท์ ระหว่างวันที่ 22 – 25 ตุลาคม 2567

5. การตรวจสอบข้อมูล

5.1 ข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้วิจัยได้ตรวจสอบความสมบูรณ์ของการตอบแบบสอบถามในแต่ละข้อ หากพบว่ามีคำตอบไม่ครบถ้วนหรือไม่สอดคล้องกับเงื่อนไขที่กำหนด จะไม่นำข้อมูลดังกล่าวไปวิเคราะห์

5.2 ข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้ตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาด้วยการบันทึกและถอดความคำสัมภาษณ์อย่างครบถ้วน แล้วนำข้อมูลกลับไปยืนยันกับผู้ให้สัมภาษณ์ เพื่อยืนยันความถูกต้องตรงตามเจตนาของผู้ให้ข้อมูล

5.3 ข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ได้มีการตรวจสอบความเหมาะสมและความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยผ่านการพิจารณาจากอาจารย์ที่ปรึกษา

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

6.1 ข้อมูลเชิงปริมาณวิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน พร้อมแปลผลตามเกณฑ์มาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ โดยกำหนดค่าคะแนน ดังนี้

5 หมายถึง มีการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล อยู่ในระดับมากที่สุด

4 หมายถึง มีการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล อยู่ในระดับมาก

3 หมายถึง มีการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล อยู่ในระดับปานกลาง

2 หมายถึง มีการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล อยู่ในระดับน้อย

1 หมายถึง มีการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล อยู่ในระดับน้อยที่สุด

คะแนนที่ได้จะนำมาวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ยและแปลความหมายจากระดับความคิดเห็นเฉลี่ยของผู้ตอบแบบสอบถาม แบบมาตราส่วนประมาณค่า (Interval Scale) โดยนำคะแนนมาแบ่งเป็นช่วง ๆ เท่า ๆ กัน ตั้งแต่ 1 - 5 จำนวน 5 ชั้น มีความกว้างเท่ากับ 0.80 ดังนี้

$$\begin{aligned} \text{ความกว้างของอันตรภาคชั้น} &= \frac{\text{ระดับคะแนนสูงสุด} - \text{ระดับคะแนนต่ำสุด}}{\text{อันตรภาคชั้น}} \\ &= \frac{5 - 1}{5} \\ &= 0.8 \end{aligned}$$

กำหนดเกณฑ์ค่าเฉลี่ยและการแปลความหมาย ดังนี้

คะแนนเฉลี่ย 4.21 - 5.00 หมายถึง มากที่สุด

คะแนนเฉลี่ย 3.41 - 4.20 หมายถึง มาก

คะแนนเฉลี่ย 2.61 - 3.40 หมายถึง ปานกลาง

คะแนนเฉลี่ย 1.81 - 2.60 หมายถึง น้อย

คะแนนเฉลี่ย 1.00 - 1.80 หมายถึง น้อยที่สุด

6.2 ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อสังเคราะห์ประเด็นสำคัญเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ปัญหา และข้อเสนอแนะเชิงแนวทาง

ผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

จากการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 180 คน ในด้านเพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่ง และระยะเวลาการปฏิบัติงาน พบว่า

ด้านเพศ ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีจำนวน 110 คน คิดเป็นร้อยละ 61.11 และเป็นเพศชาย จำนวน 70 คน คิดเป็นร้อยละ 38.89

ด้านอายุ ส่วนใหญ่มีช่วงอายุระหว่าง 31 – 40 ปี มีจำนวน 69 คน คิดเป็นร้อยละ 38.33 รองลงมา คือช่วงอายุระหว่าง 41 – 50 ปี จำนวน 48 คน คิดเป็นร้อยละ 26.67 ช่วงอายุระหว่าง 51 – 60 ปี จำนวน 41 คน คิดเป็นร้อยละ 22.78 และน้อยที่สุด คือ อายุต่ำกว่าหรือเท่ากับ 30 ปี จำนวน 22 คน คิดเป็นร้อยละ 12.22

ด้านระดับการศึกษา ส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี มีจำนวน 119 คน คิดเป็นร้อยละ 66.11 รองลงมา คือระดับปริญญาโท จำนวน 60 คน คิดเป็นร้อยละ 33.33 และน้อยที่สุด คือ ระดับปริญญาเอก จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 0.56

ด้านตำแหน่ง เป็นครูผู้สอน มีจำนวน 158 คน คิดเป็นร้อยละ 87.78 และเป็นผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 22 คิดเป็นร้อยละ 12.22

ด้านระยะเวลาการปฏิบัติงาน ส่วนใหญ่มีระยะเวลาการปฏิบัติงานอยู่ระหว่าง 11 – 15 ปี มีจำนวน 54 คน คิดเป็นร้อยละ 30.00 รองลงมา คือ ตั้งแต่ 21 ปี ขึ้นไป จำนวน 47 คน คิดเป็นร้อยละ 26.11 ระยะเวลาต่ำกว่าหรือเท่ากับ 5 ปี จำนวน 30 คน คิดเป็นร้อยละ 16.67 ระยะเวลา 6 – 10 ปี จำนวน 26 คน คิดเป็นร้อยละ 14.44 และน้อยที่สุด คือ ระยะเวลา 16 – 20 ปี จำนวน 23 คน คิดเป็นร้อยละ 12.78

2. ผลการวิเคราะห์การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในโรงเรียนขนาดเล็ก

2.1 ผลการวิเคราะห์ภาพรวมระดับการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล

จากการวิเคราะห์ระดับการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในโรงเรียนของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 180 คน พบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.07$, S.D. = 0.69) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน สามารถเรียงอันดับระดับ การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลจากมากไปหาน้อย ดังนี้ อันดับที่ 1 ด้านการบริหารงานทั่วไป อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.18$, S.D. = 0.66) อันดับที่ 2 ด้านการบริหารงานงบประมาณ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.10$, S.D. = 0.71) อันดับที่ 3 ด้านการบริหารงานวิชาการ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.07$, S.D. = 0.62) และอันดับที่ 4 ด้านการบริหารงานบุคคล อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.93$, S.D. = 0.78)

2.2 ผลการวิเคราะห์ระดับการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ด้านการบริหารงานวิชาการ

ผลวิจัยเชิงปริมาณ จากการวิเคราะห์ระดับการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในโรงเรียนของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 180 คน พบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.07$, S.D. = 0.62) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ สามารถเรียงระดับการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลจากมากไปหาน้อย ได้แก่ มีการใช้ระบบวัดและประเมินผลผู้เรียนแบบออนไลน์ เช่น การสอบออนไลน์, แบบฝึกหัดโต้ตอบ, การติดตามผลการเรียนรู้ของนักเรียนผ่านระบบดิจิทัลอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.14$, S.D. = 0.62) รองลงมา คือ มีการพัฒนาหลักสูตรที่ผสมผสานการเรียนการสอนแบบเดิมกับการเรียนรู้แบบออนไลน์ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.10$, S.D. = 0.57) มีการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการนิเทศการศึกษาภายในสถานศึกษา อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.10$, S.D. = 0.61) มีการพัฒนาหรือใช้สื่อดิจิทัลเพื่อการศึกษา เช่น วิดีโอการสอน, e-books, โมดูลการเรียนรู้แบบโต้ตอบ, สื่อเสริมการเรียนรู้แบบเสมือนจริง, แพลตฟอร์มการเรียนรู้แบบเปิด (MOOC) อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.02$, S.D. = 0.58) และมีการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน เช่น Smartboard, แท็บเล็ต, แอปพลิเคชันการศึกษา อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.01$, S.D. = 0.69) ตามลำดับ

ผลวิจัยเชิงคุณภาพ จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 5 คน พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาได้ให้ความสำคัญกับการนำเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามามีใช้ในการจัดการเรียนการสอนและบริหารจัดการอย่างครอบคลุม โดยเฉพาะการใช้แพลตฟอร์มออนไลน์ เช่น Google Classroom, Microsoft Teams, DLTV, YouTube และแอปพลิเคชันต่าง ๆ เพื่อเพิ่มความยืดหยุ่นในการเรียนรู้ รวมถึงใช้ระบบ SGS ในการจัดเก็บข้อมูลนักเรียน การวัดผลและประเมินผลการเรียน ซึ่งช่วยให้การบริหารจัดการข้อมูลมีประสิทธิภาพ ผู้ปกครองสามารถเข้าถึงข้อมูลได้ และยังมีผู้ใช้ ICT เพื่อสร้างนวัตกรรมและพัฒนาการเรียนการสอนให้ทันสมัยยิ่งขึ้น

2.3 ผลการวิเคราะห์ระดับการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ด้านการบริหารงานงบประมาณ

ผลวิจัยเชิงปริมาณ จากการวิเคราะห์ระดับการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในโรงเรียนของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 180 คน พบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.10$, S.D. = 0.71) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ สามารถเรียงระดับการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลจากมากไปหาน้อย ได้แก่ มีการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการจัดสรรงบประมาณ ติดตาม ตรวจสอบ และรายงานผลการใช้จ่าย เช่น ระบบ AMSS, ระบบ e-Budget อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.22$, S.D. = 0.73) รองลงมา คือ มีการใช้ระบบการจัดซื้อจัดจ้างออนไลน์ เช่น ระบบจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐ (e-GP), ระบบ e-Marketplace (เช่น Lazada, Shopee) อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.17$, S.D. = 0.71) มีการใช้ซอฟต์แวร์เพื่อจัดทำแผนงบประมาณ, จัดทำบัญชีการเงิน, ควบคุมพัสดุ เช่น Microsoft Excel, Google Sheets อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.07$, S.D. = 0.73) มีการใช้ระบบออนไลน์เพื่อจัดเก็บเอกสารทางการเงินและสามารถแบ่งปันข้อมูลกับผู้บริหารหรือครูในโรงเรียนได้ เช่น Google Drive, Microsoft OneDrive อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.04$, S.D. = 0.70) และมีการจัดหาสื่อ อุปกรณ์ ระบบเทคโนโลยีดิจิทัล

ที่สนับสนุนการจัดการเรียนการสอนอย่างเพียงพอ เช่น คอมพิวเตอร์, แท็บเล็ต, อินเทอร์เน็ตความเร็วสูง, ซอฟต์แวร์การศึกษา อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.00$, S.D. = 0.67) ตามลำดับ

ผลวิจัยเชิงคุณภาพ จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 5 คน พบว่า โรงเรียนมีการใช้โปรแกรมสำนักงาน เช่น Microsoft Excel หรือ Google Sheets ในการวางแผนงบประมาณ การจัดทำบัญชีการเงิน และการควบคุมพัสดุ รวมถึงมีการใช้ระบบ e-Budget ของ สพฐ. เพื่อรายงานข้อมูลด้านรายรับ-รายจ่าย รวมถึงบลงทุนค่าครุภัณฑ์และสิ่งก่อสร้าง อันเป็นการอำนวยความสะดวกในการรายงานข้อมูลต่อหน่วยงานต้นสังกัดอย่างมีประสิทธิภาพ และดำเนินการจัดซื้อจัดจ้างผ่านระบบจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐ (e-GP) เพื่อความโปร่งใส

2.4 ผลการวิเคราะห์ระดับการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ด้านการบริหารงานบุคคล

ผลวิจัยเชิงปริมาณ จากการวิเคราะห์ระดับการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในโรงเรียนของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 180 คน พบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.93$, S.D. = 0.78) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อสามารถเรียงระดับการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลจากมากไปหาน้อย ได้แก่ มีการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและข้อมูลสารสนเทศในระบบออนไลน์ต่าง ๆ เพื่อประกอบการประเมินผลการปฏิบัติงานและนำเสนอผลงาน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.21$, S.D. = 0.66) รองลงมา คือ มีการพัฒนาทักษะด้านการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการสอนให้กับครูผู้สอน เช่น การฝึกอบรม, การเรียนรู้ผ่านสื่อออนไลน์, การแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับครูคนอื่น ๆ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.12$, S.D. = 0.67) มีการสร้างทีมงานที่มีความเชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในโรงเรียน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.94$, S.D. = 0.64) มีการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการจัดทำทะเบียนประวัติ และการวางแผนอัตรากำลัง เช่น ระบบ HRMS อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.93$, S.D. = 0.68) และมีการใช้ระบบออนไลน์ในการลงเวลาทำงาน การยื่นคำร้องขอลางาน การอนุมัติการลางานอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.47$, S.D. = 0.98) ตามลำดับ

ผลวิจัยเชิงคุณภาพ จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 5 คน พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาให้ความสำคัญกับการใช้ระบบดิจิทัลในการจัดเก็บและบริหารข้อมูลบุคลากร เช่น ใช้ระบบ HRMS (Human Resource Management System) หรือ Microsoft Excel, Google Sheets สำหรับจัดเก็บข้อมูลส่วนบุคคล ข้อมูลการปฏิบัติงาน การเลื่อนขั้นเงินเดือน การลา ตลอดจนผลประเมินการปฏิบัติงานของบุคลากร นอกจากนี้ โรงเรียนยังได้นำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากรและการนำเสนอผลงานต่าง ๆ รวมถึงมีการส่งเสริมสนับสนุนให้ครูพัฒนาทักษะด้านการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ เช่น การอบรมผ่าน Zoom, MOOC, OBEC Content Center (แพลตฟอร์มอบรมของ สพฐ.) และแหล่งเรียนรู้ออนไลน์อื่น ๆ พร้อมทั้งมีการนิเทศ ติดตามงาน และสื่อสารภายในผ่านช่องทางออนไลน์ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารและเพิ่มศักยภาพในการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2.5 ผลการวิเคราะห์ระดับการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ด้านการบริหารงานทั่วไป

ผลวิจัยเชิงปริมาณ จากการวิเคราะห์ระดับการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในโรงเรียนของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 180 คน พบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.18, S.D. = 0.66$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ สามารถเรียงระดับการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลจากมากไปหาน้อย ได้แก่ มีการสื่อสารและประชาสัมพันธ์ในหลากหลายช่องทาง สร้างสรรค์ ทันสมัย อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.40, S.D. = 0.57$) รองลงมา คือ มีการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน เช่น การติดตั้งอินเทอร์เน็ตความเร็วสูง, การจัดเตรียมห้องเรียนสำหรับการเรียนการสอนแบบดิจิทัล อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.29, S.D. = 0.62$) มีระบบฐานข้อมูลเพื่อใช้ในการบริหารและพัฒนาการศึกษาของสถานศึกษา อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.13, S.D. = 0.62$) ได้รับการสนับสนุนทรัพยากรเพื่อการศึกษาจากผู้ปกครอง ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถานประกอบการ หรือสถานศึกษาอื่น อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.04, S.D. = 0.72$) และมีมาตรการความปลอดภัยทางไซเบอร์ เพื่อป้องกันการเข้าถึงข้อมูลส่วนบุคคล และเนื้อหาที่ไม่เหมาะสม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.02, S.D. = 0.62$) ตามลำดับ

ผลวิจัยเชิงคุณภาพ จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 5 คน พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาได้ให้ข้อคิดเห็นว่า โรงเรียนได้นำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้เป็นเครื่องมือในการสื่อสารและประชาสัมพันธ์ข้อมูลผ่านช่องทางออนไลน์ที่หลากหลาย เช่น LINE, Facebook, เว็บไซต์โรงเรียน และ TikTok เพื่ออำนวยความสะดวกในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารแก่บุคลากร นักเรียน ผู้ปกครอง และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ โรงเรียนยังมีการใช้ระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารงานและพัฒนาการศึกษา ได้แก่ ใช้ระบบสนับสนุนการบริหารจัดการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา (Education Area Management Support System : AMSS++) สำหรับการบริหารงานสารบรรณและการรับส่งหนังสือราชการ ใช้ระบบ OBEC Asset ในการจัดเก็บและบริหารข้อมูลสินทรัพย์ของโรงเรียน ใช้ระบบ DMC (Data Management Center) สำหรับการจัดเก็บข้อมูลนักเรียน รวมถึงมีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับผู้ปกครอง ชุมชน และองค์กรภายนอก เพื่อสนับสนุนทรัพยากรด้านการศึกษา เช่น การจัดหาระบบคอมพิวเตอร์และเครือข่ายอินเทอร์เน็ตความเร็วสูง

3. ผลการวิเคราะห์ปัญหาการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็กและข้อเสนอแนะ

จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 5 คน เกี่ยวกับความคิดเห็นต่อปัญหาหรืออุปสรรคในการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการบริหารจัดการโรงเรียน และแนวทางการพัฒนา สามารถสังเคราะห์ประเด็นสำคัญได้ดังนี้

ตารางที่ 1 สรุปประเด็นปัญหาและข้อเสนอแนะแนวทางการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการบริหารจัดการโรงเรียน

ปัญหาหรืออุปสรรค	ข้อเสนอแนะ
<p>1. ด้านการบริหารงานวิชาการ</p> <p>1.1 การนำสื่อดิจิทัลมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน อาจไม่สอดคล้องกับความต้องการของนักเรียนที่มีพื้นฐานการเรียนรู้แตกต่างกัน นักเรียนบางกลุ่มเรียนรู้ได้ดีจากการฟัง บางกลุ่มเรียนรู้ได้ดีจากการลงมือปฏิบัติ ขณะที่บางกลุ่มยังคงต้องการการดูแลและคำแนะนำจากครูอย่างใกล้ชิด</p> <p>1.2 อุปกรณ์คอมพิวเตอร์สำหรับนักเรียนมีจำนวนไม่เพียงพอและมีสภาพเก่า นักเรียนบางส่วนมีข้อจำกัดด้านฐานะ ทำให้ขาดความพร้อมในการจัดหาอุปกรณ์เทคโนโลยีดิจิทัลส่วนบุคคล เช่น คอมพิวเตอร์ สมาร์ทโฟน หรือแท็บเล็ต ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการเข้าถึงสื่อการเรียนการสอนนอกห้องเรียนผ่านช่องทางออนไลน์ ส่งผลให้เกิดข้อจำกัดในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง</p> <p>1.3 ความแตกต่างของช่วงอายุและประสบการณ์ของครู ทำให้มีระดับความชำนาญในการใช้เทคโนโลยีเพื่อจัดการเรียนการสอนไม่เท่ากัน ส่งผลให้การพัฒนานวัตกรรมและการใช้สื่อดิจิทัลเพื่อการศึกษา รวมถึงการใช้ระบบวัดและประเมินผลผู้เรียนแบบออนไลน์ เป็นไปได้ยาก</p>	<p>1.1 การพัฒนาระบบการเรียนการสอนด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล</p> <ul style="list-style-type: none"> - ปรับปรุงการเรียนการสอนโดยใช้สื่อดิจิทัล - สนับสนุนการใช้แพลตฟอร์มออนไลน์ - จัดทำคลังสื่อดิจิทัลของโรงเรียน <p>1.2 การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางเทคโนโลยี</p> <ul style="list-style-type: none"> - จัดหาอุปกรณ์และอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงรองรับการเรียนรู้แบบดิจิทัล - พัฒนาห้องเรียนอัจฉริยะ (Smart Classroom) - ใช้ระบบวิเคราะห์ข้อมูลพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักเรียน เพื่อปรับการสอนให้เหมาะสม <p>1.3 การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา</p> <ul style="list-style-type: none"> - ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีในการสอนและประเมินผล - ฝึกอบรมครูให้เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีการศึกษา - จัดตั้งชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) - ใช้เทคโนโลยีในการนิเทศการศึกษา <p>1.4 การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ</p> <ul style="list-style-type: none"> - สร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างโรงเรียนขนาดเล็กกับโรงเรียนที่มีศักยภาพสูง เพื่อแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และใช้ทรัพยากรร่วมกัน

ตารางที่ 1 สรุปประเด็นปัญหาและข้อเสนอแนะแนวทางการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการบริหารจัดการโรงเรียน (ต่อ)

ปัญหาหรืออุปสรรค	ข้อเสนอแนะแนวทาง
2. ด้านการบริหารงานงบประมาณ	
<p>2.1 ขาดแคลนงบประมาณสำหรับการจัดหาและบำรุงรักษาอุปกรณ์เทคโนโลยีเพื่อการเรียนการสอน เช่น คอมพิวเตอร์ และอินเทอร์เน็ตความเร็วสูง รวมถึงขาดแคลนงบประมาณในการซ่อมแซมอาคารเรียนและสิ่งอำนวยความสะดวก ทำให้ไม่สามารถรองรับการใช้งานได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ</p> <p>2.2 ข้อยกจำกัดด้านงบประมาณ ส่งผลต่อการพัฒนาสื่อการเรียนการสอน นวัตกรรมทางการศึกษา และการพัฒนาศักยภาพของครู ทำให้โรงเรียนจำเป็นต้องพึ่งพาการสนับสนุนจากภาคเอกชนและหน่วยงานภายนอก เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือการระดมทรัพยากรจากชุมชน</p>	<p>2.1 การพัฒนาระบบการบริหารงบประมาณด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล</p> <ul style="list-style-type: none"> - ใช้เครื่องมือดิจิทัลในการวางแผนและติดตามงบประมาณ - ใช้ Microsoft Power BI สร้างแดชบอร์ดสรุปข้อมูล - ใช้ระบบคลาวด์ในการจัดเก็บข้อมูล - ใช้ระบบของหน่วยงานต้นสังกัดรายงานงบประมาณ - ใช้ระบบจัดซื้อจัดจ้างออนไลน์ <p>2.2 การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา</p> <ul style="list-style-type: none"> - อบรมผู้บริหารและบุคลากรเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีบริหารงบประมาณ - จัดตั้งกลุ่มแลกเปลี่ยนความรู้ผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ - จัดทำและเผยแพร่คู่มือการใช้งานระบบบัญชีดิจิทัลผ่านช่องทางออนไลน์ของโรงเรียน
3. ด้านการบริหารงานบุคคล	
<p>3.1 โรงเรียนประสบปัญหาการขาดแคลนครูที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะทางในการใช้เทคโนโลยีอย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงครูในรายวิชาเสริม ส่งผลให้ไม่สามารถดำเนินกิจกรรมเสริมทักษะหรือกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนได้อย่างเต็มศักยภาพ</p> <p>3.2 ความแตกต่างด้านอายุและประสบการณ์ของครู ส่งผลให้มีแนวคิดและวิธีการทำงานที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะด้านความถนัดในการใช้เทคโนโลยีเพื่อการจัดการเรียนการสอน การสื่อสาร และการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในการปฏิบัติงาน ซึ่งนำไปสู่ความไม่สมดุล</p>	<p>3.1 การพัฒนาระบบการบริหารงานบุคคลด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล</p> <ul style="list-style-type: none"> - ใช้ระบบดิจิทัลในการจัดเก็บและบริหารข้อมูลบุคลากร - จัดทำเอกสารในรูปแบบดิจิทัลเพื่อลดการใช้กระดาษและเพิ่มความสะดวกในการเข้าถึงข้อมูล - สร้างแพลตฟอร์มออนไลน์เพื่อติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงานแบบเรียลไทม์ <p>3.2 การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา</p> <ul style="list-style-type: none"> - ส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านแพลตฟอร์มหรือคอร์สเรียนออนไลน์

ตารางที่ 1 สรุปประเด็นปัญหาและข้อเสนอแนะแนวทางการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการบริหารจัดการโรงเรียน (ต่อ)

ปัญหาหรืออุปสรรค	ข้อเสนอแนะแนวทาง
<p>ในการแบ่งงานภายในโรงเรียน ครูบางท่านยังขาดทักษะและความชำนาญในการใช้เทคโนโลยีในการปฏิบัติงาน ส่งผลให้เกิดความล่าช้าและข้อผิดพลาดในการดำเนินงาน</p> <p>3.3 ข้อจำกัดด้านงบประมาณเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาศักยภาพของครู ส่งผลให้ไม่ได้รับการฝึกอบรมหรือพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งอาจจำกัดโอกาสในการเรียนรู้ทักษะและแนวคิดใหม่ ๆ สำหรับการจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ</p>	<ul style="list-style-type: none"> - จัดหลักสูตรอบรมแบ่งตามระดับความสามารถของครูตั้งแต่พื้นฐานจนถึงขั้นสูง - ออกแบบการแบ่งงานให้เหมาะสมกับศักยภาพของครู <p>3.3 การเพิ่มประสิทธิภาพการสื่อสารและการทำงานร่วมกัน</p> <ul style="list-style-type: none"> - ใช้แพลตฟอร์มออนไลน์ในการติดต่อสื่อสารภายในโรงเรียน
<p>4. ด้านการบริหารงานทั่วไป</p>	
<p>4.1 ขาดแคลนทรัพยากรและบุคลากร ส่งผลให้ไม่สามารถจัดกิจกรรมเสริมทักษะของผู้เรียนได้อย่างหลากหลาย</p> <p>4.2 ระบบฐานข้อมูลมีข้อจำกัด และขาดบุคลากรผู้เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ทำให้ไม่สามารถพัฒนาและบริหารจัดการระบบข้อมูลของโรงเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ</p> <p>4.3 สัญญาณอินเทอร์เน็ตไม่เสถียร ทำให้ไม่สามารถใช้งานระบบออนไลน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ</p> <p>4.4 มีข้อกังวลเกี่ยวกับความปลอดภัยด้านข้อมูลส่วนบุคคล ทำให้การขอความร่วมมือจากผู้เกี่ยวข้องไม่เป็นไปตามที่คาดหวัง</p>	<p>4.1 การยกระดับการบริหารจัดการโรงเรียนด้วยระบบดิจิทัล</p> <ul style="list-style-type: none"> - ใช้ระบบสารบรรณอิเล็กทรอนิกส์และระบบลงนามดิจิทัล - จัดทำฐานข้อมูลสารสนเทศทางการศึกษา - ใช้ระบบคลาวด์เพื่อลดการใช้เอกสารกระดาษ - ส่งเสริมการใช้ระบบประชุมออนไลน์ <p>4.2 การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยีดิจิทัลในโรงเรียน</p> <ul style="list-style-type: none"> - ปรับปรุงระบบอินเทอร์เน็ตให้รองรับการเรียนการสอนและการบริหารจัดการ - ติดตั้งกล้องวงจรปิดและระบบควบคุมการเข้าออกโรงเรียน <p>4.3 การส่งเสริมการสื่อสารและการประชาสัมพันธ์ผ่านช่องทางดิจิทัล</p> <ul style="list-style-type: none"> - ใช้แพลตฟอร์มออนไลน์ในการประชาสัมพันธ์ข่าวสาร - จัดให้มีครู/นักเรียนที่เลี้ยงด้านเทคโนโลยีภายในโรงเรียน - ส่งเสริมทักษะความเป็นพลเมืองดิจิทัล

สรุปและอภิปรายผล

1. สรุปผลการวิจัย

1.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ภาพรวมข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 180 คน เป็นเพศหญิง จำนวน 110 คน คิดเป็นร้อยละ 61.11 เป็นเพศชาย จำนวน 70 คน คิดเป็นร้อยละ 38.89 มีตำแหน่งเป็นครูผู้สอน จำนวน 158 คน คิดเป็นร้อยละ 87.78 เป็นผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 22 คน คิดเป็นร้อยละ 12.22 ส่วนใหญ่มีช่วงอายุ ระหว่าง 31 – 40 ปี จำนวน 69 คน คิดเป็นร้อยละ 38.33 สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 119 คน คิดเป็นร้อยละ 66.11 และมีระยะเวลาการปฏิบัติงานอยู่ระหว่าง 11 – 15 ปี มีจำนวน 54 คน คิดเป็นร้อยละ 30

1.2 การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในโรงเรียนขนาดเล็ก

1) ภาพรวมการประเมินระดับการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในโรงเรียนของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 180 คน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.07$, S.D. = 0.69) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า การบริหารงานทุกด้านมีการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอยู่ในระดับมาก โดยเรียงจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านการบริหารงานทั่วไป ($\bar{X} = 4.18$, S.D. = 0.66) รองลงมา คือ ด้านการบริหารงานงบประมาณ ($\bar{X} = 4.10$, S.D. = 0.71) ด้านการบริหารงานวิชาการ ($\bar{X} = 4.07$, S.D. = 0.62) และด้านการบริหารงานบุคคล ($\bar{X} = 3.93$, S.D. = 0.78) ตามลำดับ

2) ผลการวิจัยทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ สะท้อนแนวโน้มร่วมกันในการบริหารจัดการที่มุ่งสู่ดิจิทัลทุกมิติ ดังนี้

(1) ด้านการบริหารงานวิชาการ ผลเชิงปริมาณ พบว่า ระดับการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอยู่ในระดับมาก โดยเด่นที่สุดคือมีการใช้ระบบวัดและประเมินผลผู้เรียนแบบออนไลน์ เช่น การสอบออนไลน์, แบบฝึกหัดโต้ตอบ, การติดตามผลการเรียนรู้ของนักเรียนผ่านระบบดิจิทัล และผลเชิงคุณภาพ พบว่า ผู้บริหารให้ความสำคัญกับการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการจัดการเรียนการสอนและบริหารจัดการอย่างครอบคลุม โดยเฉพาะการใช้แพลตฟอร์มออนไลน์ เช่น Google Classroom, Microsoft Teams, DLTV, YouTube และแอปพลิเคชันต่าง ๆ รวมถึงระบบ SGS เพื่อจัดเก็บข้อมูลผลการเรียน ซึ่งผลทั้งสองส่วนสะท้อนว่าโรงเรียนขนาดเล็กมีการเปลี่ยนผ่านจากการจัดการเรียนการสอนแบบดั้งเดิมสู่ระบบดิจิทัลที่ครอบคลุมทั้งการเรียนรู้ออนไลน์ และการติดตามผลอย่างต่อเนื่อง

(2) ด้านการบริหารงานงบประมาณ ผลเชิงปริมาณ พบว่า ระดับการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการจัดสรรงบประมาณ ติดตาม ตรวจสอบ และรายงานผลการใช้จ่าย เช่น ระบบ AMSS, ระบบ e-Budget เช่นเดียวกับผลเชิงคุณภาพที่พบว่า ผู้บริหารยืนยันว่าโรงเรียนใช้ระบบดิจิทัลเพื่อวางแผนงบประมาณ จัดทำบัญชี รายงานข้อมูลรายรับรายจ่ายและบริหารพัสดุ เช่น Microsoft Excel, Google Sheets, ระบบ e-Budget และจัดซื้อจัดจ้างผ่านระบบ e-GP ซึ่งผลทั้งสองส่วน

สะท้อนว่าการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลช่วยเพิ่มความโปร่งใส ตรวจสอบได้ และลดภาระเอกสาร ทำให้การบริหารงบประมาณของโรงเรียนขนาดเล็กมีประสิทธิภาพและน่าเชื่อถือมากขึ้น

(3) ด้านการบริหารงานบุคคล ผลเชิงปริมาณ พบว่า ระดับการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอยู่ในระดับมาก โดยเด่นที่สุดคือมีการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและข้อมูลสารสนเทศในระบบออนไลน์ต่าง ๆ เพื่อประกอบการประเมินผลการปฏิบัติงานและนำเสนอผลงาน แต่ยังมีประเด็นที่สะท้อนถึงการใช้เทคโนโลยีในระดับที่ต่ำกว่าด้านอื่นและควรได้รับการพัฒนาเพิ่มเติม ได้แก่ การสร้างทีมงานที่มีความเชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อให้ความช่วยเหลือในโรงเรียน และการใช้ระบบออนไลน์ในการลงเวลาทำงาน การยื่นคำร้องขอผลงาน และการอนุมัติ สำหรับผลเชิงคุณภาพ พบว่า ผู้บริหารให้ความสำคัญกับการใช้ระบบ HRMS หรือเครื่องมือออนไลน์ในการจัดเก็บข้อมูลบุคลากร การนิเทศ การประเมินผล และการสื่อสารภายใน รวมถึงสนับสนุนการอบรมออนไลน์ให้ครู ซึ่งผลทั้งสองส่วนแสดงให้เห็นว่าการใช้เทคโนโลยีช่วยให้การบริหารงานบุคคลมีความถูกต้องทันสมัย และเอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพครูอย่างต่อเนื่อง ลดความซ้ำซ้อนในการจัดการข้อมูลบุคคล

(4) ด้านการบริหารงานทั่วไป ผลเชิงปริมาณ พบว่า ระดับการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะด้านการสื่อสารและประชาสัมพันธ์ในหลากหลายช่องทาง สร้างสรรค์ ทันสมัย เช่นเดียวกับผลเชิงคุณภาพที่พบว่า โรงเรียนใช้สื่อดิจิทัล เช่น LINE, Facebook, เว็บไซต์ และ TikTok เพื่อสื่อสารกับผู้เกี่ยวข้อง รวมถึงใช้ระบบสารสนเทศของ สพฐ. เช่น AMSS++, OBEC Asset และ DMC เพื่อบริหารจัดการข้อมูล และมีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อสนับสนุนทรัพยากรด้านการศึกษา ซึ่งผลทั้งสองส่วนชี้ให้เห็นว่าการบริหารงานทั่วไปของโรงเรียนขนาดเล็กพัฒนาไปสู่โรงเรียนดิจิทัล ที่มีระบบสารสนเทศเชื่อมโยงกันทั้งในและนอกองค์กร ทำให้การสื่อสาร การบริหาร และการมีส่วนร่วมของชุมชนมีประสิทธิภาพสูงขึ้น

1.3 ปัญหาการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในโรงเรียนขนาดเล็กและข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัย พบว่า การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็กยังมีข้อจำกัดในหลายมิติ ทั้งด้านทรัพยากร โครงสร้างพื้นฐาน บุคลากร และระบบสนับสนุน สามารถสังเคราะห์ประเด็นปัญหาสำคัญและแนวทางการพัฒนาในแต่ละด้านดังนี้

(1) ด้านการบริหารงานวิชาการ โรงเรียนพบปัญหาการขาดความพร้อมด้านสื่อและอุปกรณ์ดิจิทัล นักเรียนมีพื้นฐานการเรียนรู้ต่างกัน ครูมีระดับความชำนาญในการใช้เทคโนโลยีไม่เท่ากัน ส่งผลให้การจัดการเรียนรู้และการประเมินผลแบบดิจิทัลยังไม่ทั่วถึง โรงเรียนควรปรับกระบวนการจัดการเรียนการสอนให้หลากหลาย และสอดคล้องกับความแตกต่างของผู้เรียน โดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและสื่อออนไลน์เสริม เช่น DLTV, VR, เกมการศึกษา หรือบทเรียนออนไลน์ พร้อมทั้งพัฒนาคลังสื่อดิจิทัลของโรงเรียน เพื่อให้ครูและนักเรียนเข้าถึงได้ ทุกที่ทุกเวลา ควรฝึกอบรมครูให้เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีการศึกษา ควบคู่กับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ห้องเรียนอัจฉริยะและระบบอินเทอร์เน็ตที่มีความเสถียร รวมถึงสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับโรงเรียนที่มีศักยภาพสูงเพื่อแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และใช้ทรัพยากรร่วมกัน

(2) ด้านการบริหารงานงบประมาณ โรงเรียนพบปัญหาขาดแคลนงบประมาณสำหรับจัดหาและบำรุงรักษาอุปกรณ์เทคโนโลยี รวมถึงการซ่อมแซมอาคารเรียนและสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ อีกทั้งยังขาดทุนสนับสนุนเพื่อพัฒนาสื่อและอบรมครูด้านดิจิทัล ทำให้ต้องพึ่งพาทรัพยากรจากภายนอก ซึ่งการที่โรงเรียนขนาดเล็กได้รับจัดสรรงบประมาณน้อยตามจำนวนนักเรียน เป็นประเด็นปัญหาที่เป็นข้อจำกัดเชิงโครงสร้าง/นโยบายระดับสูงกว่า โรงเรียนจึงควรปรับปรุงพัฒนางานในส่วนที่ควบคุมได้โดยตรง เช่น ส่งเสริมการใช้ระบบบริหารงบประมาณดิจิทัล เช่น e-Budget, Google Sheets, Power BI และระบบคลาวด์ เพื่อช่วยวิเคราะห์วางแผน และติดตามการใช้งบประมาณอย่างมีประสิทธิภาพ พร้อมทั้งพัฒนาศักยภาพผู้บริหารและครูให้ใช้เครื่องมือเหล่านี้ได้จริง รวมถึงสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับภาคเอกชนและท้องถิ่น เพื่อสนับสนุนทรัพยากรด้านการศึกษา

(3) ด้านการบริหารงานบุคคล โรงเรียนพบปัญหาขาดแคลนครูที่มีความเชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยี ครูมีระดับความถนัดในการใช้เทคโนโลยีที่แตกต่างกัน ส่งผลให้การแบ่งงานไม่สมดุล อีกทั้งข้อจำกัดด้านงบประมาณยังส่งผลให้ครูไม่ได้รับการพัฒนาและฝึกอบรมอย่างต่อเนื่อง ซึ่งมีข้อเสนอแนะให้โรงเรียนพัฒนาระบบบริหารงานบุคคลด้วยเทคโนโลยี เช่น การประยุกต์ใช้ระบบ HRMS หรือพัฒนาระบบติดตามและประเมินผลออนไลน์ เพื่อจัดเก็บข้อมูลและประเมินผลได้อย่างเป็นระบบ พร้อมจัดหลักสูตรอบรมแบบแบ่งระดับศักยภาพของครู (พื้นฐาน-กลาง-สูง) รวมถึงจัดตั้งทีมครูที่เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีให้เป็นกลุ่มแกนนำเพื่อสนับสนุนเพื่อนครูในโรงเรียน

(4) ด้านการบริหารงานทั่วไป โรงเรียนพบปัญหาขาดแคลนบุคลากรและทรัพยากรในการบริหารข้อมูล สัญญาณอินเทอร์เน็ตไม่เสถียร ระบบฐานข้อมูลไม่ทันสมัย และมีข้อกังวลเรื่องความปลอดภัยของข้อมูล โรงเรียนควรยกระดับการบริหารจัดการด้วยระบบดิจิทัล เช่น ใช้ระบบสารบรรณอิเล็กทรอนิกส์ ระบบลงนามดิจิทัล และระบบฐานข้อมูลกลางของโรงเรียน รวมถึงใช้ระบบของ สพฐ. เช่น DMC, OBEC Asset และ AMSS++ ร่วมกับคลาวด์ (Google Drive, OneDrive) เพื่อเก็บข้อมูลและประสานงานออนไลน์ ควรส่งเสริมการใช้ระบบประชุมออนไลน์ ควรพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านอินเทอร์เน็ต รวมถึงส่งเสริมการสื่อสารประชาสัมพันธ์ผ่านช่องทางออนไลน์ เพื่อสร้างภาพลักษณ์และความร่วมมือกับชุมชน พร้อมส่งเสริมทักษะความเป็นพลเมืองดิจิทัล

2. อภิปรายผล

2.1 ผลการวิเคราะห์ระดับการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในโรงเรียน

ผลวิจัยพบว่า ระดับการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาฬสินธุ์ อยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีระดับการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลสูงที่สุดคือ ด้านการบริหารงานทั่วไป ซึ่งอาจเนื่องมาจากงานบริหารทั่วไปมีลักษณะครอบคลุมหลายมิติ ทำให้สามารถนำเทคโนโลยีดิจิทัลที่มีต้นทุนไม่สูงมาใช้เพิ่มประสิทธิภาพได้หลากหลาย เช่น ด้านการสื่อสาร การประชาสัมพันธ์ และการจัดระบบข้อมูล ขณะทำงานด้านงบประมาณ วิชาการ และบุคคล อาจมีข้อจำกัดด้านความปลอดภัยของข้อมูล ความพร้อมของบุคลากร และต้นทุนการพัฒนาเทคโนโลยี ส่งผลให้การประยุกต์ใช้ยังไม่เต็มศักยภาพ

ทั้งนี้ บุคลากรทางการศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดทิศทางการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีให้เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียน ตลอดจนเป็นกลไกในการประสานทรัพยากรทั้ง 4 ด้านของการบริหาร (4M) ให้เกิดผลจริง และมีบทบาทในการสร้างวัฒนธรรมดิจิทัลภายในองค์กร ดังนั้น การพัฒนากำลังคนจึงถือเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในโรงเรียนขนาดเล็กเกิดประสิทธิภาพสูงสุด

เมื่อพิจารณาในรายละเอียด พบว่า โรงเรียนมีการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการบริหารจัดการทุกด้าน ดังนี้ 1) ด้านวิชาการ มีการใช้แพลตฟอร์มออนไลน์และแอปพลิเคชันเพื่อศึกษามาสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนและการปรับปรุงหลักสูตรให้มีความยืดหยุ่น และมีการใช้ระบบจัดเก็บข้อมูลนักเรียนและประเมินผล การเรียนแบบออนไลน์ 2) ด้านงบประมาณ มีการใช้ซอฟต์แวร์ในการจัดทำแผนงบประมาณและควบคุมการใช้จ่ายและพัสดุ มีการใช้ระบบดิจิทัลในการรายงานงบประมาณ และมีการใช้ระบบจัดซื้อจัดจ้างแบบออนไลน์ 3) ด้านบุคคล มีการใช้ระบบดิจิทัลในการจัดเก็บและบริหารข้อมูลบุคลากร มีการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการประเมินผล การปฏิบัติงานและการนำเสนอผลงาน และมีการพัฒนาทักษะด้านเทคโนโลยีของครูผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ และ 4) ด้านการบริหารงานทั่วไป มีการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการสื่อสารและประชาสัมพันธ์ มีการใช้ระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารงานโรงเรียน และมีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อสนับสนุนทรัพยากรด้านการศึกษา ซึ่งผลดังกล่าวสอดคล้องกับนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2567) ที่มุ่งส่งเสริมการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการยกระดับคุณภาพการศึกษา ลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา และเตรียมความพร้อมสู่การเรียนรู้ในยุคดิจิทัล รวมถึงการเพิ่มสมรรถนะครูด้านเทคโนโลยี การสร้างสื่อการเรียนการสอนดิจิทัล และการจัดการเรียนรู้แบบเชิงรุก และมีความสอดคล้องกับแนวคิดและงานวิจัยก่อนหน้า โดยเฉพาะแนวคิดการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล การบริหารเชิงกลยุทธ์ และการบริหารแบบมีส่วนร่วม และต่อยอดจากงานวิจัยก่อนหน้าโดยแสดงให้เห็นรูปแบบการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในโรงเรียนขนาดเล็กอย่างรอบด้าน

2.2 ผลการวิเคราะห์ปัญหาการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในโรงเรียนขนาดเล็กและข้อเสนอแนะ

1) ด้านการบริหารงานวิชาการ พบปัญหาการใช้สื่อดิจิทัลในการจัดการเรียนการสอนไม่ได้เหมาะสมกับนักเรียนทุกคน โรงเรียนมีอุปกรณ์คอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีไม่เพียงพอและล้าสมัย และครูมีระดับความเชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีที่แตกต่างกัน จึงควรมีการพัฒนากระบวนการเรียนการสอนด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางเทคโนโลยี พัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา และสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างโรงเรียนขนาดเล็กและโรงเรียนที่มีศักยภาพสูงกว่า สอดคล้องกับสังวาลย์ สายตา (2566) ที่กล่าวว่า ควรส่งเสริมให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร พัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยี ควรจัดอบรมให้ความรู้และการปฏิบัติ การใช้สื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยี ตลอดจนการสร้างเครื่องมือวัดผล ประเมินผล เช่นเดียวกับสงบ อินทรมณี (2562) ที่กล่าวว่า ควรมีการประยุกต์ใช้สื่อ เทคโนโลยีสารสนเทศ และนวัตกรรมทางการศึกษาเข้ามามีบทบาทในการจัดทำและพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา รวมถึงการพัฒนากระบวนการจัด

การเรียนการสอนให้มีความทันสมัย เช่น การใช้โปรแกรมตัดต่อสื่อและภาพเคลื่อนไหวในการสร้างสื่อการเรียนรู้ การใช้โปรแกรมดิจิทัลสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอน การพัฒนาและจัดทำคลังข้อมูล รวมถึงการใช้นวัตกรรมดิจิทัลในการวัดและประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน รวมถึงภคพร เลิกนอก (2563) ที่กล่าวว่า ควรนำนวัตกรรม สื่อ และเทคโนโลยีสารสนเทศมาประยุกต์ใช้ในทุกระบวนการทางวิชาการ ทั้งในด้านการจัดทำและพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา รวมถึงการพัฒนากระบวนการจัดการเรียนการสอนให้มีความทันสมัย และปัทมาภรณ์ ธรรมฐิติพงษ์ (2566) ที่กล่าวว่า ควรส่งเสริมการนำแหล่งเรียนรู้ที่ทันสมัยมาปรับใช้ในการเรียนการสอน ควรใช้เทคโนโลยีในการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน เพื่อกำหนดกระบวนการนำหลักสูตรไปใช้ และเกณฑ์ในการวัดประเมินผล รวมถึงควรนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในกระบวนการประกันคุณภาพ ทั้งนี้ ข้อเสนอแนะจากงานวิจัยครั้งนี้ได้เกิดข้อค้นพบใหม่ที่มีการขยายแนวคิดด้านการจัดการเรียนการสอนด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลไปสู่ระดับปฏิบัติอย่างครอบคลุม โดยเฉพาะประเด็นการประยุกต์ใช้เครื่องมือเฉพาะ เช่น Kahoot!, Canva, AI และเทคโนโลยีขั้นสูง เช่น Virtual Reality (VR) รวมทั้งการสร้างคลังสื่อดิจิทัลของโรงเรียน และการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ ซึ่งสามารถใช้เป็นแนวทางพัฒนานโยบายและการดำเนินงานของสถานศึกษาได้อย่างชัดเจนและเป็นรูปธรรมมากขึ้น

2) ด้านการบริหารงานงบประมาณ พบปัญหาหลักคือการขาดแคลนงบประมาณในการจัดหาและบำรุงรักษาอุปกรณ์ รวมถึงการพัฒนาสื่อและนวัตกรรมการเรียนการสอน และการพัฒนาศักยภาพของครูก็เป็นไปอย่างจำกัด ซึ่งเป็นประเด็นปัญหาเชิงโครงสร้าง/นโยบายระดับสูงกว่า โรงเรียนจึงควรปรับปรุงพัฒนางานในส่วนที่ควบคุมได้โดยตรง เช่น การนำเทคโนโลยีมาเพื่อลดภาระงานครู เกิดความโปร่งใส ตรวจสอบได้ ได้แก่ กระบวนการพัฒนาระบบการบริหารงบประมาณด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล และการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาที่ปฏิบัติงานด้านงานงบประมาณ สอดคล้องกับสังวาลย์ สายตา (2566) ที่กล่าวว่า ควรส่งเสริมให้ครูและเจ้าหน้าที่ศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนติดตาม ประเมินผลการใช้งานงบประมาณให้มีประสิทธิภาพ และสนับสนุนให้ครูได้รับการอบรมด้านการบริหารงบประมาณ เช่นเดียวกับสงบ อินทรมณี (2562) และภคพร เลิกนอก (2563) ที่ระบุแนวทางใกล้เคียงกันว่า ควรพัฒนาระบบสารสนเทศออนไลน์ที่ครอบคลุมด้านบัญชี การเงิน และพัสดุให้มีความทันสมัยและเป็นปัจจุบัน มีการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาประยุกต์ใช้ในกระบวนการบริหารงบประมาณอย่างหลากหลาย เช่น การใช้ระบบดิจิทัลในการจัดทำแบบประเมินงบประมาณของโครงการ การจัดทำรายงานเพื่อเสนอของบประมาณ การใช้สูตรฟังก์ชันเพื่อการคำนวณที่ถูกต้องและแม่นยำ ตลอดจนการติดตามและตรวจสอบการใช้งานงบประมาณในระหว่างการดำเนินโครงการ และปัทมาภรณ์ ธรรมฐิติพงษ์ (2566) ที่กล่าวว่า ควรจัดทำแผนการบริหารโดยใช้เทคโนโลยีในการรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ควรใช้เทคโนโลยีในการกำกับติดตามการดำเนินงานตามแผน ประเมินผลการบริหารจัดการ จัดทำระบบสารสนเทศของสถานศึกษาสำหรับการจัดการทางการเงิน และใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในควบคุมพัสดุสินทรัพย์ รวมถึงควรประสานความร่วมมือกับหน่วยงานอื่นที่มีความพร้อม เพื่อส่งบุคลากรไปศึกษา ทั้งนี้ ข้อเสนอแนะจากงานวิจัยครั้งนี้ได้เกิดแนวคิดใหม่

ที่เน้นการใช้เครื่องมือดิจิทัลที่เข้าถึงง่ายและต้นทุนต่ำ เช่น Google Sheets, Microsoft Excel, Microsoft Power BI รวมถึงระบบคลาวด์ ซึ่งเป็นการชี้แนะแนวทางเชิงปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมและสามารถนำไปใช้ในโรงเรียนขนาดเล็กได้จริง โดยจุดเด่นของแนวคิดนี้คือการระบุเครื่องมือเฉพาะ ที่โรงเรียนสามารถนำไปใช้ได้ทันที การส่งเสริมระบบ e-Budget ของ สพฐ. และการจัดซื้อจัดจ้างออนไลน์ การออกแบบระบบรักษาความปลอดภัย ข้อมูลทางการเงิน และการอบรมผ่านช่องทางออนไลน์ เช่น LINE และ Facebook Group พร้อมคู่มือการใช้งานจริง ซึ่งเป็นมุมมองที่เจาะลึกทั้งระดับเทคนิคและกระบวนการสนับสนุนเชิงระบบ

3) ด้านการบริหารงานบุคคล พบปัญหาขาดแคลนครูที่มีความเชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยี ครูมีระดับความถนัดในการใช้เทคโนโลยีที่แตกต่างกัน รวมถึงข้อจำกัดด้านงบประมาณส่งผลให้ครูไม่ได้รับการพัฒนาศักยภาพอย่างต่อเนื่อง จึงควรพัฒนาระบบการบริหารงานบุคคลด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล พัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา และเพิ่มประสิทธิภาพการสื่อสารและการทำงานร่วมกัน สอดคล้องกับสังวาลย์ สายตา (2566) และอมลภา ปิ่นทอง (2566) ที่ระบุแนวทางใกล้เคียงกันว่า ควรจัดวางอัตรากำลังครูให้เหมาะสมกับคุณวุฒิ ความรู้ ความสามารถ และความถนัด มีการกำหนดหน้าที่รับผิดชอบของบุคลากรภายในโรงเรียนอย่างชัดเจน เพื่อให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และครูควรได้รับการพัฒนาอย่างเหมาะสมผ่านกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเพิ่มพูนทักษะและความเชี่ยวชาญในสายงาน เช่นเดียวกับสงบ อินทรมณี (2562) ที่กล่าวว่า ควรมีการพัฒนาระบบสารสนเทศออนไลน์เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลในการบรรจุ แต่งตั้ง และสรรหาบุคลากรอย่างเป็นระบบ มีประสิทธิภาพ และสามารถตรวจสอบได้ รวมถึงควรส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพบุคลากรให้มีความรู้ ความสามารถด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ และสอดคล้องกับปัทมาภรณ์ ธรรมฐิติพงษ์ (2566) ที่กล่าวว่า ควรจัดทำระบบสารสนเทศสำหรับจัดเก็บข้อมูลพื้นฐานของบุคลากร ข้อมูลการปฏิบัติงานและการพัฒนาตนเองของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ทั้งนี้ ข้อเสนอแนะจากงานวิจัยครั้งนี้ได้เกิดแนวคิดใหม่ที่มีความเฉพาะและลงลึกด้านเทคโนโลยีที่ยังไม่ปรากฏในงานวิจัยอื่นข้างต้น ได้แก่ การใช้ HRMS และเครื่องมือดิจิทัล (Google Sheets, Excel) เพื่อบริหารจัดการข้อมูลบุคลากร การจัดเก็บเอกสารในรูปแบบดิจิทัลเพื่อลดกระดาษ และเพิ่มความคล่องตัว การสร้างแพลตฟอร์มติดตาม-ประเมินผลครูแบบเรียลไทม์ การจัดอบรมแบบแบ่งตามระดับทักษะเทคโนโลยีของครู (พื้นฐาน-กลาง-สูง) และการออกแบบโครงสร้างการมอบหมายงานตามความเชี่ยวชาญของครูแต่ละคน

4) ด้านการบริหารงานทั่วไป พบปัญหาขาดแคลนครูพยาบาล และขาดบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยี ทำให้การจัดการและดูแลระบบข้อมูลสารสนเทศขาดประสิทธิภาพ ส่งผลกระทบต่อการตัดสินใจเชิงนโยบาย และพบปัญหาสัญญาณอินเทอร์เน็ตไม่เสถียร จึงควรพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยีดิจิทัล ยกระดับการบริหารจัดการโรงเรียนด้วยระบบดิจิทัล และส่งเสริมการสื่อสารและประชาสัมพันธ์ผ่านช่องทางดิจิทัล สอดคล้องกับสังวาลย์ สายตา (2566) ที่กล่าวว่า ควรดำเนินการจัดทำแผนพัฒนางานธุรการและระบบสารสนเทศ ส่งเสริมให้บุคลากรได้รับการอบรม และพัฒนาการใช้เทคโนโลยีงานธุรการและระบบสารสนเทศ จัดหาเทคโนโลยี

ที่ทันสมัย และสร้างเครือข่ายความร่วมมือแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการพัฒนางานระดับโรงเรียน ระดับกลุ่มเครือข่าย และระดับเขตพื้นที่การศึกษา เช่นเดียวกับสงบ อินทรมณี (2562) และภคพร เลิกนอก (2563) ที่ระบุแนวทางใกล้เคียงกันว่า ควรมีการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศในการดำเนินงาน โดยเฉพาะในงานธุรการและการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อออนไลน์ที่เข้าถึงได้ง่าย หลากหลาย และทันสมัย รวมถึงการแปลงข้อมูลของหน่วยงานให้อยู่ในรูปแบบมาตรฐาน เพื่อให้สามารถเชื่อมโยงและแลกเปลี่ยนข้อมูลกับหน่วยงานอื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงปัทมาภรณ์ ธรรมรัฐดิพงษ์ (2566) ที่กล่าวว่า ควรใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยในการจัดทำสำมะโนผู้เรียน การรับนักเรียน และประชาสัมพันธ์การรับสมัครผ่านเทคโนโลยีดิจิทัล ควรนำเทคโนโลยีสื่อสารที่ทันสมัยมาใช้ในการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้งวางแผนพัฒนาเทคโนโลยีของโรงเรียน ผู้บริหารควรสร้างความเข้าใจและสำรวจความต้องการใช้เทคโนโลยีของบุคลากร ควรจัดอบรมและส่งเสริมการพัฒนาทักษะด้านเทคโนโลยี รวมถึงการใช้เทคโนโลยีในงานธุรการและจัดเก็บเอกสารด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ ทั้งนี้ ข้อเสนอแนะจากงานวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับแนวคิดของงานวิจัยอื่นในด้านการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการบริหารงานทั่วไปและงานธุรการ แต่ได้ต่อยอดแนวคิดใหม่ ๆ เช่น การใช้ระบบลงนามดิจิทัล การจัดเก็บเอกสารผ่านคลาวด์ และการพัฒนาแนวคิด Digital Citizenship ซึ่งไม่เพียงมุ่งเน้นด้านเทคโนโลยี แต่ยังรวมถึงการปลูกฝังความรับผิดชอบต่อการใช้งานเทคโนโลยีในชีวิตประจำวันของครูและนักเรียนด้วย

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1.1 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและโรงเรียนควรส่งเสริมและพัฒนาทักษะด้านเทคโนโลยีดิจิทัลของครูและบุคลากรอย่างต่อเนื่อง ผ่านการอบรมที่เหมาะสมกับระดับศักยภาพ รวมถึงสนับสนุนการเรียนรู้ด้วยตนเองผ่านระบบออนไลน์

1.2 ผู้บริหารสถานศึกษาควรกำหนดกลยุทธ์และนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการทุกด้านของโรงเรียน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ ลดความซ้ำซ้อน และสร้างความโปร่งใสในการดำเนินงาน

1.3 ผู้บริหารสถานศึกษาควรออกแบบระบบการมอบหมายงานให้เหมาะสมกับทักษะและความถนัดเฉพาะบุคคล โดยเฉพาะด้านเทคโนโลยี เพื่อให้ครูสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.4 ผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมการจัดตั้งชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์และส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนการสอนอย่างสร้างสรรค์ ปลอดภัย และมีจริยธรรม

2. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

2.1 กระทรวงศึกษาธิการควรจัดสรรงบประมาณระยะยาวเพื่อพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยีดิจิทัลให้ครอบคลุมทุกโรงเรียน โดยเฉพาะโรงเรียนขนาดเล็กที่ยังขาดแคลนทรัพยากร

2.2 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ควรจัดทำคู่มือการบริหารงบประมาณด้วยระบบดิจิทัล และเผยแพร่ผ่านช่องทางออนไลน์ เพื่อเป็นแนวทางแก่โรงเรียนและบุคลากรทางการศึกษาในการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ

2.3 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาควรส่งเสริมความร่วมมือระหว่างโรงเรียนในพื้นที่เดียวกัน โดยเฉพาะการสร้างเครือข่ายระหว่างโรงเรียนขนาดเล็กกับโรงเรียนขนาดใหญ่ เพื่อแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และใช้ทรัพยากรร่วมกันอย่างคุ้มค่า

2.4 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาควรจัดตั้งศูนย์สนับสนุนเทคโนโลยีดิจิทัลในระดับเขตพื้นที่ เพื่อให้บริการด้านเทคนิค การฝึกอบรม และการนิเทศเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีในสถานศึกษา

2.5 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาควรส่งเสริมการพัฒนาเครือข่ายโรงเรียนต้นแบบด้านการบริหารจัดการด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อเป็นแบบอย่างในการพัฒนาและขยายผลสู่โรงเรียนอื่นในพื้นที่

3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ควรศึกษารูปแบบการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดใหญ่ เพื่อให้ได้มุมมองที่กว้างมากขึ้น ใช้เป็นต้นแบบให้โรงเรียนขนาดเล็กสามารถนำไปปรับใช้ได้จริงตามบริบทของตนเอง

3.2 ควรศึกษาเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาใหม่ ๆ เช่น การนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยและเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (AI) มาช่วยในการจัดการเรียนรู้ การพัฒนาทักษะดิจิทัล และการพัฒนาภาษาต่างประเทศ

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร. (2559). *แผนพัฒนาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม*. กรุงเทพฯ: กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร.
- กิตติพงษ์ ลาญาติ. (2565). *แนวทางการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานสำหรับสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม].
Chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgqlclfindmkaj/http://202.28.34.124/dspace/bitstream/123456789/1654/1/63010581008.pdf.
- ชนินฐา เนียมชุมแสง. (2566). การบริหารเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการ เขต 2. *วารสารวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี*, 5(2), 4-5. <https://so10.tci-thaijo.org/index.php/msdru/article/view/884/649>.
- ขวัญพิชชา มีแก้ว. (2562). *การบริหารสถานศึกษาที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพของสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี* [วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี].
- ชนิกานต์ ม่วงเสม. (2566). *การบริหารเชิงกลยุทธ์ของโรงเรียนในกลุ่มบูรพาศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครปฐม เขต 1* [การค้นคว้าอิสระปริญญาโทศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต,

มหาวิทยาลัยศิลปากร]. chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/http://ithesis-ir.su.ac.th/dspace/bitstream/123456789/4917/1/650620073.pdf.

ฐาปณีย์ โลพินดุง. (2563). การพัฒนาระบบบริหารโรงเรียนขนาดเล็กตามแนวคิดกิจการเพื่อสังคม. *วารสารครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, 48(4), 131-146. <https://digital.car.chula.ac.th/educujournal/vol48/iss4/8/>.

ถนัด เดชทรัพย์. (2550). *การบริหารจัดการองค์การบริหารส่วนตำบลไทยขณะศึก อำเภอกู่เหล็ก จังหวัดสุโขทัย ตามหลักธรรมาภิบาล* [วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์].

นัฐพล พันโน. (2566). *การบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารโรงเรียนที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1* [วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร]. chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://gsmis.snru.ac.th/e-thesis/file_att1/2023102864421229213_fulltext.pdf.

บุษบา เคณะอ่อน. (2566). *ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารแบบมีส่วนร่วมกับประสิทธิผลการบริหารโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1* [วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร]. chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://gsmis.snru.ac.th/e-thesis/file_att1/2023020763421229147_fulltext.pdf.

ปัทมาภรณ์ ธรรมฐิติพงษ์. (2566). *แนวทางการบริหารโรงเรียนขนาดเล็กในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ในจังหวัดอุทัยธานี*. *วารสารการบริหารการศึกษาและภาวะผู้นำ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร*, 11(43), 43-53. <https://jeal.snru.ac.th/ArticleView?ArticleID=1257>.

พิชญาภา ยืนยาว. (2565). *แนวคิดและทฤษฎีการบริหารการศึกษาและสถานศึกษา*. นครปฐม: โครงการตำรา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม, คณะครุศาสตร์ กลุ่มวิชาพื้นฐานการศึกษา. <https://e-book.npru.ac.th/?act=MDEwNF9ib29rX3BwdF9kZXRhWwucGhw&bid=10>.

พินันทา ฉัตรวัฒนา. (2564). *นวัตกรรมการศึกษาเชิงสร้างสรรค์ด้วยการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ เพื่อส่งเสริมการศึกษาในผู้เรียนยุคดิจิทัล*. *วารสารครุศาสตร์อุตสาหกรรม*, 20(1), C7. <https://ph01.tci-thaijo.org/index.php/JIE/article/view/243941/166104>.

พรวิภา เชยกลิ่น. (2566). *ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษายุคดิจิทัล* [วิทยานิพนธ์ดุขุฎิบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร]. chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/http://ithesis-ir.su.ac.th/dspace/bitstream/123456789/4778/1/630630018.pdf.

ภคพร เลิกนอก. (2563). *การบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สำหรับผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 4*. *วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณ์*, 7(2), 165. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jg-mcukk/article/view/238743/165099>.

- มณีนรัตน์ ชัยยะ (2566). การบริหารทรัพยากรมนุษย์ภายใต้การเปลี่ยนแปลงสู่ยุคดิจิทัล (Digital HR). *วารสารนวัตกรรมการบริหารและการจัดการ วิทยาลัยนวัตกรรมการจัดการ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์*, 11(1), 104-115. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/RCIM/article/view/260860/175787>.
- สงบ อินทรมณี. (2562). การบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยการจัดการและเทคโนโลยีอีสเทิร์น*, 16(1), 353-360. <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/umt-poly/article/view/192507/137999>.
- สังวาลย์ สายตา. (2566). แนวทางการบริหารโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 2. *วารสารการบริหารการศึกษาและภาวะผู้นำ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร*, 11(44), 287-296. <https://jeal.snru.ac.th/ArticleViewFile?ArticleID=1324&FileArticle=1324-ArticleTextFile-20240107110839.pdf>.
- สายสุนีย์ จับโจร, สุดาใจ โล่ห่านิชชัย, เบญจกัท จงหมื่นไวย, และ อิดานุช พุทธสิมา. (2561). *การส่งเสริมสมรรถนะในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล สำหรับผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน*. สาขาวิชาวิทยาการสารสนเทศ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
- สุกัญญา แซ่มะฮ้อย. (2562). *การบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. https://www.chulabook.com/education/106776?srsltid=AfmBOorkwUvJ7a4ipM5Y4qzxkjB0bhCDnRVumb5lc0nIc9lvzPQ_Idpm.
- สุปรีตา โกษาแสง. (2565). เทคโนโลยีดิจิทัลสำหรับการบริหารสถานศึกษาในยุค Digital Transformation. *วารสารบริหารการศึกษา มศว*, 19(37), 242-250. <https://ejournals.swu.ac.th/index.php/EAJ/article/view/15478/12424>.
- สุวรรณรนา นาทอง. (2562). *ปัญหาการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน ตามทัศนะของผู้บริหารและครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลพบุรี [วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี]*. chrome-extension://efaidnbmninnbpcajpcglclefindmkaj/<https://library.tru.ac.th/thesis/uploads/2023-12-21-09-18-58-1196267324tt110824.pdf>.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2561). *สภาวะการศึกษาไทยปี 2559/2560: แนวทางการปฏิรูปการศึกษาไทยเพื่อก้าวสู่ยุค Thailand 4.0*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. chrome-extension://efaidnbmninnbpcajpcglclefindmkaj/<https://backoffice.onec.go.th/uploads/Book/1581-file.pdf>.
- แสงสุรีย์ ทองขาว. (2566). บทบาทครูไทยกับเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการจัดการศึกษา. *วารสารพุทธสังคมวิทยาปริทรรศน์*, 8(2), 130-144. <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/BSJ/article/view/261952/178124>.
- อนันท์ งามสะอาด. (2566). *การนำหลักบริหารเชิงกลยุทธ์ไปใช้ในสถานศึกษา*. <https://eduguidenews.com/th/articles/274143>.

- อนุวัฒน์ ทศบุตร. (2565). *ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษากับการทำงานเป็นทีมที่มีประสิทธิภาพในสถานศึกษา* สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 2 [การค้นคว้าอิสระปริญญาโทบัณฑิต, มหาวิทยาลัยนเรศวร]. chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://nuir.lib.nu.ac.th/dspace/bitstream/123456789/5673/3/AnuwatTasabut.pdf.
- อมลภา ปิ่นทอง. (2566). *แนวทางการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็ก* สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรีเขต 1. *วารสารสิรินธรปริทรรศน์*, 24(1), 309-318. <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/jsrc/article/view/251446/177402>.

แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานและความผูกพันในองค์กร
ของสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดกาฬสินธุ์

Guidelines for the Development of Working Life Quality and
Organizational Commitment: A Case Study of
the Kalasin Provincial Education Office

[Received: September 13, 2025; Revised: October 17, 2025; Accepted: October 20, 2025]

อภิชาติ บัวแก้ว

หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการบริหารการพัฒนา

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์

Apichart Buakaew

Master of Public Administration Program,

Development Administration,

Faculty of Liberal Arts,

Kalasin University

จริยา อินทนิล

ผู้ช่วยศาสตราจารย์

สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์

Jariya Intanin

Assistant Professor,

Department of Public Administration,

Faculty of Liberal Arts,

Kalasin University

CORRESPONDING AUTHOR

Jariya Intanin, Assistant Professor, Department of Public Administration, Faculty of Liberal Arts, Kalasin University, Thailand. E-mail: jariya.in@ksu.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เกิดจากความสำคัญของคุณภาพชีวิตการทำงานและความผูกพันในองค์กรที่เสริมสร้างประสิทธิภาพและความต่อเนื่องในการปฏิบัติงานของบุคลากร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ระดับคุณภาพชีวิตการทำงาน 2) ความผูกพันในองค์กร และ 3) แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานและความผูกพันในองค์กรของสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดกาฬสินธุ์ การวิจัยใช้วิธีเชิงผสมผสาน โดยการวิจัยเชิงปริมาณประชากรในการวิจัย ได้แก่ ข้าราชการในสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดกาฬสินธุ์ ทั้งหมด 45 คน และส่วนของการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ คณะผู้บริหาร จำนวน 10 คน เครื่องมือที่ใช้คือแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ ข้อมูลเชิงปริมาณวิเคราะห์ด้วยค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละ และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า ระดับคุณภาพชีวิตการทำงานและความผูกพันในองค์กรโดยรวมอยู่ในระดับมาก และแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานและความผูกพันในองค์กร โดยปรับปรุงด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ด้านค่าตอบแทน ควรได้รับการพัฒนาเป็นลำดับแรก โดยสร้างมาตรการพิจารณาค่าตอบแทนที่เหมาะสมกับผลสัมฤทธิ์งาน การจัดหาค่าตอบแทนเพิ่มเติม เช่น สวัสดิการ เงินช่วยเหลือค่าครองชีพ ค่าล่วงเวลา เงินค่าเลี้ยงภย หรือค่าตอบแทนอื่น ขณะเดียวกัน ควรรักษามาตรฐานและเสริมสร้างด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านการมีบทบาทหน้าที่เชื่อมโยงกับสังคม โดยการเปิดโอกาสในการสร้างเครือข่ายการทำงาน การพัฒนาบุคลากร และการสื่อสาร และจัดทำแผนเกี่ยวกับโครงการหรือกิจกรรมสาธารณประโยชน์

คำสำคัญ: คุณภาพชีวิตการทำงาน; ระดับคุณภาพชีวิตการทำงาน; ความผูกพันในองค์กร

Abstract

This study was conducted to highlight the importance of work-life quality and organizational commitment in enhancing work efficiency and ensuring continuity in personnel performance. The objectives were to examine 1) the level of work-life quality, 2) the level of organizational commitment, and 3) guidelines for developing work-life quality and organizational commitment among teachers and educational personnel at the Kalasin Provincial Education Office. A mixed-methods approach was employed, comprising both a quantitative component involving all 45 personnel in the office and a qualitative component comprising 10 administrators as key informants. Data were collected through questionnaires and interviews. Quantitative data were analyzed using mean, percentage, and standard deviation. The results indicated that the overall levels of work-life quality and organizational commitment were high. The recommended guidelines for development should prioritize the aspect with the lowest mean score compensation by establishing fair compensation measures aligned with job performance and providing additional benefits such as welfare, cost-of-living allowances, overtime pay, hazard pay, and other incentives. Meanwhile, the aspect with the highest mean score social role and community engagement should be maintained and further enhanced by promoting collaboration networks, developing personality and communication skills, and organizing public service projects and community-oriented activities.

Keywords: Quality of Work Life; Levels of Work Life Quality; Organizational Commitment

บทนำ

ในการดำเนินงานขององค์กรให้มีประสิทธิภาพ และสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ตามแผน กลยุทธ์ และเป้าประสงค์ร่วมขององค์กรจนเกิดความสำเร็จนั้น จำเป็นต้องอาศัยองค์ประกอบหลายด้าน ได้แก่ การบริหารองค์กร การจัดการโครงสร้างองค์กรอย่างเหมาะสม การวางแผนปฏิบัติการ การบริหารจัดการงบประมาณ ความพร้อมของอุปกรณ์ และการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีภายในองค์กร ภายใต้งบประมาณที่จำกัดเหล่านี้ ทรัพยากรบุคคล ถือเป็นองค์ประกอบสำคัญที่สุดในการขับเคลื่อนองค์กรให้ดำเนินไปตามแนวทางและเป้าหมายที่กำหนดไว้ (อิทธิพงษ์ อินทยุง, 2562)

ปัจจุบันองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนได้ให้ความสนใจเกี่ยวกับนโยบายด้านทรัพยากรบุคคล เช่น การบริหาร การวางแผน และการพัฒนาทรัพยากรบุคคล และยังมีอีกหนึ่งประเด็นที่สำคัญคือ การเข้าใจในเรื่องคุณภาพชีวิตการทำงานและความผูกพันในองค์กรของบุคลากรที่ได้ปฏิบัติหน้าที่ให้กับองค์กร โดยแนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตการทำงาน มีพัฒนาการมาตั้งแต่ทศวรรษ 1970 ซึ่งเริ่มจากการเน้นความพึงพอใจในงานและการรักษาแรงงานให้อยู่กับองค์กร (Walton, 1973) และต่อมาได้ขยายมิติให้ครอบคลุมความสมดุลระหว่างชีวิตการทำงานกับชีวิตส่วนตัว ความมั่นคงในอาชีพ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ โอกาสความก้าวหน้าในสายอาชีพ และสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากร (Sirgy et al., 2001) และในส่วนบริบทของภาคราชการไทย แนวคิดนี้ถูกนำมาประยุกต์ใช้เพื่อส่งเสริมให้บุคลากรเกิดความสุข ความภาคภูมิใจ และแรงจูงใจในการปฏิบัติราชการอย่างมีประสิทธิภาพ อันเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาองค์กรให้ยั่งยืน ซึ่งสิ่งเหล่านี้ อาจเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้บุคลากรมีความผูกพันต่อองค์กรที่อาจเกิดขึ้น และเป็นสาเหตุให้องค์กรประสบความสำเร็จตามแนวทางที่กำหนดขององค์กรในอนาคตได้ (ณัฐกร สมสงวน, 2562) และการธำรงไว้ซึ่งบุคลากรให้เกิดประสบการณ์หรือเกิดความพึงพอใจ มีความสุขและตั้งใจในการปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มความรู้ความสามารถ มีทัศนคติที่ดีต่อหน่วยงาน หรือองค์กรการส่งเสริมให้บุคลากรมีความผูกพันในองค์กรจะช่วยสนับสนุนความพร้อมขององค์กรให้ก้าวสู่ความสำเร็จได้รวดเร็วและดียิ่งขึ้น (อวิชชัย เอ็บศรี, 2563)

จากแนวคิดข้างต้นที่แสดงให้เห็นถึงความสำคัญกับสิ่งที่องค์กรพึงจัดทำให้บุคลากรเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการกำหนดคุณภาพชีวิตการทำงานของบุคลากรและความผูกพันของบุคลากรในองค์กร ผู้วิจัยได้ศึกษาและรวบรวมข้อมูลสถิติอัตราการหมุนเวียนบุคลากรของสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดกาฬสินธุ์ จากรายงานข้อมูลรอบแสดงอัตรากำลังของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวน 5 ปีย้อนหลัง ตั้งแต่ปีงบประมาณ พ.ศ. 2562 – พ.ศ. 2567 รอบ 6 เดือน (1 ตุลาคม 2566 – 31 มีนาคม 2567) พบว่า ข้าราชการในสำนักงานมีอัตราการหมุนเวียนจากการลาออก และโยกย้ายเฉลี่ยร้อยละ 12.27 (สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดกาฬสินธุ์, 2567) ซึ่งสะท้อนให้เห็นการเปลี่ยนแปลงจากการลาออก ย้าย โอน หรือย้ายสับเปลี่ยนของบุคลากรในสังกัดสำนักงานศึกษาธิการจังหวัด

กาฬสินธุ์ที่สูง และมีแนวโน้มที่จะสูงขึ้น ซึ่งมีผลกระทบต่อองค์กรให้เกิดการสูญเสียทั้งทางตรงและทางอ้อม การสูญเสียโดยตรง เช่น การสูญเสียทรัพยากรมนุษย์ที่มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ การเสียประโยชน์ของต้นทุนในการพัฒนาบุคคลตั้งแต่แรกเริ่มบรรจุเข้าทำงานจนเกิดทักษะและสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพส่วนการสูญเสียโดยอ้อม กล่าวคือ เมื่อบุคลากรโอนย้ายหรือลาออกไปมักจะนำทักษะหรือเทคนิคการทำงานติดตัวไปด้วย สถานการณ์ดังกล่าวสะท้อนถึงความท้าทายในการรักษาและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ภายในองค์กร หากไม่ได้รับการแก้ไข อาจส่งผลกระทบต่อคุณภาพการดำเนินงานของหน่วยงาน และการบรรลุเป้าหมายตามพันธกิจขององค์กรในระยะยาว (จิราภรณ์ สอนดี และ อภิสิริ ตั้งเกียรติศิลป์, 2564)

ดังนั้น การศึกษาคุณภาพชีวิตการทำงานของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาในสังกัดสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดกาฬสินธุ์ จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นกลุ่มบุคลากรที่มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนนโยบายด้านการศึกษาในระดับจังหวัด และการส่งเสริมให้บุคลากรมีคุณภาพชีวิตการทำงานที่ดีจะช่วยให้เกิดความพึงพอใจ ความมุ่งมั่น และความผูกพันในองค์กร ซึ่งมีผลต่อประสิทธิภาพการบริหารงาน การให้บริการทางการศึกษา และการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในพื้นที่โดยรวม ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตในการทำงานและความผูกพันในองค์กรของข้าราชการสังกัดสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดกาฬสินธุ์ โดยศึกษาจากองค์ประกอบด้านคุณภาพชีวิตการทำงานและความผูกพันในองค์กร และผลจากการดำเนินการวิจัยครั้งนี้จะก่อให้เกิดองค์ความรู้เกี่ยวกับปัจจัยด้านคุณภาพชีวิตการทำงานและความผูกพันในองค์กรของสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายการบริหารทรัพยากรบุคคล การพัฒนาสภาพแวดล้อมในการทำงาน และการสร้างแรงจูงใจให้บุคลากร ตลอดจนสามารถประยุกต์ใช้เป็นต้นแบบในการพัฒนาองค์กรทางการศึกษาในพื้นที่อื่น ๆ รวมถึงเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานทางการศึกษาในภูมิภาค ในโอกาสต่อไป

คำถามการวิจัย

1. คุณภาพชีวิตการทำงานของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาในสังกัดสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดกาฬสินธุ์อยู่ในระดับใด
2. ความผูกพันในองค์กรของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาอยู่ในระดับใด
3. แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานและความผูกพันในองค์กรของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ควรเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับคุณภาพชีวิตการทำงานของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา กรณีศึกษาสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดกาฬสินธุ์
2. เพื่อศึกษาความผูกพันในองค์กรของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา กรณีศึกษาสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดกาฬสินธุ์
3. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานและความผูกพันในองค์กรของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา กรณีศึกษาสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดกาฬสินธุ์

ขอบเขตการวิจัย

1. การศึกษาองค์ประกอบด้านคุณภาพชีวิตในการทำงาน (Huse and Cumming,1985) โดยผู้วิจัยได้นำแนวคิดประกอบด้วย 8 องค์ประกอบ ได้แก่ ค่าตอบแทน สภาพแวดล้อม การส่งเสริมการพัฒนาความสามารถและสมรรถนะในการปฏิบัติงาน ความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงาน หลักกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม ความสมดุลระหว่างชีวิตการทำงานและชีวิตส่วนตัว การมีบทบาทหน้าที่ที่เชื่อมโยงกับสังคม และผู้วิจัยได้นำแนวคิดที่ได้มีทัศนคติต่อความผูกพันขององค์กร (Allen and Meyer,1990) ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ ได้แก่ การมีเป้าหมาย และค่านิยมขององค์กรร่วมกัน ความมุ่งมั่นตั้งใจเพื่อประโยชน์ขององค์กร และความต้องการเป็นส่วนหนึ่งขององค์กร
2. ขอบเขตด้านประชากร การวิจัยเชิงปริมาณ ได้แก่ ข้าราชการสังกัดสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดกาฬสินธุ์ทั้งหมด จำนวน 45 คน ซึ่งประกอบด้วยข้าราชการครู และบุคลากรทางการศึกษา ตำแหน่งประเภททั่วไป และตำแหน่งประเภทวิชาการ และการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ ศึกษาธิการจังหวัดกาฬสินธุ์ รองศึกษาธิการจังหวัดกาฬสินธุ์ และผู้อำนวยการกลุ่ม/หน่วย รวมทั้งสิ้น 10 คน
3. ขอบเขตด้านระยะเวลา ผู้วิจัยได้เริ่มศึกษาตั้งแต่ กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2567 - มีนาคม พ.ศ. 2568

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. สามารถทราบระดับคุณภาพชีวิตการทำงานของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดกาฬสินธุ์
2. สามารถทราบความผูกพันในองค์กรของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดกาฬสินธุ์
3. สามารถนำผลการศึกษาที่ได้จากการทำวิจัยในครั้งนี้ เป็นแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตในการทำงานและความผูกพันต่อองค์กรของสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดกาฬสินธุ์ในอนาคตต่อไป

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. คุณภาพชีวิตการทำงาน หมายถึง สัมพันธภาพที่ผสมผสานระหว่างการใช้ชีวิตและการทำงานที่สะท้อนให้เกิดความพึงพอใจต่อความต้องการพื้นฐานของทรัพยากรบุคคลอันเป็นผลมาจากปฏิบัติหน้าที่ทางร่างกายรวมถึงจิตใจ อาจมีผลลัพธ์ในความผูกพันและแรงจูงใจในการปฏิบัติงานเพื่อองค์กรให้บรรลุผลสำเร็จ และมีส่วนในการตัดสินใจของบุคคล ซึ่งมีองค์ประกอบที่ส่งเสริมให้เกิดคุณภาพชีวิตการทำงานที่ดีในด้านต่างๆ 8 ด้าน ประกอบด้วย ค่าตอบแทน สภาพแวดล้อม การส่งเสริมการพัฒนาความสามารถและสมรรถนะในการปฏิบัติงาน ความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงาน หลักกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม ความสมดุลระหว่างชีวิตการทำงานและชีวิตส่วนตัว การมีบทบาทหน้าที่เชื่อมโยงกับสังคม

2. ระดับคุณภาพชีวิตการทำงาน หมายถึง การวัดระดับความพึงพอใจจากองค์ประกอบคุณภาพชีวิตการทำงานในด้านต่างๆ ที่สะท้อนความรู้สึกพึงพอใจต่อสภาพแวดล้อมโดยรวมของหน่วยงานทั้งด้านร่างกายและจิตใจ และยังมีผลต่อความผูกพันในองค์กร

3. ความผูกพันในองค์กร คือ ตัวบุคลากรรับรู้ถึงการเป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนองค์กร มุ่งมั่นและประสงค์ให้ระบบงานมีประสิทธิภาพ พร้อมทั้งมีความต้องการที่จะทำงานในองค์กรต่อไป ซึ่งมีองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ คือ การมีเป้าหมาย และค่านิยมขององค์กรร่วมกัน ความมุ่งมั่นตั้งใจเพื่อประโยชน์ขององค์กร และความต้องการเป็นส่วนหนึ่งในองค์กร

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวความคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. ความหมายของคุณภาพชีวิตการทำงาน

องค์การแรงงานระหว่างประเทศ (International Labour Organization: ILO) ให้ความหมายของคุณภาพชีวิตในการทำงานโดยใช้หลักของ มนุษยธรรมไว้ว่า คุณภาพชีวิตในการทำงาน หมายถึง การก่อให้เกิดมนุษยธรรมในการทำงาน กล่าวคือมุ่งเน้นความสำคัญกับทรัพยากรบุคคลในด้านความต้องการพื้นฐาน อาทิ เช่น การทำให้สภาพแวดล้อมโดยรวมที่เอื้อต่อการปฏิบัติงาน รวมไปถึงบุคลากรภายในองค์กรควรเกิดพึงพอใจอันนำไปสู่ความสุขในการทำงาน ซึ่งคุณภาพชีวิตการทำงานอาจจะไม่ได้ถูกจำกัดเฉพาะด้านค่าตอบแทนที่สูงหรือสิทธิประโยชน์ที่เพียบพร้อมอย่างเดียว ซึ่งก็ยังมีประเด็นในด้านอื่น เช่น บุคลากรเมื่อได้ปฏิบัติงานแล้วได้รับการยกย่อง มีเกียรติในหน้าที่ คุณภาพชีวิตการทำงานยังหมายถึงการให้การกระตุ้นการทำงานผ่านกิจกรรมที่สอดแทรกภายในองค์กรอันนำไปสู่ความพอใจส่วนตัวของบุคคล ไม่ว่าจะสิ่งนั้นจะเป็นสิ่งที่สามารถมองเห็นได้โดยปกติทั่วไปหรือสิ่งที่รู้สึกได้จากภายใน (เศกสิน ศรีวัฒนานุกุลกิจ, 2541: 29)

สถาบันเสริมสร้างขีดความสามารถของมนุษย์ (สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย, 2552) ได้ให้ความหมายของคุณภาพชีวิตการทำงานว่า การดำรงอยู่พร้อมความมั่นคงของบุคลากร พร้อมด้วยมีสุขภาวะทั้ง 4 ด้าน ประกอบไปด้วย

1) สุขภาวะทางกาย (Physical Well-Being) คือ การมีสภาพทางด้านร่างกายที่แข็งแรงสมบูรณ์ปลอดภัย ปราศจากโรคต่างๆ

2) สุขภาวะทางอารมณ์ (Emotional Well-Being) คือ การเข้าใจของสภาพทางด้านอารมณ์ความรู้สึกนึกคิดต่อตนเองและสังคม สามารถควบคุมอารมณ์ของตนเองได้ดี

3) สุขภาวะทางสังคม (Social Well-Being) คือ การเข้าใจบริบทความสัมพันธ์ของบุคคลต่อเพื่อนร่วมงานและต่อบุคคลอื่นๆ

4) สุขภาวะทางจิตวิญญาณ (Spiritual Well-Being) คือ ความพึงพอใจเมื่อได้ใช้ชีวิต และการเข้าถึงความรู้สึก เข้าใจสิ่งใดๆ โดยเกิดขึ้นตามธรรมชาติ และที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ

เกส (Guest, 1992) ให้ความหมายของคุณภาพชีวิตในการทำงานว่า เป็นการสะท้อนการรับรู้ของบุคลากรที่มีต่อลักษณะงานที่ปฏิบัติของตนเอง ซึ่งเป็นผลที่สอดคล้องกับมุมมองระหว่างการทำงานโดยรวม เช่น ความประทับใจต่อประโยชน์ตอบแทน การมีรักษาเสถียรภาพในหน้าที่ของบุคลากร สิ่งแวดล้อมในสถานที่ปฏิบัติงาน สภาพแวดล้อมทางสังคมในองค์กร และความผูกพันในองค์กร

คุณภาพชีวิตด้านการทำงาน คือ บุคคลที่ปฏิบัติงานรู้สึกประทับใจในสภาพความเป็นอยู่หรือสุขภาวะในการดำเนินชีวิตที่เชื่อมโยงการทำงาน โดยชีวิตการทำงานสามารถสนองต่อความต้องการพื้นฐานได้ตามบรรทัดฐาน มีการผสมผสานระหว่างชีวิตส่วนตัวและชีวิตในงาน ส่งผลให้การดำเนินการก้าวไปถึงความสำเร็จนำไปสู่ความประทับใจและก่อให้เกิดสุขในงาน (พงค์ภักดิ์ วังเร็ว, 2559)

ผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่าคุณภาพชีวิตการทำงาน หมายถึง สัมพันธภาพที่ผสมผสานระหว่างการใช้ชีวิตและการทำงานที่สะท้อนให้เกิดความพึงพอใจต่อความต้องการพื้นฐานของทรัพยากรบุคคลอันเป็นผลมาจากปฏิบัติหน้าที่ ทั้งทางด้านร่างกายรวมถึงจิตใจ อาจมีผลลัพธ์ในความผูกพันและแรงจูงใจในการปฏิบัติงานเพื่อองค์กรให้บรรลุผลสำเร็จ และมีส่วนในการตัดสินใจของบุคคล

2. องค์ประกอบคุณภาพชีวิตการทำงาน

Walton เป็นผู้ที่มีชื่อเสียงในด้านการศึกษาเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตการทำงาน โดยให้ความสำคัญกับความเป็นมนุษย์ ปัจจัยแวดล้อม สภาพบุคคล และบริบททางสังคม อันนำไปสู่ความพึงพอใจ (สถาบันส่งเสริมความปลอดภัยอาชีวอนามัยและสภาพแวดล้อมในการทำงาน, 2562) โดยได้อธิบายให้เห็นองค์ประกอบสำคัญเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตการทำงาน ไว้ 8 ประการ ดังนี้

1) ด้านค่าตอบแทน หมายถึง เงินเดือน สวัสดิการ หรือสิทธิประโยชน์ที่บุคลากรได้รับจากการปฏิบัติหน้าที่ ซึ่งมีความยุติธรรมและเหมาะสมกับลักษณะงานในตำแหน่งที่รับผิดชอบและเพียงพอกับสภาพเศรษฐกิจในปัจจุบัน

2) ด้านสภาพแวดล้อม หมายถึง สิ่งแวดล้อมโดยรวมในการทำงานที่ปลอดภัย และเอื้อต่อการปฏิบัติหน้าที่ เช่น ความสะอาดและความปลอดภัยของสถานที่ทำงาน สิ่งอำนวยความสะดวกที่พร้อมต่อการใช้งาน และปราศจากมลพิษหรือมลภาวะที่ส่งผลกระทบต่อการทำงาน

3) ด้านการส่งเสริมการพัฒนาความสามารถและสมรรถนะในการปฏิบัติงาน หมายถึง การที่องค์กรให้ความสำคัญกับการพัฒนาตนเองและเปิดโอกาสให้บุคลากรภายในหน่วยงานได้มีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง เช่น การสำรวจประเด็นที่สนใจที่จะอบรมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในระดับบุคคล การเสริมโครงการฝึกอบรมภายในองค์กร หรือการส่งบุคลากรไปอบรมเพิ่มเติมเพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่

4) ด้านความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน หมายถึง รูปแบบโครงสร้างภาระงานหรือตำแหน่งภายในองค์กร สามารถส่งเสริมความก้าวหน้าในอาชีพ มีแผนที่จะส่งเสริมความก้าวหน้าของบุคลากร

5) ด้านความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงาน หมายถึง ตัวของบุคลากรรู้สึกถึงความสำคัญ และได้รับการยอมรับ และได้รับความร่วมมือระหว่างบุคลากรภายในหน่วยงาน มีการทำงานเป็นทีม มีความเข้าใจซึ่งกันและกัน สามารถเป็นให้คำปรึกษา ชี้แนะ และให้ความร่วมมือเมื่อเกิดปัญหาหรือการทำงาน มีกิจกรรมสร้างความสัมพันธ์และส่งเสริมให้บุคลากรได้ปฏิบัติงานแบบบูรณาการร่วมกันในระดับองค์กร

6) ด้านหลักกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม หมายถึง รูปแบบการปฏิบัติหน้าที่ภายในองค์กรซึ่งยึดแนวทางที่สอดคล้องกับหลักกฎหมาย ปฏิบัติตามขั้นตอนอย่างถูกต้องชอบธรรม และบุคลากรสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างเป็นอิสระเท่าที่ไม่ขัดต่อหลักกฎหมาย บุคลากรมีสิทธิเสรีภาพ และเคารพสิทธิส่วนบุคคล ไม่แบ่งพรรคพวกและยอมรับความแตกต่างระหว่างเพศ เชื้อชาติ และศาสนา เป็นต้น

7) ด้านความสมดุลระหว่างชีวิตการทำงานและชีวิตส่วนตัว หมายถึง องค์กรให้ความสำคัญกับเวลาการทำงานที่ไม่กระทบต่อการใช้ชีวิตส่วนตัว เช่น มีช่วงเวลาในการทำงานที่เหมาะสม มีเวลาเข้างานและเลิกงานที่เป็นมาตรฐานและชัดเจน บุคลากรสามารถจัดการวางแผนกิจกรรมการใช้ชีวิตส่วนตัวในวันหยุดได้มีโอกาสได้พักผ่อนตามสมควร ไม่อยู่ในภาวะเครียดหรือกดดันในการปฏิบัติหน้าที่

8) ด้านการมีบทบาทหน้าที่เชื่อมโยงกับสังคม หมายถึง บริบทหน่วยงานอันมีภารกิจที่สร้างคุณประโยชน์ให้กับสังคม บุคลากรเกิดความภูมิใจในผลสัมฤทธิ์งานเพื่อช่วยเหลือสังคม มีภาพลักษณ์ที่ดีและเป็นที่ยอมรับจากบุคคลภายนอกหรือหน่วยงานอื่น

3. ความผูกพันในองค์กร

Allen and Meyer (1990) กล่าวถึง นิยามในความผูกพันในองค์กร แนวคิดด้านทัศนคติ หมายถึง ความผูกพันต่อองค์กรเชิงความรู้สึกของบุคคลต่อการมีส่วนร่วมในองค์กร และได้ให้ความหมายของความผูกพันต่อองค์กร ดังนี้

1) ด้านการยึดมั่นและยอมรับเป้าหมายหรือค่านิยมองค์กร หมายถึง การที่เป้าหมายขององค์กรและของบุคลากร สามารถเป็นไปในแนวทางเดียวกัน หรือเกิดความสัมพันธ์กัน บรรทัดฐานและค่านิยมที่มีเป็นสิ่ง บุคลากรยินดีและเห็นด้วย ซึ่งสะท้อนถึงการยอมรับในเป้าหมายขององค์กรและความตั้งใจที่จะยอมรับ วัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ เมื่อบุคลากรประเมินภาพลักษณ์ขององค์กรในแง่ดี พวกเขาจะรู้สึกภาคภูมิใจที่เป็น ส่วนหนึ่งในการดำเนินการและมั่นใจว่าองค์กรสามารถบรรลุความสำเร็จได้ โดยเห็นว่าวิธีการที่ชัดเจนในการ บรรลุเป้าหมาย และบุคลากรยังรู้สึกว่าตนเองมีโอกาสและสามารถประสบความสำเร็จในอาชีพของตนเองได้

2) ด้านความมุ่งมั่นและตั้งใจใช้ความสามารถเพื่อทำประโยชน์ให้กับองค์กร หมายถึง การมีความ พยายามอย่างเต็มที่กำลังและตั้งใจที่จะอุทิศร่างกาย แรงใจ สติปัญญาและความสามารถในการทำงานเพื่อ ประโยชน์และความก้าวหน้าขององค์กร และส่งเสริมให้องค์กรบรรลุวัตถุประสงค์ หรือ การแสดงออกเชิง พฤติกรรม การใช้มุ่งมั่นอย่างต่อเนื่องเพื่อบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ขององค์กรให้มีประสิทธิภาพที่ดี มากกว่าเดิม

3) ด้านความต้องการเป็นสมาชิกภายใน หมายถึง ความซื่อสัตย์และภักดีต่อหน่วยงาน ยึดหลักการ ปฏิบัติงานอย่างสม่ำเสมอและไม่ประสงค์ที่จะลาออกไปจากหน่วยงานที่กำลังปฏิบัติงานอยู่ หรือเป็นการแสดง ให้เห็นถึงการที่จะลาออกจากหน่วยงานหรือเปลี่ยนงานไม่ว่าจะเป็นการหาวิธีเพิ่มค่าตอบแทน สถานภาพ ตำแหน่งหรือยศ การทำงานที่มีอิสระ รวมไปถึงความรู้สึกนึกคิดต่อสภาพการทำงานที่โดยรวมดีกว่าเดิม กล่าวคือ เป็นความคาดหวังอย่างแน่วแน่ที่จะยืนหยัดไว้ซึ่งความเป็นบุคลากร หรือพนักงานของหน่วยงานใน อนาคต เพื่อผลักดันให้การกิจสามารถบรรลุเป้าประสงค์สูงสุด ไม่ว่าจะหน่วยงานหรือองค์กรจะสภาพหรือ สถานการณ์แบบใดก็ตาม

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการทบทวนงานวิจัยเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตการทำงานและความผูกพันในองค์กร หลากหลาย งานวิจัย ได้ชี้ให้เห็นว่าคุณภาพชีวิตการทำงานนั้นมีผลต่อความผูกพันในองค์กรทุกด้าน แต่ละด้านอาจมี ผลกระทบในระดับที่แตกต่างกันออกไป พิมพ์ภักษ์ ภูนะพงศ์ (2565) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคุณภาพชีวิต การทำงานและความผูกพันต่อองค์กร ของบุคลากรในหน่วยงานส่วนกลาง สำนักงานศาลยุติธรรม ซึ่งเผยให้เห็นว่าคุณภาพชีวิตของการทำงานและความผูกพันต่อองค์กร ภาพรวมอยู่ในระดับสูง และองค์ประกอบของ คุณภาพชีวิตการทำงานทุกด้าน มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความผูกพันในองค์กร โดยจำแนกออกเป็นระดับปานกลาง จำนวน 6 ด้าน คือ ด้านโอกาสพัฒนาศักยภาพ ด้านความเติบโตของงาน ด้านลักษณะงานเชื่อมโยงกับสังคม

ด้านการความสัมพันธ์การมีปฏิสัมพันธ์เพื่อนร่วมงาน ด้านธรรมเนียมปฏิบัติขององค์กร และด้านค่าตอบแทน ในขณะที่เดียวกันด้านที่มีความสัมพันธ์อยู่ในระดับต่ำ จำนวน 2 ด้าน คือ และด้านสภาพแวดล้อม และด้านความสมดุลระหว่างชีวิตส่วนตัวกับชีวิตในงาน

ข้อค้นพบดังกล่าว สอดคล้องกับ ก้าวหน้า สงเนียม และสุนทรี วรรณไพเราะ (2562) ซึ่งได้ทำการศึกษเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างคุณภาพชีวิตการทำงานกับความผูกพันต่อองค์กรของครูในสถานศึกษาเอกชน ภายใต้การกำกับของสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดพัทลุง ที่ให้ความเห็นว่าเป็นระดับความสัมพันธ์ระหว่างคุณภาพชีวิตการทำงานและความผูกพันต่อองค์กรของครูมีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับสูง และสะท้อนให้เห็นว่าเมื่อคุณภาพชีวิตในการทำงานของครูดีขึ้น ก็จะส่งผลให้เกิดความผูกพันต่อองค์กรในระดับที่สูงขึ้นตามไปด้วย

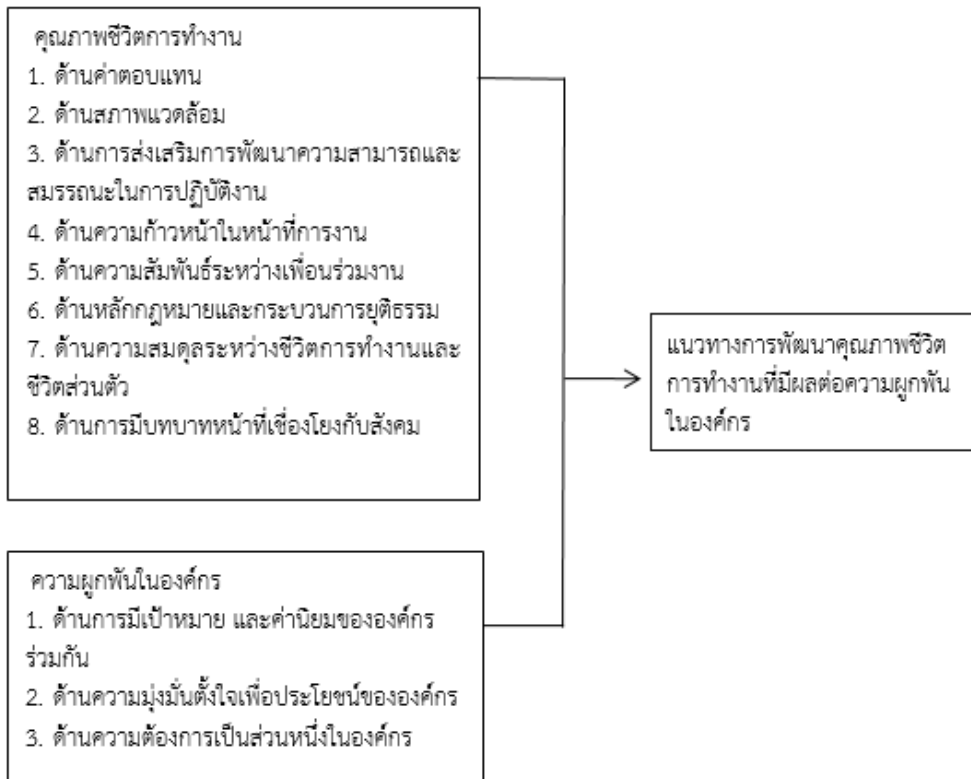
ฐิติกร ต่วนชะเอม (2566) ได้ทำการศึกษาคุณภาพชีวิตการทำงานของข้าราชการพลเรือนสามัญของกรมกิจการสตรีและ สถาบันครอบครัว พบว่า ค่าตอบแทนยังไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพ มีความปลอดภัยในสถานที่ปฏิบัติงาน มีการฝึกอบรม มีการประเมินผลงานในรอบปี บุคลากรการเคารพสิทธิเสรีภาพระหว่างบุคคล มีการสร้างมนุษยสัมพันธ์ในทีม มีการปฏิบัติงานล่วงเวลามีกิจกรรม ช่วยเหลือสาธารณะ ส่วนแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงาน ควรมีการปรับปรุงโครงสร้างฐานค่าตอบแทน ควรจัดจ้างเจ้าหน้าที่ดูแลความปลอดภัยเพิ่มเติม ควรมีการเสนอผลงานโดยการสอบข้อเขียน สนับสนุนเงินทุนในการศึกษาต่อ และควรมีหลีกเลี่ยงการปฏิบัติงานนอกเวลาราชการ

ชลิตา ละม้ายพันธุ์ และ แสงจิตต์ ไต้แสง (2567) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอ่างทอง เผยว่า แนวทางการส่งเสริมคุณภาพชีวิตในการทำงานที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานประกอบด้วย 1) องค์กรควรมีระบบรักษาความปลอดภัยเป็นพื้นฐานให้บุคลากรผู้ปฏิบัติงาน 2) จัดให้มีการส่งเสริมโอกาสในการอบรมเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ 3) ควรมีการปรับปรุงค่าตอบแทนและเพิ่มเติมสวัสดิการ 4) เพิ่มโครงการสำหรับอบรม/สัมมนา 5) ควรมีกิจกรรมให้เกิดการถ่ายทอดองค์ความรู้รวมถึงการทำงานโดยใช้ความสามารถ และ 6) ควรแจกจ่ายภาระงานอย่างเหมาะสมเพื่อลดและหลีกเลี่ยงภาวะเครียดของบุคลากรและก่อให้เกิดสุขในการปฏิบัติงาน

จากการทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เผยให้เห็นว่า องค์ประกอบคุณภาพชีวิตการทำงาน 8 ด้าน ได้แก่ ค่าตอบแทน สภาพแวดล้อม การส่งเสริมการพัฒนาความสามารถและสมรรถนะในการปฏิบัติงาน ความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงาน หลักกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม ความสมดุลระหว่างชีวิตการทำงานและชีวิตส่วนตัว การมีบทบาทหน้าที่เชื่อมโยงกับสังคม เป็นที่ยอมรับและถูกนำมาใช้ในการศึกษาอย่างแพร่หลาย เนื่องจากมีความเหมาะสม และครอบคลุมกับบริบทหรือ

มิติในการทำงาน และมีผลต่อความผูกพันในองค์กร ในขณะที่เดียวกันหลายงานวิจัยก็ได้นำเอาองค์ประกอบดังกล่าว มาศึกษาเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานอีกด้วย

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัย เรื่อง แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานที่มีผลต่อความผูกพันในองค์กร กรณีศึกษา สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นการวิจัยเชิงผสมผสาน (Mixed Methods Research) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยการใช้แบบสอบถาม (Questionnaires) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) เพื่อเป็น

เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากข้าราชการที่ปฏิบัติหน้าที่ในสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดกาฬสินธุ์

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดประชากรในการวิจัยเชิงปริมาณ ได้แก่ ข้าราชการสังกัดสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดกาฬสินธุ์ ในปี พ.ศ. 2567 ทั้งหมด จำนวน 45 คน และการวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย ศึกษาธิการจังหวัดกาฬสินธุ์ รองศึกษาธิการจังหวัดกาฬสินธุ์ ผู้อำนวยการ (ผอ.) กลุ่ม/หน่วย สังกัดสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดกาฬสินธุ์ รวม 10 คน

ตารางที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้ข้อมูลหลัก

ประเภทของผู้ให้ข้อมูล		จำนวน	ร้อยละ
วิจัยเชิงปริมาณ			
เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน	ประเภททั่วไป	8	17.77
	ประเภทวิชาการ	37	82.23
รวม		45	100
วิจัยเชิงคุณภาพ			
คณะผู้บริหาร	ผู้อำนวยการกลุ่ม	7	70
	ผู้อำนวยการหน่วย	1	10
	รองศึกษาธิการจังหวัด	1	10
	ศึกษาธิการจังหวัด	1	10
รวม		10	100

3. ข้อมูลและแหล่งข้อมูล

1. ข้อมูลปฐมภูมิ ประกอบด้วย ข้อมูลจากแบบสอบถามและการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยการเก็บรวบรวมจากกลุ่มประชากร/ผู้ให้ข้อมูลหลัก สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดกาฬสินธุ์ ผ่านเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล

2. ข้อมูลทุติยภูมิ ประกอบด้วย เอกสารข้อมูลเกี่ยวกับข้อมูลอัตรากำลังของบุคลากรในสังกัดสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดกาฬสินธุ์ เอกสารงานวิจัยเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตการทำงาน และความผูกพันในองค์กร

4. วิธีการและเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับการวิจัย ผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอนและวิธีการ ดังนี้

4.1 สร้างแบบสอบถามจากการศึกษาเอกสารหรืองานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตการทำงานและความผูกพันในองค์กร โดยกำหนดเป็นแบบสอบถาม ออกแบบเค้าโครงแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ที่ครอบคลุมกรอบแนวคิดการวิจัย ดังนี้

ส่วนที่ 1 แบบสอบถามสภาพข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา อายุราชการ ระดับตำแหน่ง และระดับเงินเดือน โดยมีข้อคำถามทั้งหมด 7 ข้อ โดยเป็นคำถามปลายปิดแบบเลือกตอบ (Check list)

ส่วนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตการทำงานจากข้อคำถาม จำนวน 40 ข้อ โดยการสร้างแบบสอบถามตามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) กำหนดตัวเลข 5 ระดับ โดยใช้ตามมาตรวัดแบบลิเคิร์ต (Likert Scale) โดยแต่ละข้อสามารถตอบได้หนึ่งคำตอบ ซึ่งผู้วิจัยแบ่งหมวดคำถามออกเป็น 8 ด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านคำตอบแทน 2) ด้านสภาพแวดล้อม 3) ด้านการส่งเสริมการพัฒนาความสามารถและสมรรถนะในการปฏิบัติงาน 4) ด้านความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน 5) ด้านความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงาน 6) ด้านหลักกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม 7) ด้านความสมดุลระหว่างชีวิตการทำงานและชีวิตส่วนตัว และ 8) ด้านการมีบทบาทหน้าที่เชื่อมโยงกับสังคม โดยทุกคำถามกำหนดให้เป็นคำถามเชิงบวก

ส่วนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับความผูกพันในองค์กรจากคำถาม จำนวน 15 ข้อ โดยการสร้างแบบสอบถามตามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) กำหนดตัวเลข 5 ระดับ และใช้มาตรวัดแบบลิเคิร์ต (Likert Scale) ประเมินคำตอบ โดยแต่ละข้อสามารถตอบได้หนึ่งคำตอบซึ่งผู้วิจัยกำหนดหมวดคำถามเป็น 3 องค์ประกอบ ประกอบด้วย 1) การมีเป้าหมายและค่านิยมขององค์กรร่วมกัน 2) ความมุ่งมั่นตั้งใจเพื่อประโยชน์ขององค์กร 3) ความต้องการเป็นส่วนหนึ่งในองค์กร โดยทุกคำถามกำหนดให้เป็นคำถามเชิงบวก

2) นำแบบสอบถามเสนอผู้ทรงคุณวุฒิสามท่านในการตรวจสอบความเหมาะสมและสอดคล้องของเครื่องมือ โดยการทดสอบค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of item objective congruence : IOC) ซึ่งมีเกณฑ์ในการพิจารณาค่า IOC คือข้อคำถามที่มีค่า IOC ตั้งแต่ 0.96 ขึ้นไป ถือว่ามีความเหมาะสม สามารถนำไปใช้ได้ และข้อคำถามที่มีค่า IOC ต่ำกว่า 0.96 ควรพิจารณาปรับปรุงหรือคัดออก ได้ค่าดัชนีความสอดคล้องโดยรวมเฉลี่ยทั้งฉบับ 0.98

3) ปรับปรุงแก้ไขของแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ตามคำแนะนำ เสนอผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้องเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง (Construct Validity) และความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) เพื่อความถูกต้องของรูปแบบ การใช้ภาษาให้ถูกต้องตามหลักวิชาการ

4) ดำเนินการเก็บข้อมูล โดยผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากการแจกแบบสอบถาม ซึ่งทำเป็นหนังสือราชการแจ้งเวียนให้บุคลากรทุกกลุ่ม/หน่วย เพื่อขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย และเก็บ

รวบรวมแบบสอบถามที่ได้ ผ่านผู้ประสานงานของแต่ละกลุ่ม/หน่วย จากนั้นตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถาม และจัดเก็บรายละเอียดข้อมูลเพื่อใช้ในการวิเคราะห์เชิงสถิติต่อไป โดยการกำหนดรหัสข้อมูลคำตอบเพื่อใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล และใช้โปรแกรมสำเร็จรูป เช่น SPSS เพื่อประเมินค่าสถิติต่างๆ

4.2 แบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือที่เป็นแบบสัมภาษณ์ สร้างแบบมีโครงสร้าง โดยจำแนกขอบเขตของคำถามการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้แนวคำถามที่ปรับปรุงเพิ่มเติมจากการวิจัยเชิงปริมาณเพื่อใช้สำหรับการสัมภาษณ์ ประเด็นสำคัญ คือ แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานและความผูกพันในองค์กรผู้ให้ข้อมูลสำคัญ หรือ Key Informant ในประเด็นที่ศึกษา กำหนดวิธีการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (judgement selection) ดังนี้

- 1) เป็นผู้ที่มิใช่ประสบการณ์ทำงาน โดยมีอายุราชการไม่น้อยกว่า 25 ปี
- 2) เป็นผู้ที่มีบทบาทด้านการบริหารและการพัฒนาทรัพยากรบุคคลของหน่วยงานจากหลักเกณฑ์ขั้นต้น ผู้วิจัยคัดเลือกตั้งแต่เจ้าหน้าที่ระดับ 8 หรือระดับชำนาญการพิเศษขึ้นไปปฏิบัติงานในสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดกาฬสินธุ์
- 3) ปฏิบัติหน้าที่ตั้งแต่ผู้อำนวยการกลุ่ม/หน่วย ขึ้นไป โดยประกอบด้วย ศึกษาธิการจังหวัดกาฬสินธุ์ รองศึกษาธิการจังหวัดกาฬสินธุ์ ผู้อำนวยการกลุ่ม/หน่วย สังกัดสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดกาฬสินธุ์ โดยมีวิธีการเก็บข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพนี้ใช้การสัมภาษณ์ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

5. การตรวจสอบข้อมูล

- 1) ตรวจสอบความครบถ้วนของแบบสอบถาม โดยคัดทั้งแบบสอบถามที่ตอบไม่สมบูรณ์หรือมีการเลือกคำตอบซ้ำผิดพลาด
- 2) ดำเนินการลงรหัสข้อมูล (coding) อย่างเป็นระบบ เพื่อป้องกันความคลาดเคลื่อน และสะดวกต่อการบันทึก
- 3) ตรวจสอบความถูกต้องของการบันทึกข้อมูลเข้าสู่โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ โดยใช้วิธี double check คือการตรวจสอบซ้ำอีกครั้งหลังจากการบันทึกข้อมูลเสร็จสิ้น
- 4) ทำการตรวจสอบความสอดคล้องของข้อมูล (data consistency check) เช่น การตรวจสอบช่วงคะแนนและค่าที่เป็นไปได้ เพื่อป้องกันความผิดพลาดของข้อมูลก่อนการวิเคราะห์จริง
- 5) การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยผู้ให้ข้อมูล (member Check)

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

1) การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) โดยทำการวิเคราะห์ค่าร้อยละ (Percentage) และส่วนค่าแจกแจงความถี่ (Frequency) ในการอธิบายข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม

2) การวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นของคุณภาพชีวิตการทำงาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับความผูกพันในองค์กร เลือกใช้สถิติเชิงบรรยาย (Descriptive Statistics) ซึ่งวิเคราะห์จากค่าเฉลี่ย (μ) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ) โดยใช้เกณฑ์การแปลความหมายของการวัดระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตการทำงาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับความผูกพันต่อองค์กรโดยใช้หลักการคำนวณของ Best (1977) ประกอบด้วย

คะแนน 4.21 - 5.00 หมายถึง มากที่สุด

คะแนน 3.41 - 4.20 หมายถึง มาก

คะแนน 2.61 - 3.40 หมายถึง ปานกลาง

คะแนน 1.81 - 2.60 หมายถึง น้อย

คะแนน 1.00 - 1.80 หมายถึง น้อยที่สุด

3) การวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยออกแบบการวิเคราะห์เนื้อหาซึ่งเป็นรายละเอียดที่สามารถถอดมาจากบทสัมภาษณ์จากกลุ่มข้าราชการที่มีบทบาทหน้าที่เกี่ยวข้องในด้านการบริหารรวมถึงการพัฒนาทรัพยากรบุคคล ของสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดกาฬสินธุ์ มาตีความ สังเคราะห์ และวิเคราะห์ด้วยหลักแห่งเหตุผล สร้างข้อสรุปแบบการใช้การวิเคราะห์แบบเนื้อหา (Content Analysis) โดยการใช้การวิเคราะห์เชิงประเด็น (Thematic Analysis)

ผลการวิจัย

การวิจัย แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานที่มีผลต่อความผูกพันในองค์กรกรณีศึกษา สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดกาฬสินธุ์ ผู้วิจัยได้นำเสนอและวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัย ดังนี้

1. ระดับคุณภาพชีวิตการทำงานของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา กรณีศึกษาสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดกาฬสินธุ์

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการแปลค่าระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตการทำงาน ของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดกาฬสินธุ์ ในภาพรวม $N = 45$ (100%)

คุณภาพชีวิตการทำงาน	ระดับความคิดเห็น			
	μ	σ	ระดับ	อันดับ
ด้านค่าตอบแทน	3.39	0.81	ปานกลาง	8
ด้านสภาพแวดล้อม	3.80	0.77	มาก	5
ด้านการส่งเสริมการพัฒนาความสามารถและสมรรถนะในการปฏิบัติงาน	3.74	0.77	มาก	7
ด้านความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน	3.76	0.81	มาก	6
ด้านความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงาน	3.88	0.87	มาก	4
ด้านหลักกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม	4.03	0.82	มาก	2
ด้านความสมดุลระหว่างชีวิตการทำงานและชีวิตส่วนตัว	3.89	0.81	มาก	3
ด้านการมีบทบาทหน้าที่เชื่อมโยงกับสังคม	4.05	0.74	มาก	1
เฉลี่ยรวม	3.82	0.82	มาก	

จากตารางที่ 2 พบว่า ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตการทำงานในภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\mu = 3.82$, $\sigma = 0.82$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ด้านการมีบทบาทหน้าที่เชื่อมโยงกับสังคม อยู่ในระดับมาก ($\mu = 4.05$, $\sigma = 0.74$) รองลงมา ด้านหลักกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม อยู่ในระดับมาก ($\mu = 4.03$, $\sigma = 0.82$) ด้านความสมดุลระหว่างชีวิตการทำงานและชีวิตส่วนตัว อยู่ในระดับมาก ($\mu = 3.89$, $\sigma = 0.81$) ด้านความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงาน ($\mu = 3.88$, $\sigma = 0.87$) ด้านสภาพแวดล้อม อยู่ในระดับมาก ($\mu = 3.80$, $\sigma = 0.77$) ด้านความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน อยู่ในระดับมาก ($\mu = 3.76$, $\sigma = 0.81$) ด้านการส่งเสริมการพัฒนาความสามารถและสมรรถนะในการปฏิบัติงาน ($\mu = 3.74$, $\sigma = 0.77$) และด้านค่าตอบแทน อยู่ในระดับปานกลาง ($\mu = 3.39$, $\sigma = 0.81$) ตามลำดับ

2. ความผูกพันในองค์กรของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา กรณีศึกษา สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดกาฬสินธุ์

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการแปลค่าระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับความผูกพันในองค์กรของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดกาฬสินธุ์ ในภาพรวม $N = 45$ (100%)

ความผูกพันในองค์กร	ระดับความคิดเห็น			
	μ	σ	ระดับ	อันดับ
ด้านการมีเป้าหมาย ค่านิยมขององค์กร ร่วมกัน	4.15	0.80	มาก	2
ด้านความมุ่งมั่นตั้งใจเพื่อประโยชน์ขององค์กร	4.24	0.79	มากที่สุด	1
ด้านความต้องการเป็นส่วนหนึ่งขององค์กร	3.36	0.84	ปานกลาง	3
รวม	3.92	0.90	มาก	

จากตารางที่ 3 พบว่า ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับความผูกพันในองค์กรของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดกาฬสินธุ์ในภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\mu = 3.92$, $\sigma = 0.90$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ด้านความมุ่งมั่นตั้งใจเพื่อประโยชน์ขององค์กร อยู่ในระดับมากที่สุด ($\mu = 4.24$, $\sigma = 0.79$) รองลงมา ด้านการมีเป้าหมาย ค่านิยมขององค์กรร่วมกัน อยู่ในระดับมาก ($\mu = 4.15$, $\sigma = 0.80$) และด้านความต้องการเป็นส่วนหนึ่งขององค์กร อยู่ในระดับปานกลาง ($\mu = 3.36$, $\sigma = 0.84$) ตามลำดับ

3. แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานและความผูกพันในองค์กรของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา กรณีศึกษาสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดกาฬสินธุ์

1. ด้านค่าตอบแทน โดยภาพรวมแล้วมีความเห็นว่าการพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานด้านค่าตอบแทนในระดับองค์กรควรสร้างมาตรการหรือนโยบายในการพิจารณาให้ค่าตอบแทนที่เหมาะสมกับปริมาณผลสัมฤทธิ์ของงานที่เกิดขึ้นจริงจากตัวชี้วัดความสำเร็จหรือระดับค่าเป้าหมาย และควรเพิ่มคุณลักษณะด้านพฤติกรรมการปฏิบัติราชการหรือตัวชี้วัดทางด้านคุณธรรม จริยธรรม มาเป็นกรอบในการพิจารณามากขึ้น และในระดับส่วนราชการ ควรเพิ่มค่าตอบแทนที่นอกเหนือจากที่ได้โดยปกติอยู่แล้ว เช่น ค่าครองชีพชั่วคราว เงินเพิ่มสำหรับตำแหน่งผู้ปฏิบัติงานที่เสี่ยงภัย หรือเงินค่าตอบแทนพิเศษ ทั้งนี้ต้องมีการจัดทำตัวชี้วัดเพื่อทำการประเมินความเหมาะสมกับเงินที่จะได้รับโดยมีข้อบริการหรือผ่านหน่วยงานระดับส่วนราชการต้นสังกัด

2. ควรขยายพื้นที่ห้องทำงานให้มีความเหมาะสมกับปริมาณบุคลากรของแต่ละกลุ่มให้เกิดความสะดวก และจัดสรรพื้นที่ห้องทำงานให้มีความเป็นส่วนตัวเพื่อประสิทธิภาพของกระบวนการทำงานและการคิดวิเคราะห์ สามารถแบ่งเป็นกลุ่มได้ชัดเจนเพื่อเพิ่มสภาพคล่องในการทำงานและสามารถควบคุมสิทธิในเอกสาร ข้อมูลที่สำคัญบางส่วนเพิ่มเติมสถานที่ เช่น ห้องประชุม ให้มีสามารถรองรับบุคลากรทั้งภายนอกภายในได้ มีการมอบหมายความผู้รับผิดชอบสำหรับดูแลรักษาความสะอาดประจำจุด เพิ่มความพร้อมด้านการซ่อมแซม

บำรุงสิ่งของหรืออุปกรณ์ที่ชำรุดให้รวดเร็วมากขึ้นเพื่อให้พร้อมต่อการใช้บริการ รวมถึงการเพิ่มระบบรักษาความปลอดภัยในที่ทำงานขณะปฏิบัติหน้าที่

3. ควรส่งเสริมแนวปฏิบัติให้เกิดความรู้เพื่อนำไปพัฒนาต่อยอดและใช้ได้จริงจากกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การจัดกิจกรรมมอบรางวัลเขตบุคลากรที่ช่วยเสริมสร้างแรงจูงใจในการพัฒนาตนเอง สร้างวัฒนธรรมในการเรียนรู้จากการพัฒนาหลากหลายด้านนอกเหนือจากด้านวิชาการที่สามารถบูรณาการช่วยเหลืองานกลุ่มอื่นๆ ได้ เช่น คุณธรรมจริยธรรมในการทำงาน การฝึกเป็นวิทยากร และมีวิธีการพัฒนาด้วยตนเองที่หลากหลายช่องทาง เช่น การเรียนรู้ออนไลน์ การมอบหมายงานที่ท้าทายขีดความสามารถ การเรียนรู้จากผู้มีประสบการณ์ทำงานหรือผู้เชี่ยวชาญ เป็นต้น

4. หน่วยงานควรสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเส้นทางความก้าวหน้าในสายอาชีพ และกระบวนการทางกฎหมายในการเลื่อนระดับตำแหน่งให้ครอบคลุมที่สุด เพื่อรักษาสิทธิของบุคลากรที่จะเติบโตในอนาคต รวมถึงการสร้างแรงจูงใจในการทำงานให้สามารถเขียนผลงานและเตรียมความพร้อมเข้ารับการประเมินตามหัวเวลาที่ระเบียบ และหลักเกณฑ์กำหนด รวมถึงการสร้างความตระหนักรู้ตามมาตรฐานตำแหน่งของบุคลากร ไม่ว่าจะเป็ภาระงาน ผลตอบแทนจากการครองตำแหน่ง เป็นต้น

5. บุคลากรควรเริ่มจากการมีทัศนคติที่ดี มีแนวทางการปฏิบัติต่อผู้อื่น เช่น ปลุกฝังแนวความคิดการทำงานที่ไม่เบียดเบียนคนอื่น การยอมรับและรับฟังความคิดเห็นคนอื่น การเคารพและให้เกียรติซึ่งกันและกัน การหลีกเลี่ยงและลดความขัดแย้ง ไม่มีอคติในการทำงาน และรู้จักช่วยเหลือ ยกย่องชมเชยผู้อื่น และในฐานะองค์กรควรส่งเสริมให้มีกิจกรรมร่วมกัน ให้เวลาเพื่อสร้างความสัมพันธ์มากขึ้นตามช่วงเวลาที่เหมาะสม ควรมีการสอดแทรกทักษะการทำงานร่วมกันเป็นทีมจากการมอบหมายหน้าที่รับผิดชอบการทำงานตั้งแต่สองคนขึ้นไปเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างการทำงานบทบาทหน้าที่ของบุคลากร รวมถึงการเรียนรู้เทคนิคในการสื่อสารที่จำเป็น เช่น การเจรจา การส่งสาร การรับสาร หรือการมีปฏิกริยาระหว่างการสื่อสาร เป็นต้น

6. บุคลากรต้องมีการตื่นตัวที่จะอบรมเพื่อเพิ่มความรู้ทางด้านกฎหมาย ไม่ว่าจะเป็กฎหมายสำหรับปฏิบัติงาน กฎหมายพื้นฐานทั่วไปการต่อต้านการทุจริต หรือแนวปฏิบัติที่ดี และหน่วยงานควรผลักดันโดยการจัดโครงการให้ความรู้เพิ่มศักยภาพด้านกฎหมายและมีทีมให้คำปรึกษาทางด้านกฎหมายและจริยธรรมอย่างเป็นทางการ มีการซักซ้อมความเข้าใจโดยเฉพาะกฎหมายที่ใช้ในการทำงานเป็นประจำ หน่วยงานควรมีระบบรับฟังการร้องเรียนทั้งบุคลากรภายในและผู้มาติดต่อหรือใช้บริการที่สามารถเข้าถึงได้ง่าย และมีการส่งเสริมแนวปฏิบัติที่ดี หรือการเข้าร่วมพิธีการทางศาสนา

7. ควรสร้างระบบการทำงานยืดหยุ่นโดยให้เวลาบุคลากรในการตัดสินใจ การคิดวิเคราะห์ เพื่อออกแบบแนวทางการทำงานสู่เป้าหมายให้ได้มากที่สุดและให้มีแนวทางการปฏิบัติงานโดยใช้ปฏิทินในการดำเนินงานทุกชั้นตอนพร้อมกับการตรวจสอบความคืบหน้าของงานหรือตรวจสอบว่ามีปัญหาในจุดใดเพื่อให้การสนับสนุนและช่วยเหลือผู้ปฏิบัติไม่ให้เกิดความเครียดสะสมที่อาจส่งผลกระทบต่อชีวิตส่วนตัว ใช้วิธีบริหาร

จัดการงานโดยเรียงลำดับความสำคัญของงานตามความเร่งด่วนเพื่อให้สามารถวางแผนการทำงานไม่ให้กระทบต่อวันหยุดพักผ่อน และหน่วยงานควรมีกิจกรรมส่งเสริมสนับสนุนการด้านสุขภาพร่วมกันเพื่อสร้างความสมดุลการใช้ชีวิตส่วนตัวในที่ทำงาน

8. หน่วยงานควรสนับสนุนช่องทางในการเปิดโอกาสให้บุคลากรได้สร้างเครือข่ายการทำงานร่วม เช่น การส่งบุคลากรเป็นตัวแทนในการเข้าร่วมอบรม สัมมนา และประชุม เกิดการเรียนรู้จากคำแนะนำของผู้มีประสบการณ์ และบุคลากรควรได้รับการพัฒนาทักษะด้านการบริการ การสื่อสาร การประสานงาน รวมถึงบุคลิกภาพที่ดีให้เกิดความเชื่อมั่นและไว้วางใจ และหน่วยงานผลักดันให้บุคลากรทุกคนเข้าไปมีส่วนร่วมในโครงการหรือกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ทั้งที่หน่วยงานได้จัดทำขึ้นหรือได้รับการเชิญชวนจากหน่วยงานอื่น

สรุปและอภิปรายผล

สรุปผล

1. ระดับคุณภาพชีวิตการทำงานของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดกาฬสินธุ์ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับจากมากไปน้อยได้ดังนี้ 1) ด้านการมีบทบาทหน้าที่เชื่อมโยงกับสังคม รองลงมา 2) ด้านหลักกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม 3) ด้านความสมดุลระหว่างชีวิตการทำงานและชีวิตส่วนตัว 4) ด้านความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อน 5) ด้านสภาพแวดล้อม 6) ด้านความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน 7) ด้านการส่งเสริมการพัฒนาความสามารถและสมรรถนะในการปฏิบัติงาน และ 8) ด้านค่าตอบแทน อยู่ในระดับปานกลาง ตามลำดับ

2. ความผูกพันในองค์กรของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดกาฬสินธุ์ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก สามารถเรียงลำดับจากมากไปน้อย ดังนี้ 1) ด้านความมุ่งมั่นตั้งใจเพื่อประโยชน์องค์กร 2) ด้านการมีเป้าหมายค่านิยมขององค์กรร่วมกัน และ 3) ด้านความต้องการเป็นส่วนหนึ่งขององค์กรอยู่ในระดับปานกลาง ตามลำดับ

3. แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานที่และความผูกพันในองค์กรของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดกาฬสินธุ์

3.1 ด้านค่าตอบแทน ควรมีการพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงาน ด้านค่าตอบแทนเป็นอันดับแรก ควรสร้างมาตรการหรือนโยบายในการพิจารณาให้ค่าตอบแทนที่เหมาะสมกับปริมาณผลสัมฤทธิ์งานที่เกิดขึ้นจริงจากตัวชี้วัดความสำเร็จ และให้ความสำคัญกับตัวชี้วัดด้านคุณธรรม จริยธรรมในการปฏิบัติงาน กำหนดให้เพิ่มค่าตอบแทนที่นอกเหนือจากที่ได้โดยปกติอยู่แล้ว เช่น ค่าครองชีพชั่วคราว เงินเพิ่มสำหรับตำแหน่งผู้ปฏิบัติงานที่เสี่ยงภัย หรือเงินค่าตอบแทนพิเศษในระดับส่วนราชการ

3.2 ด้านสภาพแวดล้อม ควรเพิ่มและจัดสรรพื้นที่ห้องทำงานให้มีความเป็นส่วนตัว การควบคุม รวมถึงการเข้าถึงเอกสารข้อมูลที่สำคัญ มอบหมายผู้รับผิดชอบในการดูแลรักษาความสะอาดประจำจุด

ตรวจสอบความพร้อมด้านการซ่อมแซมบำรุงสิ่งของหรืออุปกรณ์ที่ชำรุด และระบบรักษาความปลอดภัยขณะปฏิบัติงาน

3.3 ด้านการส่งเสริมการพัฒนาความสามารถและสมรรถนะในการปฏิบัติงาน ควรจัดทำแผนพัฒนาบุคลากรเป็นประจำทุกปี โดยการวิเคราะห์บริบทหรือการสำรวจความต้องการภายในหน่วยงาน ส่งเสริมแนวปฏิบัติให้เกิดความรู้เพื่อนำไปพัฒนาจากกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีการประเมินสมรรถนะงานรายบุคคล การจัดการความรู้ (Knowledge Management: KM) เสริมสร้างวัฒนธรรม และแรงจูงใจในการพัฒนาตนเอง

3.4 ด้านความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน ควรสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเส้นทางความก้าวหน้าในสายอาชีพ (Career Path) และกระบวนการทางกฎหมายในการเลื่อนระดับตำแหน่ง สร้างแรงจูงใจในการเขียนผลงานและเตรียมความพร้อมเข้ารับการประเมินตามที่ระเบียบและหลักเกณฑ์กำหนด รวมถึงการสร้างความรู้ความตระหนักรู้ตามมาตรฐานตำแหน่งของบุคลากร

3.5 ด้านความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงาน ควรส่งเสริมให้มีกิจกรรมร่วมกัน มีการสอดแทรกทักษะการทำงานเป็นทีมจากการมอบหมายหน้าที่รับผิดชอบ จัดกิจกรรมพัฒนาองค์กร (Organization Development: OD) เพื่อพัฒนาความเป็นอยู่ของบุคลากรในการทำงาน

3.6 ด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม ควรผลักดันโดยการจัดโครงการให้ความรู้เพิ่มศักยภาพด้านกฎหมาย และมีทีมให้คำปรึกษาทางด้านกฎหมาย และจริยธรรมอย่างเป็นทางการ มีการชักจูงความเข้าใจโดยเฉพะกฎหมายที่ใช้ในการทำงานเป็นประจำก่อนการปฏิบัติหน้าที่ และส่งเสริมให้บุคลากรได้ปฏิบัติหน้าที่รับผิดชอบตามกฎหมายได้โดยอิสระ

3.7 ด้านความสมดุลระหว่างชีวิตการทำงานและชีวิตส่วนตัว ควรมีนโยบายในการสร้างระบบการทำงานยืดหยุ่นโดยในการตัดสินใจ การคิดวิเคราะห์ และวางแผนการปฏิบัติงานที่ชัดเจน พร้อมกับการตรวจสอบความคืบหน้าของงาน และควรหลีกเลี่ยงการให้ปฏิบัติหน้าที่ในวันหยุดหากไม่จำเป็นเร่งด่วน

3.8 ด้านการมีบทบาทหน้าที่เชื่อมโยงกับสังคม ควรสนับสนุนช่องทางให้บุคลากรสร้างเครือข่ายการทำงานร่วม โดยการเป็นตัวแทนในการเข้าร่วมอบรม สัมมนา และประชุม ส่งเสริมการพัฒนาทักษะการบริการ การสื่อสาร การประสานงาน มีแผนการดำเนินการโครงการหรือกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ (Corporate Social Responsibility: CSR)

อภิปรายผล

จากการวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานที่มีผลต่อความผูกพันในองค์กร กรณีศึกษา สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดกาฬสินธุ์ ผู้วิจัยมีประเด็นที่จะนำมาอภิปราย ดังนี้

1. ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดกาฬสินธุ์ มีคุณภาพชีวิตการทำงานในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการมีบทบาทหน้าที่ที่เชื่อมโยงกับสังคม รองลงมา ด้านหลักกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม ด้านความสมดุลระหว่างชีวิตการทำงานและชีวิตส่วนตัว ด้านความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงาน ด้านสภาพแวดล้อม ด้านความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน ด้านการส่งเสริมการพัฒนาความสามารถและสมรรถนะในการปฏิบัติงาน และด้านค่าตอบแทน ตามลำดับ โดยคุณภาพชีวิตการทำงานส่วนใหญ่ อยู่ในระดับมาก มีเพียงคุณภาพชีวิตการทำงานด้านค่าตอบแทนเพียงด้านเดียว กล่าวคือ ค่าตอบแทนที่ได้รับมีความเหมาะสมกับงานในตำแหน่งที่ปฏิบัติ ได้รับสวัสดิการและสิทธิประโยชน์ที่เหมาะสมกับตำแหน่งงาน มีความพึงพอใจต่อค่าตอบแทน เช่น เงินเดือน เงินประจำตำแหน่ง สิทธิประโยชน์ และสวัสดิการที่ได้รับเมื่อเทียบกับหน่วยงานหรือส่วนราชการอื่น ได้รับสวัสดิการและสิทธิประโยชน์ที่เพียงพอกับค่าครองชีพและสภาพเศรษฐกิจในปัจจุบัน และค่าตอบแทนที่ได้รับเพียงพอกับค่าครองชีพและสภาพเศรษฐกิจในปัจจุบัน ที่อยู่ในระดับปานกลาง และมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของกุลธิดา ไชยสุริโย (2562) ที่ได้ทำการวิจัยเรื่อง คุณภาพชีวิตในการทำงาน ความสุขในการทำงาน และความผูกพันต่อองค์กร ของข้าราชการสำนักงานปลัดกระทรวงคมนาคม ผลการวิจัยพบว่า ระดับคุณภาพชีวิตในการทำงานด้านค่าตอบแทน อยู่ในระดับปานกลาง โดยมีข้อสังเกตว่า เนื่องจากหน่วยงานดังกล่าวเป็นหน่วยงานราชการ ค่าตอบแทน เช่น เงินเดือนและค่าล่วงเวลา จึงมีอัตราต่ำกว่าหน่วยงานเอกชนและขาดเงินตอบแทนพิเศษ เช่น โบนัสประจำปี ส่งผลต่อรายได้ของบุคลากรและความสามารถในการใช้จ่ายในครัวเรือน และเป็นไปในแนวทางเดียวกันกับ ปัทม คันธรักษ์ (2565) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาความสมดุลของชีวิตการทำงานและคุณภาพชีวิตในการทำงานของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา โรงเรียนบ้านปงสนุก ผลการศึกษาพบว่า ความสมดุลของชีวิตการทำงานและคุณภาพชีวิตการทำงานด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือด้านค่าตอบแทน อยู่ในระดับปานกลาง โดยพบว่า สถานศึกษาอาจไม่มีสวัสดิการด้านการเงินเพื่อช่วยเหลือบุคลากรที่มีเหตุจำเป็นเร่งด่วน หรือ ยินดีที่จะทำงานล่วงเวลาเพื่อที่จะมีรายได้เพิ่มสำหรับการใช้จ่ายในชีวิตประจำวันและดูแลครอบครัว

ทั้งนี้ผู้วิจัยเห็นว่าอาจเป็นเพราะว่าข้าราชการกลุ่มดังกล่าว ยังมีเงินเดือนหรือค่าตอบแทนยังไม่เพียงพอในสถานการณ์หรือสภาพเศรษฐกิจ ณ ปัจจุบัน โดยเฉพาะกลุ่มข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาที่ปฏิบัติงาน ระดับปฏิบัติงาน ระดับชำนาญงาน ระดับปฏิบัติการ และระดับชำนาญการเนื่องจากกลุ่มข้าราชการดังกล่าวมีเพียงค่าตอบแทนที่เป็นเงินเดือนเพียงอย่างเดียว ซึ่งแตกต่างจากข้าราชการ ในระดับชำนาญการพิเศษ ซึ่งจะมีเงินประจำตำแหน่งนอกเหนือจากเงินเดือนอีกด้วย นอกจากนี้อาจเป็นเพราะว่าข้าราชการกลุ่มดังกล่าวส่วนใหญ่มีภาระค่าใช้จ่ายจากการเช่าที่พักสำหรับอยู่อาศัย ในขณะเดียวกันยังไม่มีสิทธิได้รับค่าเช่าบ้านตามระเบียบกฎหมายที่กำหนด

2. ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดกาฬสินธุ์ มีความผูกพัน

ในองค์กรในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านความมุ่งมั่นตั้งใจเพื่อประโยชน์องค์กรอยู่ในระดับมากที่สุด กล่าวคือ ความพยายามปรับปรุงและพัฒนาตนเองให้สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ความยินดีที่จะช่วยเหลือองค์กรเมื่อประสบปัญหา เต็มใจที่จะทำงานให้แล้วเสร็จถึงแม้ว่าจะอยู่นอกช่วงเวลาในการทำงาน ตามปกติแล้ว ความพยายามใช้ความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรมในการทำงาน และบุคลากรรับรู้ว่ามีส่วนร่วมในการดำเนินงานเมื่อหน่วยงานบรรลุเป้าหมายหรือประสบความสำเร็จ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ก้าวหน้า สงเนียม และ สุนทรี วรรณไพเราะ (2562) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างคุณภาพชีวิตการทำงานกับความผูกพันต่อองค์กรของครูในสถานศึกษาเอกชน สังกัดสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดพัทลุง ผลการวิจัยพบว่า ระดับความผูกพันในองค์กรของครูในสถานศึกษาเอกชน สังกัดสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดพัทลุง ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านความเต็มใจและทุ่มเทความสามารถในการปฏิบัติงานให้องค์กร รองลงมา คือ ด้านการมีเป้าหมายค่านิยมองค์กรร่วมกัน ซึ่งอยู่ในระดับมาก คือ บุคลากรเชื่อว่าหน่วยงานมีความน่าเชื่อถือและมั่นคง ยอมรับและปฏิบัติงานตามเป้าหมาย แนวทาง หรือนโยบายที่หน่วยงานกำหนดให้บรรลุผลสำเร็จ มีความคิดเห็นว่าหน่วยงานมีเป้าหมายที่ถูกต้องและสอดคล้องกับหลักกฎหมาย เต็มใจเข้าร่วมกิจกรรมที่หน่วยงานจัดทำขึ้น และรู้สึกภูมิใจที่ได้ทำงานให้กับหน่วยงาน และยังสอดคล้องกับพงค์ภักดิ์ วังเร็ว (2559) ทำการวิจัยเรื่อง คุณภาพชีวิตการทำงานและความผูกพันต่อองค์กรของเจ้าหน้าที่ สำนักงานคุมประพฤติ จังหวัดสมุทรปราการ ผลการวิจัยพบว่าเจ้าหน้าที่สำนักงานคุมประพฤติมีความผูกพันในองค์กรด้านความศรัทธาและยอมรับในเป้าหมายและคุณค่าขององค์กร อยู่ในระดับสูง แต่ในขณะเดียวกัน ด้านความต้องการเป็นส่วนหนึ่งขององค์กร สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดกาฬสินธุ์มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด กล่าวคือ ไม่รู้สึกกังวลที่จะทำงานให้กับหน่วยงาน แม้ว่าจะอาจมีการปรับปรุงโครงสร้างหรือยุบเลิกในอนาคตได้ มีความตั้งใจว่าจะทำงานให้กับหน่วยงานจนครบเวลาเกษียณอายุราชการ ไม่ประสงค์ที่จะลาออก/โอน/ย้ายตำแหน่งจากหน่วยงาน เมื่อเห็นว่าหน่วยงานอื่นมีค่าตอบแทนหรือเงินพิเศษที่มากกว่า ไม่ประสงค์ที่จะลาออก/โอน/ย้ายตำแหน่งจากหน่วยงาน เมื่อเห็นว่าหน่วยงานอื่นมีความก้าวหน้าในตำแหน่งงานที่สูงกว่า และไม่ประสงค์ที่จะลาออก/โอน/ย้ายตำแหน่งจากหน่วยงาน เมื่อเห็นว่าหน่วยงานอื่นมีสวัสดิการ หรือสิทธิประโยชน์อื่นใดมากกว่าที่ได้รับในปัจจุบัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ พงค์ภักดิ์ วังเร็ว (2559) ทำการวิจัยเรื่อง คุณภาพชีวิตการทำงานและความผูกพันต่อองค์กรของเจ้าหน้าที่ สำนักงานคุมประพฤติ จังหวัดสมุทรปราการ ผลการวิจัยพบว่า เจ้าหน้าที่สำนักงานคุมประพฤติมีความผูกพันในองค์กรด้านความปรารถนาที่จะยังคงความเป็นสมาชิกขององค์กร อยู่ในระดับสูง อาจเนื่องมาจากความแตกต่างของบริบทการทำงาน โครงสร้างภายในวัฒนธรรมในองค์กรหรือนโยบายระหว่างองค์กร และไม่สอดคล้องกับ ก้าวหน้า สงเนียม และ สุนทรี วรรณไพเราะ (2562) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างคุณภาพชีวิตการทำงานกับความผูกพันต่อองค์กรของครูในสถานศึกษาเอกชน สังกัดสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดพัทลุง ผลการวิจัยพบว่า ระดับความผูกพันในองค์กรของครูในสถานศึกษาเอกชน สังกัดสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดพัทลุง ในด้านความปรารถนาที่จะ

รักษาความเป็นสมาชิกภาพขององค์กร อยู่ในระดับมาก โดยพบว่าโรงเรียนเอกชนและผู้บริหารจะให้ความสำคัญและสร้างความมั่นใจแก่ครูเกี่ยวกับความมั่นคงของการทำงาน ทำให้ครูมีความเชื่อมั่นว่าไม่ถูกให้ออกจากงานกลางคัน ทั้งนี้ ถึงแม้ผลการวิจัยมีความไม่สอดคล้องกันในส่วนของค่าเฉลี่ยระดับความผูกพันด้านความต้องการเป็นส่วนหนึ่งขององค์กรสำนักงานคุมประพฤติจังหวัดสมุทรปราการ และสถานศึกษาเอกชนสังกัดสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดพัทลุง ที่อยู่ในระดับสูง แต่ผลการศึกษาในภาพรวมกลับพบว่าด้านความผูกพันต่อองค์กร ในด้านการคงอยู่กับองค์กรมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับด้านอื่น ๆ

ผู้วิจัยพบข้อสังเกตว่าข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาในสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดกาฬสินธุ์ ยังมีความมุ่งมั่นตั้งใจในการปฏิบัติหน้าที่เพื่อประโยชน์ขององค์กร และยังให้ความสำคัญและมีเป้าหมายร่วมกับองค์กร แต่ยังไม่สามารถยืนยันได้ว่าจะสามารถทำงานให้กับองค์กรจนเกษียณอายุราชการหรือไม่ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ข้าราชการบางส่วนอาจมีภูมิลำเนาที่อยู่นอกพื้นที่หรืออยู่ต่างจังหวัดที่ตั้งของหน่วยงานทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายตำแหน่งงานกลับภูมิลำเนาตามปกติ และนอกเหนือจากนี้ ข้าราชการบางส่วนอาจต้องการความก้าวหน้าหรือการเติบโตในตำแหน่ง ตัวอย่างเช่น การเลื่อนตำแหน่งในประเภทวิชาการ ระดับชำนาญการพิเศษ ซึ่งมีจะต้องมีการคัดเลือกหรือมีความจำกัดในการเลื่อนตำแหน่ง โดยข้าราชการที่จะเลื่อนตำแหน่งในระดับดังกล่าว ต้องสมัครเข้ารับการคัดเลือกในตำแหน่งและเลขที่ตำแหน่งที่ว่างตามประกาศทั่วประเทศ ซึ่งจะแตกต่างกับตำแหน่งในระดับปฏิบัติการหรือระดับชำนาญการซึ่งสามารถเลื่อนตำแหน่งได้ด้วยตำแหน่งและเลขที่ตำแหน่งในสังกัดเดิม สอดคล้อง ผู้ให้สัมภาษณ์ข้อมูลคนที่ 1 เมื่อวันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2568 ในประเด็นคุณภาพชีวิตการทำงานด้านความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน โดยกล่าวว่า ความก้าวหน้าของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา มีความชัดเจนและมีการประกาศตำแหน่งว่างจากสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดทั่วประเทศ ดังนั้นก็มีโอกาสเป็นไปได้ที่ข้าราชการจะเคลื่อนย้ายตำแหน่งตามโอกาสความก้าวหน้า

3. แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานและความผูกพันในองค์กร สังกัดสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดกาฬสินธุ์ จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 10 คน พบว่า บุคลากรส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงาน โดยเฉพาะในด้านค่าตอบแทน เช่น เงินเดือน สวัสดิการ หรือสิทธิประโยชน์ที่บุคลากรได้รับจากการปฏิบัติหน้าที่ ซึ่งเห็นว่าองค์ประกอบดังกล่าวมีความสำคัญเป็นอย่างมาก ถือเป็นภาระที่บรรเทาผลกระทบประเมิณผลการปฏิบัติราชการในแต่ละรอบที่ผ่านมา ถึงแม้การให้ได้รับค่าตอบแทนหรือเงินเดือนจะเป็นไปตามกฎหมายหรือระเบียบของทางราชการ ในขณะที่เดียวกันกระบวนการพิจารณา ก็อาจมีผลต่อสภาพจิตใจ ความมุ่งมั่น การยอมรับ และประสิทธิภาพการทำงาน เช่นเดียวกับการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้านคุณภาพชีวิตการทำงานและความผูกพันในองค์กรของสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดกาฬสินธุ์ ผู้วิจัยมองว่าการที่ค่าตอบแทนอยู่ในระดับปานกลาง อาจมีผลต่อแรงจูงใจ ประสิทธิภาพการทำงาน และการรักษาบุคลากรในระยะยาว ซึ่งประเด็นดังกล่าวสอดคล้องกับทฤษฎีความผูกพันในองค์กร อันได้แก่ การมีเป้าหมาย และค่านิยมขององค์กรร่วมกัน ความมุ่งมั่นตั้งใจเพื่อประโยชน์ขององค์กร และความต้องการเป็น

ส่วนหนึ่งในองค์กร จึงควรพิจารณามาตรการปรับปรุงเงินเดือน สวัสดิการ หรือสิทธิประโยชน์ที่บุคลากรได้รับจากการปฏิบัติหน้าที่ นอกจากนี้ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตการทำงาน สะท้อนให้เห็นว่าด้านการมีบทบาทหน้าที่เชื่อมโยงกับสังคม มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดเมื่อเทียบกับด้านอื่น และจากข้อมูลการสัมภาษณ์บุคลากรส่วนใหญ่ให้ความสำคัญมากเช่นกัน เพราะการมีบทบาทหน้าที่เชื่อมโยงกับสังคมหรือการทำความดีประโยชน์ให้กับสังคม ถือเป็นจุดมุ่งหมายสำคัญของหน่วยงานราชการ ควรได้รับการพัฒนาเพื่อเป็นการรักษามาตรฐานและเสริมสร้างให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ผู้วิจัยพิจารณาเสนอแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานและความผูกพันในองค์กร โดยปรับปรุงด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด รักษาและเสริมสร้างด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ตามลำดับ ดังนี้

1) ด้านค่าตอบแทน ควรสร้างมาตรการหรือนโยบายในการพิจารณาให้ค่าตอบแทนที่เหมาะสมกับปริมาณผลสัมฤทธิ์ของงานที่เกิดขึ้นจริงจากตัวชี้วัดความสำเร็จ และควรเพิ่มค่าตอบแทนที่นอกเหนือจากที่ได้โดยปกติอยู่แล้ว เช่น สวัสดิการ ค่าครองชีพชั่วคราว เงินเพิ่มสำหรับตำแหน่งผู้ปฏิบัติงานที่เสี่ยงภัย หรือเงินค่าตอบแทนพิเศษตามระดับค่าเป้าหมาย สอดคล้องกับ ชลิตา ละม้ายพันธุ์ และ แสงจิตต์ ไตแสง (2567) ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอ่างทอง ผลการวิจัยพบว่า ด้านค่าตอบแทนที่เหมาะสมหน่วยงานควรมีการปรับเลื่อนค่าตอบแทนและพิจารณาเกี่ยวกับค่าตอบแทนให้มีความเหมาะสมกับลักษณะงาน และควรหาแนวทางให้สวัสดิการเพิ่มเติมเพื่อเป็นขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน

2) ด้านการมีบทบาทหน้าที่เชื่อมโยงกับสังคม ควรเปิดโอกาสให้บุคลากรได้สร้างเครือข่ายการทำงานร่วม เช่น การอบรม สัมมนา และประชุมให้เกิดการเรียนรู้จากคำแนะนำของผู้มีประสบการณ์ และบุคลากรควรได้รับการพัฒนาทักษะด้านการบริการ การสื่อสาร การประสานงาน รวมถึงบุคลิกภาพที่ดีให้เกิดความเชื่อมั่นและไว้วางใจ หน่วยงานผลักดันให้บุคลากรทุกคนเข้าไปมีส่วนร่วมในการโครงการหรือกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ทั้งที่หน่วยงานได้จัดทำขึ้นหรือได้รับการเชิญชวนจากหน่วยงานอื่น สอดคล้องกับ ศรีทิพย์ โฉมทอง (2566) ได้ทำการวิจัยเรื่อง คุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานของข้าราชการธุรการ สำนักงานเลขาธิการสำนักงานอัยการสูงสุด ผลการวิจัยพบว่า ด้านความรับผิดชอบต่อสังคม สิ่งที่ต้องพัฒนา คือ ควรมีความภูมิใจในอาชีพและองค์กรของตนที่ได้ปฏิบัติหน้าที่ในองค์กร และได้รับรู้อำนาจของตนได้ทำประโยชน์และรับผิดชอบต่อสังคม และองค์กรของให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรม ที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม และควรมีกิจกรรมการทำงานที่เน้นไปในลักษณะที่ได้ช่วยเหลือสังคมเป็นประจำทั้งทางตรงและทางอ้อม

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

จากการศึกษาแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานและความผูกพันในองค์กรของสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดกาฬสินธุ์ ผู้วิจัยเสนอแนวทางการนำไปปรับใช้ ดังนี้

1. ด้านค่าตอบแทน ควรมีนโยบายในการกำหนดค่าตอบแทนให้มีความเหมาะสมกับผลสัมฤทธิ์ของงาน โดยให้ความสำคัญกับพฤติกรรมการปฏิบัติราชการ มีความยุติธรรมกับทุกฝ่าย และเพียงพอกับสภาพเศรษฐกิจในปัจจุบัน

2. ด้านสภาพแวดล้อม ควรปรับปรุงสถานที่ทำงานให้เพียงพอและเหมาะสม การจัดระเบียบห้องทำงาน ห้องประชุมส่วนกลางที่สามารถรองรับบุคลากรทุกส่วน รวมถึงให้ความสำคัญกับสุขอนามัยโดยการรักษาความสะอาดบริเวณหน่วยงาน และการเตรียมความพร้อมด้านอุปกรณ์อำนวยความสะดวกต่างๆ ให้สามารถทำงานได้อย่างราบรื่น

3. ด้านการส่งเสริมการพัฒนาความสามารถและสมรรถนะในการปฏิบัติงาน ควรเสริมสร้างแรงจูงใจในการพัฒนาตนเอง ผลักดันการเรียนรู้ที่สามารถนำไปใช้พัฒนาต่อยอด และปรับใช้ในการทำงาน รวมถึงสร้างโอกาสให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้หลักจากได้รับการพัฒนาทั้งด้านวิชาการ และด้านอื่นๆ จากการจัดกิจกรรมหรือโครงการ หรือมีการสำรวจความต้องการพัฒนาในด้านที่สนใจ

4. ด้านความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน หน่วยงานควรจัดทำเส้นทางความก้าวหน้าของแต่ละสายงาน รวมถึงสร้างความรู้เข้าใจในแนวทางที่สามารถเติบโตได้ในอนาคต ให้ความรู้เกี่ยวกับการบริหารทรัพยากรบุคคล การเลื่อนระดับตำแหน่ง จากระเบียบ หลักเกณฑ์ ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงควรได้รับคำชี้แนะจากผู้บังคับบัญชา

5. ด้านความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงาน หน่วยงานควรมอบหมายงานที่สามารถสอดแทรกการปฏิบัติงานร่วมกันเพื่อฝึกการเป็นผู้นำ ผู้ตาม หรือผู้ให้การสนับสนุน รวมถึงการปลูกฝังทัศนคติและแนวปฏิบัติที่ดีต่อเพื่อนร่วมงาน การเข้าใจและยอมรับฟังความคิดเห็น การฝึกใช้ทักษะในการพูดหรือการสื่อสาร การแสดงออกทางความรู้สึก และการเรียนรู้ที่จะเข้าใจบริบทความแตกต่าง

6. ด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม ควรสนับสนุนให้มีโครงการในการอบรมความรู้ด้านกฎหมายที่จำเป็น หรือที่สนใจ มีการซักซ้อมความเข้าใจก่อนปฏิบัติงาน รวมถึงมีระบบร้องเรียนที่เป็นธรรม และสามารถเข้าถึงได้ง่าย

7. ด้านความสมดุลระหว่างคุณภาพชีวิตการทำงานและชีวิตส่วนตัว ควรสร้างระบบการทำงานที่มีความยืดหยุ่นทางความคิดและระยะเวลา เพื่อให้บุคลากรได้ทำงานอย่างเต็มศักยภาพ กระตุ้นการทำงานอย่างเหมาะสม และจัดกิจกรรมที่ช่วยผ่อนคลายความเครียดจากการทำงานเป็นประจำ

8. ด้านการมีบทบาทเชื่อมโยงกับสังคม ควรฝึกทักษะด้านการสื่อสาร หรือการประสานงาน การสร้างเครือข่ายการทำงาน การพัฒนาบุคลิกภาพทั้งภายในและภายนอกให้เกิดความน่าเชื่อถือ มีความเป็นมืออาชีพ ในการให้บริการ และหน่วยงานควรส่งเสริมการมีจิตสาธารณะจาก

2. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

การนำผลการศึกษาไปใช้ในการวางแผนหรือจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานของบุคลากร สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดกาฬสินธุ์ หรือหน่วยงานทางการศึกษาอื่นในระดับภูมิภาค

3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ข้อเสนอแนะต่อทฤษฎี ควรขยายหรือทดสอบกรอบแนวคิดของ Walton และ Allen & Meyer ในบริบทการศึกษาไทยเพื่อเสนอแนะแนวทางปฏิบัติให้กับผู้บริหารหน่วยงานทางการศึกษา ต่อไป

2. ควรมีการศึกษาแนวทางการปรับปรุงคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาที่ขยายกว้างมากขึ้น เช่น หน่วยงานที่อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานศึกษาธิการภาค ซึ่งประกอบด้วยสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดในพื้นที่ เช่น สำนักงานศึกษาธิการภาค 12 ซึ่งประกอบด้วย สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดร้อยเอ็ด สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดมหาสารคาม สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดขอนแก่น และสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นต้น ซึ่งจะช่วยให้ผลการศึกษามีความชัดเจน ครอบคลุมบริบทและสภาพโดยรวมของหน่วยงานที่มีลักษณะเดียวกัน

3. ควรศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านคุณภาพชีวิตการทำงานและความผูกพันในองค์กรเพิ่มเติม

4. ควรศึกษาปัจจัยด้านอื่นที่เกี่ยวข้องกับความผูกพันในองค์กร สำนักงานศึกษาธิการจังหวัด หรือหน่วยงานทางการศึกษาอื่น หรือแนวคิดทฤษฎียุคใหม่ เพื่อให้สะท้อนมุมมองที่แตกต่างและหลากหลายมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

ก้าวหน้า สงเนียม และ วรณไพเราะ. (2562). *ความสัมพันธ์ระหว่างคุณภาพชีวิตการทำงานกับความผูกพันต่อองค์กรของครูในสถานศึกษาเอกชนสังกัดสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดพัทลุง*. 20th NGRC 2019, 1895–1904. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

<https://app.gs.kku.ac.th/gs/th/publicationfile/item/20th-ngrc-2019/HMP4/HMP4.pdf>

กุลธิดา ไชยสุริโย. (2562). *คุณภาพชีวิตในการทำงาน ความสุขในการทำงาน และความผูกพันต่อองค์กรของข้าราชการสำนักงานปลัด กระทรวงคมนาคม*.

https://digital.library.tu.ac.th/tu_dc/frontend/Info/item/dc:179429

จิราภรณ์ สอนดี และ อภิสิทธิ์ ตั้งเกียรติศิลป์. (2564). *คุณภาพชีวิตในการทำงานและความผูกพันต่อองค์กร*

ของพนักงานมหาวิทยาลัยสายวิชาการ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัย
ปทุมธานี*, 13(2), 559–572.

ชลิตา ละม้ายพันธุ์ และ แสงจิตต์ ไต้แสง. (2567). การพัฒนาคุณภาพชีวิตในการทำงานที่ส่งผลต่อ
ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา
อ่างทอง. *วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมการบริหารคน*, 7(3), 26–40.

ฐิติกร ต่วนชะเอม. (2566). *คุณภาพชีวิตการทำงานของข้าราชการพลเรือนสามัญของกรมกิจการสตรีและ
สถาบันครอบครัว* (ส่วนกลาง) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. รัฐประศาสน
ศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

นุสิทธิ์ และ สมสงวน (2562). คุณภาพชีวิตการทำงานและพฤติกรรมการทำงานเป็นพนักงานที่ดีของพนักงานธนาคาร
อาคารสงเคราะห์เขต 4 นครสวรรค์. *วารสารวิทยาการจัดการมหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม*,
1(1), 71–81. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/jmspsru/article/view/212296>

รัชชัย เอ็บศรี. (2563). *ความสัมพันธ์ระหว่างความผูกพันต่อองค์กรกับประสิทธิผลในการปฏิบัติงาน
ของพนักงานเทศบาลนครนนทบุรี อำเภอเมืองนนทบุรี จังหวัดนนทบุรี* (งานวิจัยค้นคว้าอิสระ).
มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ปัทม์ คันธรักษ์. (2565). *การศึกษาความสมดุลของชีวิตการทำงานและคุณภาพชีวิตในการทำงานของ
ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา โรงเรียนบ้านปงสนุก*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต,
มหาวิทยาลัยพะเยา). ฐานข้อมูลคลังปัญญาดิจิทัล มหาวิทยาลัยพะเยา (UP Digital Collections:
UPDC).

พิมพ์ลักษณ์ ภูนะพงศ์. (2565). *ความสัมพันธ์ระหว่างคุณภาพชีวิตการทำงานกับความผูกพันต่อองค์กร:
กรณีศึกษา บุคลากรหน่วยงานในส่วนกลาง สำนักงานศาลยุติธรรม* (งานวิจัยยังไม่ได้ตีพิมพ์).

พงศ์ภักดิ์ วังเร็ว. (2559). *คุณภาพชีวิตการทำงานและความผูกพันต่อองค์กรของเจ้าหน้าที่สำนักงานคุม
ประพฤติ จังหวัดสมุทรปราการ*. <https://buuir.buu.ac.th/xmlui/handle/1234567890/11794>

ศรทิพย์ โฉมทอง. (2566). *คุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานของข้าราชการธุรการ สำนักงานเลขาธิการสำนักงาน
อัยการสูงสุด*. สาขาการบัญชี. คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

เศกสิน ศรีวัฒนานุกุลกิจ. (2541). *คุณภาพชีวิตการทำงานของแรงงานไทยในญี่ปุ่น: ศึกษากรณีแรงงานนอก
กฎหมาย: รายงานการวิจัย = Quality of working life of Thai labors in Japan: Case study
of illegal workers* [Research report]. คณะสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
<https://cmudc.library.cmu.ac.th/frontend/Info/item/dc:31949>

สถาบันเสริมสร้างขีดความสามารถมนุษย์สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย. (2552). *แนะนำ MSQWL* [ระบบ
ออนไลน์]. สืบค้นเมื่อ 3 มกราคม 2567, จาก <http://www.qwlthai.com>

- สถาบันส่งเสริมความปลอดภัย อาชีวอนามัย และสภาพแวดล้อมในการทำงาน (สสปท.). (2562, 7 กุมภาพันธ์). คุณภาพชีวิตในการทำงาน (Quality of Working Life). <https://www.tosh.or.th/index.php/blog/item/475-quality-of-working-life>
- อิทธิพงษ์ อินทุง. (2562). ปัจจัยด้านคุณภาพชีวิตในการทำงานของบุคลากรที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กร: กรณีศึกษา พนักงานราชการสังกัดกรมศุลกากร (สารนิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาวิชา รัฐประศาสนศาสตร์). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Allen, N. J., & Meyer, J. P. (1990). The measurement and antecedents of affective, continuance, and normative commitment to the organization. *Journal of Occupational Psychology*, 63 (1), 1–18.
- Best, J. W. (1977). *Research in education* (3rd ed.). Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Guest, D. E. (2017). Human resource management and employee well-being: Towards a new analytic framework. *Human Resource Management Journal*, 27(1), 22–38.
- Huse, E. F., & Cummings, T. G. (1985). *Organization Development and Change* (3rd ed.). West Publishing Company.
- International Labour Organization. (2013). *Decent work indicators: Guidelines for producers and users of statistical and legal framework indicators*. Geneva: ILO
- Sirgy, M. J., Efraty, D., Siegel, P., & Lee, D. J. (2001). *A new measure of quality of work life (QWL) based on need satisfaction and spillover theories*. *Social Indicators Research*, 55(3), 241–302.
- Walton, R. E. (1973). Quality of working life: What is it? *Sloan Management Review*, 15(1), 11–21.

บทปริทัศน์หนังสือ:

ทฤษฎีเสรีภาพทางการเมือง: บทวิเคราะห์ความคิดของไอแซอาร์ท เบอร์ลิน

Book Review:

**A Theory of Political Liberty: An Analysis of
Isaiah Berlin's Thought**

[Received: May 5, 2025; Revised: June 11, 2025; Accepted: June 17, 2025]

ปกรณ์เกียรติ อัครรักษ์โสภณ

นักวิชาการอิสระ

Pakornkiat Asawaraksophon

Independent Scholar

CORRESPONDING AUTHOR

Pakornkiat Asawaraksophon, Independent Scholar, Thailand.

E-mail: aleklovelove@gmail.com

บทนำ

ศักดิ์สิทธิ์ ฆารเลิศ. (2566). **ทฤษฎีเสรีภาพทางการเมือง: บทวิเคราะห์ความคิดของไอซอาห์ เบอ์ลิน**. ร้อยเอ็ด: สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะนิติรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด.

สภาวะเสรีภาพทางการเมืองโลกในปัจจุบัน กล่าวได้ว่า ในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา โลกได้เผชิญกับการถดถอยของเสรีภาพทางการเมืองอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะในปี ค.ศ. 2024 ที่ผ่านมารายงานของ Freedom House¹ (2025) ระบุว่า มี 60 ประเทศ ที่เสรีภาพทางการเมือง และสิทธิพลเมืองลดลง ขณะที่ มีเพียง 34 ประเทศเท่านั้น ที่มีความก้าวหน้าในด้านนี้ ตัวอย่างของประเทศที่เสรีภาพถดถอย ได้แก่ เอลซัลวาดอร์ เฮติ คูเวต และตูนิเซีย ส่วนประเทศที่เสรีภาพพัฒนาขึ้น ได้แก่ บังกลาเทศ ภูฏาน ศรีลังกา ซีเรีย ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงภาพรวมของระบบการเมืองโลกที่มีการผันผวนสูง และเต็มไปด้วยความเปราะบางต่อเสรีภาพของพลเมือง

การเลือกตั้งระดับชาติจำนวนมากยังคงถูกบ่อนทำลายด้วยความรุนแรง การลอบสังหารผู้สมัคร การโจมตีหน่วยเลือกตั้ง และการปราบปรามการประท้วงหลังเลือกตั้ง ส่งผลให้การแสดงออกทางการเมืองกลายเป็นกิจกรรมที่มีความเสี่ยงในหลายประเทศ โดยกว่า 40% ของประเทศ ที่จัดการเลือกตั้งต้องเผชิญกับเหตุการณ์ดังกล่าว (Freedom House, 2025) ปรัชญาการนี้ไม่เพียงเป็นภัยต่อเสรีภาพของพลเมืองเท่านั้น แต่ยังบ่อนทำลายความน่าเชื่อถือของประชาธิปไตยในระดับโลกอย่างลึกซึ้ง

สำหรับความท้าทายของเสรีภาพโลกในอนาคต แม้สังคมโลกจะมีความตื่นตัวเกี่ยวกับเสรีภาพมากขึ้น แต่กระแสการกลับคืนสู่อำนาจนิยมในหลายภูมิภาค ยังคงเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการสร้างเสริมเสรีภาพทาง

---

¹ Freedom House เป็นองค์กรวิจัยและรณรงค์ด้านการประเมินและส่งเสริมประชาธิปไตยระดับโลก ซึ่งตั้งอยู่ในสหรัฐอเมริกา

การเมืองในระยะยาว โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อแนวคิดประชาธิปไตยถูกท้าทายด้วยวาทกรรมแห่งความมั่นคง วัฒนธรรมประเพณี และอุดมการณ์แห่งรัฐเดี่ยว การจำกัดเสรีภาพจึงมักถูกอธิบายว่าเป็น "สิ่งจำเป็น" ต่อความเป็นระเบียบของสังคม สถานการณ์เช่นนี้ทำให้เสรีภาพกลายเป็นสิ่งที่มีอยู่แต่ในระดับสัญลักษณ์ มากกว่าการปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวันของพลเมือง ขณะเดียวกัน ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีก็กลายเป็นดาบสองคม กล่าวคือ แม้จะช่วยให้การสื่อสารและการรวมตัวของภาคพลเมืองมีความคล่องตัวมากขึ้น แต่ก็เพิ่มขีดความสามารถของรัฐ ในการควบคุม เสาะหา และสอดส่องพลเมืองอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ผ่านระบบดิจิทัลในรูปแบบต่าง ๆ ปัจจัยเหล่านี้ล้วนส่งผลต่อความเป็นไปได้ในการปฏิบัติตามเสรีภาพขั้นพื้นฐาน โดยเฉพาะเสรีภาพในการแสดงออก และการมีส่วนร่วมทางการเมือง

ด้วยเหตุนี้ บทบาทของนักปรัชญาและทฤษฎีการเมืองด้านเสรีภาพที่มีต่อการนำไปปฏิบัติจริงในโลกจึงมีความสำคัญ เพราะในบริบทของความท้าทายระดับโลกดังกล่าว แนวคิดทางปรัชญาและทฤษฎีการเมืองมีบทบาทสำคัญในการวางรากฐานทางความคิดและชี้ทิศทางในการพัฒนาแนวนโยบายสาธารณะและวัฒนธรรมทางการเมือง ซึ่งในบรรดานักปรัชญาและทฤษฎีการเมืองทั้งหลายในโลก หนึ่งในผู้ที่มีอิทธิพลอย่างยิ่ง ต่อการสร้างความสำเร็จ เรื่องเสรีภาพทางการเมือง คือ Isaiah Berlin ผู้เสนอทฤษฎีการเมืองที่ชี้ให้เห็นถึงเสรีภาพเชิงลบ (negative liberty) และเสรีภาพเชิงบวก (positive liberty) ซึ่งได้กลายเป็นกรอบแนวคิดหลักของการวิเคราะห์การเมืองในแวดวงรัฐศาสตร์ร่วมสมัยของโลก

Berlin ได้เสนอให้มองเสรีภาพมิใช่เพียงการปลอดจากการแทรกแซงจากภายนอกเท่านั้น (เสรีภาพเชิงลบ) แต่ยังรวมถึงการมีอำนาจในการกำหนดทิศทางชีวิตตนเองอย่างมีเหตุผล (เสรีภาพเชิงบวก) อย่างไรก็ตาม เขาได้เตือนว่าเสรีภาพเชิงบวกมีความเสี่ยงที่จะถูกใช้เป็นข้ออ้าง ในการใช้อำนาจรัฐแบบเบ็ดเสร็จภายใต้แนวคิดที่ว่า “รัฐรู้ดีกว่าประชาชนว่าควรมีเสรีภาพในรูปแบบใด” ดังนั้น บทบาทของนักปรัชญาการเมืองจึงไม่เพียงแต่เป็นผู้ชี้ทางความคิด แต่ยังทำหน้าที่เป็นผู้เตือนภัย และถ่วงดุลความชอบธรรมของอำนาจในการนิยามเสรีภาพแทนประชาชนคนธรรมดา

เป้าหมายของการนำเสนอบทปริทัศน์หนังสือในครั้ง นี้ คือ เพื่อเสนอการทำความเข้าใจแนวคิดเสรีภาพของ Berlin ในมิติที่ลึกซึ้งและเชื่อมโยงกับสถานการณ์ทางการเมืองร่วมสมัย โดยมุ่งหมายให้ผู้อ่านเห็นถึงพลวัตของแนวคิด “เสรีภาพ” ทั้งในเชิงปรัชญา ประวัติศาสตร์และการนำไปปรับใช้ในทางปฏิบัติ ในระดับโลกและระดับชาติ โดยเฉพาะในประเทศที่กำลังเผชิญกับภาวะการจำกัดสิทธิและเสรีภาพอย่างต่อเนื่อง

บทปริทัศน์หนังสือนี้ ไม่เพียงต้องการวิเคราะห์ทฤษฎีในระดับแนวคิด หากยังต้องการตั้งคำถามสำคัญต่อการเมืองร่วมสมัยว่า เราจะสร้างสมดุลระหว่างเสรีภาพเชิงลบและเชิงบวกได้อย่างไร ? รัฐจะมีบทบาทอย่างไรในฐานะผู้พิทักษ์ หรือผู้ลดทอนเสรีภาพ ? และสุดท้าย ปัจเจกบุคคลจะสามารถธำรงเสรีภาพของตนไว้ได้อย่างไร ในโลกที่เต็มไปด้วยแรงกดดันทางอำนาจ การเฝ้าระวัง และการครอบงำทางวัฒนธรรม ? คำถามเหล่านี้จะถูกขบคิดผ่านกรอบแนวคิดของ Berlin อย่างเข้มข้นตลอดบทปริทัศน์นี้ ซึ่งหวัง

ว่าจะช่วยเปิดพื้นที่ในการสนทนา แลกเปลี่ยน และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมการเมืองในระยะยาวของประเทศที่ขาดแคลนเสรีภาพ

เกี่ยวกับบรรณาธิการเล่ม

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์สิทธิ์ ฆารเลิศ ปัจจุบันเป็นอาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะนิติรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด สำเร็จการศึกษารัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต (ร.ด.) จากมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช รัฐศาสตรมหาบัณฑิต (ร.ม.) จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ รัฐศาสตรบัณฑิต (ร.บ.) จากมหาวิทยาลัยมหาสารคาม มีงานเขียนประเภทหนังสือชิ้นสำคัญ คือ **ทฤษฎีเสรีภาพทางการเมือง: บทวิเคราะห์ความคิดของไอโซอาห์ เบอร์ลิน (2023) ปรัชญาการเมืองเพื่อเสรีนิยมประชาธิปไตย ว่าด้วยจอห์น สจีวิต มิลล์** กับการต่อต้านทรราชเสียงข้างมาก (2021), **พลเมืองเสรีประชาธิปไตย (2018)** เป็นอาทิ นอกจากนี้ ยังมีงานเขียนประเภทบทความที่ได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารวิชาการ คือ **เหตุผลอันชอบธรรมสำหรับสิทธิในการกบฏต่อทรราช ในทฤษฎีการเมืองของโรมัส เพน (2023) บทปริทัศน์หนังสือ: ปรัชญาการเมือง: คืออะไร และทำไมถึงสำคัญ (2023) ความคิดทางการเมืองของจอห์น สจีวิต มิลล์: ว่าด้วยแนวทางการป้องกันทรราชของเสียงข้างมาก (2022) แนวคิดที่ว่าด้วยเสรีภาพเชิงบวกของอิสยาห์ เบอร์ลิน (2022) เสรีภาพเชิงลบคืออะไร ? : บทวิเคราะห์อิสยาห์ เบอร์ลิน (2021) ชีวิต การศึกษา และผลงานของจอห์น สจีวิต มิลล์ (2020)** เป็นอาทิ

อีกทั้ง ยังเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญด้านแนวคิด ทฤษฎี และปรัชญาการเมืองเกี่ยวกับเสรีนิยมประชาธิปไตย

สามารถติดต่อและติดตามผลงานของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์สิทธิ์ ฆารเลิศ ได้ที่ช่องทาง ดังนี้

1. E-mail: saksitkarlers@gmail.com

2. Academia.edu: <https://independent.academia.edu/SaksitKarlers>

สาระสำคัญของหนังสือ

บทที่ 1 บทนำ บทนี้ได้ชี้ให้เห็นว่า แนวคิดเรื่อง “เสรีภาพ” ได้รับการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงมาตลอดประวัติศาสตร์การเมือง โดยมีรากฐานจากยุคโบราณจนถึงยุคร่วมสมัย เริ่มจากยุคกรีกโบราณ ที่มองว่าเสรีภาพเป็นสถานภาพของผู้ที่ไม่เป็นทาส โดยมีนัยทางสังคมไม่ใช่ในเชิงสิทธิ ต่อมาในยุคโรมัน เสรีภาพหมายถึงสิทธิที่ได้รับรองโดยกฎหมาย ในขณะที่ยุคคริสต์ตอนต้นและยุคกลาง เสรีภาพมีความหมายในเชิงศีลธรรมและศาสนา มากกว่าจะเป็นสิทธิเสรีภาพของบุคคล แนวคิดเรื่องเสรีภาพในฐานะสิทธิของปัจเจกบุคคลเริ่มชัดเจนในยุคสมัยใหม่ เช่น Hobbes, Locke, และ Rousseau ซึ่งเป็นนักคิดคนสำคัญในยุคสมัยใหม่ ได้นิยามเสรีภาพในแง่ของธรรมชาติ ความมีเหตุผล สิทธิในการคุ้มครองตนเอง และการควบคุมตนเอง ในขณะที่

Machiavelli มองเสรีภาพว่าเป็นหน้าที่ของพลเมืองในการปกป้องรัฐ ในยุคแห่งการรู้แจ้ง มีนักคิดอย่าง Mill และ Tocqueville ที่ได้ชี้ให้เห็นถึงภัยอันตรายของเผด็จการเสียงข้างมาก และสังคมที่จำกัดเสรีภาพของปัจเจกบุคคล โดย Mill เสนอว่าการแสดงออกที่ไม่เป็นอันตรายต่อผู้อื่น ควรได้รับการคุ้มครอง ต่อมาพอเข้าสู่ศตวรรษที่ 20-21 แนวคิดเสรีภาพได้รับการทบทวนใหม่ โดยนักคิดร่วมสมัย เช่น Arendt ซึ่งเน้นเสรีภาพในฐานะการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยเชื่อมโยงเสรีภาพกับการใช้อำนาจร่วมกันของพลเมือง ขณะที่ Berlin ได้นำเสนอแนวคิดสำคัญสองประการคือ "เสรีภาพเชิงลบ" (negative liberty) และ "เสรีภาพเชิงบวก" (positive liberty) ซึ่งได้มีอิทธิพลอย่างลึกซึ้งต่อการเมืองร่วมสมัยและกลายเป็นกรอบวาทกรรมหลักในการศึกษาทฤษฎีเสรีภาพทางการเมือง จากที่ได้กล่าวมาในข้างต้น บทนี้จึงเป็นการวางรากฐานเชิงประวัติศาสตร์ความคิดทางการเมืองเรื่องเสรีภาพ และปูทางสู่การวิเคราะห์เชิงลึกในทฤษฎีเสรีภาพทางการเมืองของ Berlin ในบทต่อ ๆ ไป

อย่างไรก็ตาม ในฐานะผู้อ่าน แม้บทนี้จะมีคุณูปการในการเสนอพัฒนาการของแนวคิดเรื่องเสรีภาพจากยุคโบราณจนถึงยุคร่วมสมัยอย่างเป็นลำดับเชิงประวัติศาสตร์ แต่ยังมีจุดที่ควรปรับปรุงเพื่อเพิ่มความสมบูรณ์ทางวิชาการ เช่น (1) ยังขาดการเปรียบเทียบเชิงวิเคราะห์ ระหว่างแนวคิด แต่ละยุคหรือแต่ละนักคิด ซึ่งจะช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจพัฒนาการของแนวคิดเสรีภาพมากขึ้นด้วย (2) ควรมีการอ้างอิงงานเขียนของนักคิดร่วมสมัยเพิ่มเติม เพื่อแสดงให้เห็นว่าแนวคิดเรื่องเสรีภาพ มิได้หยุดอยู่แค่การนำเสนอของ Berlin แต่มีวิวัฒนาการอื่น ๆ ดำเนินอยู่ด้วยอย่างต่อเนื่อง (3) ควรชี้ชัดถึงประเด็นปัญหาทางทฤษฎี ที่จะเป็นจุดเน้นในบทถัดไป เพื่อสร้างกรอบการวิเคราะห์ ให้แก่ผู้อ่านอย่างเป็นระบบ เป็นอาทิ

บทที่ 2 ประวัติ และบริบทแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อความคิดทางการเมืองของ Berlin บทนี้ได้ชี้ให้เห็นว่า Berlin เกิดเมื่อวันที่ 9 มิถุนายน ค.ศ. 1909 ณ เมืองริกา ประเทศลัตเวีย ซึ่งขณะนั้นอยู่ภายใต้จักรวรรดิรัสเซีย เขาเป็นบุตรชายคนเดียวของพ่อค้าไม้ผู้มั่งคั่ง ครอบครัวของเขาเป็นชาวยิวฆราวาส (secular Jews) ที่มีการศึกษา พูดได้หลายภาษา และเปิดกว้างทางวัฒนธรรม พวกเขาไม่เคร่งศาสนา แต่ญาติพี่น้องส่วนหนึ่งเป็นกลุ่มเคร่งศาสนาแบบ Chabad Hassidim ทำให้ Berlin เติบโตมาท่ามกลางความหลากหลายทางศาสนาและวัฒนธรรม บริบททางการเมืองที่สำคัญต่อชีวิตและความคิดของ Berlin คือ ความปั่นป่วนทางการเมืองในจักรวรรดิรัสเซีย โดยเฉพาะการปฏิวัติรัสเซียปี 1917 ซึ่งเกิดขึ้นเมื่อเขาอยู่ในวัยเด็ก สิ่งเหล่านี้สร้างความทรงจำอันฝังลึกเกี่ยวกับอันตรายของอำนาจเบ็ดเสร็จและลัทธิเผด็จการ ตลอดจนผลพวงของการครอบงำทางอุดมการณ์ที่ไม่เปิดโอกาสให้ความเห็นต่าง ขณะที่เขาใช้ชีวิตในรัสเซีย เขายังได้เห็นความรุนแรงจากกลุ่มบอลเชวิคและภาวะไร้เสรีภาพทางการเมืองอย่างใกล้ชิด ภายหลัง Berlin ย้ายถิ่นฐานไปอังกฤษและศึกษาที่มหาวิทยาลัยออกซ์ฟอร์ด การศึกษาในอังกฤษช่วยขัดเกลาความคิดของเขาให้มีลักษณะเสรีนิยม โดยเฉพาะการยึดถือคุณค่าของเสรีภาพในฐานะปัจจัยพื้นฐานที่ขาดไม่ได้ ในสังคมประชาธิปไตยการเติบโตในสังคมหลาย

วัฒนธรรม ท่ามกลางบริบททางการเมืองที่รุนแรงและไร้เสถียรภาพ ตลอดจนประสบการณ์ส่วนตัวในการลี้ภัยจากการเมือง ทำให้ Berlin ให้ความสำคัญกับ “เสรีภาพจากการถูกครอบงำ” และกลายเป็นพื้นฐานของแนวคิด “เสรีภาพเชิงลบ” ที่โด่งดังในเวลาต่อมา แนวคิดเหล่านี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อปกป้องสิทธิของปัจเจกบุคคลจากการถูกละเมิดโดยรัฐและสังคม หรืออุดมการณ์ใด ๆ ที่พยายามนิยาม “ความดี” แทนเจ้าตัวปัจเจกบุคคลเอง

อย่างไรก็ตาม ในฐานะผู้อ่าน แม้บทนี้จะมีความโดดเด่นในการเรียบเรียงประวัติชีวิตของ Berlin อย่างละเอียด โดยเชื่อมโยงเหตุการณ์ส่วนบุคคลเข้ากับพัฒนาการทางความคิดได้อย่างมีพลวัต แต่เพื่อความสะดวกทางวิชาการ ยังสามารถเสริมประเด็นสำคัญได้อีก เช่น (1) ควรเสริมการขยายความประเด็นของผลกระทบจากประสบการณ์ชีวิตในรัสเซียที่มีต่อแนวคิดเสรีภาพเชิงลบและเชิงบวก ของ Berlin (2) ควรเสริมการขยายความประเด็นของช่วงเปลี่ยนผ่าน จากบทบาทในสงครามโลกสู่บทบาทในวงวิชาการ หรือช่วงการเปลี่ยนสถานะจากนักการทูตเป็นนักปรัชญา เป็นอาทิ

บทที่ 3 ว่าด้วยทฤษฎีเสรีภาพเชิงลบของ Berlin บทนี้ได้ชี้ให้เห็นว่าแนวคิดเรื่องเสรีภาพเชิงลบของ Berlin ซึ่งเป็นหนึ่งในผลงานทางทฤษฎีการเมือง ที่ทรงอิทธิพลที่สุดในคริสต์ศตวรรษที่ 20 โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อแยกความเข้าใจเรื่องเสรีภาพออกจากแนวคิดที่คลุมเครือในอดีต Berlin ให้นิยามเสรีภาพเชิงลบว่าเป็นเสรีภาพจากการถูกแทรกแซงโดยผู้อื่น โดยเฉพาะจากรัฐหรืออำนาจภายนอก เป็นพื้นที่ของการกระทำที่ปราศจากการบังคับควบคุม เช่น หากไม่มีใครขัดขวางการพูดหรือการตัดสินใจส่วนตัว นั่นคือ การมีเสรีภาพเชิงลบ องค์ประกอบสำคัญของเสรีภาพเชิงลบในทัศนะของ Berlin คือ (1) การไม่ถูกบังคับ (2) การรับรองเขตแดนของเสรีภาพส่วนบุคคล และ (3) การมีพื้นที่ที่รัฐหรือสังคมไม่ควรเข้ามาแทรกแซง ยิ่งรัฐหรือสังคมมีขนาดใหญ่ หรือมีอำนาจมากเกินไป ยิ่งเป็นภัยต่อเสรีภาพประเภทนี้ Berlin วิพากษ์แนวคิดที่มองเสรีภาพในฐานะ “การบรรลุเป้าหมายของตนเอง” หรือ “การควบคุมตนเอง” ว่าเป็นความเข้าใจที่คลาดเคลื่อน เพราะจะเปิดทางให้รัฐใช้อำนาจตีความว่าประชาชนควรมีเสรีภาพในรูปแบบใด จนนำไปสู่การลิดรอนสิทธิของปัจเจกบุคคล โดยเขาเตือนว่า แนวคิด “เสรีภาพเพื่อความดี” หรือ “เสรีภาพในนามของการช่วยเหลือ” อย่างเสรีภาพเชิงบวกมักถูกอำนาจนิยมใช้เป็นข้ออ้างในการควบคุมและลิดรอนเสรีภาพของประชาชนอย่างชอบธรรม ดังนั้น ทฤษฎีเสรีภาพเชิงลบของ Berlin จึงเป็นการเรียกร้องให้มีขอบเขตที่ชัดเจนในการแทรกแซงของรัฐ หรือสังคม เพื่อให้ปัจเจกบุคคลสามารถใช้ชีวิตได้อย่างอิสระภายใต้กรอบของกฎหมายที่เป็นธรรม

อย่างไรก็ตาม ในฐานะผู้อ่าน แม้บทนี้จะแสดงให้เห็นความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในแนวคิดเสรีภาพเชิงลบของ Berlin และการนำเสนอแม้จะมีความกระจ่างแล้ว แต่ยังมีจุดที่ควรเสริมเพื่อยกระดับทางวิชาการได้ เช่น (1) ยังขาดการเปรียบเทียบกับนักคิดร่วมสมัยกับ Berlin เอง ที่อาจเสนอแนวคิดที่ทำทนายต่อแนวคิดเสรีภาพเชิงลบของ Berlin (2) แม้จะมีตัวอย่างที่เป็นรูปธรรม เช่น กรณีการสวมหน้ากากอนามัยในสหรัฐฯ ช่วง

COVID-19 แต่ก็ควรแสดงตัวอย่างที่เป็นรูปธรรม จากประเทศที่พัฒนาแล้วเพิ่มเติมอีกอย่างหลากหลาย เป็นอาทิ

บทที่ 4 ว่าด้วยทฤษฎีเสรีภาพเชิงบวกของ Berlin บทนี้ได้ชี้ให้เห็นว่าแนวคิดเสรีภาพเชิงบวกของ Berlin ซึ่งแตกต่างโดยสิ้นเชิงจากเสรีภาพเชิงลบ เสรีภาพเชิงบวกในมุมมองของ Berlin คือ “เสรีภาพในการควบคุมตนเอง” หรือความสามารถของบุคคลในการกำหนดชีวิตของตนเองให้สอดคล้องกับเหตุผลหรือเป้าหมายที่เขาเลือกโดยเสรี องค์ประกอบหลักของเสรีภาพเชิงบวกประกอบด้วย (1) การควบคุมตนเอง (2) การเป็นนายของตนเอง และ (3) การบรรลุถึงตนเองอย่างแท้จริง โดยเน้นว่าปัจเจกบุคคล สามารถปลดปล่อยตนเองจากแรงขับหรือความอยากที่ไร้เหตุผล แล้วเปลี่ยนผ่านไปสู่การกระทำตามเหตุผลที่ไตร่ตรองแล้ว อย่างไรก็ตาม Berlin วิชาทฤษฎีเสรีภาพเชิงบวกว่าอาจถูกใช้โดยรัฐหรืออำนาจอื่นในทางเผด็จการ เช่น การอ้างว่า “ประชาชนยังไม่รู้ว่าตนเองต้องการอะไร” หรือ “รัฐรู้ดีกว่าปัจเจกบุคคลว่า ควรจะมีเสรีภาพในรูปแบบใด” ซึ่งกลายเป็นการลิดรอนเสรีภาพ โดยอ้างเป้าหมายสูงสุดของชีวิต หรือ “ความดี” แบบรวมหมู่ Berlin ยกตัวอย่าง ระบบการเมืองที่ใช้แนวคิดเสรีภาพเชิงบวกในทางเปี่ยงเบน เช่น ลัทธิคอมมิวนิสต์หรือฟาสซิสต์ ซึ่งอ้างอุดมคติ ในการ “ปลดปล่อย” ปัจเจกบุคคลจากตนเองและพาเข้าสู่ภาวะ “อิสรภาพที่แท้จริง” ภายใต้การควบคุมของรัฐ ดังนั้น เสรีภาพเชิงบวกแม้จะมีคุณค่าในฐานะการสร้างอิสรภาพภายใน แต่ก็มีความเสี่ยงในการกลายเป็นเครื่องมือของอำนาจนิยม หากไม่มีการถ่วงดุลกับหลักการเสรีภาพเชิงลบ Berlin จึงเตือนให้ใช้แนวคิดนี้ด้วยความระมัดระวังในเชิงการเมือง

อย่างไรก็ตาม ในฐานะผู้อ่าน แม้บทนี้จะแสดงให้เห็นการอธิบายแนวคิดเสรีภาพเชิงบวกของ Berlin ได้อย่างลุ่มลึกในเชิงปรัชญา โดยเฉพาะการเชื่อมโยงแนวคิดเรื่องการเป็นนายของตนเองกับภาวะภายในของมนุษย์ซึ่งเกี่ยวข้องกับเหตุผล ความปรารถนา และการควบคุมตนเอง ถึงแม้เนื้อหาจะมีความเข้มข้นในระดับปรัชญาการเมือง เพื่อเพิ่มความสมบูรณ์ทางวิชาการ ผู้เขียนควรปรับปรุงเพิ่มเติมในบางประเด็น เช่น (1) ยังขาดการจัดโครงสร้างที่เป็นระบบชัดเจน โดยไม่มีการแบ่งย่อย เป็นประเด็นหรือหัวข้อย่อย ส่งผลให้เนื้อหาบางตอนเกิดความซ้ำซ้อนและไม่เป็นลำดับ (2) แม้มีการอ้างอิงถึงตัวบทของ Berlin เป็นหลัก แต่ควรมีการนำเสนอข้อถกเถียงหรือทัศนะของนักคิดคนอื่น ๆ ที่เห็นต่างหรือสนับสนุนแนวคิดเสรีภาพเชิงบวกของ Berlin ด้วย (3) ควรเพิ่มเติมการเชื่อมโยงกับบริบทร่วมสมัยให้มากขึ้น เช่น เสรีภาพเชิงบวกในรัฐสวัสดิการ หรือความเสี่ยงเชิงนโยบายในระบบอำนาจนิยม เพื่อแสดงให้เห็นถึงพลวัตของแนวคิดในโลกของความเป็นจริง อันจะทำให้บทนี้สมบูรณ์ทั้งในเชิงทฤษฎีและแนวการปฏิบัติ

บทที่ 5 ความแตกต่างระหว่างทฤษฎีเสรีภาพเชิงลบกับทฤษฎีเสรีภาพเชิงบวกของ Berlin บทนี้ได้ชี้ให้เห็นว่าระหว่างทฤษฎีเสรีภาพเชิงลบ กับเสรีภาพเชิงบวก ทั้งสองแนวคิดมีรากฐานทางปรัชญาและนัยทางการเมืองที่ต่างกันโดยสิ้นเชิง กล่าวคือ (1) ทิศทางของเสรีภาพเชิงลบมีลักษณะเป็นเสรีภาพจาก (freedom from) ผู้อื่น ไม่ว่าจะอยู่ในรูปของรัฐหรือสังคมก็ตาม ส่วนทิศทางของ

เสรีภาพเชิงบวกมีลักษณะเป็นเสรีภาพที่จะนำไปสู่ (freedom to) เป้าหมายต่าง ๆ ได้จริง ตามที่ใจของปัจเจกบุคคลปรารถนา (2) เสรีภาพเชิงลบสอดคล้องกับสิทธิเชิงรับ ที่เน้นการปกป้องคุ้มครองตนเองจากการถูกผู้อื่นละเมิด ส่วนเสรีภาพเชิงบวกสอดคล้องกับสิทธิเชิงรุก ที่เน้นการทำให้ตนเองเข้าถึงสิทธิได้จริง (3) เสรีภาพเชิงลบจะตั้งคำถามกับรัฐและสังคมว่า อะไรคือสิ่งที่รัฐและสังคมกระทำแล้วขัดแย้งกับเสรีภาพของปัจเจกบุคคล ? ซึ่งเป็นการตั้งคำถามเพื่อแสวงหาสิ่งที่จะปฏิเสธมันส่วนเสรีภาพเชิงบวกจะตั้งคำถามกับรัฐและสังคมว่า รัฐและสังคมควรทำอะไรเพื่อให้ปัจเจกบุคคลมีเสรีภาพ ? ซึ่งเป็นการตั้งคำถามเพื่อแสวงหาสิ่งที่จะสนับสนุนมัน (4) เสรีภาพเชิงลบเน้นการพึ่งตนเองเป็นหลักส่วนเสรีภาพเชิงบวกนั้น นอกจากการพึ่งตนเองแล้ว ยังต้องการการพึ่งพารัฐและสังคมด้วย (5) จุดแข็งของเสรีภาพเชิงลบ คือ มีหลักประกันว่าเสรีภาพของปัจเจกบุคคลจะไม่ถูกแทรกแซงจากรัฐและสังคม ส่วนจุดแข็งของเสรีภาพเชิงบวก คือ การมีรัฐและสังคมคอยช่วยเหลือให้เสรีภาพของปัจเจกบุคคลสามารถบรรลุเป้าหมายได้จริง (6) จุดอ่อนของเสรีภาพเชิงลบ คือ เสรีภาพของปัจเจกบุคคลบางด้าน เช่น การศึกษาที่ดี สาธารณสุขที่ดี เป็นอาทิ อาจบรรลุเป้าหมายจริงได้ยาก เนื่องจากบางกรณี ปัจเจกบุคคลไม่สามารถเข้าถึงได้โดยลำพัง ส่วนจุดอ่อนของเสรีภาพเชิงบวก คือ อาจเปิดช่องทางให้เสรีภาพของปัจเจกบุคคล ถูกละเมิดโดยรัฐและสังคม โดยเฉพาะจากข้ออ้างของแนวคิดเรื่องการค้นพบตัวตนที่สูงกว่า และการขยายอำนาจเหนือตัวตนที่ต่ำกว่า และ (7) เสรีภาพเชิงลบจะมีความสอดคล้องกับแนวคิดเสรีนิยมคลาสสิก เพราะต้องการให้ปัจเจกบุคคลมีเสรีภาพมากที่สุดเท่าที่จะมากได้ และต้องการให้รัฐและสังคมมีอำนาจที่จำกัด เช่น รัฐและสังคมมีหน้าที่เพียงปกป้องชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สินของปัจเจกบุคคล ผู้เป็นสมาชิกของรัฐและสังคมเท่านั้น ส่วนเสรีภาพเชิงบวกจะมีความสอดคล้องกับแนวคิดประชาธิปไตยคลาสสิก เพราะต้องการให้ปัจเจกบุคคล มีความเสมอภาคเท่าเทียมกันทั้งสังคม และต้องการให้ผลประโยชน์ของปัจเจกบุคคล คือสิ่งเดียวกันกับผลประโยชน์สังคมส่วนรวม ดังนั้น ลักษณะที่แตกต่างกันชัดเจน คือ เสรีภาพเชิงลบมุ่งปกป้องปัจเจกจากอำนาจรัฐและสังคม ขณะที่เสรีภาพเชิงบวกเปิดช่องให้รัฐมีบทบาท ในการ “ปลดปล่อย” หรือ “ชี้นำ” ชีวิตของพลเมืองตนเอง ซึ่ง Berlin เห็นว่าอาจกลายเป็นอันตรายได้หากไม่ได้รับการตรวจสอบถ่วงดุล อย่างไรก็ตาม Berlin ไม่ได้ปฏิเสธคุณค่าของเสรีภาพเชิงบวก แต่เสนอว่า ต้องระมัดระวังไม่ให้นำไปสู่การใช้อำนาจอย่างไม่ชอบธรรม พร้อมทั้งย้ำว่า เสรีภาพทั้งสองควรได้รับการถ่วงดุลอย่างเหมาะสมในระบบประชาธิปไตย

อย่างไรก็ตาม ในฐานะผู้อ่าน แม้บทนี้จะแสดงการเปรียบเทียบระหว่างเสรีภาพเชิงลบกับเสรีภาพเชิงบวกได้อย่างครอบคลุมในระดับพื้นฐาน โดยมีความพยายามในการสังเคราะห์คุณลักษณะ จุดแข็ง จุดอ่อน และข้อถกเถียงร่วมสมัย แต่ก็ยังมีบางประเด็นที่ควรปรับปรุงเพื่อความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นในทางวิชาการ เช่น (1) การนิยามเสรีภาพเชิงบวกยังคงคลุมเครือระหว่าง “อำนาจควบคุมตนเอง” และ “การบรรลุเป้าหมายทางศีลธรรมที่รัฐนิยามให้” ซึ่งเป็นประเด็นที่ Berlin เองได้เตือนถึงอันตรายของการบิดเบือนแนวคิดเสรีภาพ เพื่อใช้เป็นเครื่องมืออำนาจนิยม ดังนั้น จึงควรแยกแยะให้ชัดเจนระหว่างเสรีภาพเชิงบวกในเชิง

ปรัชญาของตัวปัจเจก กับการใช้เสรีภาพเชิงบวกในเชิงนโยบาย โดยรัฐที่อาจก่อให้เกิดการลิดรอนเสรีภาพเชิงลบ (2) ควรขยายความประเด็นข้อถกเถียงให้ลึกซึ้ง โดยเฉพาะประเด็นเรื่องพหุนิยมเชิงคุณค่า เป็นอาทิ

บทที่ 6 อิทธิพลทางความคิดของทฤษฎีเสรีภาพทางการเมืองของ Berlin บทนี้ได้ชี้ให้เห็นว่า ทฤษฎีเสรีภาพของ Berlin ซึ่งถือเป็นหนึ่งในทฤษฎีการเมืองที่มีผลกระทบอย่างลึกซึ้งต่อวงวิชาการและการเมืองในศตวรรษที่ 20 และ 21 ซึ่งเป็นรากฐานของการอภิปรายเกี่ยวกับเสรีภาพในโลกสมัยใหม่เช่น Berlin ชี้ให้เห็นว่า แม้เสรีภาพทั้งสองแบบจะมีคุณค่า แต่ก็สามารถขัดแย้งกันได้ในทางปฏิบัติ โดยเฉพาะเมื่อเสรีภาพเชิงบวกถูกใช้เป็นข้ออ้าง โดยรัฐเผด็จการในการแทรกแซงชีวิตประชาชน อิทธิพลของ Berlin ขยายไปสู่หลายแวดวง ตั้งแต่วงวิชาการด้านรัฐศาสตร์ ปรัชญา จนถึงการออกแบบนโยบายในรัฐประชาธิปไตย Berlin เตือนถึงอันตรายของการผูกขาดความหมายของ “เสรีภาพที่แท้จริง” ซึ่งมักกลายเป็นเครื่องมือในการกดขี่ นักวิชาการด้านทฤษฎีการเมืองรุ่นหลัง ต่างยกย่อง ทฤษฎีเสรีภาพของ Berlin ว่าเป็น กรอบวาทกรรมหลักในเรื่องเสรีภาพที่มีอิทธิพลสูงสูดนับตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา นอกจากนี้ ทฤษฎีเสรีภาพของ Berlin ไม่ได้หยุดอยู่แคในห้องเรียน แต่ยังเป็นกรอบวิเคราะห์สำคัญในการพัฒนาประเทศประชาธิปไตยในโลกปัจจุบัน

อย่างไรก็ตาม ในฐานะผู้อ่าน แม้บทนี้จะมีคุณูปการสำคัญในการเชื่อมโยงแนวคิดและทฤษฎีเสรีภาพของ Berlin กับการขยายผลทางวิชาการและการเมืองร่วมสมัย โดยเฉพาะการอธิบายบทบาทของนักปรัชญาแนวเสรีนิยมสมัยใหม่ ที่สานต่อความคิดของ Berlin ไปพัฒนาในบริบทใหม่ แต่บทนี้ยังสามารถยกระดับทางวิชาการได้เพิ่มเติม เช่น (1) การอ้างอิงงานวิชาการและแหล่งข้อมูล ซึ่งในบางช่วง ควรพิจารณาใช้วารสารวิชาการแบบ peer-reviewed หรือ monograph ที่ได้รับการยอมรับสูง (2) แม้มีการพูดถึงแนวคิด "เสรีภาพประเภทที่สาม" (liberty as non-domination) ของ Philip Pettit, Quentin Skinner และ J.G.A. Pocock ได้อย่างน่าสนใจ แต่ยังขาดการวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ หรือ เปรียบเทียบโครงสร้างเชิงปรัชญาอย่างเป็นระบบระหว่างแนวคิดทั้งสามของ Berlin (negative/positive liberty) และแนวคิด Republican liberty (3) การกล่าวถึงการรับรู้แนวคิด Berlin ในประเทศนอกตะวันตก เช่น เอเชีย ยังอยู่ในระดับภาพรวม หากมีการอ้างอิงเชิงเปรียบเทียบที่เจาะจง เช่น ผลงานของนักปรัชญาเอเชียร่วมสมัย หรือกรณีศึกษานโยบายจริง จะช่วยยกระดับความลึกซึ้งทางวิชาการมากขึ้น

บทที่ 7 บทสรุป บทนี้ได้เน้นย้ำความสำคัญของการเข้าใจแนวคิดเสรีภาพเชิงลบกับเสรีภาพเชิงบวก ซึ่งกลายเป็นกรอบวาทกรรมหลักในทฤษฎีการเมืองร่วมสมัย โดยมีประเด็นที่โดดเด่น คือ Berlin ชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างเชิงปรัชญาและผลกระทบทางการเมืองของเสรีภาพทั้งสองแบบ โดยเสรีภาพเชิงลบ เน้นการไม่ถูกแทรกแซงจากภายนอก ขณะที่เสรีภาพเชิงบวก อาจนำไปสู่อำนาจนิยม หากรัฐนิยาม “เป้าหมายสูงสุด” แทนประชาชน ทั้งนี้ การทำความเข้าใจทฤษฎีเสรีภาพของ Berlin อย่างสมคูล จะช่วยให้มนุษย์สามารถอยู่ร่วมกันในโลกแห่งความขัดแย้งได้อย่างสันติ และสามารถให้เสรีภาพเป็นเครื่องมือ ในการแสวงหาคุณค่าและความหมายของชีวิตร่วมกันในสังคมประชาธิปไตยได้อย่างเป็นรูปธรรม

อย่างไรก็ตาม ในฐานะผู้อ่าน แม้บทนี้จะแสดงให้เห็นความเข้าใจเชิงลึกเกี่ยวกับการจำแนกเสรีภาพเชิงลบและเสรีภาพเชิงบวกตามแนวคิดของ Berlin อย่างชัดเจน แต่ยังมีประเด็นที่ควรปรับปรุงเพื่อเพิ่มความสมบูรณ์ เช่น ควรเชื่อมโยงกับบริบทการเมืองโลกปัจจุบันมากขึ้น เพื่อแสดงความเกี่ยวข้องของแนวคิดกับสถานการณ์จริง เป็นอาทิ

บทส่งท้าย

ประเทศไทยในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา ได้เผชิญกับความท้าทายอย่างต่อเนื่อง ในเรื่องเสรีภาพทางการเมือง การควบคุมเสรีภาพในการแสดงออก การชุมนุมโดยสงบและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน กลายเป็นสภาพการณ์ที่พบเห็นได้ทั่วไป โดยเฉพาะจากการบังคับใช้กฎหมายที่มีลักษณะคลุมเครือและเปิดช่องให้เจ้าหน้าที่รัฐใช้อำนาจโดยมิชอบ กฎหมายที่ถูกใช้จำกัดเสรีภาพอย่างชัดเจน ได้แก่ ประมวลกฎหมายอาญามาตรา 112 และ มาตรา 116 รวมถึงพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2560 ซึ่งมักถูกใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองในการดำเนินคดีกับนักศึกษา นักเคลื่อนไหวและประชาชน ผู้แสดงออกทางการเมือง (Human Rights Watch, 2025)

การดำเนินคดีในลักษณะดังกล่าว มิได้เกิดจากความพยายามในการรักษาความมั่นคงของรัฐเพียงอย่างเดียว หากแต่แสดงให้เห็นถึงความเปราะบางของโครงสร้างประชาธิปไตย และการขาดกลไกถ่วงดุลอำนาจที่มีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงวิกฤตทางการเมือง ความพยายามในการควบคุมเสรีภาพ จึงมักได้รับการทำให้ชอบธรรมผ่านการตีความทางกฎหมายที่ละเลยหลักสิทธิมนุษยชนสากล

ตัวอย่างที่เด่นชัด คือ เหตุการณ์ตากใบ ในปี พ.ศ. 2547 และการสลายการชุมนุมของกลุ่ม นปช. ในปี พ.ศ. 2553 ซึ่งเป็นกรณีความรุนแรง โดยรัฐที่ยังไม่สามารถนำผู้กระทำความผิดเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมได้อย่างโปร่งใสและเป็นธรรม แม้จะมีการตั้งข้อหาแก่เจ้าหน้าที่บางราย แต่หลายคนก็กลับหมดอายุความหรือไม่มีความคืบหน้า ความล้มเหลวในการนำผู้กระทำความผิดเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ได้ตอกย้ำปัญหาเชิงโครงสร้างของระบบกฎหมายไทย ซึ่งขาดความเป็นอิสระและความโปร่งใส

นอกจากนี้ ยังมีการทรมาน การบังคับสูญหาย และการใช้คดีปิดปาก ต่อผู้ที่ออกมาเรียกร้องความเป็นธรรมในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ ซึ่งส่งผลให้เกิดวัฒนธรรมแห่งความกลัวและความเงียบงันในพื้นที่สาธารณะ (Amnesty International, 2024)

สถานการณ์ข้างต้น สะท้อนถึงความจำเป็นในการพัฒนาแนวคิดเรื่องเสรีภาพทางการเมืองให้ลึกซึ้งขึ้นในระดับสังคม โดยเฉพาะผ่านการเข้าใจทฤษฎีเสรีภาพในเชิงปรัชญาและการเมืองอย่างเป็นระบบ ทฤษฎีของ Berlin โดยเฉพาะความแตกต่างระหว่างเสรีภาพเชิงลบกับเสรีภาพเชิงบวก ช่วยให้สามารถแยกแยะการใช้อำนาจรัฐที่มีความชอบธรรม ออกจากการใช้อำนาจโดยมิชอบเพื่อควบคุมชีวิตของประชาชน

Berlin เตือนว่า การอ้างอุดมคติสูงส่ง เช่น “ความดีส่วนรวม” หรือ “เป้าหมายของชาติ” อาจถูกนำมาใช้เป็นข้ออ้างในการลดทอนเสรีภาพของปัจเจกบุคคล โดยเฉพาะผ่านกลไกของรัฐ ที่ไม่มีการตรวจสอบถ่วงดุล ดังนั้น การเข้าใจแนวคิดของ Berlin จึงไม่เพียงแต่ช่วยชี้ให้เห็นถึงธรรมชาติของการควบคุมจากรัฐ หากยังเปิดทางให้เกิดการตั้งคำถามเชิงวิพากษ์ต่อวาทกรรมอำนาจ ที่ทำให้เสรีภาพกลายเป็นสิ่งรองจากความมั่นคง

ทั้งนี้ เพื่อให้ประเทศไทยสามารถสร้างระบบการเมืองที่เคารพเสรีภาพอย่างแท้จริง บทส่งท้ายนี้ จึงนำเสนอข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่สอดคล้องกับหลักการของเสรีภาพในเชิงทฤษฎี และปฏิบัติ ดังนี้ (1) ยกเลิกหรือตีความกฎหมายที่จำกัดเสรีภาพอย่างรอบคอบ เช่น กฎหมายอาญามาตรา 112 และ มาตรา 116 รวมถึงพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2560 ควรถูกตีความอย่างรอบคอบและต้องมีการถ่วงดุลจากองค์กรตุลาการที่เป็นอิสระ เพื่อป้องกันการละเมิดสิทธิมนุษยชนและการใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือทางการเมือง เป็นอาทิ (2) จัดตั้งคณะกรรมการอิสระเพื่อตรวจสอบความรุนแรงของรัฐในอดีต เช่น จัดตั้งคณะกรรมการความจริงและสมานฉันท์ โดยมีอำนาจสืบสวนและเสนอแนวทางเยียวยาแก่เหยื่อ โดยมีหลักการตรวจสอบถ่วงดุล เป็นอาทิ (3) คุ้มครองนักปกป้องสิทธิมนุษยชน เช่น รัฐควรมีกลไกเฉพาะในการคุ้มครองนักสิทธิมนุษยชนจากการคุกคาม การฟ้องร้องเท็จ และการใช้คดี SLAPP โดยอาจจัดตั้งหน่วยงานอิสระภายใต้การกำกับของสำนักงานสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เป็นอาทิ (4) ส่งเสริมวัฒนธรรมการเรียนรู้เรื่องเสรีภาพในระบบการศึกษา เช่น ควรมีการบรรจุแนวคิดเสรีภาพทางการเมืองในหลักสูตรระดับมัธยมและมหาวิทยาลัย โดยเน้นการอภิปราย การวิพากษ์ และการตั้งคำถาม เชิงปรัชญา เพื่อสร้างประชาชนที่มีวิจารณญาณและเข้าใจสิทธิและเสรีภาพของตนเองในฐานะพลเมือง (5) ปรับปรุงระบบตุลาการและกระบวนการยุติธรรม เช่น กระบวนการยุติธรรมควรได้รับการปฏิรูปให้มีความเป็นอิสระ โปร่งใส และสามารถรับรองสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนโดยไม่มีอคติทางการเมือง โดยเฉพาะในคดีที่เกี่ยวข้องกับการชุมนุม การแสดงออก และการใช้เสรีภาพอย่างสงบ

อย่างไรก็ตาม การอ้างไว้ซึ่งเสรีภาพทางการเมืองมิใช่เพียงหน้าที่ ของรัฐเท่านั้น หากแต่เป็นความรับผิดชอบร่วมกันของภาคประชาสังคม ภาคการศึกษา ภาคธุรกิจ และประชาชนทั่วไป ท่ามกลางภาวะวิกฤตของความเชื่อมั่นในระบอบประชาธิปไตย เสรีภาพจึงเป็นรากฐานของการสร้างสังคมที่มีความมั่นคงทางจิตใจ ความไว้วางใจระหว่างรัฐกับประชาชนและสันติภาพที่ยั่งยืน

ปรัชญาและทฤษฎีการเมืองร่วมสมัย โดยเฉพาะจาก Berlin ช่วยชี้ให้เห็นว่า ไม่มีเสรีภาพใดที่สมบูรณ์แบบหรือไม่มีข้อถกเถียง แต่การมีพื้นที่ให้เกิดการถกเถียงอย่างอิสระนั้นคือหัวใจของสังคมประชาธิปไตย การที่รัฐหรือผู้มีอำนาจพยายามผูกขาดความหมายของ “เสรีภาพที่แท้จริง” มักเป็นจุดเริ่มต้นของการใช้อำนาจในทางที่ผิด บทปริทัศน์หนังสือนี้ จึงหวังเป็นส่วนหนึ่งในการยืนยันว่า เสรีภาพทางการเมืองไม่ใช่เรื่องหรูหราหรือเป็นเพียงวาทกรรม หากแต่เป็นเงื่อนไขพื้นฐานของการดำรงอยู่ในฐานะ “มนุษย์” ที่มีศักดิ์ศรีอย่างเท่าเทียมกัน

เอกสารอ้างอิง

ศักดิ์สิทธิ์ ฆารเลิศ. (2566). *ทฤษฎีเสรีภาพทางการเมือง: บทวิเคราะห์ความคิดของไอแซฮาร์ท เบอร์ลิน*.

ร้อยเอ็ด: สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะนิติรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด.

Amnesty International. (n.d.). *Human rights in Thailand*. https://www.amnesty.org/en/location/asia-and-the-pacific/south-east-asia-and-the-pacific/Thailand/?utm_source=chatgpt.com.

Freedom House. (2025). *Freedom in the world 2025: The uphill battle to safeguard rights*. <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2025/uphill-battle-to-safeguard-rights>.

Human Rights Watch. (2025). *World report 2025: Thailand*. <https://www.hrw.org/world-report/2025/country-chapters/thailand>.

คำแนะนำสำหรับผู้เขียน

วารสารการบริหารปกครอง มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ เป็นวารสารวิชาการที่ครอบคลุมสาขา รัฐประศาสนศาสตร์ สาขานิติศาสตร์ สาขารัฐศาสตร์ และสาขาสังคมศาสตร์ที่เกี่ยวข้องด้านการบริหารภาครัฐ โดยยินดีรับบทความจากนักวิชาการและนักวิจัยทั้งชาวไทยและต่างประเทศ รับทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เพื่อนำเสนอในรูปแบบบทความวิชาการ บทความวิจัย และบทความปริทัศน์ โดยเป็นสิ่งพิมพ์เผยแพร่ผลงานที่มีกำหนดเผยแพร่ปีละ 2 ฉบับ คือ ฉบับที่ 1 ประจำเดือน มกราคม ถึง มิถุนายน และฉบับที่ 2 เดือนกรกฎาคม ถึง ธันวาคม มีเงื่อนไขตีพิมพ์บทความ ดังนี้

1. การพิจารณาเบื้องต้น

1. บทความวิชาการที่จะเสนอเพื่อตีพิมพ์ในวารสารการบริหารปกครอง มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ ต้องเป็นบทความวิชาการหรือบทความวิจัย หรือผลงานอื่นที่เกี่ยวข้องกับสาขารัฐประศาสนศาสตร์ สาขานิติศาสตร์ สาขารัฐศาสตร์ และสาขาสังคมศาสตร์ที่เกี่ยวข้องด้านการบริหารภาครัฐ

2. ผลงาน หรือบทความวิชาการที่จะนำเสนอเพื่อตีพิมพ์ต้องเป็นผลงานที่ไม่เคยลงตีพิมพ์ หรือเผยแพร่ที่ใดมาก่อน (ยกเว้นเป็นการรวบรวมผลงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการ (Proceeding) ที่ได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่เฉพาะบทความเท่านั้น ในการประชุมระดับชาติหรือระดับนานาชาติมาแล้ว)

2. การประเมินบทความ

บทความที่ลงตีพิมพ์ทุกเรื่องได้รับการตรวจทางวิชาการโดยผ่านการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิ ภายนอก ซึ่งพิจารณาแบบปกปิดรายชื่อทั้งผู้เขียนบทความ ผู้ประเมิน และผู้ที่เกี่ยวข้อง (Double Blind Review) จำนวน 3 คน ที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาของบทความและมาจากหลายสถาบันภายนอก มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ และไม่ได้อยู่ในสังกัดเดียวกันกับผู้เขียน

3. เงื่อนไขการตีพิมพ์

1. บทความที่ได้รับการตีพิมพ์จะต้องผ่านพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 2 ท่าน และมีการแก้ไขบทความความข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิและบรรณาธิการอย่างครบถ้วน และส่งคืนกองบรรณาธิการวารสารฯ ภายในเวลาที่กำหนด และได้รับความเห็นชอบจากกองบรรณาธิการ (ยกเว้นบทความพิเศษ)

2. เงินลงทะเบียนการส่งผลงานเพื่อตีพิมพ์บทความละ 3,500 บาท (สามพันห้าร้อยบาทถ้วน) สำหรับบุคคลทั่วไป และบทความละ 2,500 บาท (สองพันห้าร้อยบาท) สำหรับบุคลากรสังกัด มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ ซึ่งชำระได้ทันทีเพื่อเป็นการประกันว่าผู้เสนอผลงานจะไม่ส่งผลงานที่ผ่านการตีพิมพ์ในแหล่งอื่นใดมาก่อน และจะไม่ส่งผลงานที่เสนอเพื่อตีพิมพ์นี้ในวารสารอื่นในระหว่างการพิจารณา ซึ่งเมื่อชำระเสร็จแล้วให้ถือเป็นเงินรายได้ของมหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ ผู้ส่งบทความจะขอคืนไม่ได้

3. ข้อคิดเห็นใด ๆ ของบทความที่ลงตีพิมพ์ในวารสารการบริหารปกครอง มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ เล่มนี้เป็นของผู้เขียนบทความ คณะผู้จัดทำวารสารไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยหรือรับผิดชอบต่อความคิดเห็นของผู้เขียนบทความดังกล่าวแต่ประการใด

4. กองบรรณาธิการขอสงวนสิทธิ์ในการตรวจแก้ไขต้นฉบับที่ส่งมาพิมพ์ทุกเรื่องตามแต่จะเป็นสมควร ในกรณีที่จำเป็นจะส่งต้นฉบับเดิมหรือฉบับแก้ไขแล้วกลับคืนมายังผู้เขียนเพื่อขอความเห็นชอบ

5. กองบรรณาธิการจะดำเนินการตั้งรับเรื่องจนถึงพร้อมตีพิมพ์ ใช้เวลาประมาณ 3 เดือน (ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับระยะเวลาที่ผู้เขียนใช้ในการแก้ไขตามข้อคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิด้วย)

6. กองบรรณาธิการวารสารการบริหารปกครอง มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ ไม่สงวนลิขสิทธิ์คัลลอกเนื้อหาหรือส่วนหนึ่งส่วนใดของเนื้อหาในบทความต่าง ๆ แต่ให้อ้างอิงที่มาของข้อความที่นำไปกล่าวอ้างในที่ต่าง ๆ อย่างถูกต้องเหมาะสมตามหลักวิชาการ

2. รูปแบบการเขียนบทความ

2.1 การตั้งค่าน้ำกระดาษและตัวอักษรที่พิมพ์

กำหนดการตั้งค่าน้ำกระดาษเป็น B5 ตัวอักษรที่พิมพ์ปกติให้ใช้ตัวอักษร TH SarabunPSK ขนาด 14 พอยต์ สีดำ ให้พิมพ์โดยใช้ภาษาไทยอย่างเดียว หรือภาษาอังกฤษอย่างเดียวตลอดทั้งบทความ ยกเว้นชื่อเรื่องที่ใช้ตัวอักษร ขนาด 18 พอยต์ (ดูเพิ่มเติมในตารางที่ 1) หรือมีความจำเป็นต้องใช้สัญลักษณ์หรือตัวพิมพ์พิเศษจากคอมพิวเตอร์ก็สามารถทำได้ ระบุเลขหน้าให้ชัดเจนบริเวณด้านบนขวาของน้ำกระดาษ

2.2 ระยะห่างของขอบกระดาษ

การตั้งระยะของการพิมพ์ให้เว้นขอบกระดาษ ดังนี้

1. ห่างจากขอบกระดาษด้านบน ระยะห่าง 1 นิ้ว
2. ห่างจากขอบกระดาษด้านซ้ายมือ ระยะห่าง 1 นิ้ว
3. ห่างจากขอบกระดาษด้านขวามือ ระยะห่าง 1 นิ้ว
4. ห่างจากขอบกระดาษด้านล่าง ระยะห่าง 0.67 นิ้ว
5. ระยะห่างระหว่างบรรทัด 1 เท่า

2.3 การย่อหน้า

ให้เว้นระยะจากด้านซ้ายมือ 1 แท็บ (Tab) ให้เริ่มต้นที่ระยะ 0.5 นิ้ว แท็บต่อไป เพิ่มขึ้นอีกแท็บละ 0.20 นิ้ว เช่น 0.70, 0.90, 1.10, 1.30, 1.50 นิ้ว เป็นต้น

2.4 จำนวนหน้าของบทความ

จำนวนหน้า 6 – 30 หน้า (รวมตาราง กราฟ และรูปภาพ)

2.5 ข้อเสนอแนะในการใช้ภาษา

1. ใช้ภาษาที่ถูกต้อง เข้าใจง่ายและกะทัดรัด
2. ใช้คำศัพท์ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานและประกาศของราชบัณฑิตยสถาน
3. การใช้ศัพท์บัญญัติทางวิชาการ ควรใช้ควบคู่กับศัพท์ทางภาษาอังกฤษ
4. การเขียนชื่อเฉพาะหรือคำแปลจากภาษาต่างประเทศที่ปรากฏเป็นครั้งแรกในบทความ หากจำเป็นก็ควรพิมพ์ภาษาเดิมของชื่อนั้นๆ กำกับไว้ในวงเล็บ เช่น ชาว (Java) เขมร (Khmer) เป็นต้น
5. ไม่ควรใช้ภาษาต่างประเทศในกรณีที่มีคำไทยใช้แพร่หลายอยู่แล้ว
6. รักษาความสม่ำเสมอในการใช้คำศัพท์ หรือการใช้ตัวย่อโดยตลอดทั้งบทความ

2.6 เนื้อหาของบทความวิชาการ ประกอบด้วย

1. ชื่อเรื่อง (Title) พิมพ์ทั้งชื่อเรื่องภาษาอังกฤษและภาษาไทย
2. ชื่อผู้เขียน (Author) ให้พิมพ์ทั้งชื่อและนามสกุลทั้งภาษาอังกฤษและภาษาไทยทุกคน
3. ที่อยู่ (Address) ให้พิมพ์สถานะผู้เขียน สังกัด และที่อยู่ทั้งภาษาอังกฤษและภาษาไทย หากเป็นอาจารย์ให้ระบุตำแหน่งทางวิชาการด้วย
4. อีเมล ให้พิมพ์อีเมลของผู้เขียนหลักหรือผู้ประสานงานบทความ หลังข้อความ E-mail:
5. บทคัดย่อ (Abstract) ให้พิมพ์บทคัดย่อทั้งภาษาอังกฤษและภาษาไทย บทคัดย่อให้ทำทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยสรุปสาระสำคัญของบทความอย่างครบถ้วนและมีความยาวไม่เกิน 750 คำ
6. คำสำคัญ (Keywords) จำนวน 3 – 5 คำ ให้พิมพ์คำสำคัญทั้งภาษาอังกฤษและภาษาไทย
7. บทนำ (Introduction) อธิบายความสำคัญของบทความ
8. เนื้อเรื่อง (Body) ควรปูพื้นฐานเรื่องที่จะกล่าวถึง มีการวิเคราะห์ข้อมูล การใช้เหตุผล วิพากษ์วิจารณ์ การเพิ่มประเด็นโต้แย้ง จะต้องเป็นไปตามหลักการ ทฤษฎี และมีหลักฐานอ้างอิง มีการนำเสนอความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะ ทั้งนี้จะต้องจัดลำดับเนื้อหาสาระให้เหมาะสม ภาษาที่ใช้ในการเขียนจะต้องถูกต้องตามหลักวิชาการ
9. บทสรุป (Conclusion) มีการสรุปประเด็นสำคัญของบทความจากหัวข้อที่นำเสนอ โดยนำมาเขียนเชื่อมโยงและรวมกันไว้ท้ายบท อาจกล่าวสรุปเนื้อหาว่ามีความสำคัญ และนำไปใช้ประโยชน์อย่างไร
10. เอกสารอ้างอิง (References) ให้ใช้ระบบอ้างอิงตามระบบนามปี (Name and Year System) โดยยึดรูปแบบของ APA 7th (American Psychological Association 7th edition)

2.7 เนื้อหาของบทความวิจัย ประกอบด้วย

1. ชื่อเรื่อง (Title) พิมพ์ทั้งชื่อเรื่องภาษาอังกฤษและภาษาไทย
2. ชื่อผู้เขียน (Author) ให้พิมพ์ทั้งชื่อและนามสกุลทั้งภาษาอังกฤษและภาษาไทยทุกคน
3. ที่อยู่ (Address) ให้พิมพ์สถานะผู้เขียน สังกัด และที่อยู่ทั้งภาษาอังกฤษและภาษาไทย หากเป็นอาจารย์ให้ระบุตำแหน่งทางวิชาการด้วย
4. อีเมล ให้พิมพ์อีเมลของผู้เขียนหลักหรือผู้ประสานงานบทความ หลังข้อความ E-mail:
5. บทคัดย่อ (Abstract) ให้พิมพ์บทคัดย่อทั้งภาษาอังกฤษและภาษาไทย บทคัดย่อให้ทำทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยสรุปสาระสำคัญของบทความอย่างครบถ้วนและมีความยาวไม่เกิน 750 คำ
6. คำสำคัญ (Keywords) จำนวน 3 – 5 คำ ให้พิมพ์คำสำคัญทั้งภาษาอังกฤษและภาษาไทย
7. บทนำ (Introduction) อธิบายความสำคัญของปัญหา คำถามการวิจัย วัตถุประสงค์ของการวิจัย ขอบเขตการวิจัย สมมติฐาน (ถ้ามี) ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ (ถ้ามี) นิยามศัพท์เฉพาะ (ถ้ามี)
8. แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Literature Review) เป็นการสังเคราะห์สาระจากวรรณกรรมและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อแสดงแนวความคิด ทฤษฎี และข้อมูลที่มีส่วนสัมพันธ์กับเรื่องที่วิจัย และสรุปเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย
9. วิธีดำเนินงานวิจัย (Research Methodology) ระบุประชากรและกลุ่มตัวอย่าง หรือผู้ให้ข้อมูลสำคัญ วิธีการเก็บข้อมูล เครื่องมือที่ใช้วิจัย และวิธีการวิเคราะห์ข้อมูล รวมไปถึงระยะเวลาที่ใช้ในการเก็บข้อมูล ปี พ.ศ. ที่ทำการวิจัย
10. ผลการวิจัย (Results) แสดงผลของการวิจัยและข้อมูลต่างๆ ที่ได้จากการศึกษาวิจัยนั้น ๆ อาจมีภาพตารางและแผนภูมิประกอบ ทั้งนี้อาจวิจารณ์ผลการวิจัยด้วยแนวคิดที่ได้จากการตรวจสอบเอกสารได้
11. บทสรุป (Conclusion) และข้อเสนอแนะ (Recommendation) เป็นการสรุปที่ได้รับจากการวิจัยรวมถึงการอภิปรายผล (Discussion) ด้วยแนวคิดที่ได้จากการตรวจสอบเอกสาร และให้ข้อเสนอแนะบนพื้นฐานของผลงานวิจัย
12. เอกสารอ้างอิง (References) ให้ใช้ระบบอ้างอิงตามระบบนามปี (Name and Year System) โดยยึดรูปแบบของ APA 7th (American Psychological Association 7th edition)

2.8 เนื้อหาของบทความปริทัศน์หนังสือ ประกอบด้วย

1. ชื่อเรื่อง (Title) พิมพ์ทั้งชื่อเรื่องภาษาอังกฤษและภาษาไทย
2. ชื่อผู้เขียน (Author) ให้พิมพ์ทั้งชื่อและนามสกุลทั้งภาษาอังกฤษและภาษาไทยทุกคน
3. ที่อยู่ (Address) ให้พิมพ์สถานะผู้เขียน สังกัด และที่อยู่ทั้งภาษาอังกฤษและภาษาไทย หากเป็นอาจารย์ให้ระบุตำแหน่งทางวิชาการด้วย
4. อีเมล ให้พิมพ์อีเมลของผู้เขียนหลักหรือผู้ประสานงานบทความ หลังข้อความ E-mail:

5. บทนำ (Introduction) อธิบายความสำคัญของหนังสือ วัตถุประสงค์ของการเขียน กล่าวถึงผู้เขียน

6. สารสำคัญของหนังสือ (Book Review) เป็นการวิเคราะห์สาระจากหนังสือ แสดงความคิดเห็น วิเคราะห์เนื้อหา โครงเรื่อง ตัวละคร สไตล์การเขียน และคุณค่าของหนังสือ เป็นต้น

7. บทสรุป หรือบทส่งท้าย (Conclusion) เป็นการสรุปและให้ข้อเสนอแนะแก่ผู้อ่าน

8. เอกสารอ้างอิง (References) ให้ใช้ระบบอ้างอิงตามระบบนามปี (Name and Year System) โดยยึดรูปแบบของ APA 7th (American Psychological Association 7th edition)

3. การใส่ตารางและภาพประกอบ

3.1 การใส่ตาราง ให้ใส่คำว่า “ตาราง” หรือ “Table” พร้อมทั้งเลขกำกับตารางเป็นเลขอารบิก เช่น ตารางที่ 1 ตารางที่ 2 Table 1. Table 2. เป็นต้น วางอยู่ด้านบนของตารางให้ชิดขอบกระดาษด้านซ้ายมือ และอยู่ห่างจากเส้นบนของตาราง 1 บรรทัด หากมี “ที่มา” ให้ใส่ไว้ด้านล่างของตารางโดยไม่ต้องเว้นบรรทัด ใส่คำว่า “ที่มา :” และพิมพ์ชิดขอบตารางด้านซ้าย ตามด้วยเครื่องหมายทวิภาค (:) จากนั้นใส่อ้างอิง หากตารางจำเป็นต้องต่อเนื่องไปหน้าถัดไป ให้ใส่คำว่า ตารางที่ ... (ต่อ) ดังตัวอย่าง ตารางที่ 1.

ตารางที่ 1 ลักษณะตัวอักษรและรูปแบบการพิมพ์

รายการ	ลักษณะตัวอักษร	รูปแบบการพิมพ์	ขนาดตัวอักษร
ชื่อบทความ	เน้น	กลางหน้ากระดาษ	18
ชื่อผู้แต่ง	เน้น	กลางหน้ากระดาษ	16
บทคัดย่อ	เน้น	กลางหน้ากระดาษ	16
หัวข้อแบ่งตอน	เน้น	กลางหน้ากระดาษ	16
หัวข้อย่อย	เน้น	ชิดซ้าย	14
เนื้อหาข้อความ	ปกติ	-	14
การเน้นข้อความในบทความ	เน้น		14

ตารางที่ 1 ลักษณะตัวอักษรและรูปแบบการพิมพ์ (ต่อ)

รายการ	ลักษณะตัวอักษร	รูปแบบการพิมพ์	ขนาดตัวอักษร
การแสดงความที่เป็นคำสัมภาษณ์ หรือข้อความสำคัญจากแหล่งอื่น	เอียง		14
ข้อความในตาราง	ปกติ		12
การอ้างอิงแทรกในเนื้อหา	ปกติ		14
เอกสารอ้างอิง	เน้น	กลางหน้ากระดาษ	16

ที่มา : สาขารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ (2568)

3.2 ภาพประกอบ

ภาพประกอบ ให้ใส่คำว่า “ภาพที่” หรือ “Figure” พร้อมทั้งเลขกำกับภาพเป็นเลขอารบิก เช่น ภาพที่ 1 ภาพที่ 2 Figure 1. Figure 2. เป็นต้น วางอยู่ด้านใต้ของภาพ จัดคำอธิบายไว้ชิดซ้าย และอยู่ห่างจากเส้นล่างของภาพ 1 บรรทัด จัดวางตำแหน่งของรูปภาพไว้กึ่งกลางหน้ากระดาษ ขนาดของภาพให้ความกว้างของภาพไม่ต่ำกว่า 13 ซม. และภาพต้องมีความคมชัด หากมี “ที่มา” ให้ใส่ไว้ด้านล่างของตารางโดยไม่ต้องเว้นบรรทัด ใส่คำว่า “ที่มา :” และพิมพ์ชิดขอบตารางด้านซ้าย ตามด้วยเครื่องหมายทวิภาค (:) จากนั้นใส่อ้างอิง ดังตัวอย่าง ภาพที่ 1

KSU
KALASIN UNIVERSITY

วารสารการบริหารปกครอง มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์
Governance Journal, Kalasin University
ISSN : 3027-8589 (Online)

กำหนดการเผยแพร่
เผยแพร่ปีละ 2 ฉบับ
ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน
ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม

ประเภทบทความ

- บทความวิชาการ
- บทความวิจัย เป็น Concept paper หรือผลงานวิจัยที่ดำเนินการสำเร็จสมบูรณ์แล้ว
- บทความปริทัศน์หนังสือ

ขอบเขตวารสาร
เป็นวารสารวิชาการที่ครอบคลุมสาขารัฐประศาสนศาสตร์ สาขานิติศาสตร์ สาขารัฐศาสตร์ และสาขาสังคมศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารภาครัฐ

รูปแบบประเมิน
Double-Blind Peer Review

ภาพที่ 1 วารสารการบริหารปกครอง มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์

ที่มา : สาขารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ (2568)

4. การเขียนเอกสารอ้างอิง

4.1 ประเภทการอ้างอิง แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. การอ้างอิงในเนื้อหา (In-Text Citation)

1.1 กำหนดรูปแบบการอ้างอิง รูปแบบของ APA 7th (American Psychological Association 7th edition)

1.2 การอ้างอิงแทรกในเนื้อหา (In-Text Citation) และจะต้องสอดคล้องกับการอ้างอิงท้ายบทความ (References)

1.3 การอ้างอิงต้องอ้างถึงเอกสารหลักหรือต้นฉบับเท่านั้น และไม่ควרא้างถึงแหล่งอ้างอิงอื่นต่อเนื่องกัน

1.4 การอ้างอิงบุคลากรจะไม่ระบุชื่อผู้แต่ง แต่จะให้ใส่นามสมมติแทน และไม่ต้องใส่ในการอ้างอิงท้ายบทความ (References)

1.5 ข้อมูลที่เป็นตัวเลข สถิติ ที่อยู่ในรูปแบบภาพหรือตารางจะต้องระบุแหล่งอ้างอิงที่สามารถตรวจสอบได้

1.6 แหล่งอ้างอิงที่เป็นเว็บไซต์จะต้องเป็นเว็บไซต์ที่น่าเชื่อถือ เป็นองค์กรที่มีอยู่จริง และสามารถเข้าถึงได้

1.7 บทความวิจัยที่นำมาอ้างอิงจะต้องมีความทันสมัย ไม่ควรรย้อนหลังเกิน 10 ปี

2. การอ้างอิงท้ายบทความ (References)

2.1 กำหนดรูปแบบการอ้างอิง รูปแบบของ APA 7th (American Psychological Association 7th edition)

2.2 การอ้างอิงท้ายบทความ (References) เรียงลำดับตามตัวอักษรของชื่อ นามสกุล ของผู้เขียน

2.3 แหล่งอ้างอิงที่เป็นเว็บไซต์จะต้องเป็นเว็บไซต์ที่น่าเชื่อถือ เป็นองค์กรที่มีอยู่จริง และสามารถเข้าถึงได้

2.4 บทความวิจัยที่นำมาอ้างอิงจะต้องมีความทันสมัย ไม่ควรรย้อนหลังเกิน 10 ปี

4.2 รูปแบบการอ้างอิงแบบ รูปแบบของ APA 7th

วารสารกำหนดรูปแบบการอ้างอิง รูปแบบของ APA 7th (American Psychological Association 7th edition) (ปร วั ปร รุ ง จ า ก เ ว็ บ ซ าย ี ้ <https://apastyle.apa.org/instructional-aids/reference-examples.pdf>) ตามประเภทของเอกสารและแหล่งที่มาที่แตกต่างกัน ได้แก่ วารสาร หนังสือ เอกสารสืบเนื่องจากงานประชุมวิชาการ รายงานการวิจัย รายงานผลดำเนินงาน เว็บไซต์ วิทยานิพนธ์ บทสัมภาษณ์ ภาพถ่าย เป็นต้น

5. ตัวอย่างการเขียนอ้างอิงในเนื้อหา (In-Text Citation)

กรณี	กรณีอ้างอิงหน้าประโยค	กรณีอ้างอิงท้ายประโยค
ผู้แต่ง 1 คน	นพพล อัครชาติ (2566: 10)	(นพพล อัครชาติ, 2566: 10)
ผู้แต่ง 2 คน	กตัญญู แก้วหานาม และ นพพล อัครชาติ (2566: 66)	(กตัญญู แก้วหานาม และ นพพล อัครชาติ, 2566: 66)
ผู้แต่ง 3 คนขึ้นไป	สุจริต เพียรชอบ และคณะ (2567: 5)	(สุจริต เพียรชอบ และคณะ, 2567: 5)
บุคลากรกรมให้ระบุ นามสมมติแทน	ปราชญ์ชุมชน (2566)	(ปราชญ์ชุมชน, 2566)
องค์กร	สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย (2567)	(สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย, 2567)
กรณีไม่ปรากฏปีที่ พิมพ์ n.d.	สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย (มปป.)	(สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย, มปป.)
แหล่งอ้างอิง มากกว่า 1 ให้ใช้ เครื่องหมาย อฒภาค (;) กั้น	ไม่นิยมวางไว้หน้าประโยค	(กตัญญู แก้วหานาม และ นพพล อัครชาติ, 2566: 66; สุจริต เพียรชอบ และคณะ, 2567: 5)

6. ตัวอย่างการเขียนอ้างอิงท้ายบทความ (References)

6.1 การเขียนชื่อผู้แต่ง

กรณีผู้แต่ง	ภาษาไทย
1 คน	นพพล อัครชาติ. (2566). การพัฒนา.....
2 คน	กตัญญู แก้วหานาม และ นพพล อัครชาติ. (2566). การพัฒนา.....
3 - 20 คน ใส่ชื่อทุก คน	กตัญญู แก้วหานาม, นพพล อัครชาติ, บุญทัน ดอกไธสง, ศุภชัย ยาวะประภาษ, วัลลภ รัฐฉัตรานนท์, พรชัย สุนทรพันธ์, โกวิท วงศ์สุรวัฒน์, ประภาส ปิ่นตบแต่ง, สมเกียรติ วันทะนะนะ, สมบูรณ์ ศิริสรรัทธิชัย, สุกัญญา เอ็มอิมธรรม, ปิยากร หวังมหาพร, ปาริชา มารี เคน, สิริจินดา กมลเขต, จริยา อินทนิล, พิมพ์ลิขิต แก้วหานาม, วิจิตรา โพธิสาร, วันชัย สุขตาม, จิรายุ ทรัพย์สิน, และ นวัณกร โพธิสาร. (2566). การพัฒนา.....

กรณีผู้แต่ง	ภาษาไทย
21 คนขึ้นไป ให้ใส่ผู้แต่งคนที่ 1-19 ตามด้วยเครื่องหมาย , ... ก่อนผู้แต่งคนสุดท้าย	กัตัญญ แก้วหานาม, นพพล อัครฮาด, บุญทัน ดอกไธสง, ศุภชัย ยาวะประภาส, วัลลภ รัฐฉัตรานนท์, พรชัย สุนทรพันธุ์, โกวิท วงศ์สุรวัฒน์, ประภาส ปิ่นตบแต่ง, สมเกียรติ วันทะนะ, สมบูรณ์ ศิริสรหิรัญ, สุกัญญา เอ็มอัมธรรม, ปิยากร หวังมหาพร, ปาริชา มารี เคน, สิริ ندا กมลเขต, จริยา อินทนิล, พิมพ์ลิขิต แก้วหานาม, วิจิตรา โพธิสาร, วันชัย สุขตาม, จิรายุ ทรัพย์สิน, ... นวัตร โพธิสาร. (2566). การพัฒนา.....
องค์กร	มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์. (2566). การพัฒนา.....

กรณีผู้แต่ง	ภาษาอังกฤษ
1 คน	Akhat, N. (2023). Development .....
2 คน	Kaewhanam, K., & Akhat, N. (2023). Development .....
3 - 20 คน ใส่ชื่อทุกคน	Kaewhanam, K., Akhat, N., Dokthaisong, B., Yavaprabhas, S., Ranong, A. N., Rathachatronon, W., Sunthornpun, P., Wongsurawat, K., Pintobtang, P., Wantana, S., Sirisunhirun, S., Aimimtham, S., Whangmahaporn, P., Chain, P. M., Kamolkhet, S., Intanil, J., Pongsiri, A., Kaewhanam, P., Potisarn, W., Suktam, W., Subsin, J., & Potisarn, N. (2023). Development .....
21 คนขึ้นไป ให้ใส่ผู้แต่งคนที่ 1-19 ตามด้วยเครื่องหมาย , ... ก่อนผู้แต่งคนสุดท้าย	Kaewhanam, K., Akhat, N., Dokthaisong, B., Yavaprabhas, S., Ranong, A. N., Rathachatronon, W., Sunthornpun, P., Wongsurawat, K., Pintobtang, P., Wantana, S., Sirisunhirun, S., Aimimtham, S., Whangmahaporn, P., Chain, P. M., Kamolkhet, S., Intanil, J., Pongsiri, A., Kaewhanam, P., Potisarn, W., Suktam, W., Subsin, J., ... Potisarn, N. (2023). Development .....
องค์กร	Kalasin University. (2023). Development .....

6.2 การเขียนอ้างอิงท้ายบทความ (References)

1. วารสาร

รูปแบบ	ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). ชื่อบทความ. ชื่อวารสารหรือนิตยสาร, ปีที่(ฉบับที่), หน้า. DOI.
อังกฤษ	Tharipeng, C., Srisamoot, N., & Phansomboon, S. (2024). Problem Analysis to Extension Needs of Large Agricultural Land Plot Cassava Farmers in Don Chan Kalasin Province. <i>Governance Journal, Kalasin University</i> , 13(2), 1–14. https://doi.org/10.14456/gjl.2024.19 . (In Thai)
ไทย	ชรินทร์ ทริเพ็ง, ณิชฐพงษ์ ศรีสมุทร, & สายัญ พันธุ์สมบุรณ์. (2567). การวิเคราะห์ปัญหาการส่งเสริมการเกษตรแปลงใหญ่ ของเกษตรกรผู้ปลูกมันสำปะหลังในอำเภอดอนจาน จังหวัดกาฬสินธุ์. <i>วารสารการบริหารปกครอง มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์</i> , 13(2), 1–14. https://doi.org/10.14456/gjl.2024.19 .

2. หนังสือ

รูปแบบ	ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). ชื่อเรื่อง (พิมพ์ครั้งที่). สำนักพิมพ์. DOI.
อังกฤษ	Jitchayawanit, K. (2019). <i>Learning Management</i> . Chulalongkorn University Press. (In Thai)
อังกฤษ	Denhardt B. R., & Janet V. D. (2011). <i>The New Public Service: Serving Rather than Steering</i> (3 rd ed.). M.E. Sharpe, Inc.
ไทย	วัลลภ รัฐฉัตรานนท์ และ นพพล อัครชาติ. (2559). <i>นักการเมืองถิ่นจังหวัดหนองบัวลำภู. สถาบันพระปกเกล้า</i> .

3. หนังสือที่รวบรวมบทความที่มีผู้แต่งที่หลากหลาย

รูปแบบ	ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). ชื่อเรื่อง. In ชื่อบรรณาธิการ (Eds), <i>ชื่อหนังสือที่รวบรวม</i> (เลขหน้า). สำนักพิมพ์.
อังกฤษ	Stair M., & Galpin M. (2010). Positive Engagement: From Employee Engagement to Workplace Happiness. In Linley, P. A., Harrington, S., & Garcea N.

	(Eds), <i>Oxford Handbook of Positive Psychology and Work</i> (155–172). Oxford University Press.
ไทย	นครินทร์ เมฆไตรรัตน์. (2549). สิทธิมนุษยชนในบริบทของสังคมการเมืองไทยสมัยใหม่. ใน ธเนศ วงศ์ยานนาวา (บรรณาธิการ). <i>จักรวาลวิทยา</i> (325-389). ศิลปวัฒนธรรม.

4. รายงานผลดำเนินงาน หรือคู่มือ

รูปแบบ	ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). ชื่อรายงาน. ชื่อหน่วยงาน.
อังกฤษ	Kaewhanam, K. (2027). <i>Satisfaction Survey Report of Governance Journal, Kalasin University</i> . Kalasin University. (In Thai)
ไทย	กัตัญญ แก้วทานาม. (2567). รายงานการสำรวจความพึงพอใจการดำเนินงานวารสารการบริหารปกครอง มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์. มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์.

5. เอกสารสืบเนื่องจากงานประชุมวิชาการ

รูปแบบ	ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์, วัน เดือน). ชื่อเรื่อง. ชื่อการประชุม, หน้า. DOI.
อังกฤษ	Haruechaiyasak, C., Kongyoung, S., & Dailey, M. (2008, May 14-17). A comparative study on Thai word segmentation approaches. <i>2008 5th International Conference on Electrical Engineering/Electronics, Computer, Telecommunications and Information Technology</i> , 1, 125–128. https://doi.org/10.1109/ECTICON.2008.4600388 .
ไทย	ธีรภัทร เรือนสูง และ พรธรวดี ขำจริง. (2567, 17-19 ธันวาคม). การศึกษาอัตลักษณ์กิมซิ่นจากช่างแกะกิมซิ่น จังหวัดภูเก็ต. <i>การประชุมวิชาการระดับชาติและนานาชาติ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ ประจำปี 2566 ครั้งที่ 2 “นวัตกรรมและเทคโนโลยีทางสังคมเพื่อการพัฒนาพื้นที่สู่การพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน”</i> , 571-590. มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์.

6. วิทยานิพนธ์ (ไม่ได้ตีพิมพ์)

รูปแบบ	ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). ชื่อวิทยานิพนธ์ [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทฉบับจิตไม่ได้ตีพิมพ์]. ชื่อมหาวิทยาลัย.
อังกฤษ	Wanrong, S. (2018). <i>The Development of Learning Resource Centers of Hand-Woven Textiles of Ethnic Groups in Mekong Sub-Region</i> . [Unpublished doctoral dissertation]. Surindra Rajabhat University. (In Thai)
ไทย	ดารุณี แสงอุโคตร. (2551). <i>แนวทางในการบริหารงบประมาณขององค์การบริหารส่วนตำบลตั้งใจ อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์</i> [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทฉบับจิตไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

7. วิทยานิพนธ์ (จากเว็บไซต์ที่ไม่พาณิชย์)

รูปแบบ	ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). ชื่อวิทยานิพนธ์ [วิทยานิพนธ์ปริญญาคุษภีบัณฑิต, ชื่อมหาวิทยาลัย]. ชื่อระบบฐานข้อมูล. URL.
อังกฤษ	Choompol, A. (2019). <i>Feature Selection and Redundant Feature Elimination for Opinion Classification on Social Network</i> . [Doctoral dissertation, Mahasarakham University]. Mahasarakham University Intellectual Repository. http://202.28.34.124/dspace/handle/123456789/537 . (In Thai).
ไทย	นันทนา ศรีชัยมูล. (2559). <i>ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการงบประมาณของมหาวิทยาลัยราชภัฏ พระนครศรีอยุธยา</i> [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา]. ฐานข้อมูลวิทยานิพนธ์อิเล็กทรอนิกส์. http://etheses.aru.ac.th/PDF/1255961697_11.PDF .

8. วิทยานิพนธ์ (จากเว็บไซต์ที่พาณิชย์)

รูปแบบ	ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). ชื่อวิทยานิพนธ์ [Doctoral dissertation, ชื่อองค์กร]. ชื่อระบบ ฐานข้อมูล. URL.
อังกฤษ	Anu Resmi, J. (2024). <i>The Impact of Personalized Learning on Intrinsic Motivation, Academic Proficiency, and Behavioral Issues</i> . [Doctoral dissertation, Indiana Wesleyan University]. ProQuest Dissertations & Theses. https://www.proquest.com/docview/3034923927/B3C10009099F4475PQ .
ไทย	-

9. เว็บไซต์

รูปแบบ	ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). ชื่อเรื่อง. ชื่อเว็บไซต์. URL.
อังกฤษ	The White House. (2024). <i>The Administration</i> . https://www.whitehouse.gov/administration .
ไทย	กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. (2550). <i>สรุปสาระสำคัญของมาตรฐานการบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น</i> . https://dl.parliament.go.th/backoffice/viewer2300/web/viewer.php .

10. รายงานการวิจัย

รูปแบบ	ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). ชื่อเรื่อง. รายงานการวิจัย. ชื่อหน่วยงาน.
อังกฤษ	The White House. (2024). <i>The Administration</i> . https://www.whitehouse.gov/administration .
ไทย	วีระศักดิ์ เครือเทพ, จรัส สุวรรณมาลา, ตระกูล มีชัย, วศิน โภมท, เสาวนีย์ วิจิตรโกสุม, เอื้ออารีย์ อึ้งจะนิล, จิตติยา เพชรมณี, อรอนงค์ เต็มทวิวุฒิ, จักรพงษ์ หนูดำ, เปรมสุดา จีวนอก, & เจตน์ ดิษฐอุตม. (2557). <i>โครงการศึกษาวิจัยเพื่อติดตามและประเมินผลการกระจายอำนาจของไทย. รายงานการวิจัย. คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย</i> .

11. ภาพถ่าย (Photograph) วิดีโอ (Video)

รูปแบบ	ชื่อผู้สร้างสรรค์. (ปีที่สร้าง). ชื่อผลงาน [Photograph/ Video/ Infographic]. วัน เดือน ปี ที่สร้างผลงาน. สถานที่สร้างผลงาน : ชื่อสถานที่.
อังกฤษ	Kaewhanam, K. (2024). <i>Road Map of Kalasin University</i> [Photograph]. Kalasin University.
ไทย	กตัญญู แก้วหานาม. (2567). <i>บรรยากาศสอปลั้มภาษาณศึกษาศาสตร์ สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์</i> [ภาพถ่าย]. มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์.

12. ราชกิจจานุเบกษา

รูปแบบ	ชื่อกฎหมาย. (วัน เดือน ปี). <i>ราชกิจจานุเบกษา</i> . เล่ม ตอนที่, เลขหน้า.
อังกฤษ	Ministerial Regulation on Higher Education Qualifications Standards B.E. 2565. (2022, March 31). <i>Royal Thai Government Gazette</i> . Book No. 139 Chapter 20 Kor, 28-31. (In Thai)
ไทย	รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 (11 ตุลาคม 2540). <i>ราชกิจจานุเบกษา</i> . เล่ม 114 ตอนที่ 55 ก, 70.

13. บทสัมภาษณ์

ไม่ต้องเขียนอ้างอิงท้ายบทความ

6. การส่งบทความต้นฉบับ

6.1 ส่งต้นฉบับด้วยตนเองทางเว็บไซต์ (website) ในระบบ ThaiJo2.0 (Official launch of ThaiJo2.0) โดยการลงทะเบียนในระบบออนไลน์ผ่านช่องการส่งบทความเข้าสู่ระบบวารสาร (Submission) ที่ <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/gjournal-ksu/about/submissions>

6.2 บทความของท่านจะสำเร็จในระบบเมื่อได้รับการตอบกลับอัตโนมัติจากอีเมลของกองบรรณาธิการไปยังอีเมลส่วนตัวของท่านที่ใช้ลงทะเบียนยืนยันว่าการส่งต้นฉบับบทความของท่านเข้าสู่ระบบวารสารเรียบร้อยแล้ว หลังจากนั้นผู้ประสานงานกองบรรณาธิการจะส่งอีเมลล์กลับไปชี้แจงรายละเอียดเกี่ยวกับขั้นตอนการดำเนินการจัดพิมพ์ต้นฉบับของท่านอีกครั้งหนึ่ง ในระหว่างนี้ยังไม่ถือว่าบทความของท่านได้รับการยอมรับให้ตีพิมพ์ในวารสารแล้ว นอกจากได้หนังสือตอบรับทางการจากบรรณาธิการบริหารเท่านั้น

7. ค่าธรรมเนียมการลงตีพิมพ์

ผู้เขียนบทความต้องเป็นผู้รับผิดชอบค่าประเมินของผู้ทรงคุณวุฒิ ดังนี้

1. บุคคลภายนอกมหาวิทยาลัย ที่ส่งบทความเสนอเข้ารับการตีพิมพ์ จะต้องจ่ายค่าตีพิมพ์บทความ บทความละ 3,500 บาท

2. บุคคลภายในมหาวิทยาลัยที่ส่งบทความเสนอเข้ารับการตีพิมพ์ จะต้องจ่ายค่าตีพิมพ์บทความบทความละ 2,500 บาท

สามารถดำเนินการชำระค่าธรรมเนียมการตีพิมพ์ ไปยังหมายเลขบัญชี

ชื่อธนาคาร: ธนาคารกรุงไทย สาขากาฬสินธุ์

ชื่อบัญชี: มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ เงินนอกงบประมาณ

เลขบัญชี: 404-3-19565-6

เมื่อดำเนินการแล้ว ส่งหลักฐานการโอนเงินกลับยังระบบของวารสาร เพื่อทางกองบรรณาธิการจะได้ดำเนินการขอใบเสร็จ ซึ่งทางมหาวิทยาลัยจะไม่สามารถคืนเงินท่านได้ไม่ว่ากรณีใด และส่งบทความท่านเข้าสู่ขั้นตอนการประเมินคุณภาพ (Peer Review) ต่อไป

8. ช่องทางการติดต่อสื่อสาร

8.1 กองบรรณาธิการวารสารการบริหารปกครอง มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ สาขารัฐประศาสนศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ (พื้นที่นวม) เลขที่ 13 หมู่ 14 ตำบลสงเปลือย อำเภอนามน จังหวัดกาฬสินธุ์ 46230

8.2 ติดต่อขอส่งเอกสารผ่านระบบโทรสาร ได้ที่หมายเลข 043-602056

8.3 ขอส่งหลักฐานผ่านระบบของวารสารการบริหารปกครอง มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์